

Cacaüyari niuquieya xapayari türatu
hecuame hepaüsita tati'aitüvame
tasivicueisitüvame Qesusi Cürisitu
mi'atüa

Huichol New Testament

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Mateu	4
Maricuxi	38
Rucaxi	58
Vani	93
Nü'arisixi	117
Xumatari	146
1 Curinitutari	160
2 Curinitutari	173
Carasiyatari.....	182
'Epesutari	188
Piriputari	194
Curusetari	198
1 Tesarunicatari.....	202
2 Tesarunicatari.....	205
1 Timuteu.....	207
2 Timuteu.....	211
Titu.....	214
Quirimuni.....	216
Hepürayusixi	217
Satiyacu.....	228
1 Pecuru	232
2 Pecuru	237
1 Vani.....	240
2 Vani.....	244
3 Vani.....	245
Cura	246
Masiücütü Que Müratüa.....	248

Mateu

Qesusi Cürisitu 'inüarieya, que mü'ane münü'ayatü-cai

(Rucaxi 3:23-38)

1 'Inüari canihücütüni 'icü. Nuivarite mecani'inüari-ni, Qesusi Cürisitu que mü'ane müxiüyarieyatü-cai. Raviri canitusieyatücaitüni, 'Apurahami meta.

² 'Apurahami 'Isahaqui cani'uquiyarieyatücaitüni. 'Isahaqui meta Cacuvu pü'uquiyarieyatücai. Cura pü'uquiyarieyatücai, 'ivamamata. ³ Cura meta Parexi Sara püva'uquiyaritücai, Tamari vavarusitücacu. Parexi Hesirumi pü'uquiyarieyatücai. Hesirumi 'Arami pü'uquiyarieyatücai. ⁴ 'Arami 'Aminaravi pü'uquiyarieyatücai. 'Aminaravi Nahasuni pü'uquiyarieyatücai. Nahasuni Sarumuni pü'uquiyarieyatücai. ⁵ Sarumuni Puhuxi pü'uquiyarieyatücai, Xahavi varusieyatücacu. Puhuxi Huveri pü'uquiyarieyatücai, Xuti varusieyatücacu. Huveri Quisahi pü'uquiyarieyatücai. ⁶ Quisahi Raviri pü'uquiyarieyatücai, que mü'ane cuiepa müti'aitametücai. Raviri Sarumuni pü'uquiyarieyatücai, heitivitüca que mü'ane Huriyaxi mü'üyayatücai.

⁷ Sarumuni Xupuhami pü'uquiyarieyatücai. Xupuhami 'Aviyaxi pü'uquiyarieyatücai. 'Aviyaxi 'Asa pü'uquiyarieyatücai. ⁸ 'Asa Cusapati pü'uquiyarieyatücai. Cusapati Curami pü'uquiyarieyatücai. Curami 'Usiyaxi pü'uquiyarieyatücai. ⁹ 'Usiyaxi Cutami pü'uquiyarieyatücai. Cutami 'Acaxi pü'uquiyarieyatücai. 'Acaxi 'Esequiyaxi pü'uquiyarieyatücai. ¹⁰ 'Esequiyaxi Manasexi pü'uquiyarieyatücai. Manasexi 'Amuni pü'uquiyarieyatücai. 'Amuni Cusiyaxi pü'uquiyarieyatücai. ¹¹ Cusiyaxi Quecuniyaxi pü'uquiyarieyatücai, 'ivamamata quepauca vaüriyarica memevitüqui Vaviruniasiepatü.

¹² Mehevitüquieca Vaviruniya, Quecuniyaxi Saratieri pü'uquiyarieyatücai. Saratieri Suruvaveri pü'uquiyarieyatücai. ¹³ Suruvaveri 'Aviyuri pü'uquiyarieyatücai. 'Aviyuri 'Eriyaquimi pü'uquiyarieyatücai. 'Eriyaquimi 'Asuru pü'uquiyarieyatücai. ¹⁴ 'Asuru Saruqui pü'uquiyarieyatücai. Saruqui 'Aquimi pü'uquiyarieyatücai. 'Aquimi 'Eriyuri pü'uquiyarieyatücai. ¹⁵ 'Eriyuri 'Erehasari pü'uquiyarieyatücai. 'Erehasari Matani pü'uquiyarieyatücai. Matani Cacuvu pü'uquiyarieyatücai.

¹⁶ Cacuvu Cuse pü'uquiyarieyatücai. Cuse Mariya pücünayatücai. Mariyasie caniyenuiva Qesusi, Manayexieyarie mütitaveca Cürisitütütü.

¹⁷ Mücü 'Apurahamisie memüyecü nuivarite xiüyarimama tamamata heimana nauca xiüyaritari mecaniyupaümecaitüni Raviri 'amuyeicacaique. Tamamata heimana nauca xiüyaritari mepüyupaümecai Ravirisie memüyecü Vaviruniyapai memevitüquieque

xiüyarimama. Tamamata heimana nauca xiüyaritari mepüyupaümecai Vaviruniyapai memevitüquie vaxiüyarima Cürisitu mutinuivaxüque.

Qesusi Cürisitu que mütiunuivaxü

(Rucaxi 2:1-7)

¹⁸ Mericüsü müpaü catiniuyüni quepauca Qesusi Cürisitu mutinuivaxü. Mariya müvarusieyatücaimatü Cusematü mepüyutivitüni quecai, peru mecatineneüquivavetü cuxi, mücü nayehucacaitüni, 'Iyari Mütiyupata ya'ane 'ipitüacu. ¹⁹ Cuse cünaya mayaniquecai, mücü heiseriemecü yacatinicamiecaitüni, peru pücayuvaüriyaca mixaneticü. 'Ayumieme pi'eirimücücai 'avie. ²⁰ Mericüsü müpaü püreyutimaixüa. Hicü Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame niuxeiya yuheinüsita müpaü 'utaineme, Cuse 'acu Raviri pemünü'aya. 'Axa pepücati'acühüaveni Mariya pemütivitünicü 'a'üya. 'Iyari Mütiyupata ya'ane 'ipitüacu, hesiena püyeya 'icü nunusi. ²¹ 'Uquitüme pütiniveni. Mücü canivataviceisitüamücü yuteüterima, tita 'axa memüteyurie canivanavairiemücü. 'Ayumieme pepitaterüva Qesusi, taniuquicü Tiyuvicueisitüvame maine.

²² 'Icü naitü müpaü catiniuyüni, maye'anicü tita mütixataca Ti'aitame, tixaxatame müpaü 'utainecacu,

²³ Camüsü 'üimari müyuxeve payehucani, 'Uqui pütiniveni.

'Emanuheri pütaterüvarieni.

Mücü taniuquicü, Cacaüyari Tahesüa Muca paine.

²⁴ Mericüsü Cuse yatihuineca 'anutaniereca müpaü pütüiyuri que mütita'aitüa Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame. Canititüni yü'üya. ²⁵ Peru püca'icumaüvacai, 'ariqueque 'uqui 'utinivecuque. Pitaterüvaxü Qesusi.

Temaivavemete que memüte'u'axüa

2 Mericüsü Qesusi Verenipai canetinuiva Cureya cuieyarisie, quepauca Herurexi mana müti'aitametücai. 'Ana yucuepa meheycüneca temaivavemete tayeta mepayenexüa, tahixüapa mepu'axüa quiecarisie Querusareme müracuteva, ² müpaü me'utiyaütü, Haqueri peca Huriyusixi teüteriyari ti'aitüvame metinuivaxü. Tame xurave tepexei 'anatineximecacu, pü'inüarieya. Nenevieri te'ipitüanique tepu'axüa.

³ Hicü ti'aitame Herurexi tiutamariECA niyuxamuriacaitüni, yunaitü Querusaremetarita hepaüna.

⁴ Varucuxeürieca mara'acate memühüritüariEcai,

müme meta 'inüaricü memüte'üquitametetücai teüteri vasata miemete yunaime, nivaruta'ivaviya haque met-inuivaquecai Cürisitu. ⁵ Müpaü metenicühüaveni, Verenipai vaniu Cureya cuieyarisie. Tamüsü tixaxatame müpaü tiniu'tutüani,

⁶ Vereni quiecatari 'acu, Cureya cuieyarisie xemütitei, Que memütexexeiya, Te'aitamete Cura cuieyarisie miemete, Canimarivani xequiecar. Xesata quiecametütü Cananucuquemücü ti'aitametütü, Neteüterima va'üviyanique, 'Ixaherisixi teüteriyari.

⁷ Hicü Herurexi temaivavemete nivaruta'inieni 'avie. Nivaruta'ivaviya heiseriemecü quepaucua masiücütü matüa xurave. ⁸ Nivarenü'ani Verenipai müpaü 'utayüca, Mana sequenehu, heiseriemecü xequenativava nunusi hepaüsita. Quepaucua xemeitaxeyia yaxequeneteneutahüavi, mana nemineneviyamieci neta.

⁹ Me'ienieca ti'aitame menecüne. Camüsü xurave memexei 'anatineximecacu, mücü vahüxie neutamiecaütüni. Heta'aca haque müyecatei nunusi, heimana niyuhayeva. ¹⁰ Me'ixeyatü xurave cuini mieme meniyutemamaviecaütüni yemecü. ¹¹ Quita meheutahaxüaca nunusi meniuxeyia varusieya meta Mariya Me'utihüxima'uca nenevieri meneipitüani. Yupinite mana mete'ucupica, 'imiquieri metenimini huru, 'ücu visi mu'üa, mixaxi. ¹² Hicü yuheinüsita mete'utaxatüarieca quename Herurexisüa tavari mec-ahuehuni, xeime huyeyari 'utüa meniucacüne yu-cuiepapai.

Que memüte'uyuta'unaxü 'Equipitu cuieyarisiepaitü

¹³ Mericüsü mehecünecu müme, Cuse yuheinüsita canixeiya Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame. Müpaü niutayüni niuqui tuayame, Quenanucuquexi, quenivarvanuvitüqui nunusi varusieyamame. 'Equipitupai xe-queneyuta'una. Mana xequene'uvani, 'ariqueque nematitahüave xemahunicü. Herurexi canitivaumücü nunusi 'imienique. ¹⁴ Anucuqueca Cuse, yüvicüta nivarevitüni nunusi varusieyata. 'Equipitupai menecüne. ¹⁵ Mana mene'uvacaitüni mexi camüveci Herurexi. Müpaü tinaye'ani que mainecai Ti'aitame, tixaxatame ya'utainecacu, Nenitahüave nenive, 'Equipitu cuieyarisie müvayeyanicü.

Herurexi cuyaxi que mütivarenü'a türi memüvare-cuinicü

¹⁶ Hicüsüari tiutamarieca Herurexi memicua-manaxücü temaivavemete, cui niuyeha'ani. Nivarenü'ani cuyaxi memüvarecuinicü türi yunaime haica viyari memücahücai cuxi, Vereni memütitecai naisarie 'auriena memütitecai, que memüte'itahüavixü temaivavemete tucari hepaüsita. ¹⁷ Anari catinaye'ani tita mütixatacai Cacaüyari, tixaxatame Queremiyaxi müpaü 'utainecacu,

¹⁸ Xevitü pe'enierie Xamasie 'Utasuatü yuheiverietü cuini mieme, Xaqueri 'utasuatü yunivema vacü Cayunütüarinuatü 'amemüca'u'uvacü.

¹⁹ Mericüsü Herurexi 'umücu, Cuse yuheinüsita canixeiya Ti'aitamesüa mieme niuqui tuayame 'Equipitu cuieyarisie heyeicatü. ²⁰ Müpaü niutayüni, Quenanucuquexi, quenivarvanuvitüqui nunusi varusieyata. Mana quenemie 'Ixaherisixi vacuieyarisie. Menecuiniri müme memivautüveci nunusi memimiecucai.

²¹ Hicüri 'anucuqueca nivarevitüni nunusi varusieyata. Mana caneta'ani 'Ixaheri cuieyarisie. ²² Tiutamarieca quename 'Ariquerau ti'aitametücai Cureya cuieyarisie 'uquiyarieya que müti'aitacai Herurexi, peumacai mana munuanicü. Müpaü tiutahüavarieca yuheinüsita, Carereya cuieyarisie püta caneutiyyune. ²³ Mana heta'aca quiecarisie nayerüni Nasareti müracutevasie. Müpaü catinaye'ani Ti'aitame que mutayü, tixaxatamete yame'utiyanecacu, quename Nasaretitanaca titevacaquecai.

Ti'üyame Vani que müticuxatacai

(Maricuxi 1:1-8; Rucaxi 3:1-9, 15-17; Vani 1:19-28)

3 Mericüsü Cureya cuieyarisie caninuani Ti'üyame Vani macumavesie ticuxatatü ² müpaü 'utaitü, Xequeteneuhayeva que xemüteyuriecai. Canayehuraniri, que mü'ane taheima müti'aita cuitü canisutüamücü 'ena ti'aitatü. ³ Icü canihücütüni que mü'ane müxasivacai, quepaucua tixaxatame Quisariyaxi müpaü mutayü,

Xevitü mahiva macumavesie 'uvetü Xequeneucuha'aritüa Ti'aitame huyeya haitü, Xexeuravime xequeneutivevi huyeya haitü.

⁴ Mücü Vani cameyu huxariyari cananacatücaütüni, navi hüyameyari rayühüacai. Tüpuxi nivacuacaitüni yeuta mieme xiete ti'iecai. ⁵ Ana yunaitü Querusaremetari, yunaitü Cureya cuie quiecatari, yunaitü Curutani hatuxame tesita quiecatari meni'axecaitüni hesüana. ⁶ Mücü nivaruca'üyacaitüni Curutani hatuxamesie, meyuhecüatacacu 'axa que memüteyuriecai.

⁷ Hicü yumüireme vaxeyatü Pareseusixi Saruseusixi hesüana memü'axecai 'üyarica hepaüsita, müpaü tinivarutahüave, Cari xeme terücaxi xepüva'ivama. Quepaicü pütixehécüatüa xemüyuta'unacü capa 'uxa'a varie xe'uyehecarienicü. ⁸ Müme memüte'uhayevaxü que memüteyuriecai, vahepaü püta xequeteneyurieca, 'uximayasica que müreyeveve. ⁹ Müpaü xepücatayücühüaveni quename xeyüvave müpaü xemutiyanenicü yu'iyarisie, Tame tepünaqui'eriva ta'uquiyari temexeyiacü 'Apurahami xe'utiyyatü. Müpaü nepütixecühüave, Cacaüyari caniyüveni 'icü tetexi teüteri müvarayeitüanicü, 'Apurahami nivemama memacü necü. ¹⁰ Hasa caniuuca'aritüarieni cüyexi maxüriyanicü. 'Ayumieme naitü cüye 'aixüa 'anenetü müca'utixuxuavere, mücü 'ari canaxüriyamücü, taipa caneuxüriyamücü. ¹¹ Neri necanixe'uca'üyani hacü, xemüte'uhayevaxücü que xemüteyuriecai. Que mü'ane

ne'utüma 'umamie, mücü cui pütürücaüye, necatürü-caüyecacu ne. 'Aixüa nepüca'ane nehiesie müтинаque-nicü ni nemiparevienicü. Mücü püta que mütixe'uca'üyani, 'Iyari Mütiyupata canixepitüamücü, canixe'itimücü tai que mütiyu'itiva. ¹² Cuxari 'itivame pacue'e, cuini mieme pütiveque yutüricu. Niti'utamücü yu'icuaçi caxetunisie, cuxariyari püta pütataiyani tai mücatüvesie.

Quesusi que mütiuca'üyarie

(Maricuxi 1:9-11; Rucaxi 3:21-22)

¹³ Mericüsü 'ana Quesusi caninuani Carereya cuieyarisie heyeyaca. Curutani hatuxamesie caninuani Vanisüa, 'iya mica'üyacü. ¹⁴ Vani masi niyucu'imava-caitüni müpaü 'utaitü, Neuyeveca masi 'ecü püta pemünesica'üya ne. Queri titayari nehüsä petinua. ¹⁵ Quesusi müpaü tinitahüave, Müpaü pütüyüni hicü. 'Aixüa cani'aneni yatemütecahunicü naime 'aisicasie, 'ipaü teteyurietü. Hicü Vani müpaü piyuri. ¹⁶ 'Uca'üyarieca Quesusi, hapa nanatiyani cuitü cuiepa. Hicü muyuavi nanacatenire. Nixeiya Cacaüyari 'Iyarieya heimana 'acamiecacu cucurupaü 'anetü, hesiena yuhayeveque. ¹⁷ Xevitüta müpaü netayüni taheima, 'Icü caninenivetüni münaqui'eriva. Mücücü necaninaqui'aca.

Quesusi que mütiuta'inüasie

(Maricuxi 1:12-13; Rucaxi 4:1-13)

4 Hicüsüari 'Iyari caneivitüni Quesusi macumavesiepai. Mana Cauyumarie ni'in-üatamücücaitüni, siparasü xüca 'axa tiuyurieni, haitü. ² Huta teviyari tucari huta teviyari tucari 'uyuhaquieca, caneuahacamücücaitüni Quesusi. ³ Hicü Cauyumarie nuaca 'ita'inüataque müpaü tinitahüave, Tamüsü, 'ecü Cacaüyari xüca penu'ayatüni, müpaü quetineutahüavi 'icü tetexi, pa mayuyeitüanicü. ⁴ Mücü müpaü tinita'eiya, 'Utüarica müpaü paine, Tevi xüca pa cuaca xeicüa, Mücücü püca'ayeyurini. Cacaüyari que mutayü, Niuquieya naitü peuyeveseta Mayeyurinicü tevi. ⁵ Hicü Cauyumarie Querusareme neivitüni Cacaüyari quiecarienapaitü. Vatuqui yecürita nenutivitüni. ⁶ Müpaü tinitahüave, 'Ecü Cacaüyari xüca penu'ayatüni, vatipai queneucasuna. 'Utüarica müpaü paine, Yuhesüa miemete niuqui tuayamete Pütiva'aitüaca 'ahepaüsita. Yumamacü mepümasituicani Capa tetesie pe'uti'ücamürecü. ⁷ Quesusi müpaü tinita'eiya, Müpaü paineta 'utüarica, Pepüca'i'isipaneni Ti'aitame mü'acacaüyari, haitü. ⁸ Hicü tavari Cauyumarie neivitüni yemuri cui manu-titevasie. Cuiepa memütama vacuie xexuime nixeiyasitüani visi mü'ane. ⁹ Müpaü tinitahüave, Nepümasimini 'icü naime, xüca nenevieri penesi'upitüani pe'uti-tunumaqueme. ¹⁰ Quesusi müpaü tinitahüave, Quenemie Cauyumarie. 'Utüarica müpaü paine,

Nenevieri pecanipitüaca Ti'aitame Mü'acacaüyari hücüame. Mücü hücüa pecanayexeyacamücü.

¹¹ Hicü Cauyumarie nicu'eirieni neyani, niuqui tuayamete me'u'axüaca menipareviecaitüni.

Quesusi que mütisutüa ti'uximayatü Carereya cuieyarisie

(Maricuxi 1:14-15; Rucaxi 4:14-15)

¹² Mericüsü tiutamariECA quename Vani heviyarie, Carereyapai neyani Quesusi. ¹³ Nasaretisie 'uyupataca, Caperünaume henuaca haracuna tesita maniere, mana nayerüni Savuruni Nepütari vacuieyari müra-cutevasie. ¹⁴ Müpaü tinaye'ani tita mütixasivacai quepaucua tixaxatame Quisariyaxi müpaü mutayü,

¹⁵ Savuruni cuieyari Nepütari cuieyari, Haracuna mananiere Curutani 'anutaüye meta, Carereya haque memetitei müme memücatateüteri-ma,

¹⁶ Teüteri yüvipa memütitecai Müme hecüariya meniuxeiya cui müxavatü. Müme 'etüripa memütitecai Haque memücuiximecai, Müme vahesie mieme Hecüarivivame cananatineni.

¹⁷ Mericüsü 'ana Quesusi nisutüani ticuxatatü, müpaü 'utaitü, Xequeteneuhayeva que xemüteyuriecai. Canayehuraniri, que mü'ane taheima müti'aita cuitü canisutüamücü 'ena ti'aitatü.

Qesüteveiyamete Quesusi que mütivarutahüavixü yunaucame

(Maricuxi 1:16-20; Rucaxi 5:1-11)

¹⁸ Hicüsüari haracuna tesita 'uyemietü Carereya cuieyarisie, nivaruxeiya yuhutame yu'ivamacame. Xevitü Simunitütü Pecuru catinitevacaitüni, 'ivaya meta 'Atürexü. Mana taxaya meneutavivivacaitüni haracunasie, memüquesüteveiyametetücaicü müme. ¹⁹ Hicü müpaü tinivarutahüave, Cümü, nehiesie xequeteneviyani. Teüteri xevacuxexeürivame necanixe'ayeitüamücü, quesüte xemütevaruxexeürivapaü hicü. ²⁰ Müme yapaucua yutaxaya me'ucu'eirieca hesiena meteniuvia.

²¹ Mericüsü 'uma 'uyemietü hipame nivaruxeiya yuhutame yu'ivamacame, Cacuvu Vani, Severeu nive-mama. Canuvacie meniyetecaitüni Severeumatü va'uquiyarimatü yuvipi memanesiquitüatü. Hicü ni-varuta'inieni hesiena memüteviyanicü. ²² Cuitü me'icu'eirieca canuva, yu'uquiyari me'ucu'eirieca, hesiena meteniuvia.

Quesusi que mütiva'üquitüacai yumüireme

(Rucaxi 6:17-19)

²³ Mericüsü naisarie Carereya cuieyarisie caniuyeica-caitüni, ti'üquitatü vatuquiteta, ticuxatatü niuqui 'aixüa manuyü necü, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu

ticuxatatü, varanayexürvatü teüteri naime cuiniyacü naime veranariyacü. ²⁴ Naisarie Siriya cuieyarisie tiniu-tamariva que mütiyurienecai. Meni'atüirivacaitüni yunaime 'axa memü'itüariecai, müireme cuiniya müvaviyacai, müiremecü memü'uximatüariecai, müme cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai, quierixiecate, huriecate. Nivaranayexürvacaitüni. ²⁵ Cui yumüiretü meneiveiyacaitüni, Carereyasie Tamamata Quiecaritiesie Querusaremesie Cureyasie Curutani 'anutaüyesie meheyecüneca.

Xasicaya, yemurisie 'anutiyaca que müticuxatacai

5 Mericüsü teüteri yumüireme vaxeyatü, mana yemurisie neutiyune. Muva 'anacayacu teyü'üquitüvemetemama 'auriena meniu'axüani. ² Mücü tinivaruti'üquitüani ya'utaitü,

Müme 'aixüa memü'itüarie vaxatatü (Rucaxi 6:20-23)

³ 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme vaüca memüteheuyehüva yu'iyarisie que memüteyumate.
Que mü'ane taheima macave mecanexeyacuni ti-va'aitüvametüme.

⁴ 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memüyuheiverie.
Mepünütüarieni.
⁵ 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memüca'ayu'eririya.
Vahesie pütinaque cuie naitü.
⁶ 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memüyuvaüriya
Heiseriemecü yamemütecahunicü
Yaxeicüa tevipaü
Meuhacamücüpaü meuharimücüpaü.
Yamepütepitüarieni mepütihuxani.

⁷ 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memüteyucanenimaya.
Mepütinenimayasieni.

⁸ 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memü'itiatüca va'iyari müyuxevinicü.
Mepixeiya Cacaüyari.

⁹ 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memüvanütüani teüteri, 'aixüa memüteyuxeyanicü.
Mepümasiücünü Cacaüyari nivemama que memütehüme.

¹⁰ 'Aixüa mecani'itüarieca
Müme memuveiyarie memüyuvaüriyacü heiseriemecü yamemütecahunicü.

Que mü'ane taheima macave mecanexeyacuni ti-va'aitüvametüme.
¹¹ 'Aixüa xecani'itüarieca xeme
Quepaucua memüxeta'uxive'erieni, quepaucua memüxe'uveyani,
quepaucua mete'itavatü 'axa memutiyaneni xehepaüsita naimecü nehiesie xemümiemetecü. ¹² Xequeneyutemamavieca 'ana xequenenaqui'aca müpaü

xetemaitü, 'aixüa 'aneme xecanipitüariecuni vaüca taheima mieme. Müpaüta metenivaruveiyacaitüni texaxatamete xehetüa memü'axecai.

Cuiepa memütama va'una vahecüarivivamete (Maricuxi 9:50; Rucaxi 14:34-35)

¹³ Xeme cuiepa memütama va'una xecanihümetüni. 'Una xüca hamuritü 'ayanique, titacü ha'usivitü rayaniqueyu. 'Asipüca'yüve. Panuyevivivaniqueyu xecüa, teüteri mepicaquesinaniqueyu.

¹⁴ Xeme cuiepa memütama vahecüarivivamete xecanihümetüni. Yemuri heima quiecarari püca'yüve müti'aviesieni. ¹⁵ Mücü meta, 'ititaiyame cüxeme, cacunicü püca'enucanani, masi vapaitü neitiyemücü. Nivahecüariyacamücü yunaime quita memayetei. ¹⁶ Yaxeicüa xeme, hecüariya xehesüa mieme müpaü quetihecüaca teüteri vahüxie, memüxexeyanicü 'aixüa que xemüteyurie, 'aixüa memutiyanenicü xe'uquiyari taheima macave hepaüsita.

Quesusi que mutayü 'inüari niuquiyari hepaüsita

¹⁷ Müpaü xepücatecu'erivani quename nenua ne'ica'unaque 'inüari niuquiyari, texaxatamete vani-uquiyari. Que nemütinua, ne'ica'unaque necapunua, ne'eye'atüanique püta necaninuani. ¹⁸ 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, mexi cataxüve muyuavi cuie, xei hüxiyari xei tuniyari pücatatümayarieni 'inüari niuquiyarisie mieme, naitü mexi ca'aye'ave. ¹⁹ Que mü'ane mitixani'erieni 'icü 'aisica sepa 'imatüme, yativa'üquitüatü teüteri, mücüta 'imatüme pütaterüvarienni, que memütemariva müme memeixeiya que mü'ane taheima macave tiva'aitüvametüme. Perusü que mü'ane yamüticamie yamüti'üquita, mexüacame püta pütaterüvarienni. ²⁰ Müpaü nepütixecühüave, xeme xepüyuvaüriya heiseriemecü yaxemütecahunicü. Mümeta 'inüaricü memüte'üquitamete, Pareseusixi meta, müme yaxecüa vaniu mepüteyuvaüriya. Mericüte, peuyevese xeme masi yemecü yaxemütecahunicü. Me xüca catixaütüni, tixaü xepücaheutahaxüani haque müra'aita que mü'ane taheima macave.

Quesusi que mutayü memüha'a vahepaüsita (Rucaxi 12:57-59)

²¹ Xepu'enana quename meripai miemetexi müpaü mete'utahüavarie, Pepücati'amemivani. Que mü'ane mütiyumemivani, 'isücame hesiena 'apürahüpani. ²² Ne masi müpaü nepütixecühüave, que mü'ane miheca yu'iva, 'isücame hesiena 'apürahüpani. Que mü'ane 'axa müticühüaveni yu'iva, mücüsie mepüte'uhüpani ta'uquiyarima. Que mü'ane müpaü mütitahüave, Cari pepüca'amate, mücü panutahüiyani xasi taiyariyarisie.

²³ 'Ayumieme xüca 'a'imiquieri pe'atüani mürayutimavatüre, mana xüca yapera'erivani quename 'a'iva tixaütücü 'aixüa camatixeiya, ²⁴ mana mürayutimavatüre queneucu'eiri 'a'imiquieri. Quenemie meri, 'aixüa

xeteyuxeiyatü xequenacüni yu'ivamatü. 'Ariqueque muva pe'ayeneme queneutimava.

²⁵ Cuitü quenehamicutani que mü'ane mümasixaneta mexi huyeta pe'uyeica hamatüana, capa masiyetuanicü 'isücamesüa masixanetame, 'isücame capa masiyetuanicü tupirisüa, capa pe'anutahüiyanicü.

²⁶ 'Icü niuqui caniseüyeni que nematicühüave, muva pepücavayeyani mexi pecati'atuave naimecü.

Quesusi que mutayü, que mü'ane micumaüva xeime 'üyaya xeime cünaya, mücü hepaüsita

²⁷ Xepu'enana quename müpaü metecühüavarüvacai, Xeime 'üyaya cünaya pepücacumaüvani. ²⁸ Ne masi müpaü nepütixecühüave, que mü'ane mixeiyu 'uca 'ihive'erietü, mücü canicumauvani yu'iyarisie.

²⁹ 'Ayumieme 'ahüxicü 'aserieta miemecü xüca 'axa petiyurieneni, mecuxi quenivatitu'i quenehüva. 'Aixüa caniyümücü masi tixaütü müreuyevenicü 'avaiyarisie mieme, capa pe'axevitü peheucahüiyanicü xasi taiyariyarisie. ³⁰ 'Amama 'aserieta mieme xüca 'axa 'ane matiumayüisitüvani, mecuxi quenavitequi quenehüva. 'Aixüa caniyümücü masi pemanupurunicü capa pe'axevitü peheucahüiyanicü xasi taiyariyarisie.

Quesusi que mutayü, 'uqui yü'üya mucu'eirie hepaüsita

(Mateu 19:9; Maricuxi 10:11-12; Rucaxi 16:18)

³¹ Müpaüta mepüte'utahüavarie meripai miemetexi, Que mü'ane micu'eirie yü'üya, 'eiriya xapayari que'ihuritüani. ³² Ne masi müpaü nepütixecühüave, que mü'ane micu'eiri yü'üya, mücü xeime cünaya cumaüvame canayeitüani yü'üya me xüca 'uca 'icumayüirieni que mü'ane mücayücüna xEICÜA. Que mü'ane mitiv-itüni 'uca mucu'eiriva, mücüta picumaüvani xeime 'üyaya.

Quesusi que mutayü, memüyühuritüa vahepaüsita

³³ Mücü meta, xepu'enana quename meripai miemetexi müpaü metecühüavarüvacai, Pepüca'ahüritüani peti'itavatü, masi que pemüti'ahüritüa yapepüti-camieni Ti'aitame masixeyacacu. ³⁴ Ne masi müpaü nepütixecühüave, yemecü xepücayühuritüaca. Taheima mieme muyuavi xexatatü xepücayühuritüaca Cacaüyari muva yu'uvenisie 'acaitü müti'aitacü. ³⁵ Cuie xexatatü xepücayühuritüaca cuie 'uvenieyatüa mieme quetayatüa mieme mühücücü. Querusareme xexatatü xepücayühuritüaca ti'aitame mütürücaüye quiecarieya mühücücü. ³⁶ 'Amu'u pexatatü pepüca'ahüritüaca pemü-cayüvecü tuxame yüvime pemeyeitüanicü ni xei cüpa-yari. ³⁷ Xüca xeyuvaüriyani, hü xequeneutiyuaneni xEICÜA, me xüca xecayuvaüriyani, tixaü xequeneutiyuaneni. Tavari xei niuquiyari panayuhayeva, que mü'ane 'axa mütiyuruvasüa canimiemetüni.

Quesusi que mutayü, 'axa memüvayurie 'axa me'itüarieca vahepaüsita

(Rucaxi 6:29-30)

³⁸ Xepu'enana quename müpaü metecühüavarüvacai, Yühüxicü pürapica rahüxicü, yutamecü ratamecü.

³⁹ Ne masi müpaü nepütixecühüave, müpaü xeteyurietü xepüca'inenaca que mü'ane 'axa müxeyurie. Masi que mü'ane 'a'apucuesie mümasicuvaya 'aserieta, ta'aurie pe'aveme queneupitüa tapata. ⁴⁰ Que mü'ane masixanetatü mümasinavairiemücü 'acamixa, queneutauniri 'a'ucarita. ⁴¹ Que mü'ane masiviya hesiena mieme tixaütü pemüranutünicü xei queyari, huta queyari queneumieni 'utüana. ⁴² Que mü'ane tixaütü mümativaviri, queneupitüa, que mü'ane mümasiniüviriemücü pepüca'ixanierieca.

Que müreuyevese müvanaqui'eriecü müme memeye'unie

(Rucaxi 6:27-28, 32-36)

⁴³ Xepu'enana quename müpaü metecühüavarüvacai, Pepinaqui'erieca 'auravatanaca, pepi'uxive'erieca que mü'ane mümasi'aye'unie. ⁴⁴ Ne masi müpaü nepütixecühüave, xequenivanaqui'erieca müme memüxe'aye'unie, xequenyunenevieca müme memüxe'uveyia vahesie mieme. ⁴⁵ Müpaü xeyüatü püyuritüni yu'uquiyari taheima macave nivemama xemühümecü. Mücü canenatinetüvani yutau 'axa memüteyurie vahesüa 'aixüa memüteyurie vahesüa. Viyeri panacanü'ava müme heiseriemecü yamemütecahu vahesie müme heiseriemecü yamemücatecahu vahesie yaxEICÜA. ⁴⁶ Xüca xevanaqui'erieca müme memüxenaqui'erie, que xete'a'iva mücücü. Camü, 'asita müme cuviyexunosie mieme memüteyuriyari yaxEICÜA mepüteyurie. ⁴⁷ Xüca yu'ivamarixi xevaväuritüaca hücüa, titasü xeteyurie hipatü yamemücateyurie. Camü, müme memücatateüterima yaxEICÜA mepüteyurie. ⁴⁸ Xeme püta yemecü xequenaye'axüa, maye'avepaü xe'uquiyari taheima macave.

Quesusi que mutayü, müme 'aixüa memüteyurie vahepaüsita

6 Xequenyucuerivayurieca capa xete'ayexeyanicü teüteri vahüxie, müme memüxe'ixüariecacü xEICÜA. Me xüca vahüxie xEICÜA yaxeteyurieca, tixaütü xepücatepitüarieni, yu'uquiyarisüa taheima macavesüa. ² Quepaucua pemiparevie puvüre, cuxineta pepüca'aitani 'ahüxie mühüsieriecacü pemüxeyarienicü, tuquipa caye 'utüa que memüteyurie müme yacü xEICÜA memüteyurie, teüteri 'aixüa memutiyyuanenicü vahepaüsita. 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'ari meheixeyiatü mepacü tita memütepitüarieni. ³ 'Ecü püta quepaucua pemiparevie, 'asipepücatayüni, sepa 'amama 'aserieta mieme 'asimücatimate que mütiyuriene 'a'utata mieme, ⁴ 'avie pemiparevicü. 'Ana 'a'uquiyari 'ixeyiatü tita müti'aviesie pümatipitüani 'a'ivarica yunaime vahüxie.

Quesusi que mutayü nenevieri hepaüsita

(Rucaxi 11:2-4)

⁵ Quepaucua xemüyunenevie, müme yacü xeicüa memüyüa vahepaü xepücayüaca. Cui püvanaque tuquipa memüti'unicü 'isiquinasie memüti'unicü meyunenevietü teüteri memüvaxeiyanicü. 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'ari meheixeyatü mepacü tita memütepitüarieni. ⁶ 'Ecü püta quepaucua pemü'anenevie 'aquita queneutahaca. Quitenie pere- uname nenevieri quenepitüaca 'a'uquiyari mana muyeica muye'aviesie. 'A'uquiyari 'ixeyatü tita müti'aviesie pümatipitüani 'a'ivarica yunaime vahüxie.

⁷ Xeyunenevietü xepüca'imüiriyani niuqui hipame nuivarite vahepaü. Vaüca memutiniucacü, me'enieriecame mepüyu'erie. ⁸ Vahepaü xe'anenetü xepüca'acüne. Cacaüyari müxe'uquiyari yapütimate tita xemüteheuyehüva, yaxecate'itavavirievavecacu cuxi.

⁹ 'Ayumieme 'ipaü püta xequeteneyunenevieca xeme, 'Ta'uquiyari taheima pemacave, Pequereuyehüviriyarieni que pemütipasie.

¹⁰ 'Enata queneusutüa peti'aitatü, Yamequeteyurica que mümatinaque Taheima que memüteyurie, cuiepata yaquetiuyüni.

¹¹ 'Icuai hicü mieme que temüteheuyehüva, Yaquetatineumicuanani hicü.

¹² Quetatineuyehüvirieca 'axa temüte'uyuricü Tameta temütevereuyehüviricü müme 'axa memütasi'yuri.

¹³ Pepücatasipitüaca temüta'inüasienicü, Masi quetaneutavicueisitüa 'axa temüca'itüarienicü. 'Ecüsü 'aheyemecü pecatini'aitametüni Pecanitärücaüyeni Visi pecani'aneni 'aheyemecü. Müpaü xeicüa cani'aneni.

¹⁴ Xüca xetevareuyehüvirieca teüteri 'axa memüteyurie, xe'uquiyari taheima macave püxereuyehüvirieca xemeta. ¹⁵ Me xüca xecatevareuyehüvirieca teüteri, xe'uquiyari pücxereuyehüvirieca xemeta 'axa xete'uyurieyu.

Quesusi que mutayü haquiya hepaüsita

¹⁶ Quepaucua xemüyuhaquiva müme yacü xeicüa memüteyurie vahepaü xepücayüaca. Müme yuheiveriecate vahepaü meteyuxexeyame mepayuyeyitüa yacü xeicüa, yuhaquivamete vahepaü memüteyuxexeyanicü teüteri que memütevaxeiya. 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'ari meheixeyatü mepacü tita memütepitüarieni. ¹⁷ 'Ecü püta quepaucua pemü'ahaquiva, quene'acaviri 'amu'usie, quenanaahütaima, ¹⁸ tiyuhaquivamepaü pemücati'axexeyanicü, teüteri que mematexeyia. 'A'uquiyari mana muyeica muye'aviesie, mücü püta que matixeyia pepümasiücüni. 'A'uquiyari 'ixeyatü tita müti'aviesie, mücü pümatipitüaca 'a'ivarica yunaime vahüxie.

Que mütiti'uta taheima mieme

(Rucaxi 12:33-34)

¹⁹ Xequeteneuhayeva cuiepa timieme xetixeyurietü xeicüa. Cuiepa timieme pütüyusevixima ticümüyarietü tiyucuitamatü, tenavayamete qui vari mepējuhaque, mepinava. ²⁰ Taheima mieme masi xequetenexeyurieca. Mücü pücatiyusevixima caticümüyarietü catiyucuitamatü, tenavayamete mepücaheutahaque mepüca'ina- va. ²¹ Haque pemeitixeyurie, manata 'a'iyari püyecani.

Tavaiyari cüxemeya

(Rucaxi 11:34-36)

²² Tahüxie canihücütüni tavaiyari cüxemeya. 'Ayu- mieme xüca 'ahüxi yuxevini que pemütixeyia 'apini, 'avaiyarisie naime pepühecüariviyarieca. ²³ Me xüca 'ahüxi 'axa 'aneni peti'acahive'eriecacu, 'avaiyarisie pecaniyüriyariacamücü. Mericüte, 'acüxeme xüca 'uyüre, yemecü pepüyüriyarieni.

Cacaüyarisie tiviyatü, yupinisie tiviyatü pücaüve müti'uximayaca 'axeicüa

(Rucaxi 16:13)

²⁴ Tevi pücaüve 'axeicüa yuhutame vahesie tiviyatü müti'uximayaca yucusiyarima. Ni'uxive'eriecamücü xeime 'inaqui'erietü xeime, mesü xeimesie pütiviyani 'ixani'erietü xeime. Xepücayüvave 'axeicüa xemüte'uxi- mayaca Cacaüyarisie xeteviyatü yupinisie xeteviyatü.

Cacaüyari que mütiva'üviya univema

(Rucaxi 12:22-31)

²⁵ 'Ayumieme müpaü nepütixecühüave, xe- queteneuhayeva xeyu'iyaritüatü yutucari hepaüsita, tita teteuani tita tete'ieni xecateyücühüavetü, yuvaiyari hepaüsita xepücayuyaritüaca tita tete'anacatüxüani xecateyücühüavetü. 'Icuai xeicüa que titucari, 'ixuriqui ravaiyari que tihücütüni. ²⁶ Xequenivaru'ixüari viquixi taheima miemete. Mepüca'uca'esa mepüca'uca'isana, caxetunisie mepücateti'uta. Sepanetü, xe'uquiyari taheima macave pütivamicua. Mericüte, xeme cuini mieme masi xepeuyevese ni que müme. ²⁷ Xeme quepaicü püyüve yu'iyaritüatü 'a'utevitü mayuyeyitüani xüca 'esi'utevini, sepa xei sicuriyari.

²⁸ 'Ixuriqui hepaüsita titayaricutaxi xeteyu'iyaritüa. Xequeteneyü'üquitüaca xehe'erivatü texuxuri 'üsita mieme que mütiuyüxaxüa. Capüti'uximaya capüvita. ²⁹ Siepüre müpaü nepütixecühüave, Sarumuni sepa naimecü marivetü mayuyeyitüvacai visi pücatiyuque- maritüvacai texuxuripaü. ³⁰ Xüca müpaü 'aneni, xüca Cacaüyari müpaü tiquemaritüaca 'üxa 'üsita mieme hicü meuti'u 'uxa'a huxunuta meucahüiva, masi yemecü catixequemaritüaca xeme sepa haveri mieme xeicüa yuri xemüte'erie. ³¹ 'Ayumieme xepü- cayuyaritüaca yaxeyutiyuatü, Queri teteuaca, titari tete'ieca, titacü tetetaquemaritüaca, xeyutiyuatü.

³² Müme memücatateüterima mepivautüve mücü naime. Xe'uquiyari taheima macave yapütimate xeyeyehüvacü 'icü naime. ³³ Xeme masi xequeneyu-

vaüriyani mücü tixe'aitüvame mühücütünicü, heiseriemecü yaxemütecahunicü. Müpaü xeteyurietü, xepütemiquienita mücü naime. ³⁴ 'Ayumieme xepü-cayu'iyaritüaca 'uxa'a miemecü. 'Uxa'a puxuaveni 'iyaritüarica yücümana. Tita 'axa müti'ane 'ari pütü-naquixü hicü miemecü xemüyu'iyaritüacacü.

Hipame vahesie xepücate'uhüpani, que mutayü
(Rucaxi 6:37-38, 41-42)

7 Hipame vahesie xepücate'uhüpani, xehesie capa rahüivanicü. ² Hipame vahesie que xemüte'uhüpa, yaxaicüa xeme xehesie pürahüivani. Que xemüteva'in-üasirie hipame, yaxaicüa xepüte'inüasiyarieni. ³ Tita-yari cui petixeiya xasi 'a'iva hüxita meutavivi, peca-he'erivatü queuruvi mana meutave 'ecü 'ahüxita. ⁴ Que petitahüaveni 'a'iva, Tamüsü nepümasivaye'itirieni xasi 'ahüxita meutavivi, queuruvi heutavecacu cuxi 'ecü 'ahüxita. ⁵ Yacü peputaine xEICÜA. 'Ahüxita meri queni-vayehüva queuruvi, 'arique 'aixüa peheunieretü pecanayeimücü pemivaye'itirienicü xasi 'a'iva hüxita meutavivi.

⁶ Tita Cacaüyarisie mieme mütipasie xepücatevam-icuanicü. Cuca cuini müraye'atüca xepü-ca'acaxürüvani tuixuri vahüxie, capa me'itiquesinan-icü, capa ta'aurie me'axürieme mexe'utisanacü süicüri.

Xüca xeteta'ivauni, xüca xetecuvautüveni, 'itupari xüca xe'uyuitüani, 'aixüa püyüni
(Rucaxi 11:9-13; 6:31)

⁷ Xecatehayevatü xüca xeteta'ivauni, yax-epütemiquieni. Xüca xetecuvautüveni xecatehayevatü, yaxepüte'itaxeiya. 'Itupari xüca xe'uyuitüani xecatehayevatü, xepüteheuyepiyarieni. ⁸ Que mü'ane mi-ta'ivau pitanaqui'erieni yu'ivaurica, que mü'ane mi-vaune pitaxeiyani, que mü'ane 'itupari mücuuyitüva püreyepiyarüva.

⁹ Xevitü xeme xüca nu'aya 'itavavirieni pa, tete que timini pa xatatü. ¹⁰ Xüca quesü 'itavavirieni, cu que timini quesü xatatü. ¹¹ Xemesietü sepa 'axa xemü'anene, xüca 'aixüa 'anemecü xetevamicuani yutüriyama, masi vaücavamecü xe'uquiyari taheima macave 'aixüa 'aneme catinivamimücü müme yamemüte'itavavirieni.

¹² 'Ayumieme nai que mütixenaque teüteri memüxeyurienicü xeme, mücü canixe'inüarütücamücü, yaxEICÜA xemüvayurienicü müme meri. Müpaü tiyurienetü canitaxeviriyamücü 'inüari niuquiyari texaxatamete vaniuquiyari naime.

Quitenie 'esimayeve
(Rucaxi 13:24)

¹³ Quitenie 'esimayevasie xequeneutahaxüa. 'Epayeva quitenie, 'epatayeve huye meucayune haque memeuyexürüve. Mepüyümüire mana mememutahaque. ¹⁴ 'Esipayeva quitenie, püyusaipüna huye tucarisepai meutiyune. Hipatü xEICÜA mepicaxexeiya.

Cüye que mütimasiücü yu'icuaxisie
(Rucaxi 6:43-44)

¹⁵ Xequeneyucuerivayurieca texaxatamete memüte'itava vahepaüsita. Xehesüa mepatahaque muxasi vahepaü meteyuxexeyatü, masi tetüata mepü'üravesixi püta memütenavaya. ¹⁶ Que memüte'utixuxuavere xepüvaretimani que memü'anene. Caxie que tica'inüiva xuyasie. Pini que tica'inüiva visexasie. ¹⁷ Naitü cüye münararani 'aixüa pütüituxuxuavere. Naitü cüye mütixainirüme 'axa pütüituxuxuavere. ¹⁸ Cüye münarani püca'yüve 'axa mütiutixuxuavereni. Cüye mütixainirüme püca'yüve 'aixüa mütiutixuxuavereni. ¹⁹ Naitü cüye 'aixüa mücatiutixuxuavere canavitequiemücü, taipa caneuxüriyamücü. ²⁰ 'Ayumieme que memüte'utixuxuavereni xepüvaretimani que memü'anene.

Yunaitü muyuavisie mepüca'aye'axüani que mutayü
(Rucaxi 13:25-27)

²¹ Müme müpaü memünetecühüave, Ti'aitame 'acu, Ti'aitame me'utiyuatü, yunaitü müme mepücaheutahaxüani haque müti'aita que mü'ane taheima macave. Müme xEICÜA yamemütecahu que mütinaque ne'uquiyari taheima macave, müme mecaneutahaxüacuni.

²² Mücü tucarisie yumüiretü müpaü mepünetetahüave, Ti'aitame 'acu, Ti'aitame, neupei tame temasixatatü tetenicuxatacaütüni, temasixatatü cacaü-yarixi 'axa memü'anene tepüvareutanü'axüa, temasixatatü marivemecü tepüteyuriecai. ²³ 'Anari ne müpaü nepütivatahüave, Hasuacu nepücaxematecai. Nehesüa xepücamiemete, xequeneutayeixüa. Cari yax-epüteyurie que mücatiheiserie.

Simiyenitu 'aixüa mü'ane 'axa mü'ane
(Rucaxi 6:47-49; Maricuxi 1:22)

²⁴ 'Ayumieme nepaine, que mü'ane mi'enie 'icü neni-uqui que nemutayü, yamüticatüa, mücü tevi müti-maivepaü cani'aneni. Mücü niyutaquitüani tetesie.

²⁵ 'Ucaviyecu, hatuxame vayenecu, 'ucu'ecacu, mücü quisie 'uquexüacu 'eca, cacanativeni, tetesie mutaquicaicü simiyenituyari. ²⁶ Masi que mü'ane mi'enie 'icü neni-uqui, yacaticamietü, mücü tevi 'asimücatimatepaü cani'aneni. Mücü niyutaquitüani xiecaripa. ²⁷ 'Ucaviyecu, hatuxame vayenecu, 'ucu'ecacu, mücü quisie 'uquexüacu, niucaveni. Carima niutayuanicü 'ativeximetü.

²⁸ Hicüsüari Qesusi quepaucua minü 'icü xasica, teüteri mecanihüxiyani 'üquisicayacü. ²⁹ Que mü'ane heiserie mexeiypaü tiniva'üquitüacaitüni. Müme 'inüaricü memüteva'üquitüvacai vahepaü pücati'üquitacai Qesusi.

Qesusi que mürenayehüa tevi cuiniyacü müca'ityacai
(Maricuxi 1:40-45; Rucaxi 5:12-16)

8 Mericüsü quepaucua yemurisie macane, teüteri yumüiretü mecaniveiyacaitüni. ² Hicü tevi cuiniyacü müca'ityacai hesüana nuaca nenevieri canipitüani

ya'utaitü, Ti'aitame xüca pe'avaüriyani pepüyüve pemünesi'itienicü. ³ Mücüri yumama 'utaseraca ni-mayüani ya'utaitü, Nepünevauriya. Pecaniu'itayaniri. Cuiniyaya yapaüca neunuani, 'itiatü nayani. ⁴ Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Neuxei, xeimetüme pepü-caraxaxatüvani. Mara'acamesüa quenemie püta quene'ahecüata masixeyacü. 'Imiquieri quenanutimava que müti'aitaxü Muisexi yapemütivatahecüatüanicü.

Quesusi que mürenayehüa cuya nu'aya

(Rucaxi 7:1-10)

⁵ Mericüsü Caperünaumesie heutahacu cuya hesüana caninuani xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame. Mücü vaüriyarica nipitüani ⁶ müpaü 'utaitü, Ti'aitame 'acu, nenive muva nequita pacaca hurietü cui yüanetü cuiniyacü. ⁷ Mücü rehüave, Ne netiyemie neme-nayehüanicü. ⁸ Cuya rehüave, Ti'aitame, 'aixüa nepü-ca'ane nequita pemeutahanicü. Niuqui xEICÜa queneu-tayüqui. Mücücu panayehüiyani nenive. ⁹ Nesiere necatini'aitüarieca necuyatütü, cuyaxita nepütiva'aitüvame. Xüca müpaü netitahüave xeime, Quenemie ne'utaitü, mücü püyemie. Xeimeta müpaü xüca netiutahüave, Quenaye'a ne'utaitü, mücü canayeimücü. Xüca müpaü netitahüave nehESÜa mieme ti'uximayatame, 'Ipaü quetinyuriene, müpaü pütuyuriene. ¹⁰ Quesusi 'i'eniaca nihüxiyacaitüni. Müpaü tinivartahüave müme memiveiyacai, 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, ni xeime 'Ixaherisixi vasata 'icüpaü 'aneme nepücahetaxeyave yuri ti'eriecame. ¹¹ Müpaü nepütixecühüave, yumüiretü meni'axüacuni tau matineicasie miemete macayuyipiquesie miemete. Mexa 'aurie mecanayaxicuni 'Apurahamimatü 'Isahaquimatü Cacuvumatü haque müre'aita que mü'ane taheima macave. ¹² Peru müme mana meeutahaxüaniquecai müpaü me'anenetü memutinui-axücü, müme püta mecanaveiyariexüacuni tacua, yüvipa yemecü memu'uvanicü. Mana meniutisuanacuni meniyutaquevecuni. ¹³ Hicü Quesusi müpaü tinitahüave cuyaxi tiva'aitüvame, Quenemie. Yuri que pemütiuta'eri, yapeque'itüarieni. 'Anatütü nanayehüiyani nu'aya.

Quesusi que mürenayehüa Pecuru varücaüya

(Maricuxi 1:29-31; Rucaxi 4:38-39)

¹⁴ Mericüsü Quesusi Pecuru quie nuaca, nixeiya varücaüya 'ucacaimie hüiyacame. ¹⁵ Mamayasie nimayüani. Hüiya nihayeva. 'Anucuqueca tinivarumini.

Yumüireme que mütivaranayexüri

(Maricuxi 1:32-34; Rucaxi 4:40-41)

¹⁶ Hicü 'ucutaicarecu mecani'atüirieni yumüireme teüteri, cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai. Cacaüyarixi nivaranuyenü'axüani niuquicü, yunaimie püvaranayexüri memütecucuyecai. ¹⁷ Müpaü tiuyuriecü, paye'a Cacaüyari que mutayü, tixaxatame Quisariyaxi ya'utainecacu, Mücütütü cataniunavairieni taveranariya, peitü tacuiniya.

Teüteri Qesusisie memüteviyaquecai

(Rucaxi 9:57-62)

¹⁸ Mericüsü Qesusi vaxeyiatü teüteri que memüteyuxeüriecai 'auriena yumüiretü, tinivartaitüani yuteüterima 'anutaüyepai memenuyevitünicü. ¹⁹ Hicü xevitü 'inüaricü müti'üquitametücai hesüana nuaca, müpaü tinitahüave, Ti'üquitame 'acu, 'ahesie necatiniviyamücü. Haque pemeyemie, neta necaniyemieni 'a'utüma. ²⁰ Quesusi rehüave, Cauxaisi yuterü mepexeyia, viquixi taheima miemete yu'itua mepexeyata, peru ne, Yuri Tevi que nemütiteva, haquevasü nepücarexeiya haque nemünetamuritaritüani. ²¹ Xevitüta tiyü'üquitüvame müpaü tinitahüave, Ti'aitame, queneneupitüa merie nemüyemiecü, nemicateucü ne'uquiyari 'umüyu. ²² Quesusi rehüave, Nehesie quetinevianisü. Müquite quenivaruhayeva, müme püta memüvacateucü yuhESÜa miemete müquite.

Quesusi que müreinuitüa 'eca hamevari

(Maricuxi 4:35-41; Rucaxi 8:22-25)

²³ Mericüsü canuvassie 'acayerüca neyani Qesusi, hesüana miemete teyü'üquitüvamete yunaitü me'acayaxeca 'üaritü mepecü. ²⁴ Hicü haracuna nenutivayacaitüni, Canuva pücahahecüacai hamevarisata. Quesusi masi canicusucaitüni. ²⁵ Hicü teyü'üquitüvamete 'auriena me'uyuxeüriecai menenutahütüani müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame quetaneutavicuesitüa tepeuyevexime. ²⁶ Mücü müpaü tinivartahüave, Tityari xeteheumama. Cari haveri mieme xEICÜa yuri xepüte'erie. Hicü 'anucuqueca nitatieni 'eca haracuna. Cui cayuvatü caniutamare. ²⁷ Teüteri menihüxiyacaitüni müpaü me'utiyuatü, Queri 'ane 'icü. Cari 'asita 'eca yapüticamie que maine, haracuna meta.

Cacaüyarixi que memüteviyacai Catarenatari

(Maricuxi 5:1-20; Rucaxi 8:26-39)

²⁸ Mericüsü 'anutaüyepai meheta'axüacu Catarenatari vacuiepapai yuhutatü menenucunaque teuquiyapa meheyecüneca, cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai. Cuini mieme metenayueririyacaitüni. Hipatü mepücayüvavecai mana memu'uvanicü mücü huyeta, müme vacümana. ²⁹ Mericüsü müpaü metenihiva, Que petasiyuriene 'ecü, Cacaüyari pemünu'aya. 'Uva petinua petasi'uximatüanique tucari ca'aye'avecacu cuxi.

³⁰ Mericüsü memanu'uvacaisie tevapai metenicucaitüni tuixuri yumüiretü. ³¹ Cacaüyarixi 'axa memü'anene menitavirieni müpaü me'utiyuatü, Xüca petasi'anuyenü'axüani, mana püta quetanannünü'a cuerietü tuixuri temüvaviyacü. ³² Müpaü tinivartahüave, Xequenehu manapaitü. Mana mehecüneca menivarutiviyaxüani tuixuri. Yunaitü tuixuri meniutin-asa. 'Axa 'anecüa meneucanausaxüaximeni haracunapa. Hapa meniucuni.

³³ Hicü vahüvemete meniyuta'unaxüani. Quiecarisie meheta'axüaca metenicuxatacaitüni naime teüteri ca-

caüyarixi 'axa memü'anene memüvaviyacai vahepaüsi-ta. ³⁴ Hicü quiecatari yunaitü mecanivayecüne meheinaquiyuca Quesusi. Me'ixeyatü vaüriyarica menipitüacaitüni müyemiecü vacuiepa mü-cayuhayevanicü.

Quesusi que mürenayehüa huriecame

(Maricuxi 2:1-12; Rucaxi 5:17-26)

9 Mericüsü canuvasie 'acayerüca 'anutaüyepai neyani. Yuquiecarisie ninuani. ² Hicü huriecame meni'atüirieni 'itarisie yecaime. Quesusi vaxeyatü yuri que memüte'eriecai müpaü tinitahüave huriecame, 'Aiyari queneucayesa nenive. 'Ari pepüreyehüviyari 'axa pemütiuyuricü. ³ Hicü hipatü 'inüaricü memüte'üquitüvemetetücai müpaü metenyücühüavecaitüni yu'iyarisie, Cari 'icü pisevixima Cacaüyari 'axa 'utaitü. ⁴ Quesusi va'iyaritüarica maitü, müpaü niutayüni, Titayariri 'axa xeteyu'iyaritüatüve yu'iyarisie. ⁵ Tita masi caticuanive. Que ticuanive müpaü mü-tayünicü, pepüreyehüviyari 'axa pemütiuyuricü 'utaitü. Caticuanive masi müpaü püta mütayünicü, quenanucuquexi quenecuyeicani 'utaitü. ⁶ Para yax-emütemaicaü quename heiserie nehexeiya cuiepa nemütivareuyehüvirienicü 'axa memüte'uyuricü, Yuri Tevi nehücütütü, hicü müpaü tinitahüave huriecame, Quenanucuquexi, 'a'itari quenacuetü, 'aquie quene-mie. ⁷ Hicü 'anucuqueca yuquie neyani. ⁸ Teüteri me'ix-eiyaca menimamacaitüni. 'Aixüa meniutiuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita, heiserie müvarupitüacü teüteri müpaü memüteyurienicü.

Que mütita'ini Mateu hesiena mütivianicü

(Maricuxi 2:13-17; Rucaxi 5:27-32)

⁹ Hicü Quesusi 'uma 'uyemietü nixeiya tevi Mateu titevacame mana 'acaime memüte'ayutituayasie. Mü-paü tinitahüave, Nehesie quetineviyani. 'Anucuqueca hesiena tiniuviya.

¹⁰ Mericüsü Quesusi mana catinicuacaitüni quita. Yumüiretü cuviyexunusie mieme memüteyeturiyari, 'axa teyuruvamete meta me'u'axüaca Qesusimatü teyü'üquitüvametemama vahamatü metenicuacaitüni 'axeicüa. ¹¹ Pareseusixi mevaruxeiyaca müme, müpaü metenivarutahüave teyü'üquitüvametemama, Titayari-cutaxi müme cuviyexunusie mieme memüteyeturiyari vahamatü 'axa teyuruvamete vahamatü ticua'a mücü tixe'üquitüvame. ¹² 'Iya varu'enioca müpaü niutayüni, 'Aixüa memüteheu'erie mepücaheiyehüva tiyu'uhayemavame. Müme memütecucuye püta mecaneiyehüaca. ¹³ Peuyevese cuxi yax-emüteyü'üquitüanicü que maine mücü niuqui müpaü manuyüne, Nepünaqui'a xüca xeteyucanenimayaca, peru mavari xeicüa pücanesinaque, manuyüne. Ne que nemütinua, nepücanua nevata'inienique müme heiseriemecü yamemütecahu. Müme 'axa memüteyurie püta nevata'inienique nepunua, memütehayevanicü que memüteyuriecäi.

Que mütiuta'ivaviyarie haquiya hepaüsita

(Maricuxi 2:18-22; Rucaxi 5:33-39)

¹⁴ Hicüsüari Vani teyü'üquitüvametemama Qesu-sisüa meniu'axüani müpaü me'utiyuatü, Tame, Pare-seusixi meta, titayari tete'utatihaguiva, 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamate mecayutihaquivacacu. ¹⁵ Quesusi müpaü tinivarutahüave, Neüquiyapa que meteyüvave 'ixüaramete memüyuheiveriecacü mexi neneüqueme vahamatü 'a'uca. Tucari canaye'amücü quepaucua neneüqueme mütihanieni vasata. 'Anari meniyuhaquicuni. ¹⁶ Tevi 'ixuriqui mücayutatutüvecü püca'imatesiquitüani 'ixuriqui müye'i. Manesiquiyari müpaü mü'ane 'ixuriqui pütahana, sanimeyari masi 'axa 'anetü payeica. ¹⁷ Yaxeicüa sixai müyeye'isie püca-cuariva caxie vinuyari mücuanacü. Me xüca müpaü tiuyurienique, sixai nitisaniqueniqueyu. Vinu ni-tayeuriveniqueyu, sixai neuyeveniqueyu. Masi sixai mühehecuasie pücatuariva caxie vinuyari mücuanacü. Mücücü naitü püyuhayevani.

Cairu nu'aya que müranucuquetüarie, 'uca ticuicame

Quesusi 'ücarieya 'umayüacu

(Maricuxi 5:21-43; Rucaxi 8:40-56)

¹⁸ Müya tivacuxaxatüvacacu, teüteri va'uquiyari xe- vitü nuaca nenevieri canipitüani ya'utaitü, Nenive nemüni xique 'uca. Masi quenemie queneutime'i hes- iena, nanutanierimücü. ¹⁹ Quesusi 'anucuqueca neiveiya, teyü'üquitüvameteta 'üaritü. ²⁰ Hicü 'uca 'aura caniyani müticuyecai, tamamata heimana huta viyari müyuriecäi xuriyaya caheunuavecacu. Varitana 'uyemietü nimayüani 'ücarieya putuniyarisie. ²¹ Yu'iyarisie müpaü tiniyücühüavecaitüni, Xüca ne'imayüani siqueresü 'ücarieya xeicüa, nepanayeveni. ²² Quesusi ta'aurie 'aveca 'ixeyaca müpaü niutayüni, 'Aiyari queneucayesa nenive. Yuri pemüti'eriecü pepanayehüiyari. 'Anatütü nanayeveni 'uca.

²³ Hicü Quesusi va'uquiyari quie henuaca, cürautavi- vamate varuxeiyaca teüteri meyuxamuriecame meta, ²⁴ müpaü tinivarutahüave, Xequenanuyecüni. 'Üimari pücamüqui. Pucusu masi. Meninanimacaitüni. ²⁵ Peru varanuyenü'axüacu teüteri, mana heutahacu, 'iviyacu mamayasie, nanucuqueni 'üimari. ²⁶ Müpaü pütiuta- marivaxü mücü cuiepa naisarie.

Yuhutatü memacücupesai meheunenieretü que memüte'ayeitüarie

²⁷ Mericüsü mana 'anuyeyacu, yuhutatü meniveiya- caitüni Quesusi memacücupesai, meniutihavacaitüni müpaü me'utiyuatü, Raviri pemünu'aya, quetaneneni- mayaca. ²⁸ Quita heutahacu müme memacücupesai 'aura menacüne. Quesusi müpaü tinivarutahüave, Yuri xete'erie quename müpaü neyüve. Müpaü mete'icühüave, Hü Ti'aitame. ²⁹ Hicü nivar- mayüaxüani vahüxita müpaü 'utaitü, Yuri que xemüte'erie yaxequ'eitüarieni. ³⁰ Meheunenieretü menacüne. Hicü Quesusi cuini mieme nivarupitüani

yuhaxüama ya'utaitü, Neuxei, xevitü tüma pücareti-mani. ³¹ Müme masi mehecüneca metenicuxatacaitüni mücü cuiepa naisarie.

Nenurietü niuvetü que mürayeitüarie

³² Hicü mehecünecu müme hesüana caniu'atüarieni tevi münenuriecai cacaüyari 'axa mü'ane miviyacaicü. ³³ 'Enuyenü'acu cacaüyari 'axa mü'ane, nenurie niutaniuni. Teüteri menihüxiyacaitüni müpaü me'utiyuatü, Hasuacu müpaü 'anetü pücamarivacai haitüarie 'Iaxheri cuieyarisie. ³⁴ Perusü Pareseusixi müpaü meniu-tiyuanecaitüni, Cacaüyarixi 'axa memü'anene tiva'aitüvame miparevicü, 'ayumieme nivananuyenü'axüani cacaüyarixi 'axa memü'anene.

Qesusi que mütivanenimayacai teüteri

³⁵ Mericüsü Qesusi naime quiecaritiesie 'emacuyeyeusie 'esimüyeyeusie canicuyeicacaitüni ticu'üquitaneü vatuquiteta, ticuxatatü niuqui 'aixüa manuyüncü, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu ticuxatatü, varanayexürüvatü müme naime cuiniyacü naime veranariyacü memütecucuyecai. ³⁶ Teüteri yumüireme vaxeyatü, nivarutinenimayata, memü'uximatüariecaicü mematixürüvecaicü, muxasi memücaheixeiya yühüveme vahepaü. ³⁷ Hicü müpaü tinivartahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, 'Isanari püvaücava, 'isanamete mepücayumüire. ³⁸ 'Ayumieme xequeneutavaviri 'isanari cusiyari, 'isanamete müvatanü'axüanicü yu'isanarita.

Tamamata heimana yuhutame que mütivaranayexei nü'arisixi

(Maricuxi 3:13-19; Rucaxi 6:12-16)

10 Mericüsü teyü'üquitüvamete varuta'inieca yu'aurie tamamata heimana yuhutame hesüana memümüiemetetücai, heiserie nivarupitüani cacaüyarixi memüca'itiyatüca vahepaüsita memüvaranuyenü'axüanicü, memüvaranayexürüvanicü müme naime cuiniyacü naime veranariyacü memütecucuyecai.

² Nü'arisixi tamamata heimana yuhutatü müpaü mecatenitetevacai. Simuni meri Pecuru mütitevacai, 'Atürexitari mü'ivayatücai, Cacuvu Vani meta mü'ivayatücai, Severeu memünivemamatücai, ³ Piripe Parüturume meta, Tumaxi Mateu meta cuviyexunusie mieme mütiyetuiriyarüvacai, Cacuvu 'Aripeu münu'ayatücai Reveu meta Tareu mütitevacai, ⁴ Simuni mücananistatücai Cura meta 'Isicariutitanaca 'arique miyetua Qesusi.

Tamamata heimana yuhutame que müti-vareutanü'axüa

(Maricuxi 6:7-13; Rucaxi 9:1-6)

⁵ Mericüsü 'ime Qesusi nivareutanü'axüani tamamata heimana yuhutame müpaü tivaruta'aitüaca, Müme memücatateüterima vahuyeta xepücaheuhuni. Samariyatari vaquiecarisie xepücaheutahaxüani.

⁶ Masi muxasi memeuyexürüve vahesüa xequeneuhuni, 'Iaxherisixi teüteriyari vahesüa. ⁷ Xe'uyehutü 'ipaü xequetenecuxatani, Canayehuraniri, cuitü que mü'ane taheima müti'aita 'enata pisutüani ti'aitatü, müpaü xe'utiyuatü. ⁸ Xequenivaranayexürüvani tecuicucate, xequenivaranutanieritüvani müquite, xequeniva'iteca müme cuiniyacü memüca'itiyatüca, xequeni-varanuyenü'axüa cacaüyarixi 'axa memü'anene. 'Asixecatecuetatüarietü xepüte'umiquie, 'asixecateyucuetatüatü xequetenivamicuani.

⁹ Xepücahenu'üveni ni huru ni pürata ni cuvüre tuminiyari yuvivurasie. ¹⁰ Xerai xepüca'anuhuruvani huyeta mieme. Huta 'ücyari ya cacai xepüca'anu'üni. Mumuxi xepüca'anucueni. Ti'ivamesie pütinaque yu'icuai mümiqienicü yu'ivarica.

¹¹ Quiecarisie quepauca xemeutahaxüani 'amacuyevasie ya 'esimüyevasio, xequenecuvava que mü'ane mana meca 'aixüa mütiuca'iyari. Hesüana xequenyuhayevani 'asita quepauca que xemüyehu. ¹² Quita xeheutahaxüaximetü vaürisica xequenepitüaca quiecame. ¹³ Xüca quiecame 'aixüa tiuca'iyarini, xe-vaürisica queyuhayevani hesiena. Me xüca 'aixüa catiucal'iyarini, xe-vaürisica que'acunuani xehesie. ¹⁴ Que mü'ane mücaxetanaqui'erieni, que mü'ane mücayuvaüriya xeniucui mü'enienicü, quita xe-vayenexüaximetü, mücü quiecarisie xe-vayenexüaximetü, xequeneucasixüa tumuanari yu'ücasie, mana mücayuhayevacü. ¹⁵ 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tucari 'aye'ayu quepauca 'isücame müvatahüave, Surumatari Cumuxatari 'esiva cuanivemecü meni'itüariecuni, peru mana quiecatari püta cui cuanivemecü mecani'itüariecuni.

'Arique xepuveiyarieca, que mutayü

¹⁶ Neri que nemütixehentanü'axüa, muxasi vahepaü xecaniyüacacuni 'üravesixi vasata xe'u'uvatü. 'Ayumieme xequetenemaivaveni cuterixi vahepaü, xepüca'inüca tita 'axa müti'anene cucuruxi vahepaü. ¹⁷ Xe-queneyucuerivayurieca teüteri vahepaüsita. Müme mepüxeyetuani yu'uquiyarima vahesüa. Mepüxetavayani yutuquiteta. ¹⁸ Cuvexunarurisixi te'aitamete vahüxie xecananuhapaniecuni nehesüa xemümüiemetecü. Müpaü xe'itüarietüvetü xecanivatahecüasitüiyacuni müme hipameta memücatateüterima. ¹⁹ Quepauca memüxeyetuani, müpaü xepücateyu'iyaritüaca que xemutiyuaneni, quepaü xemütevacühüaveni. 'Anaque yaxecatenipitüariecuni que xemutiyuaneni. ²⁰ Xemesü xepücahümetüni que mü'ane yamütayüni 'ana, masi xe'uquiyari 'Iyarieya canihücütücamücü que mü'ane yamütayüni xecuyuitatü.

²¹ Ra'iva pürayetuani mümierienicü. Ra'uquiyari niyetuamücü yunive. Türi meniye'acuni yu'uquiyarima vahepaüsita, metenita'aitacuni memücüi'ivacü. ²² Yunaitü mecanixe'uxive'eriecacuni nehesüa xemümüiemetecü. Que mü'ane tiuca'enivatü 'amuyecani heutipareyuque, mücü canitavicueisitüariemücü. ²³ Quepauca memüxe'uveiyani xeime quiecariyarisie,

'uma püta xeimesiepaitü xequeneyuta'unaxüa. 'Icü ni-uqui caniseüyeni que nemütixecühüave, quiecarite 'Ix-aheri cuieyarisie miemete xepüca'ayenüvaveni mexi necanuaveni, Yuri Tevi que nemütihücü.

²⁴ Tiyü'üquitüvame que tiyüve me'ivacü ti'üquitame ve'emetütü. Ti'uximayatame que tiyüve me'ivacü yucusiari ve'emetütü. ²⁵ 'Aixüa caniyümücü xüca tiyü'üquitüvame ti'üquitamepaü 'anetü 'ayani xEICÜA, xüca ti'uximayatame yucusiyaripaü 'anetü 'ayani xEICÜA. Mericüte, qui cusiyari xüca Peheresepuri me'itaterüva masi vaüca yamepütevataterüva hesüana miemete quiecatari.

Que mü'ane meuyevese mimacarüca

(Rucaxi 12:2-9)

²⁶ Xepücavamacarüca. Naitü müranucaname, xeyari-etü catinayeimücü. Tita mütiu'aviesie, mücüta masiücütü payani. ²⁷ Que nemütixetahüave tahücüate tetecuxatatü yüvipa, yaxequetenecuxatani hecüta. Tita xemüte'enie yanetixecuxaxatüvacacu xenacata, vapai yunaime vahüxie xe'uti'utü yaxequeteneuhivani.

²⁸ Xepücavamacarüca müme memüyüvave vai memümieni xEICÜA, mecayüvavetü memimieni ra'iyari. Masi xequenemacarüca que mü'ane müyüve mica'una ra'iyari ravaiyari naime xasi taiyariyarisie.

²⁹ Tamüsü 'üxaviquixi que memütetuiya, yuhutatü xei senitavuyari mecate'aye'atüca. Ni xevitü müme cuiepa pücacaveni, xe'uquiyari yacatimaicacu. ³⁰ Xeme xecüpa xemu'usie mieme xexuitü puti'inüasie que müti-paüme. ³¹ 'Ayumieme xepücaheumamaca. Yümüiretü 'üxaviquixi que memüte'aye'atüca, masi vaüca xepüte'aye'atüca xeme.

Müme memüyuhecüata Quesusi Cürisitusüa memiemetetütü teüteri vahüxie

(Rucaxi 12:8-9)

³² Que mü'ane müyuhecüata teüteri vahüxie que-name nehesüa mieme 'utaitü, neta quename hesiena netiviya nepünehecüata ne'uquiyari hÜXIE taheima macave hÜXIE. ³³ Que mü'ane masi müyuhecüata teüteri vahüxie quename nehesüa camieme 'utaitü, neta quename hesiena necativiya nepünehecüatani ne'uquiyari hÜXIE taheima macave hÜXIE.

Quesusi hixüata que mütivasana

(Rucaxi 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ Que nemütinua, müpaü xepücatecu'erivani que-name cuiepa memütama 'aixüa meteyuxeiyame nemüvarayeitüanicü nenua. 'Aixüa meteyuxeiyame nemüvarayeitüanicü necapunua, cusiracü memüyutacucuyanüca püta necaninuani. ³⁵ Nepunua meta vahixüata nemüvatasanacü, tevi yu'uquiyari maye'uniecacü, 'uca yuvarusi maye'uniecacü, viquivame yumu'e maye'uniecacü. ³⁶ Müme memeye'unieca tevi, quiena quiecatari mecanihümetücacuni.

³⁷ Que mü'ane vaüca müvanaqui'erie yu'uquiyari yuvarusi 'esiva nesinaqui'erietü ne, 'aixüa püca'ane münesihexeiyanicü. Que mü'ane vaüca müvanaqui'erie

yunive 'uqui 'uca 'esiva nesinaqui'erietü ne, mücüta 'aixüa püca'ane münesihexeiyanicü. ³⁸ Que mü'ane yeme mücayuvaüriya 'asita curuxisie mümierieni, sepa nehamatü muyeica nehesie tiviyatü, mücüta 'aixüa püca'ane münesihexeiyanicü. ³⁹ Que mü'ane yutucari mütaxeiya pitatümaiya. Que mü'anesü mitümaiya yutucari nehesüa mümiemecü, mücü heixeiyaütü payani.

'Ivarica

(Maricuxi 9:41)

⁴⁰ Que mü'ane müxetanaqui'erie pünesitanaqui'erie neta. Que mü'ane münesitanaqui'erie canitanaqui'erienita 'iya münesiheyenü'a. ⁴¹ Que mü'ane mitanaqui'erie tixaxatame, he'erivatü tixaxatame mühücücü xEICÜA, mücü tixaxatamepaü pütüpütüarieni. Que mü'ane mitanaqui'erie tevi heiseriemecü yamüticamie, he'erivatü yamüticamiecü xEICÜA, mücüta tevi heiseriemecü yamüticamiepaü yapütüpütüarieni. ⁴² 'Ime sepa memücamamarivave, que mü'ane miharitüani müme xeime, sepa xei vasuyaricü haütümecü xEICÜA miharitüa, he'erivatü tiyü'üquitüvame mühücücü, ni-uqui caniseüyeni que nemütixecühüave, yemecü yu'ivarica püpütüarieni.

Vani Ti'üyamesüa miemete niuqui tuayamete que memüte'u'axüa Quesusisüa

(Rucaxi 7:18-35)

11 Mericüsü Quesusi quepaucua mütiutahayevaxü tiva'aitüatü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamate tamamata heimana yuhutame, mana caneyeyani quiecaritesie müti'üquitanicü müticuxatanicü.

² Mericüsü Vani casariyanata 'ayecaitü tiniutamarieni Cürisitu que mütiyurienecai. Nivaretanü'ani yuhesüa miemete teyü'üquitüvamate. ³ Vacümana Quesusi müpaü tiniutahüave, 'Ecü petihücü que mü'ane 'umamieniquecai, nusu xeime cuxi tepücuevieca.

⁴ Quesusi müpaü tinivaruta'eiya, Xequenehuniri, xequetenetaxatüa Vani tita xemüte'u'eni tita xemüte'uxei hepaüsita, ⁵ memacücüpe que memüte'anutaneniene, huriecate que memüte'anucu'uve, müme memüca'itiyatücatei cuiniyacü mete'itiyatü que memüte'acüca, memünacatuxietücatei meheu'enanatü que memüte'acüca, müquite que memüte'anucu'uitüariva, puvüresixi que memütecuxaxatüariva niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita. ⁶ Mücü meta, 'aixüa cani'itüarica que mü'ane necümana müca'ucunünitüariva.

⁷ Mericüsü mana me'uyehuximecacu, Quesusi canisütüani tivacuxaxatüvatü teüteri Vani hepaüsita müpaü 'utaitü, Titayari xetehecucünixüa macumavesie. Haca 'ecacü 'uyuaneme que xetehecucü'ixüari. Tixaü xüari. ⁸ Mesü tita xetehecucü'ixüari. Xicu 'ixuriqui müyumeni manacatücü xetehecucü. Tixaü xüari. Tamüsü müme müyumemeni memanacatücü masi te'aitamete vaquita mepayetei. ⁹ Mesü titayari yemecü xetehecunenierixü. Tixaxatame xexeiyaque püta xecatehecücünixüa 'acu. Hü müpaü nepütixecühüave, tixax-

atame xepuxe yemecü mütixaxatame hipatü yamemücatehüme. ¹⁰ 'Icü canihücütüni 'utüarica mix-atacai müpaü 'anuyütü,

Camü, nenuqui tuayame.

Necanenunü'amücü 'ahüxiepai

Micuha'arütüanicü 'ahuye

Pecanuavecacu cuxi.

¹¹ Niuqui caniseüeni que nemütixecühüave, teüteri vanivema vasata ni xevitü püca'anucuqueve Vani Ti'üyamepaü ve'emetütü. Perusü que müti'ane mücü taheima macave ti'aitametücacu, sepa tevi mücave'eme, mücüsie tiviyatü masi yemecü püve'eme, Vani hepaüna cave'emetücacu.

¹² Vani Ti'üyame munuasie hicüque, tita temütehexe-ia que mü'ane taheima macave tati'aitüvametücacu, mücü naitü püviyarixime tüma. Me'iviyacutü mepüyucitüve memeixeiyanicü yuhesie mieme.

¹³ Texaxatamete yunaitü, 'inüari niuquiyarita metenixatatacütüni 'arique que mütiyüniquecai Vani munuaque. ¹⁴ Xüca xeyuvaüriyani xemitanaqui'erienicü 'icü niuqui, mücü Vani canihücütüni 'Eriyaxi 'umamieniquecai. ¹⁵ Xaütü netü mu'enaxü.

¹⁶ Titapaü mete'aneneme netivaxatani hicü miemete teüteri. Türi vahepaü mecani'aneneni quiecarari hixüapa memütitei memüvahivi yu'ivama ¹⁷ yame'utiyuatü,

Cari yacü xEICÜA tepüxecürautaviya,

Xepücateneitüve.

Yacü xEICÜA tepütahiveriecai xehesie mieme,

Xepüca'utisuanacai.

¹⁸ Vani caninuani caticua'atü caye'etü. Müme müpaü meputiyuane, Cari cacaüyari 'axa mü'ane pinü'ü. ¹⁹ Ne püta Yuri Tevi nehücütütü necaninuani neticua'atü necu'ienetü. Müme müpaü meputiyuane, 'E'e, mücü tevi 'icuaicü xEICÜA püyüane, vinucü xEICÜA püyüane, püvanaqui'erie müme cuviyexunosie mieme memüteteyuriyari 'axa teyuruvamete yunaime. Sepanetü mücü, Cacaüyari timaivetü que mütiyuriene, mücücü yacatinimasiücünü heiserie que mürexeyia.

Que memücateyuvaüriyacai quiecaritesie quiecatari

(Rucaxi 10:13-15)

²⁰ Hicü nisütüani varutate'atü teüteri quiecaritesie memayetecai haque türücaüyemecü mütiyurienecai müiremecü, quiecatari memücatehayevacaicü que memüteteyuriecai. ²¹ Müpaü niutayüni, Xüa 'ui Curasini quiecatari, xüa 'ui Vesaira quiecatari. Tirusie Sirunisie xüca türücaüyemecü tiyüni que mütiyü xehesüa, vana quiecatari meripai mepütehayevaquyü que memüteteyuriecai, mepüyuheiveriecaquyü maixa me'anacatütü heiverica 'inüariyari, naxi meyucavirivatü. ²² Müpaü xEICÜA nepütixecühüave, Tirutari Siruntari vahesie mieme pücaniveni quepauca 'isücame müvatahüave, peru xeme xehesie mieme cuini mieme pücaniveni masi. ²³ Xemeta Caperünaumetari, que xeteyutituicaniqueyu muyuavisiepai. Müquite vahesüa xepucaxüriyani püta. Xüca Surumasie türücaüyemecü tiyüni que mütiyü xehesüa, mücü quiecarari püraniereniqueyu cuxi hicü. ²⁴ Müpaü xEICÜA nepütix-

ecühüave, Suruma cuieyarisie quiecatari vahesie mieme pücaniveni quepauca 'isücame müvatahüave, peru xeme xehesie mieme cuini mieme pücaniveni masi.

Nehesüa xequeneu'axüa, xequene'uxipieca, que mü-tayü

(Rucaxi 10:21-22)

²⁵ Mericüsü 'ana Quesusi müpaü niutayüni, Ne'uquiyari taheima pemüti'aita cuiepa meta, pamüpariyusi nepümasipitüa 'ecü, pemütiuti'avietaxücü 'icü naime memücaheitimanicü müme memütetü'üquitüavave memütemaivave, türi püta vahesie mieme masiücüme pemayeitüacü. ²⁶ Hü ne'uquiyari, pepü'avaüriyacai müpaü pemütiyurieneicü.

²⁷ Nai netiniyetuiriyarieni, ne'uquiyari yanetipitüacacu. Xevitü püca'imaive mücü nu'aya, 'uquiyarieya xEICÜA pimate. Xevitü püca'imateta 'uquiyarieya. Nu'aya xEICÜA pimate mücü, me xüca nu'aya yuvaüriyani masiücüme meyeitüani xEICÜA, peitimani 'uquiyarieya.

²⁸ Nehesüa xequeneu'axüa xemüte'uximayatatüve xemu'ica yunaitü. Ne nepüxe'uxipitüaca. ²⁹ Neyucu xequenanuyetecani, xenesi'enietü xequeteneyü'üquitüaca. Ne nepüca'ane'eriya, nepücatinecatave'erie ne'iyarisie. 'Uxipiya xecanetaxeyacuni yu'iyarisie.

³⁰ Neyucu 'aixüa pü'ane, ne'ica pa'exani.

Teyü'üquitüvamete que memüte'itihurucacai türicu 'uxipiya tucarisie

(Maricuxi 2:23-28; Rucaxi 6:1-5)

12 Mericüsü 'ana Quesusi türicu ma'iviyaneicaisie niuyemiecaitüni 'uxipiya tucarisie, teyü'üquitüvametemamata yunaitü. Hicü mepeuhacacuicucui teyü'üquitüvamete. Menisütüani me'itihurucatü müayari, meteniuticuatücüne. ² Hicü Pareseusixi mevaxeyiatü müpaü metenitahüave Quesusi, Neuxei, 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete yamepüteyurie que mücatitauniva yamütiyurieneicü 'uxipiya tucarisie. ³ Mücü müpaü tinivarutahüave, Cari xepüca'iterüvavave que mütiyuri Raviri quepauca meuha-camücücai, müme 'utümana memü'uvacaita quepauca memehacacuicucui. ⁴ Cacaüyari quita neutahani, pa Cacaüyari hixie mamanecai niucuan. Heiserie pücahexeyiacai miticuanicü, mümeta 'utümana memü'uvacai heiserie mepücahexeyiacai memiticuanicü, mara'acate xEICÜA heiserie mepexeyiacai. ⁵ Mücü meta, xüari xepüca'iterüvavave que maine 'inüari niuquiyari, mara'acate que memüte'itisana 'uxipiya tucari 'inüariyari tuquiya me'u'uvatü 'uxipiya tucarisie, peru vahesie pücarahüiva mücücü. ⁶ Ne masi müpaü nepütixecühüave, 'ena catinüaveni tita cui müti'ave'eme, tuqui 'amüpa cave'emetücacu hepaüna. ⁷ 'Icü niuqui müpaü manuyüne, Nepünaqui'a xüca meteyucanenimayaca, peru mavari xEICÜA pücanesinaque, manuyüne, xüca xemaivavenique xepücate'uhüpaniqueyu müme 'asimemücate'uyuri vahesie. ⁸ Mericüte, Yuri Tevi nehücütütü, 'uxipiya tucari hepaüsitata necatini'aitani.

Tevi mūmamavaquicai
(Maricuxi 3:1-6; Rucaxi 6:6-11)

⁹ Mericūsū mana heyeyaca vatuquipa nenuani.
¹⁰ Hicū tevi mana nayecateitūni mūmamavaquicai.
Mūme mūpaū metenita'ivaviya Qesusi, Sipara, titau-
niva 'uxipiya tucarisie menayehūanicū ticuicame,
mehaitūcaitū memitaxanetacū. ¹¹ Mūcūsū mūpaū tini-
varutahūave, Que mū'ane xeme xūca muxa hexeyani,
muxa xūca 'uxipiya tucarisie xavata heucaveni,
cativiyani mivatihanacū. Xūari piviyani. ¹² Mericūte, tevi
cuini mieme caraye'axe, muxa mūcaraye'axepaū. 'Ayu-
mieme nepaine, canitaunivani 'aixūa mūtiyurienenicū
'uxipiya tucarisie. ¹³ Hicū mūpaū tinitahūave tevi, 'Ama-
ma queneutasera. 'Itaseracu, 'aixūa 'anetū nayani yux-
evitū tapa miemepaū. ¹⁴ Hicū Pareseusixi
mevayecūneca meniuyu'enieni hepaūsitana, que
memūte'imieniquecai.

Niuqui matūaripai mixatacai Qesusi

¹⁵ Qesusi mūpaū retimaica xaūsie neyani.
Yumūiretū meniveiyacaitūni. Yunaima ni-
varanayexūrieni. ¹⁶ Vaūriyarica nivarupitūani capa
masiūcūme meheyaitūanicū. ¹⁷ Mūpaū catinaye'ani Ca-
caūyari que mutayū, tixaxatame Quisariyaxi
ya'utainecacu,
¹⁸ Camū nesiparevivame
Nepenayexei
Nepinaqui'erie
Mūcūcū nepūnaqui'a ne'iyarisie.
Nenipitūamūcū ne'iyari.
Hipame nuivarite tinivataxatūamūcū
Tita mūtiheiserie hepaūsita.
¹⁹ Mūcū pūcayumieneni
Pūca'utahivani.
Xevitū pūca'ienieni
Caye 'utūa 'utaniucame.
²⁰ Haca mutapūnarie pūca'anumura.
Cūxeme vitayari sepa mūcuauniya pūca'icutūsani
Mexi 'e'ivarūme naime
Mūcū yatipitūacacu
Tita mūtiheiserie.
²¹ Mūme memūcatateūterima
Yuri mepūte'erieca
Que mū'ane mūhūcūsie.

**Que memūte'ixanetacai Qesusi, mūpaū me'utiyuatū
quename cacaūyari 'axa mū'ane 'inūcai**
(Maricuxi 3:19-30; Rucaxi 11:14-23; 12:10)

²² Hicūsūari hesūana caniu'atūarieni tevi cacaūyari
'axa mū'ane minūcai macūpecai mūcaniuecai. Que-
susi nenayehūani. Nenuricame niuvetū nayani, he-
unieretū ratūa. ²³ Memūyumūirecai yunaitū meni-
hūxiyacaitūni. Mūpaū meniutiyuanecaitūni, Cari 'icū
Raviri Nu'aya catihūcū. ²⁴ Pareseusixi masi
me'u'enanaca mūpaū meniutiyuani, 'Icū xūca Pehere-
sepurī cacaūyari 'axa memū'anene mūtiva'aitūva

ca'inūcaque pūcavaranyenū'axūaveniqueyu cacaū-
yarixi. ²⁵ Peru Qesusi va'iyaritūarica maitū mūpaū
tinivarutahūave, Naime cuiepa xūca quiecatari
yuhixūata meyusana, mana pacumavere. Naime
quiecarisie, naime quita xūca quiecatari yuhixūata
meyusana, quiecarī 'epūcareutevini. ²⁶ Xūcari Cauyu-
marie 'anuyuyenū'ani yūcūmana, yuhixūata nisane.
Que reutevini ti'aitametūtū. ²⁷ Mūcū meta, xūca Pe-
hereseipurisie xeniu netiviyatū nevaranuyenū'avani ca-
caūyarixi 'axa memū'anene, que mū'anesie meteviyatū
metevarunuyenū'ava xeme xenivema. 'Ayumieme
mūme xehesie mepūte'ahūpani. ²⁸ Mesū Cacaūyari
'Iyarieya xūca hūcūtūni que mū'ane mūnesiparevie
nevaranuyenū'avacacu cacaūyarixi 'axa memū'anene,
cari Cacaūyari 'ari canisutūani ti'aitatū xehesūa.

²⁹ Mūcū meta, quepaū tiyūve tevi mūtūrūcaūye quita
meutahaque mūtinavanicū piniteya, me xūca ca'ihūani
meri mūcū mūtūrūcaūye. 'Ihūame pūtinavani tita
mūtixūave quitana.

³⁰ Que mū'ane nehesie mūcativiyā, mūcū pūne-
si'aye'unie. Que mū'ane nehamatū mūca'icuxeūrie,
mūcū pitaxūrūva.

³¹ 'Ayumieme mūpaū nepūtixecūhūave, naime 'axa
que memūteyurie 'axa que memutiyuane teūteri,
mepūyūvave memūteheuyehūviyarīenicū. Peru mūme
memisevixima 'Iyari 'axa me'utiyuatū, mūme mepū-
cateheuyehūviyarīeni. ³² Que mū'ane niuqui yamū-
tayūni nehepaūsita, Yuri Tevi que nemūtihūcū, mūcū
pūyūve mūreuyehūviyarīenicū, peru que mū'ane 'axa
'utaitū misevixima 'Iyari Mūtiyupata, mūcūcū pū-
careuyehūviyarīeni 'ena cuiepa, 'umamiesieta.

Cūye yu'icuaxicū pūmasiūcū
(Rucaxi 6:43-45)

³³ Cūye xūca xemaica quename narani 'icuaxieyata
'aixūa caniyūmūcū. Me cūye xūca xemaica quename
xainive, 'icuaxieyata xaxainitū canayeimūcū. Cūye
yu'icuaxicū pūmasiūcū. ³⁴ Cari xeme terūcaxi xepū-
va'ivama, quepaū xeyūvave 'aixūa xemūtecuxatanicū
'axa xete'u'iyaritū. Que mūranayuhayeva ra'iyari ti-
hūnecacu, yacatinicuxatamūcū yutetacū. ³⁵ Tevi 'aixūa
mūtiuca'iyari 'icuxeūrieme tita 'aixūa mūti'anene yuhe-
sie, tita 'aixūa mūti'anene canivayehanimūcū. Tevi 'axa
mūtiuca'iyari 'icuxeūrieme tita 'axa mūti'anene yuhe-
sie, tita 'axa mūti'anene canivayehanimūcū. ³⁶ Mūpaū
nepūtixecūhūave, naime niuqui yacū xeiūca memutini-
uca teūteri, mūcū hepaūsita mepūtiniuni quepauca
'isūcame mūvatahūave. ³⁷ Que pemutayūcū, mūcūcū
heiserie pecanipitūarīecamūcū, mesū que pemu-
tayūcū, mūcūcū pepanutahūiyani.

**'Ana miemete 'axa mete'u'iyaritū 'inūari que
memūte'itavaviri Qesusi**
(Maricuxi 8:12; Rucaxi 11:29-32)

³⁸ Mericūsū 'ana hipatū 'inūaricū memūte'ūquitame-
tetūcai, Pareseusixi meta hipatū mūpaū meteni-
tahūave, Ti'ūquitame 'acu, 'inūari tepūxeiyaqueyu
yapetatixeisitūacacu. ³⁹ Mūcū mūpaū tinivaruta'eiya,

Hicü miemete teüteri 'axa xepüte'u'iyari, xepü-
vacumaüva hipame va'uitama. 'Ayumieme 'inüari xeni-
vautüveni, peru 'inüari xepücapitüarieni. Cunasi 'inüari
que müratüa tixaxatametütü, müpaü xeicüa xe-
catenipitüariēcuni 'inüari. ⁴⁰ Cunasi quesü 'amüpasie
que mütiyecatei haica tucari haica tucari, müpaürta
yaxeicüa Yuri Tevi que nemütiteva, cuieta nepüyecani
haica tucari haica tucari. ⁴¹ Ninivesie quiecatari
'amepüti'uni metetahecüataque hicü miemete teüteri
vahepaüsita quepauca 'isücame müvatahüave. Hicü
miemete vahesie pürähüiyani 'ana, Ninivetari
memüte'uhayevaxücü que memüteyuriecäi, Cunasi
tivarutaxatüacu. Camüsü, Cunasi que mücatitürü-
caüyecäi, que mü'ane cui mütürücaüye püta 'ena
puyeica. ⁴² 'Uca taserie mecatei müti'aitametücai yu-
cuiēpa, mücü 'apütaqueni titahecüataque hicü
miemete vahepaüsita. Vahesie pürähüiyani 'ana, mücü
meyetüacü cuie manunierepaitü, mi'enienicü Sarumu-
ni que mütimaivecaï. Camüsü Sarumuni que mücati-
maivecaï, que mü'ane cui mütimaive püta 'ena puye-
ica.

Cacaüyari 'axa mü'ane tavari que mütiyia tevi
(Rucaxi 11:24-26)

⁴³ Xevitü cacaüyari müyusevixima 'ixüname tevi,
macuvaquisie pücuyeicani 'uxipiya cuvaunetü, yutex-
ienetü. ⁴⁴ 'Ana müpaü pütayüni, Nequie nepüyemie
nemüvayetüasie. Nuame heutaniereme xüca 'ixeiya
'uyemaveme vaye'itiyacame 'aixüa tiuye'aneme, ⁴⁵ 'ana
püyemie, hipame püvata'inieni cacaüyarixi 'atahutame
masi cuini mieme 'axa memü'anene. Meheuta-
haxüame, muva me'ayetetü mepacüne yunaitü.
'Imatüriēca mücü tevi masi yemecü 'axa 'itüarienetü
payani, müca'itüariēnecaipaü matüaripaï. Müpaüta
mecani'itüariēcuni 'icü teüteri hicü miemete 'axa
memüteyurie.

Qesusi 'ivamama varusieya
(Maricuxi 3:31-35; Rucaxi 8:19-21)

⁴⁶ Tivacuxaxatüvacacu cuxi teüteri yumüireme,
varusieya 'ivamama tacua meniti'ucaitüni me'ihüavi-
cutü. ⁴⁷ Xevitü müpaü tinitahüave, Neuxei, 'avarusi
'a'ivama tacua meniti'uca memasihüavicütü. ⁴⁸ Qesusi
müpaü tinita'eiya niucame, Que hateri nevarusi ne'iva-
ma. ⁴⁹ Yumama 'utaseratü yuhesüa miemete
teyü'üquitüvamete vahepa, müpaü niutayüni, Camü
nevarusi ne'ivama. ⁵⁰ Que mü'ane yamütiyuriene que
mütinaque ne'uquiyari taheima macave, mücü ca-
nine'ivatüni caninevarusitüni.

**Ti'ivivame 'üxasieya hepaüsita ticuxatatü, que
müti'üquitacai**
(Maricuxi 4:1-9; Rucaxi 8:4-8)

13 Mericüsü 'ana Qesusi quita hayeneca, haracu-
na tesita niutayerüni taniunique. ² Hicü teüteri
yumüiretü meniuyucuxeürieni 'auriena. 'Ayumieme
canuvásie püta nicayerüni, mana yecaitü ti-
ni'üquitacaitüni, teüteri xiecaripa meti'ucacu. ³ Vaüca

tinivaruti'üquitüani 'üxasi hepaüsita ticuxatatü,
ya'utaitü, Mericüsü ti'ivivame neyani, ni'ivienecaitüni.
⁴ Mericüsü 'imüari 'ivienecacu, hipatü huye tesita niu-
caxürieni. Viquixi me'ucaxüriēca menicuteüxü.
⁵ Hipatüta ayeparisie tiucaxüri vaüca müca'acu-
cuieyasie. Cuitüva niutineni cuie 'emücasuicaicü. ⁶ Tau
hanecu maxürixü niucuini, niutivani mücahananayatü-
cateicü. ⁷ Hipatüta xuyasata mucaxüri, xuya tupiriya-
yari 'utiýüraca heimana puyetüa. ⁸ Masi hipatüta cuie
'aixüa mü'anesie niucaxürieni. Putixuaverixü, hipatü
xei sienituyari nayani, hipatü haica teviyari ratüa,
hipatü xei teviyari heimana tamamata ratüa. ⁹ Xaütü
netü mu'enaxü.

**Titayari müpaü müti'üquitacai Qesusi, 'üxasi hepaüsi-
ta ticuxatatü xeicüa**
(Maricuxi 4:10-12; Rucaxi 8:9-10)

¹⁰ Mericüsü teyü'üquitüvamete 'aura me'acüneca mü-
paü metenita'ivaviya, Titayari 'üxasi hepaüsita peticux-
atatü xeicüa petiva'üquitüa. ¹¹ Mücü müpaü tinivaru-
ta'eiya, Xeme xecaniupitüarieni xemimaicacü tita
müti'aviesiecaï, xemütemaicacü que müti'ane ti'aita-
metücacu que mü'ane taheima macave. Müme püta
müpaü mepücatepitüarie. ¹² Que mü'ane tixaütü
mürexieya tavari cuxi pütimiquieni, manayuhayevan-
icü. Que mü'ane mümave, sepa que mütitita mürex-
eiya, pütinavaiyarieni. ¹³ 'Ayumieme 'üxasi hepaüsita
neticuxatatü nepütiva'üquitüa, memücaheunenierecü
sepa cui memütaneniere, memücaheu'enanacü sepa
cui memüta'enana, 'asimemücatemaivavecü. ¹⁴ Vahe-
sie pütüinaquixü tita mütxatacaï tixaxatame Quis-
ariyaxi ya'utaitü,

Cui xepüta'enanaca peru xepücatemaivaveni.

Cui xepütaneniereni peru tixaütü xepücatexeiyani.

¹⁵ 'Icü teüteri yu'iyarisie mepüyü'üraraxie,
Yunacacü haveri mieme xeicüa mepeu'enana.
Vahüxie pü'itutupe.

Me xüca müpaü meca'anenique
Yühüxicü mepeuneniereniqueyu
Yunacacü mepeu'enanacaqueyu
Yu'iyarisie mepütemaivaveniqueyu,
Ta'aurie mepaxürerieniqueyu,
Nepüvaranayexürerieniqueyu ne.

¹⁶ Xeme masi 'aixüa xepu'itüarie xemeunenierecü
yühüxicü, 'aixüa xepu'itüarie, xemeu'enanacü yu-
nacacü ¹⁷ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave,
yumüiretü texaxatamete, yumüiretü teüteri heis-
eriemecü yamemütecahucaï, müme mepixeyacucaï ti-
ta xemüte'enie, peru mepüca'ixei. Mepi'eniecu-
caï tita xemüte'enie, peru mepüca'ieni.

**Qesusi que mütihecüatacaï yü'üquisica, ti'ivivame
'üxasieya hepaüsita que müti'üquitacai**
(Maricuxi 4:13-20; Rucaxi 8:11-15)

¹⁸ Mericüte, sequeneu'enana 'üxasi hepaüsita, ti'ivi-
vamesie que mütimasiücü 'üquisica. ¹⁹ Que mü'ane
mi'enie 'icü niuqui que müti'ane 'Iya ti'aitametücacu
maine, peru 'asimücaretimaive, que mü'ane 'axa

mütiyuruva nuame pinavairieni tita 'iyarieyasie mütiuca'iviya. Müpaü cani'itüarieca huye tesita muca'iviya-paü. ²⁰ 'Ayeparisie muca'iviya, mücü canihücütüni que mü'ane mi'enie niuqui, yutemavietü mitanaqui'erie xei mieme. ²¹ Yücümana pücahananatave, 'apücareutere masi. 'Ayumieme quepaucua mü'uximatüarie, quepaucua muveiyarie 'icü niuqui hepaüsita, yapaucua niucunitüarivani. ²² Mücü meta xuyasata muca'iviya, mücü canihücütüni que mü'ane mi'enie niuqui, peru püyu'iyaritüa tita cuiepa mütimieme ra'erivatü, pütiyu'irüviya tuminicü yutemavietü. 'Ayumieme niuqui panunamiyari cacaniutixuavere. ²³ 'Aixüa mü'anesie muca'iviya, mücü canihücütüni que mü'ane mi'enie niuqui, meitima. Mücü niutixuxuavereni, hipatü xei sienituyari pacü, hipatüta haica teviyari racü, hipatüta xei teviyari heimana tamamata racü.

Türicu hepaüsita hamürixa hepaüsita, ticuxatatü que müti'üquitacai

²⁴ Mericüsü tavarita 'üquisica nivarumini 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, müpaü 'utaitü, 'Ipaü catini'aneni, que mü'ane taheima macave ti'aitametücacu. Tevi 'imüari 'aixüa mü'anene puca'ivi yuvasiyata. ²⁵ Perusü mecusucacu xevitü mana caninuani 'eye'unietü. Hamürixa 'uca'ivieca türicusata, neyani. ²⁶ 'Utinecu sisiüravitü, tixuaverirümecacu, 'anari masiücütü nayani hamürixa. ²⁷ Hicü te'uximayatamete me'u'axüaca yucusiyarisüa, müpaü metenitahüave, Cusiyari 'acu. 'Imüari 'aixüa cati'anenecai pemica'ivi 'avasiyata. Haqueri pemieme hamürixa. ²⁸ Mücü müpaü pütivaruta'ei, Tevi münesi'aye'unie müpaü pütiuyuri. Te'uximayatamete müpaü metenitahüave, Mericüte, pecati'avaüriya temuhu, temicuxeürieni hamürixa. ²⁹ Mücü müpaü niutayüni, Tixaüsü, xücate xe'icuxeürieni hamürixa, 'axeicüa xepivatixünaxüani türicuta yünücame. ³⁰ Xequeneuhayeva 'axeicüa müvaverenicü 'isanaxaque. 'Isanari 'aye'ayu, 'ana müpaü nepütivatahüave 'isanamete, Hamürixa xequeneucuxeüri meri, xequenanahüaxüa xemititaiyacü. Türicu xequeneuti'uta necaxetunisie.

Musitasa 'imüariyari hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

(Maricuxi 4:30-32; Rucaxi 13:18-19)

³¹ Hicü tavori 'üxasi hepaüsita ticuxatatü 'üquisica nivarumini müpaü 'utaitü, 'Ipaü püti'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Musitasa 'imüariyari paü cani'aneni tevi mica'epaü yuvasiyata. ³² 'Imüarite pücaxuave hepaüna 'anenetü 'esipepetü, peru quepaucua mütineni, tupiriyate pücaxuave hepaüna 'anenetü 'epapatü. Cüye payeica 'epatü, taheima miemete viquixi mepüyüvave hesiena memü'axüani memüyuti'ituatüani.

Pa cuxanariyame hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai
(Rucaxi 13:20-21)

³³ Tavarita tinivaruta'üquitüani 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, müpaü 'utaitü, 'Ipaü püti'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Pa cuxanariyame paü cani'aneni. 'Uca 'ivatituca nenutinüitüani pa mütüxiyarisie haica 'axuvayarisie, 'ariqueque niuticuxanare naitü.

Que mütiyurienecai Qesusi, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü ti'üquitatü
(Maricuxi 4:33-34)

³⁴ Müpaü naimecü Qesusi tinivacuxaxatüvacaitüni teüteri, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tivati'üquitüanique. 'Üxasi hepaüsita caticuxatatü, 'asipücativacühüavecai. ³⁵ Müpaü püraye'a, Cacaüyari que mutayü, tixaxatame ya'utainecacu, 'Üxasi hepaüsita neticuxatatü nepütaniuni. Nepütitaxata tita müti'aviesiecai. Cuie munetüariepai hicüque.

Qesusi que mütihecüatacai yü'üquisica, hamürixa hepaüsita ticuxatatü que müti'üquitacai

³⁶ Mericüsü varenü'aca teüteri quita neutahani. Teyü'üquitüvamete 'auriena meniti'uni müpaü me'utiuyatü, Quetaneutahecüasitüiya mücü 'a'üquisica hamürixa hepaüsita peticuxatatü que pemüti'üquitacai vasiyata mieme. ³⁷ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Que mü'ane mica'ivi 'imüari 'aixüa mü'anene, Yuri Tevi que nemütihücü ne necanihücütüni. ³⁸ Vasiya cuie canihücütüni naitü. 'Imüari 'aixüa mü'anene, müme mecanihümetüni memexieiya que mü'ane taheima macave tiva'aitüvametüme. ³⁹ Hamürixa, mücü 'axa mütiyuruvasüa miemete mecanihümetüni. Tevi meye'uniecai quiecame, hamürixa muca'ivi, mücü Cayumarie canihücütüni. 'Isanari, mücü tucari canihücütüni quepaucua meuti-pare. 'Isanamete niuqui tuayamete metehüme. ⁴⁰ Hamürixa que mütiucuxeüriya que mütiutitaiyari taipa, müpaürita catiniyümücü quepaucua maye'ani. ⁴¹ Yuri Tevi que nemütihücü, nepüvatanü'axüani nehüsüa miemete niuqui tuayamete. Müme mepüvacuxeürieni teüteri memüteyucununüitüva, teüteri yamemüteyurie que mücatiheiserie, mevanücacu müme memünesihexieya netiva'aitüvametücacu. ⁴² Memücuxeüriyani, müme mepüvareucaxürieni huxunuta müvatitavesie. Muva meputisuanani mepüytaqueveni. ⁴³ Müme heiseriemecü yamemütecachu püta memamarivavetü mecanacünicuni 'ana haque va'uquiyari müra'aita, tau que mütimerücaüye. Xaütü netü mu'enaxü.

Tumini mü'aviesiecai

⁴⁴ Mericüsü 'ipaü catini'aneni que mü'ane taheima macave ti'aitametücacu. Vaücava tuminipaü cani'aneni

mü'aviesiecaipaü cuieta. Tevi heitaxeiyaca tavori ni-ti'avieta. Cui yutemavietü, mana neyani, catinetuani nai mürexeiyacai neinaneni mücü cuie.

Perüra visi mü'ane cuinie müraye'axe

⁴⁵ Tavarita 'ipaü catini'aneni que mü'ane taheima macave ti'aitametücacu. Tituayame picuvaunca perüra visi mü'anene. ⁴⁶ Xeime perüra hetaxeiyaca cuinie müraye'axecai, mana neyani, tinetuani nai mürexeiyacai, mücü tuminiyaricü neinaneni perüra.

Vipi

⁴⁷ Tavarita 'ipaü catini'aneni, que mü'ane taheima macave ti'aitametücacu. Vipipaü cani'aneni haramasie meucahanivapaü. Mücü ha tesita mepüvaratinetüa quesüte yücü me'aneneme yusata. ⁴⁸ Quepaucua memutahünixü, menenatihana haramara tesita. Mana metitetü 'aixüa memü'anene menivaranyeteüxü, menivareucaxürieni quirivasie, 'axa memü'anene mepüvarexüri. ⁴⁹ Müpaürita catiniyümücü quepaucua meutipare. Niuqui tuayamete meneutayeixüani, menivaranyeteüxicuni 'axa teyuruvamete memüvanü'ü müme heiseriemecü yamemütecahu, ⁵⁰ mepüvareucaxürieni huxunuta müvatitavesie. Muva meputisuanani mepüyutaqueveni.

Rapini xique mütimieme meripai mütimieme

⁵¹ Hicüsüari müpaü tinivarutahüave, 'Icü xetehetima naime. Hü mete'icühüave. ⁵² 'Iya müpaü tinivarutahüave, Mericüte, 'ayumieme nepaine, que mü'ane 'inüaricü müti'üquitame, quepaucua yamüretimanicü que müti'ane ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave, mücü tevipaü caniyüaneni quicü mühüritüariepaü. Yayüanetü, yupinisata pütivayehapa tita xique mütimieme tita meripai mütimieme meta naime.

Qesusi que mütiuyuri Nasaretisie

(Maricuxi 6:1-6; Rucaxi 4:16-30)

⁵³ Mericüsü Qesusi tihayevaca müpaü ti'üquitatü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, mana heyeyaca niuyupata. ⁵⁴ Yuquiecarü nuaca tiniva'üquitüacaitüni vatuquita. Müme 'ayumieme menihüxiyacaitüni. Müpaü meniutiyuanecaitüni, 'Icü meixeiya, haque pemieme que mütimaive türücaüyemecü que mütiyuriene. ⁵⁵ 'Icü carüpiniteru catinu'aya. Varusieya Mariya catiteva, 'ivamama meta Cacuvu Cuse Simuni Cura mecateteteva. ⁵⁶ 'Ivamama 'ucari yunaitü 'uva mecatetetei tahesüa. Haquesüari pemieme 'icü naitü que mütiyuriene. ⁵⁷ Menitixeümani. Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Tixaxatame naisarie ve'eme cani'erivani. Yucuipea xeiçüa yuquita ve'eme püca'eriva. ⁵⁸ Mana vaüca pücatiuyuri türücaüyemecü, müme yuri memücate'eriecaicü.

Ti'üyame Vani que mütiümierie

(Maricuxi 6:14-29; Rucaxi 9:7-9)

14 Mericüsü 'ana Herurexi canihüritüariecaitüni mücü cuiepa müti'aitanicü. Caniu'ena Qesusi hepaüsita que müranuivacai. ² Müpaü tinivarutahüave memipareviecai, Cari Vani canihücütüni Ti'üyame. 'Umüca panucuque, 'ayumieme türücarüya nicuyütüvani.

³ Mücü Herurexi yatiuta'aitacu meripai, niuviyarieni Vani, niuhüiyani, nanutahüiyani casariyanata, müpaü mütinaquecaicü Heruriya. ⁴ Müpaü tiniuyüni, Vani caviyarievatü cuxi müpaü mütitahüavecaicü Herurexi, Pücatauniva pemevitücünicü, 'utaitü, Heruriya xatatü. Mücü Heruriya, Herurexi canicueyatücaitüni meri, ca'inavairievecacu cuxi yu'iva Piripe mütitevacai. ⁵ Herurexi pimiemüçücai Vani, peru püvamacarücai teüteri, quename tixaxatametücai memütecu'eriva-caicü. ⁶ Mericüsü tucarisie quepaucua Herurexi mutinuivaxüsie, Heruriya nu'aya 'ucatütü tiniutineini vahüxie. Pinaquecai Herurexi. ⁷ 'Ayumieme puyühüritüa, quename tita mütitavavirieniqueyu timiniquecai, 'utaitü. ⁸ 'Iya varusieya yatitahüavecu müpaü tinitahüave, Vani Ti'üyame mu'uya queneneu'ütüa 'ena pateyusie yecaime. ⁹ Ti'aitame cui yuhiverietü müyühüritüacaicü teüteri hamatüana memütecuacai vahüxie, tiniuta'aita mütimiquienicü. ¹⁰ Neinü'ani cuya tita'aitüaca Vani mu'uya manuxitenicü casariyanata. ¹¹ Mu'uya 'atüariecu pateyusie yecaitü, 'üimari 'umiquieca, pi'ütüa yuvarusi.

¹² Hicü Vani teyü'üquitüvametemama me'u'axüaca meneicueni caxarieya, meneicateucu. Meheycüneca meteneitaxatüani Qesusi.

Teüteri que mütiyarumi 'auxüme miriyari

(Maricuxi 6:30-44; Rucaxi 9:10-17; Vani 6:1-14)

¹³ Mericüsü Qesusi tiutamariECA, neyani canuvasie cayerüca macumavesiepaütü yuxaüta. Teüteri mete'utamariECA, yü'ücama menecüne quiecaritiesie meheycüneca hepaüsitana meheta'axüanique. ¹⁴ Hicü 'anatiyeiximetü Qesusi, teüteri nivaruxeiya yumüreme. Vanenimayatü, nivaranyexürieni vahesüa miemete tecuicuate. ¹⁵ Hicü 'ucutaicarecu teyü'üquitüvamete 'auriena meniuyucuxeürieni müpaü me'utiyaütü, 'Ena canacumaveni, cananucayaniri memütecuaniquecaicü. Quenivareutanü'axüani teüteri, quiecaritiesie memütayeixüanicü, 'icuai memütetyutinairienicü. ¹⁶ Qesusi masi müpaü tinivarutahüave, Pücaheuyevese memüyehucü. Xeme püta xequetenivarumicua. ¹⁷ Müme müpaü metenita'eiya, Quete 'ena tixaütü tepücatehexeiya, 'auxüme payari huta quesüteyari xeiçüa tepexeiya. ¹⁸ Müpaü tinivarutahüave, 'Uva nehesüa xequetenata. ¹⁹ Hicü tivaruta'aitüaca teüteri memücyaxixüanicü 'üxapa, 'enu'üca 'auxüme payari huta quesüteyari meta, taheima heutinierca niyutanenevieni. 'Ititaraca pa ni-varu'ütüani teyü'üquitüvamete, müme menivarutaitüani teüteri. ²⁰ Yunaitü meniticuani meniutihux-

ani. Hicü menicuxeürieni tarimeyari manuyuhayevaxü, menitihüniya tamamata heimana huta quirivayari.
²¹ 'Uquisi memüte'ucuai 'auxüme miriyari yacütütü mecaniyupaümecaitüni, 'ucari türi meta mepüca'inüar-icai.

Quesusi ha heima que müramiecai

(Maricuxi 6:45-52; Vani 6:16-21)

²² Hicüsüari nivarutamexütüani teyü'üquitüvamete, canuvasio memücajaxecü memenucahütüiyacü 'anutaüyepaitü, 'arique püvarenü'a teüteri. ²³ Varenü'aca, yemurisie neutiyune yuxaüta yutanenevienique. Hicü 'ucuyürecu mana necateitüni yuxaüta. ²⁴ Hicü canuvasio meyetetü ha hixüapa meneutahucaitüni. Cuie hetevacacu, hamevari picuyuitüvacai canuva, hepana mu'ecacai. ²⁵ Mericüsü 'esivatücacu tuxacüta, vahepa canamiecaitüni Quesusi haracuna heima 'umietü. ²⁶ Teyü'üquitüvamete me'ixeyatü haracuna heima 'amiecame, meniyumuinacaitüni, müpaü metenyücühüavecaitüni, Tietü 'iyari 'uyüximeni. Memamatü meniutihvacaitüni. ²⁷ Hicü Quesusi niutaniuni müpaü tivacühüavetü, Yu'iyari xequeneucayasa, ne nepühücü. Xepücamamaca.

²⁸ Hicü Pecuru müpaü tinita'eiya, Ti'aitame xüca 'ecü pehücütüni, quenetineuta'aitüa mana nemümiécü 'ahesüa, ha heima ne'umietü. ²⁹ 'Iya rehüave, Quenaye'a. Canuvasio 'anacayaca Pecuru, ha heima namiecaitüni. Mana hura ninuani Quesusi manuvecaisie. ³⁰ 'Ixeiyaca 'eca que mütiuecaicai niutimani. Nicayunirümeccaitüni. Niutahiva müpaü 'utaitü, Ti'aitame queneneutavicueisitüa. ³¹ Hicü Quesusi yumama 'utaseraca niviya. Müpaü tinitahüave, 'E'e, cari 'ecü 'esiva xEICÜA yuri pepütü'erie. Titayari peti'a'iyaritüacai. ³² Canuvasio mecayaxirümeccacu 'eca neunuani. ³³ Müme canuvasio memüyetecai nenevieri mecanipitüani müpaü me'utyuatü, Xasonicü Cacaüyari pecaninu'ayatüni 'ecü.

Teüteri Quesusi que mütivaranayexürüvacai Quenesareti cuieyarisie

(Maricuxi 6:53-56)

³⁴ Hicü 'anutaüye mehecüneca, Quenesareti cuieyarisie meneta'axüani. ³⁵ Mana quiecatari meni-maicaitüni me'ixeyaca, niuqui meneutanü'axüani 'aura yunaime vahesüa. Meni'atüirivacaitüni tecuicucate yunaime. ³⁶ Cuini mieme menivaviriecäitüni me'imayüanique siqueresü 'ixuriqueiyasie. Müme memimayüa mepanayexürü yemecü.

Titacü mütiseviximarie tevi

(Maricuxi 7:1-23)

15 Mericüsü 'ana Quesusisüa meniu'axüani Pareseusixi, hipatüta 'inüaricü memüte'üquitame-tetücai, Querusareme memeyecü müpaü me'utyuatü, ² Titayaricutaxi 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete mete'itisana yutusima vayeiyari. Cari mepüca'ucamaimava quepaucua memüte'uticua'a. ³ Mücü masi müpaü tinivaruta'eiya, Titayaricutaxi xeme püta yaxe-

cateyurie Cacaüyari que müti'aita, yuyeyarisie xemüteviyanicü. ⁴ Cacaüyari meripai müpaü niutayüni, Quetinivareuyehüvirieca 'a'uquiyari 'avarusi. Tavarita müpaü niutayüni, Que mü'ane 'axa mutaineni yu'uquiyari yuvarusi hepaüsita, que'umierieni xei mieme.

⁵ Xeme püta müpaü xeniutiyuaneni, Que mü'ane xeniu müpaü müticühüave yu'uquiyari ya yuvarusi, Que nematiparevieniquecai, mücü 'imiquieri püta nepayeitüa, haitü, mücücü xeniu pücaheuyevese 'uxa'atüni varie mütivareuyehüvirienicü yu'uquiyari yuvarusi.

⁶ Xepitürücariyapi tita Cacaüyari mütiutayü, yuyeyarisie yaxemütecahunicü. ⁷ Yacü xEICÜA xeputyuane. Quisariyaxi 'aixüa putayü ticuxatatü xehepaüsita, müpaü 'utaitü,

⁸ 'Icü teüteri yutetacü xEICÜA

Quename meneteheuyehüvirie meputyuane.

Que memüte'u'iyari püta, teva mepu'uva.

⁹ Yacü xEICÜA menenayexeyani

Tita memüte'üquita, teüteri püta va'aisica mühücücü xEICÜA.

¹⁰ Mericüsü yu'aurie varutahüaveca teüteri, müpaü tinivarutahüave, Xequeneu'enana, xequetene-maivaveni. ¹¹ Tita tevi teta müreutahaque, mücücü pücaseviximarieni. Masi tita tetana müratineica, mücücü püta caniseviximariemücü tevi.

¹² Hicü teyü'üquitüvamete 'aura me'acüneca müpaü metenitahüave, Müpaü pecatimate, Pareseusixi mücü niuqui me'u'eniaca meniuyeha'ani. ¹³ Müpaü tinivaruta'eiya, Naitü 'iteüri ne'uquiyari taheima macave müca'ica'e püvatihuna. ¹⁴ Xequenivahayevani. Me'acücüpetü mepüvarahapana hipame memacücüpe. 'Acüpetü xeime macüpe xüca 'ahanani, yuhutatü mevatixavasie meneucaxüriecuni.

¹⁵ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Quetaneutahecü-asitüiya 'icü 'üquisica. ¹⁶ 'Iya rehüave, Cari xemeta 'asixepücatemate. ¹⁷ Tietüsü müpaü xecatemaica, naitü rateta müreutahaque huriepana nicayune, nihüani. ¹⁸ Tita rateta müratineica 'iyarieyasie püta patineica. Mücütütü niseviximaca tevi. ¹⁹ Va'iyarisie natineicani tita memüteyurie, 'axa meteyücühüavetü, meteyumemivatü, mevacumaüvatü hipame va'ütama vacünama, mevacumaüvatü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, metenavayatü, mete'itavatü quepaucua memütehecüata, 'axa me'utyuatü hipame vahepaüsita. ²⁰ 'Icücü caniseviximarieca tevi. Peru müpaü que memütecua'a meca'ucamaimavatü, mücücü pücaseviximarieni tevi.

Yuri que müti'eriecai 'uca Canani quiecame

(Maricuxi 7:24-30)

²¹ Mericüsü mana heyeyaca Quesusi, Tiru Siruni cuieyarisie neyani. ²² Hicü mana caninuani Canani quiecame 'uca mücü cuieyarisie heyeyaca. Niutahivacaitüni müpaü 'utaitü, Quenenenenimayaca Ti'aitame, Raviri pemünu'aya. Nenive 'uca cui püyüane, cacaüyari 'axa mü'ane pinü'ü. ²³ Quesusi püca'ita'ei. 'Aura me'acüneca teyü'üquitüvametemama, müpaü metenitahüave, Quenanunü'a. Tasicuveiyanetü putahiva xe-

icüa. ²⁴ Mücü müpaü niutayüni, Ne muxasi memeyexürüve vahesüa xecüa nenenenü'arieni 'Ixa-heri quie quiecatari vahesüa. ²⁵ 'Uca 'aura 'ayaca niutihüximaqueni hetüana müpaü tivavirietü, Ti'aitame 'acu, queneneuparevi. ²⁶ Müpaü tinita'eiya, 'Aixüa capü'aneniqueyu xüca tevi türi vapa vanavairienique, sinurixi xüca vaminique. ²⁷ 'Uca rehüave, Xasunicü peputaine Ti'aitame, peru 'asita sinurixi mepiticua'a temüxiquiyari vacusiyarima vamexasie manacavivive. ²⁸ Hicü Quesusi müpaü tinita'eiya, 'Uca 'acu, cuini mieme yuri pepüti'erie. Que matinaque, yapeque'itüarieni. 'Anatütü cananayehüiyani nu'aya.

Quesusi que mütivaranayexürüie yumüireme

²⁹ Mericüsü mana heyeyaca Quesusi, haracuna tesita caninuani Carereya cuieyarisie. Yemurisie 'utiayaca mana nayerüni. ³⁰ Hicü hesüana meniu'axüani yumüiretü teüteri huriecate mevaravitütü, müme meta vamamate mütutunicai memacüpecai memünenurietücatei hipameri yumüireme. Hetüana menivacutuacaitüni, 'iya nivananayexürüvacaitüni. ³¹ 'Ayumieme teüteri meniuhüiyani mevaxeyatü nenuriecate que memüteniuvavecai, huriecate que memüte'u'uvacai, memacüpecai que memüteheunenierecai. 'Aixüa meniu'ayanecaitüni 'Ixaherisixi yucacayari hepaüsita.

Teüteri que mütivarumi nauca miriyari

(Maricuxi 8:1-10)

³² Hicü Quesusi yu'aurie varutahüaveca yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete müpaü tinivarutahüave, Ne teüteri nenivanenimayaca. Haica tucari meniuyurieni hicü nehesüa. 'Icuai mepücahexeiyaya. Nepücanevaüriya meyehacacuitüveme nemüvarenü'anicü, capa metiveranaxüame mehecaxürieni huyeta. ³³ Hicü teyü'üquitüvamete müpaü metenitahüave, 'Uva macumavesie haque tepeicaxeyaya pa yapaümeme temütevaminicü teüteri yayupaümeme. ³⁴ Quesusi müpaü tinivaruta'ivaviya, Quepaümeme xepexeyaya pa. Müme müpaü meniutiyuane, 'Atahutame, quesüte meta yapaümeme 'esimepeme.

³⁵ Tivaruta'aitüaca teüteri memücuyaxixüanicü cuiepa, pa cananucü'üni 'atahuta payari, quesüte meta. ³⁶ Pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, nititara pa, tivaru'ütüa teyü'üquitüvamete, teyü'üquitüvametetate metevartu'ütüa teüteri. ³⁷ Yunaitü mete'ucuaca meniutihuxani. Menicuxeürieni tarimeyari manuyuhayevaxü, 'atahuta quirivayari hüpüneme. ³⁸ Memüte'ucuai nauca miriyari mecaniyupaümecaitüni 'uquisi xecüa, 'ucari türi meta mepüca'inüari-cai. ³⁹ Hicü varutanü'axüaca teüteri canuvasie nicay-erüni. Macarani cuieyarisie neyani.

'Inüari que memüte'itavaviri Pareseusixi Saruseusixi

(Maricuxi 8:11-13; Rucaxi 12:54-56)

16 Mericüsü Pareseusixi Saruseusixi meniu'axüani. Me'il'inüatatüvetü, menitavavirieni 'inüari

memüxeiyacü taheima mieme mupitüarie. ² 'Iya müpaü tinivarutahüave, Xeme taicai müpaü xeputiyuane, 'Uxa'a xüari sipüreu'aneni, camü haivitüri nixuxureni. ³ Ximerita hicü pücauyerüme xeputiyuane, camü haivitüri nixuxureni 'aneusuica. Tamüsü xepimate que mütiyuxexeyaya haivitüri. Cari xepücaüyavave xemeitimanicü 'inüari hicü muxuave que mütiyuxexeyaya. ⁴ Hicü miemete teüteri 'axa mepüteyurie, mepüvacumaüva hipame va'ütama. Müya me'anenetü 'inüari mepücvautüve memixeyacü, peru 'inüari mepücapitüarieni, Cunasi 'inüari que müratüa, müpaü xecüa mepütepitüarieni. Hicü varucu'eirieca neyani.

Tiyucuxanariyame Pareseusixi vahesüa mümieme

(Maricuxi 8:14-21)

⁵ Mericüsü teyü'üquitüvamete hamatüana menecüne 'anutaüyepai, peru metenatümaiya pa memanu'üniquecai. ⁶ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Yumarima 'aixüa, xequeneyü'üviyani tiyucuxanariyame hepaüsita Pareseusixi Saruseusixi vahesüa mümieme. ⁷ Mücü müpaü meteniyutahüave, Pa temücaheye'üicü 'ayumieme müya canaineni. ⁸ Quesusi retimaica que memüteyücühüavecai, müpaü niutayüni, Titayari niuqui xetexuatüa xeme, pa tepücahexeiyaya xeteyücühüavetü. 'Esiva cari yuri xepüte'erie. ⁹ Cari 'asixepücatemate cuxi. Xepücahe'eriva 'auxüvime payari cümana yu'auxüvime miriyari mememiquie, quepaümeme quirivayari xemucuxeüri, ¹⁰ mesü 'atahuta payari cümana nauca miriyari mememiquie, quepaümeme quirivayari xemucuxeüri. ¹¹ Titayari 'asixecatemate, quename pa necaxatatü müpaü netixe'utahüavixü, Xequeneyü'üviyani Pareseusixi Saruseusixi vahesüa mieme tiyucuxanariyame hepaüsita, ne'utaitü. ¹² 'Anaque yamecatenetimani quename memüyü'üviyanicü tiyucuxanariyame hepaüsita cahainecai, masi Pareseusixi Saruseusixi va'üquisica hepaüsita memüyü'üviyanicü püta hainecai.

Pecuru que mütiyuhēcüataxü, Quesusisie tiviyatü

(Maricuxi 8:27-30; Rucaxi 9:18-21)

¹³ Mericüsü Quesusi Sesareya Piripusie nuaca, nivacu'ivaviyacaitüni yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete müpaü 'utaitü, Teüteri que me'utiyuane ne que nepüpaicü, Yuri Tevi que nemütihücü. ¹⁴ Mümesü müpaü metenita'eiya, Hipatü quename vaniu Vani Ti'üyame pehücü, meputiyuane, hipatüta quename vaniu 'Eriyaxi pehücü, hipatüta quename Queremiyaxi, 'ecüsü texaxatamate xevitü pepühücü meputiyuane. ¹⁵ Müpaü tinivarutahüave, Xemeta, que xe'utiyuane que nepüpaicü ne. ¹⁶ Simuni müpaü tinita'eiya Pecurutütü, Que mü'ane manayexeyarie Cürisitütütü, 'ecü pecanilhücütüni, Cacaüyari mayeniere pepünu'aya.

¹⁷ Quesusi müpaü tinitahüaveni, 'Aixüa pepu'itüarie 'ecü Simuni Cunasi pemünu'aya. Tevi vai xuriya xecüa hücütütü, yapücamatiu'üquitüa, masi ne'uquiyari taheima macave yamatiniu'üquitüani. ¹⁸ Nesü müpaü nepümaticühüave, 'ecü Pecuru pecanilhücütüni, tete pemütiteva. 'Icü tetesie nepüvaruti'uitüani müme

'arique memyutixexeürivani nehesüa miemete. Müme mepüca'a'ivarieni, sepa memücüi'iva. ¹⁹ Yavi nepümasi'ütüani cümana müxunarüva haque müre'aita que mü'ane taheima macave. Tita cuiepa pemücatitauni, müpaü pücatitauniyarieni taheimata. Tita cuiepa pemütitaunie, müpaü pütitauniyarieni taheimata.

²⁰ 'Ana nivaruhüritüani teyü'üquitüvamete 'asimemü-catehehüavenicü xeime quename Cürisitütücai.

Quesusi que mütivarutaxatüa que mütimierieniquecai

(Maricuxi 8:31-9:1; Rucaxi 9:22-27)

²¹ Mericüsü 'ana Quesusi nisütüani tivahecüatüatü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, müpaü 'utaitü, Neuyeveca Querusareme nemeutiyuncü haitü, vaüca nemüticuine ta'uquiyarima vahesüa mara'acate memühüritüarie vahesüa müme meta 'inüaricü memüte'üquitamete vahesüa haitü, nepemierieni, hairieca tucari nepanucuqueni haitü. ²² Hicü Pecuru yateva heivitüca nisütüani 'icu'imaibatü müpaü 'utaitü, Tixaü Ti'aitame. Müpaü pepüca'itüarieni. ²³ Quesusi cui 'enutaxeibatü müpaü tinitahüave Pecuru, Xaüsie queneuye'a, Cauyumarie 'acu. Pepünesicunuitüamücü, Cacaüyaripaü pemücare'iyaricü, teüteri vahepaü püta pemüre'iyaricü.

²⁴ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, Tevi xüca yuvaüriyani nehamatü muyeicanicü, que'uyutatuani queyuvaüriyani sepa curuxisie mumierie, nehesie quetiviyani. ²⁵ Que mü'ane müyutavicueisitüamücü caniyutatü-maiyamücü. Que mü'ane püta müyutatümaiya nehesie mieme, niyutavicueisitüamücü yemecü. ²⁶ Tevi nai cuiepa mütixuave xüca tit'ivanique, tita ra'ivaqueyu xüca yutatümaiyanique. Titacü tiyutuanitevi, yutucari mücanavaiyarienicü. ²⁷ Yuri Tevi que nemütihücü, necaninüamücü ne'uquiyaripaü nemarivetü nenitiqui tuayamete vahamatü. 'Ana nepürapica, yuxexütü que memütieyuricai 'anaque 'amecatenapiniyariecuni. ²⁸ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, hipatü 'ena memü'uva mepücacuini mexi mecanesixeyavave Yuri Tevi neye'acacu, neti'aitacacu.

Yücü tiyuxexeyatü que müratüa

(Maricuxi 9:2-13; Rucaxi 9:28-36)

17 Mericüsü 'ataxeime tucari 'anucayacu, Quesusi canivarevitüni Pecuru, Cacuvu, 'ivaya meta Vani, yemuri 'emutevisie yühücüame. ² Hicü me'ixeyacacu yücü 'anetü nayeitüarieni. Nayexavatüre taupaü. 'Ixuriquieya tuxatü ratüa hecüariyapaü. ³ Hicü mevaxey-acacu memasiücütü menacüne Muisexi 'Eriyaxi, hamatüana metenicuxatacaütüni. ⁴ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave Quesusi, Ti'aitame, 'aixüa cani'aneni, 'uva temu'uvacü tame. Xüari pümasinaque 'ena xamaru nemütivevieni haicame, 'ahesie mieme xeime, Muisexisie mieme xeime, 'Eriyaxisie mieme xeime. ⁵ Taniucacacu cuxi, yapaucua haivitüri müxavatü nivareutinani. Haivitürisie xevitü niutaniuni müpaü 'utaitü, 'Icü caninivetüni münaqui'eriva, mücücü neninaqui'aca. Xe-

quene'enieca 'iya. ⁶ Me'i'enieca teyü'üquitüvamete, meniutihüxima'uni cuini mieme memamatü. ⁷ Quesusi 'aura 'ayaca, varutimayüaca müpaü niutayüni, Xequenanucu'uti xepücaheumamaca. ⁸ Mehane-nieretücüneca, Quesusi xecüa mepuxei, xeime pücatixaü.

⁹ Hicü yemurisie me'acanexüaximecacu, Quesusi müpaü tinivaruta'aitüani, Tita xemüte'uxe, xeme xepücatehaxaxatüvani xeime, mexi cuxi müquite vasata neca'anucuquetüarieve, Yuri Tevi que nemütihücü, 'ariqueque xecüa. ¹⁰ Hicü teyü'üquitüvamete müpaü metenitahüave, Mericüte müme 'inüaricü memüte'üquita, titayari müpaü mete'utiyuane que-name heuyevese 'Eriyaxi meri munuanicü. ¹¹ Müpaü tinivaruta'eiya, Neuyeveca siepüre 'Eriyaxi meri munuanicü, 'aixüa miyurienicü naime. ¹² Ne masi müpaü nepütixecühüave, 'Eriyaxi 'ari caninuani. Mepüca'imaicai me'ixeyatü, masi que mütivanaquecai yamepiyurie. Yaxeicüata Yuri Tevi que nemütihücü, nepüticuine yamenesiyuriecacu hepaüna. ¹³ 'Ana müpaü mepütehetima teyü'üquitüvamete, Vani Ti'üyame müxatacaicü.

Quesusi que mürenayahüa temaicü müquierixiecai

(Maricuxi 9:14-29; Rucaxi 9:37-43)

¹⁴ Mericüsü teüteri yumüiretü mana memü'uvacaisie meta'axüaximecacu, tevi 'aura caniyuani hesüana. 'Utitudunumaqueca hüxiena ¹⁵ müpaü niutayüni, Ti'aitame 'acu, nenive quenenenimayaca. Püquierixie, cui püyüane. Heiva nativauseni taipa heivata hapa. ¹⁶ Neniva'atüirieni 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete. Mepüyutatexi me'enayahüanique. ¹⁷ Quesusi müpaü niutayüni, 'Acusü xeme hicü xemümiemete yuri xepücate'erie, yu'iyarisie xepüxamurie. Quepaümexa peuyevese xehamatü nemuyeicanicü, quepaümexa nepüxenevieca. Xequenavitüqui 'uva nehesüa. ¹⁸ Hicü Quesusi 'itatiecu cacaüyari 'axa mü'ane minücai, pixünaxü. 'Anatütüri nanayahüiyani temaicü. ¹⁹ Hicü teyü'üquitüvamete 'aura me'acüneca Quesusüa yühücüate müpaü meniutiyuani, Titayari tete'itaxetie tame te'eyenü'anique. ²⁰ Müpaü tinivarutahüave, 'Esiva xecüa yuri xemüte'eriecü, 'ayumieme xepitatexie. Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, musitasa 'imüariyaripaü 'esipemecü xecüa xüca yuri xete'erieca, xüca müpaü xete'itahüave mücü yemuri mana muve, Queneu'apata 'uma püta, xe'utiyaütü, mücü niyupatamücü. Xeniquemacacuni naime. ²¹ Peru yunenevietü yuhaquietü xecüa caniyüveni meyenü'an-icü müpaü mü'ane.

Tavari Quesusi que mütivarutahüavixü que mütimierieniquecai

(Maricuxi 9:30-32; Rucaxi 9:43-45)

²² Mericüsü quepaucua memuyucuxeüri Carereyasie, müpaü tinivarutahüave Quesusi, Yuri Tevi que nemütihücü, necanietuiyamücü teüteri vahesüa. ²³ Müme mecanenimiecuni. Hairieca tucarisie necanancuquemücü. Cui mepüyuhiveriecai müme.

Tumini tuqui 'amüpasie mieme, que mütiuyutua

²⁴ Mericüsü Caperünaume me'u'axüacu, müme tuqui 'amüpasie mieme tumini memücuxexeürivacai meniu'axüani Pecurusüa. Müpaü metenitahüave, 'Iya xenu mütixe'üquitüa tuqui 'amüpasie mieme catiyutua. ²⁵ Hü, pütuyutua, rehüave.

Hicü quita heutahacu 'asicatayüvecacu cuxi, Qesusi müpaü tinitahüave, Que peticu'eriva Simuni. Que hate mepücuetatüarie cuiépa memütama teva'aitüvamete vahesüa memüteyutuanicü 'amemüte'apicacü. Te'aitamete vanivema meteyutua, nusu hipatü mepüteyutua. ²⁶ Pecuru, Xüari hipatü mepüteyutua 'utayücu, Qesusi müpaü tinitahüave, Mericüte, vanivema mepüxüxüni. ²⁷ Peru tepücavahaxüatüani. 'Ayumieme haracuna quenemie, mana queneucavivi cuaisü. Que 'anetü meri manuviere quesü, mücü quenanatihani. Pehenu-tatetapieme mana tumini pepetaxeiya 'auxüme 'inüariyari tuminiyari. Mücü quenivaye'üi quenivaruta'ütüa nehésie mieme 'ahésie miemeta.

Que mü'ane masi müve'eme

(Maricuxi 9:33-37; Rucaxi 9:46-48)

18 Mericüsü 'ana Qesusisüa meniu'axüani teyü'üquitüvamete müpaü me'utiuyatü, Mericüte, quepaicü masi cuini mieme püve'eme, taheima macave que mütivaxeiya müme mütiva'aitüa. ² Qesusi yu'aurie 'itahüaveca nunusi vahüxie nitaqueni. ³ Müpaü niutayüni, Caniseüyeni que nemütixecühüave, ta'aurie xüca xeca'axürieni, türi vahepaü xe'anenetü xüca xeca'acüne yemecü xepücaheutahaxüani haque müre'aita que mü'ane taheima macave. ⁴ Que mü'ane yuhepaüsita 'asica'utaitü mayuyetitüani 'icü nunusipaü, mücü canihücütüni que mü'ane masi cuini mieme müve'emetüni, taheima macave que mütivaxeiya müme mütiva'aitüa. ⁵ Que mü'ane mitanaqui'erieni xeime nunusi 'icüpaü mü'ane nehésüa mümiemecü, mücü pünesitanaqui'erieni neta.

Teüteri que memütecununitüariva

(Maricuxi 9:42-48; Rucaxi 17:1-2)

⁶ Mesü 'ime mecavavemetetütü yuri memüte'erie nehésie, que mü'ane micunütüa sepa xeime, 'aixüa caniyüniqueyu masi xüca mata mahete 'acatütüarienique cüpieyasie, xüca haramarasie heucahüianique meucatevasie. ⁷ Xüa 'ui que me'itüarieni cuiépa memütama memüyucununitüvacü. Neuyevaca teüteri memücununitüarieni, peru xüa 'ui mücü tevi que mü'ane müvacunütüani.

⁸ Xüca 'amama masihecahüpani ya 'a'üca, quenavitequi quenehüva. 'Aixüa caniyümücü masi pemeutahanicü tucari maxuavesie pemamapurutü pe'ücapurutü, peru 'aixüa püca'yüni huta mamayari huta quetayari pehexeyatü xüca peheucahüiyani tai yuheyemecü müta'asie. ⁹ Xüca 'ahüxi masihecahüpani, quenivayetu'i quenehüva. Masi 'aixüa caniyümücü tapa xecüa pehe-

unieretü pemeutahanicü tucari maxuavesie, peru 'aixüa püca'yüni naisata peheunieretü xüca peheucahüiyani xasi taiyariarisie.

Muxa meuyevecai 'üxasieya hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

(Rucaxi 15:3-7)

¹⁰ Yumarima 'aixüa xepücavatave'erieca 'ime memücavavemete, sepa xeime. Müpaü nepütixecühüave, müme vaniuyari tuayamete yuheyemecü 'amecaniu'uvani ne'uquiyari taheima macavesüa, mepicühüave. ¹¹ Yuri Tevi nehücütütü que nemütinua, nevatavicueisitüanique memeuyexürie, 'ayumieme necaninuani.

¹² Que xetecu'eriva. Tevi xüca xei sienituyari vaxei-yani yumuxasi, xüca xevitü müme heuyeveni, hipame cativacu'eirieni hürisie nauca teviyari heimana tamamata heimana 'atanaucame, cativaumie meuyeve. ¹³ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca 'acu heitaxeiya, mücücü niyutemavieca cuini mieme, que mücatiyutemavie memücaheuyexüriecai vacü nauca teviyari heimana tamamata heimana 'atanaucame vacü. ¹⁴ Müpaü yaxeicüa xe'uquiyari taheima macave püca'yuvaüriya meuyevenicü sepa xevitü 'icü memücavavemete.

Que müreuyevese müreiyehüvirienicü yu'iva

(Rucaxi 17:3)

¹⁵ 'A'iva xüca 'axa masi'uyurieni, mana quenemie yaquetineutahüavi yühücüate xeti'utü 'ecü 'iya. Xüca masi'u'enieni, 'a'ivatütü pühücütüni xeyunaqui'erietü. ¹⁶ Me xüca camasi'u'enieni, xeime quenanuvitüqui ya yuhutame, tehecüatamate vaniuyaricü naitü niuqui müseirecü, yuhutame ya yuhaicame vaniuyaricü. ¹⁷ Müme xüca cavaru'enieni, yaquetinivarutahüavi memüyutixexeüriva. Xücate cavaru'enieni memüyutixexeüriva, que mü'ane tanuivarisie mücamiemepaü quetineuxeyi, tiyucuanamepaü.

¹⁸ Caniseüyeni que nemütixecühüave, tita xemücate-taunie 'ena cuiépa, mücü pücatitauniyarieni taheimata, tita xemütetaunie 'ena cuiépa, mücüta pütitauniyarieni taheimata.

¹⁹ Tavari caniseüyeni que nemütixecühüave, yuhutatü xeme xeyu'enietü xüca yaxeicüa xeteyumaica 'ena cuiépa tita xemütetavauni hepaüsita, sepa que mütitita, ne'uquiyari taheima macave müpaü catinixepitüamücü. ²⁰ Haque yuhutatü yuhaicatü memeyuxeürie menesitahüaveque, mana nepuyeicani vasata.

²¹ Hicü Pecuru 'aura 'ayaca müpaü tinitahüave, Ti'aitame, quepaümexa nepüreyehüvirieni ne'iva, 'axa nesiyurieu. 'Atahutamexa va'atü. ²² Qesusi müpaü tinitahüave, Ne 'atahutamexa nepücahaine, masi haica teviyari heimana tamamata heimana 'atahutamexa püta.

Tevi mücayuvaüriyacai müreiyehüvirienicü xeime

²³ 'Ayumieme nepaine, 'ipaü catini'aneni ti'aitametü-cacu que mü'ane taheima macave. Tevi yucuiépa müti'aitametücai müpaü pütiuta'ai, te'uximayatame-temama 'amemüte'apicacü tita müreuyevcai. ²⁴ Mericüsü müpaü tisütüacu vavavirietü, xevitü hesüana pü'atüarie, meuyevcai xei miriyari miriyari 'inüariyari 'amürapicacü tumini. ²⁵ Mücaheixeyacaicü cümana mütiyutuanicü, mücü ti'aitame müpaü pütiuta'ai mü-tuiyacacü tevi, 'üyayata türiyamamata pinitayata, mücü tuminiyari'cü 'amürapiniyarienicü. ²⁶ Hicü hetüana niutihüximaqueni ti'uximayatame müpaü 'utaitü, Quenenecuevieca cuerietü, nai nepürapica. ²⁷ Hicü mücü ti'uximayatame cusiyarieya 'inenimayatü nixüna, reiyehüviri tita müreuyevcai. ²⁸ Mericüsü ti'uximayatame heyaca neitaxeyia yuhepaü 'aneme ti'uximayatame. Peuyevcai 'iya xei sienituyari 'inüariyari xei'cua mi'ütüanicü. Cüipitüana 'iviyaca müpaü tinitahüave, Queneneu'ütüa tita müreuyevese pemürapinecü. ²⁹ Hetüana niutihüximaqueni hepaüna 'anetü ti'uximayatame, müpaü 'utaitü, Quenenecuevieca cueritü, nai nepürapica. ³⁰ Mücü pücauyuvaüriyacai, masi tiniuta'aita casariyanata manutahüiyanicü mexi carapivecai tita müreuyevcai. ³¹ Mericüsü hepaüna me'enenetü te'uximayatamete hipatü me'ixeyaca que mütiuyuri, cuini mieme meniyutihiverieni. Mehecüneca, que mütiuyü nai metenitaxatüani yucusiyari. ³² Hicü cusiyarieya 'itahüaveca müpaü tinitahüave, Cari 'axa pepütiuca'iyari. Camü ne nemareuyehüviri tita müreuyevcai pemürapinecü naimecü, yapemutayücü. ³³ Caricuta müpaü careuyevcai 'ecütari peminimayacacü 'iya 'ahepaü müti'uximayatame, yaxeyicüa que nemümatiunenimayataxü ne. ³⁴ Cusiyari ha'atü yemecü niyetuani teyu'uximatüvamete vahesüa mexi carapivecai tita müreuyevcai naime.

³⁵ Yaxeicüata ne'uquiyari taheima macave püxeyurieni xüca yuxexuitü 'aixüa 'iyaricü xecatevareuyehüvirivani yu'ivama.

Quesusi que müti'üquitacai, memücu'eiriva vaxatatü (Maricuxi 10:1-12; Rucaxi 16:18)

19 Mericüsü Quesusi 'inüca 'icü niuqui, Carereya cuieyarisie niuyupata, Cureya cuieyarisie neyani Curutani hatuxameyari 'anutaüye. ² Teüteri yumüiretü meniveiyacaitüni. Mana nivananayexürüvacaitüni.

³ Mericüsü Pareseusixi hesüana meniu'axüani me'ita'inüataque müpaü me'utiuyatü, Titauniva yü'üya mücu'eirienicü naimecü. ⁴ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Müpaü xecate'iterüvavave, mücü matüaripai müvarunetüa, 'uquitüme 'ucatüme müvarutivevi. ⁵ Müpaü niutayüni, 'Ayumieme 'uqui niyupatamücü, yu'uquiyari yuvarusi vahesüa niyeyemücü, yü'üyasie tiniviyamücü püta. Memüyuhutacai xei vaiyari mecanacünicuni meyuxevitü, cananuyüneni. ⁶ 'Ayumieme mecaniyuxevini, mepücauyuhutari, xei vaiyari mehümetütü. 'Ayumieme Cacaüyari müvarutaxeviriyaxücü, tevi püca-vataxüriexüani. ⁷ Peru müme müpaü metenitahüave,

Mericüte, xüca müpaü 'aneni, titayari Muisexi müpaü tiu'aitaxü xapa 'eiriya hepaüsita mihuritüanicü micu'eirienicü. ⁸ Mücü müpaü tinivarutahüave, Muisexi yu'iyarisie xemü'itutupecü canixe'utaunieni xemüvacu'eirienicü yü'ütama. Peru matüaripaitü müpaü cacan'anecaitüni. ⁹ Ne masi müpaü nepütixetahüave, que mü'ane micu'eirieni yü'üya, mitivitüni xeime, mücü canicumaüvamücü que mü'ane mücayü'üya xeime cünaya mühücücü, me xüca 'uca mü'üyayatücai 'icumayüaveni xeime mücayücuna meri xei'cua, picu'eirieni. Que mü'ane meta mitivitüni mücu'eiriva, mücüta nicumaüvamücü xeime 'üyaya.

¹⁰ Hicü teyü'üquitüvamete müpaü metenicühüaveni, Cari xüca müpaü 'aneni 'uqui 'ucamatü que mütiyaiyacü, 'aixüa cani'aneniqueyu masi xüca caneüquenique. ¹¹ Mücü müpaü tinivarutahüave, 'Icü niuqui yunaime vahesie pücamieme. Müme müpaü memütepitüarie, müme vahesie xei'cua canimemetüni. ¹² Hipatü mepü-caneüquivave müpaü me'enenetü memutinuivaxücü. Hipatüta mepü-caneüquivave müpaü me'eneneme teüteri memüvarayeitüacü. Hipatüta yücümana mepü-caneüquivave, yamütiyünicü que müti'ane ti'aitametü-cacu que mü'ane taheima macave. Que mü'anesie mümieme 'icü, hesiena quetinaqueni.

Quesusi que mutayü türi vahesie mieme 'aixüa memü'itüarienicü

(Maricuxi 10:13-16; Rucaxi 18:15-17)

¹³ Mericüsü 'ana türi meni'atüarieni hesüana, vahesie 'utimeme müyutanenevienicü, peru teyü'üquitüvamete menivarutate'acaitüni. ¹⁴ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xequenivapitüaca türi, xepücavane-naca nehesüa memü'axenicü. Müya memü'anene catiniva'aitüvametüni que mü'ane taheima macave. ¹⁵ Hicü vahesie 'utimeca neyani.

'Uqui müxicutücai

(Maricuxi 10:17-31; Rucaxi 18:18-30)

¹⁶ Hicü 'uqui hecuatü hesüana ninuani müpaü ticühüavetü, Ti'aitame 'acu, tita reuyevese 'aixüa nemütiyurienicü, tucari mücaxüve nemexeyanicü. ¹⁷ Müpaü tinita'eiya, Titayari peneticu'ivaviya tita 'aixüa müti'ane hepaüsita. Que mü'ane 'aixüa mü'ane yuxevitü 'apuyeica Cacaüyaritütü. 'Ayumieme xüca peheutahamücü tucari maxuavesie, yaquetinecamieni que müti'aita. ¹⁸ Rehüave, Que mü'ane 'aisica 'acu. Quesusi rehüave, Müpaü manuyüne, pepücati'amemivani pepüca'icumaüva xeime 'üyaya, pepücatinavayani, peti'itavatü pepücatihecüatani, ¹⁹ quetini-vareuyehüvirieca 'a'uquiyari 'avarusi, quene-naqui'erieca 'ahepaü tevi que pemüti'anaqui'erie manuyüne. ²⁰ Hicü 'uqui müpaü tinitahüave, 'Icü naimesie yanepüticamie temaicüyaripai. Tita cuxi reuyevese. ²¹ Quesusi müpaü tinitahüave, Xüca pe'avaüriyani pemaye'anicü, quenemie, quetineutua 'apini, quetinivarumicua memümamave. Müpaü petiyurieme vaüca pepeucaqueni taheima. 'Ana pe'ayame nehiesie quetineuviya. ²² Hicü 'uqui 'icü ni-

uqui 'u'enieca neyani yuhiverietü, vaüca mürexeyicaicü.

²³ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamate, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, canicuaniveni xicu maye'anicü müti'aitüvametünicü que mü'ane taheima macave.

²⁴ Tavari müpaü nepütixecühüave, que müticuanive xicu maye'anicü Cacaüyari müti'aitüvametünicü, masi pücacuanive cameyu manuyehanicü 'ivipame hüxeyasie. ²⁵ Me'u'enanaca teyü'üquitüvamate yeme meniuhüxyani. Müpaü meniutyuanecaitüni, Xüca müpaü 'aneni, quepai püyüve mütavicueisitüarienicü. ²⁶ Hicü Qesusi vaxeyatü müpaü tinivarutahüave, Teüteri mepücaüyvave, peru Cacaüyari naimecü caniyüveni.

²⁷ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Camüsü tame tepeticü'eiri naime 'ahesie tepüteviya. Mericüte, tita tetehexeyani tame. ²⁸ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xeme nehesisemüteviya, quepaucua cuie mühecuasie temü'axüani, Yuri Tevi nehücütütü quepaucua ne'üvenisie nemayerüni neti'aitatü visi ne'aretü, 'ana xemeta 'isücate xecanacünicuni. Tamamata heimana huta 'uveniyarisie xe'ayaxeme xecateniva'aitüacacuni teüteri tamamata heimana yuhutame nuivarite 'Ixaherisie memüyecü. ²⁹ Que mü'ane micu'eiri yuqui yu'ivama 'uquisi 'ucari, yu'uquiyari yuvarusi yunivema yucuie, xüca varucue'irieni nehësüa mümiemecü, mücü cuini mieme masi varexeyatü canayeimücü, tucari mücaxüve hexeyatü payani. ³⁰ Yümüiretü hicü miemete memümexüacate 'imatüremete mecanacünicuni, 'imatüremete mexüacate mete'acüne.

Caxie haraverita memüte'uximayacai

20 'Ipaü catini'aneni ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. Tevi quiecame ximeri meri neyani vata'inienique te'ivamate haraveritana memüteta'ivacü caxie hepaüsita. ² Müpaü tivarutahüavecu xei tucarisie mieme que mütiyutuacai, meniuyuaüriya, nivarenü'ani yuharaverita. ³ Hicü 'anatinecu heyaca nivaruxeyia hipame quiecarixi'axüpa memüti'ucacai mecate'ivatüvetü. ⁴ Müpaü tinivarutahüave, Xemeta haraverita xequenehu. Que mütiheiserie nepütixepitüani. Hicü menecüne. ⁵ Mericüsü tavari heyaca tuca tavarita cüa caviecacu yaxeicüa pütüuyuri. ⁶ Hicü 'acayunirümecacu neyani. Hipameta nivarecaxeyia mana meti'ucame. Müpaü tinivarutahüave, Tityari 'uva xeteti'u tucari'icü xecate'ivatüvetü. ⁷ Müme müpaü metenitahüave, Tevi pücatasita'inieve temüta'ivacü. Müpaü tinivarutahüave, Xemeta haraverita xequenehu. Que mütiheiserie, yaxepütepütüarieni. ⁸ Mericüsü 'ucutaicarecu haraveri cusiyari müpaü tinitahüave yuparevivame, Te'ivamate quenivaretahüavi, quenivare'ütüani va'ivarica xique miemetexi meri, 'ariqueque ximeri miemetexi. ⁹ Hicü müme 'acayunirümecacu memutahüavarie me'u'axüaca xei tucarisie mieme meniuta'ütüarieni yuxexütü. ¹⁰ Müme matüari memutahüavarie me'u'axüaca, müpaü mepütecu'erivacai vaücava masi memü'ütüarienique-

caicü, peru mümeta yaxeicüa xei tucarisie mieme meniuta'ütüarieni yuxexütü. ¹¹ Me'itanaqui'erieca yu'ivarica, menitiniuquimani haravericame ¹² müpaü me'utiuyatü, Camü 'ime 'imatüriecaque memu'axüa xei hurayari mepuyuri xei'icüa caricuta yaxeicüa pepütivarupitüa tahepaü, sepa tame temüte'ucacucüinecai tucari'icü, sepa temücuaxiyatücatei xüripa tame.

¹³ Mücü 'ita'eiyaca xeime müme müpaü niutayüni, Nehamicu 'axa nepücamasi'uyuri. Pecatiu'avaüri que ne-mainecai xei tucarisie mieme que memütinetuacai.

¹⁴ Quenanu'üi 'atumini, quenemie. Nepünevayüriya nem'i'ütüanicü 'icü 'imatüreme que nemümatiu'ütüa 'ecü. ¹⁵ Catitauniva müpaü nemütiyurienicü nepinicü que mütinacue. Nusu 'axa pepünetiuxei 'ecü 'aixüa nemütiuca'iyaricü. ¹⁶ Müpaü yaxeicüa müme hicü memü'imatüremete, 'ana mexüacate mecanacünicuni, mexüacate 'imatüremete mete'acüne. Yümüiretü mepüta'inierie, peru hipatü xei'icüa mepanayexeyiarie.

Tavari Qesusi que mutayü que mütimierieniquecai

(Maricuxi 10:32-34; Rucaxi 18:31-34)

¹⁷ Mericüsü Qesusi Querusareme quepaucua mümiecai, yateva nivarevitüni Tamamata Heimana Yuhutame yühücüame. Mana huyeta müpaü tinivarutahüave, ¹⁸ Neuxei, Querusareme tepeutiuyene hicü. Yuri Tevi que nemütihücü necaniyetuiyamücü mara'acate memühüritüarie vahesüa, müme 'inüaricü memüte'üquita vahesüa. Va'isücate menesita'ivaviyayu necanimieriemücü. ¹⁹ 'Ana meneniyetuacuni müme memücatateüterima vahesüa nemünanaimarienicü nemücuveyaxüanicü curuxisie nemümierienicü. Hairieca tucari 'aye'ayu necananucuquetüariemücü.

Cacuvu Vanimatü que memüte'itavaviri

(Maricuxi 10:35-45)

²⁰ Mericüsü hicü Severeu nivemama vavarusi hesüana ninuani yunivema varavitütü. Niutihüximaqueni hetüana tixaütü titavarienique. ²¹ Mücü müpaü tinitahüave, Tita pereuyehüva. Rehüave, Müpaü queneutayüqui, 'icü nenivema yuhutatü memayaxecü xevitü 'aserieta xevitü 'a'utata quepaucua peti'aitatü pemaiani. ²² Qesusi müpaü tinivarutahüave, 'Asixepücatemate tita xemütecu'ivava. Nehepaü xete'ucacucüinetü xeteyüvave xemenu'ienicü tita nemüranu'ieni ne, nehepaü xeteyüvave xema'ivarienicü, tevi que müranucanamiapaü hacü quepaucua muca'üyarie. Tepüyüvave mete'icühüave. ²³ Müpaü tinivarutahüave, Yemecü nehepaü xepüte'ucacucüineni xe'ietü tita nemüranu'ieni, xeca'üyarietü nemüca'üyarienipaü. Peru heiserie nepücahexeyia nemüxepitüanicü ni neserietaxeni ni ne'utata xemuti yaxecü. Masi müme xei'icüa ne'uquiyari micuha'aritäa vahesie mieme, yamecatenipitüariyecacuni müme püta.

²⁴ Hicü hipatü tamamata me'u'enanaca menivarutixeümani yuhutame yu'ivamacame. ²⁵ Hicü Qesusi yu'aurie varutahüaveca müpaü niutayüni, Xeme müpaü xepütemate, müme nuivarite vasata memüte'aitamete, müme meteniva'uxitüaca mete'aitatü. Vavemete

heiserie mecanexeyani vahepaüsita que memüteyurieni. ²⁶ Müpaü pücatiyüni xeme xesata. Que mü'ane xeme xesata ve'eme mayaniqueyu, mücü yunaime xeparevivame canayeimücü. ²⁷ Que mü'ane mexüacame mayaniqueyu xesata, yunaime xehesie mieme ti'uximayatü canayeimücü. ²⁸ Yaxeicüa Yuri Tevi nehücutütü que nemütinua, nemüpareviyanicü nepücanua, masi hipame nevaparevienique püta necaninuani, netucari nemüyetuanicü yumüireme vahesie mieme, nevaxünaque.

Que memüte'anutanenierixü yuhutatü me'acücüpetü
(Maricuxi 10:46-52; Rucaxi 18:35-43)

²⁹ Mericüsü Quericusie me'ayecünirümeccacu, yumüiretü teüteri meniveiyacaitüni. ³⁰ Yuhutatü me'acücüpetü mana menicategaitüni huye tesita. Hicü me'u'enanaca quename 'anuyeyaniquecai Qesusi, meniutihivani müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame 'acu Raviri pemünu'aya, quetanenenimayaca. ³¹ Teüteri menivarutitieni cayuvatü memütetenicü. Müme masi vaüca meniutihivatücüne müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame 'acu, quetanenenimayaca, Raviri pemünu'aya. ³² Hicü Qesusi mana 'utaqueca nivarutahüave. Müpaü niutayüni, Que tixenaque müpaü nemütüyurienicü xehesie mieme. ³³ Müpaü metenitahüave, Ti'aitame 'acu, tepanutanenierequeyu. ³⁴ Hicü Qesusi vanenimayatü nivaramayüaxüani vahüxita. Yapaucua menanutaneni, menenucuveiya mümeta.

Querusaremesie que müreutaha
(Maricuxi 11:1-11; Rucaxi 19:28-40; Vani 12:12-19)

21 Mericüsü Querusaremesie meni'axüaximecaicitüni. Vetüpaquesie nuaca Huriva Mati'u yemuriyaritüa, Qesusi nivarenü'ani teyü'üquitüvamete yuhutame ² müpaü tivarutahüaveca, Quiecarari 'anutaüye mucumasie xequenehu. Cuitü xecanivaretaxeyiacuni puxu macuvie nu'ayamame. Xevaracuxüname xequenivarahapani nehësüa. ³ Xevitü xüca xeta'ivaviya, müpaü xepüte'itahüave, Ti'aitame püvareuyehüva. Cuitü püvaranü'ani. ⁴ Müpaü tiniuyüni maye'anicü que mutayü Cacaüyari, tixaxatame müpaü 'utainecacu, ⁵ Müpaü quetinetahüavi Siyuni müracuteva quiecame,

Neuxei, que mü'ane mümati'aitüa 'ahesüa canamieni Ca'ayu'eriyatü, puxusie 'acaitü Puxu nunusisie 'anutiyerüme.

⁶ Hicü teyü'üquitüvamete mehecüneca, müpaü mete'uyurieca que mütivaru'aitüa Qesusi, ⁷ puxu meneyehana, nu'ayari. Yü'ücarari me'anutiveracu puxusie, nanutiyerüni. ⁸ Yumüiretü teüteri huyeta meni'itüaximecaicitüni yü'ücarari, hipatü cüye mamateya meheucavitequetü meni'itüaximecaicitüni huyeta. ⁹ Teüteri yumüiretü memuhaitütüacai memu'imamatücai meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, 'Aixüa cani'aneni Raviri Nu'aya, 'aixüa queticuniuvani que mü'ane mamie Ti'aitamesüa miemetütü hepaüsita, 'aixüa cani'aneni que mü'ane taheima macave.

¹⁰ Hicü Querusareme heutahacu yunaitü quiecatari menanucu'uni müpaü me'utiyuatü, Qesü püpaicü 'icü. ¹¹ Teüteri müpaü meniutihivanecaitüni, 'Icü catinixaxatametüni Qesusitütü, Nasareti quiecame Carereya cuiyarisie.

Que müti'iti tuqui 'amüpa
(Maricuxi 11:15-19; Rucaxi 19:45-48; Vani 2:13-22)

¹² Mericüsü Qesusi Cacaüyari tuquieya 'amüpata neutahani curaruta. Nivaranuyeveiya yunaime memütetuacai memütenanecai mana curarutapai. Tuminipatamete vamexate natixürieni, cucuruxi vatuayamete va'üpari ratixüri. ¹³ Müpaü tinivarutahüave, 'Ipaü catine'uca, Nequi nenevieri quiyari canimarivacamücü, 'anuyütü, xemesü masi terü xecanayeitüani haque tenavayamete memeyu'avieta.

¹⁴ Hicü tuqui curaruyarita 'uvecacu, memacücüpecai memühürütücatei hesüana meniu'axüani, nivarayanexürieni. ¹⁵ Hicü mara'acate memühürütüariecai mümeta 'inüaricü memüte'üquitacai, me'ixeyaca marivemecü que mütiyurienecai, mevaxeyatü türi meta tuqui curaruyarita memutihivacai, 'Aixüa cani'aneni Raviri Nu'aya me'utiyuatü, müme meniuyeha'ani. ¹⁶ Müpaü metenitahüave, Cari pecati'ena que memutiyuane 'icü. Qesusi müpaü tinivarutahüave, Hü. Cauca hasuacu xeca'iterüvavave 'icü, Türi memüsiseve vatetasie Niuqui 'aixüa mü'ane Nepüvayenetüani nehepaüsita, maine. ¹⁷ Hicü varucu'eirieca, quiecarisie nivayeyani Vetaniyapai. Muva necateitüni.

Que mütiuniu, 'axa mü'itüarianicü xapa mücatacacai
(Maricuxi 11:12-14, 20-26)

¹⁸ Mericüsü ximeri tavari quiecarisie yemieximetü neuhacamücücaicitüni. ¹⁹ Xapa cüyeyari 'uxeyaca huye tesita 'uveme, hepana neyani. Tixaü pücatitaxei hesiena, xavari xeicüa. Müpaü tinitahüave xapa, Tavari pepücatacaca. Yapaucua niutavani xapa. ²⁰ Me'ixeyaca teyü'üquitüvamete menihüxiyacaitüni müpaü me'utiyuatü, 'E'e, quetü, yapaucua putava xapa. ²¹ Qesusi müpaü tivacühüave, Caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca yuri xete'erieca, xüca xe'iyari cayuhutani, que mütiuyü xapa hepaüsita, müpaü xepüteyurieca xemeta. Mücü meta, sepa müpaü xemüte'itahüave yemuri mana muve, Queneu'apata, haramarasie queneu'ahüva, xe'utiyuatü, müpaü pütüyüni. ²² Sepa que mütitita, nai xemütetavauni xeyunenevietü, xüca yuri xete'erieca, xeheixeyatü xepacüne.

Qesusi heiserie que mürexeyacai
(Maricuxi 11:27-33; Rucaxi 20:1-8)

²³ Mericüsü tuquipa heta'acu mara'acate memühürütüariecai teüteri va'uquiyarima yunaitü 'aura menacüne ti'üquitacacu. Müpaü meniutihyuane, Heiserie haque pemieme pemeixeya 'ipaü

pemütiyuriencü. Quepai 'icü heiserie masi'upitüa. ²⁴ Quesusi müpaü tivaruta'ei, Neta tixaütü nepütixeta'ivaviya. Xüca xenesita'eiya, neta yanepütixetahüave haque memieme heiserie nemexeiya yanemütiyuriencü. ²⁵ Tamüsü Vani quepaucua müti'üyanecai, haque pemiemetücai 'üyaricaya. Taheima macave pipitüa, teüteri nusu mepipitüa. Mümeri niuqui menixüatüacaitüni müpaü meteyücühüavetü yunaitü, Xüca tame müpaü te'utiyuaneni quenama taheima macave 'ipitüa, mücü müpaü pütaticühüaveni, Mericüte, titayari yuri xecate'ita'eriri. ²⁶ Mesü xüca müpaü te'utiyuaneni quenama teüteri me'ipitüa xecüa, camü tepüvamacaxe teüteri. Yunaitü Vani tixaxatametüme mepü'erie. ²⁷ Hicü Quesusi müpaü meteniuta'eiya, 'Asitepücatemate. Mücüta müpaü tinivarutahüave, Mericüte, neta 'asinepücatixetahüave haque memieme heiserie nemexeiya yanemütiyuriencü.

Tevi nivemama yuhutame va'üxasi hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

²⁸ Perusü que xetecu'eriva. Tevi yunivema nivarexeiyacaitüni yuhutame. Xeimesüa nuaca müpaü tinitahüave, Nenive 'acu, hicü quetine'uximayatamie haraverita. ²⁹ 'Iya rehüave, Nepücanevaüriya. 'Ariquesietü yücü tiyutihüaveca neyani. ³⁰ Mericüsü 'arique 'ivayasüa nuaca yaxecüa tinitahüave. 'Iya, 'Au ne'uquiyari 'utayüca, pücahetüa. ³¹ Mericüte, que mü'ane mücü 'icü yapüticatüa 'uquiyarieya que mütinaquecai. Müpaü metelicühüave, Matüari mitahüavixüsietü. Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'asita müme memüteyeturiyari cuviyexunu tuminieya, 'ucari meta tuminicü memüyuvitünüa mecanixe'anuhaitüiyacuni memaye'axüanicü Cacaüyari müti'aitüvametünicü, xeme pücatixaü. ³² Vani xehesüa ninuani huye xexeisitüanique, tixecuxaxatüvatü heiseriemecü yaxemütecahunicü. Yuri xepücate'uta'eri hesiena, peru 'asita müme memüteyeturiyari cuviyexunu tuminieya, 'ucari meta tuminicü memüyuvitünüa müme yuri meteniuta'eriecaxüani hesiena. Xeme masi xete'uxeiyaca que mütiuyü, ni 'ariqueque xepücatehayevacai que xemüteyuriecäi, yuri xepücate'uta'eri hesiena.

Te'üviyamete 'axa teyuruvamete
(Maricuxi 12:1-12; Rucaxi 20:9-19)

³³ Xeimeta 'üxasi xequene'eniaca xemüteyü'üquitüacacü. Quiecame haraveri niutavevieni. Caxie 'uca'uitüaca nicurarutüiya, caxie püname nivati'inieni, 'e'utevime niutavevieni neniereme, capa caxie 'ucacuaiyanicü. Te'üviyamete nivaruhürütüani vacuetatüatü, teva retüa. ³⁴ Mericüsü ticuaximecacu, yuhesüa miemete te'uximayatamete nivarenü'ani te'üviyamete vahesüa memenuitünicü 'icuaxi cusiyarisie mütinaquequecaicü. ³⁵ Te'üviyamete masi mevarutiviyaca te'uximayatamete hesüana memeyecü, xeime meniucuvaxüani, xeime mete'umi, xeime mete'utituaxixü. ³⁶ Hicü hipame tvari

nivareyenü'axüani te'uximayatamete yumüireme masi. Yaxecüa mepüvaruyuri.

³⁷ 'Imatürieca vahesüa neinü'ani yunive müpaü 'utaitü, Xüari meteneiyehüviriecuni nenive. ³⁸ Hicü te'üviyamete nu'aya me'uxeiyaca müpaü meniu-tiyuanecaitüni, Camüsü 'icüsie 'ariqueta catini-naquimücü cusiyari pinieya. Cümü tepimieni, tepiviya tita hesiena mütinaque 'arique. ³⁹ Me'iviyaca haraveri vari meneicahüani mepimi.

⁴⁰ Mericüte, quepaucua munuani haraveri cusiyari, que vayurieni te'üviyamete müme. ⁴¹ Müpaü metenitahüave, 'Axa 'anemecü nivatixütüamücü 'axa memüte'uyuricü müme, hipame püta nivahürütüamücü te'üviyamete, 'icuaxiyari memiye-tuirieni cusiyari quepaucua tucari maye'ani.

⁴² Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Hasuacu xecate'ititerüvavave 'utüarica xapayarisie que maine, Mücü tete memutixani'eri qui veviyamete Mücü 'isiquina titutuicame nayani. Ti'aitame müpaü catiniuyurieni.

Canimariveni que temüte'ixeiya, manuyüne. ⁴³ 'Ayumieme müpaü nepütixecühüave, xepücapitüarieni xeme xemeixeiyanicü Cacaüyari tixe'aitüvametüme. Hipatü püta 'icuaxiyari memütixu-avitüani yamecatenipitüariecacuni xei nuivariyari. ⁴⁴ Xüca 'iya tetesie 'ucaveni pütimure. Xüca hesiena 'ucaveni tete, pitapüna.

⁴⁵ Hicü mara'acate memühürütüariecai Pareseusixi vahamatü me'ienieca 'üxasieya, müpaü meteni-maicaitüni müvaxatacaicü müme. ⁴⁶ Metenicuvautüve-caitüni que memüte'iviyacü, peru 'asimepücate'uyuri mevamacatü teüteri. Müme müpaü mepütecu'erivacai quenama tixaxatame hücütücai Quesusi.

Neüquiya 'ixüarariyari 'üxasieya hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

22 Mericüsü Quesusi tvari 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruta'üquitüani müpaü 'utaitü, 'Ipaü catini'aneni ti'aitametücacu que mü'ane taheima macave. ² Tevi yucuiépa müti'aitametücai neüquiya 'ixüarariyari niutavevieni yunivesie mieme. ³ Yuhesüa miemete te'uximayatamete nivareutanü'axüani memüvatahüavecü müme meripai memuta'inierie neüquiyacü. Müme memuta'inierie mepücaýünecai memacüneccü. ⁴ Tvari tivareutanü'axüa te'uximayatamete hipame müpaü tivarutahüaveca, Memuta'inierie müpaü xequetenivaretahüavi, Neuxei, ne'icuai 'apürapine, turusixi mete'ucui'ivaxü, vacaisixi meta memüvaiyatüca xemütecahunicü, nai pütiharisie. Xequenacüni neüquiyapa. ⁵ Memuta'inierie me'itave'erietü masi meneutayeixüani xevitü yuvaxata, xevitüta yutienitapai. ⁶ Hipatüta mevarutiviyaca te'uximayatamete mama, 'axa mepüvaruyuri mepüvarucui. ⁷ Hicü ti'aitame niuyeha'ani. Varenü'acu cuyaxi yuhesüa miemete menivarutixütüani müme teyumemivamete, vaquiecarí mete'utataiyaxü. ⁸ 'Ana müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete te'uximayatamete, Neüquiya pücuha'arisieri peru memuta'inierie 'aixüa

mepücate'u'iyaricai. ⁹ 'Ayumieme xequeneutayeixüa huye manuyehanesiepai. Yunaima xemüvaretaxeyia xequenivareta'ini neüquiyapa. ¹⁰ Mericüsü te'uximay-atamete huyeta meheutayeixüaca menivarucuxeürieni yunaima memüvaretaxei 'axa teyuruvamete 'aixüa teyuruvamete yunaima. 'Ixüaramete mecanihüpünecaitüni haque neüquiyapa meveviya.

¹¹ Mericüsü ti'aitame mana heutahaca vaxeiyaque 'ixüaramete, tevi niuxeyia mana 'acaime neüquiyapa mieme 'ixuriqui müca'anacatücücai. ¹² Müpaü tinitahüave, Nehamicu 'acu, quepaütütü 'uva pepataha neüquiyapa mieme 'ixuriqui peca'anacatütü. Mücü cayuvatü tinicateitüni. ¹³ Hicü ti'aitame müpaü tinivarutahüave yuparevivamete, Xequenanahüa 'ücateyasie mamateyasie, xequenanyehüva tacua yüvipa. Mana pütasuacani püyutaqueveni. ¹⁴ Yümüretüsü meputa'inierie, peru hipatü xeicüa mepanayexeyarie.

Cuviyexunu tuminieya

(Maricuxi 12:13-17; Rucaxi 20:20-26)

¹⁵ Mericüsü Pareseusixi menecüne. Mepuyu'eni que memüte'iviyacü niuquieyasie. ¹⁶ Hicü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete menivarenü'ani hesüana, hipame meta Herurexisie memüteviyacai, müpaü memüte'itahüavecü, Neuxei ti'üquitame tame müpaü tepütamate 'ecü yuri pemutainecü, Cacaüyari huyeya hepaüsita pemüti'üquitacü que mütiyaiyacü, pemüca'acuerivayuriecü sepa xevitü que mütiyücühüave, yücü pemücativaxeyiacü teüteri. ¹⁷ Hicümüsüari, yaquetatineutahüavi que pemüticu'eriva. Ti'aitame Sesaxi tumini que mütiyava cuviyexunusie mieme, titauniva mütiyutuanicü, pücatauniva nusu. ¹⁸ Quesusi timaitü 'axa que memiyuriecucü müpaü niutayüni, Cari yacü xeicüa xepüyüa. Titayaricutaxi xenete'inüatatuve. ¹⁹ Tumini para xequeneneuxeisitüa xeime cümana mütiyutua. Müme xei tuminiyari meni'ütüani. ²⁰ Hicü müpaü tinivarutahüave, Quepai ramu'u püra'uxa, quepai püra'utüarica 'icü. ²¹ Mete'icühüave, Sesaxi. Hicü müpaü tinivarutahüave, Mericüte, tita Sesaxisüa mütimieme xequetenapinirica Sesaxi, tita Cacaüyarisüa mütimieme, xequetenapinirica Cacaüyari. ²² Me'ienieca menihüxiyani. Hicü me'icue'irica menecüne.

Que memüte'ita'ivaviyaxü, müquite que memüte'anucuni hepaüsita

(Maricuxi 12:18-27; Rucaxi 20:27-40)

²³ Mericüsü mücü tucarisie Saruseusixi hesüana meniu'axüani. Müme müpaü pütivaniuquitücai quename meca'anutaneniere müquite. Hicü müpaü metenita'ivaviya, ²⁴ Ti'üquitame, Muisexi müpaü niutayüni, tevi xüca 'umüni türi cavarexiyatü, 'ivaya nitivitümcü yucue, türi nivativevimücü 'ivaya mumüpaü memütetetevacacü. ²⁵ Mericüsü tahesüa 'amenititecaitüni yu'ivamatü 'atahutatü. Vamasí 'utineüqueca ni-umüni. Türi mücavarexiyacaicü, yü'üya caniuqu'eirieni mutaya mitivitünicü. ²⁶ Mutaya yaxecüa tiniuyurieni,

'itivitüca niümüni, 'utümana mieme meta, 'atahutatü yunaitü. ²⁷ 'Imatüriecaque niümüni 'uca. ²⁸ Mericüte quepauca xeniu memanucu'uni, 'atahutatü memitiv-itü, que mü'ane ra'üya pürayani.

²⁹ Quesusi müpaü tinivaruta'eiya, Xepuyuyari xemüca'imatecü 'utüarica xapayari que maine, 'asixemücatematecü Cacaüyari que mütitürücaüye. ³⁰ Quepauca memanucu'uni mepücaneneüqueni mepüca-iquieca, masi Cacaüyari niuquieya tuayamete vahepaü mepü'aneneni taheima. ³¹ Müquite que memüte'anucuni que müre'uxa cauca hasuacu xeca'iterüvavave tita müti'xetahüavixü Cacaüyari müpaü 'utaitü, ³² Ne 'Apurahami 'Isahaqui Cacuvu necanivacacaüyaritüni, manuyüne. 'Ayumieme müquite pücafaxata, quename vacacaüyari haitü. Memayeyuyari püta vacacaüyari caniyuxatani, sepa memucüi. ³³ Me'u'enanaca teüteri, menihüxiyacaicü 'üquisicayacü.

'Aitüarica müve'eme

(Maricuxi 12:28-34)

³⁴ Mericüsü Pareseusixi me'u'enanaca que müti-varunütüa Saruseusixi meniuyucuxeürieni 'axeicüa. ³⁵ Hicü xevitü müme 'inüari niuquiyari mümaicai nita'inüata müpaü ticu'ivaviyatü, ³⁶ Ti'üquitame 'acu, que mü'ane 'aitüarica masi peuyevese 'inüari niuquiyarisie mieme. ³⁷ 'Iya rehüave, Quenenaqui'erica Ti'aitame mü'acacaüyari, nai que pemüticu'iyari, nai que pemüti'amate, nai que pemüticu'eriva, manuyüne. ³⁸ 'Icü 'aitüarica masi yemecü caneuyeveca, cananuhaitüaca. ³⁹ 'Utümana mieme hepaüna cananuyüneni, 'Ahepaü tevi quenenaqui'erica que pemüti'anaqui'erica, 'anuyütü. ⁴⁰ 'Icü niuqui hutatü canenucutuica 'inüari niuquiyari texaxatamete vaniuqui naime.

Cürisitu quepai püranive, que mütiyaruta'ivaviyaxü

(Maricuxi 12:35-37; Rucaxi 20:41-44)

⁴¹ Mericüsü Pareseusixi memuyucuxeürie Quesusi ni-varuta'ivaviya ⁴² müpaü 'utaitü, Que xetecu'eriva Cürisitu hepaüsita. Que mü'ane püraxiüyari. Müpaü mete'itahüavixü, Raviri canixiüyariyatüni. ⁴³ Müpaü tinivarutahüave, Mericüte, Cacaüyari 'Iyarieya 'icuyuitüvacacu, titayari Raviritütü Neti'aitüvame titaterüvaxü müpaü 'utaitü,

⁴⁴ Ti'aitame müpaü tinitahüave que mü'ane müneti'aitüa,

Neserieta quenacani

'Ahetüapai mexi nevarahapani müme memümasi'aca'unie.

⁴⁵ Mericüte, xüca Cürisitu tita'aitüani Raviri, que timasiücü quename xiüyarieya. ⁴⁶ Xevitü pücafüvecái mita'eiyacü. Tavari ni xevitü pücafüvauriyacai tixaütü müti'ivaviyacü 'arique.

Quesusi que mütivaruniuquima müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Pareseusixi meta
(Maricuxi 12:38-40; Rucaxi 11:37-54; 20:45-47)

23 Mericüsü Quesusi tinivacuxaxatüvacaitüni teüteri yuhesüa miemete teyü'üquitüvameteta ² müpaü 'utaitü, Müme 'inüaricü memüte'üquita Pareseusixita Muisexi 'uvenieyasie me'latetü mepüte'üquita. ³ 'Ayumieme nai que memütexecühüave yaxequeteneyurica yaxequetenecahuni, peru que memüteyurie yaxepücateyurica xeme. Mepütecuxata peru yamepücateyurie. ⁴ 'Ica meniucuha'aritüani mahetete mücuanivetüca, teüteri vanaiparisie menivarutitütüvani, peru mepücayuvaüriya ni yu'itüvamecü memüvaporevianicü. ⁵ Nai que memüteyurie, yamepüteyurie teüteri memüvaxeyiacü xEICÜA. 'Epatayeyeu cuitaxiyari cümana niuqui xapayari manahüa quepaucua yuyeyari memüvevie, 'apünene va'ücarü putuniyari. ⁶ Püvanaque quiecame 'aurie memayaxecü 'ixüararipa, teüteri vahüxie memayaxecü tuquita, ⁷ püvanaque vaürisica memüpitüarianicü quiecarü hixüapa, teüteri Ti'üquitame me'utiyuatü memüvatahüavecü püvanaque.

⁸ Xemesü Ti'üquitame xepücate'uterüvarüvani. Xevitiüxa catinixe'üquitüaca, xeme yunaitü xecaniyu'ivamacä. ⁹ Ne'uquiyari xepücatecühüavarüvani cuiepa, xevitiüxa müxe'uquiyaricü taheima macave.

¹⁰ Te'üquitamete xepücate'uterüvarüvani, xevitiüxa tixe'üquitüvame mühücücü Cürisitütütü. ¹¹ Que mü'ane xeme masi mümariva, peuyevese mücü xeparevivame mayanicü. ¹² Que mü'ane tixaütü tihücütütü mayuyeitüva, mücü tixaü catihücütütü canayeitüariemücü masi. Que mü'ane tixaü catihücütütü mayuyeitüva, mücü masi tixautü tihücütütü canayeitüariemücü.

¹³ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüariani yacü xEICÜA xemüyüacü. Xepücaavataunie teüteri memaye'axüanicü mütiva'aitüvame'ünicü que mü'ane taheima macave. Xeme xepücayuvaüriya müpaü xemüte'aye'axüanicü, müme meta memüyuvaüriya, xepüvanena.

¹⁴ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüariani yacü xEICÜA xemüyüacü. Xepütevarutixütüiri viyurasixi vapini, 'exeteheutevitü neneviericü, mücamasiücünicü que xemüteyurie. Xehesie masi yemecü tinahüivamücü.

¹⁵ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüariani yacü xEICÜA xemüyüacü. Naisarie haramarasie cuiepa xepücu'üva, xe'ivautüvetü xeime xenücame xemayeitüanicü. Quepaucua xemeitaxeyia, xecanipata, masi yemecü hesiena mütinaquenicü xasi taiyariyarisie meucahüianicü, xehesie 'axa mü'ane que mütinaque xEICÜA pücatixaü.

¹⁶ Xüa 'ui xeme xe'acücüpetü xemüvarahapana hipame, müpaü xe'utiyuatü, Que mü'ane tuqui 'amüpa xatatü müyühiritüa, yacü püyühiritüa. Me xüca yühiritüatü huru tepüayari xatani cümana müque-

maritüarie tuqui, peuyevese yamüticamienicü que mutayü. ¹⁷ Cari 'asixepücatemate, xepacücüpe. Que mü'ane masi yemecü peuyevese, huru nusu, tuqui nusu peuyevese tuqui huru müpatacü Cacaüyarisüa mieme mayanicü. ¹⁸ Mücü meta, que mü'ane xeniu mürayutimavatüre xatatü müyühiritüa, yacü püyühiritüa. Me xeniu xüca mavari heimana mürapine xatatü yühiritüani, peuyevese yamüticamienicü que mutayü. ¹⁹ Xepacücüpe. Que mü'ane masi yemecü peuyevese, mavari nusu, mürayutimavatüre nusu peuyevese, mücü mipatacü mavari Cacaüyarisüa mieme mayanicü. ²⁰ Que mü'ane mürayutimavatürecü xatatü müyühiritüa, mücü xatatü püyühiritüa, nai heimana mürapine xatatü püyühiritüata. ²¹ Que mü'ane müyühiritüa tuqui 'amüpa xatatü, mücü xatatü püyühiritüa, que mü'ane tuquita mayeca xatatü püyühiritüata. ²² Que mü'ane muyuavi xatatü müyühiritüa Cacaüyari 'uvenieya xatatü püyühiritüa, que mü'ane hesiena macave xatatü püyühiritüata.

²³ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüariani yacü xEICÜA xemüyüacü. Tamamata taparisie mieme, xei tapari xepüyuvaüriya xemixatüanicü Cacaüyari, 'asita yerüvavuena texuxuri cuminu naime. Peru xepihayeva tita masi müreuyevese 'inüari niuquiyarisie mieme, heiseriemecü yaxemüteyuriecacü, xemüteyucanenimayacacü, yaxemütecahunicü que xemutiyuane. Müpaü püta püreuyevese müpaü mütiyurienenicü, siepüre catihayevatü xei tapari 'ixatüatü. ²⁴ Xe'acücüpetü xepüvarahapana hipame. Cari yu'isarisie xepenyecase xecüi xemücahexünicü, peru xepexü cameyu 'amüne-na.

²⁵ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüariani yacü xEICÜA xemüyüacü. Que mü'ane herie xEICÜA müca'itiva tecüxi xacü, müpaü xepüyüa, peru yutaüta xepühüpüne xetnavacutü xeyutatuatü. ²⁶ Cari Pareseu pehücütütü pepacüpe. Taütana meri quenivacu'itiexüa tecüxi, herieta 'itiyatü mayanicütari.

²⁷ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüariani yacü xEICÜA xemüyüacü. Müqui teucume meunaximapaü xecani'aneneni. Herie visi pütüyuxexeyia, peru pühüne müquite va'umeyari naitü müca'itiyatüca. ²⁸ Xemeta yaxEICÜA herie xEICÜA müme heiseriemecü yamemütecahu vahepaü xepüteyuxexeyia, teüteri que memütexexeyia, peru xepühüpüne yacü xEICÜA xeyüatü, yaxecatecacünicutü.

²⁹ Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquita, xemeta Pareseusixi, que xe'itüariani yacü xEICÜA xemüyüacü. Texaxatamete vateucumete xepüvaveviri, müme heiseriemecü yamemütecahucai vateucumete visi xepüte'uquemaritüa. ³⁰ Müpaü xeputiyuane, Tame xüari xüca 'ate'u'uvanique quepaucua ta'uquiyarima 'amemu'uvacai, tamesüari tepücaavareviecaqueyu mütayeurienicü texaxatamete vaxuriya. ³¹ Xemesietü xepüyuhecüata, müme texaxatamete memüvarucui que xemütevanivema. ³² Xe'uquiyarima que memüte'isütüa mecuxi xequenaye'atüaca vahepaü.

³³ Cari cuterixi xepühüme, terücaxi xepüva'ivama. Quepaütücacu xepüyutavicueisitüani xemüca-heucaxüriyanicü xasi taiyariyarisie, 'isücame xeta'ivaviyayu. ³⁴ 'Ayumieme xehesüa nepüvarenü'avani texaxatamete, temaivavemete, 'inüaricü te'üquita-mete. Hipame müme xepüvacuini, curuxisie xepüvacavütüani, hipame müme xepüvativayani yutuquita, quiecarisie xepüvaranuyeveveyani xeime quiecarisie. ³⁵ 'Ayumieme xehesie pürahüiyani yunaime heiseriemecü yamemütecachu vaxuriyacü cuiepa mü-tayeurivecü, Haveri heiseriemecü yamüticamiecai xuriyayacü meri, 'asita Sacariya Verequiyaxi nu'aya xuriyayacüque, xemimi tuquita caheta'avecacu, mürayutimavatüre heyeyacu. ³⁶ Niuqui caniseüenyi que nemütixecühüave, 'icü naitü pürahüiyani hicü miemete teüteri vahesie.

Quesusi yuhiverietü que mutayü Querusareme quiecatari vahepaüsita
(Rucaxi 13:34-35)

³⁷ Querusareme 'acu, Querusareme, 'ahesüa quiecatari mecanivatacucuyani texaxatamete, mecanivatituaxani Cacaüyari nü'arimama 'ahesüa memü'axe. Müixa nepünevaüriyaca nemüvacuxeürienicü 'atüriyama, vacana yunivema que mütivacuxeüriyaya yu'angatüa. Mepücayuvaüri. ³⁸ Camüsü xequi 'uyemavetü pücu'eiriva. ³⁹ Müpaü nepütixetahüave, tavari xepücanesixeyia mexi tucari ca'aye'ave quepaucua müpaü xemutiyaneni, 'Aixüa queticuniuvani que mü'ane Ti'aitamesüa miemetütü mamie hepaüsita.

Quesusi que mutayü, tuqui 'amüpa que mütica'unar-ieniquecai 'arique
(Maricuxi 13:1-2; Rucaxi 21:5-6)

24 Mericüsü Quesusi tuqui 'amüpata vayeyaca neyani. Hesüana miemete teyü'üquitüvamete 'aura menacüne me'ixeisitüanique quite tuqui curaruyarita miemete. ² Mücü müpaü tinivacühüaveni, Xete'ixeyia 'icü naime. Niuqui caniseüenyi que nemütixecühüave, tete pücahayevarieni yuheima 'atetü. Naitü masi nica'unariemücü.

'Inüari que mütimasiücüni taparirümecacu
(Maricuxi 13:3-23; Rucaxi 21:7-24; 17:22-24)

³ Hicü mana 'ayerücu Huriva Mati'u yemuriyarisie teyü'üquitüvamete 'auriena menacüne yühücuate mecutecacu. Müpaü metenitahüave, Quetatineutaxatüa quepaucua müpaü pütüyüni que pemainecai. Tita ti'inüariyaritüni quepaucua pemunuani, quepaucua mütaparirümeni. ⁴ Hicü Quesusi müpaü tivacühüave, Xequeneyucuerivayurieca capa xevitü tixe'u'irüviyacü. ⁵ Yümüiretü mepü'axüani müpaü me'utiuyatü que-name nehesüa memiemete, Neri Cürisitu nepühücü, me'utiuyatü. Mepüteva'irüviya yumüireme. ⁶ Xepüva'enieni cuyaxi meyucuitüveme, cuya niuqui xepü'enieni. Yumarima xepücacamurieca. Peuyevese müpaü mütüyünicü, peru 'acuxi naitü pücatapare mücü. ⁷ Nuivarite mecaniyeha'acuni mevacuicutü

hipame nuivarite. Xexuime cuieyarisie quiecatari mepüyeha'ani, hipame cuieyarisie miemete mevacuicutü. Naisarie vaüca cuiniya canitixuaverimücü, haca canitavemücü cuie canitayuamücü. ⁸ 'Icü naitü müpaü tiyüyu, mücü cuiniya püsütüarieni xeicüa.

⁹ 'Anari mecanixeyetuacuni xemü'uximatüariecacü. Mepüxecuinisü, yunaitü nuivarite mepüxe'uxive'erieca nehesüa xemümiemetecü. ¹⁰ 'Ana yumüiretü mepücu-nütüarieni, mepüyuyetuani mepüyuye'uxive'erieni. ¹¹ Yümüiretü texaxatamete mepanucu'uni mete'itavatü. Mepüteva'irüviya yumüireme. ¹² Cuini mieme memücayuvaüriyacü yamemütecahunicü, 'ayumieme yumüiretü mepütivaüripiximeni que memüteyucanaqui'erie. ¹³ Que mü'ane tiuca'enivatü 'amuyeicani tapareyüque, mücü canitavicueisitüariemücü. ¹⁴ 'Icü niuqui'aixüa manuyüne que müti'ane 'Iya ti'aitametü-cacü manuyüne, mücü catinixaxasivamücü naisarie memeutitei teüteri, memühecüasitüiyarienicü yunaitü nuivarite. 'Anaque nitaparimücü.

¹⁵ 'Uxa'atüni xepixeyia mücü tevi müvaseviximani müracumaveriyani mana 'utiveme haque mevayepasie Cacaüyarisie mieme, Cacaüyari que mutayü Tanieri tixaxatame ya'utainecacu, titerüvame quetimaive tita mütixata. ¹⁶ 'Anari müme Cureya cuieyarisie meme'uvani hürisiepai meque'uyuta'unaxüani. ¹⁷ Que mü'ane caretasie müyeca 'uxipietü, yapaucua que'anacayani. Ni yuquita pücaheutahani yupini tivayepinique, püyuta'una püta. ¹⁸ Que mü'ane yeuta meyeicani yu'utüma pücanuani yü'ücari tivayehurienique. ¹⁹ Xüa 'ui müme memuhuca, müme memütesisitüani mücü tucari 'aye'ayu. ²⁰ Xequeneyunenevieca muhütüsie müca'aye'anicü xemüyuta'unaxüanicü, mesü 'uxipiya tucarisie ca'aye'anicü. ²¹ 'Ana cuini mieme 'uximatüarica canitixuaverimücü yamemücate'uximatüarievavepaü cuie munetüariepai hicüque, tavari que mücatitixuavere 'ariqueta. ²² Mücü 'uximatüarica xüca 'esicareuteritüarienique, ni xevitü haquevasü pücatavicueniqueyu. Peru memanuyexeyarie vacü, 'uximatüarica 'esipüreuteritüarieni.

²³ 'Anari xüca xevitü müpaü tixecühüaveni, Camü 'ena caniuyeicani Cürisitu, Camü mana, xüca haineni nusu, yuri xepücate'erieca. ²⁴ Mete'itavatü mepü'axüani Cürisitusixi meyuxatatü texaxatamete meyuxatatü. 'Inüari mepütivevieni mamarivaveme meteva'irüviyaque 'asita müme memanuyexeyarie xüca meyüvavenique. ²⁵ Tamüsü müpaü catiyüvecacu cuxi, müpaü nepütixe'utahüavixü. ²⁶ 'Ayumieme xüca müpaü metexecühüaveni, Neuxei, macumavesie neyeicani, mana xepücaheuyeneicani. Xüca müpaü metexecühüaveni, Neuxei, quita peti'aviesie, yuri xepücate'erieca. ²⁷ Merücariya naisarie que mütimasiücü muyuavisie tahixüata 'umerücatü tasütüapai, müpaüta naisarie catinimasiücücamücü quepaucua munuani Yuri Tevi. ²⁸ Canimasiücüni caxari sepa haque meca, mana meniyucuxeüriecuni virücüxi.

Yuri Tevi que mütinuani

(Maricuxi 13:24-37; Rucaxi 21:25-33; 17:26-30, 34-36)

²⁹ 'Ana cuitü 'uximatüarica heunuayu, tau niyüirimücü, meseri pücahecüarivieni, xuravesixi mepücaxürieni muyuavisie miemete, müme türücarिया memexeiya muyuavisie mepücuyuitüarieni. ³⁰ 'Ana masiücütü canayeimücü Yuri Tevi 'inüarieya taheima. 'Ana yunaitü nuivarite cuiepa memütama meniyuti-hiverieconi, mecanixeiyaconi Yuri Tevi muyuavisie mieme haisata 'acamiename, türücaüyetü cui xavatatü. ³¹ Cuxineta hüsiyacacu püvatanü'axüani yutupirisixima, müme mepüvacuxeürieni müme müvaranuyexei, taserieta ta'utata tahixüata tasutüapai memü'uva, naisarie cuie manuniere muyuavitüa.

³² Pinicü xequetenyü'üquitüaca. Quepauca xavari mücavivieni xüca yürani, xüca mamateya cuneicani, müpaü xepütemaica tasüari 'auracacutüca. ³³ Xemeta yaxeiçüa quepauca xemixeiya 'ipaü tiyüanecacu naitü, müpaü xequetenemaica quename hehura quite-nie müta'aximenipaü. ³⁴ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, Hicü miemete mepücacuini mexi ca'aye'ave 'icü naitü. ³⁵ Muyuavi cuie pütixüni, peru ne-niuqui pücaxüni.

³⁶ Tevi 'asipücatimate quepauca maye'ani mücü tucari. Taheima miemete tupirisixita 'asimepücatemate, Cacaüyari Nu'aya 'asipücatimate, 'uquiyarieya xeiçüa pütimate.

³⁷ Que mütiuyü Nuhexi 'amuyeicacaisie, müpaüta catiniyümücü quepauca Yuri Tevi munuani. ³⁸ 'Anapai memücatihavecai cuxi, mepütecatüvecai mepü'ietüvecai mepüneneüquecai mepüvatavitütüvacai. 'Ariqueque tucari naye'ani quepauca Nuhexi meutaha canuvasie. ³⁹ 'Asimepücatemaicai, 'ariqueque xeiçüa quepauca ha mütitüa müvarehausitüa yunaime. Yaxeicüa catiniyümücü quepauca Yuri Tevi munuani. ⁴⁰ 'Anari yuhutatü xüca me'u'uvani vaxata, xevitü panutivitüquieni xevitü pücu'eiriva. ⁴¹ Yuhutatü xüca metüxüni yu'aurie, xevitü ranutivitüquieni xevitü ticu'eiriva.

⁴² 'Ayumieme xequenayeneniereni 'asixemücatematecü que mü'ane tucarisie munuani xecusiyari.

⁴³ 'Ipaüsiere xequetenemaica, quiecame xüca müpaü timaicaque que mü'ane hurayarisie munuaniquecai tinavayame, payeniereniqueyu püca'ipitüaniqueyu meutahanicü quitana. ⁴⁴ 'Ayumieme xemeta xequeneha'arisieca. Quepauca canuaximeme xemü'erieca, 'ana caninuamücü Yuri Tevi.

Ti'uximayatame yamüticamie yamücaticamie

(Rucaxi 12:41-48)

⁴⁵ Qui cusiyari que mü'ane pühüritüani yuquita miemete te'uximayatamete vacü, mütivaminicü quepauca memeyehüva. Que mü'ane yamüticamie, que mü'ane müyumate, mücü canihüritüariemücü.

⁴⁶ 'Aixüa pü'itüarieni 'iya ti'uximayatame xüca cusiyarieya nuame 'itaxeiya müpaü tiyurieneme. ⁴⁷ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, pütihüritüani yupi-

ni hepaüsita naime. ⁴⁸ Me xüca 'iya ti'uximayatame 'axa tiuca'iyaritü müpaü tiyüçühüaveni yu'iyarisie, Necusiyari 'epüreutevi canuavetü, ⁴⁹ xüca varutivatüyani yuhepaü te'uximayatamete, xüca ticucuaneni xüca cu'ieneni tarüvecarixi vahamatü, ⁵⁰ mücü ti'uximayatame cusiyarieya caninuamücü quepauca müca'icuevie yapauca quepauca 'asimücatimate ti'uximayatame. ⁵¹ Hixüata piviteni mücü, müme yacü xeiçüa memüyüa vahepaü pütipitüani. Manari putasuacani püyutaqueveni.

Tamamata 'üimarixi va'üxasi hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

25 Mericüsü 'ana 'ipaü catini'anemücü ti'aitametü-cacu que mü'ane taheima macave. Neüquiyapa, neneüqueme mücuevijasie 'üimarixi tamamata yücüx-eme me'a'ütü menecüne me'inaqueque. ² Yu'auxüvitü müme 'asimepücatemaicai, yu'auxüvitü mepütemaivavecai. ³ Müme 'asimemücatemaicai yücüxeme me'a'ütü haseitiyari mepücaheyeha.

⁴ Memütemaivavecai haseiti mepahapacai puteyasie yemaneme yücüxeme me'a'ütü. ⁵ Yunaitü mepeucusicuai neneüqueme 'ereutevicacu, meneucusu. ⁶ Tü-cari hixüapa xevitü niutahiva, Neuxei neneüqueme mana pamie, xequeneaquiyu, 'utaitü. ⁷ Hicü 'üimarixi yunaitü menenucu'uni, menicuha'arütüani yücüxeme.

⁸ Müme 'asimemücatemaicai müpaü metenivarutahüave memütemaivavecai, 'Esiva xequetaneumicua yuhaseiti, tame tacüxeme mütüxüaximecü.

⁹ Memütemaivavecai müpaü metenivaruta'eiya, Ti-etüsü catinaquimücü tahesie mieme xehesie miemeta. Mecuxi xequenehu tetuayamete vahesüa, xequene-nanai yuhesie mieme. ¹⁰ Hicü mexi meheinanetüvecai neneüqueme caninuani. Müme memucuha'arisie 'utümana meneutahaxüani 'ixüararipa. Quitenie neucunare. ¹¹ 'Arique mücaque memeicunana meca-niu'axüani 'üimarixi müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame 'acu, Ti'aitame, quetatineuyepiri. ¹² Mücü müpaü tivacühüave, Yuricü nepücaxemate.

¹³ 'Ayumieme nepaine, xemeta xequenayeneniereni 'asixemücatematecü que mü'ane tucarisie que mü'ane hurayarisie munuani.

Vaücava tumini 'üxasieya hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

¹⁴ Mücü meta, 'ipaü catini'anemücü, tevi teva müyemiecai que mütiuyuri. Yu'aurie nivarutahüave yuhesüa miemete te'uximayatamete. Yupini tinivayeu-tuirieni.

¹⁵ Xeime niu'ütüani 'auxüme quirivayari tumini, xeimeta huta quirivayari tiu'ütüa, xeimeta xei quirivayari tumini. Que memütüyüvavecai yuxexütü, yapaümeme mepu'ütüarie. Hicü neyani. ¹⁶ Que mü'ane 'auxüme quirivayari mu'ütüarie tumini, cuitü neyani, mücü tinituacaitüni. Tavari 'auxüme quirivayari pana'ivaxü tumini. ¹⁷ Yaxeicüa 'iya hutame mu'ütüarie tavari hutame rana'ivaxü. ¹⁸ Peru 'iya xei quirivayari

mu'ütüarie mana vayeyaca cuieta nivati'inieni titi'avi-etaxü yucusiyari tuminieya.

¹⁹ Mericüsü te'uximayatamete vacusiyari 'epüreuter-ixü, 'ariqueque caninuani. Cuenita nivaruvevirieni.

²⁰ Que mü'ane 'auxüme quirivayari mu'ütüarie nuaca, ni'atüirieni tamamata quirivayari müpaü 'utaitü, Cusi-yari 'ecü tumini 'auxüme quirivayari pepünesi'uyetuiri. Neuxei, mücücü tavari 'auxüme quirivayari

nepana'ivaxü. ²¹ Cusiyarieya müpaü tinitahüave, 'Aixüa puyü, ti'uximayatame pecanihücütüni 'aixüa pemüticu-ai'yari yapemüticamie. 'Esivacütütü yapepüticamiecai, hicü vaüca nepümatihüritüani. 'Acusiyaripaü

pe'atemavietü peque'ayani. ²² Hicü 'iya huta quirivayari mu'ütüarie nuaca müpaü niutayüni, Cusiyari 'ecü tu- mini huta quirivayari pepünesi'uyetuiri. Neuxei

mücücü tavari huta quirivayari nepana'ivaxü. ²³ Cusi- yarieya müpaü tinitahüave, 'Aixüa puyü, ti'uximay- atame 'aixüa pemüticu'iyari yapemüticamie pecani- hücütüni. 'Esivacütütü yapepüticamiecai, hicü vaüca

nepümatihüritüani. 'Acusiyaripaü pe'atemavietü peque'ayani. ²⁴ Hicü 'iya xei quirivayari mutanaqui'erie müpaü niutayüni, Cusiyari nepümasimate 'ecü pe- ma'a'eriyacü. Pepuca'isana haque pemücaheca'e,

pepicuxexeüriva haque pemücaheicaxüri. ²⁵ Neri ne- matü neneyani netiti'avietaxü 'atumini cuieta. Camü 'apini. ²⁶ Hicü cusiyarieya müpaü tinitahüave, Cari ti'ux- imayatame 'axa pemüticu'iyari pemü'a'üraxi pecani- hücütüni. 'Ecüsietü pepünesimate que nemüticu-

ca'isana haque nemücaheca'e, que nemüticuxexeüriva haque nemücaheicaxüri. ²⁷ 'Ayumieme peuyevacai 'ecü si- queresü netumini pemüyetuanicü tumini hüvemete vahesüa, ne nenuame nepini nemütitanaqui'erienicü

yapaümeme 'ana'ivayu. ²⁸ Tamüsü xequenenavairi 'iya tuminieya, xequene'ütüa 'iya tamamata quirivayari mexeiyaya. ²⁹ Que mü'ane tixaütü mürexeiya tavari cuxi

pütimiquieni, manayuhayevanicü. Que mü'ane tixaü mücarexeiya, sepa que mütitita mürexeiya, pütinavai- yarieni. ³⁰ 'Iya ti'uximayatame 'asimücatiuyuri xeque- nanuyehüva tacua yüvipa. Mana putasuacani pütiyu- taqueveni.

'Isücame que mütivata'ivaviya nuivarite

³¹ Mericüsü quepaucua munuani Yuri Tevi marivetü, yunaitü tupirisiximama me'iteütacacu Cacaüyarisie mieme memüpasie, 'ana marivetü payerüni

yu'uvenisie. ³² Yunaitü nuivarite menicuxeüriyacuni hüxiena. Nivapatamücü, muxasi vahüveme que müti- vapata muxasi sipuri. ³³ Muxasi nivati'uitüamücü

yuserieta sipuri yu'utata. ³⁴ 'Ana Ti'aitame müpaü pütivatahüave müme serietana memüti'uni, Xeque- naye'axüari xeme. Ne'uquiyari 'aixüa paine xehepaüsü-

ta. Xeheixeyatü xequenacüni tixe'aitüvametüme, xe- hesie mieme que mütiucuha'arisie quepaucua cuie munetüarie. ³⁵ Ne neheuhacamücücacu xepünete'umi, neheuharimücücacu xepünesi'uharitüa, necuye-

icametüme xepünesi'utanaqui'eri, ³⁶ nemavecacu xepünesi'uquemaritüa, neticuyecacu xepünesi'üviya- cai, ne'anutahüiyacu nehesüa xepü'axecai. ³⁷ 'Anari

müme heiseriemecü yamemütecahu müpaü meteni- tahüavicuni, Ti'aitame quepaucua tepümasi'uxei pe- heuhacamücüme temate'umi, peheuharimücüme tepümasi'uharitüa. ³⁸ Quepaucasü tepümasi'uxei

pecuyeicame temasi'utanaqui'eri, pemaveme tem- ate'utiquemaritüa. ³⁹ Quepaucua tepümasi'uxei peti- cuyeme pe'anutahüiyacu 'ahesüa tete'axecai. ⁴⁰ Hicü

Ti'aitame müpaü tinivatahüavimücü, Niuqui can- iseüyeni que nemütixecühüave, müpaü que xemü- varuyurie 'ime ne'ivama sepa memü'imatüremetetü-

cai, müpaü xepünesi'uyuri ne. ⁴¹ Hicü müpaü pütivacühüavenita müme 'utatana memüti'uni, Nehesüa xequeneutayeixüa xeme 'axa

xemütecühüavarüva. Tai yuheyemecü müta'asie Cauyumarisiesie mieme tupirisiximama vahesie mieme mucuha'arisiesie xequenehu. ⁴² Neri neheuhacamücü-

cacu xepücanete'umi. Neheuharimücücacu xepücanesi'uharitüa. ⁴³ Necuyeicametüme xepücanesi'utanaqui'erie, nemavecacu xepücanesi'utiquemar-

itüa, neticuyecacu ne'anutahüiyacu xepücanesi'üviya- cai. ⁴⁴ 'Anari müme müpaü metenitahüavicuni, Ti'aita- me quepaucua tepümasi'uxei peheuhacamücüme pe-

heuharimücüme pecuyeicame pemaveme peticuyeme pe'anutahüiyacu, temücatavaüriyacai temasi'pare-

vienicü. ⁴⁵ Hicü müpaü tinivatahüavimücü, Niuqui can- iseüyeni que nemütixecühüave, müpaü que xemü- cavaruyuri 'ime ne'ivama sepa memü'imatüremetetü-

cai, müpaü xepücanesi'uyuri ne. ⁴⁶ Mümesü mecaniye- huni yuheyemecü memü'uximatüariecacü, müme heiseriemecü yamemütecahu tucari mücaxüve

memexeyacü püta mecaniyehuni.

Que memüte'imieniquecai Qesusi

(Maricuxi 14:1-2; Rucaxi 22:1-2; Vani 11:45-53)

26 Mericüsü Qesusi 'inüca 'icü niuqui naime, mü- paü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, ² Xeme müpaü xepütemate, huta tucari 'anucayayu, Pasicua 'ixüarari canatinemücü quepaucua teme'eriva, Cacaüyari que müti- varuhayevaxü Tateüterima. 'Ana Yuri Tevi nehücütütü neniyetuiyamücü curuxisiesie nemümierienicü.

³ Hicü 'ana mara'acate memühüritüariecai teüteri va'uquiyarima meniuyucuxeürieni mara'acame mühüritüariecaisüa Caipasí mütitevacaisüa. ⁴ Meni- uyu'enieni, me'icuananame memiviyacü Qesusi,

memimienicü. ⁵ Müpaü meniutiyuanecaitüni, 'Ixüa- ramete vahüxie xEICÜA tepüca'iviya, teüteri me'uyuxa- murienicü.

Visi mu'üa que mütiucaviriyari Qesusisiesie

(Maricuxi 14:3-9; Vani 12:1-8)

⁶ Mericüsü Qesusi mana niucateitüni Vetaniyasie Simunisüa cuiniyacü meripai müca'itiyacaisüa. ⁷ Hicü 'uca mana ninuani tete puteyayari visi mü'ane

'ahanatü visi mu'üa 'aye'üneme cuini mieme müraye'axe. Neititüani Qesusi mu'uyasie ticuacacu. ⁸ Hicü teyü'üquitüvamete me'ixeyatü meniuyeha'ani müpaü me'utiuyatü, Titayaricutaxi yacü xEICÜA reiye-

hüa. ⁹ Püyüveniqueyu vaücavamecü mütuiyacacü, tuminiyari memümüquienicü memümamave. ¹⁰ Quesusi müpaü retimaica, müpaü tinivarutahüave, Titayari xete'i'uximatüa 'uca. 'Aixüa tiniuyurieni nehiesie mieme. ¹¹ 'Uxa'atüni varie 'amecaniu'uvacuni memümamave xehesüa, nesiere xehesüa 'anepüca'uyeicani 'uxa'atüni varie. ¹² 'Ipaü que müreititua visi mu'üa nehiesie, nesicuha'aritätü nemücateuquienicü müpaü pütuyuri. ¹³ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, sepanetü haque 'icü niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita mecuxaxasivani naisarie cuiepa, que mütiuyuri 'icü 'uca canitaxasiemücü ma'erivanicü.

Cura que mütiyuvaüri miyetuanicü Quesusi

(Maricuxi 14:10-11; Rucaxi 22:3-6)

¹⁴ Mericüsü Cura Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai 'Isicariutitanaca mütevecai mana neyani mara'acate memühürütüariecai vahesüa. ¹⁵ Müpaü tinivarutahüave, Tita xenete'ütüani nemüxeyetuirienicü. Müme yuhamatüa me'uyu'eniaca xei teviyari heimana tamamata meni'ütüani pürata tuminiyari. ¹⁶ 'Ana nisutüani ticuvaunetü quepaucua 'aixüa müyüniqueyu müvayetuirienicü.

Ti'aitame 'Icuaia que mütiu'aisie 'inüariyari

(Maricuxi 14:12-25; Rucaxi 22:7-23; Vani 13:21-30; 1 Curinitutari 11:23-26)

¹⁷ Mericüsü 'anatücacu Pa Mücacuxanariyari tucariyari, teyü'üquitüvamete Quesusi 'aurie meniuyucux-eürieni müpaü me'utiyaütü, Haque masihenaque 'aixüa temeiyurienicü, 'ecü 'ixüarari 'icuaiyari pemürecuanicü. ¹⁸ Müpaü tivacühüave, Xeimesüa xequenehu quiecarisie. Müpaü xequetenetahävi, Ti'üquitame müpaü paine, Netucari caneutihuraniri. 'Aquita Pasicua 'ixüarari nepütavevieniqueyu nehesüa miemete teyü'üquitüvamete vahamatü. ¹⁹ Hicü Quesusi que mütiyaruta'aitüa yamepüte'uyurie. 'Aixüa mepiyuri Pasicua 'ixüarari 'icuaiyari, para meme'erivanicü Cacaüyari que mütiyaruhayevaxü vateüterima.

²⁰ Hicü 'ucutaicarecu mexa 'aurie nayerüni Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü. ²¹ Metecuacacu müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xevitü xeme pünesiyetüani. ²² Cuini mieme meyhiverietü yuxexütü müpaü metenitihüavetücüne, Ne netihücü Ti'aitame. ²³ 'Iya müpaü tinivarutahüave, Xevitü canihücütüni nehamatü pa manati'üve xacüsie, 'iya caneniyetuamücü. ²⁴ Yuri Tevi que nemütiteva necaniyemieni nemümierienicü que müre'uxa nehapaüsita, peru xüa 'ui 'iya tevi que mü'ane münesiyetüani Yuri Tevi nehücütüme. Masi 'aixüa pü'aneniqueyu xüca ca'utinuivaque 'iya tevi. ²⁵ Hicü miyetuaniquecai Curatütü müpaü niutayüni, Ti'üquitame netihücü ne. Rehüave, 'Ecüsü müpaü pecaniutaineni.

²⁶ Hicü metecuacacu Quesusi pa nanucu'üni. 'Aixüa 'utayüca Cacaüyari hepaüsita pa hepaüsita, nititara tivarumi teyü'üquitüvamete. Müpaü niutayüni, Xequenanu'üi xequeneuticua'i. 'Icü caninevaiyaritüni. ²⁷ Hicü

'enucuhanaca tecüxi, pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, nivaru'itüani müpaü 'utaitü, Yunaitü xequenanti'ixüa 'icü. ²⁸ 'Icü caninexuriyatüni, türatu mühecua caniseiriyamücü. Yümüireme vahesie mieme nityeuriemücü memüteheuyehüviyarienicü 'axa memüte'uyuricü. ²⁹ Müpaü nepütixecühüave, tavari havaicü nepüca'enu'ieni 'icü caxie hayari, mexi tucari ca'aye'ave quepaucua hecuamecü nemenu'ieni xehamatü haque ne'uquiyari müre'aita.

Quesusi que mutayü, Pecuru que mütiyucu'ima-vaniquecai, quename ca'imaicai 'utaitü

(Maricuxi 14:26-31; Rucaxi 22:31-34; Vani 13:36-38)

³⁰ Hicü cuicari Cacaüyari hepaüsita me'uticucaca menecüne Huriva Mati'u. ³¹ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xeme yunaitü xepücunuitüarieni 'icü tücarisie necümana. Müpaü püre'uxa, Nepimieni muxasi vahüveme, muxasi müva'üviyacai menitaxüriexüacuni. ³² Nemierieme ne'anucuqueme nenixe'anucuhaitüiyamücü Carereyasiepaitü. ³³ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Sepanetü yunaitü memucunuitüarie 'acümana, ne hasuacu nepücacunuani. ³⁴ Quesusi rehüave, Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, 'icü tücarisie vacana 'uquiri catahivavecacu cuxi, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani, quename pecanesimate pe'utaitü. ³⁵ Pecuru rehüave, Sepanetü meuyevese 'ahamatü nemumierieni, nepücanecu'imavani quename necamasimate ne'utaitü. Yunaitü teyü'üquitüvamete yaxecüa meniutiyanecaitüni.

Quesusi que mütiyutanenevie Quetisemanisie

(Maricuxi 14:32-42; Rucaxi 22:39-46)

³⁶ Mericüsü Quesusi Quetisemani mütiyetevasie neta'ani vahamatü. Müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, 'Uva xequenateni, ne mexicuxi 'uma nepünenenevime. ³⁷ Hicü Pecurumame Severeu nivemama yuhutame nivarevitüni manapai, nisutüani yuhiverietü yu'iyaritüatü. ³⁸ Hicü müpaü tinivarutahüave, Ne'iyarisie cuini mieme neninehieverieca, mücücü nenimüximeni. 'Uva xequenyuhayeva xequetanenerieni nehamatü. ³⁹ 'Esiva 'uma 'uyaca niutihüximaqueni. Niyutanenevieneni müpaü 'utaitü, Ne'uquiyari xüca tuma yüvenique müca'aye'anicü, 'icü hivericacü nemüca'itüarienicü cuerietü. Mesü que münetaque ne pücatixaü, que matinaque 'ecü püta yaneque'itüarieni. ⁴⁰ Teyü'üquitüvamete memanatecaisie nuaca, nivaretaxeiya mecusume. Müpaü tinitahüave Pecuru, 'E'e xecateyüvavecai siqueresü xei hurayari xemütanenerienicü nehamatü. ⁴¹ Xequetanenerieni, xequenyunenevieca capa 'axa xete'uyurienicü xe'uta'inüasieme. Xe'iyari caniyuvaüriyani, xevaiyari masi puverani.

⁴² Hicü hutarieca heyaca niyutanenevieneni müpaü 'utaitü, Ne'uquiyari, xüca cayüveni 'icü manuyeyanicü, xüca heuyeveca yanemü'itüarienicü, que mümatinaque yaquetiuyüni. ⁴³ Nuaca tavari nivaretaxeiya mecusume, memücusimarietücateicü. ⁴⁴ Varucu'eirieca tavari heyaca hairieca tiyutanenevie yaxecüa 'utaitü.

⁴⁵ Hicü teyü'üquitüvamete memanatecaisie nuaca müpaü tinivarutahüave, Xetecusu cuxi xete'uxipie. Camü, canaye'aximeniri, Yuri Tevi que nemütihücü, nemüeytuyanicü 'axa teyuruvamete vahesüa. ⁴⁶ Xequenanuc'u'ti tepüvanaquiyu. Que mü'ane munesiyetuan 'acanamieni.

Quesusi que mütiuyiarie

(Maricuxi 14:43-50; Rucaxi 22:47-53; Vani 18:2-11)

⁴⁷ Mericüsü 'utaniucacacu cuxi Cura mana caninuani Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai. Yuvaü-cavame teüteri yuhamame nivaravitücücaitüni 'ixiparate cüyexi mete'u'ücame, mara'acate memühürütüariecai teüteri va'uquiyarima mevareyenu'acu. ⁴⁸ 'Iya miyetuaniquecai 'inüari püvarupitüa mevayecünirümeccacu, müpaü 'utaitü, Que mü'ane nemütavaürütüani ne'i'isetü, mücü canihücütüni. Xequeneuviya. ⁴⁹ Hicü Quesusisüa nuaca müpaü niutayüni, Que 'acu Ti'üquitame. Ni'iseni. ⁵⁰ Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Nehamicu, titacü pemütinua, yaquetineuyuri. Hicü 'auriena me'uyucuxeüriea, Quesusi meniuyiya.

⁵¹ Müme Quesusimatü memuvacai xevitü nivatihana yu'ixipara. 'Ivaca ti'uximayatame mara'acame mühürütüariecaisüa mieme, nacaya naviteni. ⁵² Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Painatana queneuca'uta 'a'ixipara. Yunaitü 'ixiparasie memüteviya, 'ixiparacü mepüca'unarieni. ⁵³ Müpaü pecaticu'eriva nemüyüvecü nemitavavirienicü ne'uquiyari, mücü cuitü müvaranü'anicü yutupirisixima tamamata heimana huta vaxayari meyupaümeme. ⁵⁴ Peru xüca müpaü netiyurienique, quepaü raye'aniqueyu 'utüarica meuyevese 'ipaü mütiyüni manuyüne. ⁵⁵ Hicü 'ana Quesusi müpaü tinivarutahüave teüteri, Cari xepeyecü 'ixiparate cüyexi xe'u'ütü xenesiviyaque, que mütiyiviyarüva tinavayame. Müixa tuquita neyateitüni tucaricü neti'üquitatü. 'Ana xepücanesihevi. ⁵⁶ Perusü 'ipaü naitü pütüiyü, maye'anicü texaxatamete que memutiya 'utüarica xapayarisie. Hicü teyü'üquitüvamete yunaitü me'icu'eirieca meniyuta'unaxüani.

Quesusi que mütiutahüavarie 'isücate vahüxie

(Maricuxi 14:53-65; Rucaxi 22:54-55, 63-71; Vani 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Müme memiviya Quesusi mecani'atüirieni Caipasi. Mücü mara'acame mühürütüariecai canihücütücaitüni. Hesüana müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai meniuyucuxeürieni 'uquiravesixi vahamatü. ⁵⁸ Pecuru niveiyacaitüni yateva mara'acame mühürütüariecai quitanapaitü. Mana heutahaca tupirisixi va'aurie nayerüni niereque que mü'itüarieniquecai.

⁵⁹ Hicü mara'acate memühürütüariecai vahamatü yunaitü 'isücate 'axeicüa menivavautüvecaitüni memunierixü, Quesusi memütaxanetacü, vaniucüicü mümierienicü. ⁶⁰ Mepüyutaxiecai sepa yumüiretü mete'itavatü memü'axüa metehecüatätü que memüte'unenierixü. 'Imatüriea yuhutatü me'anuc'u'ca, ⁶¹ müpaü meniutyuani, 'Icü müpaü painecai, Ne necaniyüveni nemica'unacü Cacaüyari tuquieya,

tavari hairieca tucari nerenuquitüani. ⁶² Hicü mara'acame mühürütüariecai 'anucuqueca müpaü tinitahüave, Tixaü pecatitaniuni 'ahepaüsita, 'ipaü que memümatexaneta 'ime. ⁶³ Quesusi 'asipücahainecai. Hicü mara'acame mühürütüariecai müpaü tinitahüave, Nepümasihürütüa Cacaüyari mayeyuri masi'eniecacu yapemütaticühüavenicü xüca cürisitu pehücütüni Cacaüyari nu'aya. ⁶⁴ Quesusi cayucu'imavatü müpaü ticühüave, 'Ecü müpaü pecaniutaineni. Mücü meta, müpaü nepütixecühüave, Yemecü xecanenixeiyacuni Yuri Tevi que nemütihücü, mana ne'acaime Que Mü'ane Mütürücaüye serieta, haisata ne'acamecame taheima. ⁶⁵ Hicü mara'acame mühürütüariecai yu'ixuriqui niutasana müpaü 'utaitü, Cari pisevixima Cacaüyari 'axa 'utaitü. Que cuxi tetevareuyehüva memunierixü. Xemetütü hicüri xepi'eni que mütiyevixima Cacaüyari 'axa 'utaitü. ⁶⁶ Que xetecu'eriva. Müme müpaü metenicühüaveni, Peuyevese mümierienicü. ⁶⁷ Hicü mericü meniti'aüsicamatücüne hüxitana, menitihusutücüne. Hipatü 'auritapana meneitivani ⁶⁸ müpaü me'utyuatü, Cari pepütixaxatame. Mericüte Cürisitu, quetaneutaxatüa que mü'ane pümasiheutiva.

Pecuru que mütiyucu'imavacai, quename Quesusi ca-maicai 'utaitü

(Maricuxi 14:66-72; Rucaxi 22:56-62; Vani 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Mericüsü Pecuru tacua niucateitüni. Ti'uximayatame hesüana nuaca 'üimaritütü müpaü tinitahüave, 'E'e, 'ecütari Quesusimatü pepuyeicacai Carereya quiecamematü. ⁷⁰ 'Iya niyucu'imavacaitüni yunaime vahüxie müpaü 'utaitü, 'Asinepücatimate tita pemütixata. ⁷¹ Mana heyacu quitenie xevitü nixeiya 'uca. Müpaü tinivarutahüave müme mana memüti'ucai, 'Icüri Quesusi Nasaretitanacamatü puyeicacai. ⁷² Tavari niyuta'imani yühürütatü müpaü 'utaitü, Cacaüyari nesi'eniecacu nepaine, nepüca'imate mücü tevi. ⁷³ Yareutevicacu vana memüti'ucai me'u'axüaca müpaü metenitahüave Pecuru, Yuricü 'ecü xevitü pecanihücütüni müme. 'Aniucüicü pepümasiücü que pemütiniuca. ⁷⁴ Hicü 'axa tiniutiniütüyani, müpaü 'utaitü, Cacaüyari xüca 'axa nesiurienique tüma xüca neti'itavani, yemecü nepaine, nepüca'imate mücü tevi. Yapaucua niutahiva vacana. ⁷⁵ Pecuru ne'erivacaitüni Quesusi niuquieya que mütitahüavixü, Vacana catahivavecacu cuxi, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani quename pecanesimate pe'utaitü. 'Anuyeyaca niutasuani cui yuhiverietü.

Quesusi que mütiutahüavarie Piratu hüxie

(Maricuxi 15:1; Rucaxi 23:1-2; Vani 18:28-32)

27 Mericüsü ximeri yunaitü mara'acate memühürütüariecai teüteri va'uquiyarima vahamatü meniuyucuxeürieni meyu'enienique Quesusi hepaüsita, memimienicü. ² Meneihana hüacame, Piratu meniutyurieni cuvexunaruri.

Cura que mütiumü

³ Mericüsü Cura miyetua tiutamarieca quename 'isü-cate mete'uta'aitaxü mümierienicü, yücü tiniyücühüavecaitüni. Vatumini nivarecu'ütüani mara'acate memühürütüariecai 'uquiravesixi, xei tevi-yari heimana tamamata pürata tuminiyari, ⁴ müpaü 'utaitü, 'Axa nepütüuyuri nemiyetuacü tevi hesiena mü-carahüiya, xuriyaya mütayeurienicü. Müme müpaü metenicühüavecaitüni, Sepasü tame, 'ecü püta pepü'acuerivayurieca. ⁵ Tuqita heicaxüriece tumini ni-vayeyani. Heyaca niuyucavieni.

⁶ Mara'acate memühürütüariecai meheiti'üca tumini müpaü meniutiyuanecaitüni, Pücatauniva teme-icaxürienicü tuqui tuminiyari meucavesie, muyetuiy-acü tevi xuriyaya mütayeurienicü. ⁷ Me'uyu'enieca cuie mecaniunaneni mücü tuminicü xari vevivame cuieya, mana heu'uvacate teva miemete vateuquiyapa mayan-icü. ⁸ 'Ayumieme mücü cuie Xuriya Mataxüri catini-uyetevaca hicüque. ⁹ 'Anari naye'ani tita Cacaüyari mütiutayü Queremiyaxi müpaü 'utainecacu tixax-atametütü, Menei'üni xei teviyari heimana tamamata pürata tuminiyari, que müraye'arücai 'iya, 'Ixaherisixi teüteriyari müpaü mete'eye'atüacu, ¹⁰ mepi'ütüa xari vevivame meminanairienicü cuie, Ti'aitame que müneti'aitüa.

Piratu Quesusi que mütiuta'ivaviyaxü

(Maricuxi 15:2-5; Rucaxi 23:3-5; Vani 18:33-38)

¹¹ Mericüsü Quesusi niutaquerieni cuvexunaruri hüxie. Mücü müpaü tinita'ivaviya, 'Ecü Huriyusixi teüteriyari tiva'aitüvame petihücü 'ecü. Quesusi cayucu'ima-vatü rehüave, 'Ecüsü müpaü pecaniutaineni.

¹² Mara'acate memühürütüariecai 'uquiravesixi me'ix-anetacacu 'asipücatiuta'a. ¹³ Hicü Piratu müpaü tinitahüave, Pecativa'enie que müreupaüme memaitüca 'ahepaüsita memunenierixü. ¹⁴ 'Iya havaicü püca'ita'ei. 'Ayumieme cui ni'iyarixiecaitüni cuvexunaruri.

Cuvexunaruri que mütiuta'aitaxü. Quesusi mümierienicü

(Maricuxi 15:6-20; Rucaxi 23:13-25; Vani 18:38-19.16)

¹⁵ Mericüsü xexuime 'ixüarapa cuvexunaruri niyu-vaüriyacaitüni memanutaxürivacai xevitü müxünar-ienicü teüteri vahesie mieme, que mü'ane mü-vanaquecai. ¹⁶ 'Ana 'anutahüiyacame mecanexeiya-caitüni mumarivacai Vaxavaxi mütitevacai. ¹⁷ Me'uyucuxeüriece Piratu müpaü tinivarutahüave, Que mü'ane püxenaque nemüxexünirieni, Vaxavaxiri, mesü Quesusiri Cürisitu müterüvarüva. ¹⁸ Müpaü pütimaicai, me'ütesatü memiyetuacü.

¹⁹ Hicü Piratu mana 'acaicu 'isücame 'uvenieyasie, 'üyaya niuqui neinü'airieni müpaü 'utaitü, Queneuhayeva mücü tevi heiseriemecü yamüticamie. Cümana vaüca nepütüicuinixü neheinüsita hicü yüvicüta.

²⁰ Mericüsü mara'acate memühürütüariecai 'uquiravesixita menivarutahüave teüteri memi-tavavirienicü Vaxavaxi, memüteta'aitacü Quesusi mümierienicü. ²¹ Hicü müpaü tinivarutahüave cuvexunaruri, 'Ime yuhutame que mü'ane püxenaque nemüxexünirienicü. Müme müpaü mepaitücatei, Vaxavaxi queneuxüna. ²² Piratu tivacühüave, Mericüte, queri ne'iyurieni Quesusi 'icü Cürisitu müterüvarüva. Yunaitü mete'icühüave, Curuxisie que'umierieni. ²³ 'Iya tivarahüave, Titayaricuta, queri tiuyuri 'axa tiuyuri. Müme cuini mieme meniutihivatücüne müpaü me'utiuyatü, Curuxisie que'umierienicü.

²⁴ Piratu tiuxeyaca que mütiyutexienecai, masi cuini mieme que memüteyuxamurietüvecai, ha niuta'aita, niucamaimani teüteri vahüxie müpaü 'utaitü, Ne nepü'itiya, nehiesie pücarahüivani 'icü xuriyayacü, xeme püta xehesie pürahüiyani. ²⁵ Yunaitü teüteri müpaü metenitahüave, Xuriyayacü tahesie querahüivani, tatüriyama vahesieta. ²⁶ Hicü nivaruxünirieni Vaxavaxi. Tiuta'aitaca Quesusi mücuveyaxüanicü, niyetuani curuxisie mümierienicü.

²⁷ Mericüsü cuvexunarurisüa miemete cuyaxi parasiyusie meheivitüca Quesusi cuyaxi vaquita, menivaruta'inieni cuyaxi mana memayetecai yunaime.

²⁸ Me'itiquemaripieca, cuya 'ücarieya mütaüraüye menenacuvirieni. ²⁹ Xuya mumayari me'utasaca mu'uyasie menenutimanirieni, haca 'isüyari menicueitüani serietana. Hüxiena metitunuma'utü meninainamacaitüni müpaü me'utiuyatü, Que 'acu Huriyusixi tiva'aitüvame. ³⁰ Me'i'aüsicavieca, haca meninavairieni, cümana mu'uyasie menicuvayacaitüni. ³¹ Me'inanaimaca meninavairieni 'ücarie, menitiquemar-itüani 'ixuriquieyacü. Mana meneihana curuxisie mümierienicü.

Quesusi que mütiumierie curuxisie

(Maricuxi 15:21-32; Rucaxi 23:26-43; Vani 19:17-27)

³² Mericüsü mana me'uyehütü menitaxeiya Sirenetanaca Simuni titevacame. Mecaniviya menütüquirienicü curuxieya.

³³ Curucuta mütiuyetevasie meniu'axüani, taniuquicü Müqui Mu'uya Manuca mütiuyetevasie. ³⁴ Mana meni'itüani vinu masina siürica nücame meuyuyehüacacü. He'inüatata püca'i'imüccücai.

³⁵ Curuxisie me'icavieca cuyaxi menyuta'iva que memüteheitahuriexüaniquecaicü 'ixuriquieya. ³⁶ Mana mecatetü meni'üviyacaitüni. ³⁷ Mu'uya heima meneivera xapa, que mütiutaxanesie re'ucame, 'ICÜ QUESUSI CANIHÜCÜTÜNI HURIYUSIXI MÜTIVA'AITÜ-VAME, 'anuyüneme.

³⁸ Mericüsü 'auriena menivarutivütüani tenavayamete yuhutame curuxisie, serietana xeime 'utatana xeime. ³⁹ Hicü müme memanuyecücaicai 'axa metenicühüavecaitüni yumu'u me'utisiquetü ⁴⁰ müpaü me'utiuyatü, Cari 'ecü pepica'unaquecai tuqui, haica tucari 'anayeyayu pepenuquitüaniquecai. Parasü, queneu'atavieueisitüa xüca Cacaüyari penu'ayatüni. Curuxisie quenacaye'a. ⁴¹ Müpaüta mara'acate

memühürütüariecai mümeta 'inüaricü memüte'üquita-metetücai 'uquiravesixi vahamatü me'inanaimatü yunaitü müpaü meniutiyuanecaitüni, ⁴² Hipame niu nivatavicueisitüvacaitüni, pücaýüve müyutavicueisitüanicü yücümana. Cari 'Ixaherisixi catatini'aitüvemetüni niu. Mericüte, hicü que'acayani curuxisie, yuri temüta'erienicü tame hesiena. ⁴³ Mücüsietü Cacaüyarisie yuri pütü'eriecai, hicü xüca 'inaqui'erieca que'itavicueisitüani müpaü maineacü, Ne Cacaüyari necaninu'ayatüni. ⁴⁴ Tenavayameteta 'auriena curuxisie memuyevücai yaxaicüa 'axa metenicühüavecaitüni.

Quesusi que mütiyetua yu'iyari

(Maricuxi 15:33-41; Rucaxi 23:44-49; Vani 19:28-30)

⁴⁵ Mericüsü tuca niucuyüre naisarie mana cuiepa cüa caviecacuque niucuhecüre. ⁴⁶ Hicü cüa caviecacu Quesusi carima niutahiva müpaü 'utaitü, Heri, Heri, rama savacütani, taniuquicü Necacaüyari necacaüyari titayari penetiucu'eiri manuyüne. ⁴⁷ Hipatü müme muva memütü'ucal me'u'enanaca müpaü meniutiyuani, 'Eriyaxi niutahüave. ⁴⁸ Xevitü müme 'unaasarümetü neyani, ha'iseveme 'acuetü nitihüniya vinu masinacü. Hacasie 'iqueca neitiserieni menu'ienicü. ⁴⁹ Hipatü müpaü meniutiyuani, 'Acuxisü tepütaneniereni, siparasü 'Eriyaxi xüca 'uhamieni 'itavicueisitüanique.

⁵⁰ Quesusi tavarı carima 'utahivaca niyetuani yu'iyari. ⁵¹ Hicü 'ixuriqui 'emayesuicai meuvücai tuqita hixüata nisane heimana 'acayuaca. Cuie putayua, tetexi tiutitarixü. ⁵² Teuquiya nanutiyepletücani, yumüiretü Cacaüyari teüterimama memecusixüa mepanucu'uitüarie. ⁵³ Teuquiypa meheyecüneca Cacaüyari quiecariena meneutahaxüani 'anucuquecu 'iya, yumüiretü mepüvaruxei.

⁵⁴ Hicü cüa mühürütüariecai hipatü hamatüana memi'üviyacai Quesusi quepaucua cuie memuxe 'uyuaneme memixei naitü que mütiuyü, cuini mieme menimamacaitüni müpaü me'utiyaütü, Yuricü 'icü Cacaüyari caninu'ayatücaitüni.

⁵⁵ Yumüiretütü 'ucari mana meniti'ucaitüni teva metanenieretü. Müme Qesusimatü meneyecüne Carereyasie mete'iminique. ⁵⁶ Mariya Mararatanaca xevitüta Mariya Cacuvu Cuse müvavarusitücai, Severeu nivemama vavarusi hipatüta mana meniti'ucaitüni.

Quesusi que mütiucateuqui

(Maricuxi 15:42-47; Rucaxi 23:50-56; Vani 19:38-42)

⁵⁷ Mericüsü 'acayunirümecacu, tevi mana ninuani xicutütü 'Arimateya quiecametütü Cuse titevatü mütiyü'üquitüvemetücai Qesusisüa mieme. ⁵⁸ Piratusüa nuaca nitavavirieni Quesusi caxarieya. Hicü Piratu müpaü pütü'aitaxü müyetuiriarienicü. ⁵⁹ Hicü Quesusi caxarieya necueni nita'eima rinu 'ixuriquiyaricü 'itiyacamecü. ⁶⁰ Yuteuquiypa neitateni mühecucacaisie meripai mütiuta'aitacai müvaye'inierienicü 'aitüa. Tete 'amünena 'acacurupaca teuquiya heunaca, neyani. ⁶¹ Mana meniucateitüni Mariya Mararatanaca xevitü Mariyamatü teuquiya hüxie.

Cuyaxi que memüte'i'üviyacai teuquiya

⁶² Mericüsü 'uxa'arieca, Pienixi 'utaxücu, mara'acate memühürütüariecai Pareseusixi vahamatü meniuyucuxeürieni Piratusüa ⁶³ müpaü me'utiyaütü, Ti'aitame tame tepe'eriva 'iya tiyu'irüviyame que maineacai 'ayeyuritü cuxi, Haica tucari 'aye'ayu nepanucuqueni 'utaitü. ⁶⁴ 'Ayumieme quetineuta'aita teuquiya mü'üviyarienicü hairieca tixüyuque, capa teyü'üquitüvamate yüvicüta me'axüame me'inavanicü, müpaü capa metevartahüavecü teüteri, Müquite vasata panucuque. Xüca müpaü meteyurienique, 'imatüriece mieme 'irü-mari pe'ivaniqueyu meripai mieme. ⁶⁵ Piratu müpaü tinivacühüaveni, Xemesietü cuyaxi xequenivaranuvitüqui. Xequenehu xequene'üviyani que xemüteyüvave. ⁶⁶ Müme mehecüneca meni'üviyacaitüni teuquiya. Cuyaxi menivaruhürütüani, tetesie teuquiya meniu'inüarütüani yuseyucü.

Que müranucuquetüarie 'umieriecu

(Maricuxi 16:1-8; Rucaxi 24:1-12; Vani 20:1-10)

28 Mericüsü 'uxipiya tucari 'utaxücu semana mexüacame tucarisie yuimuana Mariya Mararatanaca xevitü Mariyamatü mana meniu'axüani me'ixeiyaque teuquiya. ² Hicü cuie carima niutayuanı. Taheima nacaneni Ti'aitame tupirıeya. Nuaca, heicuru-paca tete, hesiena nayerüni. ³ Merücarıyapaü pütıyux-exeyıcaı, 'ixurıquıteya pütıxacaı 'üvipaü. ⁴ Me'imacatü tehüvemete cuyaxi meputıyüyüacacaı, müquite vahepaü me'ananetü menacüne. ⁵ Hicü niuqui tuayame müpaü tinıvarutahüave 'ucarı, Xepücaheumamaca xeme. Ne müpaü nepütimate xemicuvautüve Quesusi curuxisie memıerie. ⁶ 'Uva pücayeca. Panucuquetüarie que maineacai. Xequenacüni xequeneu'ixüarı haque matequi. ⁷ Hicü cuitü xequenehu, müpaü xequetenıvaretahüavi teyü'üquitüvemetemama müquite vasata manucuquetüariecü, müxe'anuhaitüıyacü Carereyasıepai. Mana xecaneıxeyıacanı. Camü yanepütıxe'utahüavıxüri. ⁸ Cuitü teuquıyapa meheyecüneca memamatü cui meyutemamavıetü me-nıutanasaxüanı memütevataxatüanicü teyü'üquitüvemetemama. ⁹ Hicü mana me'uhucacu Quesusi nıvaranucunaque müpaü 'utaitü, 'Aıxüa 'acu. Müme hetüana me'utihüxıma'uca menımayüanı quetayasıe, nenevıeri menıpitüanı. ¹⁰ Hicü müpaü tinıvacühüavenı Quesusi, Xepücaheumamaca. Xequenehu, xequetenıvaretaxatüa ne'ıvama Carereyapalı memüyehucü. Mana mepünesıhexeyıa.

Cuyaxi que memütevarutahüavıxü mara'acate memühürütüariecai

¹¹ Mericüsü 'ucarı me'uhucacu, cuyaxı hipatü quıecarısie menecüneta. Naitü que müreyü metenıvarutaxatüanı mara'acate memühürütüariecai. ¹² Hicü 'uquiravesıxı vahamatü me'uyucuxeürıeca me'uyuenıeca yunaitü, tumıni vaüca menıvaru'ıtüanı cuyaxı ¹³ müpaü me'utiyaütü, Xeme müpaü xequeneu-

tiyuaneni, Teyü'üquitüvametemama meniu'axüani, mepinava mexi tecusucal. ¹⁴ Xüca cuvexunaruri tiutamarieni, tame 'aixüa tepiyurieni xehesie mücarahüiyanicü. ¹⁵ Müme tumini me'utanaqui'erieca yamepüteyuriecail que memüte'utahüavarie. Müpaü pürecuxaxasiva Huriyusixi vasata hicüque.

Qesusi que mütivaruhürütüa nü'arisixi
(Maricuxi 16:14-18; Rucaxi 24:36-49; Vani 20:19-23)

¹⁶ Hicü teyü'üquitüvamete Tamamata Heimana Xevitü Carereya menecüne mücü yemurisiapai Qesusi que mütivarehüavecai memüyehucü. ¹⁷ Me'ixeyatü

nenevieri mecanipitüacaitüni, hipatüsietü müme 'asimepücatemaicail xüca yuritücaitüni me xüca catixaütüni. ¹⁸ Hicü Qesusi 'aura niuyani, tinivarutaxatüani müpaü 'utaitü, Naimecü heiserie nepexeiya taheima cuiepata. ¹⁹ 'Ayumieme xequeneutayeixüa, teyü'üquitüvamete xequenivarayeitüa yunaime nuivarite, xevaca'üyatü ta'uquiyarisüa nu'ayasüa 'Iyari Mütiyupatasüa memümiemetetünicü, ²⁰ xeteva'üquitüatü yamemütecahunicü nai que nemütixe'u'aitüa. Camüsü, nesietü tucaricü xehamatü nepuyeicani mexi cataparive. Müpaü xEICÜa cani'aneni.

Maricuxi

Ti'üyame Vani que müticuxatacai

(Mateu 3:1-12; Rucaxi 3:1-9, 15-17; Vani 1:19-28)

1 Niuqui 'aixüa manuyüne Quesusi Cürisitu Cacaü-yari münü'aya hepaüsita, 'ipaü tiniusutüarieni.
2 Quisariyaxi Cacaüyarisüa mieme mütixaxatametücai xapayasie, müpaü catine'uca,
 Camü, nenuqui tuayame necananunü'amücü meri.
 Mücü 'aixüa caniyurimücü 'ahuye pecanuavecacu.
3 Macumavesie xevitü nahivani,
 Xequeneha'aritüaca Ti'aitame huyeya, 'utaitü,
 Xequeneutixeurariya huyeteya, 'utaitü.
4 Que müre'uxa, Vani macumavesie tine'üyanecaitüni,
 müpaü ticuxatatü, memütehayevacü 'axa
 memüteyuriecaicü, mücücü memüteheuyehüvi-
 yarienicü, 'arique memüca'üyarienicü. **5** Yunaitü Cureya
 cuieyarisie quiecatari, yunaitü Querusareme
 quiecatarita, meneyecüne me'ixeiyacutü. Nivareca'üya-
 caitüni yunaima Curutani hatuxamesie, meyuhecüata-
 cacu 'axa que memüte'uyuri.
6 Mücü Vani cameyu huxariyari cananacatüccaitüni,
 navi hüyameyaricü nayühüacaitüni. Tüpuxi nivacua-
 caitüni, yeuta mieme xiete ni'iecaitüni. **7** Que müticux-
 atacai, müpaü nainecaitüni, Xevitü 'ucanamieni ne'utü-
 ma. 'Iya yemecü canive'emetüni, ne pücatixaü. Ne
 'aixüa nepüca'ane nehiesie mütinaquenüni ni nemi-
 parevienicü. **8** Nesüari necanixe'üyaneni hacü. Mücü
 canixeca'üyamücü 'Iyari Mütiyupatacü.

Quesusi que mütiuca'üyarie

(Mateu 3:13-17; Rucaxi 3:21-22)

9 Mericüsü, 'ana caninuani Quesusi, Nasareti heyeya-
 ca Carereya cuieyarisie. Vani canica'üya Curutani
 hatuxamesie. **10** Hicü Quesusi hapa 'anatiyeiximetü,
 muyuavi niuxeiya 'anacayepierümeme. Canixeiya 'Iyari
 'acamieme para hesiena müyuhayevacü, cucurupaü
 'anetü. **11** Xevitüta niutaniuni taheima, müpaü 'utaitü,
 'Ecü pecaninenivetüni, necamaninaqui'erieca. 'Acü-
 mana neninetemavieca.

Quesusi que mütiuta'inüasie

(Mateu 4:1-11; Rucaxi 4:1-13)

12 Hicü 'Iyari neinü'ani macumavesie. **13** Mana niuye-
 icacaitüni huta teviyari tucari. Cauyumarie ni'in-
 üatanecaitüni. Yeutari memüvaxuave niuyeicacaitüni
 Quesusi. Cacaüyari tupirisiximama menipare-
 viecaitüni.

Quesusi que mütisutüa ti'uximayatü Carereya cuieyarisie

(Mateu 4:12-17; Rucaxi 4:14-15)

14 Mericüsü, Vani 'anutahüiyacu, Quesusi caninuani
 Carereya cuieyarisie, niuqui cuxatatü 'aixüa
 manuyüne, que mütiyüni Cacaüyari ti'aitametücacu
 ticuxatatü, **15** ya'utaitü, Tucari canaye'aniri. Hicürixüa
 Cacaüyari cuitü canisutüamücü 'ena ti'aitatü. Xe-
 queteneuhayeva que xemüteyuriecai, niuqui 'aixüa
 manuyünesie yuri xequeteneuta'eri.

Quesusi que mütivaruta'ini hesiena memüteviyanicü quesüteveyamete yunaucame

(Mateu 4:18-22; Rucaxi 5:1-11)

16 Mericüsü, haracuna tesita 'uyemietü Carereya
 cuieyarisie, canivaruxeiya Simuni 'Atüreximame yu'iva-
 macame. 'Emeneitavivivacaitüni vipi haracunasie,
 memüquesüteveyametetücaicü müme. **17** Hicü Que-
 susi müpaü tinivarutahüave, Cümü, nehiesie xe-
 queteneviyani. Teüteri xevacuxexeürivame
 nenixe'ayeitüamücü, quesüte xemütevaruxexeüriva-
 paü hicü. **18** Yapaucua yuvipi me'ucu'eirieca, hesiena
 meteniuviya.

19 Hicü 'esiva 'umapai 'uyemietü nivaruxeiya Cacuvu
 Vanimame yu'ivamacame, Severeu nivemama. Müme
 canuvassie meniyetecaitüni yuvipi memanesiqitüatü.
20 'Iya nivaruta'inieni hesiena memüteviyanicü. Yuque-
 masi Severeu me'ucu'eirieca canuvassie yecaime,
 te'ivamete vahamame, Quesusisie meteniuviya.

Cacaüyari müca'itiya que mütinücai tevi

(Rucaxi 4:31-37)

21 Mericüsü Caperünaume meneta'axüani. Hicü
 cuitüva 'uxipiya tucarisie, Huriyusixi vatuquita heuta-
 haca, tini'üquitacaitüni. **22** Menihüxiyacaitüni tita
 müti'üquitacai hepaüsita. Que mü'ane heiserie mex-
 eiyapaü tinivaru'üquitüvacaitüni, que memü-
 cate'üquitacai müme 'inüaricü memüte'üquitametetü-
 cai. **23** Mericüsü heutahacu, yapaucua tevi caneutahani
 vatuquita cacaüyari müca'itiya minücai. 'Iya niutahiva
24 müpaü 'utaitü, 'Ai, que petati'uximatüani, Quesusi
 Nasaretitanaca 'acu. Petasiheuyehüanique petinua. Ne
 nepümasimate que pemüpaicü. Que mü'ane Cacaü-
 yarisie mieme mupasie, 'ecü pecanihücütüni, tini-
 tahüave. **25** Quesusi nita'imaiya, müpaü ticühüavetü,
 Cayuvatü 'aixüa, queneuxüna. **26** Hicü mücü cacaüyari
 müca'itiya, tevi nütü, carima 'utahivatü, nixüna. **27** Yu-

naitü meniuhüxiyani. 'Ayumieme niuqui meniu-tixuatüatücüne müpaü me'utiyuatü, Titari 'icü. Que titi-ta 'icü 'üquisica mühecua. Camü heiserie hexeyatü tiniva'aitüaca 'asita cacaüyarixi memüca'itiyatüca, müme meni'enieni. ²⁸ Hicü cuitüva naisarie Carereya cuieyarisie tiniutamariva que mütiuyuri.

Quesusi que mürenayehüa Pecuru varücaüya

(Mateu 8:14-15; Rucaxi 4:38-39)

²⁹ Mericüsü tuquita me'ayenexüaca, Simuni 'Atürexivaquie menecüne, Vani Cacuvu yunaitü. ³⁰ Simuni varücaüya mana niucateitüni hüiyatü. Cuitüva metenitaxatüani Quesusi que mü'anecai. ³¹ Hicü 'aura 'ayaca, mamaya 'uviyaca, nenucuhana. Yapaucua cahüiyatü nayani 'uca, tinivarumini.

'Acayunecu, yumüiretü que memüte'anayexüriya

(Mateu 8:16-17; Rucaxi 4:40-41)

³² Hicü taicai 'acayunecu, meni'atüirieni tecuicucate yunaime, müme meta cacaüyarixi memüvaviyacai. ³³ Yunaitü quiecatari meniyucuxeürieni quitenie hüxie. ³⁴ Yumüireme nivaranaxexürieni cui memüyüacai müireme cuiniyacü. Cacaüyarixita nivarayenü'axüani yuvaücavame. Pücavapitüacai cacaüyarixi memütiniunicü, müme memimaicaicü.

Quesusi que müticuyeicacai Carereya cuieyarisie ticuxatatü

(Rucaxi 4:42-44)

³⁵ Hicü 'uxa'arieca ximeri meri 'acuxi yüvicüta nanucuqueni. Quita vayeyaca, neyani macumavesiepai. Mana niuyutanenevieni. ³⁶ Hicü Simuni, hipatüta hamatüana memü'uvacai menenucuyeique Quesusi. ³⁷ Me'itaxeiyaca müpaü metenitahüave, Yunaitü mepümasicuvautüve. ³⁸ Quesusi müpaü tinivarutahüave, Cümüsüari 'uma püta tepüyehu. Hipame quiecaritiesie tepütayeixüani, nemütivaretaxatüanicü manarita. 'Ayumieme necaneyeyani. ³⁹ Hicü mana niuyeicacaitüni, ticuxatatü vatuquiteta naisarie Carereyasie, varayenü'avatü cacaüyarixi.

Quesusi que mürenayehüa tevi cuiniyacü müca'itiyacai

(Mateu 8:1-4; Rucaxi 5:12-16)

⁴⁰ Mericüsü xevitü cuiniyacü müca'itiyacai caninuani hesüana, cui 'ivavirietü. 'Utitunumaveca hüxiena, müpaü tinitahüave, Xüca pe'avaüriyani, 'ecü pecaniyüveni pemünesi'itieni. ⁴¹ Quesusi 'inenimayatü yumama niutasera. Nimayüani müpaü ticühüavetü, Nesüari nepünevaüriya. Pecaniu'itiyani. ⁴² Müpaü titahüavecu yapaucua peunua cuiniya. Tevi 'itiyatü nayani. ⁴³ Cuini mieme 'ihüritüatü, Quesusi neinü'ani cuitüva, ⁴⁴ müpaü ticühüavetü, 'Amarima 'aixüa, xeimetüme pemücaraxaxatüvani havaicü. Mara'acamesüa quenemie püta. Quene'axeiyani. Pemanayevécü, quenanutimava que müre'aitaxü Muisexi yapemütivatahecüatüanicü. ⁴⁵ Mücü masi mana heyaca yatiniutixatatüyani vaücava. Naisarie tinicuxatacaitüni que mütiuyü. 'Ayumieme Quesusi pücaüyevécü quiecarisie me'axeni

yuhecüatatü, masi yeuta necateitüni macumavesie. Hesüana meni'axecaitüni naisarie quiecatari.

Quesusi que mürenayehüa huriecame

(Mateu 9:1-8; Rucaxi 5:17-26)

² Mericüsü yapaümexa tucari 'anucayacu, hutarieca caninuani Caperünaumesie. Catiniutamariva quename quita hayecatei. ² Yumüiretü cuitü meniyucuxeürieni. Memüyumüirecaicü, ni quitenie hüxie mepücatenaquecai. Mücü tinivacüxaxatüvacaitüni niuqui. ³ Hicü hipatü huriecame meni'atüirieni, yunaucatü mehecuetü. ⁴ Hura me'ecuenique meniyutaxexieni teüteri memüyumüirecaicü. 'Ayumieme Quesusi manucatei qui heima püta mecaneitiyepieni. Me'ivati'ineca 'ixumari muva meneicatuani huriecame, 'itarisie 'acaime. ⁵ Quesusi varuxeyaca yuri que memüte'ericaicü, müpaü tinitahüave huriecame, Nenive, pepüreyehüviyarie 'axa pemütiuyuricü. ⁶ Hicü hipatü 'inüaricü memüte'üquitametücai muva mecanayetecaitüni. Yu'iyarisie müpaü meteniyücühüavecaitüni, ⁷ Titayaricuta müya ticühüave icü. Pisevixima Cacaüyari müpaü 'axa 'utaitü. Quepainetü püyüve müreyehüvirieni tevi 'axa tiuyurieu. Xevitiüxa xeicüa caniyüveni Cacaüyaritütü. ⁸ Quesusi yu'iyarisie timaitü müya memüteyücühüavecaicü, müpaü tinivarutahüave, Titayari müya xeteyücühüave yu'iyarisie. ⁹ Tita masi caticuanive. Que ticuanive müpaü mütitahüave muhurie, Pepüreyehüviyarie 'axa pemütiuyuricü. Caticuanive masi müpaü mütitahüave, Quenanucuquexi, 'a'itari quenancucue'i, quenecuyeicani. ¹⁰ Paraque müpaü xemütehemanicü Yuri Tevi netitevatü heiserie nemexeyacü cuiepa, nemütivareuyehüvirienicü 'axa meteyurieu, müpaü tinitahüave huriecame, ¹¹ 'Ecü nepümarahüave, quenancucuquexi, 'a'itari quenancucue'i, 'aque quenemie. ¹² Hicü nanucuqueni. Yu'itari 'anucucua neyani yunaime vahüxie. 'Ayumieme yunaitü meniuhüxiyani. 'Aixüa meniutiyanecaitüni Cacaüyari hepaüsita, müpaü me'utiyuatü, Hasuacu tepücanenierivave 'ipaü tiyüaneme.

Que mütita'ini Revi hesiena mütiviyanicü

(Mateu 9:9-13; Rucaxi 5:27-32)

¹³ Mericüsü tavari haracuna tesita neyani Quesusi. Teüteri yunaitü hesüana meni'axecaitüni. Mücü tiniva'üquitüacaitüni. ¹⁴ Hicü mana 'uyemietü nixeiya Revi 'Aripeu münu'ayatücai teüteri memüte'ayutituayasie 'acaime. Müpaü tinitahüave, Nehesie quetineviyani. Revi 'anucuqueca hesiena tiniuviya.

¹⁵ Mericüsü ticuacacu Quesusi Revi quita, yuvaücavatü cuviyexunusie mieme memüteyuetiiriyarie, hipatüta 'axa teyuruvamete metenicuacaitüni Quesusimatü teyü'üquitüvemetemama vahamatü. Meniyumüirecaitüni memiveiyacai. ¹⁶ Hicüsüari hipatü 'inüaricü memüte'üquitametetücai, müme Pareseusixi vahesie memüteviyacai, müme me'ixeyaca ticuacame 'axa teyuruvamete vahamame müme cuviyexunusie mieme memüteyuetiiriyari vahamame, müpaü meteni-

varutahüave teyü'üquitüvametemama, Neuxei, püticu-
ua'a püti'ie müme cuviyexunusie mieme memüteye-
tuiriyari vahamatü, 'axa teyuruvamete vahamatü.

¹⁷ Quesusi varu'enieca müpaü tinivarutahüave, Müme
'aixüa memüteheuerie tiyu'uhayemavame mepüca-
heuyehüva. Müme memütecucuye püta mepeiyehüva.
Nesü que nemütinua, nepücanua nemüvata'inienicü
müme heiseriemecü yamemütecahu. Müme 'axa
memüteyurie püta nevata'inienique nepunua,
memütehayevacü 'axa memüteyuriecaicü.

Que memüte'ita'ivaviyaxü haquiya hepaüsita

(Mateu 9:14-17; Rucaxi 5:33-39)

¹⁸ Mericüsü Vani teyü'üquitüvametemama, Pare-
seusixi yunaitü 'icuai meniyuhaquiecaitüni heiva.
Hipatü me'u'axüaca, müpaü metenita'ivaviya, Titayari
Vani teyü'üquitüvametemama, teyü'üquitüvamete
Pareseusixi vahesüa memümiemete titayari
meteyuhaquie, 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete
mecayuhaquiecacu. ¹⁹ Quesusi müpaü tinivaruta'eiya,
Que meteyüvave memüyuhaquieca neneüqueme cu-
paniyerumama, neneüqueme mexi vahamatü 'a'uca.
Mexi neneüqueme vasata 'uca, mecapyüvave
memüyuhaquieca. ²⁰ Tucari naye'amücü quepaucua
neneüqueme müthanieni vasata. 'Ana
meniyuhaquiecuni, 'iya tucari 'aye'ayu.

²¹ Tevi 'ixuriqui mücayutatutuecü püca'imanisiqui-
tüani 'ixuriqui cui müye'i. Mesü xüca müpaü
tiuyurienique, manesiqui hecuametütü müye'i püta-
hanaqueyu, sanimeyari masi 'axa 'anetü nayaniqueyu.
²² Tevi sixai müye'isie püca'icatuani vinu mücuanacü,
mesü xüca müpaü tiuyurienique, sixai nitasanequeyu,
vinu neuyeveniqueyu sixaita. Vinu masi sixai hecuame-
sie canituarivani mücuanacü.

Teyü'üquitüvamete que memüte'ivatihunaxüa türicu 'uxipiya tucarisie

(Mateu 12:1-8; Rucaxi 6:1-5)

²³ Mericüsü 'uxipiya tucarisie 'esipa niuyeicacaitüni,
teyü'üquitüvametemamata yunaitü. Müme
menisütüani me'icahurucatü müayeyari, mana
me'u'uvatü. ²⁴ Hicü Pareseusixi müpaü metenitahüave,
Neuxei, titayaricuta müpaü meteyurie que mücatitau-
niva 'uxipiya tucarisie. ²⁵ Quesusi müpaü tinivaru-
tahüave, Hasuacu xecate'ititerüvavave que mütiuyuri
Raviri, heiyehüatü heuhacamütü, müme hamatüana
memu'uvacaita meheuhacacuicucacu. ²⁶ 'Iya Cacaüyari
quita neutahani quepaucua 'Aviyatari mühürütüariecai
mara'acate vahepaüsita. Pa Cacaüyari hüxie mamanari
niuticuani. Mara'acate xEICÜA heiserie mepexeyia
memiticuanicü mücÜ pa, hipatü heiserie mepücahex-
eiy. Müme hamatüana memu'uvacai tinivaruminita
Raviri.

²⁷ Müpaüta tinivarutahüave Quesusi, 'Uxipiya tucari
caniütü'usieni teüteri vahesie mieme. Teüteri que
memüte'uveviya, 'uxipiya tucarisie mieme xEICÜA
mepüca'utiveviya. ²⁸ 'Ayumieme Yuri Tevi que
nemütiteva, 'uxipiya tucari hepaüsitata necatini'aitani.

Tevi mümamavaquicai

(Mateu 12:9-14; Rucaxi 6:6-11)

3 Mericüsü tavari tuquita neutahani. Tevi müma-
mavaquicai muva nayecateitüni. ² Müme menihu-
piecaitüni, Capenayehüani 'uxipiya tucarisie
meteyücühüavetü, me'ixanetacutü. ³ Hicü Quesusi mü-
paü tinitahüave tevi mümamavaquicai, Quenanu-
cuquexi, hixüapa queneutaquexi. ⁴ Müpaü tinivaru-
ta'ivaviya Quesusi, 'Uxipiya tucarisie tipitüarie
'aixüa mütiyurienicü, püpütüarie nusu 'axa mütiyurienicü. Tip-
itüarie mütiyutavicueisitüanicü, püpütüarie nusu
mütiyumienicü. Mümesü cayuvatü meniumacaitüni.
⁵ Hicü yuhaxüama varuxeyaca, yuhiverietü memüs-
ese'icaicü yu'iyarisie, müpaü tinitahüave tevi, 'Amama
queneutasera. 'Iya nitasera, 'aixüa 'anetü nayani.
⁶ Hicü Pareseusixi mevayecüneca, müme Herurexisie
memüteviyacai vahamatü meniuyu'enieni hepaüsita,
que memüte'imieniquecai.

Teüteri que memüteyucuxeurie haracuna tesita

⁷ Hicü Quesusi teyü'üquitüvametemama yunaitü
haracunapai menecüne. Yümüretü teüteri meniveiya-
caitüni Carereyatari, Cureyatari, ⁸ Querusaremetari,
'Irumeyatari, Curutani 'anutaüyetari, Tiru 'aurie Siruni
'aurie quiecatari. Yuvaüvatü me'u'enanaca nai que
mütiyurienecai, hesüana mecaniu'axüani. ⁹ Hicü ni-
varuta'aitüani teyü'üquitüvamete hura memehanacü
canuva hesiena mieme, capa me'isaipünacü,
memüyümüirecaicü teüteri. ¹⁰ Yümüireme ni-
varanayexürüvacaitüni. 'Ayumieme yunaitü cuiniya
memexeyacai mesaipünetü hesüana meni'axecaitüni
me'imayüanique. 'Ayumieme canuva niuta'aita. ¹¹ Ca-
caüyarixi memüca'itiatüca me'ixeyatü, hüxiene meni-
ucaxürüvecaitüni, müpaü mete'uhivatü, 'Ecü Cacaüyari
pecaninu'ayatüni. ¹² 'Iya heiseriemecü nivahürütüa-
caitüni memüca'ihécüatanicü que müpaicütücai.

Tamamata heimana yuhutame que mütiaranuyexei nü'arisixi

(Mateu 10:1-4; Rucaxi 6:12-16)

¹³ Hicü neutiyune hürisie. Müme müvaranuyexei ni-
varuta'inieni hesiena memüteviyanicü. Me'ayecüneca
teüteri vasata, hesiena meteniuyiya. ¹⁴ Tamamata
heimana yuhutame nivananuyeteüxüa. 'Arique ni-
vatanü'axüaniquecaitüni memütecuxatanicü,
hamatüana memu'uvanacü, ¹⁵ heiserie nivapitüanique-
caitüni memüvaranayexürüvanicü tecuicucate,
memüvarayenü'axüanicüta cacaüyarixi 'axa
memü'anene. ¹⁶ Simuni püxevitütücai, Quesusi mi-
taterüvaxü Pecuru, ¹⁷ hipatüta, Cacuvu Severeu nu'aya,
Vani Cacuvu 'ivaya, Quesusi mütiarutaterüvaxü
Puhanerüquesi, taniuquicü Türarücamete paine,
¹⁸ 'Atürexü, Piripe, Parüturume, Mateu, Tumaxi, Cacuvu
'Aripeu nu'aya, Tareu, Simuni mücananisitacücai, ¹⁹ Cu-
ra 'Isicariütitanaca 'arique Quesusi müyeta.

Que mü'ane 'axa 'utaitü misevixima 'Iyari Mütiyupata
(Mateu 12:22-32; Rucaxi 11:14-23; 12:10)

Hicü quita meneutahaxüani. ²⁰ Tavari yuvaücvatü teüteri me'u'axüacu müme mepüyatetaxie metecuanique. ²¹ Hicü maremama me'u'enanaca, meniu'axüani memenuhanacü. Müpaü metenyücühüavecaitüni, 'Asipücatimate que mütiyuriene.

²² Mücü meta, hipatü 'inüaricü memüte'üquitame-tetücai, Querusaremesie memeyecü, müpaü meniu-tiyanecaitüni, Peheresepuri pinü'ü. Cacaüyarixi 'axa memü'anene va'uquiyarisie mütiyayacü, 'ayumieme püvarayenü'a cacaüyarixi, meniutiyuanecaitünita. ²³ Hicüsüari yu'aurie varutacuevieca, 'üxasicü müpaü tinivaruta'üquitüani, Cauyumarie que tiyüve mayuyenü'anicü yücümana. ²⁴ Yaxeicüata, xeime cuieyarisie quiecatari xüca hixüata meyusana, xüca me'ayuca'unieca, mücü vacuviyexunu püca'yüveni 'emüreutevinicü. ²⁵ Xeime quie miemete hixüata xüca meyusana, xüca me'ayuca'unieca, mepüca'yüvaveni 'ememüteheutevinicü. ²⁶ Cauyumarie xüca yuca'unarü-menique, türücariyaya hixüata xüca yusanaque, 'emüreutevinicü püca'yüveniqueyu. Pütaxüxi-meniqueyu püta.

²⁷ Tevi püca'yüve meutahanicü mütürücaüye quita, piniteya mütinavanicü, me xüca ca'ihüanique mütürücaüye meri. 'Ihüame, pütinavani tita mütixuave quitana.

²⁸ 'Icü niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, naime 'axa memüteyurie teüteri, mepüyüvave memüteheuyehüviyarienicü, naime 'axa memutiyuane. ²⁹ Masi que mü'ane 'axa 'utaitü misevixima Cacaüyari 'Iyarieya Mütiyupata, mücü hasuacu pü-careuyehüviyarieni mücü. Hesiena masi catiniuhüivani, yuheyemecü 'emuvecü tita 'axa mütiyuri. ³⁰ 'Ipaü niutayüni, müme müpaü memutiyanecaicü, Cacaüyari müca'itiya ninüca.

Quesusi 'ivamama varusieya
(Mateu 12:46-50; Rucaxi 8:19-21)

³¹ Hicü varusieya 'ivamama yunaitü mecaniu'axüani. Tacua meti'utü metenitanü'airieni yu'aurie me'icuevietü. ³² Teüteri yumüretü menayetecaitüni hamatüana. Müpaü metenitahüave, Neuxei, 'avarusi 'a'ivama mepümasiha'ivava tacuapaitü. ³³ Mücü müpaü tinivarutahüave, Quehateri nevarusi ne'ivama. ³⁴ Varanuxeiyatüyaca 'auriena mematecai, müpaü niutayüni, Camü nevarusi ne'ivama. ³⁵ Que mü'ane yamütiyuriene que mütinaque Cacaüyari, mücü canine'ivatüni caninevarusitüni.

'Imüari 'ivivame 'üxasi hepaüsita que mütimasiücü
(Mateu 13:1-9; Rucaxi 8:4-8)

4 Mericüsü tavari haracuna tesita tiniuti'üquita. Hesüana meniyucuxeürieni yuvaücvatü teüteri. 'Ayumieme canuvásie nacayerüni hapa yecaimesie. Yunaitü teüteri cuiepa püta meniti'ucaitüni ha tesita. ² Mana vaüca tiniva'üquitüacaitüni 'üxasi hepaüsita.

Hicü ti'üquitatü müpaü tinivarutahüave, ³ Xe-quene'enanaca. Camüsü, 'ivivame neyani. ⁴ Mericüsü 'imüari 'ivienecacu, hipatü huyeta niucaxürieni. Viquixi meniucaxürieni meniticuani. ⁵ Hipatüta macute-texiyasie niucaxürieni, vaüca müca'acucueiyasie. Cuitüva niutineni, cuie 'emücasuicaicü. ⁶ Hicü quepaucua tau mane nicuini, niutivani mücahananatücateicü. ⁷ Hipatüta xuya 'imüariyarisata niucaxürieni. Xuya niutivere, heimana niuyecüne. 'Imüari cacaniutixuavere. ⁸ Hipatüta cuie 'aixüa müracu'anesie niucaxürieni. 'Utinexüaca 'utivavereca, niutixuavere. Hipatü xei teviyari heimana tamamata nayani, hipatüta haica teviyari ratüa, hipatüta xei sienituyari ratüa. ⁹ Müpaüta niutayüni, Xaütünetü mu'enaxü que'u'ena.

Titayari 'üxasi hepaüsita ticuxatatü müti'üquitacai
(Mateu 13:10-17; Rucaxi 8:9-10)

¹⁰ Hicü yühücüate metitetü, müme 'auriena memütitecai, Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü menita'ivaviya 'üxasi hepaüsita que müti'üquitacai. ¹¹ Müpaü tinivarutahüave Qesusi, Xeme xecaniupitüarieni tita mütiuti'aviesiecai, xemütemaicacü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametü-cacu. Hipatü tacua memütitei püta, naimecü 'üxasi hepaüsita xeicüa mecaniupitüarieni 'utüarica manuyünepaü, para memüca'ixeyacü, sepa yemecü memütanenierenique, para 'asimemücatehetimanicü, sepa yemecü memü'enanacaque, ¹² capa ta'aurie me'axürienicü Cacaüyarisie meteviyaque, capa metehueyhüviyarienicü.

Qesusi que mütihecüatacai yü'üquisica ti'ivivame hepaüsita
(Mateu 13:18-23; Rucaxi 8:11-15)

¹³ Hicü müpaü tinivacühüaveni, Cari xeme 'icü 'üxasi hepaüsita xepüca'u'enana. Quetütüri xete'enanani naime 'üxasi hepaüsita. ¹⁴ 'Ivivame ni'ivieneni niuqui. ¹⁵ Hipatü huyeta miemete mecanihümetüni haque niuqui muca'iviya. Quepaucua memi'enie, cuitüva Cauyumarie ni'axeni. Niuqui netücüni vahesüa muca'iviya. ¹⁶ Hipatüta yaxeicüa 'imüari mecanihümetüni macutetexiyasie memuca'iviya. Quepaucua niuqui memü'enie, yapaucua menitanaqui'erieni meyutemamavietü. ¹⁷ Yücümana mepücahananatüca, masi 'emepücateheutere. Quepaucua memü'uximatüarie quepaucua memutaveiyarie 'icü niuqui hepaüsita, yapaucua meniucunuitüarieni. ¹⁸ Hipatüri 'imüari menihümetüni xuya 'imüariyarisata memuca'iviya. Müme niuqui meniu'enieni, ¹⁹ masi mepüyuhiveritüa tita hicü mütimieme meha'erivatü, tuminicü meyutemamavietü mepüteyu'irüviya, hipameta vaücvame menihive'erieca. Mücücü niuqui niupünariexüani naisata. Cacaniutixuavere. ²⁰ Hipatü 'imüari mecanihümetüni cuie 'aixüa müracu'anesie memuca'iviya. Niuqui mecaniu'enieni, meniyuyau'riya me'inaqui'erietü, mecaniutixuxuavereni. Hipatü xei teviyari heimana tamamata menacüne, hipatüta haica teviyari menacüne, hipatüta xei sienituyari menacüne.

Tita müti'avie que mütihecüasieni

(Rucaxi 8:16-18)

²¹ Hicü müpaüta tinivacuxaxatüvacaitüni, Cüxeme que racueiya puticü manunamienicü, 'utatüa mutiquecanicü nusu. Vapai püta caraqueca. ²² Tita müti'avie, masiücütü mayanicü xEICÜA 'apuve. Tita müranucaname, mühecüasienicü xEICÜA 'apuve. ²³ Xaütünetü mu'enaxü que'u'ena.

²⁴ Müpaüta tinivacuxaxatüvacaitüni, Xequeneyucuerivayurica tita xemüte'enie hepaüsita. Que xemüteva'inüasirie hipame, yaxEICÜA xepüte'inüasiryarieni. Hesiena payaxe, xeme xemü'enana xehesie mieme. ²⁵ Que mü'ane tixaütü mürexeiya, tavari cuxi pütimiquieni. Que mü'ane tixaütü mücarexeiya, sepa que mütitita mürexeiya pütinavaiyarieni.

'Üxasi 'imüari hepaüsita, que mütiutineica

²⁶ Müpaüta tinivacuxaxatüvacaitüni, 'Ipaü catini'neni Cacaüyari ti'aitametücacu. Camü tevi 'imüari niuta'ivieni cuiépa. ²⁷ Niucahupuni nanucuquecani tucaricü tücaricü. 'Imüari niutineicani niutivavereni, mücü 'asacatimaicacu que mütimeica que mütiuvavere. ²⁸ Cuie yuxaüta pitinenetüva cüsunuyari meri, 'arique müayeyari, 'arique tacari. ²⁹ Ticuayu, 'ana türicu xicamete nivarannü'amücü, 'isanari maye'acü.

'Üxasi musitasa 'imüariyari hepaüsita

(Mateu 13:31-32; Rucaxi 13:18-19)

³⁰ Hicü müpaü niutayüni, Que te'utiyaneni, titapaü ti'neni Cacaüyari ti'aitametücacu. Que mü'ane 'üxasi hepaüsita tepihecüatani. ³¹ Musitasa 'imüariyari paü cani'neni. Cuiépa muca'iviva, xevitü 'imüari hepaüna 'anetü pücaxuave cuiépa 'esipepetü. ³² 'Uca'iviyaca caniutineicani. Tupiriyari mutineica, xevitü hepaüna 'anetü pücaxuave 'epapatü. Mamatéya neucunexüani 'etütütü. Taheima miemete viquixi mecaniyüvaveni memüyuti'ituaütanicü hesiena 'etüriyarisie.

Titayari Quesusi müti'üquitacai 'üxasi hepaüsita ticuxatatü

(Mateu 13:34-35)

³³ Vaüca 'üxasi hepaüsita ticuxatatü 'iyapaü 'aneneme tinivacuxaxatüvacaitüni niuqui, que memüteyüvavecai memi'eniencü. ³⁴ 'Üxasi hepaüsita caticuxatatü pücativacuxaxatüvacai. Teyü'üquitüvamete xEICÜA me'ayetetü yühücüate tinivarutahecüatüani naime.

Quesusi que mütinütüa 'eca vitari

(Mateu 8:23-27; Rucaxi 8:22-25)

³⁵ Hicü mücü tucarisie 'ucutaicarecu müpaü tinivartahüave teyü'üquitüvamete, Hicümüsütari 'anutaüye tepanucüne. ³⁶ Müme mevarucu'eirica teüteri mana memüti'ucai, meneivitüni ca'anatiyeivecacu canuvasie meyetetü. Hipatüta canuvate menecüne hamatüana. ³⁷ Hicü yapaucua niucu'eca vaücava. Hamevari neucayurivecaütüni canuvasie. Nitihüniyarümeccaitüni.

³⁸ Quesusi canuva cüsapa nacateitüni, muritarisie 'utimu'utü, cusutü. Menenutahütüani müpaü mete'icühüavetü, Ti'üquitame 'acu, pecareu'acuerivayurie temeuyeveximecü. ³⁹ Hicü 'anucqueca nitatieni 'eca. Müpaü tinitahüave haracuna, Cayuvatü 'aixüa, quetineuhayeva. 'Eca neunuan, niucuharuanare yemecü. ⁴⁰ Müpaü tinivartahüave teyü'üquitüvamete, Titayari xetemama. Quepaütütü yuri xecate'erie. ⁴¹ Müme masi cuini mieme meniutimamani. Müpaü meteniyutahüave, Quepaicüri pühücü 'icü. 'Asita 'ecatütü haracunatütü meni'eniéca que mütiva'aitüa.

Cacaüyari 'axa memü'anene que memüte'inücai Cataratanaca

(Mateu 8:28-34; Rucaxi 8:26-39)

5 Mericüsü haracuna 'anutaüye meneta'axüani Cataratari vacuiepa. ² Canuvasie 'anatiyacu, yapaucua tevi cacaüyari müca'itiya minücai nenucunaque müquite vateuquiyapa 'ayeneca. ³ Mücü tevi vateuquiyapa necateitüni. Teüteri menitexiecaütüni me'ihüanique tepüacü. ⁴ Müixa nicuhüivacaitüni tepüacü yumamatesie yü'ücatesie, peru yumamacü tepüa nanutequecaütüni, yü'ücasie mieme nanuyequesinacaitüni. Xevitü hepaüna pücatürcaüyecai mimaxiutacü. ⁵ Tucaricü tücaricü teuquiyapa nicuyeicacaitüni ya hürisie, cuhivanetü, tetecü yucuxitequetü. ⁶ Hicü Quesusi 'uxeyaca teva 'uyeicame, hepana niutanausa. Hüxiena niutitunumaqueni ⁷ carima 'utahivatü, müpaü 'utaitü, Que peneti'uximatüani, Quesusi 'acu Cacaüyari yunaime vaheima macave pemünu'aya. Nepümasivaviri yanetihüritüatü Cacaüyari, penücahürixüa 'axa nesi'uyurieni. Müpaü niutayüni ⁸ Quesusi müpaü mütitahüavixücü, 'Ecü cacaüyari pemüca'itiya, que neuxüna. ⁹ Hicü müpaü tinitahüave, Cuyaxi Xei Vaxayari netinitevaca, müpütamüirecü. ¹⁰ Vaücava vaüriyari naye-vaviricaitüni Quesusi mücavarannü'anicü mücü cuiépa. ¹¹ Mericüsü yemuritüa tuixuri metenicuacaitüni yuvaücavatü. ¹² Cacaüyari vaüriyari meneyevaviricaitüni yamete'icühüavetü, Tuixuri vahesüa que-tannanü'a temüvanünicü müme. ¹³ Hicü Quesusi ni-varupitüani. Cacaüyari memüca'itiatüca me'ixünaca tevi menivarutiviya tuixuri, 'esivatücacu huta miriyari meyupaümeme. Tuixuri yapaucua meniutanausa 'aita meneucayune. Hapa meneuxürieni, meniucui haracunasie. ¹⁴ Hicü tuixuri vahüvemete meniyuta'una. Yamentenicuxatacütüni quiecarü 'amüyevasie 'esimüyeyesie. Teüteri menecüne mecunieretüvetü que mütiuyü. ¹⁵ Quesusisüa me'u'axüaca menixeyari tevi cacaüyari meminücai, Xei Vaxayari memiviyacai. Menixeyari mana 'acaime, heuquemarimacame, 'aixüa re'iyarime. Meniutimamani. ¹⁶ Hicü müme memunenierixü metenivacuxaxatüvacaitüni que mul'itüarie tevi, que mütiuyü tuixuri vahepaüsita. ¹⁷ Teüteri menisütüani vaüriyari me'ipitüatü vacuiepa müyemiecü.

¹⁸ Hicü canuvasie cayerüximecacu Quesusi, 'iya tevi cacaüyarixi meminücai vaüriyarica canipitüani hamatüana muyeicanicü. ¹⁹ Quesusiri püca'ipitüa. Müpaü püta tinitahüave, 'Aque quene mie 'amarema vahesüa. Yaquetinivaretaxatüa vaüca que mütiuyuri Ti'aitame 'ahesie mieme, que matiunenimayataxü. ²⁰ Mücü neyani. Tamamata Quiecarite müracutevasie nisutüani ticuxatätü vaüca que mütiuyuri Quesusi hesiena mieme. Yunaitü menihüxiyacaitüni.

**Cairu nu'aya que müranayehüiya, 'uca müticuyecai
'imayüacu Quesusi 'ixuriquieya**
(Mateu 9:18-26; Rucaxi 8:40-56)

²¹ Mericüsü hutarieca 'anutaüye 'anuyacu canuvasie, yuvaücavatü teüteri meniyucuxeürieni 'auriena haracuna tesita 'uvecacu. ²² Mericüsü tuqui va'ü xevitü, Cairu titevatü, mana caninuani. Quesusi 'uxeiyaca niutihüximaqueni hüxiena. ²³ Vaüriyarica canipitüani müpaü 'utaitü, Nenive pemüxime 'ucatütü. Quenemayüamie manayevenicü, 'ayenieretü mayanicü. ²⁴ Quesusi 'utümana neyani. Mericüsü meniveiyacaitüni teüteri yumüiretü me'isaipünatü. ²⁵ Hicü 'uca 'aniuyeicacaitüni vasata tamamata heimana huta viyari müyuricai ticuyetü xuriya 'uhanisitütü. ²⁶ Vaüca tini'uxitüariecaitüni yumüireme teyu'uhayemavamete vahesüa 'axetü. Tita mürexiyacai nai tiniutixütüani tiyutuätü. Yutatexieca, cui niyüanecaitüni masi. ²⁷ 'U'enaca que müticuxaxasivacai Quesusi hepaüsita, 'utümana 'umietü teüteri vasata, Quesusi 'ixuriquieya niu mayüani, ²⁸ müpaü tiyücühüavetü, 'Ixuriquieya xüca ne'umayüani xEICÜA, nenanayeve mÜCÜ. ²⁹ Mericüsü yapaucua xuriya peunua maneicacai. Yuvaiyarisie müpaü tiniuyumani mÜCÜ cuiniya meunuacü. ³⁰ Hicü Quesusi yu'iyarisie re-timaica yütürücariyacü mi'axixücü xeime, yapaucua ta'aurie 'aveca teüteri vasata müpaü niutayüni, Quepai ne'ixuriqui pumayüa. ³¹ Teyü'üquitüvamete müpaü metenitahüave, Cari pevaxeyatü teüteri naisata memasisaipünacacu, müya peraine, quepai pünesi'umayüa peraine. ³² 'Iya nanieretüyani, que mü'ane miyuri xeiyaque. ³³ 'Uca 'uyüüacatü maricacü, timaitü que mütiuyü yuhesie, hüxiena ninuani. Mana 'utihüximaqueca, naime tiniutahecüata que mütiuyü, que mü-tivaiyacü. ³⁴ Hicü müpaü tinitahüave, Nenive, yuri pemütiuta'ericü pepanayeve. 'Aiyarisie peca'uximatüarietü quenemie, 'aixüa pereu'erietü 'uxa'atüni varie yapecatiucacucinetü.

³⁵ Hicü müpaü 'utaneccacu cuxi, va'üsüa miemete meniu'axüani müpaü mete'icühüavetü, 'Aniveri pemü. Titayari peti'uximatüa cuxi ti'üquitame. ³⁶ Quesusi varu'enieca müpaü mete'icühüaveme, müpaü tinitahüave va'ü, Pepücaheumaca, yuri quetine'erieca xEICÜA. ³⁷ Hicü teüteri pücavarupitüa memenuveiyacü. Pecuru Cacuvu yu'ivamacame Vanimame xEICÜA nivarupitüani. ³⁸ Hicü va'ü quie heta'aca meyuxamuri-etüveme nivaruxeiya me'utisuaname me'utihivame yumüireme. ³⁹ Muva heutahaca müpaü tinivarutahüave, Titayari xeteyuxamurie xete'utisuana. Nunusi

pücamüqui. Pucusu xEICÜA. ⁴⁰ Müme mecani-nanaimacaitüni. Hicü yunaima varayenü'aca, nunusi muyecacie nivareutavitüni cuesieya varusieya mümeta hamatüana memü'uvacai. ⁴¹ Hicü mamayasie tiviereca, müpaü tinitahüave yuniuquicü, Tarita cumi, tani-uquicü, 'Üimari 'acu, quenanucuquexi nematinahüaveni. ⁴² Yapaucua nanucuqueni nunusi, niuyeicacaitüni. Tamamata heimana huta viyari nexeyacaitüni. Cuitüva menihüxiyani yemecü. ⁴³ Quesusi heis-eriemecü yatinivarutahüave xevitü tüma mücareti-manicü que mütiuyü. Müpaüta tinivarutahüave, memüte'iminicü.

Nasareti quiecarisie que mütiuyeicacai Quesusi
(Mateu 13:53-58; Rucaxi 4:16-30)

6 Mericüsü mana neyani, yuquiecarini nuani. Teyü'üquitüvamete meniveiyacaitüni. ² Hicü 'ux-ipiya tucari 'aye'acu, tuquita nisutüani ti'üquitatü. Müme memi'eniecai meyümüiretü menihüxiyacaitüni müpaü me'utiuyatü, 'Icü meixieya, haque pemieme. 'Icü que tiupitüarie mütimaivenicü. Que tiupitüarie 'inüari mütürücavi mütiyuriencü. ³ 'Icü caticaripiniteru, Mariya münu'aya. Cacuvu Cuse Cura Simuni va'iva catihücü. 'Uva tahesüa mecatetei 'ivamama 'ucari. Hicü menitixani'erieni. ⁴ Quesusi müpaü tinivarutahüave, Tixaxatame ve'eme cani'erivani naisarie, masi yuquiecarisie xEICÜA yumarema vasata yuquita ve'eme püca'eriva. ⁵ Mana püca'yüvecai xeime 'inüari mütürücaüye mütiyuriencü. Hipame tecuicucate xEICÜA yux-exuime vahesie 'utimeca nivananayexürieni. ⁶ Yuri memücate'eriecaicü, ni'iyarixiecaitüni. Hicü quiecarite 'esimüyeyesie tini'üquitaneccaitüni.

**Tamamata Heimana Yuhutame que müti-
vareutanü'axüa teyü'üquitüvamete**
(Mateu 10:5-15; Rucaxi 9:1-6)

⁷ Mericüsü Tamamata Heimana Yuhutame varutacuevieca yu'aurie, nivareutanü'axüani yuhutatame. Heiserie nivarupitüani cacaüyarixi memüca'itiatüca vahepaüsita. ⁸ Müpaü tinivaruta'aitüani, tixaütü memücate'upiximenicü huyeta, mumuxi xEICÜA, 'inüa pücatixaü, cüsiurita pücatixaü, tumini vivurasie yemaneme pücatixaü, ⁹ memeu'uixüanicü cacai xEICÜA, peru huta camixayari memüca'anacatütücanicü tinivaruta'aitüani. ¹⁰ Müpaüta tinivarutahüave, Haque xeme'axüani quita, muva xequeneyuhayevani 'asita quepaucua xemüyehuque. ¹¹ Quiecarisie quiecatari xüca mecacetanaqui'erieni, xüca meca'yuvaüriyani memüxe'enenicü, mana xequenanuyecüni, tumuanari xequeneucasixüa yucacaisie, müpaü xeteyurietü xemütetahecüatanicü vahesie que mürähüiva. 'Icü ni-cumi caniseüyeni que nemütixecühüave, Surumatari Cumuxatari cuini mieme mepücatatacuritüarieni müme vahepaü quepaucua 'isücame müvatacuevieni, mÜCÜ quiecarisie quiecatari que memütetacuritüarieni. ¹² Hicüsüari teyü'üquitüvamete meneu-tayeixüani, müpaü metecuxatätü, teüteri memüte-hayevacü 'axa memüteyuricü. ¹³ Yuvaücavame cacaü-

yarixi menivarayenü'axüani. Tecuicuateta yuvaü-cavame haseiti mevarucavirivatü menivaranayexürü-vacaitüni.

Ti'üyame Vani que mütiumerie

(Mateu 14.1-12; Rucaxi 9. 7-9)

¹⁴ Hicü Herurexi müti'aitametücai mana cuiepa niu'ena que mütiuyü. Naisarie tiniutamariva que mü'ane mühücütücai Quesusi. Müpaü meniu-tiuanecaitüni, Ti'üyame Vani caniyüaneni. Nanucu-quetüarieni 'umüca, 'ayumieme mücü türücariva nicuyuitüvani. ¹⁵ Hipatüta müpaü meniu-tiuanecatüni, 'Eriyaxi canihücütüni, hipatüta, tixaxatame caniyüaneni meripai miemetexi texaxatamete vahepaü 'anetü. ¹⁶ Herurexi masi 'u'enaca müpaü niutayüni, Süricü Vani canihücütüni nemi'aitaxü mu'uya manutivitequienicü. Mücü nanucuquetüarieni, rainecai.

¹⁷ Mücü Herurexi meripai nivarutanü'ani memiviyacü Vani. Casariyanata nenutahüani, müpaü mütinaque-caicü Heruriya. Müpaü tiniuyüni Herurexi mitivitücü yu'iva 'üyaya, Heruriya mütitevacai, Herurexi 'ivaya Piripe titevacacu. ¹⁸ Vani caviyarievatü cuxi müpaü tinicühüavecaitüni Herurexi, Pepücapitüarie pe-mevitüdünicü 'a'iva 'üyaya.

¹⁹ Heruriya ni'uxive'eriecaitüni. Niyutexienecaitüni 'imiemütü Vani. ²⁰ Herurexi nimacarücaitüni Vani, 'imaitü tevi mühücütücaicü heiseriemecü yamüti-camiecaicü, mupasiecaicü Cacaüyarisie mieme. Ni'üviyacaitüni. 'Ienietü 'asipücatimaicai que mütiyuriemücücai. Siepüre ninaquecaitüni mi'enienicü. ²¹ Mericüsü tucari naye'ani Heruriya Vani ma'ivacü, quepaucua Herurexi 'ixüarari mutavevi mat-inuivaxü yutucarisie. Te'aitamete, cuyaxi teva'aitü-vamete, Carereyari va'uquiyarima nivaruta'inieni. ²² Heruriya nu'aya 'uca vatahaca, tiutineica, nivanaque-caitüni Herurexi mümeta hamatüana memütecuaicai yunaitü. Cuiepa ti'aitame müpaü tinitahüave 'üimari, Tita mümatinaque queneneutavaviri, nemümasi-minicü. ²³ Niyühüritüani yarehüavetü, Tita pemüneti-tavavirieni nepümasimini, sepa cuiepa nemüti'aita hixüata 'arücame pemünetiutavaviri. ²⁴ Hicü mana neyani 'üimari. Müpaü tinitahüave yuvarusi, Tita neti-tavavirieni. Mücü müpaü tinita'eiya, Vani Ti'üyame mu'uya quenetavavirie. ²⁵ Mexüiva heutahaca cuiepa ti'aitamesüa, nitavavirieni müpaü 'utaitü, 'Ipaü cane-tininaqueni ne, hicü cuitü pemünesimini Vani Ti'üyame mu'uya, pateyusie yecaimé. ²⁶ Cuiepa ti'aitame cui niyühiveriecaitüni. Muyühüritüacü, teüteri hamatüana memütecuaicai vacü, 'ayumieme pücayuvaüriyacai mita'imaiyacü. ²⁷ Cuiepa ti'aitame cuya niutanü'ani cuitü, 'ita'aitüaca Vani mu'uya mütuimiecü. ²⁸ Mücü heyaca, mu'uya nanutiviteni casariyanata. Pateyusie yecaimé ni'atüani. 'Üimari niyetuirieni, 'üimarita yuvarusi niye-tuirieni.

²⁹ Hicü mete'utamariéca, Vani teyü'üquitüvame-temama menecüne, caxarieya menecueni. Teuquiyapa meneiteni.

Teüteri que mütivarumi 'auxüme miriyari

(Mateu 14:13-21; Rucaxi 9:10-17; Vani 6:1-14)

³⁰ Mericüsü nü'arisixi Quesusisüa meniyucuxeürieni, que memüte'uyuri que memüte'üquitacai mete'itax-atüanique. ³¹ 'Iya müpaü tinivarutahüave, Cümüsü tax-aüta tepuhu macumavesie, xequene'uxipieca 'esiva. Hipatü yuvaücavatü meni'axecaitüni menecücaitüni, 'ayumieme tucari mepücahücai ni memütecuanicü müme. ³² Hicü canuvasie menecüne macumavesiepai yühücüate. ³³ Yuvaücavatü menivaruxeiya memecü, menimaicaitüni Quesusi. Naime quiecarisie quiecatari yuvaücavatü yü'ücama menecüne me'unasaxüaximetü. Me'uhaitütüatü meneta'axüani müme meri. ³⁴ Hicü 'anatiyeiximetü Quesusi, teüteri ni-varuxeiya yumüireme. Nivarutinenimayata, muxasi yühüveme memücahexeiya vahepaü memü'anenecaicü. Mana nisutüani tiva'üquitüatü müiremecü. ³⁵ Hicüsüari ya'atevacacu tau, teyü'üquitü-vametemama hesüana meniyucuxeürieni müpaü me'utiuyatü, 'Ena canacumaveni, yacanatevani tau. ³⁶ Quenivareutanü'axüa 'aurava memütayeixüanicü quiecarite 'esimüyeyeusie 'emüyeyeusie, memüteyuti-nanairienicü 'icuai. ³⁷ Mücü masi müpaü tinivaru-ta'eiya, Xeme püta xequetenivarumicua. Müme müpaü metenitahüave, Tame tete'inanaiyu pa huta sienitu-yarisie 'arücame, tetevamini. ³⁸ Mücü müpaü tinivaru-tahüave, Quepaümeme xepexeiya pa. Xequeneuxeiya. Yametetimaica, 'Auxüme payari, huta quesüteyarita, metenitahüave. ³⁹ Hicü nivaruta'aitüani yunaime, memücyaxixüanicü 'üxa macuyürasie yayupa-pametü. ⁴⁰ Mana menicyaxixüani, xei sienituyari ya huta teviyari heimana tamamata yameyupapametü. ⁴¹ Hicü 'auxüme payari 'anu'üca, huta quesüteyari meta, yuheima heutinierca, pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, pa niutitara. Nivaru'ütüani teyü'üquitü-vamete memüvaminicü. Huta quesüteyari niutumura yunaime vahesie mieme. ⁴² Yunaitü mete'uccua me-niutihuxani. ⁴³ Hicü menicuxeürieni pa yuhayevame-yari tamamata heimana huta quirivayari hüpüneme, quesüteyarita 'üarime yuhayevame. ⁴⁴ Müme memüte'ucuai 'uqisi xEICÜa 'auxüme miriyari mecaniyupaümecaitüni.

Quesusi ha heima que mütiuyeicacai

(Mateu 14:22-27; Vani 6:16-21)

⁴⁵ Hicü nivarutamexüitüani teyü'üquitüvamate memacayaxecü canuvasie, memenuyehaitüiyacü Vesaipapai haracuna 'anutaüye, mexi varateutüvacai teü-teri. ⁴⁶ Vareutanü'axüaca, hürisie neutiyune yu-tanenevienique. ⁴⁷ Hicü 'ucutaicarecu, canuva haracu-na hixüapa niuyemiecaitüni. Quesusi cuiepa püta ni-uyeicacaitüni yuxaütame. ⁴⁸ Mana me'uxi-matüariécame nivaruxeiya me'ivequeme, vahepa maye'ecacai. Hicü 'esivatücacu tuxacüta, Quesusi va-hepa canamiecaitüni haracuna heima 'umietü. Ni-uyeyaniquercaitüni. ⁴⁹ Müme me'ixeyaca haracuna heima 'umiecame, müqui me'erietü, meniutihiva. ⁵⁰ Yu-

naitü menixeiya, meniyumuinacaitüni. Mücü cuitü ni-varutahüave. Müpaü niutayüni, Yu'iyari xequeneucayasa, ne nepüyüane. Xepücaheumamaca. ⁵¹ Hicü vahesüa ye'acu, canuvasie 'acayerücu, 'eca neunuani. Müme cuini mieme menihüxiyacaitüni meni'iyarixiecaitüni. ⁵² Pa hepaüsita que mütiuyü 'asimepücatehetimaivavecai, masi yu'iyarisie meniupupurucaitüni.

**Quesusi que mütivaranayexürüvacai Quenesareti
cuieyarisie**
(Mateu 14:34-36)

⁵³ Hicü 'anutaüye me'anucüneca Quenesareti cuieyarisie meneta'axüani. Mana menecuvieni canuva. ⁵⁴ Canuvasie me'anaticünecu, yapaucua meneitimani quiecatari. ⁵⁵ Naisarie miemete vahesüa menitanausaxüani. Menisutüani tecuicucate meva'atüvatü 'itarisie me'aheime haque meme'enana quename mana nua. ⁵⁶ Naisarie que müticuyeicacai, quiecarite 'esimüyeyesie, 'emüyeyesie, yeuta, tecuicucate menicutarivacaitüni quiecarari hixüapa, vaüriyarica me'ipitüatü 'ixuriqueiya xeicüa memümayüanicü. Yunaitü memicumauvacai menanayexürüvecaitüni.

Tita ca'ityacame meyeitüa tevi
(Mateu 15:1-20)

7 Mericüsü 'auriena meniyucuxeürieni Pareseusixi, hipatüta 'inüaricü memüte'üquitametetücai Querusareme memeyecü. ² Menivaruxeiya teyü'üquitüvametemama hipame metecuacame vama ca'ityacacu mecamaimatücaitü Huriyusixi vayeiyari que müti'ane. Meniniuquixiecaitüni müme. ³ Pareseusixi, hipatüta Huriyusixi teüteriyari yunaitü, xüca cuini mieme meca'utimaimani, tixaü mepücatecuaca, yutusima vayeiyarisie yametecahutü. ⁴ Quiecarari hixüapa me'ayecücatü xüca mecayuvnenani hacü, mepücatecuaca. Vaücava cuxi müireme yeiyari canixuaveni yamemütecahu, tecüxite xarite casute que memüte'itie. ⁵ Hicü Pareseusixi te'üquitameteta müpaü metenita'ivaviya, Titayari yutusima vayeiyarisie yamecatecahu 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete. Mesü vamama ca'ityacacu mepütecua'a. ⁶ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Cari Quisariyaxi 'aixüa painecai meripai, xexatatü xeme, 'aixüa yuhesie 'axa mü'ane xemü'avietacü. Müpaü catina'uca, 'Icü teüteri yutetacü ve'eme mepünesixata, Que memüte'u'iyari püta teva mepu'uva. ⁷ Xüanacüa xeicüa menenayexeyani Tita memüte'üquita, teüteri va'aisica mühücücü xeicüa. ⁸ Tita müti'aitacai Cacaüyari xete'uhayevaca, teüteri vayeiyarisie xeteniviyanü, tecüxite harevemete que xemütehaxina, tavari hepaüna müireme que xemüteyurie. ⁹ Müpaüta tinivarutahüave, Visi xepüteyurie xeme, xe'ihayevaca tita Cacaüyari müti'aitacai yaxemütecahunicü yuyeiyarisie. ¹⁰ Muisexi müpaü naineni, Quetini-vareyehüvirieca 'a'uquiyari 'avarusi. Tavari müpaü canaineni, Que mü'ane 'axa mutaineni yu'uquiyari yu-

varusi hepaüsita, que'umierieni xei mieme. ¹¹ Xemesü püta müpaü xeniutiyaneni, Tevi xüca müpaü ticühüaveni yu'uquiyari yuvarusi, nepini naime cümana pemüpareviyaniqueyu, mücü Curuvani canihücütüni, taniuquicü, nepimini Cacaüyari, que maine, ¹² mücücü xepüca'ipitüaca 'uxa'atüni varie 'asimütiyurienenicü yu'uquiyari yuvarusi vahesie mieme. ¹³ Xecaneyeitüani tita Cacaüyari mütiutayü, yaxetecahutü yuyeiyarisie, que xemüteyureti yuni-vema. Vaücavamecü xepüteyurie 'icüpaü.

¹⁴ Tavari yu'aurie varutacuevieca teüteri, müpaü tinivarutahüave, Xequenene'enieca yunaitü, xequetene-maivaveni. ¹⁵ Tevi 'aurie tixaütü pücatixuave hesiena heutahame müyüveni ca'ityacame meyeitüanicü. Tita taütana müratineica, mücü püta canihücütüni tita ca'ityacame müreyeitüva tevi. ¹⁶ Xaütü netü mu'enaxü que'u'ena.

¹⁷ Hicü teüteri varucu'eiriecu, quita heutahacu, teyü'üquitüvametemama menita'ivaviya 'üxasi hepaüsita que müti'üquitacai. ¹⁸ Mücü müpaü tinivarutahüave, Cari xemeta 'asixepücatemaivave vahepaü. Xeme müpaü xecatehetimaive, naitü tevi 'aurie müti-xuave hesiena heutahame püca'yüveni ca'ityacame meyeitüanicü ¹⁹ 'iyarieyasie mücaheutahaquecü. Huriepana püta neutahaqueni, nihüani. Müpaü 'utaitü, naime 'icuai 'ityacame nixatacaitüni. ²⁰ Tita tevi taüta müratineica, mücü püta canihücütüni tita ca'ityacame meyeitüa. ²¹ Teüteri va'iyarisie catinimietüni 'axa que memüteyücühüave, que memütevacumaüva que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, ²² que memüte-navaya, que memüteyumemiva, que memüte'icumaüva xeime 'üyaya, que memüte'ihive'erie tita mücativapini, 'axa que memüte'u'iyari, que memüte'irüma, que memüteyucahive'erie merucuyatüvetü, que memüteyucasiri, que memüteyusevixima 'axa me'utiyaütü, que memüteyucatave'erie yacü xeicüa que memüteyücühüave. ²³ Mücü naitü 'axa que memüteyurie, vataüta catinimietüni. Mücü ca'ityacame caneyeitüvani tevi.

Yuri que müti'eriecai 'uca Sirupenisiatanaca
(Mateu 15:21-28)

²⁴ Hicü mana heyaca, Tiru cuieyarisie ninuani, Siruni cuieyarisie. Quita heta'acu, püca'inaquecai Quesusi xevitü mütimariecacü, peru püca'yüvecai mana müyuhayevacü camarivatü. ²⁵ Mericüsü, 'uca niu'ena hepaüsitana. Cacaüyari müca'itya ninücaitüni 'iya nu'aya 'ucatüme. 'Uca cuitü hesüana nuaca, hüxienna niutihüximaqueni. ²⁶ Cüriyecusixi vaniuqui canini-quieyatücaitüni, Sirupenisiasie ninuivametücaitüni. Vaüriyarica nipitücaitüni meyenü'anicü cacaüyari 'axa mü'ane, mixünacü niveya. ²⁷ Quesusi müpaü tinivarutahüave, Neuyevaca meri türi memütihuxanicü. 'Aixüa püca'ane türi vapa müvanavairienicü, sinurixi müvaminicü. ²⁸ Mücü müpaü tinita'eiya, Xasunicü peputaine 'uqui, peru 'asita sinurixi mepiticia'a türi vapa mexatüa mücavivive temüxiqiyari. ²⁹ Quesusi müpaü tinivarutahüave, 'Aixüa pemutayücü, quenemie. Camü ca-

caüyari 'axa mü'ane 'ari nixüna 'anive. ³⁰ Hicü yuquie heta'aca canitaxeiya yunive 'utasie cacaima, cacaüyari 'axa mü'ane 'ixünacu.

Quesusi que mürenayahüa tevi mücaheu'enacai münenuriecai

³¹ Hicü Tiru cuieyarisie heyeyaca Siruni cuieyarisie niyeyune. Tamamata Quiecarite müracutevasie 'uyeyaca, Carereya haracunayarisie neta'ani. ³² Mana meni'atüirieni tevi mücaheu'enacai münenuriecai. Vaüriyarica menipitüani hesiena mutimenicü. ³³ Yateva heivitüca hücüame teüteri memüca'anu'uva, nacatana neica'uitüani yu'itüvame. 'Uta'aüsicavieca nimayüani nenieya. ³⁴ Yuheima heutinierca na'aivani Quesusi. Yuniuquicü müpaü tinitahüave tevi, Hepata, taniuquicü quevatyepietücani paine. ³⁵ Yapaucua nacateya nivatiyepierixüani nenieya niuxünarieni, heiseriemecü 'utaniütü nayani. ³⁶ Hicüsüari nivaruhüritüani xeime memücatehecuxaxatüvanicü, peru que müti-varuhüritüa, müme masi yemecü metenicuxatacaitüni naisarie. ³⁷ Vaücavamecü menihüxiyacaitüni teüteri yame'utiyaütü, Naime 'aixüa catiniuyurieni. Müme memücaheu'enanacai meheu'enanacame nivarayeitüvani, müme memücaniuvavecai meniuavame nivarayeitüvani.

Teüteri que mütiyaruni nauca miriyari (Mateu 15:32-39)

8 Mericüsü 'anapaitütü tavari yumüiretü teüteri meyucuxeüriecu, 'icuai mecaxehexeyacacu, teyü'üquitüvamete nivarutacuevieni yu'aurie. Müpaü tinivarutahüave, ² Ne teüteri nepüvanenimaya. Haica tucari mepuyuri nehamatü. 'Icuai mepücahexeyia. ³ Meyehacacuitüveme xüca nevareutanü'axüani vaquie, huyeta mepe'amüxüani, hipatü tevapai mecaniquiecataritüni. ⁴ Teyü'üquitüvametemama müpaü metenita'eiya, Haque mieme peyüve pa mütiyaruminicü 'ime 'ena macumavesie. ⁵ Mücü müpaü tinivaruta'ivaviya, Quepaümeme xepexeyia pa. 'Atahutame, meniutiyuani. ⁶ Hicü nivaruta'aitüani teüteri cuiepa memücuayaxecü. 'Atahuta payari 'uti'üca, pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, nititara. Teyü'üquitüvamete nivaru'ütüani memüvaminicü. Müme mecanivarumini teüteri. ⁷ Yapaümeme quesüte menivarexeiyacaitünita 'esimemüpepe. Pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, tiniuta'aita quesüte memümiqienicüta. ⁸ Mete'ucuaca meniutihuxani. Yuhayevameyari tarimeyari meniucuxeürieni teyü'üquitüvamete, 'atahuta quirivayari nayani. ⁹ 'Esivatücacu nauca miriyari mecaniyupaümecaitüni teüteri. Hicü ni-vareutanü'axüani. ¹⁰ Teyü'üquitüvamete vahamatü yunaitü canuvasie menacayaxe, Rarümanuta müracutevasie menecüne.

'Inüari que memüte'itavaviri Pareseusixi (Mateu 16:1-4; Rucaxi 12:54-56)

¹¹ Hicü Pareseusixi meniu'axüani. Menisütüani niuqui mexüatüatü hamatüana, me'ivavirietü 'inüari memüxeiyacü muyuavisie mieme mupitüarie, memi'inüatanicü. ¹² Mücü yu'iyarisie ha'aivatü müpaü niutayüni, Titayari 'inüari metevava hicü miemetexi. Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, yemecü 'inüari mepücapitüarieni hicü miemetexi. ¹³ Varucu'eirieca hutarieca nacayerüni canuvasie, 'anutaüyepai neyani.

Tiyucuxanariyame Pareseusixi vahesüa mümieme (Mateu 16:5-12)

¹⁴ Mericüsü teyü'üquitüvamete metenatümaiya pa mema'üniuecai. Xeime hücüa mepexeyacai pa canuvasie. ¹⁵ Hicü müpaü tinivaruta'imaiya, Yumarima 'aixüa xequeneyucuerivayurieca tiyucuxanariyame hepaüsita Pareseusixi vahesüa mümieme, Herurexisüa mümieme. ¹⁶ Müme müpaü meteniyutahüave, Pa temücaheye'üicü müya naineni. ¹⁷ Quesusi tiutimaica que memüteyücühüavecai müpaü tinivarutahüave, Titayari niuqui xetexüatüa pa xemücahexeyiacü. Xecate'lenana, xecatemaivave cuxi. Xe'iyari cuxi tises'e'i. ¹⁸ Xe'uhüxitü xecateheuneniere, xe'unacatü xecateheu'lenana, tixaü xecateha'eriva. ¹⁹ 'Auxüme payari ne'utitaracu 'auxüme miriyari vahesie mieme, quepaüme quirivayari hüpüneme xepucuxeürie muyuhayevaxü. Müme müpaü meniutiyuani, Tamamata heimana hutame. ²⁰ Mücü tivarahüave, 'Atahuta payari nauca miriyari vahesie mieme ne'utitaracu, quepaüme quirivayari xepucuxeürie muyuhayevaxü. Müme meniutiyuani, 'Atahutame. ²¹ Müpaü tinivarutahüave, Queri xecatemaivave cuxi.

Macüpecai que müranayahüiya Vesairasie

²² Hicü mecaneta'axüani Vesairapai. Teüteri meni'atüirieni 'uqui macüpecai, vaüriyarica me'ipitüatü mimayüanicü. ²³ Hicü macüpecai mamayasie tivierca, quiecarisie tesitapai neihana. He'aüsicamaxüaca hüxitana, hesiena 'utimeca, müpaü tinita'ivaviya, Tixaü pecatixeyia. ²⁴ Hicü 'anutanierca müpaü niutayüni, Teüteri cüyexi nepüvaxeyia yaxecüa me'eneneme, peru teüteri meneu'uvani. ²⁵ Hicü hutarieca hüxitana niutimeni. Tevi nanutanierca, heunieretü nayani. Naime tiniuxeyia que mütiyayacü. ²⁶ Hicü Quesusi nitanü'ani quiena müpaü titahüaveca, Quiecarisie pepücaheumieni, xeime pepücaraxaxatüvani.

Pecuru que mütiyutahecüataxü (Mateu 16:13-20; Rucaxi 9:18-21)

²⁷ Hicü Quesusi teyü'üquitüvamete vahamatü yunaitü menecüne. Quiecarite 'esimüyeyesie meniu'uvacaitüni Sesareya Piripu 'aurie. Mana huyeta me'uyehütü, müpaü tinivaruta'ivaviya teyü'üquitüvamete, Teüteri que me'utiyuane que nemüpaicü ne. ²⁸ Mümeri müpaü metenita'eiya, Hipatü müpaü meniu-

tiyuane, Vani Ti'üyame pemühücücü, hipatüta 'Eriyaxi pemühücücü, hipatüta texaxatamete pemüxevitü.

²⁹ Hicü müpaü tinivaruta'ivaviya, Xemete que xe'utiyuane que nepüpaicü. Pecuru müpaü tinita'eiya, Que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitütütü, 'ecü pecanihücütüni. ³⁰ Hicü nivaruhüritüani 'asimemücate-hehüavenicü xeime hepaüsitana.

Quesusi que mütihecüatacai que mütimierieniquecai
(Mateu 16:21-28; Rucaxi 9:22-27)

³¹ Hicüsüari nisutüani tiva'üquitüatü, müpaü 'utaitü, Neuyeveca cuxi ne Yuri Tevi que nemütiteva vaüca nemüticuinecü. Ta'uquiyarima, mara'acate memühüritüarie, mümeta 'inüaricü memüte'üquitamete mecanenitixani'eriecuni. Necanimieriemücü, necananutanierimücü hairieca tucarisie. ³² 'Icü niuquieya canihecüacaitüni que mutayü. Hicü Pecuru yateva hevitüca nisutüani 'icu'imaiyatü. ³³ Quesusi ta'aurie 'aveca, hipame varuxeyaca teyü'üquitüvamete, nicu'imaiyani Pecuru müpaü 'utaitü, Xaüsie queneuye'a Cauymarie Nehüxie pepüca'uvani. 'Ecü Cacaüyaripaü pepücare'iyari, teüteri vahepaü xeicüa pepüre'iyari.

³⁴ Hicü yu'aurie varutacuevieca teüteri, teyü'üquitüvamete vahamame müpaü tinivarutahüave, Tevi xüca yuvaüriyani nehamatü muyeicanicü, queyuxani'erieca, queyuvauüriyani sepa curuxisie mümierieni, nehiesie quetiviyani. ³⁵ Que mü'ane müyutaviceisitüamücü caniyutatümaimücü. Que mü'ane müyutatümaiya nehiesie mieme, niuqui 'aixüa manuyünesie mieme, mücü niyutaviceisitüamücü yemecü. ³⁶ Tevi nai cuipepa mütixuave xüca ra'ivanique, tita ra'ivaqueyu xüca yutatümaiyanique. ³⁷ Tevi titacü tiyutuani yutucari mücanavaiyarienicü. ³⁸ Hicü miemetexi hipame va'üitama memüvacumaüva 'axa memüteyuruva vasata 'uyeicatü, que mü'ane munesiteviya miteviya neniuiqui, ne-ta Yuri Tevi que nemütiteva necaniteviyacamücü 'iya quepaucua nemunuani ne'uquiyaripaü neparivetü, netupirisixima memüpasie Cacaüyarisie mieme vahamatü.

9 Hicü müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, hipatü 'uva memü'uva mepücacuini mexi mecanenierivave que mütiyüni quepaucua Cacaüyari munuani türücaüyemecü ti'aitatü. 'Arique mücaque mecanicuicuni.

Quesusi yücü 'anetü que müratüa
(Mateu 17:1-13; Rucaxi 9:28-36)

² Hicü 'ataxeime tucari 'anucayacu Quesusi nivarevitüni Pecuru Cacuvu Vani yemuri 'amanutitevisie yuhücüame. Mana yücü 'anetü nayeitüarieni vahüxie. ³ Quemarieya xavatütü nayani, cui tuxatü 'üvipaü. Cuipepa mütama turiyame müya 'aneneme pücaüve mitiyeitüani. ⁴ Mana 'Eriyaxi Muiseximatü memasiücütü menacüne, Quesusimatü metenicuxatacaitüni. ⁵ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave Quesusi, Ti'üquitame 'acu, 'aixüa cani'aneni 'uva temu'uvacü. Camüsü xamaru tepütivevieni haicame, 'ahesie mieme

xeime, Muisexisie mieme xeime, 'Eriyaxisie mieme xeime.

⁶ Pecuru 'asipücatimaicai que mütayüniquecai, teyü'üquitüvamete cui memeumamacaicü. 'Ayumieme müpaü putayü. ⁷ Hicü haivitüri nuaca nivaru'etüriyaviya. Xevitü niutaniuni haivitürisie ya'utaitü, 'Icü caninenivetüni neninaqui'erieca, xequene'enieca. ⁸ Yapaucua mehanieretücüneca naisarie, xeime mepüca'uxeiyu'aurie 'uveme, Quesusi xeicüa meniuxeiya.

⁹ Hicü yemurisie me'acanexüaximecacu, Quesusi nivaruta'aitüani 'asimemücatehehüavenicü xeime tita memüte'uxeiyu, mexi Yuri Tevi müquite vasata ca'anucunquevecai cuxi, 'ariqueque xeicüa. ¹⁰ Que mainecai yamecaticahucaitüni, peru yusata niuqui menixüatüacaitüni tita mütixatacai, manucuqueni müquite vasata que mainecai. ¹¹ Hicü müpaü metenitativaviya, Müme 'inüaricü memüte'üquitamete, tita-yari müpaü mete'utiyuane quename heuyevese 'Eriyaxi meri munuani. ¹² Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Neuyeveca 'Eriyaxi meri munuani 'aixüa miyurieninai. Masi que re'uxa Yuri Tevi hepaüsita, que müreuyevese vaüca müticuinecü müxani'erivanicü. ¹³ Masi ne müpaü netinixecühüaveni, 'Eriyaxi caninuaniri. Yamepiyuri que mütivanaquecai, müpaü que müre'uxa hepaüsitana.

Quesusi que mürenayahüa temaicü, cacaüyari 'axa mü'ane 'iviyacacu

(Mateu 17:14-21; Rucaxi 9:37-43)

¹⁴ Hicü mevaranucu'axirümeccacu hipame teyü'üquitüvamete, yumüireme teüteri menivaruxeiya teyü'üquitüvamete va'aurie, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai menivaruxeiya niuqui mexüatüacame vahamame. ¹⁵ Hicü teüteri me'ixeyaca Quesusi, menihüxiyani, hepana meniutanausaxüani menitavaüritüani. ¹⁶ Mücü müpaü tinivaruta'ivaviya müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai, Titacü niuqui xetexüatüa vahamatü. ¹⁷ Tevi xevitü müpaü tinita'eiya, Neuxei ti'üquitame, nenive 'uquitüme nepümasi'atüiri, cacaüyari 'axa mü'ane minü'ücü ca'itauni-etü mütaniunicü. ¹⁸ Sepa haque meita'axiya peiyehüpa, cuaimuxari püvayeneica, yutametecü pütütaqueveputanaranare. Ne nenivarutavavirieni teyü'üquitüvamete 'ahesüa miemete memenayahüanicü, peru mepüyatexie. ¹⁹ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Cari hicü miemete yuri xepücate'erie. Quepaümexa peuyevese xehamatü nemucani. Quepaümexa nepüxenevieca. Xequenavitüqui. ²⁰ Hicüsüari meni'atüirieni. Mücü cacaüyari 'ixeyaca Quesusi, yapaucua nitanüni temaicü. Cuipepa 'ucaveca 'iya, nicurupenecaitüni, cuaimuxari 'anativietü. ²¹ Quesusi müpaü tinita'ivaviya quemasieya, Quepaümexa pi'axiya. Mücü müpaü niutayüni, Nunusiyaripai. ²² Müixa taipa hapa neihüpani 'imienique. 'Ecü xüca peyüveni 'asipemütüyurieni, que-tanenanimayaca quetaneparevieca. ²³ Quesusi müpaü tinitahüave, Titasü peraine, xüca neyüveni pemaine. Que mü'ane yuri müti'erie naimecü püyüve. ²⁴ Hicü temaicü quemasieya müpaü tiniuhiva, Yuri nepütü'erie

'acu, queneneuparevi yuri xüca necati'erieca. ²⁵ Quesusi yumüireme varuxeyaca me'anausaxüaximeme hepana meyucuxeürinique, nitatieni cacaüyari 'axa mü'ane müpaü ticühüavetü, Neuxei 'ecü cacaüyari pemüca'itaunie mütaniunicü mü'enanicü, ne nematini'aitüaca pemixünacü, tavari pemüca'iviyanicü. ²⁶ 'Iya cacaüyari 'utahivaca 'itacasetü carima, nixüna. Müquipaü 'anetü nayani temaicü. 'Ayumieme 'esivatü-cacu yunaitü müpaü meniutiyuani, Caniumüniri. ²⁷ Perusü Quesusi temaicü mamaya 'uviyaca nenucuhana. 'Iya nanucuqueni.

²⁸ Hicü quita heutahacu, teyü'üquitüvametemama müpaü menita'ivaviya yuhücüate me'ayetetü, Titayari tetetatatexie tame temayenü'anicü. ²⁹ Mücü müpaü tinivarutahüave, Yunenevietü yuhaquietü xeicüa caniyüveni meyenü'anicü 'ipaü 'aneneme.

Quesusi tavari que mutayü que mütimierieniquecai
(Mateu 17:22-23; Rucaxi 9:43-45)

³⁰ Hicü mana menecüne. Carereya cuieyarisie meni-uyecüne. Püca'inaquecai xevitü mütitamarienicü. ³¹ Teyü'üquitüvamate tiniva'üquitüacaitüni. Müpaü tinivarutahüave, Ne Yuri Tevi nehücütütü nepüyetuiya teüteri vamamasie. Menenimiecuni. Nemierieme, hairieca tucari 'anucayayu nenanucuquemücü. ³² Müme 'icü niuqui mepücahetimaivavecai. Menimacaitüni me'ita'ivaviyaque.

Que mü'ane masi müve'eme
(Mateu 18:1-5; Rucaxi 9:46-48)

³³ Mericüsü Caperünaume meneta'axüani. Quita meheutahaxüacu müpaü tinivaruta'ivaviya, Titacü niuqui xetexüatüacai huyeta. ³⁴ Müme cayuvatü xeicüa meniumacaitüni, niuqui memüxüatüacacü huyeta que mü'ane müme masi müve'emetücaicü. ³⁵ Hicü 'ayerüca, Tamamata Heimana Yuhutame varutacuevieca yu'aurie, müpaü tinivacühüaveni, Xevitü xüca ve'eme 'ayeimücüni, neuyeveca yunaima vaparevivame mayuyetitüanicü 'imatüreme mayuyetitüanicü. ³⁶ Hicü nunusi 'ahanaca vahixüapa nitaqueni. 'Itituca müpaü tinivarutahüave, ³⁷ Que mü'ane xeime mütanaqui'erieni 'ipaü me'aneneme türi nehesüa mümiemecü, mücü canenitanaqui'erimücü ne. Que mü'ane munesitanaqui'erieni ne xeicüa pücanesitanaqui'erieni, masi que mü'ane munesiheyenü'a canitanaqui'erimücüta.

Que mü'ane mücatasi'aye'uni, mücü tahesie tiniviyani
(Rucaxi 9:49-50; Mateu 10:42)

³⁸ Vani müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, xeime tahesie mücativiya tecaniuxeiya varayenü'avame cacaüyarixi 'axa memü'anene, 'ahesüa niu miemetütü. Mücü tahesie mücativiyacü, 'ayumieme tepinena. ³⁹ Quesusi müpaü niutayüni, Xepüca'inenaca. Tevi xüca türücaüyemecü 'inüari tiyurieneni, müpaü 'utaitü quenename nehesüa mieme, quetiüveni cuitüva nehapaüsita 'axa mutaineni. ⁴⁰ Que mü'ane mücatasi'aye'uni, tahesie catiniviyani. ⁴¹ Que mü'ane xei tecüxiyari müxehar-

itüani Cürisitusüa miemete xemühümecü, yemecü peixeiyani tita müra'ivaxü.

Titacü mütitiquetamüre
(Mateu 18:6-9; Rucaxi 17:1-2)

⁴² Que mü'ane mitiquetamüre xeime 'icü türi yuri memüte'erie, masi 'aixüa püyüniqueyu mata mahete xüca 'ecatütüanique cüpieyasie, haramarasie xüca heucahüiyanique meripai. ⁴³ 'Amama xüca masihec-ahüpani, quenavitequi. Masi 'aixüa püyüniqueyu pemamapurütü xüca peheutahanique tucari maxu-avesie, hutame pe'ucamamatü xasi taiyariyarisie pemücaheutahanicü mücatüvesie. ⁴⁴ Mana cuisü müvacüme pücamüni tai pücatüveni. ⁴⁵ 'Aüca xüca masihec-ahüpani, quenavitequi. Masi 'aixüa püyüniqueyu xüca pe'ücapurutü peheutahanique tucari maxu-avesie, hutame pe'uca'ücatü xasi taiyariyarisie pemücahüiyanicü mücatüvesie. ⁴⁶ Mana cuisü müvacüme pücamüni tai pücatüveni. ⁴⁷ 'Ahüxi xüca masihec-ahüpani, quenivatitu'i. Masi 'aixüa püyüniqueyu xüca peheutahanique haque Cacaüyari müra'aita tapa pe'acüpetü, xasi taiyariyarisie pemücahüiyanicü hutame pe'ucahüxitü. ⁴⁸ Mana cuisü müvacüme pücamüni, tai pücatüveni.

⁴⁹ Yunaitü meni'itiyacuni taicü, naitü mavari que müti'itiva 'unacü. ⁵⁰ 'Una 'aixüa cani'aneni, peru xüca hamuritü 'yanique, titacü ha'usivime xeteheyeitüaniqueyu 'una. 'Una xequenexeiyani yuhesie 'aixüa xeteyuxexeyatü.

Quesusi que müti'üquitacai, 'uqui yü'üya mücu'eirie hepaüsita
(Mateu 19:1-12; Rucaxi 16:18)

10 Mericüsü mana heyeyaca, Cureya cuieyarisie 'uyeyaca, Curutani hatuxame 'anutaüye ninuani. Mana tavari teüteri hesüana meniuxeüriecäitüni. Que mütiyurienecai, tavari tiniva'üquitüacaitüni. ² Hicü Paresexixi meniu'axüani, müpaü mete'icu'ivaviyatü me'i'inüatatüvetü, Titauniva 'uqui yü'üya mücu'eirienicü me'utiyuatü. ³ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Que tixe'u'aitüa Muisexi. ⁴ Müme müpaü metenitahüave, Muisexi nipitüani tevi xapa mütavevieni'icü 'eiriya hepaüsita, 'arique micu'eirienicü. ⁵ Quesusi müpaü tinivaruta'eiya, Xe'iyari müsese'icü 'ayumieme 'icü 'aitüarica tinixe'uta'utüirieni. ⁶ Peru matüaripai naitü mütiunetüariapai, Cacaüyari nivarutivieni 'uquitüme 'ucatüme. ⁷ 'Ayumieme 'uqui niyupatamücü, yuquemasi yuvarusi vahesüa niyeyeimücü, yu'üyasie tiniviyamücü. ⁸ Memüyuhutacai xei vaiyari mecanacünicuni meyuxevitü, cananuyüveni. 'Ayumieme mecaniyuxevini, mepücauyhutari. ⁹ Mericüsü Cacaüyari que mütivaruxeviriyaxü, tevi püca-vataxüriexüani.

¹⁰ Hicü quita me'ayetetü, teyü'üquitüvamate tavari menita'ivaviya mücü hepaüsita que mutayü. ¹¹ Quesusi müpaü tinivarutahüave, Que mü'ane 'icu'eirieme yü'üya, xeime püta mütivitüni, mücü nicumaüvani que mü'ane mücayü'üya. ¹² 'Ucata xüca 'icu'eiriene yücüna,

xeime pūta xūca 'uticūnata, mūcū nicumaūvani que mū'ane mūcayūcūna.

Quesusi que mūtiuniu, tūri 'aixūa memū'itūarienicū
(Mateu 19:13-15; Rucaxi 18:15-17)

¹³ Hicū hesūana mecaniva'atūvacaitūni tūri vahesie mutimenicū, peru teyū'ūquitūvamete menivarutate'acaitūni. ¹⁴ Quesusi varuxeiyaca teyū'ūquitūvamete que memūteyuriecāi niuyeha'ani. Mūpaū tinivarutahūave, Xequenivapitūaca tūri nehēsūa memū'axenicū. Xepūcavanenasitūiyani. Cacaūyari mūya me'aneneme catiniva'aitūvametūni. ¹⁵ Niuqui caniseūyeni que nemūtixecūhūave, que mū'ane nunusipaū mūcayuvaūriya Cacaūyari mūtita'aitūanicū yapūcatipitūarieni. ¹⁶ Hicū yumamasie varutitūcūtū yacaniutainecaitūni para 'aixūa memū'itūarienicū vaheima 'utimeca.

'Uqui mūxicutūcai

(Mateu 19:16-30; Rucaxi 18:18-30)

¹⁷ Mericūsū Quesusi niyemieximecaitūni. Hicū tevi 'unausarūmetū hesūana ninuani. Hūxiena niutunumaqueni mūpaū tīcū'ivaviyatū, Ti'ūquitame 'aixūa pemūtiuca'iyari 'acu, tita reuyevese nemūtiyurienicū tucari mūcaxūve nehēsie mūtinaquenicū. ¹⁸ Quesusi mūpaū tinita'eiya, Titayari 'aixūa netiuca'iyarime penētixata. Tevi 'aixūa mūtiuca'iyari 'apūca'uyeica, Cacaūyari yuxevitū 'aixūa pūtiuca'iyari pūta. ¹⁹ 'Ecūsū 'aitūarica pepūmate, pepūcati'amieni, xeime 'ūyaya cūnaya pepūcacumaūvani, pepūcatinavayani, xeimesie pepūcarahūpani peti'itavatū, pepūcati'acuamanani, 'aquemasī 'avarusi quetinivareuyehūvirieca, que manuyūne. ²⁰ 'Iya mūpaū tinitahūave, Ti'ūquitame, 'icū naimesie yanepūticamie temaicūyaripai. ²¹ Quesusi 'ixeyiatū ninaqui'eriecāitūni. Mūpaū tinitahūave, Xevitūxā xēicūa peuyevese yapemūtiyurieni. Quenemie, tita pemūrexeiya quetinetua, tuminiyari quenivarumicua puvūresixi. Mūcūcū muyuavisie vāūca pepeucaqueni. Pevare'ūtūame quenaye'a, nehēsie quetiniviyani, sepa curuxisie pemumierienique. ²² 'Icū niuquicū panutixūnetūya. Yuhiverietū caneyani vāūca mūrexeiyacāicū.

²³ Hicū Quesusi yu'aurie hanieretūyaca mūpaū tinivarutahūave teyū'ūquitūvamete, Canicuaniveni xicusixi memaye'axūanicū Cacaūyari mūtiva'aitūvametūnicū. ²⁴ Teyū'ūquitūvamete menihūxiyacaitūni niuquieyacū. Quesusi hutarieca mūpaū tinivarutahūave teyū'ūquitūvamete, Nenivema, canicuaniveni mūme yuri memūte'erie tuminisie memaye'axūanicū Cacaūyari mūtiva'aitūvametūnicū. ²⁵ Sepa mūcacuanivenique cameyu manuyehani 'ivipame hūxieyasie, peru siepūre yeme pūcuanive xicu maye'anicū Cacaūyari mūti'aitūvametūnicū. ²⁶ Mūme masi vāūca menihūxiyacaitūni. Mūpaū meteniyūcūhūavecaitūni, Mericūte, xūca mūpaū 'aneni, quepai pūyūve mūtavavicueisitūarienicū. ²⁷ Hicū Quesusi vaxeyiatū mūpaū niutayūni, Teūteri mēpūcayūvave memūyuvavicueisitūanicū, masi Cacaūyari caniyūveni mū-

vativicueisitūanicū. Cacaūyari naimēcū caniyūveni. ²⁸ Hicūsūari Pecuru nisutūani mūpaū ticūhūavētū, Camūsū tame naime tete'ucu'eirieca 'ahesie tepūteviya. ²⁹ Quesusi mūpaū niutayūni, Niuqui caniseūyeni que nemūtixecūhūave, que mū'ane micu'eirie yuqui yu'ivama yuvarusima yuquemasima yū'ūitama yunivema yucūie, xūca varucu'eirieni necūmana, niuqui 'aixūa manuyūnesie mieme, ³⁰ xei sienituyari masi varexeiyatū canayeimūcū hicū quite, 'ivamarixi, yuvarusima, yunivema, cuie. 'Uximatūarietū varexeiyatū canayeimūcū. Tucari 'umamiesie 'aye'ame, tucari mūcaxūve hexeyiatū canayeimūcū. ³¹ Peru yuvaūcavatū hicū memūve'emete, 'imatūremete mecanacūnicuni, 'imatūremete ve'emete mecanacūnicunita.

Tavari Quesusi que mutayū que mūtimierieniquecai

(Mateu 20:17-19; Rucaxi 18:31-34)

³² Mericūsū huyeta meniuhucāitūni Querusareme meutiyune 'utūa, Quesusi nanuhaitūacāitūni. Teyū'ūquitūvamete menihūxiyacāitūni. Hipatū memiveiyacāi menimamacāitūni. Hicū tavari yateva canivarevitūni Tamamata Heimana Yuhutame. Nisutūani tivacuxaxatūvatū que mū'itūarieniquecai, ³³ mūpaū 'utaitū, Neuxei, Querusareme teneta'axūacuni. Ne Yuri Tevi que nemūtiteva necaniyetuiyamūcū mara'acate memūhūritūarie vahēsūa, mūme 'inūaricū memūte'ūquitamete vahēsūa. Va'isūcate menesitahūaveyu, necanimieriemūcū, menesiyetuayu teūteri memūcahuriyusixi vahēsūa. ³⁴ Mūme mecanentananaimacuni, yuhaxūama nehēsie meniuta'aūsicaviecuni menenicuvaxūacuni, mecanenimiecuni. Peru hairieca tucari 'aye'ayu, necananucūquemūcū.

Cacuvu Vanimatū que memūte'itavavirie

(Mateu 20:20-28)

³⁵ Hicū Severeu nivemama Cacuvu Vani yuhutatū 'aura me'acūneca, mūpaū metenitahūave, Ti'ūquitame, pūtasinaque tahesie mieme yapemūtiyurienicū, que temūmatetavavirieni. ³⁶ Mūcū mūpaū tinivaruta'eiya, Que tixenaque yanemūtiyurienicū xehesie mieme. ³⁷ Mūpaū metenita'eiya, Quetaneupitūa 'atemutiyaxecū xevitū 'aserieta xevitūta 'a'utata, quepaucua visi pe'ānetū pemayani. ³⁸ Hicū Quesusi mūpaū tinivarutahūave, 'Asixepūcatemate tita xemūtecu'ivava. Nehēpaū xete'ucacucūinetū xeteyūvave xemenu'ienicū tita nemūranu'ieni ne, nehēpaū xeteyūvave xema'ivarienicū tevi que mūranucanamiēpaū hacū quepaucua muca'ūyarie. ³⁹ Mūme mūpaū menituyani, Tecaniyūvaveni. Quesusi mūpaū tinivarutahūave, Yemēcū tita nemūranu'ieni xecanaru'iecuni, nemūca'ūyarienipaū xecanica'ūyariecuni. ⁴⁰ Peru heiserie nepūcahexeiyā nemūxepitūanicū ni neserietā ni ne'utata 'axemutiyaxecū. Masi mūme vahesie mieme mucu'arisie xēicūa, mūme yametenipitūariēcuni.

⁴¹ Hipatū Tamamata me'u'enanaca que memutiyuānecāi, menisutūani mevaxēūmatū Cacuvu Vani. ⁴² Quesusi yu'aurie varutacuevieca yunaime, mūpaū tinivarutahūave, Xeme mūpaū xepūtemate, mūme

nuivarite vasata memümariva mete'aitametetütü meteniva'uxitüaca mete'aitatü. Vavemete heiserie mecanexeyani vahepaüsita que memüteyurieni. ⁴³ Müpaü pücatiyüni xeme xesata. Que mü'ane ve'eme mayaniqueyu xesata, yunaime xeparevivame canayeimücü. ⁴⁴ Que mü'ane mexüacame mayaniqueyu xesata yunaime xehesie mieme vaüriyarica ti'uximayatü canayeimücü. ⁴⁵ Yuri Tevi que nemütiteva, que nemütinua, nemüpareviyanicü nepücanua, masi nevaparevienique püta necaninuani, netucari nemütatuanicü yumüireme vahesie mieme, nevaxünaque.

Que müranutanierixü Varütimeyu macüpecai

(Mateu 20:29-34; Rucaxi 18:35-43)

⁴⁶ Mericüsü Querucu meneta'axüani. Mana meheye-huximecacu 'iya Quesusi, teyü'üquitüvametemama yunaitü, yumüiretü teüteri vahamatü, tevi macüpecai mana niucateitüni huye tesita tivautü, Varütimeyu titevatü, Timeyu nu'ayatütü. ⁴⁷ 'Icü 'u'enaca quename Quesusi Nasaretitanaca 'uyüximecai, nisütüani müpaü tiuhivatü, Quesusi 'acu Raviri pemünu'aya, quenenenimayaca cuerietü. ⁴⁸ Yumüiretü menitate'acaitüni cayuvatü müticanicü. Mücüsü masi carima müpaü tiniuhivacaitüni, Raviri nu'aya 'acu, quenenenimayaca cuerietü. ⁴⁹ Quesusi mana 'utaqueca, müpaü niutayüni, 'Aura xequenehüaviyu. Müme mehecüneca 'aura menitahüave macüpecai, müpaü me'utiuyatü, 'Aiyari queneucayesa quenancuquexi, 'aura pümasitahüave. ⁵⁰ Mücü yü'ücaricü hevivicca, 'anucuqueca, Quesusisüa neyani. ⁵¹ Quesusi müpaü tinitahüave, Que matinaque nemümasiyurienicü. Macüpecai müpaü niutayüni, Ti'üquitame nepayeniereniqueyu. ⁵² Quesusi müpaü tinitahüave, Quenemie, yuri pemütiuta'ericü pepanayeve. Yapaucua nanutanieri, huyeta neiveiya Quesusi.

Querusaremesie que müreutaha

(Mateu 21:1-11; Rucaxi 19:28-40; Vani 12:12-19)

11 Mericüsüari Querusaremesie me'axüaximecacu Vetüpaquesie Vetaniasie, yemuritüa me'u'axüacu Huriva Macu'u müracutevasie, yuhutame nivarutanü'ani teyü'üquitüvamete. ² Müpaü tinivartahüave, Quiecaricü 'anutaüye mucumasie xequenehu. Mana xe'anutahaxüaximetü puxu nunusi xecanetaxeyiacuni hacuvicame, tevi hesiena müca'anutiyerüve cuxi. Xequenacuxüna xequenahani. ³ Xevitü xüca müpaü tixecu'ivaviyani, Titayari müya xeteyurie 'utaitü xeme müpaü xequenetiyua, Ti'aitame neiyehüaca, cuitüva canenü'amücü. ⁴ Mericüsü mehecüneca caye 'utüa meneitaxeyia puxu nunusi 'acuvicame quitenie 'aurie. Menecuxüna. ⁵ Teüteri mana memüti'ucaci hipatü müpaü metenivaruta'ivaviya, Que xeteyurie puxu nunusi xe'acuxünatü. ⁶ Hicü yametenivarutahüave que mütivarutahüavixü Quesusi, teüteri yametenivarupitüani. ⁷ Puxu meneyehana Quesusisüa. Hicü yü'ücaricü me'enutiveriecu, hesiena nanutiyerüni. ⁸ Yumüiretü me'ivaüritüatü yü'ücaricü meni'itüaxime-

caitüni huyeta. Hipatüta cüye xavari me'uhapatü meniyeuaximecaitüni.

⁹ Memuhaitütüacai, memü'imamatücai müpaü meteniuhivacaitüni, Quetaneutavicueisitüa 'aixüa, 'aixüa queticuxaxasivani 'iya hepaüsita, que mü'ane Ti'aitamesüa miemetütü 'amamie hepaüsita, ¹⁰ que mü'ane Ti'aitametütü maye'ani tatevari Raviri müti'aitacaipaü, mücü hepaüsita. 'Aixüa canianeni que mü'ane taheima macave.

¹¹ Mericüsü Quesusi Querusaremesie neutahani, tuqui 'amüpata neutahani. Hanieretüyaca naisarie nivayeyani 'acayunirümecacu. Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü yunaitü menecüne Vetaniyapai.

Que mütiuniu 'axa mü'itüarienicü xapa mücatacakai

(Mateu 21:18-19)

¹² Mericüsü 'uxa'arieca Vetaniya meheycüneca Quesusi neuhacamücücaitüni. ¹³ Xapa 'uxeyiaca tevapai xavacame, hepana neyani 'ixeyiaque, siparasü xüca tixaü ticaxeyiaqueyu hesiena. Mana nuaca tixaütü cacatiniucaxeyia, xavari xeicüa, maxuxuavere müca'aye'avecaicü. ¹⁴ Quesusi hicü müpaü tinitahüave xapa, Hasuacu xevitü tuma 'a'icuxi pücatucani. Menienieni teyü'üquitüvametemama.

Que müti'iti tuqui 'amüpa

(Mateu 21:12-17; Rucaxi 19:45-48; Vani 2:13-22)

¹⁵ Hicü Querusareme meneta'axüani. Quesusi tuqui 'amüpa curaruyarita heutahaca, nisütüani varanuyeveiyatü müme tuqui curaruyarita memüte-tuacai memütenanecai. Tumini patamete vamexate natixürieni, cucuruxi vatuayamete va'üparite natixürieni. ¹⁶ Pücapapitüacai tixaü mete'apitü emanuyecücanicü tuquita. ¹⁷ Mana tini'üquitacaitüni müpaü tivacühüavetü, 'Ipaüri care'uxa, Nequie nenevieri quiyari canimarivacamücü yunaime nuivarite vahesie mieme. Xemesü püta terü xecanayeitüaca haque tenavayamete memüyu'avieta. ¹⁸ Hicü mara'acate memühüritüariecai, müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai vahamatü yunaitü menienieni, menimacarücaitüni, teüteri yunaitü memühüxiyacaicü tita müti'üquitacai hepaüsita. 'Ayumieme mara'acate metenicuvautüvecaitüni que memüte'imienique. ¹⁹ Hicü 'ucutaicarecu quiecarisie nivayeyani.

Xapa que mütiuva, tiutaniucu para 'axa mü'itüarienicü

(Mateu 21:20-22)

²⁰ Mericüsü ximeri 'ame'uyehuximetü, xapa meniuxeiya vaquime naitü nanayaripaitü. ²¹ Pecuru heye'erieca que mütiuyü müpaü tinitahüave Quesusi, Neuxei Ti'üquitame, 'iya xapa pemaxaxatacai 'axa mü'itüarienicü, mücü canitavaniri. ²² Quesusi müpaü tinivacühüaveni, Cacaüyarisie yuri xequetene'erieca. ²³ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane müpaü mütitahüave 'icü yemuri, 'Ena quene'apata, haramarasie queneu'ahüva 'utaitü, xüca yu'iyarisie cayuxamurieca, masi xüca yuri ti'erieca que-

name müpaü tiyüni que maine, müpaü catiniyümücü hesiena mieme. ²⁴ 'Ayumieme nepütixecühüave, naime xemütetavauni xeyunenevietü, yuri xequetene'erieca quename xe'itanaqui'eri. Müpaü yuri xete'eriecacu, yacatiniiyümücü xehesie mieme. ²⁵ Quepaucua xemüyunenevie, xüca xeimesie xetehüacuni xequeteneuyehüvirieca, mütixehueyehüvirienicüta xeme xe'uquiyari muyuavisie macave, ta'aurie que xemüte'axürüve. ²⁶ Me xüca xecatevareuyehüvirieni teüteri, xe'uquiyari muyuavisie macave pücatixehueyehüvirieni xeme ta'aurie que xemüte'axürüve.

Qesusi heiserie que mürexeiyacai

(Mateu 21:23-27; Rucaxi 20:1-8)

²⁷ Mericüsü tavari meneta'axüani Querusaremesie. Tuqui curaruyarita yeyeicacacu, mara'acate memühüritüariecai, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai, 'uquiravesixi vahamatü yunaitü 'aura meniu'axüani. ²⁸ Müpaü metenita'ivaviya, Haque pemieme heiserie pemexeiya 'ipaü pemütiyuriencü. Quepaicü heiserie masipitüa 'ipaü pemütiyuriencü. ²⁹ Hicü Qesusi müpaü tinivaruta'eiya, Neta nepüxeta'ivaviya xeimecü xeicüa. Xüca xenesita'eiya, neta nepütixetahüave haque memieme heiserie nemexeiya 'ipaü nemütiyuriencü. ³⁰ Vani quepaucua müti'üyanecai, taheima timiemetücai 'üyarica, teüteri vahesüa pümiemetücai nusu. Xequeneneuta'eiya. ³¹ Hicü müme niuqui menixüatüacaitüni müpaü me'utiyaütü, Xüca tame müpaü te'utiyaüni quename taheima miemetücai, mücü müpaü nitayümücü, Titayari yuri xecate'l'erri. ³² Masi xüca müpaü te'utiyaüni quename teüteri vahesüa miemetücai, quesü yüni. Müpaü meteniyücühüavecaitüni memüvamacarücaicü teüteri. Müme yunaitü müpaü meniutiyaüncaitüni Vani hepaüsita, quename yuricü tixaxatametücai. ³³ 'Ayumieme müpaü metenita'eiya Qesusi, 'Asitepücatemate. Qesusita müpaü tinivaruta'eiya, Mericüte, neta 'asinepücatixetahüave haque memieme heiserie nemexeiya 'ipaü nemütiyuriencü.

Te'üviyamete 'axa teyuruvamete

(Mateu 21:33-46; Rucaxi 20:9-19)

12 Hicüsüari nisütüani tivacuxaxatüvatü, 'üxasi hepaüsita ti'üquitatü. Müpaü niutayüni, Tevi haraveri caniutavevieni. Caxie 'uca'uitüaca, 'utatesaca, vati'ineca caxie püname, 'e'utevime 'utavevieca nenereme capa caxie 'ucacuaiyanicü, te'üviyamete nivaruhüritüani vacuetatüatü, tepapai caneyani. ² Hicü tucari 'aye'acu muticuacaxesie, ti'uximayatame niutanü'ani te'üviyamete vahesüa, haraverita mieme 'icuaxi yapaümeme mütanaqui'erienicü cusiyarisie mieme. ³ Müme masi me'iviyaca, me'icuvaxüaca, yacü xeicüa maveme meneinü'ani. ⁴ Hutariecata xeime niutanü'ani ti'uximayatame vahesüa. Mücü menituaxa mu'uyasie, meninanaimacaitüni. ⁵ Xeimeta 'utanü'acu, menimieni. Yuvaücavame cuxi nivanü'acaitüni. Hipame menivarutivani, hipame menivarucuini.

⁶ Xeime cuxi canexeyacaitüni yunivetüme münaqui'eriecai. 'Imatüriece nitanü'ani vahesüa, müpaü tiyücühüavetü, Meteneiyehüviriecuni nenive.

⁷ Te'üviyamete masi müpaü meteniyücühüavecaitüni, Camüsü, 'icüsie catininaquimücü cusiyari piniteya. Cümü tepimieni, tahesie püta mütinaquenicü. ⁸ Hicü me'iviyaca menimieni, haraveri varie meneicahüani.

⁹ Mericüte, que tiyurieni haraveri cusiyari. Caninüamücü, te'üviyamete nivatixütüamücü, hipame nivahüritüamücü püta yuharaveri. ¹⁰ Cari ni 'icü 'utüarica xecatetiterüvavave,

Mücü tete memutaxani'eri qui vevivamete,

Mücü 'isiquina titutuicame nayani.

¹¹ Ti'aitame müpaü catiniuyurieni,

Canimariveni que temüte'ixeiya.

¹² Müpaü mepütemaicai müvaxatacaicü 'üxasi hepaüsita ti'üquitatü. 'Ayumieme metenicuvautüvecaitüni que memüte'iviyacü, peru menivamacarücaitüni teüteri. Hicü meheicu'eirieca menecüne.

Cuviyexunu tuminieya

(Mateu 22:15-22; Rucaxi 20:20-26)

¹³ Hicüsüari hesüana menivarutanü'ani Pareseusixi hipame, mümeta Herurexisie memüteviyacai hipame, niuquieyasie memiviyacü. ¹⁴ Mana me'u'axüaca müpaü metenitahüave, Neuxei ti'üquitame, tame tepümasimate 'ecü yuri pemutainecü, pemüca'acuerivayuriecü sepa xevitü que mütiyücühüave, yücü pemücativaxeyacü teüteri, masi Cacaüyari huyeya hepaüsita pepüti'üquita que mütivaüyacü. Tamüsü, titauniva mütiyutuanicü Sesaxi cuviyexunuyasüa mieme, pücatauniva nusu. ¹⁵ Tepi'üitüani, tepüca'üitüani nusu. Mücü yatimaitü yuhesie 'axa mü'ane que memüte'avi-etacai, müpaü tinivarutahüave, Titayari xenete'inüatataüve. Tuminiyari sequena'üi nemixeiyacü xeime. ¹⁶ Müme meni'atüirieni xeime. Müpaü tinivarutahüave, Quepai ramu'u püra'uxa, quepai püra'utüarica 'icü. Sesaxi mu'uya canihücütüni, 'utüaricayata, metenita'eiya. ¹⁷ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Tita Sesaxisüa mütimieme, Sesaxi xequetenapinirieca. Tita Cacaüyarisüa mütimieme, Cacaüyari xequetenapinirieca. Meniuhüxiyani que mutayü.

Que memüte'ita'ivaviyaxü, müquite que memüte'anucu'uni hepaüsita

(Mateu 22:23-33; Rucaxi 20:27-40)

¹⁸ Hicü hesüana meniu'axüani Saruseusixi. Müme yamenutiyaüncaitüni quename müquite meca'anutanneniereni. ¹⁹ Hicü müpaü metenita'ivaviya, Neuxei ti'üquitame, Muisexi 'ipaü catiniu'utüani tahesie mieme, tevi xüca masicaya 'umüni, xüca cueya 'uyuhayeva türi cavarexiyatü, mücü tevi canitivitümücü yucue, türi nivativevimücü masicaya nivemama memütaterüvarienicü. ²⁰ Mericüsü 'atahutatü 'amenititecaitüni 'ivamarixi. Vaması 'uca niutivitüni, ni-umüni türi cavaruhayevaca. ²¹ Mutaya nitivitüni, mücüta tiumü türi cavaruhayevaca. 'Iyata mutaya yunaitüta yaxecüa menitivitüni. ²² 'Atahutatü yunaitü

'ivamarixi tūri mepūcavaruhayevaxū. Yunaitū me'ucuicu, 'ucata tiumū. ²³ Mericūte, quepaucua xeniu memanucu'uni, 'atahutatū memitivitū quepai ra'ūya pūrayani.

²⁴ Hicū Qesusi mūpaū tinivaruta'eiya, Camū, 'ayumieme xecaniyuarieca, 'utūaricayari xemūcamatecū, que mūtītūrūcaūye Cacaūyari 'asixemūcatematecū.

²⁵ Quepaucua mūquite memanucu'uni, mepūcaneneūqueni mepūcaviquieca. Cacaūyari tupirisiximama taheima miemete vahepaū mecaniyūacacuni pūta. ²⁶ Mūquite vahepaūsita que mūre'uxa que memūte'anucu'uni, cari xecate'ititerūvavave Muisexi xapayasie haque tupiriya mexata, Cacaūyari que mūtītahūavixū, 'Apurahami, 'Isahaqui, 'Cacuvu necanivacacāyari'itūni ne, cananuyūneni. ²⁷ 'Ayumieme mūquite pūcavaxata quename vacacaūyari haitū.

Memayeyuyuri pūta vacacaūyari caniyuxatani, sepa memucui. Cuini mieme xepūyuyari.

Aitūarica mūve'eme

(Mateu 22:34-40)

²⁸ Hicū xevitū 'inūaricū mūti'ūquitametūcai 'aura 'ayaca, varu'enieca niuqui mexūatūacame, tinimaicaitūni 'aixūa mūtīvata'eyacū, mūpaū tinita'ivaviya Qesusi, Que mū'ane 'aitūarica masi pūve'eme naime 'aitūaricasie mieme. ²⁹ Qesusi mūpaū tinita'eiya, 'Ipaū cananuyūneni 'aitūarica mūve'eme, Xequeneu'enana 'Ixaherisixi. Ti'aitame mūtacacaūyari, 'iya Ti'aitame caniyuxevini. ³⁰ Peninaqui'eriecamūcū Ti'aitame mū'acacaūyari naime que pemūre'iyaricū, naime que pemūti'amatecū, naime que pemūticu'erivacū, naime 'atūrūcariyacū. 'Icū 'aitūarica masi canive'emetūni.

³¹ 'Esivatūcacu hepaūna mūve'emecū 'ipaū cananuyūneni, Peninaqui'eriecamūcū 'ahepaū tevi que pemūti'anaqui'eriepaū. Xevitū 'aitūarica pūcaxuave masi ve'emetūtū, 'icū hutatū xēcūa. ³² Hicū 'iya ti'ūquitame mūpaū tinitahūave, 'Aixūa pū'ane ti'ūquitame. Yuri pecaniutaineni, Cacaūyari caniyuxevini, xevitiūxa 'apūca'uyeica hepaūna 'anetū, que pemaine.

³³ Xūca tevi 'inaqui'erieca naime que mūre'iyaricū, naime que mūtimaivecū naime yutūrūcariyacū, xūca yuhepaū tevi naqui'erieca que mūtiyunaqui'eriepaū, yemecū 'aixūa caniyūmūcū, que mūcatiyūni naitū mavari mūtaiya mūcui'iva. ³⁴ Hicū Qesusi 'lenieca timaivemepaū que mūtita'ei mūpaū tinitahūave, Teva pepūca'uyeica pemaye'anicū, Cacaūyari mati'aitūvametūtū mayanicū. Hipatū tavari mepūcayuvaūriyaca tixaūtū memūte'ita'ivaviyacū.

Cūrisitu quepai pūranive, que mūtivaruta'ivaviyaxū

(Mateu 22:41-46; Rucaxi 20:41-44)

³⁵ Qesusi mūpaū niutayūni tuquita ti'ūquitatū, Titarari mūpaū mete'utiyuane mūme 'inūaricū memūte'ūquitamete, quename vaniu Cūrisitu Raviri xiūyarieya hūcūtūni. ³⁶ Mūcū Raviritūtū mūpaū niutayūni 'Iyari Mūtuyupata 'icuyuitūvacacu,

Ti'aitame mūpaū tinitahūave que mū'ane mūneti'aitūva,

Neserieta quenacani

'Aquetatūa mexi nevarahapani mūme memūmasi'aca'unie.

³⁷ Tamūsū Raviri Neti'aitūvame tinitaterūva. Mericūte, xūca Cūrisitu tita'aitūani Raviri, que timasiūcūni quename xiūyarieyatūni. Teūteri meyutemamavietū meni'eniecaitūni yuvaūcavatū.

Qesusi que mūtivaxanetacai sicūrivanusixi

(Mateu 23:1-36; Rucaxi 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Ti'ūquitatū mūpaū tinivarutahūave, Xequeneyucuerivayurieca mūme 'inūaricū memūte'ūquitamete vahepaūsita, mūme mūvanaque memeu'uvanicū 'etūtūme me'anacatūtū, quiecaru hixūapa vaūrisica memūpitūaricū, ³⁹ teūteri vahūxie memayaxecū tuquita, quiecame 'aurie memayaxecū 'ixūararipa, mūme vahepaūsita. ⁴⁰ Viyurasixi vapini mepūtevarutixūtūiri, 'emetehutevitū neneviericū mūcāmasiūcūnicū que memūteyurie. Vahesie masi yemecū tinahūivani.

Viyura tumini que mūti'atūiri Cacaūyari

(Rucaxi 21:1-4)

⁴¹ Hicū tumini macaxūrūva cacuniyari hūxie niutayerūni Qesusi. Teūteri nivaxeyacaitūni tumini me'acaxūrūvame cacunisie. Xicusixi yumūiretū vaūca meneicaxūrūvacaitūni. ⁴² Mericūsū xevitū viyura caninuanu tuminicū mavetū, hutame neucaxūrieni xei senitavuyari mūraye'atūca 'axeicūa. ⁴³ Hicū yu'aurie varutacuevieca teyū'ūquitūvamate, mūpaū tinivarutahūave Qesusi, Niuqui caniseūyeni que nemūtixecūhūave, 'icū viyura tumini mavetū cacunisie neicaxūrieni vaūcava, mūme yunaitū memeicaxūrūva 'esiva xēcūa meneicaxūrieni. ⁴⁴ Yunaitū mūme meneicaxūrieni tita mūranuyuhayeva, peru 'iya yuhaveri mieme neucaxūrieni, naime cūmana mūtuyumicuacai.

Qesusi que mutayū, tuqui 'amūpa que mūtica'unar- ieniquecaicū 'arique

(Mateu 24:1-2; Rucaxi 21:5-6)

13 Hicū tuquita 'ayenecacu, teyū'ūquitūvame-temama xevitū mūpaū tinitahūave, Neuxei, ti'ūquitame, tetexi que timamarivave quite. ² Qesusi mūpaū tinitahūave, 'Icū qui petixeyia 'amūpapa. Tete pūcahayevarieni yuheima 'atetū. Naitū canica'unar-iemūcū.

'Inūarite que mūtiasiūcūni taparirūmecacu

(Mateu 24:3-28; Rucaxi 21:7-24; 17:22-24)

³ Hicū Huriva Macu'u yemurisie 'ucaicu tuqui 'amūpa hūxie, Pecuru Cacuvu Vani 'Atūrexi yūhūcūate mūpaū metenita'ivaviya, ⁴ Quetatineutaxatūa quepaucua mūpaū pūtiyūni que pemaine. Tita ti'inūariyaritūni quepaucua maye'aximeni 'icū naitū. ⁵ Qesusi nisutūani mūpaū tivacuxaxatūvatū, Yumarima 'aixūa, xevitū catixe'u'irūviya. ⁶ Yumūiretū mecani'axūacuni mūpaū me'utiyuatū quename nehēsūa memiemete,

Ne Cürisitu necanilhücütüni, me'utiyuatü. Yumüireme menivacuamanacuni.

⁷Xeme quepaucua xemüva'enieni cuyaxi meyu-cuitüveme, quepaucua xemi'enieni cuya niuqui, xepü-cayuxamurieca. Neuyeveca müpaü mütiyünicü, peru 'acuxi naitü pücatapare mücücü. ⁸Nuivarite mecaniyeha'acuni mevacuicutü hipame nuivarite, xexuime cuiesie quiecatari mecaniyeha'acuni hipame cuiesie miemete mevacuicutü. Naisarie cuie canitayüamücü, haca canitavemücü. Peru que mütiyüni, mücücü canisütüariemücü xeicüa cuiniya.

⁹Xemesü xequeneyucuerivayurieca. Mecanixeyetua-cuni 'isücate vahesüa. Tuquiteta xecanitiveiyacuni. Cu-vexunarurisixi te'aitamete vahüxie xecaniti'ivavi-varieconi nehesüa xemümiemetecü, xemüvahécüatüa-cacü que xemüte'unenierixü. ¹⁰Neuyeveca 'icü niuqui 'aixüa manuyüne memütaxatüarienicü yunaitü nuivarite meri. ¹¹Quepaucua memüxetiviya memüxe'anuhapani 'isücate vahüxie, xeta'icuevatü xepücayu'iyaritüaca que xemutiyaneni. Masi que xemütepitüarieni 'ana, müpaü xeputiyaneni. Xeme xepücahüme que mü'ane yamütayüni, 'Iyari Mütiyupa-ta püta canihücütüni que mü'ane yamütayüni. ¹²Ra'iva pürayetuani mümierienicü, quemasieya yunive niyetu-amücü, türi meniyeha'acuni yu'uquiyarima vahepaüsü-ta, metenita'aitacuni memücüi'ivanicü. ¹³Yunaitü menixe'uxive'eriecacuni nehesüa xemümiemetecü. Que mü'ane tiuca'enivatü 'amuyeicani quepaucua mümünique, mücü nitavicueisitüariemücü.

¹⁴Xeme 'uxa'atüni xenixeyacuni mücü tevi müvase-viximani müracumaveriyani mana 'utiveme haque 'aixüa müca'ane mutivenicü, que mainecai tixaxatame Tanieri. Titerüvame quetimaiveni tita mütxata. 'Ana hürisie mequeyuta'una müme Cureya cuieyarisie meme'uvani. ¹⁵Que mü'ane caxetunisie macaca 'uxipietü, mücü 'anacayame yuquita pücaheutahani yupini tivayepinique. ¹⁶Que mü'ane yeuta meyeicani, yu'utüma pücanuani yu'ücaru tivayehurienique. ¹⁷Xüa 'ui müme memuhuca müme memütesisitüa 'ana. ¹⁸Xequeneyunenevieca müpaü catiuyünicü muhütüsie.

¹⁹Iya tucarisie 'uximatüarica canitixuaverimücü cuini mieme, matüaripai quepaucua Cacaüyari nai mütiunetüa hicüque que mücatixuavecai, tavari que mücatixuavenita. ²⁰Ti'aitame xüca 'esicareiter-itüanique 'uximatüarica, ni xevitü tevi pücatavicueniqueyu. Mesü müme müvaranuyexei vacü 'espüreiteritüa.

²¹'Anari xevitü xüca müpaü tixecühüaveni, Camü, 'ena caniuyeicani Cürisitu, Camü mana, xüca haineni nusu, yuri xepücate'i'erierieca que mü'ane müya mutaineni. ²²Yacü Cürisitusixi, yacü texaxatamete mecani'axüacuni. 'Inüari mecanitiveiecuni mamari-vaveme mevacuamanaque 'asita müme memanuyexeyarie xüca meyüvavenique. ²³Xemesü xe-queueyü'üviya. Nai nepütixe'utaxatüa yacatiyüvecacu cuxi.

Yuri Tevi que mütinuani

(Mateu 24:29-35, 42-44; Rucaxi 21:25-36)

²⁴'Ana 'iya 'uximatüarica heunuayu, tau caniyürimücü, mesa cacanihecüarivimücü, ²⁵xuravesixi mecanicaxüricuni muyuavisie miemete, müme türücariya memexeiya muyuavisie mecaniyuitüariecuni. ²⁶'Ana Yuri Tevi que nemütiteva mecanenixeyiacuni haisata ne'acamiecame, cui netürücaüyetü, nexavatütü. ²⁷'Anarita netupirisixima neni-vatanü'axüamücü, müme nemüvaranuyexei nenivacuxeürimücü, taserieta ta'utata tahixüata tasütüapa memeu'uva, naisarie cuie manuniere muyuavitüa.

²⁸Narüca xeha'erivatü müpaü xequetenemaica, quepaucua xavari mücavivieni xücaru yürani, xüca mateya cuneicani, tasüari 'auracacutüca. ²⁹Xemeta yaxecüa, quepaucua xemixeiya 'ipaü tiyüaneme, yaxequetenemaica quename hehurari, quitenie müta'aximenipaü. ³⁰Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, hicü miemetexi mepücatixüni, mexi 'icü naitü ca'aye'ave. ³¹Cuie muyuavi naitü canitixümücü, peru ne neniucü pücaxüni.

³²Tevi 'asipücatimate quepaucua maye'ani 'iya tucari, taheima miemete tupirisixita 'asimepücatemate, neta 'asinepücatimate Cacaüyari Nu'aya nehücütütü. Ne'uquiyari xeicüa catinimaica.

³³Yumarima, xequenayeneniereni xequeneyunenevieca, 'asixemücatematecü quepaucua maye'ani. ³⁴Müpaü cani'aneni que mütiuyü, tevi tevapai metüa, yuqui mucu'eiri. Te'uximayatamete ni-varuhütüani yuxeuime, vamayüitaricü vahütüatü. Quiten tihüveme tiuta'aitüani mayenierenicü.

³⁵Xemeta 'ayumieme xequenayeneniereni, 'asixemücatematecü quepaucua munuani qui cusiyari, ya taicai ya tücaru hixüapa, ya vacana tahivayu, ya yuimuana.

³⁶Xequenayeneniereni capa xecusume xe'utaxeyacü yapaucua nuame. ³⁷Que nemütixecühüave xeme, yunaime netinivacühüaveni vahesie mütinacuecü, xequenayeneniereni.

Que memüte'iviyaquecai Quesusi

(Mateu 26:1-5; Rucaxi 22:1-2; Vani 11:45-53)

14 Mericüsü huta tucari neuyevecaitüni 'ixüarari maye'anicü quepaucua mema'erivacai Cacaüyari que mütiaruhayevaxü vateüterima, quepaucua pa cacuxaxanime memücuacai. Mara'acate memühütüariecai müme 'inüaricü memüte'üquita-metetücai vahamatü metenicuvautüvecaitüni que memüte'iviyacü me'icuananatü, que memüte'imienicü. ²Müpaü meteniyücühüavecaitüni, Mecuxi 'ixüaramete vahüxie 'asitemücateyurieni, teüteri capa meyutaxamurienicü.

Visi mu'üa que mütiucaviriyari Quesusis

(Mateu 26:6-13; Vani 12:1-8)

³Mericüsü Vetaniasie 'uyeicatü tiniucuanu Simunüsüa que mü'ane cuiniyacü müca'itiyacaisüa. Hicü 'uca mana caninuani tete visi mü'ane puteyayari

'ahanatü, visi mu'üa 'aye'üneme narüru titevacame canücame cui müraye'arücai. Puteya cüipieya 'anumura, Quesusi mu'uyasie neitiyeurieni visi mu'üa.

⁴ Hipatü meha'atü müpaü metenyücühüavecaitüni, Titayaricuta yacü xeicüa reiyehüa 'icü visi mu'üa.

⁵ Püyüveniqueyu mituanicü 'icü visi mu'üa haica sienituyari 'inüariyari heimana yapaümemecü, tuminiyari memümüquienicü puvüresixi. Menitieucaitüni 'uca.

⁶ Peru Quesusi müpaü niutayüni, Xequeneuhayeva, titayari xete'i'uximatüa. 'Aixüa catiniuyurieni nehiesie mieme. ⁷ 'Uxa'atüni varie 'amecaniu'uvacuni puvüresixi xehesüa. Quepaucua xemüyuvaüriya xecaniyüvaveni 'aixüa xemüvayurienicü, nesiere xehesüa 'anepüca'uyeicani 'uxa'atüni varie. ⁸ 'Icü que mütiyüvecai, müpaü catiniuyurieni. Ne'ayeyuricacu cuxi, caneniu-cavirieni nemücateuquienicü. ⁹ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, sepanetü haque mecuxaxasivani 'icü niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita naisarie cuiepa, 'icü 'uca que mütiuyuri canita'üxasisemücü ma'erivanicü.

Cura que mütiyuvaüriya miyetuanicü Quesusi

(Mateu 26:14-16; Rucaxi 22:3-6)

¹⁰ Hicü Cura 'Isicariutitanaca, Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai, caneyani mara'acate memühüritüarietücahi vahesüa 'iyetuanique. ¹¹ Müme me'i'eniaca meniutemamaviecaitüni. Müpaü metenitahüave tumini memi'ütüaniquercaicü. Mücü tinicuvaunecaitüni quepaucua 'aixüa mütiyüniquercai miyetuanicü.

Ti'aitame 'Icuaia que mütiua'aisie 'inüariyari

(Mateu 26:17-29; Rucaxi 22:7-23, Vani 13:21-30; 1 Curinitutari 11:23-26)

¹² Mericüsü Pa Mücacuxaxani 'ixüarariyari sutüarietücahi, quepaucua memüvacuicai muxasi türixi meteha'erivatü Cacaüyari que mütiyaruhayevaxü vateüterima, teyü'üquitüvametemama müpaü metenitahüave, Haque masihenaque temuhucü 'aixüa temeiyurienicü, 'ixüarari 'icuaiyari pemürecuanicü.

¹³ Hicü yuhutame teyü'üquitüvamete nivarutanü'ani müpaü tivarutahüaveca, Quiecarisie xequenehu. 'Uqui mana püxe'anucunaque ye'ü 'ahanatü hecuanüca. Mücü xequenanuveiya. ¹⁴ Haque meuhani, müpaü xequetenetahüavi quiecame, Ti'üquitame müpaü paine, Hipatüte haqueva qui müme nemütiva'üquitüa nehamatü 'ixüarari 'icuaiyari temücuanicü. ¹⁵ Mücü qui taüta xe'utivitüme püxexesitüani hipame qui 'emüyeva naitü 'ureyepicame 'aixüa tiha'aritüarietücahi. Muva 'aixüa xequeteneyuri tahesie mieme. ¹⁶ Hicü mana menecüne teyü'üquitüvamete. Quiecarisie meneta'axüani. Que mütiyarutahüavixü meteniutaxeyia. Muva 'ixüarari 'icuaiyari 'aixüa meteniuyurieni para memüteha'erivanicü Cacaüyari que mütiyaruhayevaxü vateüterima.

¹⁷ Mericüsü 'ucutaicarecu, Quesusi, Tamamata Heimana Yuhutame vahamatü yunaitü mecaniu'axüani. ¹⁸ 'Ame'atecacu metecuacacu, Quesusi mü-

paü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xevitü xeme nehamatü müticua'a pünesiyetüani. ¹⁹ Hicü meniuhiverietücateitüni. Müpaü metenita'ivaviya yuxexuitü, Ne netihücü. ²⁰ Mücü müpaü tinivaruta'eiya, Xeme Tamamata Heimana Yuhutatü, xevitü canihücütüni que mü'ane pa manati'üve nehamatü 'icü xacüsie. ²¹ Yuri Tevi que nemütiteva, nepüyemie nemümierienicü que müre'uxa nehepaüsita, perusü xüa 'ui que mü'ane münesiyetüani Yuri Tevi nehücütüme. 'Aixüa cani'aneniqueyu masi xüca ca'utinivaque 'iya.

²² Hicü metecuacacu, Quesusi pa 'anucü'üca 'aixüa 'utayüca Cacaüyari hepaüsita pa hepaüsita, 'ititaraca pa, nivarumini, müpaü 'utaitü, Xequenanu'üi, 'icü caninevayarietüni. ²³ Tecüxi 'anucuhanaca pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari nivaru'itüani. Yunaitü menenuti'ixüani mücüsie. ²⁴ Müpaü tinivarutahüave, 'Icü caninexuriyatüni, türatu mühecua caniseiriyamücü. Yumüireme vahesie mieme nitiyeuriyamücü. ²⁵ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tavari caxie hayari nepüca'anu'ieni mexi ca'aye'ave quepaucua hecuamecü nemenu'ieni haque Cacaüyari müra'aita.

Quesusi que mutayü, Pecuru que mütiyucu'imaniquecai, quename ca'imaicai 'utaitü

(Mateu 26:30-35; Rucaxi 22:31-34; Vani 13:36-38)

²⁶ Hicü cuicari Cacaüyari hepaüsita me'utacuicaca, menecüne Huriva Macu'u yemurisie. ²⁷ Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xeme yunaitü hicü tücaricü xenicunütüarietücahi necümana, que müre'uxa, Muxasi vahüveme necanimiemücü, muxasi menitaxüriexüacuni. ²⁸ Nesü nemierieme ne'anutaniereme necanixe'anucuhaitüiyamücü Carereyasiepai. ²⁹ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Ne sepanetü yunaitü memücunütüarietücahi, nepücacunüani ne. ³⁰ Quesusi müpaü tinitahüave, Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, hicü yüvicüta vacana hutacüa catahivavecacu cuxi, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani, quename pecanesimate pe'utaitü. ³¹ Mücü cuini mieme masi müpaü putayü, Sepanetü 'ahamatü nemumierienique, yanepücatinecu'imavani. Yunaitü yaxecüa menitüyanecaitüni.

Quesusi que mütiyutanenevie Quetisemanisie

(Mateu 26:36-46; Rucaxi 22:39-46)

³² Hicü Quetisemani müracutevasie menecüne. Müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, 'Uva xequenateni mexi nenenenevie. ³³ Pecuru, Vani, Cacuvu nivaravitüni yateva. Mana cuini mieme 'uta'ivatü yuhiverietü nayani. ³⁴ Müpaü tinivarutahüave, Ne'iyarisie cuini mieme neninehieverieca, mücücü nemüximetü tüma. 'Uva xequeneyuhayeva xequenatenienieneni. ³⁵ Hicü 'esiva yateva niuyani. 'Utihüximaqueca cuiepa, niyutanenevieneni xüca tüma xüa tiyüvenique müca'aye'aniqueyu que mütiyüniquercai. ³⁶ Müpaü niutayüni, Ne'uquiyari 'acu, naimecü pepüyüve 'ecü. 'Icü tecüxi quenahunani cuerietü hivericacü yanemüca'itüarienicü, mesü que münetinaque ne pücatixaü,

'ecüsü que mümatinaque püta quetiuyüni. ³⁷ Hicü muva ninuani, nivarutaxeiya mecusume. Müpaü tini-tahüave Pecuru, Simuni 'acu, peticusu. Pecatiyüvecai pemütanierenicü xei hurayari. ³⁸ Xequenetaneniereni, xequeneyunenevieca capa 'axa xete'uyurienicü xe'uta'inüasieme. Xe'iyari püyuvaüriya, xevaiyari püta puverarani. ³⁹ Hicü hutarieca heyaca niyutanenevieni yaxeicüa 'utaitü. ⁴⁰ Hutarieca muva nuaca nivarutaxeiya tavarí mecusume memücusimarietücateicü. 'Asimepücatematecai que memüte'ita'eiyaquecai. ⁴¹ Hicü hairieca muva nuaca müpaü tinivarutahüave, Hicürixüa xequenecusuni xequene'uxipieca. 'Ariri cümütücarí, canaye'ani. Camüsü, Yuri Tevi nehücütütü, 'axa teyuruvamete vamamasie nepüyetuiyani. ⁴² Xequenanucu'uti, tepüvanaquiya. Neuxei, que mü'ane munesiyetuani 'acanamieni.

Quesusi que mütiuyiarie

(Mateu 26:47-56; Rucaxi 22:47-53; Vani 18:2-11)

⁴³ Mericüsü yapaucua müpaü tivacühüavecacu cuxi, Cura caninuani, Tamamata Heimana Yuhutame müxevitütücai. Yuvaücavame teüteri yuhamame nivaravitücaitüni cusirate cüyexi mete'u'ücame. Mara'acate memühürütüariecai, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai 'uquiravesixita menivareyenü'ani. ⁴⁴ Mericüsü que mü'ane miyetuaniquecai 'inüari nivarupitüani teüteri mevayecünirümecacu ya'utaitü, Que mü'ane memütavaürütüani ne'i'isetü, mücü canihücütüni. Xequeneuviya 'iya, xequenanhani 'aixüa xe'ihütü. ⁴⁵ Hicü Cura nuaca, 'aura niyuni cuitü. 'Aixüa 'acu Ti'üquitame titahüaveca, ni'iseni. ⁴⁶ Hicü müme meniviya. ⁴⁷ Müme 'aura memüti'ucái, xevitü yucusira vatihanaca, nivani ti'uximayatame mara'acame mühürütüariecaisüa mümiemetücai. Nacaya naviteni. ⁴⁸ Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xeme cari xepeyeci cusirate cüyexi xe'u'ütü xenesiviyaque, tinavayamepaü que mütiiviyaüva. ⁴⁹ Müixa xesata neniyeicacaitüni tucari'cü tuquita neti'üquitatü, xepücanesihevi. Peru que'aye'ani 'utüarica que maine. ⁵⁰ Hicü yunaitü me'icu'eirieca meniyuta'unaxüani.

Temaicü que mütiyu'unaxü

⁵¹ Xevitü temaicü niveiyacaitüni rinu savanayaricü yu'eimatü mümavecaicü. Meniviya temaicü, ⁵² peru mücü yusavana 'ucu'eirieca niyuta'una mavetü.

Quesusi que mütiutahüavarie 'isücate vahüxie

(Mateu 26:57-68; Rucaxi 22:54-55, 63-71; Vani 18:12-14, 19-24)

⁵³ Hicü mara'acame mühürütüariecaisüa meneihana Quesusi. Mana meniyucuxeürieni mara'acate memühürütüariecai 'uquiravesixi, müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai yunaitü. ⁵⁴ Pecuru tevapai niveiyacaitüni, mara'acame mühürütüariecai qui 'aurie ninuani. Tacua tupirisixi vahamatü niutivecaitüni tai 'aurie cüxetü.

⁵⁵ Hicü mara'acate memühürütüariecai yunaitü 'isücate menivavautüvecaitüni tehecüatamete, memixanetacü Quesusi, vaniuquicü memimienicü. Haquevasü mepücavarutaxe. ⁵⁶ Yümüiretü mete'itavatü menihecüatacaitüni que vaniu memüte'unenierixü peru vaniuqui pücayuveicai. ⁵⁷ Hipatü me'anucu'uca menitahecüata mete'itavatü que memüte'unenierixü vaniu, müpaü me'utiyuatü, ⁵⁸ Tame teni'enieni 'ipaü haineme, 'Icü tuqui mamacü muveviya nenita'unamücü, haica tucari 'anucayayu xeimeta nenitavevimücü mamacü caveviyacame. ⁵⁹ Ni müpaü que memütehecüatacaí, vaniuqui pücataxevirivecai.

⁶⁰ Mericüsü mara'acame mühürütüariecai vahixüapa 'utaqueca, Quesusi niuta'ivaviya müpaü 'utaitü, 'Asipecatita'ani. Que tita 'icü memütehecüata 'ahepaüsita. ⁶¹ Mücü masi cayuvatü mana niuvecaitüni, tixaü püca'uta'a. Mara'acame hutarieca müpaü tinita'ivaviya, 'Ecü peticürisitu. Que mü'ane 'aixüa müticuxaxasiva, 'ecü petinu'aya. ⁶² Quesusi müpaü tinita'eiya, Ne necanihücütüni. Yuri Tevi que nemütiteva, xeme xecanenixeiyacuni, Que Mü'ane Mütürücaüye serieta ne'acaieme. Ne'acaieme taheima mieme haisata xecanenixeiyacuni. ⁶³ Hicü mara'acame yu'ixuriqui 'utisanaxüaca müpaü niutayüni, Que cuxi tetevareuyehüva tehecüatamete. ⁶⁴ Xeme xecani'enieni que mütiševixima Cacaüyari 'axa 'utaitü. Que xeteyücühüave. Müme yunaitü müpaü meniutiyuanecaitüni quename müpaü reuvevecai mümierienicü.

⁶⁵ Hipatü menisütüani hesiena me'uti'aüsicavivatü me'inanaimatü. Meheitinaca hüxiena, menitihusütücüne müpaü mete'icühüavetü, Quetinehecüatani quepai müyüane. Tupirisixita me'iviyaca menicusunacaitüni.

Pecuru que mütiyucu'imavacai, Nepüca'imate Quesusi 'utaitü

(Mateu 26:69-75; Rucaxi 22:56-62; Vani 18:15-18, 25-29)

⁶⁶ Mericüsüari Pecuru vatipai 'uvecacu qui 'aurie tacua, 'uca caninuani müti'uximayatametücai mara'acame mühürütüariecaisüa mieme. ⁶⁷ Pecuru 'uxeyiaca cüxecame, heutaniereca, müpaü niutayüni, 'Ecüta 'iya Nasaretitanacamatü pecaniyeicacaitüni Quesusimatü. ⁶⁸ Mücü niyucu'imavacaitüni, müpaü 'utaitü, Ne havaicü nepüca'imate, 'asinepücatimate que pemaine. Müpaü 'utayüca quitenie nanuyeyani. Vacana niutahiva. ⁶⁹ Hicü 'iya 'uca hutarieca 'ixeyiaca nisütüani müpaü tivacühüavetü müme mana memüti'ucái, 'Icü xevitü canihücütüni müme. ⁷⁰ Mücü tavarí niyucu'imavacaitüni. Yareutevitüta müme mana memüti'ucái tavarí müpaü metenitahüave Pecuru, Yuricü 'ecü xevitü müme pecanihücütüni. Camüsü Carereya pecaniquiecametüni, vahepaü pemütianiucacü. ⁷¹ Hicü nisütüani müpaü 'utaitü, Cacaüyari 'axa xüca nesiyurienique tüma xüca neti'itavani, yemecü nepaine, tixaü 'icü tevi nepücamate xemixata. ⁷² Cuitüva hutarieca vacana niutahiva. Pecuru Quesusi niuquieya na'erivani que mütitahüavixü, Vacana hutarieca catahivavecacu cuxi, 'ecü haicacüa

pecani'acu'imavamücü quename pecanesimate pe'utaitü. 'Icü nai ra'erivatü niutasuani.

Quesusi que mütiutahüavarie Piratu hüxie
(Mateu 27:1-2, 11-14; Rucaxi 23:1-5; Vani 18:28-38)

15 Hicüsüari 'ucatarecu cuitü mara'acate memühiritüariecai, 'uquiravesixi, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai, hipatüta 'isücate yunaitü meyucuxeürieca meyu'enieca, Quesusi menehana hüacame, Piratu meniyetuirieni. ² Piratu müpaü tinita'ivaviya, 'Ecü Huriyusixi teüteriyari tiva'aitüvame petihücü. Mücü cayucu'imavatü müpaü tinita'eiya, 'Ecüsü müpaü pecanaineni. ³ Mara'acate memühiritüariecai menixanetacaitüni vaücava. ⁴ Tavari müpaü tinita'ivaviya Piratu, Tixaü pecatita'ani. Camü que müreupaüme memümasixaneta. ⁵ Quesusi tavari tixaü cacaniuta'ani. 'Ayumieme Piratu niuhüxiyani.

Cuvexunaruri que mütiuta'aitaxü, Quesusi mümierienicü

(Mateu 27:15-31; Rucaxi 23:13-25; Vani 18:38-19.16)

⁶ Mericüsü xexuime visie mücü 'ixüararipa vahesie mieme nenayexünacaitüni 'anutahüivacame, que mü'ane memivaviriecai. ⁷ Xevitü nanutahüivacaitüni 'ana Vaxavaxi titevatü. 'Iya cuviyexunu 'unamete vahamatü nanutahüivacaitüni. Müme cuviyexunusixi mevaca'unarümetü meteniyucuini. ⁸ Hicü yumüiretü teüteri me'u'axüaca menitavavirieni, yamütiyurienicü yaxeicüa que mütiyurienecai xexuime visie vahesie mieme. ⁹ Piratu müpaü tinivarutahüave, Xeme tixenaque nemüxe'anayexünirienicü Huriyusixi tixe'aitüvame. ¹⁰ Mücü müpaü catinimaicaitüni memiyetuacü me'ütesatü mara'acate memühiritüariecai. ¹¹ Mara'acate memühiritüariecai menivarucuyitüani teüteri memitavaunicü Vaxavaxi püta manayexünarrienicü. ¹² Piratu müpaü tinivarutahüave tavari, Mericüte, queri ne'iyurieni 'icü Huriyusixi tixe'aitüvame que xemüte'iterüva. ¹³ Müme me'ita'eiyatü müpaü meteniuhiva, Curuxisie quenemi'a. ¹⁴ Piratu müpaü tinivarutahüave, Titayaricuta, tita 'axa tiuyuri. Müme masi cuini mieme meniutihivacaitüni, Curuxisie quene-mi'a, me'utiyaütü. ¹⁵ Hicü Piratu vanaqui'aritäamütü teüteri, Vaxavaxi nivanarayexünirieni. Tiuta'aitaca Quesusi mücuveiyaxüanicü niyetuani curuxisie mücaviyanicü. ¹⁶ Hicü cuyaxi xaüsie meneivitüni mana quita parasiyu 'amüpata, parasiyu Püreturiu mütiuyetevasie. Yunai me cuyaxi mana memayetecai menivaruta'inieni. ¹⁷ 'Ixuriqui mütaüraüye menenacatütüani, xuya mu-mayari me'utasaca menenitanirieni. ¹⁸ Menisütüani me'ivaüritüatü müpaü me'utiyaütü, Que 'acu tüma Huriyusixi tiva'aitüvame. ¹⁹ Hacacü menitivaxüani mu'uyaxie. Menicu'aüsicamavacaitüni. Me'uti-tunuma'uca yacü nenevieri menipitüacaitüni. ²⁰ Me'inanaimaca 'ixuriqui mütaüraüye menenutihünirieni, 'ixuriquieya menenacatütüani.

Quesusi que mütiumenterie curuxisie
(Mateu 27:32-44; Rucaxi 23:26-43; Vani 19:17-27)

Mericüsü meneivitüni curuxisie me'imienique. ²¹ Cuyeicame me'uviyaca mecanita'aitüani curuxieya menucuel'irienicü. Cuyeicame Simuni Sirenetanaca catinitevacaitüni, Herecanituru Xupu niva'uquiyaritücaitüni. Xaüsie heyeyaca, quiecarisie ni'aximecaitüni. ²² Mericüsü Curucutapai meneivitüni Quesusi, tani-uquicü Müqui Mu'uya Manuca mütiuyetevasie. ²³ Hicü vinu masivi nücame menenu'itüaniquecaitüni meuyuyehüacacü, peru Quesusi püca'enu'i. ²⁴ Mericüsü curuxisie menicavieni. 'Ixuriquiteya meniyutahurritüani, meyu'ivatüvetü memütetimanicü tita memüte'anuhurieniquecai yuxexuitü. ²⁵ Mericüsü 'utaxürecu curuxisie menicavieni. ²⁶ Que mütiuxanesie yatiniu'utüarieni, Huriyusixi Tiva'aitüvame 'anuyütü. ²⁷ Tenavayamete menivarutivütüani yuhutame curuxitesie hamatüana serietana xeime 'utatanata xeime. ²⁸ 'Ana naye'ani 'utüaricayari müpaü müre'uxa, Müme memitisana 'inüari niuquiyari, xevitü cani'erivacaitüni. ²⁹ Müme menanuyecücaai meninanaimacaitüni, yumu'u me'utisiquetü, müpaü me'utiyaütü, 'E'e, cari 'ecü tuqui pepüta'unaquecai, haica tucari 'anuyeyayu pepenuvevieniquecai. ³⁰ Parasü, queneu'atavicueisitüa, curuxisie pe'acayeicatü. ³¹ Yaxeicüata mara'acate memühiritüariecai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai vahamatü meninanaimacaitüni müpaü meteyücühüavetü, Nivarutavicueisitüani hipame, pü-cayüve müyutavicueisitüanicü yücümana. ³² Cürisitutütü, 'Ixaherisixi niu mütati'aitüvame, curuxisie que'acayani, temixeiyacü, yuri temüteta'erixüanicü. Müme 'auriena memutivütüarie curuxisie mümeta 'axa meniutiyanecaitüni hepaüsitana.

Quesusi que mütiyetua yu'iyari
(Mateu 27:45-56; Rucaxi 23:44-49; Vani 19:28-30)

³³ Mericüsü tuca 'ayacu, naisarie niucüyüre, cüa caviecacuque niucuecüre. ³⁴ 'Anari Quesusi carima müpaü tiniuhiva vaniucicü, 'Eruhi, 'Eruhi, rama savacütani, taniuquicü necacaüyari, necacaüyari tityari penetiucu'eiri, maine. ³⁵ Hipatü mana memüti'ucal me'i'enieca müpaü meniutiyauni, Neuxei, 'Eriyaxi niutahüave. ³⁶ Xevitü 'unausarümetü neyani, ha'iseveme niutahüniya vinu masinacü. Hacasie 'iqueca neitiserieni müpaü 'utaitü, 'Acuxisü tecanitaneniericuni, xüca 'uhamieni 'Eriyaxi 'ecaxünaque. ³⁷ Hicü Quesusi carima 'utahivaca, yu'iyari niyetuani. ³⁸ Hicü 'ixuriqui meuvieci tuquita hixüata nisane heimana 'acayuaca. ³⁹ Xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame Quesusi hüxie muvecai, 'ixeyaca yu'iyari que mütiyetua müpaü niutayüni, 'Icü yuricü Cacaüyari caninu'ayatücaitüni. ⁴⁰ Mericüsü 'ucari meninenierecaitüni yateva meti'utü, Mariya Mararatanaca, Mariya Cacuvu 'Es-imutevi Cuse müvavarusitücai, Sarumeri, hipatüta mana meniti'ucaitüni. ⁴¹ Müme meniveiyacaitüni quepauca Carereyasie muyeicacai, metenimicua-

caitüni. Hipatüta yuvaücatü 'ucari 'utümana memu'axüa Querusaremesie mana meniti'ucaitüni.

Quesusi que mütiuteuqui

(Mateu 27:57-61; Rucaxi 23:50-56; Vani 19:38-42)

⁴² Mericüsü 'acayunirümeccacu, tucari memüyu-cuha'arütüvacaisie, 'uxa'arieca 'uxipiya tucari maye'aniquecaicü, ⁴³ Cuse 'Arimateyatanaca caninuani. 'Iya 'isücate canixevitütücaitüni 'aixüa mümarivacai, müta'icuevacai Cacaüyari ti'aitametütü mayanicü. Yu'iyari heucayeca Piratusüa ninuani, Quesusi caxarieya nitavavirieni. ⁴⁴ Piratu niuhüxiyani 'ari mumücü. Xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame niutacuevieni yu'aurie. Nuacu, Piratu nita'ivaviya que müreutevicai Quesusi hemüquitü. ⁴⁵ Cuyaxi tiva'aitüvame yatitahüavecu Piratu, quename hemü, caxari niyetuirieni Cuse. ⁴⁶ Mücü rinu savanayari hecunaneca, 'ecacueca caxari, savanacü nita'eima, teuquiyapa neitateni 'aita müvaye'inieriecaisie. Neicurupa tete quiteniesie, neicunani. ⁴⁷ Mariya Mararatanaca, Mariya Cuse müvarusiyatücaimatü menixeiya haque meutatequie.

Que müranutanierixü 'umierieca

(Mateu 28:1-10; Rucaxi 24:1-12; Vani 20:1-10)

16 Mericüsü 'uxipiya tucari 'utixücu, Mariya Mararatanacari, Mariya Cacuvu müvarusiyatücaimatü, Sarumematü, 'uhaye visi mu'üa menecunani, memüyehucü meheitavirienique caxari. ² Ximeri cuitü 'atinecu tau semana mexüacame tucarisie, teuquiyapa meneta'axüani. ³ Müpaü meteniyucu'ivaviyacaitüni, Qepai tete pütasiheuhüvirieni teuquiya quitenie meuca. ⁴ Mana me'utanenierieca mecanixeiya tete heuhüyacame, 'amünecai. ⁵ Hicü teuquiyapa meneutahaxüani. Vaserieta 'acaime temaicü meniuxeiya, mutuxa 'amütevi 'anacatücüme. Meniutimamani. ⁶ Mücü müpaü tinivarutahüave, Xepücamamaca. Quesusi xepücvautüve Nasaretitanaca curuxisie mucaviya. Cananucuquetüarieniri, 'uva pü-cayeca. Neuxei 'uva meniteni. ⁷ Hicüri xequenehu. Müpaü xequetenivaretahüavi teyü'üquitüvemetemama Pecurumame, quename niu xe'anuyehaitüiyaxü, Carereyapai hetüa, quename mana xeheixeiya, que mütixe'utahüavixü. ⁸ Hicü teuquiyapa mevayecüneca meniyuta'una. Me'utiyüyüacatü me'umamatü menacüne. Xeime tüma 'asimepücate'utahüavixü memü-mamacaicü.

Quesusi masiücütü que mürayuyetüa, Mariya Mararatanaca 'ixeiyacacu

(Vani 20:11-18)

⁹ Hicü semana mexüacame tucarisie 'anutanierieca Quesusi ximeri, masiücütü nayuyetüani meri Mariya

Mararatanaca 'ixeiyacacu. Que mü'ane meripai memiviyacai cacaüyarixi 'axa memü'anene 'atahutatü, Quesusi müvarayenü'a, mücü Mariya canihücütü-caitüni mixei. ¹⁰ Mücü heyaca, yatinivarutaxatüani müme hamatüana memu'uvacai, meyhiveriecacu me'utisuanacacu. ¹¹ Müme me'u'enanaca quename 'ayeyuricai, quename mücü 'ixei, yuri mepücate'uta'eri.

Quesusi masiücütü que mürayuyetüa, teyü'üquitüvemetemama me'ixeiyacacu yuhutatü

(Rucaxi 24:13-25)

¹² 'Arique masiücütü nayuyetüani yücü 'anetü, yuhutatü müme yeutapai memuhucai me'ixeiyacacu. ¹³ Müme yu'utüma menecüne, hipame teyü'üquitüvamate yametenivaretahüave que mütiuyü. Mümeta 'acuxi yuri mepücatevaruta'eriri.

Quesusi que mütivaruhüritüa nü'arisixi

(Mateu 28:16-20; Rucaxi 24:36-49; Vani 20:19-23)

¹⁴ 'Imatüriecata masiücütü nayuyetüani Tamamata Heimana Xevitü teyü'üquitüvamate me'ixeiyacacu metecuacacu. Nivarutatieni yuri memücate'eriecaicü, yu'iyarisie memüsesie'icaicü, yuri memücatevaruta'eriricü müme memixei 'anucuquecu. ¹⁵ Hicü müpaü tinivarutahüave, Naisarie cuiepa xequeneutayeixüa. Ni-uqui 'aixüa manuyüne xequetenivacuxaxatüvani yunaime queyupaümetü memunetüarie. ¹⁶ Que mü'ane yuri mütita'erieni müca'üyarieni, mücü nitavicueisitüariemücü. Que mü'ane yuri mücati'erie, 'isücame ninenamücü hesiena mürahüivacü. ¹⁷ 'Ipaü 'anenetü 'inüarite canitixuaverimücü haque meme'uva müme yuri memüte'erie. Nehesüa memümüemetecü menivarayenü'axüacuni cacaüyarixi 'axa memü'anene. Menitiniucuni niuqui mühehecacü. ¹⁸ Cuterixi xüca mevaranucu'üni, mümüiya xüca me'anu'ieni, tixaü 'asipücvayurieni. Tecuicuicate vahesie xüca me'uti-meni müme mepanayexürieni.

Que müranutitüa

(Rucaxi 24:50-53)

¹⁹ Mericüsü Ti'aitame Quesusi müpaü tivarutahüaveca, taheima nanutivitüquieni, Cacaüyari serieta nay-erüni. ²⁰ Naisarie meneutayeixüani müme metecux-atatü, Ti'aitame vapareviecacu vaüca tiyuriencacu vaniuqui seiriyacacu 'inüari que mütivapitüacai. Müpaü xeicüa cani'aneni.

Rucaxi

Teuquiru que mütiutavaüritüa

1 Yumüiretü meniuyuvaüriya memüteti'utüanicü naime hepaüsita tasata que mütiuyü. ² Müme sutüapai memunenierixü, tupirisixi memacü niuqui 'aixüa manuyüne metecuxatatü, müme metateniyetuirieni mücü niuqui. ³ Neta nai que mütiuyü matüari-pai hicüque heiseriemecü netinicuvaunecaitüni. 'Ayu-mieme nemareuyehüvirietü, Teuquiru 'acu, nepünevaüriya xexuime naime nemaraca'utüirienicü ⁴ yapemütimaicacü 'icü niuqui pemu'eni hepaüsita que mütise'i.

Que mütiutahüavarie, Vani 'ariqueque que mütinuivaquecai

⁵ Mericüsü quepaucua Herurexi müti'aitametücai Cureya cuieyarisie, mara'acame 'aniuyeicacaitüni Huriyusixi teüteriyari vamara'acate xevitü hücütütü, Sacariya titevatü, 'Aviyaxi teüterimama metenitetevacaitüni mara'acate vahamatü müti'uximayacai. Yü'üya canexeyacaitüni 'Erisaveti titevacame, mara'acame nu'ayatüme. ⁶ Yü'üitatü heiseriemecü yameteniyuriecäitüni Cacaüyari hüxie. Yametenicahucaitüni Ti'aitame que müti'aitacai naime, vahesie carahüivacacu. ⁷ Nunusi mepücahexeyacai 'Erisaveti mücayüvecaicü. Mecani'uquiravesixitücaitüniri.

⁸ Mericüsü Sacariya mara'acametütü tini'uximayacaitüni Cacaüyari hüxie quepaucua 'Aviyaxi teüterimama vahesie mütiunaquixü. ⁹ Mara'acate que mütiyaveiyaritücai, hesiena tiniunaque heiva Ti'aitame tuquitana meutahanicü, müticüsinaianicü. ¹⁰ Quepaucua maye'a mütitacüsinaiyacü, yunaitü teüteri tacua meniyneneviecaitüni. ¹¹ Hicü nixeiya niuqui tuayame Ti'aitamesüa mieme mana 'utiveme müracüsinaiyasie serieta. ¹² Sacariya 'ixeyatü niuyuitüarieni yu'iyarisie, niutimani. ¹³ Hicü niuqui tuayame müpaü tinitahüave, Pepücaheumaca, Sacariya 'acu. 'A'ivaurica pü'enierie. 'A'üya 'Erisaveti xenive canitinuivitüamücü. Vani peginiterüvamücü.

Peni'atemaviecamücü vaüca,

'A'iyari cuini mieme ninaqui'acamücü

¹⁴ Yumüiretü mecaniyutemamaviecacuni Quepaucua mütinuiva.

¹⁵ Canimarivemücü Cacaüyari hüxie.

Caxie vinuyari,

Xeime vinuta pücaye'eni.

'Iyari Mütiyupata

Caniviyamücü püta tinuivayu.

¹⁶ 'Ixaherisixi teüteriyari yumüireme Ta'aurie canivaraxüriemücü, Ti'aitame memayexeyanicü Yucacaüyaritüme.

¹⁷ Canenuchaitüiyamücü Ti'aitame 'Eriaxipaü tiuca'iyaritü, Türücariyaya hexeyatü. Va'uquiyarima ta'aurie nivaraxüriemücü, Yütüriyama memüvara'erivanicü, Müme yuri memücate'erie Ta'aurie nivaraxüriemücü, Müme heiseriemecü yamemütecahu vahepaü memüteyücühüavenicü.

Nivacuha'aritäamücü teüteri, Ti'aitame memücueviecacü.

¹⁸ Hicü Sacariya müpaü tinicühüaveni niuqui tuayame, Que 'aneme 'inüariyariyari yanepütimaica. Necani'uquirasitüni, ne'üyata tucariya ranütitüa. ¹⁹ Hicü niuqui tuayame müpaü tinicühüaveni, Ne Cüravieri necanihücütüni. Cacaüyari hüxie neniiveni. Yanemümatitahüavecü necaneyenü'arieni, nematitaxatüanicü 'icü niuqui 'aixüa manuyüne. ²⁰ Hicü camü, cayuvatü pepütiyerüni, pecaniuvetü pecanayeimücü mexi ca'aye'aveni, 'ecü yuri pemücatiuta'ericü neniugisise. Peru neniugisise canaye'amücü quepaucua tucari maye'ani.

²¹ Mericüsü teüteri menicueviecaitüni Sacariya. Meni'iyarixiecaitüni 'emüreutevicaicü tuquita. ²² Hicü vayeyaca niyutatexieni varahüavetü. Müme yametenitimani quename tixaütü tiuxei tuquita. 'Iya yumamacü nivacu'inüaritävacaitüni. 'Aniucateitüni caniuvetü.

²³ Hicü heutiparecu 'uximayasicaya, yuquie caneyani. ²⁴ Hicü 'ana 'üyaya 'ayehucatü nayani 'Erisaveti.

Niyu'avietacaitüni 'auxüme meseri müpaü 'utaitü,

²⁵ Camü, 'ipaü tiniuyurieni Ti'aitame, yuvaüriyatü 'aixüa munesiyurienicü, teüteri memücanesinanaimacacü.

Mariya que mütiutahüavarie, Qesusi 'ariqueque que mütinuivaquecai

²⁶ Mericüsü 'ataxevirica meserisie Cacaüyari nitanü'ani yuniuqui tuayame Cüravieri, Carereya cuieyarisie quiecarisie Nasareti müracutevasie. ²⁷ 'Üimari mücaxuriquicaisüa nitanü'ani Mariya mütitavecaisüa. Nitiviquiximecaitüni, 'uqui Cuse titevatü nitiv-itüniuecaitüni. Cuse Raviri caninunuiyariyatücaitüni. ²⁸ Hicü Mariyasüa heutahaca niuqui tuayame, müpaü niutayüni, 'Aixüa 'acu. Ti'aitame 'aixüa catiniuca'iyarini 'ahesie mieme, 'ahamatü puyeica. ²⁹ Mücü yu'iyarisie

niuuyitüarieni, yatinicu'erivacaitüni titayari müpaü mü-tivaüritüa. ³⁰ Niuqui tuayame müpaü tinitahüave, Pepücaheumaca, Mariya 'acu. Cacaüyari 'aixüa pütüca'iyari 'ahesie mieme. ³¹ Hicüri pe'ayehucatü pecanayeimücü, pecanitinivemücü. Quesusi pecatinitëruvamücü.

³² Canimarivemücü,
Que mü'ane taheima macave nu'aya canimarivacamücü.

Ravirisie caniyeyemücü,
Ti'aitame Cacaüyaritütü canipitüamücü
Raviri 'uvenieyasie mayerünicü
Que müti'aitacai 'iya.

³³ 'Ixaherisixi teüteriyari
Catinivata'aitüamücü yuheyemecü.

Que müti'aita
Pücatipare hasuacu.

³⁴ Hicü Mariya müpaü tinitahüave niuqui tuayame, Mericüte, quepaütütü 'ipaü pütüyüni. 'Uqui nepücamate. ³⁵ Niuqui tuayame müpaü tinitahüave, 'Iyari Mütiyupata 'ahesie caninuamücü.

Que mü'ane taheima macave
Yütürücarıyacü camani'etüriviyamücü.
'Ayumieme nunusi mütinuiva canipasiemücü
Cacaüyarisie mieme,
Müpaü catinimarivacamücü
Cacaüyari nu'ayatütü.

³⁶ Camü, 'a'iva yateva 'Erisaveti 'ayehucatü nayani 'ucarasitütü. 'Ataxeime meseri niyurieca 'iya caniveveme memüxatacai. ³⁷ Cacaüyari pücajutatexieni, naimecü püyüveni püta. ³⁸ Mariya müpaü tinitahüave, Mericüte, ne Ti'aitame necatini'uximayatameyatüni. Que pemaine yaquetiuyüni. Hicü niuqui tuayame caneyani.

Mariya que mürecu'ivataxü 'Erisavetisüa

³⁹ Hicüsüari yucuha'arütüaca caneyani Mariya. Yumexütüatü quiecarisie neta'ani hürı mananiere Cureya cuieyarisie. ⁴⁰ Sacariya quita heutahaca, nitavaüritüani 'Erisaveti. ⁴¹ Mericüsü 'Erisaveti quepauca mi'eni Mariya 'ivaüritüacacu, nunusi neucyuaxüani huriepana. Hicü 'Iyari Mütiyupata nivıya 'Erisaveti. ⁴² Müpaü niutayüni carima, Vaüca 'aixüa pepu'itüarie, hipatü 'ucari temüca'itüariepaü. 'Aixüa cani'itüariemücü que mü'ane pemütinuivıtüani. ⁴³ Nehesie que tinaque neti'aitüvame varusieya münesi'ivatamiecü. ⁴⁴ Camü, 'avaürısica ne'u'eniecu, nunusi yutemavietü neucyuaxüani nehuriepa. ⁴⁵ 'Aixüa pecani'itüariemücü yuri pemütıta'ericü quename 'aye'ani naitü que pemütıtahüavarie, Ti'aitame que mümaretahüavixü.

⁴⁶ Hicü Mariya müpaü niutayüni,
Ne'iyari müpaü paine, Ti'aitame canitürücaüyeni.
⁴⁷ Ne'iyari niyutemavieca nehe'erivatü
Cacaüyari münesi'utavicueisitüacü.

⁴⁸ Caneniuxeıya ti'uximayatame que nemütihücü hesiena mieme,
Sepa tixaü nemücatihücü.

Camü, 'uxa'a varie yunaitü nuivarite
'Aixüa ne'itüariecame mecaneni'eriecacuni.

⁴⁹ Que mü'ane mütürücaüye
Marivemecü caneniuyurieni.
Mücü Pasiecame canixasivani.

⁵⁰ Canivanenimayaca yunaime memüteheiyehüvirie,
Vanivemata nivanenimayaca.

⁵¹ Yücümana que mütiyuriene
Canimasiücüni que mütitürücaüye.

Nivareutaveiyaxüani müme memüteyucatave'erie
Yu'iyarisie que memütecu'eriva,

⁵² Cuiepa te'aitamete nivarunavairieni
Tita memüte'aita,

Müme tixaü memücatehüme püta
Nivaruhürıtüani vaüca.

⁵³ Memeuhacacuıcaı nıvarutihüniya 'aixüa mü'aneü.

Memeuca'ucı nıvareutanü'axüani memamaveme.

⁵⁴ Nısütüani tasıparevietü 'Ixaherisixi teüteriyari
Hesüana mieme temüte'uximayatamete,
He'erivatü que mütıvarutahüavixü ta'uquıyarıma.
Caninenimayaca 'Apurahami yuheyemecü,
Cataninenimayaca tame hesiena temüyecü.

⁵⁶ Mericüsü Mariya 'Erisavetısüa niucateitüni 'esivatü-cacu haıca meseri. 'Arique yuquie neyani.

Vani Ti'üyame que mütiutinuıvaxü

⁵⁷ Mericüsü tucari naye'ani 'Erisaveti mütinıvenicü.
'Uquitüme niutinıveni. ⁵⁸ Hicü 'auravatari maremama yunaitü mete'utamariECA Ti'aitame vaüca que mütıtanenimayataxü, hamatüana mecanıyutemamavıecaitüni. ⁵⁹ Hicü 'atahairıeca tucarisie mecanıu'axüani me'i'inüarıtüanique nu'esi Huriyusixi vaxıtequıyacü. Sacariya mecatenıterüvaquecaıtüni 'uquıyarıeyapaü. ⁶⁰ 'Ana varusıeya müpaü niutayüni, Tıxaüsıetü. Vani catınıtevacamücü püta.

⁶¹ Müme müpaü metenıtahüave, Haquevasü 'amare pumave müpaü tıtevatü. ⁶² Yumamacü menıtahüave quemasıeya, que mütınaque mütıterüvarıenicü. ⁶³ Xapa 'uta'ıvaıca, müpaü 'utaineme canaca'utüani, Vani catınıtevacamücü püta. Yunaitü menıuhüxıyani. ⁶⁴ Hicü yapaucua nenıeya niuxünarıeni. Niutaniuni 'aixüa 'utaitü Cacaüyari hepasıta. ⁶⁵ 'Auravatari yunaitü mecanımamacaitüni. Naisarie Cureya hürıyarisie que mütiuyü catınıcuxaxasıvacaitüni. ⁶⁶ Yunaitü memü'enanacai menıyu'ıyarıtüacaitüni müpaü meteyücühüavetü, Que 'anetü payani 'icü nunusi. Mücü meta, Ti'aitame yütürücarıyacü nıparevıecaitüni.

Sacariya que mutayü, Cacaüyarisie mieme ticuxatätü

⁶⁷ 'Ana Cacaüyari 'ıyarıeya Mütiyupata canıvıyani nunusi 'uquıyarıeya. Sacariya niutaniuni Cacaüyarisie mieme müpaü 'utaitü,

⁶⁸ 'Aixüa queticühüavarüvani Ti'aitame,
Que mü'ane 'Ixaherisixi mütacacaüyari.
Nısütüani yuteüterıma va'üvıyatü,
'Aixüa 'ıyurıenetü memüxünarıenicü.

⁶⁹ Que mü'ane mütürücaüye niuquerieni, müta-
sitavicueisitüanicü,
Raviri quie mieme,
Raviri müti'uximayacaicü Cacaüyarisie mieme
⁷⁰ Meripaitü que mainecai que mütiyurieniquecai.
Yametenicuxatacaitüni texaxatametemama
Memupasie hesiena mieme,
Memutiniucacaicü hesiena mieme.
Müpaü meniutyuanecaitüni
⁷¹ Mütasi'utavicueisitüaniquecaicü
Müme memütasi'aye'uni memücatasi'a'ivacü,
Müme memütasi'uxive'erie memücatasi'a'ivacü.
⁷² Müpaüta meniutyuanecaitüni
Müvanenimayataquecaicü ta'uquiyarima
He'erivatü türatu mutavevi yücümana,
⁷³ Que mütiyuhürütüa yaticühüavetü ta'uquiyari
Apurahami
Qurname tasipitüaniquecai ⁷⁴ tecamamatü
Temütavicueisitüarienenicü
Müme memütasi'aye'uni memücatasi'a'ivacü,
Temeyexeianicü 'iya que mütinaque,
⁷⁵ Hesiena mieme tepasietü,
Heiseriemecü yatetecahutü,
Hüxiena te'u'uvatü mexi te'ayeneniere.
⁷⁶ 'Ecü meta nunusi 'acu,
Que mü'ane taheima macavesüa mieme tixaxatame
Pecatinuterüvarüvamücü.
Ti'aitame pepanucuhaitüya
Huyeya 'aixüa pemüyurienenicü.
⁷⁷ Teüterimama petinivatahecüatüamücü
Que mütivatavicueisitüani pehaitü,
Que mütivareuyehüvirieni müme 'axa memüte'uyuri
pehaitü.
⁷⁸ Müpaü catiniyurienimücü
Tacacaüyari mütiyucanenimayacü.
'Ayumieme que mü'ane taheima mümieme caninu-
amücü.
⁷⁹ Nivahecüariviyamücü müme yüvipa memütitei,
Müme meta mecui'ivarümetü memüyüriyarie
Nivahecüariviyamücü.
Ta'ücate cataniseiriyamücü,
Temeu'uvanicü haque 'aixüa temütetaxeianicü
Cacaüyarimatü.
⁸⁰ Mericüsü nunusi caniverecaitüni. 'Iyarieya türü-
caüyetü nayani. Macumavesie neyeicacaitüni mexi tu-
carieya ca'avecaicü cuxi masiücütü mayanicü 'Ixa-
herisixi vahüxie.

Quesusi que mütiutinivaxü

(Mateu 1:18-25)

2 Mericüsü 'ana 'aisica neutanü'ariexüani Sesaxi
'Acusitusüa mieme, müpaü 'utaitü, yunaitü cuiepa
memütama memayucayasacü. ² Mücü 'inüari matüari-
pai mieme puyü quepauca Sireniyu mehürütüariecai
Siriya cuieyarisie. ³ Yunaitü mecaneutayeixüani
memayucayasacü yuxexuitü yuquiecarisie. ⁴ Hicü Cuse
Carereya cuieyarisie Nasareti müracutevasie neyeyani.
Cureya cuieyarisie ninuani Raviri quiecariena Vereni

müracutevasie. Raviri quie canimietemütücaitüni, Raviri
nunuiyarieya canihücütücaitüni. ⁵ Macayerienicü
neyeyani Mariya 'avitütü mücü mayehucacaicü. 'Üyaya
nayaniquecaitüni. ⁶ Mana mexi me'u'uvacai, tucarieya
naye'ani mütinivenicü. ⁷ Hicü yumatüari niutiniveni.
Tuvaxatecü nicu'eima, vacaisixi vacanuvacie nicateni
mücaxuavecaicü vahesie mieme memüva'axüanique-
caisie.

Taheima miemete niuqui tuayamete que memütevaru- tahüavixü muxasi vahüvemete

⁸ Mericüsü 'ana muxasi vahüvemete mana me-
niu'uvacaitüni. Yeuta menivahütüvecaitüni yumuxasi
yüvicüta. ⁹ Hicü vahüxie niutaqueni niuqui tuayame
Ti'aitamesüa mieme. Va'aurie nacuxavatücaitüni
Ti'aitame hecüariyayacü. Vaüca menimamacaitüni.
¹⁰ Hicü niuqui tuayame müpaü tinivarutahüave, Xepü-
camamaca. Hicü nenixetaxatüamücü niuqui 'aixüa
manuyüne. Vaüca canixuavecamücü temavierica yu-
naimete teüteri vahesie mieme. ¹¹ 'Icü tücarisie tiyu-
vicueisitüvame canetinuiva xehesie mieme. Raviri
quiecariena tineyüni. Que mü'ane heiserie mupitüarie
Cürisitütü canihücütüni, Ti'aitame canihücütüni.
¹² 'Icü 'inüaricü xecaneitimaicuni. Nunusi xecanexeiya-
cuni tuvaxatecü 'eimeme, vacaisixi vacanuvacie hey-
caime.

¹³ Hicü yapauca niuqui tuayame 'aurie meniuti'uni
muyuavisie miemete yumüiretü, 'aixüa me'utiuyatü
Cacaüyari hepaüsita, müpaü me'utiuyatü,
¹⁴ Taheima visi catinicühüavarüvani Cacaüyari.

Cuiepa 'aixüa mecatenixeiyariecuni teüteri
Müme vacümana münaqui'a.

¹⁵ Mericüsü niuqui tuayamete muyuavisie
meheutiynixüacu, müpaü metenyühüavecaitüni
muxasi vahüvemete, Hicümüsüari tepüyehu Vereni-
paitü. Tepi'ixüariyu que mainecai, Ti'aitame que mü-
tatiutahüavixü. ¹⁶ Meyumexüitüatü menecüne.
Mevaruta'ivaucä Mariyamame menivarutaxeiya Cuse,
nunusi meta vacaisixi vacanuvacie yecaime.

¹⁷ Mevaruxeiyaca metenicuxatacaitüni que
memüte'utahüavarie nunusi hepaüsita. ¹⁸ Yunaitü
memü'enanacai menihüxiyacaitüni que memütevaru-
tahüavixücü muxasi vahüvemete. ¹⁹ Masi Mariya
ni'üviyacaitüni yu'iyarisie 'icü naime, yu'iyaritüatü he-
paüsitana. ²⁰ Hicü menecüne muxasi vahüvemete
'aixüa metecuxatätü Cacaüyari hepaüsita nai que
memüte'uxeicü nai que memüte'u'enicü. Naitü catini-
yüni que memüte'utahüavarie.

Tuquita que müti'atüarie Quesusi

²¹ Mericüsü 'atahairieca tucari meni'inüaritüani
Huriyusixi teüteriyari vaxitequiyacü. 'Ana Quesusi tini-
uterüvarieni, niuqui tuayame que mütiterüvaxü yu-
varusisicü ca'ayecaicü cuxi.

²² Mericüsü Muisexi 'inüaricü catini'aitacaitüni nive-
came hepaüsita. Tucari 'aye'acu memüyu'itienicü,
Querusareme menecüne nunusi meheyetuanique

Ti'aitamesüa. ²³ Müpaü catine'uca 'inüari xapayarisie, Ti'aitame meripaitü que mainecai, Yunaitü 'uquisi matüarixi memütinunuiva, müme mecanipasiecacuni Ti'aitamesie mieme. ²⁴ Menecüne memütemavanicü Ti'aitame que mainecai, xüa 'inüari xapayarisie que müre'ucai, Cucuruxi xei parisi, mesü veuraixi türixi yuhutame mecanivaremacacuni, 'utaitü.

²⁵ Hicü tevi Querusareme necateitüni Simiyuni titevatü. 'Iya heiseriemecü yaticamietü Cacaüyari nayexeyacaitüni. Nicueviecaitüni 'Ixaherisixi teüteriyari vanütüvame. 'Iyari Mütiyupatacü nihünecaitüni. ²⁶ Müpaü tiniupitüarieni, 'Iyari Mütiyupata que mütitahüavixü, quename cuitü camüniquecai. 'Ixeiyame que mü'ane Ti'aitame micayeniquecai Cürisitütüme xeicüa, 'anarique canimüniquecaitüni. ²⁷ Hicü 'Iyari 'inücu, Huriyusixi vatuquipa ninuani. 'Arique Quesusi 'uquiyarimama meneutahaxüani yame'iyurienique nunusi, Huriyusixi que mütivayeyari, 'inüari niuquiyarisie que müre'uxa. ²⁸ 'Ana Simiyuni nenutuni. 'Aixüa niutayüni Cacaüyari hepaüsita, müpaü 'utaitü,

²⁹ Hicürixüa necusiyari 'acu, Pepeye'atüa 'aniuqui. Pepünesi'uxünaxü Ne'iyarisie neca'uximatüaricacu. 'Ahesie mieme nepüti'uximaya.

³⁰ Hicürixüa necümana nepütiuxei Que pemütivavicueisitüani teüteri.

³¹ Nepixei tita pemütiha'aritüa Yunaimie teüteri vahüxie.

³² Canivahecüariviyamücü hipame nuivarite, Visi te'aneneme catanayeitüamücü 'Ateüterima 'Ixaherisixi

³³ Hicü 'uquiyarieya varusieya meniyu'iyaritüacaitüni müpaü mainecaicü hepaüsitana. ³⁴ 'Aixüa xepü'itüarieca, niutayünita Simiyuni. Müpaü Mariya tiniutahüave nunusi varusieya,

Camü 'icü nunusi Yümüiretü 'Ixaherisixi Mematixürienicü, Yümüiretüta

Memanucu'unicü Cani'ayumiemetüni.

'Inüari caniyümücü, Caniniuquimariecämücü.

³⁵ 'Ecüta 'a'iyarisie Pecanisequiemücü hivericacü, Cumu 'ixipara que mütiyuseve.

Mücü que mütiyurieneni, Yümüiretü memasiücütü mecanacünicuni Que memüteyücühüave yu'iyarisie.

³⁶ Xevitüta 'acaniuyeicacaitüni 'ucarasitütü, Hana titevatü. Mücü Cacaüyari niuquieya canicuxatacaitüni. Panuheri caninu'ayatücaitüni, 'Aseri nunuivarieyatütü. Caniseüyecaitüni, nauca teviyari heimana nauca viyari canihücaitüni. 'Utiviquieca 'atahuta viyari piteütacai yücüna, ³⁷ 'umücü yuxaüta 'eniucateitüni. Tuqui curaruyarita pücvayeyeicacai masi yuhaquetü yunenevietü pü'ayumiemetücai tucarcü tucarcü. ³⁸ Hicü 'aura

'uyaca pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari. Quesusi hepaüsita tinivacuxaxatüvacaitüni Querusaremetari memüta'icuevacai memütaxünarienicü yunaitü.

Nasareti que memütehecü

³⁹ Hicü meheye'atüaca naime que müre'uxa 'inüari xapayarisie, Ti'aitame que mainecai meripaitü, Carereyasie menecüne. Yuquiecarari meneta'axüani Nasareti müracusevasie. ⁴⁰ Mericüsü nunusi niverecaitüni türücaüyetü timaivetü nayeiximecaitüni, Cacaüyari 'aixüa pütüca'iyaricai hesiena mieme.

Temaicüyari Quesusi tuquita que mütiyeyeicacai

⁴¹ Mericüsü xexuime visie 'uquiyarimama Querusareme meneta'axecaitüni 'ixüararipa quepauca mem'e'rivacai, Cacaüyari que mütiyaruhayevaxü vateüterima. ⁴² Hicü quepauca tamamata heimana huta viyari mühücai, mana meneutiynixüani, teüteri que mütiyaveiyaritücai 'ixüararipa. ⁴³ Hicü heutiparecu, yu'utüma mehahuximecacu, Quesusi Querusareme neyuhayeva, 'asimecatemaicacu 'uquiyarimama. ⁴⁴ Teüteri vasata 'uyeicame me'erietü, xei tucari meniu'uvacaitüni. 'Ana yu'ivama yumarema vahesüa menitivautücüne. ⁴⁵ Meca'itaxeyavavetü, Querusareme menacunuaxüani me'icuvautüvetü.

⁴⁶ Hicü hairieca tucari meneitaxeyia tuqui curaruyarita 'ayecaime, te'üquitamete vahixüapa 'ucaime. Niva'eniecaitüni nivacu'ivaviyacaitüni. ⁴⁷ Yunaitü memi'eniecai menihüxiyacaitüni timaitü que mütiyavacu'eiyacai. ⁴⁸ Hicü 'uquiyarimama me'ixeyiatü meni'iyarixiecaitüni. Varusieya müpaü tinitahüave, Nenive, tityari müya petatiuyuri. Tepümasicuvautüve tetahiverietü 'a'uquiyarimatü. ⁴⁹ Müpaü tinivarutahüave, 'E'e, cari xepünesicuvautüvecai. Tamü, 'asixecatemaicai, meuyevesecü ne'uquiyari quiya hepaüsita nemü'ayumiemetünicü. ⁵⁰ Müme 'asimepücateheitima niuquieyasie que mainecai.

⁵¹ Hicü vahamatü neyani, Nasareti meneta'axüani. Que memaitücatei yacatinicamiecaitüni. Varusieya yu'iyarisie ni'üviyacaitüni 'icü naime. ⁵² Quesusi timaivetü canayeiximecaitüni, caniverecaitüni. Cacaüyari, teüterita masi väca simetenixeyiacaitüni.

Vani Ti'üyame que müticuxataca

(Mateu 3:1-12; Maricuxi 1:1-8; Vani 1:19-28)

3 Mericüsü 'ana Tiveriyu Sesaxi tamamata heimana 'auxüme viyari niuyurieni ti'aitatü, Punisiyu Piratu niucayerieni 'isücametütü Cureya cuieyarisie, Herurexi nihüritüariecaitüni Carereya cuieyarisie müti'aitanicü, Piripe Herurexi mü'ivayatücai catini'aitacaitüni 'Itureya cuieyarisie Türacuniti cuieyarisie, Risaniyaxi catini'aitacaitüni 'Aviriniyasie, ² 'Anasi Caipasi mecanihüritüariecaitüni mara'acate. 'Ana Cacaüyari yuniuqui nipitüani Vani Sacariya nu'aya, macumavesie 'uyeicame. ³ Naisarie Curutani hatuxameyari tesie niuyeicacaitüni müpaü tivacuxaxatüvatü, memütehayevacü que memüteyuricai para Cacaüyari mütiyareuye-

hüvirienicü 'axa que memüte'uyuri, мүсүсү мемү-
ca'üyarienicü. ⁴ Yacatiniyuriencaitüni que мүre'uxa
Quisariyaxi xapayasio, Cacaüyari niuqueiyacü que
müticuxatacai,

Xevitü mahiva macumavesie 'uvetü,
Xequeneucuha'aritüa Ti'aitame huyeya, haitü,
Xexeuravime xequeneutivevi huyeya, haitü.

⁵ Naitü 'aqui cananuparecutüariexüamücü,
Naitü yemuri 'emütütü 'esimütütü 'acuveritü
canayeitüariemücü

Tita mütitütüne xexeuravitü nayeimücü
Tita мүracutetexiya 'acuharuanitü canayeimücü

⁶ Yunaitü teüteri mepixeyia que mütiyuvicueisitüva
Cacaüyari.

⁷ Vani müpaü tinivacuxaxatüvacaitüni teüteri
memü'axecai müvaca'üyacü, Cari xeme терүсaxi xepü-
va'ivama. Quepaicü pütixehécüatüa xemüyuta'unacü
capa 'uxa'a varie xehecariecacü. ⁸ Müme
memüte'uhayevaxü que memüteyuriecäi, vahepaü pü-
ta xequeteneyuriecäi, que мүreuyevese. Xepü-
ca'isütüaca yu'iyarisie müpaü xeteyücühüavetü, Tepü-
naqui'eriva ta'uquiyari temexeyacü 'Apurahami. Mü-
paü nepütixecühüave, Cacaüyari caniyüveni 'icü tetexi
teüteri müvarayeitüani 'Apurahami nivemama. ⁹ 'Ari
hasa caniuucuha'aritüarieni cüyexi maxürienicü. 'Ayu-
mieme naitü cüye 'aixüa 'anenetü müca'utixuxuavere
canaxüriyamücü, taipa caneuxüriyamücü.

¹⁰ Teüteri müpaü metenicu'ivaviyacaitüni, Mericüte,
quesü teteyuriecäi tame. ¹¹ 'Iya müpaü tinivacühüave-
caitüni, Que mü'ane huta camixayari mexeyia, que'im-
ni que mü'ane mücaheixeyia. Que mü'ane 'icuai mex-
eyia yaxecüa quetiurieneni. ¹² Memüteyeturiyari cu-
viyexunusie mieme meni'axecaitüni, memü-
ca'üyarienicü. Müpaü metenicühüavecaitüni, Ti'üquita-
me 'acu, que teteyuriecäi tame. ¹³ 'Iya müpaü tini-
vacühüavecaitüni, Que xemüte'u'aitüarie, heimana
mieme xepücatevauca. ¹⁴ Cuyaxita müpaü
metenicu'ivaviyacaitüni, Qesü teteyuriecäi tame. 'Iya
müpaü tinivacühüavecaitüni, Xepücatenavayani, 'itari-
cacü xepücataviviyani. Xequenenaqui'aca yu'ivari-
cacü.

¹⁵ Mericüsü 'ana teüteri menita'icuevacaitüni
yu'iyarisie meyu'iyaritüatü yunaitü Vani hepaüsita, xü-
ca мүсү Cürisitu hücütüni me xüca catixaütüni,
me'utiyaütü. ¹⁶ Peru Vani müpaü tinivarutahüave yu-
naime, Neri hacü nepüxe'uca'üya. 'Ucanamieni que
mü'ane cui mütürücaüye, necatürücaüyecacu ne.
'Aixüa nepüca'ane nehiesie mütinaquenicü nemipare-
viecacü ni nemenacukenirienicü cacaiya cuitaxiyari.
Mücü püta que mütixeuca'üyani, 'Iyari Mütiyupata
canixepitüamücü, canixe'itimücü tai que mütiyu'itiva.
¹⁷ Cuxari 'itivame pacue'e, cuini mieme pütiveque
yutüricu. Niti'utamücü yu'icuxi caxetunisie, cuxariyari
püta pütataiyani tai mücatüvesie.

¹⁸ Masi vaüca nivatuicacaitüni teüteri, niuqui 'aixüa
manuyüne nivacuxaxatüvacaitüni. ¹⁹ Hicü Herurexi
mücü cuieya nihüritüariencaitüni müti'aitanicü. Yu'iva
niu'üyapieni, Heruriya titevacame niutivitüni. Vaücava

catiniyuriencaitüni Herurexi 'axa tiyurienetü. 'Ayu-
mieme Vani nitate'acaitüni. ²⁰ Hicü Herurexi
nayuye'atüani 'axa que mütiyuriencäi, Vani manu-
tahüacü casariyanata.

Qesusi que mütiuca'üyarie

(Mateu 3:13-17; Maricuxi 1:9-11)

²¹ Mericüsü quepaucua yunaitü teüteri memü-
ca'üyarie, Qesusita caniuca'üyarieni. Mexi
yuneneviecai, taheima nanacatenire. ²² 'Iyari Mütiyu-
pata heimana nacaneni, que mütiyuxexeyiacai cucuru-
paü 'anetü. Xevitü taheima müpaü netayüni, 'Ecü pec-
ninenivetüni pemünaqui'eriva. 'Acümana necani-
naqui'aca.

Qesusi teucarimama

(Mateu 1:1-17)

²³ Mericüsü Qesusi xei teviyari heimana tamamata
viyari yacütütü nihücaitüni quepaucua misütüa müpaü
tiyurienetü. Cuse caninu'ayatücaitüni, que memüte-
cu'erivacai. 'Iya 'Erie caninu'ayatücaitüni, ²⁴ 'iyata
Matati caninu'ayatücaitüni, 'iyata Revi caninu'ayatü-
caitüni, 'iyata Merüqui caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cana
caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cuse caninu'ayatücaitüni,
²⁵ 'iyata Matatiyaxi caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Amuni
caninu'ayatücaitüni, 'iyata Nahumi caninu'ayatü-
caitüni, 'iyata 'Esürie caninu'ayatücaitüni, ²⁶ 'iyata Nac-
ahi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Mahati caninu'ayatü-
caitüni, 'iyata Matatiyaxi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Se-
mei caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cuse caninu'ayatü-
caitüni, 'iyata Cura caninu'ayatücaitüni, ²⁷ 'iyata
Cuhana caninu'ayatücaitüni, 'iyata Xesa caninu'ayatü-
caitüni, 'iyata Suruvaveri caninu'ayatücaitüni, 'iyata
Saratieri caninu'ayatücaitüni, ²⁸ 'iyata Nerie caninu'ay-
atücaitüni, 'iyata Merüqui caninu'ayatücaitüni, 'iyata
'Arie caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cusami caninu'ayatü-
caitüni, 'iyata 'Erimurami caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Eri
caninu'ayatücaitüni, ²⁹ 'iyata Cusue caninu'ayatü-
caitüni, 'iyata 'Eriyeresi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Curi-
mi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Matati caninu'ayatü-
caitüni, ³⁰ 'iyata Revi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Simiyu-
ni caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cura caninu'ayatücaitüni,
'iyata Cuse caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cunani can-
inu'ayatücaitüni, 'iyata 'Eriyaquimi caninu'ayatücaitüni,
³¹ 'iyata Mereya caninu'ayatücaitüni, 'iyata Mainani
caninu'ayatücaitüni, 'iyata Matata caninu'ayatücaitüni,
'iyata Natani caninu'ayatücaitüni, ³² 'iyata Raviri can-
inu'ayatücaitüni, 'iyata Quisahi caninu'ayatücaitüni, 'iy-
ata Huveri caninu'ayatücaitüni, 'iyata Puhuxi can-
inu'ayatücaitüni, 'iyata Sarumuni caninu'ayatücaitüni,
'iyata Nahasuni caninu'ayatücaitüni, ³³ 'iyata 'Aminaravi
caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Arami caninu'ayatücaitüni,
'iyata Hesirumi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Parexi can-
inu'ayatücaitüni, ³⁴ 'iyata Cura caninu'ayatücaitüni, 'iya-
ta Cacuvu caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Isahaqui can-
inu'ayatücaitüni, 'iyata 'Apurahami caninu'ayatü-
caitüni, 'iyata Tare caninu'ayatücaitüni, 'iyata Nacuri
caninu'ayatücaitüni, ³⁵ 'iyata Seruqui caninu'ayatü-

caitüni, 'iyata Racau caninu'ayatücaitüni, 'iyata Perequi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Heveri caninu'ayatücaitüni, ³⁶ 'iyata Sara caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cainani caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Arüpasari caninu'ayatücaitüni, 'iyata Semi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Nuhexi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Ramequi caninu'ayatücaitüni, ³⁷ 'iyata Matusareni caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Enuqui caninu'ayatücaitüni, 'iyata Careri caninu'ayatücaitüni, 'iyata Maharareri caninu'ayatücaitüni, ³⁸ 'iyata Cainani caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Enuxi caninu'ayatücaitüni, 'iyata Seti caninu'ayatücaitüni, 'iyata 'Arani caninu'ayatücaitüni, 'iyata Cacaüyari caninu'ayatücaitüniri.

Quesusi que mütiuta'inüasie

(Mateu 4:1-11; Maricuxi 1:12-13)

4 Mericüsü, Quesusi 'Iyari Mütiyupatacü hünetü mana neyeyani Curutani hatuxameyarisie. 'Iyari Mütiyupata nivitüximecatüni macumavesie 'uyeicacacu ² huta teviyari tucari. Cauyumarie ni'inüatanecatüni, siparasü xüca 'axa tiuyurienique tüma, 'utaitü. Tixaü caticuaivetü yapaümexa tucari, cuini mieme catineuhacamücücaitüni. ³ Hicü Cauyumarie müpaü tinitahüave, Tamüsü, 'ecü xüca Cacaüyari penu'ayatüni, 'icü tete müpaü quetineutahüavi, pa payuyeitüani. ⁴ Quesusi müpaü tinita'eiya, 'Utüarica müpaü paine, Tevi xüca pa cuaca xeicüa, mücücü püca'ayeyurini. Cacaüyari que mutayü, niuquieya naitü peuyeveseta.

⁵ Hicü Cauyumarie vapai hevitüca, cuiepa memütama vacuie nai nixeisitüani xei nieriyaricü. ⁶ Cauyumarie müpaü tinitahüave, Heiserie nepümasipitüaca 'icü naime hepaüsita, yunaitü visi memümatecühüavenicü nepümasipitüaca. 'Icü nai necanietuiriyarieni, heiserie nepexeiya nemiminicü que mü'ane munesinaque. ⁷ 'Ecü 'ayumieme nenevieri xüca penesi'upitüani, 'icü naitü 'apini pürayani. ⁸ Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Quenemie Cauyumarie. 'Utüarica müpaü paine,

Nenevieri pepipitüani Ti'aitame 'acacaüyari,
Mücü hücüame pepayexeiyani.

⁹ Hicü Cauyumarie neivitüni Querusareme. Vatuqui yecürita nenutivitüni. Müpaü tinitahüave, 'Ecü Cacaüyari xüca penu'ayatüni, vatipai queneucasuna.

¹⁰ 'Utüarica müpaü paine,
Yuhesüa miemete
Niuqui tuayamete
Pütiva'aitüaca
'Ahepaüsita,
Memümasi'üviyacü.

¹¹ Müpaü paineta 'utüarica,
Yumamacü mepümasitucani,
Capa tetesie pe'uti'ücamürecü.

¹² Quesusi müpaü tinitahüave, Müpaü paineta, Pepüca'i'isipaneni Ti'aitame mü'acacaüyari.

¹³ Hicü Cauyumarie naimecü 'ita'inüatataca neyani 'ariqueta 'ita'inüataque.

Quesusi que mütisutüa yu'uximayasica Carereyasie

(Mateu 4:12-17; Maricuxi 1:14-15)

¹⁴ Mericüsü Quesusi yu'utüma neyeyani Carereyapaitü, 'Iyari 'itürücariyacacu. Naisarie caniotamariva hepaüsitana. ¹⁵ Tinicu'üquitanecatüni vatuquiteta. Yunaitü 'aixüa metenicuxatacaitüni hepaüsitana.

Quesusi que mütiuyuri Nasaretisie

(Mateu 13:53-58; Maricuxi 6:1-6)

¹⁶ Hicü Nasaretita ninuani mataverixüsie. Yuyeyari cu'erivatü, tuquita neutahani 'uxipiya tucarisie. Nanucuqueni tititerüvaque. ¹⁷ Hicü xapa niuhuritüarieni Cacaüyari niuquieya maye'uxa, Quisariyaxi que müracautüa. 'Itaveraca nitaxeiya niuqui haque müpaü maine,

¹⁸ Ti'aitame 'Iyarieya caneniuyiya

Canenihuritüani

Niuqui 'aixüa manuyüne

Nemüvacuxaxatüvanicü

Memümamave.

Caneneyenü'ani

Nemüvaranayexürienicü

Müme memüyuhiverie

Yu'iyarisie,

Yanemütivatahüavecü

Müme memanutaxüriya,

Quename me'utixünarie.

Yanemütivatahüavecüta

Müme memacücüpe,

Quename me'anutaneniere,

Nemüvaxünacü

Müme memüviyarietüca,

¹⁹ Nemüticuxatanicü,

Tucari 'aye'a

Ti'aitame müyuvaüriya

Vahesie mieme, ne'utaitü.

²⁰ Hicü 'itacuicuieca xapa, 'iyetuirieca tiyuparevivame, mana nayerüni ti'üquitame 'uvenieyasie. Yunaitü tuquita memayetecai cui menixeiyacaitüni. ²¹ Hicü nisutüani müpaü tivacuxaxatüvatü, 'Icü tucarisie naye'ani 'icü 'utüarica que maine, xe'ieniecacu xeme.

²² Yunaitü metenihecüatacaitüni me'ienieca. Menihüxiyacaitüni niuqui visi manuyüne tetana mayeneicaicü. Müpaü meniutiyuanecatüni, Camüsü, 'icü Cuse catinu'aya. ²³ 'Ana müpaü tinivacühüaveni, Xüari 'icü niuquiyaricü xepünetecühüave, Tiyu'uhayemavame 'acu, sipasü 'acümana quena'anayehüva. Que temüte'u'enana Caperüname que müreyü, 'enata 'aqueiecarisie yaxecüa quetineyurienieca, xepünetecühüaveni va'atü. ²⁴ Müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, tixaxatame pücanaqui'eriva yuquiecarisie. ²⁵ Yuri nepaine, 'Ixaheri cuieyarisie yumüiretü viyurasixi meniu'uvacaitüni quepaucua 'Eriyaxi 'amuyeicacai, quepaucua muyuavisie müreunami haica viyari heimana 'ataxeime meseri, quepaucua haca mutave naisarie cuiepa.

²⁶ Müme vahesüa püca'utanü'arie 'Eriyaxi ni xeimesüa,

Siruni cuieyarisie pūta niutanū'arieni Sarepūta mūra-cutevasie viyurasūa. ²⁷ Mūcū meta, yumūiretū 'ame-niu'uvacaitūni 'Ixaheri cuieyarisie cuiniyacū meca'itīyatūcaitū quepaucua 'Eriseu 'amuyeicacai tixax-atametūtū. Ni xevitū tūma pūca'u'itīya mana quiecatari, Siriyatanaca pūta caniu'itīyani Nahamani titevatū.

²⁸ Hicū me'i'enieca que mūtīcuxatacai, meniuyeha'ani yunaitū tuquita memayetecai. ²⁹ Me'anucu'uca, vaquiecarī yemurīsie manierecū quiecarī yeta 'ai heima meneihana mana meheicahūanique. ³⁰ 'Iya vahixūata heutayuneca caneyani.

Cacaūyari mūca'itīya que mūtīviyacai tevi

(Maricuxi 1:21-28)

³¹ Mericūsū quiecarīsie ninuani Caperūnaume mūra-cutevasie Carereya cuieyarisie. Mana 'uxīpiya tucarisie tiniva'ūquitūacaitūni. ³² Mūme menihūxiyacaitūni 'ūquisicayacū, heiserie hexeyatū mūtaniucacaicū.

³³ Hicū tuquita nayecateitūni tevi cacaūyari mūca'itīya 'ivīyacacu. ³⁴ Carima niutahiva mūpaū 'utaitū, 'Ai, que petatī'uximatūa Quesusi Nasaretitanaca. Peta-sica'unaque cari pepunua. Ne nepūmasimate que pemūpaicū. Cari 'ecū pepūhūcū Cacaūyarisie mieme pemupasie. ³⁵ Hicū Quesusi nitatieni mūpaū 'utaitū, Hicū cayuvatū, queneuxūna. 'Iya cacaūyari 'ita'uimūra-ca tevi vahixūapa, nixūna caticuinitūaca. ³⁶ Yunaitū meniutimamani. Meteyucuxaxatūvatū mūpaū meniutiyuanecaitūni, Que 'aneme niuqui pexeiya. Heiserie hexeyatū nivarutate'ani cacaūyarixi memūca'itīyatūca tūrūcariya hexeyatū, menivatixūnani. ³⁷ Naisarie quiecarī 'aurie canicuxaxasivacaitūni, Quesusi que mūtīyurienecai.

Quesusi que mūrenayehūa Pecuru varūcaūya

(Mateu 8:14-15; Maricuxi 1:29-31)

³⁸ Mericūsū tuquita vayeyaca Simuni quie ninuani. Hicū hūiya yeme niviyacaitūni Simuni varūcaūya. Menitavavirieni mīparevienicū. ³⁹ 'Auriena 'utaqueca, nitatieni hūiya. Hicū hūiya nihayeva. Yapaucua 'anucuqueca nivarutiparevietūyani.

Que mūtīvaranayexūri 'acayunecu

(Mateu 8:16-17; Maricuxi 1:32-34)

⁴⁰ Hicū tau 'acayunecu, yunaitū memūvarexeiyacai tecuicucate mūireme cuiniyacū memūtecucuyecai hesūana mecaniva'atūani. Yuxexuime vahesie 'utimeca nīvaranayexūrieni. ⁴¹ Cacaūyarixi 'axa memū'anene canivaruta'aitūani memūvatixūnacū yumūireme memūtevacuinitūacai. Mūme meniutihivacaitūni mūpaū me'utiyuatū, 'Ecū Cacaūyari pecaninu'ayatūni. Quesusi varutate'aca cacaūyarixi, pūcavapitūacai memūtiniunicū memimaicaicū quename Cūrisitu hūcūtūcai heiserie mupitūarie.

Quesusi que mūtīcuyeicacai Carereya cuieyarisie, tic-uxatatū

(Maricuxi 1:35-39)

⁴² Hicū 'ucatarecu neyani macumavesie. Teūteri yumūiretū menicuvautūvecaitūni. Me'itaxeyaca vaūri-yarica menipitūacaitūni mūcavacu'eirienicū. ⁴³ Mūcū masi mūpaū tinivarutahūave, Neuyevaca hipame quiecarītesie niuqui 'aixūa manuyūne nemūcuxatan-icū, que mūtīyūni Cacaūyari ti'aitacacu, peuyevese nemūtīcuxatanicū. 'Ayumieme nepeyenū'arie.

⁴⁴ Cureya cuieyarisie tuquiteta catinicuxatanecaitūni.

Qesūte que memūtevaratixūri Quesusi niuquieyacū

(Mateu 4:18-22; Maricuxi 1:16-20)

5 Mericūsū Quesusi Quenesareti haracunayari tesita niuvecaitūni ticuxatatū. Yumūiretū menisaipūnacaitūni, me'i'eniecutū Cacaūyari niuquieya. ² Hicū canuva niuxeiya hutame ha tesita 'aheicame quesūteveyamete vacanuva. Qesūteveyamete me'anaticūneca yuvipi meni'ecuacaitūni. ³ Hicū xeimesie cayerūca Simuni canuvayasie, nitavavirieni haracunasie 'esiva meutahanicū. Canuvāsie yecaitū tiniva'ūquitūacaitūni teūteri. ⁴ Hicū yuxasica 'unūca, mūpaū tinitahūave Simuni, 'Emeucatevasie queneuyeye'a, 'avipi mana queneucavivi quesūte pemūvaratixūrienicū. ⁵ Hicū Simuni mūpaū tinitahūave, Ti'ūquitame 'acu, tūcacūta nai tepayequexi, tepūte'uta'uxitūa yacū xēcūa, tixaū tepūcate'umi. Masi mūya pemainecū, neneicaviviemūcū vīpi. ⁶ Yamete'uyurīeca menīvaratixūrieni quesūte cuini mieme meyupaūmeme. Vīpi nītasānīrūmecaitūni. ⁷ Hicū yucupānīyeruma xeime canuvāsie memūyetecai yumamacū menīvarumavīya memacūnecū memūvāparevienicū. Menī'axūani, yucānūvate menīutihūniyaxūani hutame. 'Esivatūcacu menīucayunīxūani. ⁸ Hicū nai tiuxeiyaca Simuni, Pecuru mūtītevacaī, niutihūnumaqueni Quesusi hūxie mūpaū 'utaitū, Ti'aitame, queneneuhayeva. Ne 'axa nepūtiyuriene. ⁹ Niutihūmani 'īya, yunaitū hamatūana memū'uvacai meniutihūmani mūya yupaūmeme memūvaratixūricū quesūte. ¹⁰ Yaxēcūata Severeu nivemama meniutihūmani Cacuvu Vani Simunimatū memūte'uximayacai. Hicū Quesusi mūpaū tinitahūave Simuni, Pepūcamaca. Hicūsū 'uxa'atūnīta teūteri pūta pecānīvacuxeūrimūcū. ¹¹ Hicū canuva me'anatihapaca cuiepa, nāime meteniucū'eirīeni Qesūsīsīe metevīyaque.

Quesusi que mūrenayehūa tevi cuiniyacū mūca'itīyacai

(Mateu 8:1-4; Maricuxi 1:40-45)

¹² Mericūsū xeime quiecarīsie niuyeicacaitūni Qesusi. Ticuicame mana niucateitūni mūca'itīyacai naitū heupūnitū. Hicū Qesusi 'uxeiyaca, niutihūnumaqueni, mūpaū titavavirīenīque, Ti'aitame xūca pe'avaūriyani, pepūyūve pemūnesī'itīenīcū. ¹³ 'Iya yumama 'utaseraca nīmayūani mūpaū 'utaitū, Nepūnevaūriya, peque-heu'itīyani. Yapaucua cuīniya nihayeva. ¹⁴ Hicū Qesusi mūpaū tīnītā'aitūani 'asīmūcatītahūavecū xeime. Mū-

paü tinitahüave, Quenemie mara'acame masixeiyacü. Pemu'itayacü quetineutimava cumu Muisexi que mütiu'aitaxü pemütivatahecüatüanicü. ¹⁵ Perusü masi cuini mieme catinicuxaxasivacaitüni hepaüsitana. Teüteri yumüiretü meniuyitixexeürivacaitüni me-mi'enienicü memanayexürüvenicü cuiniya que memütehhexeiyacai. ¹⁶ Qesusi masi macumavesie neyeicacaitüni yutanenevienique.

Qesusi que mürenayehüa huriecame

(Mateu 9:1-8; Maricuxi 2:1-12)

¹⁷ Mericüsü xeime tucarisie tini'üquitacaitüni. Mana menayetecaitüni Huriyusixi teüteriyari yuyeyaricü memüpasiecai Pareseusixi memüteyuterüvacai, hipatüta Huriyusixi va'inüaricü memüte'üquitametetücai. Naime quiecaritiesie Carereya cuieyarisie Cureya cuieyarisie meneyecüne Querusaresieseta. Cacaüyari türücariyaya canixuavecaitüni Qesusi müvaranayexürüvanicü. ¹⁸ Hicü teüteri meniu'axüani me'ehanatü huriecame 'itarisie yecaime. Qesusi müvacatesie meni'atüaniquecaitüni hüxiena me'itenique. ¹⁹ Meniyutatexieni meheutahaxüanique teüteri memüyumüirecaicü, 'ayumieme qui heima meneutimamaque. Racüriyuyari mevati'unaca, Qesusi hüxie meneicatuani tevi 'itari naime teüteri vahixüapapai. ²⁰ Hicü varuxeiyaca yuri que memüte'eriecai, müpaü niutayüni, 'Axa que pemütuyuri pecatineuyehüviyarieni.

²¹ Hicü Pareseusixi, müme meta 'inüaricü memüte'üquitametetücai, müme menisütüani müpaü meteyücühüavetü, Que püpaicü 'icü 'axa mutaine Cacaüyari hepaüsita. Quepaicü püyüve mütivareuyehüvirienicü 'axa mete'uyurieu, Cacaüyari xEICÜA püyüve. ²² Qesusi retimaica que memüteyücühüavecai müpaü tinivarutahüave, Titayarisü müya xeteyücühüave yu'iyarisie. ²³ Tita masi caticuanive. Que ticuanive müpaü mütayünicü, 'Axa que pemütuyuri pepüreyehüviyarie, caticuanive masi müpaü mütayünicü, Quenanucuquexi quenecuyeicani. ²⁴ Peuyevese müpaü xemütemaicacü, Yuri Tevi que nemütiteva, heiserie nemexeyacü cuiepa nemütivareuyehüvirienicü müme 'axa memüte'uyuri, 'ana müpaü tinitahüave huriecame, 'Ecü 'acu ne-marahüave, quenanucuquexi, 'a'itari quenanucue'i, 'aquie quenemie. ²⁵ Yapaucua nanucuqueni vahüxie, titasie müracatei neicueni, yuquie neyani 'aixüa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita. ²⁶ Hicü yunaitü menihüxiyacaitüni. 'Aixüa meniutyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita. Cuini mieme metenimamacaitüni müpaü me'utiuyatü, Mamarivaveme tepuxei hicü.

Que mütitani Revi, hesiena mütiyuanicü

(Mateu 9:9-13; Maricuxi 2:13-17)

²⁷ Mericüsü neyani. Tevi cuviyexunusie mieme mütiyuyuriyari niuxeiya Revi titevacame memüte'ayuti-tuaya 'acaime. Müpaü tinitahüave, Nehesie que-tiniviyani. ²⁸ Nai tiucu'eirieca, 'anucuqueca, hesiena tiniuyia.

²⁹ 'Ana Revi 'icuai niuvevieniyari yuquita Qesusisie mieme. Yumüiretü memüteyuyuriyari cuviyexunusie mieme, hipatüta teüteri metenicuacaitüni hamatüana. ³⁰ Hicü Pareseusixi, mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai Pareseusixi vahesie memüteyuyacai, müme meniniuquixiecaitüni müpaü metevacühüavetü hesüana miemete teyü'üquitüvamete, Titayaricutaxi müme cuviyexunusie mieme memüteyuyuriyari vahamatü 'axa teyuruvamete vahamatü xetecua'a xete'ie. ³¹ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Müme 'aixüa memüteheuerie mepücaheiyehüva tiyu'uhayemavame, müme memüteyuyuriyari püta mecaneiyehüaca. ³² Ne que nemütinua, nepücanua nemüvata'inienicü müme heiseriemecü yamemütecahu. Müme 'axa memüteyurie püta nevata'inienique necaninuani, memütehayevacü 'axa que memüteyuriecai.

Que mütiuta'ivaviyarie haquiya hepaüsita

(Mateu 9:14-17; Maricuxi 2:18-22)

³³ Mericüsü müpaü metenitahüave, Vanisüa miemetexi teyü'üquitüvamete müixa mepüyuhaqui mepeyevaviri Cacaüyari. Pareseusixi vahesüa miemetexita yaxEICÜA mepüteyurie. 'Ahesüa miemetexi masi titacutaxi metecua'a mete'ie. ³⁴ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Que tiyüve müvahaquisitüani 'ixüaramete neüquiyapa mexi neneüqueme vasata 'uyeica. ³⁵ Tucari paye'ani quepaucua vasata manuhanieni neneüqueme. 'Anaque mepüyuhaquieni. ³⁶ Hicü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruti'üquitüatüyani müpaü 'utaitü, Tevi capitasana 'ixuriqui hecuame, mimanesiquitüanicü ye'ime. Me xüca müpaü tiuyurienique, hecuame pütasanequeyu, mühecuamatü müye'i 'axa pütuyuxexeyaniquieu. ³⁷ Mücü meta, caxie vinuyari pücatuariva sixai müyeye'isie mücuanacü. Me xüca müpaü tiuyurienique cuanatü pitasanaqueyu sixai, pütayeuriniquieu, sixaita peuyeveniquieu. ³⁸ Masi caxie vinuyari sixai mühehecuasie püta canituarivani mücuanacü. ³⁹ Tevi meripai mieme 'aniecu 'anuti'iemie, cuaname pücaheu'imücüni. Müpaü paineni, Meripai mieme 'aixüa cana'aneni.

'Uxipiya tucarisie türicu que memüte'uticuai teyü'üquitüvamete

(Mateu 12:1-8; Maricuxi 2:23-28)

6 Mericüsü 'uxipiya tucarisie mana türicu ma'iviyasie niuyemiecaitüni. Teyü'üquitüvamete müayari menivatihunatücüne. Yumamasie me'itüminatü menicuacaitüni. ² Hicü Pareseusixi hipatü müpaü meniutyuane, Titayari müpaü xeteyurie que mücattainiva yamütuyurienicü 'uxipiya tucarisie. ³ Qesusi müpaü tinivarutahüave, Cari hasuacu xepüca'ititerüvavave que mütiuyuri Raviri quepaucua meuhacamücücai, müme 'utümana memeu'uvacaita quepaucua memehacacuicucacai. ⁴ Cacaüyari quita caneutahani. Pa muva Cacaüyari hüxie mamanecai 'anaca'üca, nitacuani, nivaruminita müme 'utümana memeu'uva-

cai. Heiserie pūcahexeyacai miticuanicū, mara'acate xecūa heiserie mepexeyacai. ⁵ Mūpaūta tinivartahūave, Heiserie necanexeyani 'uxipiya tucari he-pāusitata Yuri Tevi nehūcūtūtū.

Tevi mūmamavaquicai
(Mateu 12:9-14; Maricuxi 3:1-6)

⁶ Mericūsū tavari 'uxipiya tucarisie tuquita heutahaca tini'ūquitacaitūni. Tevi muva nayecateitūni mūmamavaquicai yuserieta. ⁷ Mūme 'inūaricū memūte'ūquitametētūcai, Pareseusixita menihupiecaitūni, siparasū xūca 'uxipiya tucarisie 'enayehūanique tūma, me'utiyuatū, mūcūcū memitaxanetacū. ⁸ Timaitū que memūteyūcūhūavecai, mūpaū tinitahūave tevi mūmamavaquicai, Quenanucuquexi, tahixūata queneutaquexi. 'Anucuqueca mana niutaqueni. ⁹ Hicū Qesusi mūpaū tinivartahūave, 'Ipaū nepūtixecu'ivaviya. 'Uxipiya tucarisie titaunivani para 'aixūa mūtiyurienenicū, nusu 'axa mūtiyurienenicū pūta pūtaunivani. Titaunivani para tevi mūtavicueisitūanicū, nusu mica'unacū pūta pūtaunivani. ¹⁰ Yunaimē varanuxeyatūyaca, mūpaū tinitahūave tevi, 'Amama queneutasera. Mūpaū tiyuriecū mamaya 'aixūa 'anetū nayani. ¹¹ Mūme cuini mieme meteniuyeha'ani. Menisutūani metecuxatatū queri memiyurieniquecai Qesusi.

Que mūtivaranyeteūxixū nū'arisixi Tamamata Heimana Yuhutame
(Mateu 10:1-4; Maricuxi 3:13-19)

¹² Mericūsū 'ana hūrisie neutiyune yutanenevienique. Xei tūcari nenevieri nipitūacaitūni yucacūyari. ¹³ Hicū 'ucatarecū, yu'aurie nivarutahūave yuhesūa miemete teyū'ūquitūvamete. Vasata nivaranyeteūxū tamamata heimana yuhutame. Nū'arisixi tinivarterūva mūme ¹⁴ Simuni 'arique Pecuru mūtiterūvaxū, 'Atūrexi Simuni 'ivaya, Cacuvu, Vani, Piripe, Parūturume, ¹⁵ Mateu, Tumaxi, Cacuvu 'Aripeu nu'aya, Simuni serutisita mūtitevacai, ¹⁶ Cura Cacuvu nu'aya, Cura 'Isicariutitanaca 'ariqueque miyetua.

Qesusi que mūtivaruparevi yumūireme
(Mateu 4:23-25)

¹⁷ Hicū vahamatū 'anacayaca, macuveresie niutaqueni. Yumūiretū hesūana miemete teyū'ūquitūvamete, cuini mieme yumūiretū teūterita naisarie Cureyasie Querusaresie memeyecū, hipatū racusita memeyecū Tiru 'aurie Siruni 'aurie, mana meniu'axūani memi'enienicū, memanayexūriyanicū cuiniya que memūtehexeyacai. ¹⁸ Mūme cacūyarixi 'axa memū'anene memūvanūcai mepanayexūriya. ¹⁹ Teūteri yunaitū menimayūacuaitūni tūrūcariya mūvayeneicacai hiesiana varanayexūrvatū yunaime.

Mūme 'aixūa memū'itūarie, mūme 'axa memū'itūarie meta
(Mateu 5:1-12)

²⁰ Mericūsū yuhesūa miemete teyū'ūquitūvamete vaxeyatū mūpaū niutayūni, 'Aixūa xecani'itūarieca xeme xemūmamave Cacaūyari xecanexeyani tixe'aitūvamētūme. ²¹ 'Aixūa xecani'itūarieca xeme hicū xemeuhacacuicu. Xecanitiuhacuni. 'Aixūa xecani'itūarieca xeme hicū xemutisuana. Xecaniutinavecuni. ²² 'Aixūa xecani'itūarieca quepaucua teūteri memūxe'uxive'erie, quepaucua memūcaxenaqui'erie yuhesūa, quepaucua 'axa memutiyuane xehepāusita, quepaucua memūxexani'erie 'axa xemū'anene me'utiyuatū, Yuri Tevisie xemūteviyacū. ²³ Xequeneyutemamavieca vaūca 'iya tucarisie, xequeteneuye'ani. Vaūca taheima mieme xecana'ivacuni. Va'uquiyarima yaxeicūa mepūvaruyuri texaxatamete Cacaūyari niuquieya memūcuxatacai. ²⁴ Masi xūa 'ui, xeme xemūxicusixi. 'Ariri yunaqui'eriya xecanaye'atūani. ²⁵ Xūa 'ui xeme hicū xemūhuxa. Xepuehacacuicuni. Xūa 'ui xeme hicū xemutinave. Xepūyuhiverieca xeputisuanani. ²⁶ Xūa 'ui xeme quepaucua yunaitū teūteri visi memutiyuane xehepāusita. Va'uquiyarima yaxeicūa mepūvaruyuri texaxatamete memūte'itavacai.

Que mūreuyevese mūvanaqui'eriecacū mūme memeye'unie, Qesusi 'inūarieya que maine
(Mateu 5:38-48; 7:12)

²⁷ Masi mūpaū nepūtixecūhūave xeme xemū'enana, xequenivanaqui'erieca mūme memūxe'aye'unie. 'Aixūa xequenivayurieca mūme memūxe'uxive'erie. ²⁸ Mūme 'axa memutiyuane xehepāusita, vahepāusita 'aixūa xequeneutiyuaneni xeme. Xequeneyunenevieca mūme memūxesevixima vahesie mieme. ²⁹ Que mū'ane 'a'aurita mūmasiheutivani, ta'aurie quenaniere tapata mūmasiheutivanicū. Que mū'ane mūmasinavairieni 'a'ūcari, pepūca'inenaca 'acamixata mūmasinavairienicū. ³⁰ Que mū'ane tixaūtū mūmatiutavaviri, quetineupitūa, que mū'ane 'apini mūmatinavairieni, pepūca'iviyani. ³¹ Que tixenaque, teūteri mūya memūxeyurie xeme. Que mūtixenaque xeme, mūcū canixe'inūaritūcamūcū, mūya xemūvayurienicū hipame meri. ³² Xūcate xevanaqui'erieca mūme memūxenaqui'erie, titacū 'aixūa xetecuxaxasivani. 'Axa teyuruvamete mecanivanaqui'erieca mūme memūvanaqui'erie. ³³ Xūcatari 'aixūa xevayurieca mūme 'aixūa memūxeyurie, titacū 'aixūa xetecuxaxasivani. 'Axa teyuruvamete yax-eicūa mepūteyurie. ³⁴ Xūcatari xetevaruniūtūani mūme mete'apicame xemū'erie, titacū 'aixūa xetecuxaxasivani. 'Axa teyuruvamete mepūyuniūtūva tavari memūte'apiniyariyecacū. ³⁵ Masisū xequeni-

vanaqui'erieca müme memüxe'aye'unie, 'aixüa xe-queteneyurieca, xequeneyuniütüaca 'asixecateyu'iyaritüatü. Müpaü xeteyurietü cuini mieme xecaten'ivacuni, que mü'ane taheima macave nivemama xecanihümetücacuni. Mücü 'aixüa pütiuca'iyari müme pamüpariyusi memücateyupitüva vahesie mieme, müme 'axa memüteyurie vahesie miemeta. ³⁶ Xequeteneyucananimayaca, xe'uquiyari que mütiyucananimaya.

Hipame vahesie xepücate'ahüpani, que mutayü
(Mateu 7:1-5)

³⁷ Hipame vahesie xüca xecate'ahüpani, xehesietari pücarahüivani. Xüca xecateyuxanetani xemetari xepücaxanesieca. Xüca xecavaranutaxürüvani, xemetari xepüca'anutaxüriyani. Xüca xetevareuyehüvirieca, xemetari xepüteheuyehüviriyeni. ³⁸ Xüca xevamicuani, xemetari xepümüquieni. 'Aixüa ti'inüasiecame 'anucapünarietame 'anutacasielame 'anaxürüveme xepümüquieni. Que xemüte'u'inüata, müpaüta xepüte'inüasiyarieni.

³⁹ Mericüsü 'icü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruta'üquitüani müpaü 'utaitü, Macüpe que tiyüve menuhana xeime macüpe. Yuhutatü mecateheucaxürieni mevatixavasie. ⁴⁰ Que tiyüve ti'üquitame ma'iva müti'üquitüarie. 'Aye'atüarieme, que mü'ane müti'üquitüapaü timaivetü canayeimücü.

⁴¹ Titayari petixeyia xasi 'a'iva hüxita meutavivi, pecahe'erivatü queuruvu 'ahüxita meutave. ⁴² Quepaütütü petiyüve müpaü pemütitahüavecü 'a'iva, Neuxei ne'iva, nepivaye'itieni xasi 'ahüxita meutavivi, pe'utaitü, peca'ixeyiatü queuruvu 'ahüxita meutave. Yacüsü peputaine xeicüa. Quenivaye'itie merie mücü queuruvu 'ahüxita meutave, 'ana 'aixüa 'anemecü pehuanieretü pecanayeimücü pemivaye'itirienicü xasi 'a'iva hüxita meutavivi.

Cüye que mütimasiücü yu'icuaxicü
(Mateu 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Cüyeyari pücanarani, xüca 'icuaixiyari cüxaisietücani. Mücü meta, cüyeyari pücacüxaisie xüca 'icuaixiyari 'aixüa 'aneneni. ⁴⁴ Xexütü cüye yu'icuaxicü canimasiücüni. Xuya püca'inüive narüca. Tupiriya müxuyatücasie püca'itixexeüriva caxie. ⁴⁵ Tevi 'iti'utame tita 'aixüa müti'anene yu'iyarisie, nivayehanimücü tita 'aixüa müti'anene. Tevi 'axa mütiyuriene püta 'iti'utame tita 'axa müti'anene, nivayehanimücü tita 'axa müti'anene. Que müranayuhayeva ra'iyari tihüneccacu, müpaü tinicuxatamücü yutetacü.

Simiyenitu 'aixüa mü'ane 'axa mü'ane
(Mateu 7:24-27)

⁴⁶ Titayaricutaxi Ti'aitame, Ti'aitame 'acu xenetecühüave, 'asixecateyurietü que nemütixecühüave. ⁴⁷ Yunaitü nehüsüa memü'axe, neniucui memü'enie yametecahütü, que memü'anene nepütixetaxatüani. ⁴⁸ Tevi qui mutavevipaü mecani'aneneni. Heucatevame vati'ineca, tetesiepai neitivevieni

simiyenituyari. 'Ana ha nivayeneni, quisie niuquexüani, peru niuyutatexieni 'ivatayuitüanique. 'Aixüa 'anemecü müveviyacaicü pücatavayua. ⁴⁹ Perusü que mü'ane münesi'enie yacaticamietü, mücü xeime tevi qui mutavevipaü cani'aneni. Cuiepa 'acaime niutavevieni xeicüa, simiyenituyari püca'utavevi. 'Ana hesiena niuquexüani ha, xei mieme necaina. Carima niucaveni qui.

Quesusi ti'luximayatame que müranayehüa cuyasüa mieme
(Mateu 8:5-13)

7 Hicü 'inüca 'icü niuqui naime teüteri me'i'eniecu, Caperünaume neyani. ² Mericüsü cuya 'aniuyeicacaitüni xei sienituyari cuyaxi müvaravitüccai, ti'luximayatame nexeyacaitüni minaqu'eriecai. 'Iya tinecuyecaitüni canemüximecaitüni. ³ Hicü cuya, 'u'enaca Quesusi hepaüsita, nivarenü'ani Huriyusixi teüteriyari va'uquiyarima memeita'inienicü 'umamiecü menayehüanicü ti'luximayatame. ⁴ Müme Quesusisüa me'u'axüaca cuini mieme mecateni'iniecaitüni müpaü me'utiuyatü, 'Aixüa caniyümücü pemeiparevienicü, hesiena catininaqueni. ⁵ Cataninaqui'erieca tanaime tame, tuqui cataniutavevirieni yücümana. ⁶ Hicü Quesusi va'utüma neyani. Yateva 'umiecacu, cuya yuhamicuma nivarutanü'ani yamemüte'itahüavecü, Ti'aitame pepücati'a'uxitüaca. Ne 'aixüa nepüca'ane 'ecü pematahanicü nequita. ⁷ 'Ayumieme 'ahesüa nepücahetüa, 'aixüa neca'aneme ne'erietü 'ahesüa nemümiécü. 'Ecü müpaü xeicüa quenetayüqui, panayehüiyani ti'luximayatame. ⁸ Nesü necatini'aitüarieca necuyatütü cuyaxita nepütiva'aitüvame. Xüca müpaü netitahüave xeime, Quenemie, mücü püyemieni, xeimeta xüca müpaü netitahüave, Quenayea, mücü canayeimücü, xüca müpaü netitahüave nehüsüa mieme ti'luximayatame, 'Ipaü quetineyuriene, müpaü pütuyuriene. ⁹ Hicü Quesusi 'i'enieca niuquieya, niuhüxiyani. Ta'aurie 'aveca müpaü tinivarutahüave teüteri memeveiyacai, Müpaü nepütixecühüave, ni 'Ixaherisixi vasata 'icüpaü 'aneme nepücahetaxeyave yuri ti'eriecame. ¹⁰ Hicü müme memeyenü'arie yu'utüma mehecüneca, quitana me'u'axüaca, meneitaxeyia ti'luximayatame 'aixüa reu'eriecame.

Viyura nu'aya que müranuquetüa Quesusi

¹¹ Mericüsü 'arique neyani quiecaru Naini müracutevasiepaitü. Hesüana miemete teyü'üquitüvamate meniteütacaitüni, hipatüta teüteri yumüretü.

¹² Quiecaru quitenie heutahaximeccacu, müqui ni-vayecueiyani. Müqui varusieya hücüame nexeyacaitüni 'iya yunivetüme, cünaya meripai 'umücu. Quiecatari yumüretü meniteütacaitüni. ¹³ Hicü Ti'aitame 'ixeyiatü nitinenimayata. Müpaü tinitahüave, Pepüca'utasuacani. ¹⁴ Mana 'uyacu, 'imayüacu müqui cacunieya, müqui cuecuevemetete meniti'uni. 'Iya müpaü nitayüni, Temaicü 'acu, quenancuquexi nepaine.

¹⁵ Tevi mümüquicai nanucuyerüni niutiniütüyani. Que-

susi niyetuani varusieyasüa. ¹⁶ Hicü yunaitü meniuti-mamani. 'Aixüa meniutiyanecaitüni Cacaüyari hepaüsita müpaü me'utiyaütü, Tixaxatame mütürücaüye tasata caninuani. Cacaüyari canisütüani tasi'üviyatü yuteüterima. ¹⁷ Hicü que mütiuyuri canicuxaxasiva-caitüni naisarie Cureya cuieyarisie 'aurienata.

Vani Ti'üyamesüa miemete niuqui tuayamete que memüte'u'axüa
(Mateu 11:2-19)

¹⁸ Mericüsü Vanisüa miemete teyü'üquitüvamete metenitaxatüani Vani nai que mütiyü hepaüsita. 'Ana Vani yu'aurie varutahüaveca yuhutame yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, ¹⁹ Ti'aitamesüa ni-varenü'ani müpaü memutiyanenicü, 'Ecü petihücü 'upemamiecai xeniu, nusu xeime püta tepücuevieca. ²⁰ Hesüana me'u'axüaca müme, müpaü metenitahüave, Vani Ti'üyame 'ahesüa cataneyenü'ani müpaü 'utaitü, 'Ecü petihücü 'upemamiecai xeniu, nusu xeime püta tepücuevieca. ²¹ 'Anatütü Qesusi yumüireme ni-varanayexürieni, müme cacaüyari 'axa me'aneneme memüvarexeiyacai, hipame meta müireme cuiniyacü memü'uximatüariecai. Memacücüpecai yumüireme ni-varupitüani memanutanenierenicü. ²² Hicü müpaü tini-varutahüave niuqui tuayamete, Xequeneuhuni, xequenetaxatüa Vani tita xemüte'uxei tita xemüte'u'eni hepaüsita mieme, memacücüpe que memüte'anutaneniere, huriecate que memüte'anucu'uve, müme memüca'itiyatücatei cuiniyacü memeucupüpünicai müme que memüte'u'itiya, memücaheu'enanacai hicü que memüteheu'enana, müquite que memüte'anucu'uitüariva, memümamave niuqui 'aixüa manuyü necü que memütecuxaxatüariva. ²³ Mücü meta, 'aixüa cani'itüarieca que mü'ane müca'ucunuitüarieve necümana.

²⁴ Hicü Vanisüa miemete niuqui tuayamete mehecü necu, nisütüani Vani hepaüsita tivacuxaxatüvatü teüteri, müpaü 'utaitü, Tita xetehecu'ixüari macumavesie. Haca 'ecapa mücuyuitüarieximecai xepuxei va'atü. Tixaü xüari. ²⁵ Peru tita xetehecu'ixüari. Tevi 'ixuriqui müyumeni manacatücücai xepuxei va'atü. Tixaüsü, müme visi mü'anene memanacatücü xicusixi vahepaü memüyüa, müme te'aitamete vaquita mepayetei püta. ²⁶ Titasüari xetehecu'ixüari. Tixaxatame xepuxei va'atü. Hü, müpaü nepütixecühüave, tixaxatame xepuxei, texaxatamete que mü'ane masi cuini mieme mütiyüve, que mü'ane müvara'iva hipame texaxatamete xepuxei. ²⁷ 'Icü canihücütüni 'utüarica mixata müpaü 'utaitü,

Camü nenuqui tuayame.
Nepenunü'ani 'ahüxiepai.
Micuha'aritüanicü 'ahuye
Pecanuavecacu cuxi.

²⁸ 'Ipaü nepütixecühüave, Müme 'ucari vahesie memütinunuiwa ni xevitü pücave'eme Vanipaü. Perusü que mü'ane masi yemecü mücave'eme müme Cacaüyari mütiva'aitüa vasata, mücü pe'iva Vani ve'emetütü.

²⁹ 'Ipaü nepaine, teüteri, mümeta cuviyexunusie mieme memüteyeturiryari yunaitü Vani me'u'enieca metenihecüatacaitüni Cacaüyari hepaüsita heiserie que mürexeiya, quepaucua memuca'üyarie Vanisüa. ³⁰ Peru Pareseusixi, hipatüta 'inüari niuquiyari memümate, mücü menitixani'erieni Cacaüyari que mütiyurieniquecai vahesie mieme. Vanisüa mepüca'uca'üyarie. ³¹ 'Ayumieme nepaine, hicü miemete titapaü mete'anenemete netivaxata. ³² Türi vahepaü mecani'aneneni quiecarari hixüapa memütitei me'uyutihivivatü müpaü me'utiyaütü,

Cari yacü xecüa tepüxecüraviriecei,
Xepücaneitüvecai.
Tepütahiveriecei xehesie mieme,
Xepüca'utisuanacai.

³³ Vani Ti'üyame caninuani pa cacua'atü caxie vinuyari caye'etü, xeme 'ayumieme müpaü xeputiyuane, Cacaüyari 'axa mü'ane pinü'ü. ³⁴ Ne Yuri Tevi nehücütütü necaninuani neticua'atü necu'ienetü, xeme 'ayumieme müpaü xeputiyuane, 'E'e, 'iya tevi 'icuaicü xecüa püyüane, vinucü xecüa püyüane, püvanaqui'erie müme cuviyexunusie mieme memüteyeturiryari 'axa teyuruvamete yunaima. ³⁵ Perusü yunaitü yuricü memütemaivave que memüteyurie canimasiücüni heiserie que mürexeiya Cacaüyari timaivetü.

Qesusi que mütiuyuri Simuni quita

³⁶ Mericüsü Pareseusixi xevitü nita'inieni hesüana müticuanicü. Pareseu quita heutahaca mana nayerüni. ³⁷ Hicü 'uca mana mequiecametücai 'axa mütiyuruvametücai, tiutamariECA Pareseu quita mayecateicü Qesusi, caninuani tete puteyayari 'ahantü visi mu'üacü hüneme. ³⁸ Quetateya 'aurie niutaqueni 'utasuatü. 'Ucaiya nicaxürüvecaitüni quetateyasie, yücüpacü nitivasiüxa. Niti'iseni quetateyasie, visi mu'üa nitivirieni. ³⁹ Hicü 'iya Pareseu mita'ini müpaü tiniyücühüavecaitüni yu'iyarisie, Cari 'icü xüca yuricü tixaxatametünique, pimaicaqueyu 'icü 'uca micumayüaxime, que mütiyuriene pütimaicaqueyu, 'axa tiyuruvame que mütihücü. ⁴⁰ Hicü Qesusi müpaü tinitahüave, Simuni 'acu, 'esiva nepümasitahüavequeyu. 'Iya tita'ei, 'Au, Ti'üquitame. ⁴¹ Müpaü niutayüni, Mericüsü heiva neyevacaitüni yuhutatü memüte'ipitüanicü xeime, meripai que mütivaruniütüa. Xevitü 'auxüme sienituyari 'inüariyari ni'ütüaniquecaitüni, xevitüta huta teviyari heimana tamamata 'inüariyari ni'ütüaniquecaitüni. ⁴² Tixaü memücatehexeiyacaicü memüte'ipitüanicü, 'iya tinivareuyehüvirieni yuhutame. Mericüte, que mü'ane müme masi pinaqui'erie tevi mütiyareuyehüviri. ⁴³ Simuni müpaü tinita'eiya, Xüari que mü'ane masi vaücavamecü müreuyehüviyari, mücü masi vaüca ni-naqui'eriecamücü. Qesusi müpaü rehüave, Heis-eriemecü pepüti'acühüave. ⁴⁴ Hicü ta'aurie 'aveca, 'uca 'uxeiyaca, müpaü tinitahüave Simuni, Queneuxeyia 'icü 'uca. Ne 'ahesüa nenuacu 'aquita, 'ecü ha pepücanesi'uhanitüa nequetate nemütihauxinicü. 'Iya püta yu'ucaicü nitihaviyatüyani nequetate, yücüpacü niti-

vasiüxa. ⁴⁵ 'Ecü penesitapatü pepücanesi'utavaüritüa. 'Iya püta ne'atahacu hicüque pücatihayevave nesicu'isevetü nequetatesie. ⁴⁶ 'Ecü pepücanesi'ucaviri nemu'usie. 'Iya püta visi mu'üa pünesi'utiviri nequetatesie. ⁴⁷ 'Ayumieme nepümaticühüave, vaüca que mütiyucanaqui'erie canimasiücüni que müreyehüviyarie 'axa tiyurieca vaücava. Que mü'ane 'esiva xEICÜa müreyehüviyari, mücü 'esiva xEICÜa tiniyucanaqui'erieca. ⁴⁸ Hicü müpaü tinitahüave 'uca, 'Axa que pemütiuyuri pepüreyehüviyarieri. ⁴⁹ Hicü hipatü 'auriena mematecai müpaü metenyutihüavetücüne yu'iyarisie, Que püpaicü 'icü mütivareyehüviri 'axa que memüte'uyuri. ⁵⁰ Masi 'iya müpaü tinitahüave, Yuri pemütiuta'ericü peputavicueisituarie. 'A'iyarisie peca'uximatüarietü quenemie.

'Ucari que memüte'ipareviecai Quesusi

8 Mericüsü 'arique canicuyeicacaitüni quiecarü 'emüyeyeusie 'esimüyeyeusie. Nicuxatacaitüni niuqui 'aixüa manuyüne, tivacuxaxatüvatü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Tamamata heimana yuhutatü hamatüana meniu'uvacaitüni, ² hipatüta 'ucari memanayexüriya cacaüyarixi 'axa memüteyurie mevarunücu, metecucuyecu. Xevitü müme Mariya Mararatanaca catinitevacaitüni, meripai muxünarie cacaüyarixi 'axa memü'anene me'inücacu 'atahutatü, ³ xevitüta Vana catinitevacaitüni Susa mü'üyayatücai, mücü Susa mühürituariecai Herurexi mütimicuanicü, xevitüta Susana, hipatüta yumüiretü. Menivapareviecaitüni müme yupinitecü.

Ti'ivivame 'uxasieya hepaüsita ticuxatatü que müti'üquitacai

(Mateu 13:1-9; Maricuxi 4:1-9)

⁴ Mericüsü yumüiretü teüteri hesüana meniyux-eüriecaitüni, müireme quiecaritesie meheyecüneca. Hicü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaru-ti'üquitatüyani müpaü 'utaitü, ⁵ Ti'ivivame neyani 'imüari ca'ivienique. Mericüsü 'imüari 'ivienecacu, hipatü huye tesita niucaxürieni niutiquesinire. Viquixi taheima memü'uva menicucuanü. ⁶ Hipatüta niucaxürieni 'ayeparisie. 'Utineca niutivani müca'acuhavirecaicü. ⁷ Hipatüta niucaxürieni xuyasata. Hamatüana 'utinexüaca xuya, nenucanani. ⁸ Hipatüta niucaxürieni 'aixüa müracu'anesie. 'Utineca niutixuavere xei sienituyari payeixüa. Müpaü 'utayüca carima müpaü niutayüni, Xaütü netü mu'enaxü que'u'ena.

Titayari müpaü müti'üquitacai Quesusi, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü xEICÜa

(Mateu 13:10-17; Maricuxi 4:10-12)

⁹ Hicü hesüana miemete teyü'üquitüvamete menicu'ivaviyacaitüni queri haine mücü 'üxasi. ¹⁰ Müpaü niutayüni, Xeme xecanipituarieca xemimaicacü tita mütiuti'aviesiecai, xemütemaicacü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Hipatü püta 'üxasicü xEICÜa

mecanipituarieca, para meheunenieretü memüca'ixeyacü, meheu'enanatü memüca'ienienicü.

Quesusi que mütihecüatacai yü'üquisica, ti'ivivame 'üxasieya hepaüsita que müti'üquitacai

(Mateu 13:18-23; Maricuxi 4:13-20)

¹¹ 'Üxasicü 'ipaü catinimasiücüni. 'Imüari, Cacaüyari niuquieya canihücütüni. ¹² Huye tesita miemete, müme mecanihümetüni memü'enana, peru cuitü cani'axeni Cauyumarie, va'iyarisie ninavani niuqui capa me'utavicueisituarieca yuri mete'uta'eriecaxüame. ¹³ 'Ayeparisie miemete, müme mecanihümetüni memitanaqui'erie niuqui meyutemamavietü me'u'enanaca, peru müme mepücahananatüca. Yareutevitü yuri meteni'erieca, peru quepaucua memüta'inüasieni mecanicunuituarieca. ¹⁴ Xuyasata mucaxüri, müme mecanihümetüni memü'enana, peru 'iyarituaricacü tuminicü hicü mieme tucari naqu'ieriyayacü meyüatü mecananucanaca mepüca'aye'axüani. ¹⁵ 'Aixüa müracu'anesie miemete, müme mecanihümetüni niuquisie memüteviya 'aixüa 'iyaricü meyuvaüriyatü me'u'enanaca. Müme meniutixuxuavereni mete'uca'enivatü.

Cüxeme

(Maricuxi 4:21-25)

¹⁶ Cüxeme 'utaiyame püca'iti'avieta, xarita pücaheicayeni, 'utatüa pücaheitayeni, masi vapaitü neitiyemücü, müme mematahaxüaxime hecüariyaya memüxeiyacü. ¹⁷ Naitü mütiuti'aviesie masiücütü nayeimücü, naitü müranucanami nitamarivamücü, masiücütü nayeitüariemücü. ¹⁸ 'Ayumieme xequeneyucuerivayurieca que xemüte'enana. Que mü'ane tixaütü mürexeiya canimiquieca. Que mü'ane tixaü mücarexeiya, tita rexeiyame mütiyu'erie catininavaiyariemücü.

Quesusi 'ivamama varusieya

(Mateu 12:46-50; Maricuxi 3:31-35)

¹⁹ Mericüsü varusieya 'ivamama meniu'axüani hesüana. Meniyutatexieni me'itahüaveque, teüteri yuvaücavatü memayetecaicü. ²⁰ Hicü müpaü tiniutahüavarieni, 'Avarusi 'a'ivama tacua meniti'uni memasixeyacutü. ²¹ Mücü müpaü tinivacühüaveni, 'Ime Cacaüyari niuquieya memü'enie yamemütecahu, 'ime mecanihümetüni nevarusi ne'ivama.

Quesusi 'eca que müreunütüa

(Mateu 8:23-27; Maricuxi 4:35-41)

²² Mericüsü heiva canuvacie nicayerüni, hesüana miemete teyü'üquitüvamete vahamatü. Müpaü tiniutahüave, Haracuna 'anutaüye tepanucüne. Mana menecüne. ²³ Hapa me'uhucacu 'iya neucuni. Hicü 'eca cüsituyari muva carima nacaneni, haracunasie niuquexüani. Canuva tahünirümeccacu mepucuerivayüa. ²⁴ Hicü menenutahütüani müpaü me'utiuyatü, Ti'üquitame, Ti'üquitame, tepeuyevexime. Quesusi 'anucuqueca nitatieni 'eca hamevari meta. Neunuanü, cayuvatü niutamare. ²⁵ Hicü müpaü tiniutahüave,

Queri yuri xete'erie. Meheumamatü meniuhüxiya-caitüni müpaü meteyücühüavetü, Qesü püpaicü 'icü. Ni'aitüaca hamevari ha, yapüticamie que maine.

Cacaüyarixi que memüte'iviyacai Catarenatanaca
(Mateu 8:28-34; Maricuxi 5:1-20)

²⁶ Hicü Catarenasixi vacuieyarisie meneta'axüani canuvasio meyetetü, Carereya 'anutaüyesie.
²⁷ Heucaqueximecacu cuiepa, tevi nenucunaque mana müquiecametücai, cacaüyarixi 'axa memü'anene meminücai müixa. 'Ayumieme mücü 'ixuriquite püca'anacatücaicü, quita püca'ayecatei, masi teuquiyasata niuyeicacaitüni. ²⁸ Qesusi 'uxeiyaca, 'utahivaca nativeni hetüana müpaü tiuhivatü, Que peneti'uximatüa Qesusi, Cacaüyari taheima macave pemünu'aya. Nepümasivaviri cuerietü, penücahürixüa nesi'uximatüaca. ²⁹ Müpaü niutayüni mücü, Qesusi ti-ta'aitüacu cacaüyari müca'itiya, mixünacü tevi. Müixa viyari niviyacaitüni cacaüyari 'axa mü'ane. Tevi nanutahüivacaitüni tepüacü 'acuvietü yumamasie yü'ücasie. 'Ititequetü tepüa carenayari nivayeicacaitüni macumavesiepaütü cacaüyari 'axa mü'ane 'inücacu. ³⁰ Mericüsü Qesusi müpaü tinita'ivaviya, Que petiteva 'ecü. 'Iya yumüiretü cacaüyarixi meminücaicü müpaü niutayüni, Xei Vaxayari netinitevaca. ³¹ Mümeri cuerietü vaucavamecü menivaviriecacaitüni Qesusi mücavatanü'anicü meucatevasie memüyehucü. ³² Mericüsü mana hura yumüiretü tuixuri metenicuatüvecacaitüni yemuritüa. Menitavavirieni cacaüyarixi müpaü mütipitüanicü memüvativiyacü tuixuri. Yacatinivarupitüani. ³³ Hicü cacaüyarixi 'axa memü'anene me'ixünaca tevi, menivarutiviya tuixuri. Hicü tuixuri yunaitü meniutin-
ausa. 'Axa 'anecüa meneucanausaxüximecacaitüni, haracunapa meneuxürieni.
³⁴ Hicü tuixuri vahüvemete me'uneniereca que mütiuyü meniyuta'unaxüani. Quiecarisie metenicuxat-acaitüni quiecarü 'aurie meta. ³⁵ Mana menyecüne me'ixeiyaque que mütiuyü. Qesusisüa me'u'axüaca tevi meniutaxeiya cacaüyarixi memixünaxü. 'Aixüa reuquemaritü Qesusitüa nacateitüni heuyumarietü. Meniutimamani. ³⁶ Hicü memunenierixü metenivarutaxatüani que mütiutavieicacaitüari tevi cacaüyarixi meminücai. ³⁷ Hicü yunaitü Catarenasixi vacuie memütamaca meyumüiretü menitavavirieni vahesüa müyemiecü. Cuini mieme mecatenimamacaitüni. Qesusi canuvasio cayerüca caneyani yu'utüma. ³⁸ Hicü 'iya tevi cacaüyarixi memixünaxü nitavavirieni hamatüana mücuyeicanicü. Masi Qesusi neiyenü'ani müpaü 'utaitü, ³⁹ 'Aque quenemie. Mana quetinivaretaxatüa nai Cacaüyari que masi'uyuri. Neyani naisarie quiecarisie ticuxatatü que mütitavieicacaitüa Qesusi.

Cairu nu'aya que müranucuquetüarie, 'uca ticuicame Qesusi 'ücarieya 'umayüacu
(Mateu 9:18-26; Maricuxi 5:21-43)

⁴⁰ Mericüsü Qesusi 'anutaüye heta'acu, yumüiretü teüteri menitavavirütüani me'icuevietü. ⁴¹ Hicü tevi mana caninuani Cairu titevatü. 'Iya tuqui va'üya cani-

hücütücaitüni. Qesusitüa 'ativeca vaüriyarica nitavavirieni quitana müyemiecü. ⁴² Xeücüame neixeiya-caitüni yunive 'ucatüme, tamamata heimana huta viyari yacütütü hücame. Nemüximecacaitüni.

Mericsü muva 'uyemiecacu yumüiretü teüteri menisaipünacaitüni. ⁴³ Hicü 'uca mana niuyeicacaitüni. Tamamata heimana huta viyari niyurieacaitüni, xuriyaya cacaneunuavecaitüni. Teyu'uhayemavamete vahesüa yupini tiniutixütüacaitüni naime, ni xevitü püca'yüvecacai menayehüanicü. ⁴⁴ Hicü Qesusi varita 'uyemietü 'ücarieya niuamayüani. Yapaucua neunuani xuriyaya mi'axiyacai. ⁴⁵ Hicü Qesusi müpaü niutayüni, Qe-paicü pünesi'umayüa. Yunaitü meyucu'imavacacu, müpaü niutayüni Pecuru, Ti'üquitame, yunaitü teüteri 'aurie mepüyucuxeüri mepümasisaipüna, quepai pünesi'umayüa, peraine. ⁴⁶ Qesusi müpaü niutayüni, Xevitü pünesi'umayüa. Türücariya nehiesie vayeneicacacu yanepütimaicai. ⁴⁷ Hicü 'uca yatimaitü 'avie cayüaneicacü, 'utayüyacatü ninuani. Hetüana 'ativeca yunaimie teüteri vahürüpa nitaxatüani que müti-mayüa, yapaucua que müranayehüiya. ⁴⁸ Qesusi müpaü tinitahüave, Nenive yuri pemütiuta'ericü pecaniu-tavieicacaitüarieni. 'Aiyarisie peca'uximatüarietü quene-mie.

⁴⁹ Mericsü müpaü 'utainecacu cuxi, xevitü va'ü quie meyetüa mana caninuani müpaü titahüaveque va'ü, 'Ari 'anive canemüni yemecü. Ti'üquitame pepücati'ux-itüaca. ⁵⁰ Hicü Qesusi 'u'enaca müpaü tinitahüave, Pepücaheumaca. Yuri quetineuta'eri xeiçüa, nitavieicacaitüariemücü. ⁵¹ Hicü Qesusi heutahaca quita, hipame pücarupitüa hamatüana memeutahaxüanicü müvayecateisie, Pecuru Vani Cacuvu xeiçüa nunusi 'uquiyarieya varusieya xeiçüa nivarupitüani. ⁵² Yunaitü meniutisuanacaitüni mene'erivacacaitüni meyhiverietü. Qesusi müpaü niutayüni, Xepüca'utisuanani. Pücamüqui, pucusu masi. ⁵³ Müme meninainimacaitüni metemaitü yeme mümüquicaicü. ⁵⁴ Hicü mamaya 'uviyaca müpaü tinitahüave, Nunusi 'acu, quenancuquexi. ⁵⁵ Hicü 'iyarieya ninuani. Yapaucua nancuqueni. Qesusi müpaü tiniuta'aita mütimiquienicü. ⁵⁶ Hicü 'uquiyarimama meniuhüxiyani. 'Iya müpaü tinivarutahüave, Ni xeime tüma xepücatehaxaxatüvani que mütiuyü hepaüsita.

Tamamata heimana yuhutame que müti-vareutanü'axüa teyü'üquitüvamete
(Mateu 10:5-15; Maricuxi 6:7-13)

9 Mericsü varucuxeürieca tamamata heimana yuhutame, türücariya nivarupitüani heiserie memexeyanicü cacaüyarixi 'axa memü'anene yunaimie vahepaüsita, cuiniya hepaüsitata memüvaranayexürüvanicü. ² Nivareutanü'axüani memütecuxatanicü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, memüvaranayexürüvanicü teüteri. ³ Müpaü tinivarutahüave, Tixaü xepücatehetücünü huyeta mieme, mumuxi xerai 'inüa tumini, huta camixayari xepüca'anacatüçünü meta. ⁴ Haqueva quita xemetanaqui'erivani muva xequeneyuhayevani 'asita quepaucua xemüyehuque.

⁵ Haque xemücahetanaqu'eriva, quiecarisie yaxequeteneuhuni, 'inüaricü yucacaisie mieme tumuanari xequeneucasixüa, müpaü xeteyurietü xemütehecüatanicü vahesie que mürahüivanicü. ⁶ Müme meheutayeixüaca quiecaritesie menicu'uvacaitüni metecuxatatü mevaranayexürivatü tecuicucate naisarie.

Herurexi que mütiyu'iyaritüacai Qesusi hepaüsita, Vani Ti'üyame 'umieriecu
(Mateu 14:1-12; Maricuxi 6:14-29)

⁷ Hicü Herurexi mühürütüariecai mücü cuiepa müti'ai-tanicü, mücü tiniutamarieni que mütiyurienecai Qesusi naime. 'Asipücatimaicai que mütiyurieniquecai hipatü müpaü memaitücateicü quename vaniu Vani müquite vasata 'anucuquetüarie, ⁸ hipatüta quename 'Eriyaxi masiücütü 'atüa, hipatüta quename xevitü 'anucuque meripai miemete texaxatamete. ⁹ Perusü Herurexi müpaü canainecaitüni, Vani mu'uya nanutivitequienu yanetiuta'aitacu ne. Peru que püpaicü 'icü hepaüsitanu müya 'anuyüneme nemü'enie. Nix-eyamücücaitüni Qesusi.

'Auxüme miriyari que mütvivarumi
(Mateu 14:13-21; Maricuxi 6:30-44; Vani 6:1-14)

¹⁰ Mericüsü nü'arisixi me'u'axüaca, nai Qesusi meteniutaxatüani que memüte'uyuri. Mücüri varavitütü neyani yühücüame quiecarie Vesaira müracuteva 'aurie macumavesie. ¹¹ Teüteri yamete'utamariECA meniveiyacaitüni. Varutanaqu'erieca tinivacuxaxatüvacaitüni que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Müme müpaü memüteheuyehüacai nivananayexürieni.

¹² Mericüsü tau nacayunirümecaitüni. Hicü tamamata heimana yuhutatü hesüana meyucuxeürieca müpaü metenitahüave, Teüteri quenivareutanü'axüa 'aurava memüyehucü quiecarite 'emüyeyeu 'esimüyeyesie memüyehenicü 'icuai memecaxeiyacü. 'Ena macumavesie teniu'uvani. ¹³ 'Iya müpaü tinivartahüave, Xeme püta xequetenivarumicua. Müpaü meniutiyuane, Vaüca 'icuai tepücahexeiyä, 'auxüme payari huta quesüteyari xEICÜA. Me xüca 'icuai tenanaiyuni 'ime teüteri yunaimie vahesie mieme. ¹⁴ 'Uquisi 'auxüme miriyari yacütütü mecaniyupaümecaitüni. Hicü müpaü tinivartahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, Yaxequetenivarutahüavi memücuyaxixüanicü huta teviyari heimana tamamata yacütütü meyupapaümetü. ¹⁵ Müme müpaü mepüte'uyuri, yunaimie mepüvareucuyasaxüa. ¹⁶ Hicü 'enu'üca nitaneneviya 'auxüme payari huta quesüteyari meta, taheima heutinierica. 'Ititaratü nivata'üitüvacaitüni teyü'üquitüvamete memüvamicuanicü teüteri. ¹⁷ Yunaitü meniticuani meniutihuxani. Tarimeyari niucuxeüriyani manuyuhayevaxü, tamamata heimana huta quirivayari paümetü nayani.

Pecuru que mütiyuutahecüataxü Qesusisie tiviyatü
(Mateu 16:13-19; Maricuxi 8:27-29)

¹⁸ Mericüsü Qesusi niyuneneviecaitüni yuxaüta, teyü'üquitüvamete mana me'u'uvacacu. Müpaü tinivartahüave, Teüteri que metecuxata que mü'ane nepühücü ne. ¹⁹ Müme müpaü metenita'eiyä, Hipatü müpaü meniutiyuane, quename Vani Ti'üyame pehücü, hipatüta quename 'Eriyaxi pehücü, hipatüta quename petixaxatame, meripai miemete texaxatamete quename pehücü pamanucuque. ²⁰ Hicü müpaü tinivacühüaveni, Xemete que xe'utiyuane que nepüpaicü. Pecuru müpaü tinita'eiyä, Que mü'ane Cacaüyari heiserie mipitüa Cürisitutüme, 'ecü pecanihücütüni.

Qesusi que mütvivarutahüavixü que mütimierieniquecai
(Mateu 16:20-28; Maricuxi 8:30-9.1)

²¹ Qesusi cuinie tinivartahüave, müpaü ti-va'aitatü 'asimemücatehehüavenicü xeime 'icü hepaüsita. ²² Müpaü niutayüni, Yuri Tevi que nemütiteva, neuyevaca cuxi vaüca nemüticuinecü. Ta'uquiyarima, mara'acate memühürütüarie, mümeta 'inüaricü memüte'üquitamete yunaitü mecanenitixani'ericuni, necanimieriemücü, hairieca tucarisie necananucuquetüariemücü.

²³ Müpaüta tinivacuxaxatüvacaitüni yunaimie, Tevi xüca yuvaüriyani nehamatü muyeicanicü, queyutatuaca, queyuvaüriyani tucaricü sepa curuxisie mumierie, nehiesie quetiviyani. ²⁴ Que mü'ane müyutavicueisitüamücü caniyutatümayamücü. Que mü'ane müyutatümayia necümana, mücü niyutavicueisitüamücü yemecü. ²⁵ Tevi nai cuiepa müti-xu-ave xüca ra'ivaque, tita ra'ivaqueyu xüca heuyuehüanique xüca yutatümayianique. Tixaü pücara'ivaqueyu. ²⁶ Que mü'ane münesiteviya miteviya nenuqui, neta Yuri Tevi que nemütiteva nepiteviyani 'iya quepaucua nemunuanie nemarivetü, ne'uquiyari-paü visi ne'aretü, netupirisixima memüpasie Cacaüyarisie mieme vahamatüa. ²⁷ Xasunicü nepütixecühüave, hipatü 'uva memü'uva mepücacuini mexi mecanenierivave que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. 'Ariqueque mecanicuicuni.

Yücü tiyuxexeyatü que müratüa
(Mateu 17:1-8; Maricuxi 9:2-8)

²⁸ Mericüsü 'inüca 'icü niuqui, 'atahaica tucari yacütütü 'anucayacu, yemurisie neutiyune yutanenevienique, Pecuru Vani Cacuvu varavitütü. ²⁹ Hicü yuneneviecacu niericaya yücü tiyuxexeyatü nayani, 'ixuriquiteya tuxatü xavavatütü nayani. ³⁰ Hicü 'uquisi yuhutatü hamatüana meteniutixatatücüne. Müme Muisexi 'Eriyaxi mecanihümetücaitüni, ³¹ visi meteyuxexeyatü Qesusipaü metenicuxatacaitüni que mütiyemiecai, que müraye'aniquecai Querusaremesie. ³² Mericüsü Pecuru hipatü hamatüana memü'uvacai yunaitü mecanicusuaitüni. Cuini mieme mecateneu-

cusicucaitüni. Me'anutaneniereca menixeiya visi 'aneme, 'uquisi menivaruxeiya yuhutame 'auriena meti'ucame. ³³ Müme meyhuximecacu Quesusisüa, Pecuru müpaü tinitahüave, Ti'üquitame 'aixüa cani'aneni 'uva temu'uvacü. Hicümü haica xamaruyari tepütivevieni, 'ahesie mieme xeime, Muisexisie mieme xeime, 'Eriyaxisie mieme xeime. Müpaü niutayüni 'asicatimaitü que mainecai. ³⁴ Yaticuxatacacu haivitüri nanutateni nivareutinani. Vareutinaximecacu meniutimamani. ³⁵ Hicü haivitürisata xevitü müpaü niutayüni, 'Icü caninenivetüni, yemecü nemenuyexei. Xequene'enieca. ³⁶ 'Utaniucu, Quesusi yuxaüta niuyuhayeva. Müme cayuvatü meniutamare. 'Ana xeime mepücatehaxaxatüvacai tita memüte'uxe hepäüsita.

Quesusi que mürenayehüa nunusi cacaüyari 'axa mü'ane miviyacai

(Mateu 17:14-21; Maricuxi 9:14-29)

³⁷ Mericüsü 'uxa'arieca yemurisie me'acahucacu yumüiretü menivaranucunaque teüteri. ³⁸ Hicü 'uqui teüteri vasata 'uvetü müpaü tiniuhiva. Ti'üquitame 'acu, nenive queneuxeiya cuerietü xüa. Xei hücüa necanexeyani. ³⁹ Cacaüyari 'axa mü'ane picuviviya. Yapaucua picunünüve 'utahivacacu cuaimuxari vayeneicacacu. Haveri mieme picuhayeicava 'esivatücacu 'imieximetü xeicüa. ⁴⁰ Nevarutavaviriecü 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamete memenunü'anicü mecaniuyutatexieni. ⁴¹ Hicü Quesusi müpaü niutayüni, Cari hicü miemete yuri xepücate'erie, yu'iyarisie xepüyuxamurie. Quepaümexa peuyevese xehamatü nemuyeicani, quepaümexa nepüxenevieca. 'Ena quenatu'i 'anive. ⁴² 'Amieximecacu cacaüyari 'axa mü'ane nenucahüani 'ixamurietü. Hicü Quesusi cacaüyari müca'itiya 'utatiecü nanayeveni nunusi, 'uquiyarieya niyetuirieni. ⁴³ Yunaitü meni'iyarixiecaitüni Cacaüyari müya mütitürücaüyecaicü.

Tavari Quesusi que mütivarutahüavixü que mütimierieniquecai

(Mateu 17:22-23; Maricuxi 9:30-32)

Hicü yunaitü mehüxiyacacu nai que mütiyurienecaicü, müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, ⁴⁴ Xeme 'icü niuqui yu'iyarisie xequeneucayesa. Yuri Tevi netitevatü neniyetuiyamücü teüteri vamamasie. ⁴⁵ Müme mepücaheitimaivavecai 'icü niuqui. Vahesie mieme ni'aviecaitüni, ya'ayumieme yamepücatehetimaivavecai. Memamatü mepücayuvaüriyacai memi-ta'ivaviyaquecai 'icü niuqui hepäüsita.

Que mü'ane müve'eme, que mutayü

(Mateu 18:1-5; Maricuxi 9:33-37)

⁴⁶ Mericüsü niuqui meniutixüatüatücüne, que mü'ane müme masi ve'emetütü mayaniquecai. ⁴⁷ Quesusi timaitü que memüteyücühüavecai yu'iyarisie, nunusi yu'aurie niutaqueni. ⁴⁸ Müpaü tinivarutahüave, 'Icü nunusi matetü quename nehüsüa mieme, mücü 'ayumiemeyaricü xüca 'itanaqui'erieni, neta caneni-

tanaqui'erimücü. Que mü'ane münesitanaqui'erieni ne, 'iyata canitanaqui'erimücü münesiheyenü'a. Que mü'ane yunaime xesata masi vaüca tixaü mücatihücü, mücü canive'emetüni.

Que mü'ane mücatasi'aye'unie cataniparevieca, que mutayü

(Maricuxi 9:38-40)

⁴⁹ Hicü Vani müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, xeime tepuxei 'ahesüa niu miemetütü mütiva'aitüacai cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvaxünacü teüteri. Peru tenitanenani 'ahesie mücativiyacü tahepaü. ⁵⁰ Quesusi müpaü tinicühüaveni, Xepüca'inenaca. Xüca catisi'aye'unieca cataniparevieca.

Quesusi que mütivarutati Cacuvu Vanimame

⁵¹ Mericüsü tucari 'aye'aximecacu manutiv-itüquienicü, 'ana neutiyune Querusareme cayucunütüanütü. ⁵² Niuqui tuayamete nivarancuhaisitüiya. Müme mana me'uyehütü Samariyatari vaquiecarisie meniu'axüani tixaütü memütecuhar-itüanicü hesiena mieme. ⁵³ Quiecatari mepücaheitanaqui'erie yemecü Querusareme müyemiecaicü. ⁵⁴ Teyü'üquitüvamete Cacuvu Vanimatü mete'utamarieca müpaü metenitahüave, Ti'aitame, camatinaque temutiniucanicü 'Eriyaxi que mütiuyuri, tai taheima macanenicü müvatitaiyacü müme. ⁵⁵ Peru Quesusi ta'aurie 'aveca nivarutatieni müpaü 'utaitü, Cari xeme 'asixepücatemate que mü'ane 'iyarisie xemüteviya. ⁵⁶ Yuri Tevi netitevatü, que nemütinua, teüteri va'iyari neheuyexürienique nepücanua, masi nevatavicueisitüanique püta necaninuani. Hicü xeime quiecarisie püta menecüne.

Teüteri Quesusisie memüteviyacucacai

(Mateu 8:19-22)

⁵⁷ Mericüsü huyeta me'uyehucacu, xevitü müpaü tinitahüave, Ti'aitame, 'ahesie necatiniviyamücü. Haque pememie, neta necanimieni. ⁵⁸ Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Cauxaisi yuterü mecanexeyani, viquixi taheima miemete yu'itua metehexeyata, perusü ne Yuri Tevi netitevatü tixaü nepücarexeiya haque nemünetamuritaritüani.

⁵⁹ Hicü xeimeta müpaü tiniutahüave, Nehesie quetineviyani. 'Iya müpaü tinitahüave, Queneneupitüa merie nemüyemiecü, ne'uquiyari nemücateucucü hemüyuque. ⁶⁰ Müpaü tinita'eiya, Müquite quenivaruhayeva müme püta memüvacateucucü yuhesüa miemete müquite. 'Ecü pütasü quenemie, quetinecuxatani que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu.

⁶¹ Hicü xevitüta müpaü tinitahüave, 'Ahesie necatiniviyamücü Ti'aitame. Queneneupitüa xeicüa ne'ivama nemüvatateütüanicü merie. ⁶² Quesusi müpaü tinitahüave, 'Icumayüame hararu, xüca yu'utüma 'utaniereni, 'aixüa pücaüni. Cacaüyari yacü xeicüa canexeyamücü ti'aitüvametüme.

Que mütivareutanü'axüa haica teviyari heimana tamamata

10 Mericüsü 'arique Ti'aitame hipameta varuhütüaca haica teviyari heimana tamamata meyupaümeme, yuhutatame nivareutanü'axüani memanucuhaitütüanicü naime quiecarisie naime quiepa haque mücü meta'aniquecai. ² Müpaü tinivarutahüave, 'Isanari püvaücava, 'isanamete mepücayumüire. 'Ayu-mieme xequeneutavaviri 'isanari cusiyari, 'isanamete müvatanü'anicü yu'isanarita. ³ Xequeneuhuniri. Camü que nemütixetanü'axüani, muxasi türixi vahepaü xecaniyüacacuni 'üravesixi vasata xe'u'uvatü. ⁴ Xepücaheitücüni vipura xerai cacai. Huyeta xeime xepücavaürütüaca. ⁵ Haque xeme'axüani quita, müpaü meri xequeneutiyuaneni, 'Uva quiecatari 'aixüa xequetexeyarieca. ⁶ Xüca mana 'ayecani que mü'ane müyüvaüriya 'aixüa mütixeyarienicü, hesiena tinaquetü canayeimücü xevaürisica. Me xüca müpaü 'anetüca'ayecani, xeveürisica caninuamücü xehesie. ⁷ Manatütü mücü quita xequeneuyahayevani xetecuatü xete'ietü tita memütexemicuani. Ti'ivamesie catininaqueni 'ivaricaya. Xepücayupatatüveni hipame vaquita. ⁸ Haque quiecarisie xeme'axüani, haque memüxetanaqui'erieni, xequetenecuaca tita xemütemiqueca. ⁹ Xequenivaranayexüri tecuicuicate mana miemete. Müpaü xequetenivacuxaxatüvani, Hicürixüa naye'aniri, Cacaüyari canisütüani 'ena ti'aitatü. ¹⁰ Haque quiecarisie memücaxetanaqui'erieni xehe'axüayu, vacaye 'utüa xe'uyehutü müpaü xequeneutiyua, ¹¹ 'Asita tumuanari xequiecarisie mieme mütasicuiema taca-caisie, tepiticase texehécuatüatü. Sepanetü xemücata-si'utanaqui'eri, ipaü xequetenemaica, tucari maye'acü Cacaüyari misütüacü ti'aitatü. ¹² 'Ipaü nepütixecühüave, tucariyari 'aye'ayu cuanivemecü mecani'itüariecuni vana quiecatari Suruma quiecatari cacuanivemecü me'itüariecacu masi.

Que memücateyuvaüriyacai quiecaritesie

(Mateu 11:20-24)

¹³ Xüa 'ui xeme Curasini quiecatari, xüa 'ui Vesaira quiecatari. Türücaüyemecü xüca tiyüni que Tirusie Sirunisie que mütiyü xehesüa, meripai mepüte-hayevaquyu que memütexeyariecai, mepüyuhiveriecaquyu maixa me'ananatütücaütü hiverica 'inüariyari, naxi meyucavirivatü. ¹⁴ Masi Tiru quiecatari Siruni quiecatari cacuanivemecü masi mecani'itüariecuni quepaucua 'isücame müvata'ivaviya, xeme püta cui cuanivemecü xe'itüariecacu. ¹⁵ Xemeta Caperünaumetari, que xeteyutituaquyu muyuavisiepai. Müquite vahesüa püta xecaneucaxüriyacuni.

¹⁶ Que mü'ane müxe'enie pünesi'enie. Que mü'ane müxexani'eri pünesixani'eri. Que mü'ane munesixani'eri pixani'eri que mü'ane munesihyenü'a.

Hutarieca que memüte'u'axüa haica teviyari heimana tamamata

¹⁷ Mericüsü haica teviyari heimana tamamata hutarieca meniu'axüani meyutemamavietü, müpaü me'utiuyatü, Ti'aitame 'acu, 'asita cacaüyari 'axa memü'anene yamepütecahu que temüteva'aitüa 'ah-esüa temümiemetecü. ¹⁸ Müpaü tinivacühüaveni, Nesü necanixeiya Cauyumarie muyuavisie 'anacahüiyacu merücariyapaü. ¹⁹ Tamüsü heiserie nenixe'upitüani cuxerixi terücaxi xemüvatiquesinacü, 'iya mütasi'aye'unie türücariyaya naime xema'ivacü heiserie necanixe'upitüani. Tixaü 'axa pücatixeyurieni. ²⁰ Mücü xepücayutemamavieca, cacaüyari yamemütecahucü que xemüteva'aitüa xecüa. Xequeneuyutemamavieca masi xemacayasariécü taheima.

Qesusi que mütiyutemaviecai

(Mateu 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Mericüsü 'ana niyutemaviecaütüni 'Iyari Mütiyupata yatipitüacacu. Müpaü niutayüni, Ne'uquiyari pemüti'aita taheima cuiepa meta, pamüpariyusi nepümasipitüa 'icü pemütiuti'avietaxücü, müme memütexyü'üquitüavave müme memütemaivave memücaheitimanicü, türü püta vahesie mieme masihücume pemayeitüacü. Hü ne'uquiyari, 'aixüa 'ane pepü'eriecai müpaü pemütixurienecai.

²² Nai netiniyetuiriyarieni ne'uquiyari yanetipitüacacu. Xevitü 'asipücatimate que müpaicü nu'aya, 'uquiyarieya xecüa müpaü catinimaica. Xevitü 'asipücatimate que müpaicü 'uquiyarieya, nu'aya xecüa müpaü catinimaica, me nu'aya xüca yuvaüriyani mixeisitüanicü xeime, mücüta müpaü catinimaica.

²³ Hicü ta'aurie 'aveca müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete yühücüate metitecacu, Müme memunenierixü que xemüte'unenierixü xeme, 'aixüa mecani'itüarieca müme. ²⁴ Müpaü nepütixecühüave, yumüretü texaxatamete te'aitamete meta mepixeyiacuai tita xemüte'uxe xeme, peru mepüca'ixei. Mepi'eniecucai tita xemüte'u'eni, peru mepüca'ieni.

Samariyanaca 'aixüa mütiuca'iyaricai

²⁵ Mericüsü xevitü 'inüaricü müti'üquitametücai nanucuqueni 'i'isipanique. Müpaü niutayüni, Ti'üquitame, tita reuyevese müpaü nemütixurienicü, tucari mücaxüve nehesie mütinaquenicü. ²⁶ 'Iya müpaü rehüave, 'Inüari niuquiyarisie que re'uxa. Que peticuterüva.

²⁷ Mücü müpaü tinicühüaveni, Müpaü cananuyüneni, Peninaqui'eriecamücü Ti'aitame mü'acacaüyari naime que pemüre'iyaricü naime que pemüti'amatecü, naime 'atürücariyacü, naime que pemüticu'erivacü. Mücü meta, pecaninaqui'eriecamücü 'ahepaü tevi que pemüti'anaqui'erie. ²⁸ Qesusi müpaü tinita'eiya, Heiseriemecü peputa'a. Müpaü xüca petiyurienei, pecanayeyuricamücü.

²⁹ Peru mücü heiseriemecü yaticamiecatü yuhécuatamütü müpaü tinicühüaveni Qesusi, Mer-

icüte, que püpaicü nehepaü tevi. ³⁰ Hicü 'ita'eiyaca, Quesusi müpaü niutayüni, Heiva tevi Querusareme heyeyaca Quericu neucamiecaitüni. Mericüsü tenavayamete menenucunaque. Me'itiquemaripieca me'icuvaxüaca menecüne müximeme me'ucu'eirieca. ³¹ Mericüsü 'ascatimaitü que mütiuyü mana neucamiecaitüni mara'acame mücü huyeta. 'Ixeiyaca mana niuyeyani yateva. ³² Yaxeicüatari Revi nuiv-ariyasie mieme xevitü tuquita mütiparevivametücai muva 'uyemietü yateva niuyeyani. ³³ Perusü xevitiüxa Samariyatanacatütü mana 'uyemietü hesüana caninuanani. 'Ixeiyaca nitinenimayata. ³⁴ 'Aura 'uyaca 'ixuriqui neiverieni xuriya maneicacaisie, haseiticü vinucü 'i'uhayemaca. 'Enuti'icatata yupuxusie mesunipai cani'atüani. Mana ni'üviyacaitüni. ³⁵ Hicü 'uxa'arieca xei teviyari 'inüariyari vati'üca ni'ütüani mesuni cusiyari müpaü ticühüavetü, Quene'üviyani. Hesiana mieme xüca tixatü petinanaimücü, xüca 'acuxi heuyeveca, nepütinetuani quepaucua nemayeneni. ³⁶ Hicü Qesusi müpaü tinitahüave xevitü mi'isipanecai, Mericüte que peticu'eriva. 'Ime yuhaicatü que mü'ane yuhepaü tevipaü pixei, tenavayamete me'enucunaquecu mücü tevi. ³⁷ 'Iya müpaü rehüave, Que mü'ane mitinenimay-ataxü, mücü pühücütücai. Hicü Qesusi müpaü tinitahüave, 'Ecütari quenemie, hepaüna quetineyurieneni.

Qesusi que mürecu'ivataxü Mariya Marita vahesüa

³⁸ Mericüsü mana meniu'uvacaitüni. Hicü Qesusi xeime quiecarisie neutahani. 'Uca Marita titevatü nita'inieni yuquita. ³⁹ Yu'iva 'ucatüme pexeyacai Mariya titevacame. Mücü Qesusitüa 'acaitü ni'eniecaitüni niuquieya. ⁴⁰ Mericüsü Marita püyuxamuriecai vaüca ticumaüvatü mütivaminicü. Mana 'utaqueca müpaü niutayüni, Ti'aitame, yapecara'eriva ne'iva nexaüta münesi'ucu'eiricü nemütixeminicü. Yaquetineutahüavi pünesiparevieni. ⁴¹ Qesusi müpaü tinicühüaveni, Neuxei Marita, vaücavacü pepü'a'iyaritüa pepü'amuina. ⁴² 'Esi-va peuyevese xEICÜA, xevitü xEICÜA. Mariya canenuyex-eyia tita masi 'aixüa müti'ane. Pücanavaiyarieni.

Nenevieri hepaüsita que müti'üquitacai Qesusi

(Mateu 6:9-15; 7:7-11)

11 Mericüsü heiva 'aniucateitüni yunenevietü. Yunenevieri 'unücu, hesüana miemete teyü'üquitüvamete xevitü müpaü tinitahüave, Ti'aitame, quetatine'üquitüaca temütaneneviejacü, Vani que müti'varu'üquitüa yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete. ² Mücü müpaü tinivacühüaveni, Quepaucua xemüyunenevie 'ipaü xequeneutiyua, Ta'uquiyari taheima pemacave, Quememateheuyehüvirieca que pemütipasie. 'Enata queneusutüa pe'ti'aitatü. Cuiepa yamequeteyurieca que matinaque, Taheima que memüteyurie. ³ 'Icuai tucaricü que temüteheiyehüva, Tucaricü yaquetatinemicuani. ⁴ 'Axa que temüte'uyuri quetatineuyehüvirieca,

Tameta tetevareuyehüvirieca Müme 'axa memütasiyurie yunaitü. Pepücatasipitüaca temü'inüasienicü, Masi quetaneutavicueisitüa 'Axa temüca'itüarienicü.

⁵ Müpaüta tinivarutahüave, Xüca xevitü xeme yuhamicu hexeyani, mücü xüca hesüana nuani tucari hixüapa müpaü rehüavetü, Nehamicu 'acu, haica paryari queneneuniütüa. ⁶ Tamüsü xevitü nehamicu nehüsä caninuani cuyeicame, tixaü necarexeiyacacu nemütimini. ⁷ Quita mayeca müpaü que 'utayüni, Quetineuhayeva. Quitenie püreunane, netüriyama tanaitü tepuhe. Nepüca'yüve nemanucuqueni nemümasiniütüani. ⁸ Müpaü nepütixecühüave, canihamicuy-atüni, peru mücü 'ayumiemeyaricü xEICÜA püca'anucucuqueni püca'iniütüani. Siqueresü 'iya munua mücayutiteviyacü püta quiecame panucuqueni piniütüani tita müreyehüva. ⁹ Müpaü nepütixecühüave ne, xüca xe'ita'ivauni xecatehayevatü xecanimiqiecuani. Xüca xe'icuvauni xepitaxeiya. 'Itupari xüca xe'uyütüani xepüteheuyepiyarieni. ¹⁰ Yunaitü memita'ivau mepitanaqui'erie yu'ivaurica, yunaitü memicuvautüve mepitaxeiya yunaitü, 'itupari memücu'yütüva mepüteheuyepiyarüva.

¹¹ Que mü'ane xeme yunive mexeiyä, xüca nu'aya pa 'itavavirieni, que 'imini tete pa xatatü. Me xüca quesü 'itavavirieni, que 'imini cu quesü xatatü. ¹² Me xüca 'itavavirieni tavari, que 'imini terüca. ¹³ Xeme 'axa xemüte'u'iyari xüca 'aixüa 'anemecü xetevamicuani yütüriyama, xe'uquiyari taheima macave masi yemecü 'Iyari Mütiyupata taheima mümieme canivamimücü müme memitavaviri.

Que memüte'ixanetacai Qesusi, müpaü me'utiyuatü quename cacaüyari 'axa mü'ane 'inücai

(Mateu 12:22-30; Maricuxi 3:19-27)

¹⁴ Mericüsü nitahüave cacaüyari 'axa mü'ane mixü-nacü tevi. 'Iya cacaüyari 'iviyacacu tevi pünenuriecai. Hicü cacaüyari 'ixünacu, tevi tiniutixatatüyani münenuriecai. Teüteri menihüxiyacaitüni. ¹⁵ Peru hipatü müme müpaü meniutiyanecaitüni, Cacaüyarixi 'axa memü'anene va'uquiyarisie müti'viyacü Peheresepurisie, 'ayumieme nivananuyenü'avani cacaüyarixi 'axa memü'anene. ¹⁶ Hipatüta me'i'isipatü 'inüari menitavavirieni taheima mieme. ¹⁷ Mücü va'iyaritüarica maitü müpaü tinivarutahüave, Naime cuiepa, xüca quiecatari hixüata meyasana, mana pacumavere. Xeime quie quiecatari xüca hixüata meyasana menita'unicuni. ¹⁸ Cayumarie xüca hixüata yusana, que reuterive ti'aitametütü. Xemesü xeputiyuane quename Peheresepurisie netiviyatü nevaranuyenü'ava cacaüyarixi 'axa memü'anene. ¹⁹ Ne mericü xüca Peheresepurisie netiviyatü nevaranuyenü'avani cacaüyarixi 'axa memü'anene, xenivema que mü'ane rahesie meteviyatü mepüvaranuyenü'ava. Müme 'ayumieme xehesie mecatenahüpacuni. ²⁰ Mesü xüca Cacaüyari türücariyayacü püta nevaranuyenü'avani cacaüyarixi

'axa memü'anene, xehesüa canisutüani Cacaüyari ti'aitatü.

²¹ Tevi mütürücaüye cuya tepüaya ma'u mexi 'i'üviya quie, cayuvatü puma piniteya. ²² Que mü'ane masi yemecü mütürücaüye nuame 'e'ivame, pinavairieni cuya tepüaya hesiena yuri müti'eriecai, yucupaniyeruma püvamini tepüateya.

²³ Que mü'ane nehiesie mücativiya pünesi'aye'uni. Que mü'ane nehamatü müca'icuxexeüriva pitaxürüva.

Cacaüyari 'axa mü'ane tavari que mütiviya tevi

(Mateu 12:43-45)

²⁴ Cacaüyari 'axa mü'ane 'ixüname tevi, macuvaquisie puyeicani 'uxipiya cuvaunetü. Yutexienetü müpaü paineni, Nepüyemie nequita nemüvayetüasie. ²⁵ Nuame pitaxeiya vaye'itiyacame 'aixüa tiuye'aneme.

²⁶ 'Ana püyemie püvata'inieni hipame cacaüyarixi masi cuini mieme 'axa memü'anene 'atahutame. Meheuta-haxüame, muva me'ayetetü mepacüne. 'Imatürieca mücü tevi masi yemecü 'axa 'itüarietü payani, que müca'itüarietü matüaripai.

Müme yuricü 'aixüa memü'itüarie

²⁷ Mericüsü müpaü ticuxatacacu, 'uca teüteri vasata muyeicacai niutahiva müpaü 'utaitü, 'Aixüa que 'itüarietü que mü'anesie pemüyecatei que mü'ane mümasisisitüacai. ²⁸ Mücü müpaü niutayüni, Masisü püta, 'aixüa que me'itüarietü müme Cacaüyari niuquieya memü'enie yamemütecachu.

'Ana miemete 'axa mete'u'iyaritü 'inüari que memüte'itavaviri

(Mateu 12:38-42; Maricuxi 8:12)

²⁹ Hicü teüteri meyucuxeürimecacu müpaü tiniutixatatüyani, Hicü miemete teüteri 'axa teyuruvamete mecanihümetüni. Menicuvautüveni 'inüari, peru 'inüari mepücapitüarieni. Cunasi 'inüarieya xEICÜa mecanipitüarietü. ³⁰ Cunasi 'inüari que müratüa Ninivetari vahesie mieme, neta Yuri Tevi que nemütiteva 'inüari necanayeimücü hicü miemete teüteri vahesie mieme. ³¹ 'Uca taserieta müti'aitametücai cuiepa cananucuemücü titahecüataque hicü miemete teüteri vahesie pürahüivani mücü meyetüacü cuie manunieresie mi'enienicü Sarumuni que mütimaivecai. Tamüsü que mü'ane mütimaive Sarumuni que mücatimaivecaipaü 'uva puyeica. ³² Ninivesie quiecatari mepanucu'uni metetahecüataque hicü miemete vahesie pürahüivani, Ninivetari memüte'uhayevaxücü que memüteyurietü Cunasi tivarutaxatüacu. Tamüsü que mü'ane mütürücaüye Cunasi mücatitürücaüyecaipaü 'uva puyeica.

Tavaiyari cüxemeya

(Mateu 5:15; 6:22-23)

³³ Cüxeme 'utaiyame püca'iti'avieta, cacunicü püca'enucanani. Vapai püta pecayeni, teüteri me'ata-

haxüaximetü memixeiyacü hecüariyaya. ³⁴ Mericüte, tahüxie tavaiyari cüxemeya canihücütüni. Xüca 'ahüxi 'aixüa reu'erieca, 'aixüa 'iyaricü xüca peti'amicuani, pecanihecüariviyarieca 'avaiyarisie naime. Me xüca 'axa 'aneni 'ahüxi, pecati'amimütü 'avaiyarisie pecaniyüriyarieca. ³⁵ 'Ayumieme quene'acuerivayurieca, 'ahesüa mieme cüxeme capa 'uyürecü. ³⁶ Xüca 'avaiyarisie pehecüariviyarieca naimesie, tixaü catiyürivecacu, naitü canihhecüacamücü, cüxeme que matihhecüariviya xavatütü.

Quesusi que mütivaniuquimacai Pareseusixi, müme 'inüaricü memüte'üquitametücai vahamame

(Mateu 23:1-36; Maricuxi 12:38-40; Rucaxi 20:45-47)

³⁷ Mericüsü tiuhayevacu, Pareseütütü nita'inieni hesüana müticuanicü. Muva heutahaca mana nayerüni.

³⁸ Pareseu 'ixeiya niuhüxiyani müca'ucamaimacü meri caticuavetü cuxi. ³⁹ Hicü Ti'aitame müpaü tinitahüave, Hicümüsüari xeme Pareseusixi tecüxi xacü herie xepüca'itüya, peru yutaüta xepühüpüne xetnavacutü 'axa xeteyurietü. ⁴⁰ 'Asixepücatemate. Que mü'ane mitavevi herie taütanata catitavevi. ⁴¹ Masi taütana miemecü xequeteneyumicuani xeteyucanenimayatü, mücücü naitü 'itiatü nayeimücü xehesie mieme.

⁴² Perusü xüa 'ui xeme Pareseusixi. Tamamata taparisie mieme, xei tapari xepüyuvaüriya xemixatüanicü Cacaüyari yerüvavuena xura naime tupiriyasie mieme peru xepücayuvaüriya heiseriemecü yaxemütecahunicü, xepücayuvaüriya xemi-naqui'eriecacü Cacaüyari. Müpaü püta püreuyevese müpaü xemüteyurietü, siepüre xecatehayevatü xei tapari xe'ixatütü.

⁴³ Xüa 'ui xeme Pareseusixi. Püxenaque yunaime vahüxie xemayexecü tuquita, xemüvaüritüarietü quiecar hiXüapa. ⁴⁴ Xüa 'ui xeme. Teuquiya müca'aviesiepaü xecani'aneneni. Teüteri teuquiya mecaniquesinani 'asimecatemaitü.

⁴⁵ Mericüsü xevitü 'inüaricü müti'üquitametücai müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, müya pe'utaitü pepütasinuquima tameta. ⁴⁶ 'Iya müpaü tinicühüaveni, Xüa 'ui xemetari 'inüaricü xemüte'üquita. Teüteri xepüvaruti'icatüva 'icate mücuanivecü. Va'icate xemücumaüvani ni yu'itüvamecü xepücayuvaüriya xevaparevienique.

⁴⁷ Xüa 'ui xeme. Texaxatamete vateuquiya 'inüariyari xecanivevieca, xe'uquiyarima mevarucu. ⁴⁸ 'Ayumieme xepüyuhecüata, xe'iyari yacani'aneneni xe'uquiyarima que memüte'uyuri. Müme mepüvarucui, xeme va'inüari xepüvevi.

⁴⁹ Cacaüyari timaivetü 'ayumieme müpaü niutayüni, Texaxatamete nepüvatanü'airiexüani nü'arisixi meta. Hipame müme mepüvacuini mepüvaruveiyani. ⁵⁰ 'Ayumieme hicü miemete teüteri vahesie catinahüivamücü yunaime texaxatamete vaxuriyacü cuie munetüariesie hicüque mütayeurivecü, ⁵¹ Haveri xuriyayacü meri 'asita Sacariya xuriyayacüque mumierie mürayutimavatüre heyeyaca tuquita caheta'avetü. Hü, yanepütixecühüave, hicü miemete teüteri vahesie catinahüivamücü.

⁵² Xüa 'ui xeme 'inüaricü xemüte'üquitamete. Xepina-va quitenie yaviyari cümana teüteri metemaivavemete memacünequecai. Xemetütü xepüca'aye'axüavave, xepüvanena hipame memaye'axüaniquecai.

⁵³ Mericüsü vayeyacu müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai Pareseusixi yunaitü menitix-eümatücüne cuini mieme. Meniti'ivaviyatücüne mütic-uxatanicü vaücava hepaüsita ⁵⁴ me'ihupietü memiviniyanicü niuquieyacü.

Tiyucuxanariyame Pareseusixi vahesüa mieme

12 Mericüsü 'ana teüteri vaüca miriyari meyu-paümetü meyucuxeüriecu yuquetasie me'a'uve-cacu, nisütüani müpaü tivacuxaxatüvatü yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, Xequeneyu-cuerivayurica masi Pareseusixi vahesüa mieme tiyucuxanariyame hepaüsita, yacü xEICÜa que memüteyurie 'avie, xemeta capa xe'useviximarienicü. ² Peru naitü müranucuname xeyarietü nayeimücü, naitü mütiuti'aviesie masiücütü canayeimücü. ³ 'Ayu-mieme müpaü nepaine, nai que xemütecuxata yüvipa, hecüaripa cani'enieriecamücü. Cayuvatü xemutiyuane quita, qui heima meti'utü yamecatenihivacuni.

Que mü'ane xepümacaxe

(Mateu 10:28-31)

⁴ Müpaü nepütixecühüave xeme necupaniyeruma, xepücavamacarüca müme memüyüvave tavaiyari memümieni xEICÜa peru 'arique memüca'yüvave 'asimemüteyurieni masi vaüca. ⁵ Nepütixetaxatüani que mü'ane xemümacarüca. Xequenemacarüca que mü'ane 'imieme tevi heiserie mexeiya meicahüanicüta xasi taiyariyarisie. Hü, müpaü nepütixecühüave, 'iya xequenemacarüca.

⁶ Tamüsü 'üxaviquixi que memütetuiya yu'auxüvitü huta senitavuyari mecate'aye'axe. Peru ni xevitü müme pücatümaiari Cacaüyari hÜxie. ⁷ MücÜ meta, xecüpa xemu'usie mieme naitü püti'inüasieve. Xepüca-heumamaca. Yümüretü 'üxaviquixi que memüte'aye'atüca, xeme masi vaüca xepüte'aye'atüca.

Que mü'ane müyutahecüata teüteri vahüxie, quename nehesüa mieme

(Mateu 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ Müpaü nepütixecühüave, yunaitü memüyuhecüata teüteri vahüxie quename nehesüa memiemete, neta Yuri Tevi que nemütiteva necaninehecüatamücü que-name vahesie netiviya Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete vahüxie. ⁹ Que mü'ane müyucu'imava teü-teri vahüxie quename nehesie camieme 'utaitü, mücÜ-ta pücamarivani Cacaüyarisüa miemete niuqui tu-ayamete vahüxie.

¹⁰ Yunaitü memüniuquixi Yuri Tevi hepaüsita, mecaniyüvaveni memüteheuyehüviyarienicü. Perusü que mü'ane 'axa mütayüni 'Iyari Mütiyupata hepaüsi-ta, mücÜ püca'yüveni müreuyehüviyarienicü.

¹¹ Quepaucua xemanuhapanieni tuquipa miemete vahüxie te'aitamete heiserie memexeiya vahüxie, xepüca'yü'iyaritüaca quepaü xemütetiniuni yuhesie mieme, que xemutiyuane. ¹² 'Anatütü 'Iyari Mütiyupata müpaü pütix'e'üquitüaca que müreuyevese müpaü xe-mutiyanenicü.

Tevi müxicütücai 'asimücatimaicai

¹³ Hicü teüteri vasata 'uvetü xevitü müpaü tini-tahüave, Ti'üquitame, yaquetineutahüavi ne'iva müne-si'ütüanicü tita nehesie mütinaque taquemasi tita mü-tatiucu'eiriri. ¹⁴ Qesusi müpaü tinitahüave, Neuxei, que mü'ane xe'isücame pünesi'ayeitüa xepini nemüti-sananicü. ¹⁵ Hicü müpaü tinivarutahüave, Xequeneyu-cuerivayurica naimecÜ, xequeneyü'üviyani capa xeteyucahive'eriecacü 'axa müti'anecü. Piniteya ranuyuhayevacacu pücatucari. ¹⁶ Hicü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruti'üquitüatüyani müpaü 'utaitü, Tevi müxicütücai cuie nexeyacaitüni cuini mieme mütiutix-uxuavitüvacai. ¹⁷ Hicü müpaü tiniyücühüavecaitüni yu'iyarisie, Qesü netiyurieni. Tixaü nepücarexeiya haque nemeiti'uta netüricu. ¹⁸ Hicü müpaü niutayüni, Tamüsü 'ipaü nepütiyurieni. Nepica'una necaxetunite, 'epapame masi nepütivevieni. Mana nepeiti'uta netüricu nepinite. ¹⁹ 'Anari ne'iyarisie müpaü nepütinecühüaveni, Ne'iyari 'acu, vaüca pinite peca-tiniuti'uta müixa viyarisie mieme. Quene'uxipieca quetinecuaca quetine'ieca pe'atemavietü. ²⁰ Perusü Ca-caüyari müpaü tinitahüave, Cari 'asipepücatimate. Hicü tücacüta 'a'iyari pepütavaviyarieni. Tita pemütiau-ti'utaxü, que mü'ane piniteya pürayani 'ana. ²¹ Yaxeicüa cani'aneni que mü'ane yuhesie mieme müyuti'usiri vaüca, peru mücaxicu Cacaüyari que mütixeiya.

Que mücareuyevese müyu'iyaritüacacü müyumuinan-icü

(Mateu 6:25-34)

²² Hicü müpaü tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, 'Ayumieme müpaü nepütix-ecühüave, xepüca'yü'iyaritüaca yutucari hepaüsita que xemütecucani, yuvaiyari hepaüsita que xemüteyutique-maritüani. ²³ 'Icuai xEICÜa pücatucari, 'ixuriqui xEICÜa pücaravaiyari. ²⁴ Xequenivara'erivani cuasari. Mepü-ca'luca'e mepüca'isana. Caxetuni 'iqui mepücahexeiya. Cacaüyaritütü catinivamicuani. Viquixi que memüte'aye'axe, xeme cuini mieme masi xE-cate'aye'axe. ²⁵ Que mü'ane xeme yu'iyaritüatü püyüve 'e'utevitü mayuyeitüani xüca 'esi'utevini. ²⁶ Mericü 'esi-va xEICÜa xüca xecayüvaveni, titayari xeteyu'iyaritüa naimecÜ.

²⁷ Tuturi xequena'erivani, que mücativita que mücati-sa'a. Peru 'ipaü nepütixecühüave, Sarumuni cuini mieme visi que mü'anecai, visi pücaranacatücücai va-hepaü ni xeimepaü 'icü tuturi. ²⁸ Mericü xüca Cacaü-yari müpaü tiquemaritüaca 'üxa 'üsita mieme hicü muxuave 'uxa'a huxunuta meucaxüriyani, masi yemecü catixequemaritüaca xeme. Cari 'esiva xEICÜa yuri xepüte'erie. ²⁹ Tita xemütecua'acü xepüca'ayu-

miemetetüni, tita xemüte'iecü meta, xepücamuinarieca. ³⁰ Teüteri naisarie cuiepa miemete 'ipaü 'aneneme nai mepücuvautüve. Xeme xe'uquiyari masi müpaü pütimate xemeiyehüvacü 'icü. ³¹ Xemesü xequenyuvaüriyani Cacaüyari tixe'aitüvame mühücütünicü. Müpaü xeteyurietü, 'icü nai xepümüquienitari.

Que mütiti'uta taheima mieme

(Mateu 6:19-21)

³² Nemuxasima sepa xemücayumüire, xepücaheumamaca. Xe'uquiyari caniyuvaüriyani mütixepitüanicü tita mürexeiya ti'aitametütü. ³³ Xequetenet-uaca yupinite, xeteyuparevietü xequeteneyumicuan. Xequenanuhuri tumini maname mücaye'irive. Taheima xequeneuti'uta tita mücatixüve, haque tinavayame 'aura mücaheyeica haque cuisü mücareticuitamava. ³⁴ Haqueva xemeiti'uta, manata miemecü xe'iyari yacani'anemücü.

Ti'uximayatame mücaha'arisie

³⁵ Xequenyuha'arütüaca xe'ayühüatücaitü xecüxeme tacacu. ³⁶ Xemeta teüteri vahepaü xequenyüaca yucsiyari memücuevie. 'Asimecatemaitü quepaucua neüquiya 'ixüararipa mayeyani, mecanicuevieca cuitüva memüteheuyepienicü nuayu 'itupari heyuitüayu. ³⁷ 'Aixüa mecani'itüariacacuni müme te'uximayatamete xüca vacsiyari nuame varetaxeiya me'ayeneniereme. Yuricü nepütixecühüave, panuyühüani, mexa 'aurie püvacuyasaxüani, mana 'uyeicatü pütivamini. ³⁸ Sepa tücari hixüapa sepa yuimuana munua, müya meteyuriecacu xüca varetaxeiya, 'aixüa mecani'itüariacacuni müme. ³⁹ 'Ipaüsü xequetene-maica, xüca quiecame müpaü timaicaque quepaucua tinavayame munuaniquecai, püca'ipitüaniqueyu meutahanicü quitana. ⁴⁰ Xemeta xequeneha'arisieca. Quepaucua necanuaximeme xemünesi'erieca, Yuri Tevi que nemütiteva, 'ana necaninuamücü.

Ti'uximayatame yamücatiamie

(Mateu 24:45-51)

⁴¹ Hicü Pecuru müpaü niutayüni, Ti'aitame, 'icü 'üxasi hepaüsita peti'üquitatü tame petatixata, nusu pepüvaxata yunaima. ⁴² Ti'aitame müpaü rehüave, Qui cusiyari que mü'ane pühürütüani yuquie quiecatari vacü, tucari 'aye'ayu müvati'inüasirienicü va'icuai. Que mü'ane yamüticamie, que mü'ane mütiyumate, mücü canihürütüariacamücü. ⁴³ Mücü ti'uximayatame 'aixüa cani'itüariacamücü xüca cusiyarieya nuame 'itaxeiya müpaü tiyurieneme. ⁴⁴ Yuricü nepütixecühüave, yupini nai hepaüsita pütihürütüani. ⁴⁵ Me xüca mücü ti'uximayatame müpaü tiyüchüaveni yu'iyarisie, Necusiyari 'epüreutevi canuavetü, xüca varutivatüyani te'uximayatamete 'uquisi 'ucari, xüca ticucuaneni xüca cu'ieneni xüca taveneni, ⁴⁶ mücü ti'uximayatame cusiyarieya caninuamücü quepaucua müca'icuevie, yapaucua quepaucua 'asimücatimate ti'uximayatame. Hixüa-

ta piviteni, pipitüani yamemücatecahu vahepaü.

⁴⁷ Mücü ti'uximayatame yamütimaicai que mütinaquecai cusiyarieya, peru mücayucuha'arütüa 'asimücatiyuri que mütinaquecai, mücü cuini mieme canicuveiyaxüamücü. ⁴⁸ Que mü'ane püta 'asicatimaitü yamütuyuri para mücveiyaxüanicü, 'ayüveca xeicüa pücuveiyaxüani. Que mü'ane vaüca mütiumiquie, mücü vaüca pütitavaviyarieni. Que mü'ane vaüca mühürütüarie, vaüca masi pütitavaviyarieni.

Quesusi hixüata que mütivasana

(Mateu 10:34-36)

⁴⁹ Ne necaninuani tai nemeucahüanicü cuiepa. Xücate 'utinaisienique tüma. ⁵⁰ Peuyevese nema'ivarienicü nemümierienicü, tevi que müranucanamiapaü hacü quepaucua muca'üyarie. Haveri mieme nepütüca'eniva mexi ca'aye'ave. ⁵¹ Que xetecu'eriva nemunuacü nevapitüanique cuiepa memütama 'aixüa memüteyuxeiyanicü. Tixaüsietü, 'ipaü nepütixecühüave, hixüata nemüvasanacü püta nepunua. ⁵² Hicü 'uxa'atüni yu'auxüvitü xei quiyarita miemete hixüata mepüyusanani yuhaicatü yuhutame mevaraye'unietü, yuhutatü yuhaicame mevaraye'unietü. ⁵³ Hixüata mepüyusanani 'uquiyarieya 'eye'uniecacu yunive, nu'aya 'eye'uniecacu yu'uquiyari, varusieya 'eye'uniecacu yunive 'uca, nu'aya 'eye'uniecacu yuvarusi, yumu'e'ema me'ayuye'uniecacu.

Titayari xecate'i'inüata 'icü tucarisie mieme, que mutayü

(Mateu 16:1-4; Maricuxi 8:11-13)

⁵⁴ Hicü müpaü tinivarutahüave teüteri, Quepaucua xemixeiya haivitüri 'e'a'enirümeme tau macayuyuiquesie, cuitü xeputiyuane quename caviyerüme. Müpaü pütüyünitütü. ⁵⁵ Quepaucua taserieta mu'eca, müpaü xeputiyuane quename 'uxüca. Müpaü pütüyüni. ⁵⁶ Xeme yacü xeicüa xecaniyüaca, xepi'inüata cuie que mütiyuxexieya muyuavi meta. Titayari xecate'i'inüata 'icü tucarisie mieme.

Queneunütüa masixaneta, que mutayü

(Mateu 5:25-26)

⁵⁷ Titayarita yücümana xecateheitimaivave tita mütiheiserie. ⁵⁸ Quepaucua 'isücamesüa pemanuhanieni, huyeta xe'uhutü queneunütüa 'axanetame masixünacü, capa 'isücame huxie masihe'atüanicü, 'isücame capa masiyetuanicü tupirisüa, tupiri capa masi'anutahüanicü casariyanata. ⁵⁹ Müpaü nepümaticühüave, muva pepücaavayeyecani mexi pecati'atuave naimecü.

Xüca xecate'uhayeva que xemüteyurie, xecanicuicuni, que mutayü

13 Mericüsü hipatü 'ana me'u'axüaca metenitaxatüani Carereyatari vahepaüsita, Piratu mütiuta'aitaxü memücü'ivacü mexi metemavatüvecai. ² Iya müpaü tinivacühüaveni, Que xetecu'eriva. Müya

memüte'ucuinixücü que metemasiücü, quename mümetütü masi yemecü 'axa meteyuriecai, hipatü Carereyatarari yunaitü 'axa que memücate'uyuri. ³ Pücatixaü. Masi müpaü nepütixecühüave, xüca xecate'uhayeva que xemüteyurie xeme, vahepaü xecanicui'ivacuni yunaitü. ⁴ Müme meta tamamata heimana 'atahaicatü memüyupaümecai vahesie mucave mücü tuxi Siruhe-sie müvarucui, que xetecu'eriva müme vahepaüsita. Que metemasiücü quename masi cuini mieme vahesie rahüivacai, hipatü teüteri Querusareme memütama yunaime vahesie que mücarahüivacai. ⁵ Pücatixaü. Masi müpaü nepütixecühüave, xüca xecate'uhayeva que xemüteyurie, yaxecüa xecanicui'ivacuni yunaitü.

Cüye müca'utixuaverixü hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

⁶ Mericüsü 'icü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tini'üquitacaitüni. Tevi 'aniucateitüni cüye muca'iteür-taxü yuharaverita. Mana ni'axecaitüni 'icuxi cuvaunetü cüyesie mieme. Cacanitaxexeyacaitüni. ⁷ Hicü haraverita mühürütüarietü müpaü tiniutahüave, Camüsü haica viyari nepeucuyeixüa 'icuxi necuvaunetü 'icü cüyesie mieme. Nepüca'itaxeyave. Quenahüva, titayari cuie tisevixima xecüa. ⁸ Peru tihüveme müpaü tinicühüaveni, Cusiyari 'icü visie queneuhayeva xecüa, mexi hetüana nehecuievivatüyani mexi havunu nehavivietüyani. ⁹ Xüca 'utixuavere 'aixüa püyüni. Me xüca catixaütüni, tepehüani que pemaine.

Quesusi que mürenayahüa 'uca 'uxipiya tucariyarisie

¹⁰ Mericüsü 'uxipiya tucarisie tini'üquitacaitüni heiva xeime tuquita. ¹¹ 'Uca mana nayecateitüni cacaüyari 'axa mü'ane miviyacai tamamata heimana 'atahaica viyari 'iveranariyatü. Nanacatusicaitüni, püca'yüvecai müyutaseiriyacü naime. ¹² Hicü Quesusi 'ixeyaca yu'aurie 'itahüaveca müpaü tinitahüave, 'Uca pepuxü-narie que pemütiveranicai. ¹³ Hesiena 'utimecu yapaucua niutaseire. 'Aixüa nainecaitüni Cacaüyari hepaüsita. ¹⁴ Hicü tuqui va'üya ha'atü Quesusi menayahüacü 'uxipiya tucarisie, müpaü tinivarutahüave teüteri, 'Ataxevitü tucari puxuave quepaucua meuyevese yamüti'uximayacacü. Mücü tucarisie 'ayumieme xequene'axeni xequenanayexürivani, peru 'uxipiya tucarisie pücatixaüsietü. ¹⁵ Hicü Ti'aitame müpaü tinita'eiya, Cari xeme yacü xecüa xepüyüa. Yuxexuitü xeme 'uxipiya tucariyarisie xecatevaxüna yupuixisixi yupuxuri haque memacuvü, xecatevarehapana xecatevaharütüva. ¹⁶ 'Icü 'uca 'Apurahami caninu'ayatüni, peru Cauyumarie necuviecaitüni tamamata heimana 'atahaica viyari. Careuyevese 'uxipiya tucarisie müxünar-ienicü 'acuvietü. ¹⁷ Müpaü 'utayücu meniuyutiteteviya yunaitü memeye'uniecai, hipatü teüteri yunaitü meyutemamaviecacu nai que mütiyurienecaicü marivemecü.

Musitasa 'imüariyari hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

(Mateu 13:31-32; Maricuxi 4:30-32)

¹⁸ Hicü müpaü niutayüni, Queri ti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Que 'aneme 'üquisicayari nexatatü nepihécüatani. ¹⁹ Musitasa 'imüariyaripaü cani'aneni. Tevi 'enutücüca yuharaverita neicaxürieni. 'Utavereca cüye nayani. Viquixi taheima miemete meniuyuti'ituatüvacaitüni mamateyasie.

Pa cuxanariyame hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

(Mateu 13:33)

²⁰ Hicü tavari müpaü niutayüni, Que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, que 'aneme 'üquisicayari'icü nepihécüatani. ²¹ Pa cuxanariyamepaü cani'aneni. 'Uca 'enu'üca nitimuina pa mütüxiyarisie haica 'axuvariyarisie, 'ariqueque naitü niuticuxanare.

Quitenie 'esimayeva

(Mateu 7:13-14, 21-23)

²² Hicü quiecarite 'emacuyeyeusie 'esimüyeyeusie caniyueicacaitüni ti'üquitatü, Querusareme 'uyemietü. ²³ Mericüsü xevitü müpaü tinita'ivaviya, Ti'aitame, hipatü xecüa metetavicueisitüariexime. 'Iya müpaü tinivarutahüave, ²⁴ Xequeneyumexüitüaca xemeutahaxüanicü quitenie 'esimayevasio. Müpaü nepütixecühüave, 'arique yumüretü meneutahaxüacucacuni peru meniutatexicuni. ²⁵ Quiecame 'anucuqueme quepaucua müreunani quitenie, 'ana xeme tacua xenyuhayevacuni 'itupari xeyütüatüvetü müpaü xe'utiyuatü, Ti'aitame 'acu, quetatineuyepiri. Peru mücü müpaü tinixetahüavimücü, Ne nepücaxemate haque xemememete. ²⁶ 'Ana xenisütüacuni müpaü xe'utiyuatü, Tame 'ahesüa tepütectuacai tepüte'iecai, 'ecüta tacaye 'utüa pepüti'üquitacai. ²⁷ 'Ana müpaü tinixetahüavimücü, Nepücaxemate haque xemememete. Nehesüa xepücamemete, xequeneutayeixüa. Cari yunaitü yaxepüteteyurie que mücatiheiserie. ²⁸ Mana xeniutisuanacuni xecaniyutaquevecuni, quepaucua xemüvaxeyia 'Apurahami 'Isahaqui Cacuvu texaxatamete yunaime mana me'u'uvame haque Cacaüyari müre'aita, xeme püta xe'anuyexüriyayu. ²⁹ Tau matineicasie miemete macayuyuiquesie miemete mecani'axüacuni, taserieta miemete ta'utata miemete mete'axüani meta. Mexa 'aurie menayaxicuni haque Cacaüyari müre'aita. ³⁰ Camüsü, hicü miemete 'imatüremete, hipatü müme 'ana mexüacate mecanacünicuni, hicü miemete mexüacate meta, hipatü müme 'imatüremete mecanacünicuni.

Quesusi yuhiverietü que mutayü Querusareme quiecatari vahepaüsita

(Mateu 23:37-39)

³¹ Mericüsü 'ana Pareseusixi hipatü hesüana meni'axüani müpaü mete'icühüavetü, 'Uma quenemie, Herurexi pümasimemücü. ³² 'Iya müpaü tinivaru-

tahüave, Müpaü xequetenehüaviyu nesimariutame, Neuxei, ne hicü 'uxa'a nepüvaranuyenü'avani cacaü-yarixi 'axa memü'anene memüvatixünacü teüteri, nepüvaranayexürieni tecuicucate. 'Ayeimana ne-paye'atüarientütü. ³³ Mücü xeicüa, neuyeveca hicü'uxa'a nemücuyeicanicü varie meta. Vaüriyarica peuyevese yunaitü texaxatamete memücüi'ivacü Querusareme, xaüsie pücatixaü. ³⁴ Querusareme, Querusareme, 'ahesie quiecatari mecanivacuica texaxatamete, mecanivatituaxani müme 'ahesüa memeyenü'ariva. Müixa que nemütivacuxeürimücücai 'anivema, vacana yupixüxüisi que mütivacuxexeürivapaü yu'angatüa. Mepücayuvaüriyacai. ³⁵ Camü xequi pücu'eiriva 'uyemavetü. 'Ipaü nepütixetahüave, tavari xepücanesixeiya mexi tucari ca'aye'ave quepaucua müpaü xemutiyuaneni, 'Aixüa que ticühüavarüvani que mü'ane Ti'aitamesüa miemetütü munua.

Quesusi que mürenayehüa tevi meuhatücatei

14 Mericüsü Quesusi xeimesüa ninuani 'uxipiya tucarisie ticuanique. Mita'ini teüteri va'uquiyarima canixevitütücaitüni Pareseutütü. Müme menihu-piecaitüni. ² Hicü tevi meuhatücatei hüxiena nacateitüni. ³ Quesusi müpaü tinivaruta'ivaviya müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai Pareseusixi meta, Catitauniva 'uxipiya tucarisie menayehüanicü tevi, pü-catauniva nusu. ⁴ Müme cayuvatü meniumacaitüni. Hicü ticuicame 'umayüaca nenayehüani neinü'ani. ⁵ Hicü müpaü tinivacühüaveni, Xevitü xeme xüca puxuya heucaveni müvatixavasie, ya puixiyea xüca heucaveni, cuitü cativatihana 'uxipiya tucarisie. ⁶ Mepücayüvavecai tixaü memutiyuanenicü 'icü hepaüsita.

Neüquiya 'ixüaramete

⁷ Hicü varuxeyaca que memütehenuyexeyacai haque masi 'aixüa mü'anenecai memayaxecü, 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruti'üquitüatüyani müme memuta'inierie. Müpaü tinivarutahüave, ⁸ Quepaucua tevi müxeta'inieni neüquiya 'ixüararipa, haque masi 'aixüa mü'ane, mana xepüca'ayaxiqueni. Cauca xeime masi ve'eme 'uta'inie, 'ecü 'esiva peve'emetücacu xe-icüa. ⁹ 'Ahesüa nuame que mü'ane müxe'uta'ini müpaü pümaticühüaveni, Queneupitüa 'icü püta 'ena may-erünicü. 'Ana 'ecü pe'ateviyatü 'imatüreme 'üparieyasie pe'acaitü pepayani. ¹⁰ Masi quepaucua pemü-ta'inierieni, mana quenayexi 'imatüreme 'üparisie. Quepaucua munuani que mü'ane mümasi'uta'ini, müpaü pümatitahüave, Nehamicu, 'uma püta quenayexi 'aurava 'ura. 'Ana visi püraniuvani 'ahapaüsita yunaima 'ahamatü memuta'inierie vahüxie. ¹¹ Yunaitü tixaütü metehümetüme memayuyeitüva, tixaü mecate-hümetütü mecanayeitüariecuni, peru que mü'ane tixaü catihücütüme mayuyeitüva, mücü tixaütü ti-hücütütü canayeitüarimücü.

¹² Hicü müpaü tinitahüave que mü'ane mita'ini, Quepaucua 'icuai pemüvevieca ya tuca ya taicai, pepü-

cava'inieca 'ahamicuma 'a'ivama 'amarema 'auravatari memeuca'u xeicüa, tavari capa müme memasi'uta'inienicü, capa perapiniyariecacü. ¹³ Masi quepaucua 'icuai pemüvevieca, queniva'inieca müme memümamave memümamavavaqui memühurietüca memacücüpe püta. ¹⁴ Müme tixaü mepücatehexeiya cümana tavari memümate'apiniriecacü. Müpaü petiyurienetü 'aixüa pecani'itüariecämücü, tavari pepürapiniyarieca quepaucua memanucu'uni müme heiseriemecü yamemütecahu.

'Icuai mariveme hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

¹⁵ Hicü memuta'inierie xevitü, 'icü 'u'enieca, müpaü tinitahüave, 'Aixüa cani'itüarieca que mü'ane müre-cuani haque Cacaüyari müre'aita. ¹⁶ Peru Quesusi müpaü tinicühüaveni, Xevitü tevi 'icuai niuvevieni mariveme. Yumüireme nivaruta'inieni. ¹⁷ Hicü tucari 'aye'acu memütecuanicü, neinü'ani yuhesüa mieme ti'uximayatame müpaü tivatahüaveque memuta'inierie, Xequenacüni, hicürixüa pücuha'arisie. ¹⁸ Hicü yuxexütü yunaitü meniuyuti'imatücüne. Xevitü meri müpaü tinitahüave, Cuie nepenanai, peuyevese nemixeyamiecü. Nepücayüve nemümiécü, quenereuyehüviri. ¹⁹ Xevitüta müpaü titahüavixü, Puixisixi nepüvarenanai 'auxüme yutayari. Nevareta'inüataque nepümie. Nepücayüve nemümiécü, quenereuyehüviri. ²⁰ Xevitüta müpaü titahüavixü, 'Uca nepuvitütüarie, 'ayumieme nepücayüve nemümiécü. ²¹ Hicü ti'uximayatame nuaca müpaü tinitahüave yucusiyari. Hicü quiecame 'uyeha'aca müpaü tinitahüave yuhesüa mieme ti'uximayatame, Cuitü quiecarisie quenemie caye 'utüa huyeta. Memümamave memüma-mavavaqui memacücüpe memühurietüca quenivar-avitüqui 'uva. ²² 'Arique müpaü niutayüni ti'uximayatame, Cusiyari, que pemütiuta'aitaxü yanepütüyuri. Mepücahüpüne cuxi. ²³ Hicü cusiyarieya müpaü tinicühüaveni yuhesüa mieme ti'uximayatame, Huyeta quenemie tesariya que mütiicumane, vaüriyarica quenivarepitüa memahucü nequita memütahü necü. ²⁴ 'Ipaü nepütixecühüave, müme memuta'inierie, ni xevitü müme pücahe'inüata ne'icuai.

Que müraye'axe xüca Cürisitusie tiviyani

²⁵ Mericüsü yumüiretü teüteri 'utümana meniuhucaitüni. Ta'aurie 'aveca müpaü tinivarutahüave, ²⁶ Xüca nehesüa nuani, xüca cava'uxive'erieca yu'uquiyari yu-varusi yü'üya yütüriyama yu'ivama, xücate ca'i'uxive'erieca yutucari meta, pücayüve nehesüa mieme tiyü'üquitüvame mayuyeitüvanicü. ²⁷ Que mü'ane müca-yuvaüriya curuxisie mümierieni, que mü'ane nehamatü müca'uyeica, mücü pücayüve nehesüa mieme tiyü'üquitüvame mayuyeitüvanicü. ²⁸ Xevitü xeme xüca tuxi tavevimücüni, mana carayerüni merie titi'in-üataque que müraye'aca, xüca heixeyani cümana minüni, me xüca catixaütüni. ²⁹ Simiyenituyari tave-vieyu, yutatexieyu minünicü 'aixüa pücayüni, yunaitü

mecanitinanaimatücüne memüneniere ³⁰ müpaü me'utiyuatü, 'Icü tevi qui caniusutüani, püyutatexie püca'inü. ³¹ Xeime cuiepa ti'aitame xüca yemieximeni xeime ti'aitamematü memüyutacuinicü, mana meri carayerüni, müpaü tiyücühüavetü tamamata miriyari varavitütü xüca 'acu yüveni menucunaquecü 'iya xei teviyari miriyari varavitütü hepana mamie. ³² Me xüca catixaütüni, teva heyeicacacu cuxi neüquixivieya, nü'arisixi penunü'airieni, pitavavirieni 'aixüa memüteyuxeiyanicü. ³³ Yaxeicüatari yunaitü xeme xüca yupinite nai xecate'ucu'eirieni, xepücayüvave nehësüa miemete teyü'üquitüvamate xemayuyeitüvanicü.

'Una hamuritü que mürayuyeitüa

(Mateu 5:13; Maricuxi 9:50)

³⁴ 'Una 'aixüa cani'aneni. Xücate 'una hamuritü 'ayanique, titacü ra'usiürequeyu 'unatütü. ³⁵ Aixüa ca-cani'aneniqueyu cuiepa meviviyanicü ni xasipa. Nanuyehüiyamücü xEICÜA. Xaütü netü mu'enaxü que'u'ena.

Muxa meuyevecai hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

(Mateu 18:10-14)

15 Mericüsü müme cuviyexunusie mieme memüteyuetiriyari 'axa teyuruvamate meta hesüana meni'axecaitüni yunaitü me'l'enienique que müticuxatacaicü. ² Hicü Pareseusixi, müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai meta, meniniuquixiecaitüni müpaü me'utiyuatü, 'Icü 'axa teyuruvamate canivanaqu'erieca, vahamatü tinecuaca.

³ Hicü 'icü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruta'üquitüani müpaü 'utaitü, ⁴ Xevitü xeme xüca xei sienituyari varexeiyani yumuxasi, xevitü xüca heuyeveni, mana 'üxapa cativacu'eirieni hipame nauca teviyari heimana tamamata heimana 'atanaucame, cativaumie meuyeve, 'itaxeiyameque xEICÜA pütihayeva. ⁵ Yuteva hetaxeiyame, yunaiparie heicuyeme niyemieni yutemavietü. ⁶ Yuquie nuame nivacuxeürimücü yumarema 'auravatari yunaime müpaü tivacühüavetü, Xemeta xequeneyutemamavieca nehepaü, nemeitaxeicü nemuxa meuyevecai. ⁷ Müpaü nepütixecühüave, hepaüna meyüatü, cuini mieme mecaniyutemamavieca taheima quepaucua xevitü müti hayeva 'axa tiyurienetü. Nauca teviyari heimana tamamata heimana 'atanaucatü heiseriemecü yamemütecahu tixaü memücateheuyehüva memütehayevacü 'axa meteyurietü, müme vahepaüsita 'esiva xEICÜA mepüyutemavie.

Tumini meuyevecai hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

⁸ 'Uca xüca tamamata tuminiyari hexeiyani pürata tuminiyari, xei tuminiyari xüca heuyehüani, catitaiya cüxeme, caracu'itieni yuquita, 'aixüa 'anemecü caticuvau-ni. 'Itaxeiyameque pütihayeva. ⁹ 'Itaxeiyame nivacuxeürimücü yumarema 'auravatari yunaime müpaü

'utaitü, Xemeta xequeneyutemamavieca nehepaü, netumini nemutaxeicü nemeiyehüacai. ¹⁰ Müpaü nepütixecühüave, yaxeicüa Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete temavierica mecanexeyani, quepaucua xevitü müti hayeva 'axa tiyurienetü.

'Uquirasi nu'aya meuyevecai hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

¹¹ Müpaü niutayünita, Tevi yuhutame nivarexeiyacaitüni yunivema. ¹² Hicü mutaya müpaü tinitahüave yu'uquiyari, Ne'uquiyari, 'apinisie mieme mücü quenetineyeturiri nehesisie mieme mayanicü quepaümetü nehesisie mütinaque 'apinitücai. ¹³ 'Ana yupini tinivayeturirieni yuhutame yunivema. Hicü yapäumexa 'anucayacu mutaya nai tiucuxeürieca teva caneyani xeime cuieyarisie. Yupini catineuyehüani mana yacü xEICÜA. ¹⁴ Mericüsü nai tiutixütüacu, haca niutaveni cuini mieme mücü cuieyarisie. Reuyehuatü nayani. ¹⁵ Hicü mana quiecomesüa nuaca hesiena tiniuviya. Mücü neinü'ani tuixuri mütivaremicuanicü cuiepana. ¹⁶ Huxaimütü nihive'eriecaitüni tita memütecuacai tuixuri vapinuripaü 'aneneme, peru ni xevitü pücatimi. ¹⁷ Mericüsü 'uca'iyaritü nayani. Müpaü niutayüni, Ne'uquiyarisüa miemete te'ivamate pa mepexeiya 'anuyuhayevacame, ne masi 'uva nepümüxime hacacü. ¹⁸ Nepüyemie mecuxi ne'uquiyarisüa. Müpaü nepüreitahüave, Ne'uquiyari, 'axa nepütuyuri. Taheima macave yamücahainesie, 'ecüta yapemücahainesie nepütuyuri. ¹⁹ 'Aixüa nepücatiuca'iyari, heiserie nepücahexeiya para hutarieca 'anive nemayanicü. 'Ahesüa miemete te'ivamate vahepaü xEICÜA quenetinepitüaca nemünehayevacü. ²⁰ Hicü yucuha'arütüca yu'uquiyarisüa neyani. 'Eteva cuxi 'amiecacu 'uquiyarieya nixeiya, nitinenimayata. 'Utanausaca 'enucunaqueca 'enacaviyatücaitü ni'iseni. ²¹ Hicü nu'aya müpaü tinitahüave, Ne'uquiyari, 'axa nepütuyuri. Taheima macave yamücahainesie, 'ecüta yapemücahainesie nepütuyuri. 'Aixüa nepücatiuca'iyari, heiserie nepücahexeiya para hutarieca 'anive nemayanicü. ²² 'Uquiyarieya masi müpaü tinivarutahüave te'uximayatamete, Xeiya 'aixüa, 'ixuriqui masi 'aixüa mü'ane herie mieme xequenayehuri xequenacatütüa, haniraxequeneucamaniri mamayasie, cacai meta 'ücayasie. ²³ Xequenehaniyu siqueru müvaiya 'aixüa mü'ane, xequeneumi'a. Tetecatü tepütatemamavieca. ²⁴ 'Icü nenive 'umüme nene'eriecaitüni peru nanutanriere, neuyevecaitüni peru niutaxeiyarieni. 'Ana meyutemamavietü menacüne yunaitü.

²⁵ Mericüsü masicaya xäusie neyeicacaitüni. 'Amietü, qui 'aurie 'uyeicatü, niva'eniecaitüni xavererusixi vainarurisixi. ²⁶ Yu'aurie 'itahüaveca ti'uximayatame xeime, nita'ivaviya que reyüane. ²⁷ Mücü müpaü tinicühüaveni, 'Aiva caninuani. 'A'uquiyari canimieni siqueru müvaiya 'aixüa mü'ane mitanaqu'ericü 'aixüa reu'eriecame. ²⁸ Hicü masicaya niuyeha'ani, pücayuvaüriyacai meutahanicü. 'Uquiyarieya vayeyaca nicunütüvacaitüni. ²⁹ Müpaü tinitahüave yu'uquiyari, Neuxei, müixa viyari netini'uximayacaitüni 'ahesüa,

hicü cuxi netini'uximayaca. Ne hasuacu nepücama-sicu'imaiyacai, yanepüticamiecai. Peru ne hasuacu capüra nunusi pepücanesimive, nemarema vahamatü nemünetemaviecacü. ³⁰ Hicüri 'icü 'anive ninuani 'atumini nai hetixütüaca 'ucaravesixi vahesie. Cari siqueru müvaiya pepumi hesiena mieme. ³¹ Hicü 'uquiyarieya müpaü tinitahüave, Nenive, 'aheyemecü nehesüa peniucani. Nepini naitü catini'apinitüni. ³² Neuyevecaitüni temütatemamaviecacü. Camüsü 'icü 'a'iva 'umüme neni'eriecaitüni, peruri panutanierixü punua. Meuyevecai niutaxeiyarieni.

**Ti'uximayatame yamücaticamiecai hepaüsita ticux-
atatü, que müti'üquitacai**

16 Müpaüta tinivarutahüave teyü'üquitüvamate, Tevi müxicutücai caneixeyacaitüni ti'uximayatame mühürütüariecai quiyacü. Müpaü tiniutahüavarieni quename ti'uximayatame pini reuyehüaximecai. ² Hicü yu'aurie 'itahüaveca müpaü tinitahüave, Titayari niuqui neti'enie 'ahepaüsita. 'Inüari queneneutaveviri 'ahürütüaricacü. Nepücamasipitüani tavari pemühürütüaricacü. ³ Hicü yu'iyarisie müpaü tiniyücühüavecaitüni ti'uximayatame, Que netiyuriene. Necusiyari nehürütüarica pünesinavairieni. Nepücatürücaüye para nemüti'ivanenicü ne'inetü, nepüneteviya 'icuevaricü. ⁴ Hicürixüa nepüretima que nemütiyuriene quepaucua nemüpasieni quepaucua nemücatihürütüarieca para hipame vaquita nemünaqui'erivanicü. ⁵ Hicü yuxexuime varahüavixüaca müme memüte'apicaquecai cusiyarierasüa, müpaü tinitahüave meri munua, Quepaümetü peuyevese para pemürapicacü necusiyarisüa. ⁶ 'Iya müpaü tinitahüave, Xei sienituyari tamüpuyari haseiti. Müpaü tinicühüaveni, 'I, 'axapa quenanhuri quepaümemecü pema'acaye. Cuitü mana quenayexi, xeime püta quenaca'utüa huta teviyari heimana tamamata maine. ⁷ Müpaüta tinitahüave xeime, 'Ecüsü quepaümetü peuyevese pemürapicacü. 'Iya rehüave, Xei sienituyari necayari türicu. Müpaü tinicühüaveni, 'I, 'axapa quenanhuri quepaümemecü pemü'acaye maine. Xeime püta quenaca'utüa nauca teviyari maine. ⁸ Hicü cusiyarieya 'aixüa nainecaitüni ti'uximayatame hepaüsita sepa heiseriemecü mücayüanecai, timaitü müyüanecacü. Hicü miemete masi metemaitü mecaniyüaca yuteüterima vahepaüsita, hecüaripa miemete yamecayüacacu vahepaü. ⁹ Neta müpaü netinixe'utahüave xeme, teüteri yupinicü yamecateniyurieca que mücatiheiserie. Peru xeme yupinicü hipame xequenivatemavieritüaca. Müpaü xeteyurietü, quepaucua pini müreutipare, xemeta xecanitanaqui'erivacuni haque qui mücahexüvesie. ¹⁰ Que mü'ane yamüticamie 'esitipaümeme tihürütüarieritü, mücü yacatinicamiemecü xüca vaücava hürütüarieca. Que mü'ane heiseriemecü yamücaticamie 'esitipaümeme tihürütüarieritü, mücüta yapücaticamieni xüca vaücava tihürütüarieca. ¹¹ Hipatü pinicü yamecateniyurieca que mücatiheiserie. Xeme xüca yaxecatcahuni müpaü 'aneme pini hepaüsita xete-

hürütüarieritü, quepaicü pütixehürütüani tita yuricü mütipini hepaüsita, yaxecatcahume 'erietü. Haquevasü. ¹² Xüca yaxecatcahuni xeime piniteya hepaüsita xetehürütüarieritü, que mü'ane tita mütixepini pütixemini. Haquevasü.

¹³ Ti'uximayatame pücaüve yuhutame vahesie mieme müti'uximayacacü yucusiyarima. Xeime cani'uxive'eriecamücü xeime püta naqu'erietü, ya xeimesie tiniviyamücü xeime püta xani'erietü. Xepücaüvave xemüte'uximayacacü Cacaüyarisie mieme yupinisie mieme 'axeicüa.

¹⁴ Mericüsü Pareseusixi 'icü nai meteniu'enieni. Müme tumini memühive'eriecaicü menitave'eriecaitüni. ¹⁵ Hicü Qesusi müpaü tinivartahüave, Xeme yuri xecateniva'eritüaca teüteri quename heiserie xeyüa xe'utiyuatü, peru Cacaüyari pimate xe'iyari. Tita teüteri mamarivaveme memütexeiya, mücü pütixani'eriva, Cacaüyari que mütixeiya.

**Que müti'ane 'inüari niuquiyari hexeyacacu, que
müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu**

¹⁶ 'Inüari niuquiyari, texaxatamete vaniucü mecani'eniecaitüni teüteri Vani canuavecacu cuxi. Nuacuque hicüque niuqui 'aixüa manuyüne püta canicuxaxasivani, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, yunaitü cuini mieme mecaniyuvaüriyani hesiena memüteviyanicü. ¹⁷ Masi pücacuaniveniqueyu muyuavi cuie meutiparecü, peru cuini mieme püccuaniveniqueyu xei 'utüaricayari xei huxiyari müca'aye'anicü 'inüari niuquiyari que maine.

Qesusi que müti'üquitacai, memücu'eiriva vaxatatü
(Mateu 19:1-12; Maricuxi 10:1-12)

¹⁸ Que mü'ane 'icu'eirieme yü'üya, xeime püta mütitüni, mücü xeime püta canicumävani xeime cünaya hücütütü. Que mü'ane mitivitüni 'uca mucu'eiriva, mücüta nicumävani xeime 'üyaya.

Xicu Rasarumatü

¹⁹ Mericüsü tevi 'aniuyeicacaitüni xicutütü. Tataüravime nanacatücücaitüni, rinu 'ixuriquiyari meta. Tucarcü visi tinicuacaitüni. ²⁰ Xevitü mavetü Rasaru titevatü mana ni'atüarivacaitüni xicu quitenie. Caneu'esacaitüni. ²¹ Nihuxaimücücaitüni, ticuaimütü tita müranacavivivecai xicu mexayasie. 'Asita süicüri me'acüneca menisenacaitüni 'esaya. ²² Mericüsü mümave niümüni. Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete menenutivitüni 'Apurahami 'aurie. Hicütari xicu tiümü tiucateuquie. ²³ Müquite vasata 'ucaitü neutinierie 'uximatüarieritü. Tevapai nixeiya 'Apurahami, Rasaruta tiuxei 'auriena 'uticaime. ²⁴ Müpaü: tiniuhiva, Ne'uquiyari 'Apurahami, quenenenenimayaca, Rasaru quenänü'a hapa meiquenecü yu'itüvame cüsie münesixeriyacü nenenisie, cui nemüyüanecü 'ena taipa. ²⁵ Hicü 'Apurahami müpaü niutayüni, Nenive, quen'erivani 'aixüa 'aneneme pehexeyatü pematüacü quepaucua pemayeyuricai, Rasaruta yaxecüa 'axa

'aneneme hexeiyatü matüacü. Mücü 'uva ni-unütüarieni hicü, 'ecü püta pepü'uximatüarie. ²⁶ Mücü meta, xeme tame tahixüata 'aqui 'emeucateva puseiriyarie, para müme memüca'yüvavenicü sepa manucünicu xehesüapaitü, para vanata tahesüapaitü memüca'anacüne. ²⁷ Hicü müpaü tinitahüave 'iya, Ne'uquiyari, nepümasivaviri Rasaru pemanunü'anicü nequemasisüa. ²⁸ Yu'auxüvime nepüvarexeiya ne'ivama. Tinivahecüatüacamücü müme, capa 'uva me'u'axüanicü mürayuti'uximatüatüre mümetari. ²⁹ Hicü 'Apurahami müpaü tinicühüaveni, Muisexi xapaya mecanexeyani, texaxatamete vaxapa. Mequeva'enieca müme que memutiyuane. ³⁰ 'Iya re'eiya, Tixaü ne'uquiyari 'Apurahami. Masi xüca xevitü müquite vasata mieme vahesüa nuani, mepütehayeva que memüteyurie. ³¹ Mücü müpaü tinicühüaveni, Xüca mecava'enieca Muisexi texaxatamete, sepa xevitü manucuquenieque müquite vasata, mepüca'yüvaüriyaniqueyu.

Teüteri que memütecunuitüarieni

(Mateu 18:6-7, 21-22; Maricuxi 9:42)

17 Müpaüta tinivarutahüave yuhesüa miemete teyü'üquitüvamete, Peuyevese teüteri memücunuitüarienicü, peru xüa 'ui que mü'ane müvacunuitüani. ² Hesiena mieme masi 'aixüa püyüniqueyu xüca mata 'acatütüarienique cüipitüana, xüca haramarasie heucahüiyanique, capa 'icunuitüanicü ni xeime 'ime sepa vaüca memücamariva. ³ Xequeneyü'üviyani xeme. Xüca 'a'iva 'axa masi'uyurieni, queneunütüa. Xüca tihayevamücünü que mütiyurienecai, quetineuyehüviri. ⁴ Sepa xei tucarisie müixa 'axa masi'uyurienique 'atahutamexa, tavari xüca 'atahutamexata 'ucunuanique 'ahesüa, Nepütihayeva que nemütiuyuri, utaitü, quetineuyehüviri 'ecü.

Quetanepitüaca masi vaüca yuri temüte'eriecacü, que memutiyanecai

⁵ Hicü nü'arisixi müpaü metenitahüave Ti'aitame, Quetanepitüaca masi vaüca yuri temüte'eriecacü. ⁶ Ti'aitame müpaü niutayüni, Xüca musitasa 'imüariyaripaü 'esipemecü yuri xete'eriecaque, müpaü xepüte'itahüavequeyu xapa mana muve, Quenivatixünarieni, haramarasie queneuca'iteüsie. Yapüticamieniqueyu que xemutiyuane.

Que müreuvevese yamütiyurienicü ti'uximayatame

⁷ Xevitü xeme xüca ti'uximayatame hexeiyani mucoiesanane ya muxasi müvahüne, xüca nuani ti'uximayatame retahayevame, müpaü quetitahüave, Qenaye'a xeiya, quetinecuaca. ⁸ Pücatixaü, müpaü masi cusiyari catitahüave, 'Aixüa quetineuyuri para nemüticuanicü ne, quene'atiquemaritüa quena'ahüa quenetineumicua mexi neticua'a mexi neti'ie. 'Arique mücaque pepüticuani pepüt'i'ieni 'ecütari. ⁹ Pamüpariyusi que 'ipitüani ti'uximayatame yatiyurieneacu que mütiü'aitüarie. Tixaü xüari. ¹⁰ Xemetari yaxecüa,

quepaucua yaxemüteyurieca nai que xemüte'u'aitüarie, müpaü xequeneutiyaneni, Te'uximayatamete tecanühümetüni xecüa, tixaütü tahesie pücatinaque. Que müreuvevecai xecüa tepüte'uyuri.

Tamamata que memüte'u'itiya, cuiniya müvaviyacai

¹¹ Mericüsü Qerusareme 'uyemietü Samariya cuieyari Carereya cuieyari mayunaquecaisie niuyemiecaitüni. ¹² Xeime quiecarisie ta'aximecacu tamamata 'uquisi menenucunaque cuiniyacü memüca'itiyatücatei. Teva meti'utü ¹³ meniutihivacaitüni müpaü me'utiuyatü, Qesusi 'acu, Ti'üquitame 'acu, quetanenenimayaca. ¹⁴ Varuxeyiaca müpaü tinivarutahüave, Xequenehu mara'acate memüxexeyiacü. Hicü me'uyehütü me'itiyatücaitü mecanacüne. ¹⁵ Hicü xevitü müme 'uniereca que müranayehüiya, pucunua 'aixüa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita, carima 'utaniütü. ¹⁶ Niutihüiximaqueni Qesusitüa pamüpariyusi 'ipitüatü. Mücü Samariya caniquiecametücaitüni. ¹⁷ Hicü Qesusi müpaü niutayüni, Tamamata mecate'u'itiya. 'Atanaucatü que metehuyunixü. ¹⁸ Hipatü mecatexuave memüyuvaüriya memucunaxüanicü para 'aixüa memutiyanenicü Cacaüyari hepaüsita, 'icü xaüsie quiecame xecüa punua. ¹⁹ Hicü müpaü tinitahüave, Quenanucuxexi quenemie. Yuri pemütiuta'ericü, 'ayumieme peputavicueisitüarie.

Quepaucua tucari maye'aniquecai para Cacaüyari misütüanicü ti'aitatü

(Mateu 24:23-28, 36-41)

²⁰ Mericüsü Pareseusixi menicu'ivaviyacaitüni quepaucua maye'aniquecai tucari para Cacaüyari misütüanicü ti'aitatü. Müpaü tinivarutahüave, Tanieretü xecüa 'aspücaretimani quepaucua misütüani ti'aitatü Cacaüyari. ²¹ Püca'yüveni müpaü mütayüni, Camü 'ena, camü 'uma. Que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, 'ari xesata canisütüani ti'aitatü.

²² Hicü müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, Tucari canaye'amücü quepaucua müpaü xemutiyaneni, Xüca tuma 'aye'anique Yuri Tevi tucarieya siquere xevitü, peru xepüca'ixeiya mücü tucari. ²³ Müpaü mepütetahüave, Camü 'uma peyeica, camü 'ena. Xepücatayeixüani, xepücavaranuveiya. ²⁴ Merücarिया naisarie que mütihecüarivie muyuavi 'umerücatü taserieta ta'utatapaitü, yaxecüa neta müpaü nepütimasiücüre naisarie netucari 'aye'ayu Yuri Tevi que nemütiteva. ²⁵ Perusü neyueveca meri vaüca nemüticuinecü, memünesitixani'erienicü hicü miemete teüteri neyuevecata. ²⁶ Que mütiyü quepaucua Nuhexi 'amuyeicacai, yaxecüa catiniyümücü quepaucua netucari maye'ani. ²⁷ 'Ana mepütecuatüvecai mepü'ietüvecai mepüneneüquecai mepüvatavitütüvacai. 'Ariqueque tucari naye'ani quepaucua Nuhexi canuvase meutaha. 'Ana ha tiyaca nivaruca'una yunaime meniutahauni. ²⁸ Müpaürita que mütiyü quepaucua Ruti 'amuyeicacai yapütüni. 'Ana mepütecuatüvecai mepü'ietüvecai mepütenanecai mepütetucacai mepuca'esacai mepüquitüvecai. ²⁹ Tucari 'aye'acu

quepaucua Ruti meyetüa Surumasie, 'ana tai niucaviye 'asupüre nütü, nivareuyehüani yunaime. ³⁰ Müpaü catiniyümücü mücü tucarisie quepaucua nemasiücütü nemayani, Yuri Tevi que nemütiteva.

³¹ 'Iya tucarisie que mü'ane caxetunisie macaca 'uxipietü, piniteya quita tiyepicacu, mücü 'anacayame pücativayepini. Yaxeicüata que mü'ane yuvaxata meyeica yu'utüma pücanuani. ³² Xequena'erivani Ruti 'üyaya que mu'itüarie. ³³ Que mü'ane müyutavicueisitüamücü niyutatümayamücü. Que mü'ane müyutatümaiya, mücü niyutavicueisitüamücü yemecü.

³⁴ Yanepütixecühüave, 'iya tucarisie yuhutatü mepücahini xei 'utayarisie. Xevitü nanutivitüquiemücü, xevitü pücu'eiriva. ³⁵ Yuhutatü mepütüxüni 'axeicüa. Xevitü panutivitüquieni xevitü pücu'eiriva. ³⁶ Yuhutatü vaxata mepe'uvani. Xevitü panutivitüquieni, xevitü pücu'eiriva.

³⁷ Müpaü metenicühüaveni, Ti'aitame haque müpaü püreyüni. Müpaü tinivacühüaveni, Haque caxari meca, mana virücüxi mepüyucuxeürieni.

Viyura 'isücame vahepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

18 Mericüsü 'icü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü müpaü tinivaruta'üquitüani quename heuyevese yuheyemecü müyuneneviesacü, cavaüripietü. ² Müpaü niutayüni, 'Isücame xeime quiecarisie necateitüni. Cacaüyari pücamacarücai 'iya, pücava'eniecai teüteri. ³ Mericüsü 'uca cünaya mumü mana necateitüni mücü quiecarisie. 'Isücomesüa ni'axecaitüni müpaü 'utaitü, Heiserie queneneupitüa munesi'aye'unie yamücatiyurienenicü. ⁴ Müixa pücayuvaüriyacai 'isücame. Peru 'arique müpaü tiniyücühüavecaitüni, Sepa nemüca'imacarüca Cacaüyari, sepa nemücava'enie teüteri, ⁵ 'icü 'ucarasi cünaya mumü canetini'uxitüaca. Mecuxi heiserie necanipitüamücü, capa 'uta'axetü nesi'utaxütüanicü.

⁶ Mericüsü Ti'aitame müpaü niutayüni, Xecani'enieni niuquieya que mutayü mücü 'isücame heiseriemecü yamücatiyurienecai. ⁷ Cacaüyari masi heiserie cativapitüani müme müvaranuyexei tucaricü tücaricü memitihivie. Que reutevini vaparevietü. ⁸ Yanepütixecühüave, cuitü heiserie canivapitüamücü. Masicutatü, quepaucua nemunuani Yuri Tevi nehücütütü, yuri mete'eriecame netivataxeiya cuipea 'acu.

Pareseu tivavavirivame vahepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

⁹ Ipaüta tini'üquitacaitüni 'üxasi hepaüsita ticuxatatü, hipatü yuhesie yuri memüte'eriecaicü quename heiseriemecü yametecahucai, mevaxan'erietü hipame. Müme müpaü tinivarutahüave, ¹⁰ Teüteri tuquipa meneutiyunixüani meyutanenevienique yuhutatü. Xevitüri Pareseu pühücütücai, xevitüta tevi cuviyexunusie mieme mütiyetuiriyari pühücütücai.

¹¹ Mericüsü Pareseu mana 'utaqueca nenevieri niyupitüacaitüni müpaü 'utaitü, Cacaüyari, pamü-

pariyusi nemanipitüaca hipame teüteri vahepaü nemüca'anecü ne. Müme mepütenavaya, heiseriemecü yamepücatecahu, hipame va'ütama mepüvacumaüva, mesü 'icü tivavamepaü mepü'anene. ¹² Ne masi hutacüa nepünehaquiva xexuime semanasie, ne'ivarica naime xei tapari nepütinetua tuquita mieme, tamamata taparisie mieme. ¹³ Hicü tivavame yateva 'uvetü pücayuvaüriyacai siquere yuheima meutinierecü. Masi yutavisie yucusunatü hivericacü müpaü niutayüni, Cacaüyari 'acu, quene'avaüriya 'aixüa pemünetixeyiacü, 'axa netiyuruvametüme. ¹⁴ Müpaü nepütixecühüave, mücü masi yuquie neucayune heiserie hexeyiatü, Pareseu pücatixaü. Yunaitü tixaütü metehümetüme memayuyeitüva, tixaü mecatehümetütü mecanayeitüariecuni, peru que mü'ane tixaü catihücütüme mayuyeitüva, mücü tixaü tihücütütü canayeitüariemücü.

Quesusi que mütiuyuri türi vahesie 'aixüa memü'itüarienicü

(Mateu 19:13-15; Maricuxi 10:13-16)

¹⁵ Mericüsü 'asita türi mecaniva'atüvacaitüni hesüana vahesie mutimenicü. Teyü'üquitüvamate mevaruxeiyaca menivarutate'acaitüni. ¹⁶ Hicü Quesusi yu'aurie ni-varutahüave türi müpaü 'utaitü, Xequenivapitüaca türi nehesüa memü'axenicü. Xepüccavanenaca. Cacaüyari müya me'aneneme catiniva'aitüvametüni. ¹⁷ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, nunusi 'aixüa 'iyaricü que mütiyuvaüriya, que mü'ane hepaüna mücayuvaüriya Cacaüyari müti'aitüacacü, mücü pücatipitüarieni meixeyianicü müti'aitüacacü.

'Uqui müxicutücai

(Mateu 19:16-30; Maricuxi 10:17-31)

¹⁸ Mericüsü te'aitamete xevitü müpaü tinita'ivaviya, Ti'üquitame 'aixüa pemütüca'iyari, que netiyurieu nehesie pütinaque tucari mücaxüve. ¹⁹ Quesusi müpaü tinita'eiya, Titayari 'aixüa netiuca'iyarime penetixata. Tevi 'aixüa mütiuca'iyari 'apüca'uyeica. Cacaüyari yuxevitü 'aixüa pütüca'iyari püta. ²⁰ 'Ecü 'aisica pepümate, xeime 'üyaya pepüccacumaüvani ya xeime cünaya, pepücati'amemivani, pepücatinavayani, xeimesie pepücarahüpani peti'itavatü, 'aquemasi 'avarusi quetinivareuyehüvirieca, que manuyüne. ²¹ 'Iya rehüave, 'Icü naimesie yanepüticamie temaicüyaripai. ²² Quesusi 'u'enaca müpaü tinitahüave, Xei mieme xecüa peuyevese yapemütüyurieni. Nai pemürexeyia quetineutua, quetinivarumicua memümamave. Müpaü petiyurieme muyuavisie vaüca pepeucaqueni. 'Arique quenayaca, nehesie quetineviyani. ²³ Hicü mücü niuqui 'u'enieca niyuhiveriecaitüni vaüca mürexeiyacaicü. ²⁴ Hicü Quesusi 'ixeyiatü yuhiveriecame, müpaü niutayüni, Canicuaniveni xicusixi memaye'axüanicü Cacaüyari müti'aitüvametünicü. ²⁵ Sepa mücucuaniveniqueyu cameyu manuyehanicü 'ivipame huxieyasie, peru siepüre masi yeme pücanive xicu maye'anicü Cacaüyari müti'aitüvametünicü.

²⁶ Memü'enanacai müpaü meniutiyuani, Mericüte, xü-

ca müpaü 'aneni, quepai püyüve mü-tavicueisitüarienicü. ²⁷ 'Iya müpaü tiutayü, Tita teüteri memütetexie, Cacaüyari caniyüveni. ²⁸ Hicü Pecuru müpaü niutayüni, Camü, tame tapini nai tete'ucu'eirieca 'ahesie tepüteviya. ²⁹ Müpaü tinivartahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane micu'eirie yuqui yu'uquiyarima yü'üya yu'ivama yumarema yütüriyama, yamütüyünicü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, ³⁰ mücü cuini mieme masi vaüca varexeiyatü canayeimücü hicü, tucari 'umamiesie 'aye'ame, tucari mücaxüve hexeyatü canayeimücüta.

Tavari Quesusi que mutayü que mütimierieniquecai
(Mateu 20:17-19; Maricuxi 10:32-34)

³¹ Hicü Tamamata Heimana Yuhutame yateva varevitüca müpaü tinivartahüave, Neuxei, Querusareme teneta'axüacuni. Naitü que müre'uxa texaxatamete vaxapasie Yuri Tevi hepaüsita, naitü catinaye'amücü. ³² Necanietuyiamücü müme memücatateüterima vahesüa, necaninanaimariemücü 'axa netinitahüavariemücü, ³³ mecaneni'aüsicamacuni meha'atü. Menesicuvaxüame mecanenimiecuni. Peru hairieca tucarisie necananucuquemücü. ³⁴ Müme 'asimepücatemaicai tita mütxatacai. Niuquieya masi pü'aviesiecai vahesie mieme. 'Asimepücatehetima que müticuxatacai.

Macüpecai que müranutanierixü Quericutanaca
(Mateu 20:29-34; Maricuxi 10:46-52)

³⁵ Mericüsü Quericu quiecarisie 'aye'aximecacu Quesusi, xevitü 'acüpetü mana huye tesita niucateitüni tivautü. ³⁶ Hicü varu'enieca yumüireme teüteri me'anuyecücame nivacu'ivaviyacaitüni que mütiyüniquecai. ³⁷ Müpaü metenitahüave quename Quesusi 'uyüximecai Nasaretitanaca. ³⁸ Hicü macüpe carima niutahiva müpaü 'utaitü, Quesusi 'acu Raviri pemünu'aya, quenenenenimayaca cuerietü. ³⁹ Mexüacate menitatie ni cayuvatü müticanicü. 'Iya masi carima niutahiva müpaü 'utaitü, Raviri nu'aya 'acu, quenenenimayaca cuerietü. ⁴⁰ Hicü Quesusi mana 'utaqueca nita'aita mahanienicü hesüana. Nuacu 'auriena müpaü tinitahüave, ⁴¹ Que matinaque nemümasiyurienicü. Rehüave, Ti'aitame, nepayeniereniqueyu. ⁴² Hicü Quesusi müpaü tinitahüave, Quenanutanierisü. Yuri pemütianta'ericü pepanayeve. ⁴³ Yapaucua nanutanierie. Neiveiya 'aixüa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita. Yunaitü teüteri me'ixeyaca visi meniutiyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita.

Quesusi Saqueumatü que memütecuxatacai

19 Hicü heutahaca Quericusie hixüata niuyemiecaitüni. ² Mericüsü tevi mana niucateitüni Saqueu titevatü. Mücü tevavamete catiniva'aitüvametücaitüni cuviyexunusie mieme, püxicutücai. ³ Nixeyamücücaitüni Quesusi que müpaicütücai, peru 'esimutevicaicü puyutatexie teüteri memüyümüire-

caicü. ⁴ Vahüxie 'utanausaca nitimaque xapasie mixey-acü, mana muyeyaniquecaicü. ⁵ Hicü Quesusi mana 'uyemietü neutiniere. Müpaü tinitahüave, Saqueu, quenacamaqui xeiya. Peuyevese 'aquita nemenuanicü hicü. ⁶ Cuitü nacamaque, yutemavietü nitanaqui'erieni. ⁷ Me'ixeyaca yunaitü meniniuquixiecaitüni hepaüsitan müpaü me'utiyuatü, Cari tevi 'axa mütiyuruvasüa punua. ⁸ Peru Saqueu mana 'uvetü müpaü tinitahüave Ti'aitame, Neuxei Ti'aitame, nepini hixüata 'arücame nepütivamini memümamave. 'Itaricacü que nemütivacuamanacai hipame, naucamecü nepürapica. ⁹ Hicü Quesusi müpaü tinicühüaveni, Camü, 'icü quie quiecatari meputavicueisitüarie hicü. Senecatü 'icütari 'Apurahami canixiüyarieyatüni. ¹⁰ Yuri Tevi que nemütiteva, necaninuani nemüvacuvaunenicü müme memeuyexürie nemüvatavicueisitüanicü.

Tamamata tumini müvaru'ütüa hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

¹¹ Mericüsü 'icü me'eniecacu tavari 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivartahüave, Querusareme 'aurie meyeicacaicü, mümeta müpaü memütecuerivacaicü quename cuitü 'isütüaniquecai ti'aitatü Cacaüyari masiücütü 'ayame. ¹² Müpaü niutayüni, Tevi ve'eme münu'ayatücai teva caniyemiecaitüni xeime cuieyarisie. Mana cayerieme para yucuepa ti'aitametütü mayanicü, 'ariqueque ninuaniquecaitüni. ¹³ Hicü tamamata yu'aurie varutahüaveca yuhesüa miemete te'uximayatamete, tumini nivaru'ütüani xei sienituyari yuxexuime. Müpaü tinivartahüave, Xequetenetua mexi necanuave. ¹⁴ Mericüsü hesüana miemete quiecatari meni'uxive'eriecaitüni. Niucamete menivarenü'ani 'utümana müpaü me'utiyuatü, Tame tepüca'inaquie'erie 'icü mütatü'aitüacacü. ¹⁵ Mericüsü 'anucayerieca 'ayeneca ti'aitametütü, tiniuta'aita hesüana memütahüavarienicü te'uximayatamete tumini müvaru'ütüa yamüretimanicü que memüte'uyuri yuxexuitü metetuatü. ¹⁶ Mericüsü mexüacame caninuani müpaü 'utaitü, Cusiyari, 'atuminicü xei sienituyaricü tamamata sienituyari nepana'ivaxü. ¹⁷ Müpaü tinitahüave, 'Aixüa puyü, ti'uximayatame 'aixüa pemütüca'iyari pecanihücütüni. 'Esipaümemecü yapetihüritüarieca yapeticamietü pepatüa. Camü, heiserie nemanipitüaca, tamamata quiecariyari petiva'aitüvame pemayanicü. ¹⁸ Hicü xevitü ninuani müpaü 'utaitü, Cusiyari, 'atuminicü xei sienituyaricü, 'auxüme sienituyari nepana'ivaxü. ¹⁹ Müpaü tinitahüave 'iyata, Mericüte, 'ecü pepühüritüarie 'auxüme quiecariyari petiva'aitüvame pemayanicü. ²⁰ Hicüta xevitü ninuani müpaü 'utaitü, Cusiyari camü 'atumini xei sienituyari. Nepiti'avietaxü paniyucü 'eimeme, ²¹ nemasimacatü pema'a'eriyacü 'ecü, pemenu'üvecü tita pemücatücaie, pemica'isanacü tita pemücatüca'e. ²² Müpaü tinita'eiya, 'Ahesie pepürähüpa 'acümana que pemutayü, ti'uximayatame 'aixüa pemücatüca'iyari pemühücücü. 'Ecüsü müpaü pepütimaicai nemanie'eriyacü, nemenu'üvecü tita pemücatücaie, ne'ica'isanatü tita pemücatüca'e. ²³ Titayari siquere netumini pecatietua

tumini hüvemesüa, para nenuame nemüvaye'ünicü yapaümeme 'ana'ivame. ²⁴ Hicü müpaü tinivarutahüave yutupirisixima, Mücü tuminieya xequene-navairi, xequene'ütüa 'iya tamamata sienituyari mexe-²⁵ eiya. Müpaü metenitahüave, Ti'aitame, tamamata canexeiyari. ²⁶ Müpaü nepütixecühüave, yunaitü tixaitü memütehexeiyaya mepütemiqüeni, peru que mü'ane tixaü mücarexeiyaya, sepa que mütitita mürexeiyaya pütinavaiyarieni. ²⁷ Müme meta memüne-si'aye'uniecai memücanesinaqui'eriecai netiva'aitüvame nemayanicü, 'uva xequenivarahapaca, nehüxie xequenivarucuya.

Querusaremesie que müreutaha

(Mateu 21:1-11; Maricuxi 11:1-11; Vani 12:12-19)

²⁸ Mericüsü müpaü 'utayüca neyani Querusareme heutiyleneque. ²⁹ Hicü Vetüpaque Vetaniya quiecaritesie heta'aximetü, Huriva Macu'u müracutevasie yemuri hetüa nuaca, yuhutame nivarutanü'ani teyü'üquitüvamete ³⁰ müpaü haitü, Quiecarari 'anutaüye mucumasie xequenehu. Mana xeheutahaxüame xepeitaxeiyaya puxu nunusi hacuviecame, tevi müca'anutiyerüve cuxi hesiena. Xehecuxüname xequenahani. ³¹ Xevitü xüca müpaü tixe'utahüave, Titayari xete'ecuxüna, müpaü xepüte'itahüave, Ti'aitame peiyehüva.

³² Hicü memutanü'arie menecüne. Meneitaxeiyaya que mütivarutahüavixü. ³³ Puxu nunusi mecuxünacacu, cusiyarimama müpaü metenivarutahüave, Titayari xete'ecuxüna puxu nunusi. ³⁴ Müme müpaü metenivarutahüave, Ti'aitame peiyehüva. ³⁵ Hicü Qesusisüa meneihana. Yü'ücarite me'enuitüaca puxu nunusisie menenutiyei Qesusi. ³⁶ Hicü 'uyemiecacu yü'ücarite meni'itüaximecaitüni huyeta. ³⁷ Hicü Huriva Macu'u yemuriyaritüa viyeta me'ucahutü, yunaitü teyü'üquitüvamete meyumüiretütü meyumtamaviyetü menisütüani carima 'aixüa me'utiyaütü Cacaüyari hepaüsita, nai que memüte'uxei türücaüyemecü que mütiuyü hepaüsita ³⁸ müpaü me'utiyaütü, 'Aixüa queticühüavarüvani que mü'ane ti'aitametütü 'umamie, que mü'ane Tati'aitüvamesüa miemetütü 'umamie. Taheima 'aixüa mequeteyuxeiyani, vapaitü visi meque'utiyaneni.

³⁹ Hicü Pareseusixi hipatü memuvacai teüteri vasata müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, 'ahesüa miemete quenivarutatüa teyü'üquitüvamete. ⁴⁰ Müpaü tinivarutahüave, Yanepütixehahüave, 'ime xüca cayuvatü me'umacaque, tetexi püta mepütihivaqueyu.

⁴¹ Mericüsü 'aura 'umietü 'ixeyaca quiecarari, niutasuani he'erivatü, ⁴² müpaü 'utaitü, 'Ecütütü siquere 'icü tucarisie xüca tüma peheitimanie tita müreuyevese para 'aixüa pemütixeyariecacü. Masi niuti'aviesieni hicü 'ahüxicü pemüca'ixeyacü. ⁴³ Tucari canaye'amücü, 'ana müme memümasi'aye'unie cuya tesariyari meniti'uitüacuni 'aurie, 'ana 'aurie meniti'uicuni, para teüteri memücavayecü. ⁴⁴ Mecamanatihüacuni cuiepa 'ecü, 'ateüterimata 'ahesüa memüyetei mepatixüriyani cuiepa. 'Ahesie tete xevitü pücacu'eiriva yuheima 'atetü. Müpaü catiniyümücü 'ecü pemü-

ca'imaicaicü tucari quepaucua Cacaüyari müyuvaüriyacai 'ahesie mieme.

Que müti'iti tuqui 'amüpa

(Mateu 21:12-17; Maricuxi 11:15-19; Vani 2:13-22)

⁴⁵ Hicü tuqui 'amüpa curaruyarita heutahaca nisütüani varanuyeveveyatü tetuayamete ⁴⁶ müpaü tivacühüavetü, 'Ipaü püre'uxa, Nequi nenevieri caniquiyaritüni. Xeme püta terü xecanayeitüani haque tenavayamete memeyu'avieta.

⁴⁷ Mericüsü tucari'icü tini'üquitacaitüni tuqui curaruyarita. Mara'acate memühürütüariecai, müme meta 'inüaricü memüte'üquitametetücai, teüteri va'uquiyarima yunaitü menicuvautüvecaitüni me'imienique. ⁴⁸ Peru müme mecaniyutatexieni müpaü meteyurienique, yunaitü teüteri memi'eniecaicü me'ihive'erietü niuquieya.

Qesusi heiserie que mürexeiyacai

(Mateu 21:23-27; Maricuxi 11:27-33)

20 Mericüsü heiva teüteri tiniva'üquitüacaitüni tuqui 'amüpa curaruyarita 'ayevevetü, niuqui 'aixüa manuyüne vacuxaxatüvatü. Hicü mara'acate memühürütüariecai mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetücai vahamatü 'uquiravesixi vahamatü meniu'axüani. ² Müpaü metenitahüave, Quetatineutahecüatüa haque memieme heiserie pemexeiyaya 'ipaü pemütiyurienecü. Que mü'ane 'icü heiserie masipitüa 'iya pemütiyurienecü. ³ Müpaü tinivarutahüave, Mericüte neta xei niuquiyari nepüxeta'ivaviya. Yaxequeneteneutahüavi ne. ⁴ Vani quepaucua müti'üyanecai, taheima mieme yatipitüariecai, teüteri xecüa yamepüte'ipitüa nusu. ⁵ Mümeri müpaü meteniyücühüavecaitüni, Xüca tame müpaü te'utiyaneni quename taheima mieme pitüariecai mücü müpaü canitayümücü, Mericüte, titayari yuri xecate'ita'eriri. ⁶ Masi xüca müpaü te'utiyaneni quename teüteri me'ipitüacai, yunaitü teüteri tetecü mepütasitituaxa, yuri memüte'eriecü quename Vani tixaxatame hücütücai Cacaüyarisüa mieme. ⁷ Hicü müpaü metenitaeiya quename 'asimecatemaicai haque mepitüariecai. ⁸ Qesusita müpaü tinivaruta'eiyaya, Mericüte neta 'asinepücatixetahüave haque memieme heiserie nemexeiyaya 'iya nemütiyurienecü.

Te'üviyamete 'axa teyuruvamete

(Mateu 21:33-44; Maricuxi 12:1-11)

⁹ Mericüsü 'icü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü nisütüani tiva'üquitüatü teüteri müpaü 'utaitü, Tevi haraveri putavevi. Te'üviyamete nivaruhürütüani vacuetatüatü. Tevapai caneyani müixa. ¹⁰ Hicü tucari canaye'ani maticuacuaxesie. Ti'uximayatame niutanü'ani te'üviyamete vahesüa memiyetuirienicü haraverita mieme yapaümeme cusiyarisie mieme. Peru te'üviyamete me'icuvaxüaca yacü xecüa maveme meneinü'ani. ¹¹ Hicü tavari ti'uximayatame niutanü'ani. Müme me'icuvaxüaca 'iyata, me'inanaimaca, meneinü'ani yacü xecüa maveme. ¹² Tavari hairieca xeime niutanü'ani. Meheicuvitexüaca menenuyehüani.

¹³ Hicü haraveri cusiyari müpaü niutayüni, Queri netiyurieni. Nenive nepanunü'ani neminaqu'erie. Ti-etü meteheiyehüviriecuni. ¹⁴ Hicü te'üviyamete me'ix-eiyaca, niuqui meniutixuatüatücüne müpaü me'utiya-atü, Camüsü, 'icüsie catininaquimücü cusiyari pinieya. Tepimieni tahesie püta mütinaquenicü pinieya. ¹⁵ Hicü haraveri vari meneicahüani, menimieni. Mericüte, que vayurieni haraveri cusiyari. ¹⁶ Caninuamücü, ni-vatixütüamücü müme te'üviyamete. Hipame püta ni-vahüritüamücü yuharaveri. Müme memü'enanacai müpaü meniutiyuane, Xüca müpaü catiyüni que tuma. ¹⁷ 'Iya vaxeyatü müpaü niutayüni, Mericüte, xüca müpaü catiyüni, titayari 'ipaü raine 'utüarica 'aumü, Mücü tete memutixani'erie qui vevivamete, Mücü 'isiquina titutuicame nayani.

¹⁸ Yunaitü mücü tetesie memacaxürieni mepü-timurixüani. Que mü'anesie mücaveni, pitaviviexüani.

Cuviyexunu tuminieya

(Mateu 21:45-46; 22:15-22; Maricuxi 12:12-17)

¹⁹ Mericüsü 'anatütü müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai mara'acate memühüritüariecai yunaitü metenicuvautüvecaitüni que memüte'iviyacü, peru menivamacarücaitüni teüteri müpaü metemaitü, müme müvaxatacaicü mücü 'üxasi hepaüsita ti'üquitatü. ²⁰ Hicü me'itihupienique menivarutanü'ani 'avie nenieremete teüteri heiseriemecü yamemütecahu vahepaü memüyüacai yacü xeicüa. Me'iviyame niuquieyacü meniyetuaniquecaitüni, cuvexunaruri mita'ivaviyacü 'isücametütü. ²¹ Hicü menicu'ivaviyacaitüni müpaü me'utiyaatü, Ti'üquitame, tame tepütamate 'ecü heiseriemecü pemüticuxatacü, heiseriemecü pemütü'üquitacü. Yücü pepücativaxeiya teüteri, masi Cacaüyari huyeya hepaüsita pepütü'üquita que müti-vaiyacü. ²² Tamüsü, titauniva temütetatuanicü Sesaxi cuvixunuyasüa mieme, pücatauniva nusu. ²³ Timaitü que memüte'irüviyacai, müpaü tinivarutahüave, Titayari xenete'inüatatüve. ²⁴ Tuminiyari xequeneneux-eisitüa. Quepai ramu'u püra'uxa, quepai püra'utüarica. Müme müpaü metenitahüave, Sesaxi mu'uya canihücütüni, 'utüaricaya meta. ²⁵ Müpaü tinivarutahüave, Mericüte tita Sesaxisüa mütimieme, Sesaxi xequete-napinirieca, tita Cacaüyarisüa mütimieme, Cacaüyari xequetenapinirieca. ²⁶ Mepüyutaxi niuquieyasie me'iviyacutü teüteri vahüxie. Mehüxiyatü müya müti-varutahüavixücü cayuvatü meniumacaitüni.

Que memüte'ita'ivaviyaxü, müquite que memüte'anucuni hepaüsita

(Mateu 22:23-33; Maricuxi 12:18-27)

²⁷ Mericüsü Saruseusixi hipatü meniu'axüani müpaü memutiyuanecai quename müquite meca'anucu'uni. Hicü müme menita'ivaviya, ²⁸ müpaü me'utiyaatü, Ti'üquitame, Muisexi müpaü catiniu'utüani tahesie mieme, tevi xüca masicaya 'umüni neüquetü, xüca türi cavarexeiyani, mücü tevi mutaya canitivitüamücü yucue, türi nivativevimücü yumasca nivemama. ²⁹ Mericüsü 'atahutatü 'amenititecaitüni 'ivamarixi. Vamasica

'itivitüca 'uca niümüni, türi cavaruhayevaca. ³⁰ Mutaya yaxecüa tiniuyurieni, tiumü türi cavaruhayevaca. ³¹ 'Iyata mutaya hairieca nitivitüni niümüni. Yaxeicüa 'atahutatü yunaitü türi mecavaruhayevaca meniucui. ³² 'Imatüriecata niümüni 'uca. ³³ Mericüte, quepaucua xeniü memanucu'uni, 'atahutatü memitivitü, quepai ra'üya pürayani.

³⁴ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Hicü miemete teüteri mepüneneüque mepüvique. ³⁵ Müme vahesie mütinaque mücü cuie müheciasie memaye'axüanicü, vahesie mütinaque memanucu'unicü müquite vasata, müme mepücaneneüqueni mepücaviqueca. ³⁶ Mücü meta, 'ana mepücayüvaveni tavari memücuinicü, Cacaüyarisüa miemete niuqui tu-ayamete vahepaü me'anenetü. Masi Cacaüyari nive-mama mecanihümetüni, müme memanucu'uni.

³⁷ Müquite que memüte'anucu'uni, müpaüta Muisexi tiniu'üquita, yuxapasie haque tupiriya mexata. Müpaü cananuyüneni, 'Apurahami 'Isahaqui Cacuvu vacacaüyari canihücütüni Ti'aitametütü. ³⁸ 'Ayumieme müquite pücavaxata quename vacacaüyari haitü. Memayene-niere püta vacacaüyari caniyuxatani, sepa memucui. Yunaitü mepayeneniere que mütivaxeiya. ³⁹ Hicü müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai hipatü müpaü metenicühüaveni, Ti'üquitame, 'aixüa pepaine. ⁴⁰ Tavari mepücayuvaüriyacai memita'ivaviyacü.

Cürisitu quepai püraxiüyari, que mütivaruta'ivaviyaxü

(Mateu 22:41-46; Maricuxi 12:35-37)

⁴¹ Hicü müpaü tinivarutahüave Qesusi, Titayari müpaü mete'utiyaane quename Cürisitu Raviri xiüyarieya hücü. ⁴² Mücü Raviritütü cuicari xapayarisie müpaü paine,

Ti'aitame müpaü tinitahüave que mü'ane müneti'aitüa, Neserieta quenacani.

⁴³ 'Ahetüapai mexi nevarahapani müme memü-masi'aca'unie.

⁴⁴ Hicümü Raviritütü Neti'aitüvame tinitaterüva. Mericüte, xüca Cürisitu tita'aitüani Raviri, que timasiücü quename xiüyarieya.

Qesusi que mütivaxanetacai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai

(Mateu 23:1-36; Maricuxi 12:38-40; Rucaxi 11:37-54)

⁴⁵ Mericüsü yunaitü teüteri me'ieniecacu müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete, ⁴⁶ Xequeneyucuerivayurieca müme 'inüaricü memüte'üquitamete vahapaüsita, müme müvanaque 'etütüme me'anacatütü memeu'uvanicü, müme memeunaqui'a vaürisica memüpütüarienicü quiecaru hixüapa, teüteri vahüxie memüyeyaxecü tuquita, quiecame 'aurie memayaxecü 'ixüararipa, müme vahapaüsita. ⁴⁷ Müme viyurasixi vapini mepütevarutixütüiri, 'emeteheutevitü neneviericü para mücamasiücünicü que memüteyurie. Müme vahesie masi yemecü tinahüivani.

Viyura tumini que müti'atüiri Cacaüyari

(Maricuxi 12:41-44)

21 Mericüsü heutaniereca nivaruxeiya xicusixi yu'imiquieri meheucaxürüvame tumini cacuni-yarisie tuquita. ² Hicü 'uca tiuxei cünaya mumü tuminicü mümavecai mana heicaxürüvame huta senitavuyari. ³ Müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'icü viyura tuminicü mavetü cacunisie neicaxürieni vaücava, müme yunaitü 'esiva xeicüa meneicaxürieni. ⁴ Müme yunaitü yuhayevame meneucaxürieni Cacaüyarisie mieme 'imiquieri. 'Icü 'uca yuhaveri mieme püta neucaxürieni cümana mütiyumucaai naime.

Qesusi que mutayü, tuqui 'amüpa que mütica'unar- ieniquecai 'arique

(Mateu 24:1-2; Maricuxi 13:1-2)

⁵ Mericüsü hipatü tuqui 'amüpa hepaüsita metenicuxatacaitüni, que mütiquemaritätüarica tete visi 'anenemecü mavari visi 'anenemecü. Müpaü niutayüni Qesusi, ⁶ Xepixeiya 'icü. Tucari canaye'amücü quepaucua tete pücacu'eiriva yuheima 'atetü. Naitü püca'unarieni.

'Inüarite que mütimasiücüni taparirümeccacu

(Mateu 24:3-28; Maricuxi 13:3-23)

⁷ Müme müpaü metenita'ivaviya, Ti'üquitame, quepaucua müpaü pütüyüni que pemaine. Tita ti'inüaritätüni quepaucua maye'aximeni. ⁸ Hicü müpaü niutayüni, Xequeneyucuerivayurica capa xehueyexürüyanicü. Yümüretü mecani'axüacuni, que name nehesüa memiemete me'utiuyatü, Ne necanihücütüni me'utiuyatü, Tucari canaye'aniri me'utiuyatü. Va'utüma xepücahecücani. ⁹ Quepaucua cuyaxi xemüva'lenieni meyucuitüveme, quepaucua xemütetamarieni memanucu'uiximecü cuyacü, xepüca'atixürüveni maricacü. Neuyevaca müpaü mütiyünicü meri, peru 'acuxi cuitü pücatapare.

¹⁰ 'Ana müpaü tinivarutahüave, Nuivarite mecaniye-ha'acuni mevacuicutü hipame nuivarite. Xexuime cuieyarisie quiecatari mepüyeha'ani hipame cuieyarisie miemete mevacuicutü. ¹¹ Cuie carima canitayüamücü, xexuime quiecariyarisie haca canitavemücü vaüca cuiniyata. 'Inüari mamarivaveme muyuavisie mexeyatü, mecanimariusiecacuni.

¹² Yacatiyüvecacu cuxi, mepüxetiviya xeme, mepüxe'anuyeveiya. Mepüxeyetüni tuquiteta, casariyanata xemanutaxürüyanicü. Xepanuhapaniexüani te'aitamete vahüxie 'isücate vahüxie nehesüa xemümiemetecü. ¹³ Müpaü xe'itüarieme xecaniyüvavecuni xemütehecüatanicü. ¹⁴ 'Ayumieme yu'iyari xequeneseriyani, xetiviyarieme xepücayu'iyaritüaca que xemutiyaneni. ¹⁵ Ne püta temaivavemete necanixe'ayeitüamücü, xemütiniunicü. 'Ayumieme yunaitü memüxe'aye'unie mecaniyutatexicuni mexe'a'ivacutü mexeniuquimacutü. ¹⁶ 'Asita xe'uquiyarima xe'ivama xemarema xehamicuma

mecanixeyetüacuni. Hipame xeme mepüxecuini. ¹⁷ Yunaitü mecanixe'uxive'eriecacuni nehesüa xemümiemetecü. ¹⁸ Peru ni xe'icüpayari pücaheuyeveni xemu'usie mieme. ¹⁹ Xete'uca'enivatü tucari xecaniyupitüacacuni.

²⁰ Quepaucua xemüvaxeiya cuyaxi Querusareme 'aurie meyucuxeürieximecacu, 'ana müpaü xecatenimaicacuni maye'aximecü quepaucua 'acumavetü mayani. ²¹ 'Ana müme Cureya cuieyarisie meme'uvani meque'uyuta'unaxüani hürisie. Müme quiecarisie memütiteni mequevayecüni. Müme yeuta meme'uvani mepücaheutahaxüani quiecarisie. ²² Mücü tucarisie heiseriemecü mepüte'apiniyarieni quiecatari, 'ana catinaye'amücü naitü que müre'uxa. ²³ Xüa 'ui müme memuhuca müme memütisesitüani mücü tucarisie. 'Uximatüarica canitavemücü cuiepa, haxüa canitixu-averimücüta 'icü teüteri vahepaüsita. ²⁴ 'Ixiparacü menitacu'ivacuni, yunaime nuivarite vahesüa mecananuhapaniecani vaüriyarica. Nuivarite memücatateüterima mepütetürücarिया Querusaremesie mexi vatucari cataparive.

Yuri Tevi que mütinuani

(Mateu 24:29-35, 42-44; Maricuxi 13:24-37)

²⁵ 'Inüarite pütixuavere tause mesasie xuravesixi vahesie. Cuiepa meta nuivarite mepü'iyarixitüarica meyuhiverietü, 'asimecatemaitü que memütayurieni, haramara hamevari que mütiyuane, müpaü meteyumaitü. ²⁶ Maricacü teüteri mepü'amüxüani mehe'erivatü cuiepa memütama que memü'itüarieni. Taheima miemete türücavimete mepütayuitüarienita. ²⁷ 'Ana Yuri Tevi que nemütiteva mecanenixeiyacuni haisata ne'acamieme netürücaüyetü cui nexavatütü. ²⁸ Yatisütüarieximecacu xequeneutineniereni 'aixüa xequeteneyumaica. 'Ana paye'aximeni quepaucua xemütixünarieni.

²⁹ Hicü 'üxasi hepaüsita ticuxatatü tinivaruta'üquitüani müpaü 'utaitü, Xequeneu'ixüari pini ya naime cüyexi. ³⁰ Quepaucua mütixavata, xe'ixüarietü yücümana xepütemaica tasüari 'auracacutüca.

³¹ Xemetaxeicüa, quepaucua xemixeiya 'ipaü yüaneme, xequetenemaica maye'aximecü Cacaüyari misütüanicü ti'aitatü.

³² Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, hicü miemete mepücatixüni mexi ca'aye'ave naitü.

³³ Muyuavi cuie naitü canitixümücü, peru nenuqui pücaxüni.

³⁴ Xequeneyü'üviyani capa xe'iyari 'u'itutuperecü xecu'ixüaratüvecacu xetarüvecacu cuiepa mieme tucari-cü xeyu'iyaritüacacu. Xüca müpaü xeteyuricaque, 'iya tucari yapaucua püxe'axe ³⁵ viniyaripaü. Mücü tucarisie menita'axiyariecuni yunaitü cuiepa memütama naisarie. ³⁶ Xequenayeneniereni 'aixüa, yuheymecü xeyunenevietü para xemüyüvavenicü, Yuri Tevi huxie xemaye'axüanicü xetavicueme 'uximatüaricasata 'umüramie.

³⁷ Mericüsü tucari-cü tuqui 'amüpa curaruyarita ni-uyeicacaitüni ti'üquitatü. Tücaricü vayeyecatü Huriva Macu'u yemuriyarisie nehupucaitüni. ³⁸ Yunaitü teüteri

yuimuana meni'axecaitüni hesüana me'i'enienique tuquipa.

Que memüte'imieniquecai Quesusi

(Mateu 26:1-5, 14-16; Maricuxi 14:1-2, 10-11; Vani 11:45-53)

22 Mericüsü 'ixüarari canahurare quepaucua pa mücacuxanariyarie memücuacai mehe'ervatü Cacaüyari que müti'varuhayevaxü vateüterima. ² Hicü mara'acate memühürütüariecai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai metenicuvautüvecaitüni que memüte'imieniquecai memüvamacarücaicü teüteri.

³ Hicü Cauyumarie niviyä Cura 'Isicariutitanaca. Mücü Tamamata Heimana Yuhutame canixevitütücaitüni.

⁴ Heyaca mara'acate memühürütüariecai vahesüa vacuyaxima vahesüa, metenicuxatacaitüni que müti'vayetuirienequecai. ⁵ Müme meniyutemamaviecaitüni.

Mepuyu'enie müpaü me'utiyaütü quename tumini me'i'ütüaniequecai. ⁶ Mücü 'iyarieya ya'anecacu tinicuvaunecaitüni quepaucua 'aixüa müyüniequecai müvayetuirieneicü teüteri 'ameca'u'uvacacu.

Ti'aitame 'Icuaia que müti'uaisie 'inüariyari

(Mateu 26:17-29; Maricuxi 14:12-25; Vani 13:21-30; 1 Curinitutari 11:23-26)

⁷ Mericüsü Pa Mücacuxanariyari tucariyari naye'ani. 'Ana peuyevecai memüvacuineicü muxasi türixi 'ixüararicü. ⁸ Hicü Quesusi nivarutanü'ani Pecuru Vanimame müpaü haitü, Xequenehu 'aixüa xequeneyuri 'ixüarari 'icuaiyari, temütecuanicü. ⁹ Müme müpaü metenitahüave, Haque masihenaque 'aixüa temeiyurieneicü. ¹⁰ Müpaü tinivarutahüave, Camüsü xeheutahaxüaximecacu quiecarisie 'uqui nixe'anucunaquimücü ye'ü 'ahanatü hecuanüca. Mücü xequenanuveiya quita haque meuhani. ¹¹ Müpaü xepüteheitahüave muva quiecame, Ti'üquitame müpaü pumarahüave, Hipatüte haqueva qui müme nemüti'va'üquitüa nehamatü 'ixüarari 'icuaiyari temücuanicü. ¹² Mücü qui taüta xeheutivitüme canixexeisütüamücü hipame qui 'amüyeva naitü 'ureyepicame. Muva 'aixüa xequeteneyuri. ¹³ Hicü menecüne, meneitaxeiya que müti'varutahüavixü. Muva 'ixüarari 'icuaiyari 'aixüa meniyurieni para meme'erivanicü Cacaüyari que müti'varuhayevaxü vateüterima.

¹⁴ Hicü 'aye'acu mexa 'aurie nayerüni, nü'arisixi yunaitü. ¹⁵ Hicü müpaü tinivarutahüave, Cuini mieme nepihive'eriecai xehamatü 'icü 'ixüarari 'icuaiyari nemücuanicü necaticuinivetü cuxi. ¹⁶ Yanepütixecühüave, tavari 'icü nepücacuani mexi ca'aye'ave tita 'ixüarari müti'inüariyari Cacaüyari ti'aitametücacu.

¹⁷ Hicü tecüxi 'anuhanaca pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari müpaü niutayüni, Xequenanuhani 'icü, yuxexütü xequenanuti'inüataxüa. ¹⁸ Yanepütixecühüave, ni hicü ni 'uxa'atüni varie tavari nepüca'enu'ieni caxie hayari mexi ca'aye'ave Cacaüyari misütüanicü ti'aitatü.

¹⁹ Hicü pa 'anu'üca pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari 'ititaraca nivarumini müpaü 'utaitü, 'Icü caninevaiyaritüni xehesie mieme müyetuiyani. 'Ipaü xequeteneyurieca xemünesi'a'erivanicü. ²⁰ Yaxeicüa tini-

uyurieni tecüxi hepaüsita mete'ucuacu müpaü 'utaitü, 'Icü tecüxita mieme türatu hecuame canihücütüni nexuriyacü, müseiriyarieni xehesie mieme que müti'tayeuriyani.

²¹ Perusü que mü'ane münesiyetuani 'ena paca, mamaya mexasie pama haque nemaca. ²² Yuri Tevi que nemütiteva, necaniyemieni nemümierienicü, que müti'aisie yamütiyünicü, perusü xüa 'ui que mü'ane münesiyetuani.

²³ Müme menisütüani niuqui mexüatüatü que mü'ane müme müxatacai quename müya tiyurieniquecai 'utaitü.

Ti'uximayatü hipame vahesie mieme, ve'eme que mürayani

²⁴ 'Anata müme me'ütesatü menayu'iva que mü'ane müme masi müve'emetücai. ²⁵ 'Iya müpaü tinivarutahüave, Nuivarite teva'aitüvamete meteniva'uxitüaca mete'aitatü, müme heiserie memexeiya vahepaüsita quename 'aixüa meteyuruvamete meteniyuterüvani.

²⁶ Xeme püta müpaü xepüca'yüaca. Masi que mü'ane xeme müve'eme, mücü que mü'ane masi mühecuapaü queyüaneneni. Que mü'ane müti'xaitüa, mücü que mü'ane xehesie mieme müti'uximayatü queyüaneneni.

²⁷ Que xeteculeriva, que mü'ane masi püve'eme, que mü'ane quiecametütü müticua'a, que mü'ane miparevie timicuatü, mücü nusu püve'eme. Xüari quiecame masi püve'eme. Perusü ne xesata nepuyeica xehesie mieme neti'uximayatü püta.

²⁸ Xeme nehesie xecateniviyacaitüni xecatehayevatü ne'inüasienecacu. ²⁹ Ne'uquiyari que münetiucaye ti'aitame nemayanicü, neta yaxeicüa te'aitamete necanixecayasamücü. ³⁰ Nehamatü xecatenicuaicuni xeteni'ieconi mexa 'aurie ne'acaima neti'aitametücacu. 'Isücate xecanacünicuni, 'uvenisie xe'ayaxeme xecateniva'aitüacacuni teüteri tamamata heimana yuhutame nuivarite 'Ixaherisie memüyecü.

Quesusi que mutayü, Pecuru que mütiyucu'imaniquecai, quename ca'imaicai 'utaitü

(Mateu 26:31-35; Maricuxi 14:27-31; Vani 13:36-38)

³¹ Neuxei Simuni, yumarima 'aixüa. Cauyumarie püxe'evaucai, püxeta'inüata, püxeticase türicupaü. ³² Ne masi nepünetanenevie 'ahesie mieme pemücati'hayevacü yuri peti'erietü. 'Ecüta quepaucua pemüti'hayeva peheuyevasetü quenivatucani 'a'ivama.

³³ Mücü müpaü tinitahüave, Ti'aitame, nepünevaüriya 'ahesie nemütiviyanicü sepa nemanutahüiyani sepa nemumierieni. ³⁴ Rehüave, Pecuru 'acu, müpaü nepümaticühüave, vacana catahivavecacu cuxi hicü, 'ecü haicacüa pecani'acu'imavamücü, quename pecanesimate pe'utaitü.

Que mutayü 'aye'aximecacu

³⁵ Hicü müpaü tinivarutahüave, Quepaucua nemüxeheutanü'axüa cüsiuri xerai cacai xecate'upicame, tixaü xeteheuyehüacai 'acu. Müme Tixaüsü meniutiyuani.

³⁶ Müpaü tinivarutahüave, Hicüsü püta müpaü pücatiyüni. Que mü'ane cüsüri mexeiya queheihurieni, xerai meta yaxecüa. Que mü'ane mücaheixeiya cuya cusiraya yü'ücari que'utuani que'inaneni. ³⁷ Yanepütix-ecühüave, peuyevese nehésie maye'atüarienicü müpaü que müre'uxa, 'Inüari niuquiyari sanamete vahepaü niu'itüarieni que müranuyüne. Naitü nehapaüsita que müre'uxa canaye'atüarieximeni. ³⁸ Hicü müme müpaü meniutiyuani, Ti'aitame, neuxei cusirate 'uva hutatü. 'Ari, tinivacühüaveni.

Quesusi que mütiyutanenevie Quetisemanisie

(Mateu 26:36-46; Maricuxi 14:32-42)

³⁹ Mericüsü vayeyaca neyani haque me'axecai Huriva Macu'u yemuriyarisie. Teyü'üquitüvamete meniveiyacaitüni. ⁴⁰ Hicü muva heta'aca müpaü tinivarutahüave, Xequeneyunenevieca, capa xe'uta'isiparienicü. ⁴¹ Hicü yuxaüta yerümütü yateva niuyani memanucateisie tete que mürehüiva yacütütü. 'Utitanumaqueca niyutanenevieneni ⁴² müpaü 'utaitü, Ne'uquiyari, xüca pe'avaüriyani, 'icü tecüxi quenanuhani cuerietü yanemüca'itüarienicü. Masi que münatinaque ne pücatixaü, que matinaque 'ecü püta yaquetiuyüni. ⁴³ Hicü niuqui tuayame masiücütü nayuyeitüani taheima mieme 'itürücariyatü, nixeiya. ⁴⁴ Hicü cui yüanetü hivericacü, masi cuini mieme yutatuatü niyuneneviecaitüni. Cuaxiyaya xuriya suniriyaripaü canianenevaitüni cuipea caxürüvetü.

⁴⁵ Mericüsü yutanenevieca 'anucuqueca teyü'üquitüvamete vahesüa nuaca mana nivarutaxeiya mecusume hivericacü. ⁴⁶ Müpaü tinivarutahüave, Tityari xetecusu. Xequenanucu'uti xequeneyunenevieca capa xe'uta'isiparienicü.

Quesusi que mütiuyarie

(Mateu 26:47-56; Maricuxi 14:43-50; Vani 18:2-11)

⁴⁷ Mericüsü 'utaniucacacu cuxi yumüiretü teüteri meniu'axüani. Xevitü nivaravitücaitüni Tamamata Heimana Yuhutame vahesie miemetütü Cura titevatü. Quesusi 'aurie niutaqueni 'i'isenique. ⁴⁸ Peru Quesusi müpaü tinitahüave, Cura, penes'iseme penetiyetüani Yuri Tevi que nemütiteva. ⁴⁹ Teüterimama metemarietü que mütiyüni queca müpaü meniutiyuani, Ti'aitame, tacusiracü tetetacuini. ⁵⁰ Xevitü müme nicuva tevi mara'acame mühürütüarienciaisüa mieme müti'uximayatametüca. Nacaya naviteni serietana mieme. ⁵¹ Peru Quesusi müpaü niutayüni, 'Ari xequeteneuhayeva. 'Imayüaca nacaya nenayehüani. ⁵² Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave mara'acate memühürütüarienciai cuyaxi tuquipa miemete 'uquiravesixi memeyecü me'iviyaque, Cari xepeyecü cusirate cüyexi xe'u'ütü xenesiviyaque, tinavayamepaü que mütiyiviyarüva. ⁵³ Tucaricü xehesüa ne'uyeicacacu tuquipa xepücanesiu'umayüa. Peru 'icü xetucari canihücütüni yamütiyünicü, Yüvicame heiserie pexeiya hicü.

Pecuru que mütiyucu'imavacai, Nepüca'imate Quesusi 'utaitü

(Mateu 26:57-58, 69-75; Maricuxi 14:53-54, 66-72; Vani 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Mericüsü me'iviyaca meneivitüni. Mara'acame mühürütüarienciai quita meni'atüani. Pecuru yateva niveiyacaitüni. ⁵⁵ Tacua hixüapa me'utinaicu me'utiya-ecu Pecuruta niutayerüni va'aurie. ⁵⁶ Hicü xevitü 'üimari mana müti'uximayacai 'ixeiyaeca hecüaripa 'ucaime 'ixeiyaütü müpaü niutayüni, Cari 'icüta hamatüana niuyeicacaitüni. ⁵⁷ Mücü niyucu'imavacaitüni müpaü 'utaitü, 'Uca 'acu, nepüca'imate. ⁵⁸ Yareutevitüta xevitü 'ixeiyaeca müpaü tiutayü, 'Ecüsü xevitü müme pecanihücütüni. Pecuru müpaü tiutayü, Que cüxipa ne nepücahücü. ⁵⁹ Hicü xei hurayari 'aye'acu yacütüniquetü xevitüta heiseriemecü müpaü niutayüni, Masi 'icü hamatüana niuyeicacaitüni, pücarereyatanaca. ⁶⁰ Pecuru raine, Quetütüri, ne 'asinepüca-timate que pemaine. Yapaucua haniucacacu cuxi vacana niutahiva. ⁶¹ Ti'aitame ta'aurie 'aveca neutaniere Pecuru xeyatü. Hicü Pecuru Ti'aitame niuquieya na'erivacaitüni que mütitahüavixü, Vacana catahivave-cacu cuxi hicü, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani que-name pecanesimate pe'utaitü. ⁶² Vayeyaca niutasuani cui yuhiverietü.

Quesusi que mütinanaimariecai que müticuveivacai

(Mateu 26:67-68; Maricuxi 14:65)

⁶³ Hicü 'uquisi Quesusi memü'üviyacai meninainaimacaitüni. Menicuvayacaitüni. ⁶⁴ Meheitinaca menicu'ivaviyacaitüni yame'utiyaütü, Cari Cacaüyarisüa mieme pepütixaxatame. Quetaneutaxatüa, quepaicü masicuvaya. ⁶⁵ Vaüca masi metenicühüavecaitüni 'axa me'utiyaütü.

Quesusi que mütiutahüavarie 'isücate vahüxie

(Mateu 26:59-66; Maricuxi 14:55-64; Vani 18:19-24)

⁶⁶ Mericüsü 'ucatarecu teüteri va'uquiyarima meniycuxeürieni mara'acate memühürütüarienciai mümeta 'inüaricü memüte'üquitametetüca. Meni'atüani memayuxeüriecaisie. ⁶⁷ Müpaü metenitahüave, Que mü'ane heiserie mupitüarie xüca pehücütüni 'ecü pecürisitütütü, yaquetatineutahüavi. Müpaü tinivaruta'eiya, Xüca yanetixehahüavenique yuri xepücaneteta'eririeniqueyu. ⁶⁸ Xüca nexecu'ivaviyanique xepücanesihaeiyaniqueyu, xepücanesixünaqueyu. ⁶⁹ Peru hicüri 'uxa'atünita Yuri Tevi que nemütiteva Cacaüyari mütrücaüye serieta nepacani. ⁷⁰ Yunaitü müpaü metenicühüaveni, 'A, 'ecü xeni Cacaüyari petinu'aya. Tivarahüave, Xeme müpaü xeputiya, ne nepühücü. ⁷¹ Müpaü meniutiyuani, Que cuxi tetevareuyehüva thecütamete. Tamesietü tepi'eni tetana mieme.

Quesusi que mütiutahüavarie Piratu hüxie

(Mateu 27:1-2, 11-14; Maricuxi 15:1-5; Vani 18:28-38)

23 Hicü yunaitü mepanucu'ui meneihana müta'ivaviyarienicü Piratusüa. ² Ana menisütüani

me'ixanetatü müpaü me'utiyuatü, Te'icu'ivaviyatü 'ipaü tecatenimaica, cuamanarica vevietü tiniva'üquitüaca tateüterima, nivanenaca memücateyutuanicü Sesaxi cuviyexunuya tuminieya, müpaü canaineni quename heiserie 'upitüarie Cürisitutütü, ti'aitame yuxatatü. ³ Hicü Piratu müpaü tinita'ivaviya, 'Ecü Huriyusixi teüteriyari tiva'aitüvame petihücü. Tita'ei, 'Ecüsü müpaü pecanaineni. ⁴ Hicü Piratu müpaü tinivarutahüave mara'acate memühürütüariecai, teüteri memüyucux-eürie, Que nemütimate, tixaü pücareuyevese 'icü tevi müxanesiecacü. ⁵ Müme masi cuini mieme menicu'imavacaitüni yame'utiyuatü, Canivaxam-urieneni teüteri, ti'üquitatü naisarie Cureya cuieyarisie, Carereya cuieyarisie heisütüaca 'uvapaita.

Quesusi que mütiutahüavarie Herurexi hüxie

⁶ Mericüsü Piratu 'u'enaca nicu'ivavacaitüni xüca Carereyatanaca hücütücaitüni tevi. ⁷ TiutamariECA Herurexi mehürütüariecaisie müquiecametücaicü, hesüana neinü'ani, Herurexi Querusaremesie muyeica-caicü 'ana. ⁸ Mericüsü Herurexi Quesusi xeyiatü niyutemaviecaitüni vaüca. Müixa nixeyamücücaitüni mü'enacaicü hepaüsita. Müpaü tinicu'erivacaitüni, Quesusi tixaütü mütiyurieniquecaicü 'inüari, 'ix-eiyamütü. ⁹ Vaüca niuqui nicu'ivaviyacaitüni, 'iya 'asicare'eiyacacu. ¹⁰ Peru mara'acate memühürütüariecai müme 'inüaricü memüte'üquitametetücai yunaitü mecaniu'axüani, carima menixanetacaitüni. ¹¹ 'Ana Herurexi yucuyaxima vahamatü menitave'eriecaitüni me'inanaimatü. 'Ixuriqui visi mü'anecü me'itiquemar-itüaca tavari meneinü'ani Piratusüa. ¹² Mücü tucarisie Herurexi Piratu meniyutemaviecaitüni. Mepayuca'uniecai müixa, 'anaque 'aixüa mepüteyuxeyiacai.

'Isücame que mütiuta'aitaxü, Quesusi mümierienicü

(Mateu 27:15-26; Maricuxi 15:6-15; Vani 18:39-19:16)

¹³ Hicü Piratu varucuxeürieca mara'acate memühürütüariecai 'isücate teüteri yunaime, ¹⁴ müpaü tinivarutahüave, Nehesüa xepi'atüa 'icü tevi, quename cuamanarica vevietü tiva'üquitüa teüteri xe'utiyuatü. Camü, xehüxie ne'ita'ivaviyaca ne, que nemütimate, tixaü pücareuyevese 'icü tevisie mürahüiyanicü que xemüte'ixaneta. ¹⁵ Herurexita yaxeicüa niutayüni, nexetanü'acu hesüana tavari nehesüa caneiyenü'aniri. 'Asipücatiuyuri hesiena mütinaque-nicü mümierienicü. ¹⁶ 'Ayumieme nepütita'aita mücuveiyaxüanicü, 'arique nepixüna.

¹⁷ Mericüsü 'ixüararipa neyevacaitüni xeime müvaxünirienicü 'anutahüiyacame. ¹⁸ 'Ana yunaitü 'axeicüa meniutihiva müpaü me'utiyuatü, Quenemi'a 'icü, quetaneuxüniri Vaxavaxi püta. ¹⁹ Mücü müyumieneacaicü quiecarisie, xeime mumicü, casariyanata nanutahüiyacaitüni. ²⁰ Piratu tavari nivarutahüave, Quesusi xünamütü. ²¹ Müme masi meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, Curuxisie quenecavi, quenemi'a. ²² Hairieca müpaü tinivarutahüave, Titayaricutaxi, qucuta tiuyuri 'icü. Que nemütimate ne, tixaü pücareuyevese mümierienicü. 'Ayumieme cuveiyaxüayu

nepixüna. ²³ Müme masi carima menivaviriecäitüni curuxisie mümierienicü. Teüteri, mara'acate memühürütüariecai hivaricü mene'iva. ²⁴ Hicü Piratu müpaü tiniuta'aita yamütiyünicü que memüte'ivautüvecai müme. ²⁵ Nixüna que mü'ane memüvaucäi, que mü'ane manutahüiyacäi casariyanata müyumieneacaicü xeime mumicü, Quesusi püta neyetuani yamüranayeyanicü que mütivanaquecai.

Quesusi que mütiucaviya curuxisie, que mütiümierie

(Mateu 27:32-44; Maricuxi 15:21-32; Vani 19:17-27)

²⁶ Mericüsü mehevitütü me'imienique, meniviya xeime Simuni titevacame Sirenetanaca. Mücü xaüsie heyyaca, quiecarisie ni'aximecaitüni. Menitütüani curuxi Quesusi 'utüma menütünicü.

²⁷ 'Ana yumüretü teüteri meniveiyacaitüni, 'ucari meta me'utisuatü me'isuariviyatü. ²⁸ Hicü ta'aurie 'aveca müpaü Quesusi tinivarutahüave, Xeme 'ucari Querusaremetari xepüca'utisuanani nehepaüsita. Yuhepaüsita püta yunivema vahepaüsita xequeneutisuanani. ²⁹ Tucari canaye'amücü quepaucua müpaü memutiyuaneni, müme memüca'yüvave türi memüvarexeiyanicü, müme 'aixüa mepü'itüarie, müme memücatinivevave müme memücate-sisütüavave, 'aixüa mepü'itüarie müme. ³⁰ 'Anari menisütüacuni müpaü mete'icühüavetü hürü, Taheima quenanacaxürü, müpaüta metenivatahüavicuni yemurite, Xequetaneuti'avieta. ³¹ Hicüpaü xüca meteyurieni cüye yuricacu, quesü tiyüni tavayu.

³² Hipatüta yuhutatü mepehapanie 'axa teyuruvamete memücüi'ivacü hepaüna. ³³ Mericüsü quepaucua memü'axüa Müqui Mu'uya Manuve müra-cutevasie, mana curuxisie menitivieni. 'Axa teyuruvamete menivarutivütüani, serietana xeime 'utatanata xeime. ³⁴ Hicü Quesusi müpaü niutayüni, Ne'uquiyari, quetinivareuyehüvirieca. 'Asimepücatemate que memüteyurie.

'Ana cuyaxi meniyuta'iva 'ixuriquiteya meyutahurütüanique. ³⁵ Teüteri mana meniti'ucaitüni metanieretü. 'Isücate menitave'eriecaitüni müpaü me'utiyuatü, Hipame niu püvavicueisitüacai, yücümana queyutavicueisitüani xüca 'acu hücütüni que mü'ane Cacaüyari heiserie mipitüa Cürisitutüme, que mü'ane manayexeyarie xüca hücütüni 'icü.

³⁶ Cuyaxita yaxeicüa meninanaimacaitüni me'axetü masina me'i'itüatü ³⁷ müpaü me'utiyuatü, 'Ecü Huriyusixi tiva'aitüvame xüca pehücütüni, quene'atavicueisitüa. ³⁸ Mücü meta, xapa mu'uya heima meneimani, 'ICÜ HURIYUSIXI TIVA'AITÜVAME CANIHÜCÜTÜNI 'anuyüneme Cüriyecusixi Xumatari Hepürayusixi teüteriyari vaniuquicü 'aye'uxame.

³⁹ Hicü 'axa teyuruvamete mana memutivücai xevitü 'axa tinicühüavecaitüni, müpaü 'utaitü, Cari 'ecü peccatücürisitu. Mericüte, quene'atavicueisitüa, tameta quetaneutavicueisitüa, ticühüavetü. ⁴⁰ Xevitü püta tapa mutiviecai nitatieni müpaü 'utaitü, Cari 'ecü Cacaüyari peccatimacaxe sepa hepaüna pemü'itüariene yaxeicüa petiutahüavarieca. ⁴¹ Peru caniheiserietüni tahesie que

mütiunaquixü, que müreuyevese xeicüa tepü'itüari-etüve yatemüteyuriecaicü. 'Icü masi tixaü 'asipü-catiyurieve. ⁴² Müpaü niutayünita, Qesusi 'acu, que-nena'erivani quepaucua pemunuani ti'aitame pe-hücütütü. ⁴³ Hicü Qesusi müpaü tinitahüave, Niuqui caniseüeni que nematicühüave, hicütütü nehësüa pepeyeicani visi müracu'anesie.

Qesusi que mütiyetua yu'iyari

(Mateu 27:45-56; Maricuxi 15:33-41; Vani 19:28-30)

⁴⁴ Mericüsü tuca naye'ani. Mana cuiepa nacuyüre naisarie cüa caviecaque. ⁴⁵ Tau 'uyürecu 'ixuriqui meuviecai tuqui 'amüpata hixüata nisane. ⁴⁶ Hicü Qesusi carima 'utahivaca müpaü niutayüni, Ne'uquiyari, ne'iyari nepümasihüritüa. Müpaü 'utayüca yu'iyari niyetuani.

⁴⁷ Hicü cüya mühüritüariecai 'uniereca que mütiuyü 'aixüa niutayüni Cacaüyari hepaüsita müpaü 'utaitü, Xüari 'icü tevi heiserie pexeyacai. ⁴⁸ Yunaitü teüteri menenierenique memüyucuxeürie, me'uneniereca que mütiuyü, yu'utüma menecüne yutavisie meycusunatü hivericacü. ⁴⁹ Peru yunaitü memimaicai mana meniti'ucaitüni yateva. 'Ucari meta hamatüana memeyecü Carereyasie, müme mana meniti'ucaitünita menenieretü.

Qesusi que mütiuteuqui

(Mateu 27:57-61; Maricuxi 15:42-47; Vani 19:38-42)

⁵⁰ Mericüsü tevi 'aniuyeicacaitüni Cuse titevatü. 'Isü-cate canixevitütücaitüni, 'aixüa pütüca'iyaricai heiseriemecü yapüticamiecai. Mücü yapüca'anecai que memüteyu'eni que memüte'uyuri. 'Arimateya caniquiecametücaitüni Cureya cuieyarisie, yuri ti-ni'eriecaitüni ta'icuevatü Cacaüyari misutüanicü ti'aitatü. ⁵² Hicü Piratusüa nuaca nitavavirieni Qesusi caxarieya. ⁵³ Hecacueca nicu'eima rinu 'ixuriquiyaricü, neicuteucu teuquiyapa 'aitüa müvaye'inieriesie haque tevi hasuacu mücaheutatequeievesie. ⁵⁴ Mericüsü püpi-enixitücai 'ana, 'uxipiya tucari püsutüariximecai.

⁵⁵ Meneveiya 'ucari Carereyasie memeyecü 'utümana. Menixeiya teuquiya, caxarieya mete'uxei que mütiuteque. ⁵⁶ Yu'utüma mehecüneca 'aixüa meniyurieni visi mu'üa mixaxi nücame 'uhaye.

Mericüsü 'uxipiya tucarisie mecani'uxipiecaitüni 'aisica que maine.

Que müranutanierixü 'umierieca

(Mateu 28:1-10; Maricuxi 16:1-8; Vani 20:1-10)

24 Perusü ximeri cuitü, teuquiyapa meniu'axüani semana mexüacame tucarisie visi mu'üa me'ahapatü memicuxeüri. ² Hicü tete meniutaxeiya heuhüiyacame quitenie meucatei. ³ 'Umeheutahaxüaca teuquiyapa, mepüca'itaxei Ti'aitame Qesusi caxarieya. ⁴ 'Asimepücatemaicai que memüteyurieniquecai müpaü mütiuyücü. Hicü 'uquisi yuhutatü va'aurie meniuti'uni merücavime me'anacatütü. ⁵ Memamacacu cuiepa metihüxi-ma'ucacu müpaü metenivarutahüave, Titayari

müquite vasata xete'ivautüve mücü mayeyuri. ⁶ 'Uva pücayecaca, cananucuquetüarieni püta. Xequena'erivani que mütxe'utahüavixü Carereyasie 'uyeicatü cuxi, ⁷ que xemüte'utahüavarie Yuri Tevi hepaüsita, que müreuyeveci müyetuiyanicü 'axa teyuruvamete memiviyacü, curuxisie mümierienicü, hairieca tucarisie manucuquenicü que müreuyeveci. ⁸ 'Ana mene'erivani niuquieya. ⁹ Hicü teuquiyapa mevayecüneca menecüne. 'Icü naime metenivarutax-atüani Tamamata Heimana Xeime, hipameta yunaime. ¹⁰ 'Ucari Mariya Mararatanaca, Vana, Mariya Cacuvu müvarusieyatücai metenitetevacaitüni. Hipatüta vahamatü mem'uvacai 'ucari yunaitü yametenivarutax-atüani nü'arisixi. ¹¹ Peru müme yacü me'utiuyaneme menieriecaitüni metecuxatacacu, yuri mepücatevaruta'eriri.

¹² Perusü Pecuru caneyani teuquiyapa 'unausarümetü. 'Anahuca nixeiya 'ixuriqui mana 'acateme 'uyemaveme. Yuquie neyani vaüca 'iyarixietü que mütiunierixü hepaüsita.

Que memüte'ixei, 'Emau huyeyari 'utüa me'uyehutü

(Maricuxi 16:12-13)

¹³ Mericüsü mücü tucarisie yuhutatü müme huyeta menecüne, quiecarisie meneta'axüaniquecaitüni 'Emau müracusevasie. Querusareme nehuracaitüni, yanetevacaitüni tamamata heimana huta quirumetüruyari xeicüa. ¹⁴ Metenicuxatacaitüni naitü que mütiuyü hepaüsita. ¹⁵ Mericüsü metecuxatacacu niuqui mexüatüacacu Qesusitütü nivananucu'axe me'uhucacu. Vahamatü niumiécacaitüni. ¹⁶ Mepücapitüariecai memeitimanicü. ¹⁷ Müpaü tinivarutahüave, Que titita 'icü niuqui xemüxüatüa xe'uhutü. Titayari xeteyuhiverie. Müme mana meniuti'uni me'ayexüxünitü yühüxie. ¹⁸ Xevitü müme Cüreupaxi mütitevacai müpaü tinitahüave, Cari 'ecü 'asipepücatimate Querusareme que müreyü tacai 'atu. 'Asita cücamete müpaü mepütemate. ¹⁹ 'Iya müpaü tinivacühüaveni, Que reyücuta. Müme müpaü mete'itahüavixü, Qesusi Nasaretitanaca, que müranayetüa pecatimate. Mücü 'uqui Cacaüyarisie mieme catinixaxatametücaitüni. Que mütiyurienecai que müticuxatacai, canitürücaüyecaitüni Cacaüyari hüxie yunaime teüteri vahüxie. ²⁰ Tamara'acate memühüritüarie ta'isücateta meniyetuanie hesiena mürahüyanicü mümierienicü, 'arique curuxisie mepeimie. ²¹ Tamesietü tecanita'icuevacaitüni yuri tete'erietü 'iya mühücütücaicü que mü'ane mütasitixü-naquecai 'Ixaherisixi teüteriyari. Mücü meta, haica tucari caniyuriecari hicü, müya reyücu. ²² Süricüte, 'ucari tasata miemete mepütasihüxyatüa hicü. Ximeri vaniu menecücünixüani teuquiyapa, ²³ peru caxarieya mepücahexei. Meniu'axüani müpaü me'utiuyatü que-name niuqui tuayamete mevarexei metehinüme meyu'erietü. Müme vaniu quename Qesusi 'ayeyuri metenivaretahüave. ²⁴ 'Ana hipatüta tahamatü mem'uva teuquiyapa menecüne. 'Ucari que memaitücatei, müpaü 'aneme mepetaxei, peru Que-

susi mepücahexei. ²⁵ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Cari 'asixepücatemate, yu'iyarisie xepu'itutupe, 'acuxi yuri xepücateta'erivave texaxatamete que memütecuxatacaisie naime. ²⁶ Careuyevecai Cürisitu müpaü müticuinecü, 'arique mücaque visi 'anetü caryaniquecai. ²⁷ 'Ana Muisexi xapaya xatatü meri yunaime texaxatamete vaxapa xatatü, nisutüani tivahecüasitüiyatü que müre'ucai hepaüsitana naime 'utüaricasie.

²⁸ Mericüsü quiecarari haque memeta'axüaniquecai meneta'axüani. 'Iya masi teva niumiécaitüni. ²⁹ Müme cuini mieme meni'iniecaitüni müpaü me'utiyuatü, Tahamatü quene'ahayeva, 'esivatücacu putaicai pacayunirüme. Hicü muva neutahani vahamatü müyuhayevacü. ³⁰ Hicü vahamatü 'ayerüca mexa 'aurie, 'enu'üca pa, 'aixüa niutayüni Cacaüyari hepaüsita pa hepaüsita. 'Ititaraca nivarumini. ³¹ 'Ana vahüxie canenarietü nayani, meneitimani. 'Iya masi camasiücütü nayuyeitüani tavari memüca'ixeyacü. ³² Hicü müpaü meteniyücühüavecaitüni, 'E'e, 'ayumieme ta'iyarisie cuini mieme tepütayetuacai mexi taticuxaxatüvacai huyeta te'uhucacu, mexi tasihecüasitüiyacai 'utüarica que maine.

³³ Hicü me'anucu'uca cuitü, Querusareme menecüne yu'utüma. Tamamata Heimana Xeime hipameta menivaretaxeiya meyuxeüriecame. ³⁴ Müme müpaü meniyuanecaütüni, Caniyuritüni, Ti'aitame panucuque. Masiücütü nayuyeitüani Simuni 'ixeyacacu. ³⁵ Mümeta metenivarutaxatüani huyeta que müreyü, que memüteheitima pa 'utitaracu.

Qesusi masiücütü que mürayuyeitüa teyü'üquitüvamate memixeyacü

(Mateu 28:16-20; Maricuxi 16:14-18; Vani 20:19-23)

³⁶ Mericüsü metecuxatacacu cuxi, 'iya vahixüata niutaqueni. Müpaü niutayüni, 'Aixüa 'acu. ³⁷ Müme meniyutimamani, müqui mexeyame meyu'erietü. ³⁸ Mücüsü müpaü tinivarutahüave, Titayari xeteyuxamurie. Titayari xete'isutüa niuqui xexüatüatü yu'iyarisie. ³⁹ Xequeneu'ixüari nemamate ne'ücate, ne necanihücütüni.

Xequeneneumayüa xequeneneuxeiya. 'Iyari 'ume pücahexeiya vai pücahexeiya nehepaü. ⁴⁰ Müpaü 'utayüca yumamate yü'ücate nivaruxeisitüani.

⁴¹ Meyutemamavietü mehüxiyatü, cayuri mepü'eriecai cuxi. Hicü müpaü tinivarutahüave, Tixaü xecatehexeiya 'uva ticuaivame. ⁴² Qesü vaiyari menimini variquime texitamame. ⁴³ 'Enu'üca nitacuani vahüxie. ⁴⁴ Mericüsü müpaü tinivarutahüave, 'Icü niuqui necanixecuxatüvacaitüni xehamatü ne'uyeicatü cuxi, müpaü ne'utaitü quename heuyevecai maye'atüarienicü naitü nehepaüsita que müre'uxa Muisexi 'inüarieya niuquiyarisie texaxatamete vaxapasie cuicari xapayarisie ne'utaitü.

⁴⁵ 'Ana va'iyari nivatiyepieni memeitimanicü tita 'utüarica xapayari mütixatacai. ⁴⁶ Müpaüta tinivarutahüave, Müpaü püre'uxa, que müreyevecai Cürisitu nehüxütütü müya netinicuinequecaütüni, hairieca tucarisie nenanucuqueniequecaütüni müquite vasata.

⁴⁷ Mücü meta, yunaitü nuivarite müpaü mecatenitahüavarieconi, xüca xetehayeva que xemüteyuriecai, xenesihahüavetü que mü'ane nemühücü, xepüteheuyehüvyarieni 'axa xemüte'uyuricü. Querusareme meri, 'ariqueta xaüsie yacatinicuxaxasivamücü.

⁴⁸ Xeme xecanihümetüni xemunenierixü xemihecüata 'icü que mütiuyü hepaüsita. ⁴⁹ Ne meta nepütixehanü'airieni tita ne'uquiyari mürainecai mütixeminiquecaicü. Xeme quiecarisie xequeneyuhayevani tucari 'aye'ayuque quepaucua türücariya xemüpitüarieni taheima mieme, 'anaque xepüvayecüne.

Que müranutitüa

(Maricuxi 16:19-20)

⁵⁰ Hicü nivarayevitüni Vetaniya 'aurie. Yumama teicü heseratü niutaniuni 'aixüa memü'itüarienicü. ⁵¹ Mexi müpaü 'utaniucacai vahesüa nayeyani, muyuavisie nanutivitüquieni. ⁵² Müme nenevieri me'ipitüaca Querusareme menecüne cuini mieme meyutemamavietü. ⁵³ Tucariqü tuqui curaruyarita meniyuvacaitüni 'aixüa me'utiyuatü Cacaüyari hepaüsita. Müpaü xeiçüa cani'aneni.

Vani

Niuqui tevi que müratüa

1 Sutüapai niuqui caniyüanecaitüni. Niuqui niteütacaitüni Cacaüyari. Canicacaüyaritücaitüni niuquitütü. ² Mücütütü niuqui sutüapai Cacaüyari niteütacaitüni. ³ Naitü tiniuneni mücü 'inetüacu. Xüca mücü ca'inetüanique, pücaneniqueyu ni xevitü. ⁴ Mücüsüa tucari canixuavecaitüni. Tucari teüteri vahecüariviyame canihücütücaitüni. ⁵ Hecüariya yüvipa nihecüariyani, yüriya pücahe'ivave.

⁶ Mericüsü tevi Cacaüyari meiyenü'a 'aniucateitüni Vani titevatü. ⁷ Mücü titahecüataque caninuani, hecüariya hepaüsita mütitahecüatacä, yunaitü yuri memüteta'erienicü tiutahecüatacä 'iya. ⁸ 'Iya hecüariya pücahücütücai. Titahecüataque hecüariya hepaüsita xEICÜa caninuani. ⁹ Tita yuricü mütihécüariya, tita mütivahecüatüa yunaima teüteri, mücü cuiepa caninuaximecaitüni.

¹⁰ Cuiepa caniyueicacaitüni, cuie niuneni 'iya 'inetüacu, masi cuiepa memütama mepücaheitima. ¹¹ Yuquie caninuani, teüterimama mepücaheitanaqui'eri. ¹² Queyupaümetü memitanaqui'eri, müme yuri memüte'erie que mü'ane mühücüsie, müme heiserie nivarupitüani Cacaüyari nivemama memacü necü. ¹³ Teüteri que memüte'ununuivasie mepücayecü, va'uquiyarima meyhive'eriecacu teüteri que memüteyurie, mana mepücayecü, 'uqui türi vavimücücacu, mana mepücayecü. Cacaüyarisie püta mepüyecü.

¹⁴ Mericüsü mücü niuquitütü tevi canayani, tasata 'ucaitü ratüa. Tame tecanixeiya visi que mü'anecai, 'uquiyarieya visi que mütüpüta yunive muyuxevi. Canaye'ani 'aixüa tiuca'iyaritü yuri ticuxatatü. ¹⁵ Vani tinihecüatacaitüni hepaüsitana. Canahivacaitüni müpaü 'utaitü, 'Icü canihücütücaitüni nemixatacaiyane'utaitü, 'Iya ne'utüa 'umamie nesi'anuhaitüiyatü nayani meripai mümiemecü, ne meripai necamiemetücacu.

¹⁶ 'Iya que müraye'ave, yacatatinipitüaca hepaüna te'anenetü temacü necü tanaitü. 'Aixüa tiuca'iyaritü pütasiyuriene, pütasimüriyarüme. ¹⁷ 'Inüari niuquiyari tecaniupitüarieni Muisexi tasi'upitüacu. Tepupitüarie mücü 'aixüa mütüca'iyarinicü tahepaüsita, tita yuri müraine temütehexeiyanicü, Qesusi Cürisitu yatatiupitüacu. ¹⁸ Xevitü hasuacua püca'ixeiya Cacaüyari. Cacaüyari muyuxevi, que mü'ane yu'uquiyarisie mütiviya, mücü canihécüatani yu'uquiyari.

Vani ti'üyame que mütiutahecüataxü

(Mateu 3:11-12; Maricuxi 1:7-8; Rucaxi 3:15-17)

¹⁹ Mericüsü müpaü tiniutahecüata Vani quepauca Huriyusixi hesüana memüvareyenü'a mara'acate Revitasixi vahamame Qerusareme memeyecü memita'ivaviyacü, 'Ecüri que pepüpaicü. ²⁰ Mücü puyutahecüataxü, pücayucu'imavacai. Masi puyutahecüataxü müpaü 'utaitü, Neri Cürisitu nepücahücü. ²¹ Müme mete'ita'ivaviya, Qesü 'ane. 'Eriyaxi pecatihücü. Mücü tiutayü, Ne pücatixaü. 'Ecü pecatihücü mücü tixaxatame, mete'icühüave. Mücü tivaruta'ei, Havaicü. ²² Müme 'ayumieme mete'itahüaveri, Que pepüpaicüte, xasuni temütevaretahüavecü müme memütasiheyenü'a. Que pe'utaine 'ahepaüsita. ²³ Mücü tiutayü, Nesü necanihücütüni que mü'ane mücuxaxasivacai haque müpaü mainecai, Xevitü mahiva macumavesie, Xeuraüyeme xequeneutavevi Ti'aitame huyeya 'utaitü, Quisariyaxi tixaxatame mainecipaü. ²⁴ Müme memeyenü'ari Pareseusixi vahesüa mecanimemetetücaitüni. ²⁵ Hicü menita'ivaviya müpaü mete'icühüavetü, Mericüte, titayari peti'üyane xüca pecacürisitutüni xüca 'Eriyaxi pecahücütüni xüca mücü tixaxatame pecahücütüni. ²⁶ Vani nivaruta'eiya ya'utaitü, Nericü necatini'üyaneni hacü. Xesata 'acaniuveni xevitü, xemüca'imate xeme. ²⁷ 'Iya ne'utüma 'ucanamieneri. Ne 'aixüa nepücatiucal'iyari nehiesie mütinaquenicü ni nemiparevienicü nemixünirienicü cacaiya cuitaxiyari. ²⁸ Müpaü tiniuyüni Vetavarasie Curutani hatuxame 'anutaüye. Mana catini'üyanecaitüni Vani.

Muxa Nunusi Cacaüyarisüa mümieme

²⁹ Mericüsü 'uxa'arieca Vani canixeiya Qesusi 'a'amiecame. Müpaü niutayüni, Camü muxa nunusi Cacaüyarisüa mieme. Cuiepa memütama tita 'axa memüteyurie canivacunavairivani mücü. ³⁰ Mücü canihücütüni que mü'ane hepaüsita nomainecai, Ne'utüma 'ucanamieneri 'uqui nesi'anuhaitüiyatü matüa, meripai mümiemecü, ne meripai necamiemetücacu. ³¹ Nesüari nepücaheitamitüyeicacai, peru mümasiücünicü 'Ixa'herisixi vahüxie, 'ayumieme necaninuani hacü netiucayüatü. ³² Hicü Vani tiniutahecüata müpaü 'utaitü, Ne necanixeiya 'Iyari taheima 'acamieme cucuru 'amacamiempaü. Hesiena niyuhayeva. ³³ Ne nepüca'imaicai cuxi, masi que mü'ane münesiheyenü'a nemütüca'üyanicü hacü, mücütütü müpaü pünetiutahüavixü, Que mü'ane heima pemixeiya 'Iyari

'acamieme hesiena yuhayevame, 'iya canihücütüni que mü'ane mütiuca'üya 'Iyari Mütiyupata rapitüatü.

³⁴ Nesü necaniuniere, necatiniutahecüata 'icü Cacaü-yari Nu'aya mühücü.

Matüari teyü'üquitüvamete memacü

³⁵ Hicü 'uxa'arieca tavari mana niutivecaitüni Vani, teyü'üquitüvametemama yuhutatü mana meteti'ucaita. ³⁶ 'Ixeiyaca Quesusi 'uyeicacacu, müpaü niutayüni, Camü muxa nunusi Cacaüyarisüa mieme. ³⁷ Yuhutatü teyü'üquitüvametemama mecani'enieni müpaü haineme, mecaneiveiya Quesusi. ³⁸ Hicü Quesusi ta'aurie 'aveca, varuxeiyaca me'iveiyame, müpaü tinivarutahüave, Tita xetecuvautüve. Müme metenitahüave, Xavi, haque pepeca. Xavi taniuquicü Ti'üquitame paine. ³⁹ Mücü tivaruta'ei, Xequenacüni xepüneniere. Hicü mana meniu'axüani, meniuneniere haque mecatei. 'Iya tucarisie me'iteütatü meniyuhayeva, memenuveiyacü tau ya'atevacacu.

⁴⁰ Mericüsü yuhutatü memu'enaxü Vani que mainecai, memeiveiya Quesusi, xevitü 'Atürexí catinitevacaitüni Simuni Pecuru mü'ivayatücai. ⁴¹ 'Iya yu'iva Simuni netaxeiyaca meri. Müpaü tinitahüave, Tecaneitaxeiyaca Mesiya, taniuquicü Cürisitu heiserie mupitüarie maine. ⁴² Quesusisüa caneivitüni. Quesusi 'ixeiycaca müpaü niutayüni, 'Ecü Simuni pecanihücütüni, Vani pemünu'aya. Sepaxi pepütitaterüvarieni, taniuquicü Pecuru maine, Tete maine.

Quesusi que mütvavuta'inie Piripe Natanaheri

⁴³ Hicü Quesusi 'uxa'arieca Carereyapai niyeimücücaitüni. Canitaxeiyaca Piripe, müpaü tinitahüave, Quenenaveiya. ⁴⁴ 'Iya Piripe Vesaira caniqueicametücaitüni 'Atürexí Pecuru vaqueicari. ⁴⁵ Hicü Piripe neitaxeiyaca Natanaheri. Müpaü tinitahüave, Que mü'ane raxatatü Muisexi mütiuta'utüa 'inüari niuquiyarisie, texaxatameteta mete'uti'utüa metexatatü, mücü tenetaxeiyaca. Quesusi canihücütüni Cuse nu'aya Nasaretitanaca. ⁴⁶ Natanaheri müpaü tinitahüave, Nasaretisie que tiyüve 'aixüa müti'ane mürayeneica. Piripesü müpaü titahüave, Quenenierimie. ⁴⁷ Hicü Quesusi Natanaheri niuxeiyaca 'a'amiecame. Müpaü niutayüni hepaüsítana, Camü yuricü 'Ixaheri teviyari canihücütüni 'icü, püca'irümarí. ⁴⁸ Natanaheri müpaü tinitahüave, Haque pepünesihetima 'ecü. Quesusi müpaü tinitahüave, Piripe camatitahüavivecacu cuxi, quepauca pinitüa pemucatei, nepümasi'uxei. ⁴⁹ Natanaheri müpaü tita'ei, Ti'üquitame, 'ecü Cacaüyari pecaninu'ayatüni, 'Ixaherisixi tati'aitüvame pecanihücütüni. ⁵⁰ Quesusi müpaü tita'ei, Nemutainecü pinitüa pe'ucaime nepümasi'uxei, yuri petiuta'eri. 'Ipaü 'aneneme masi vaüca-va pecanixeyamücü. ⁵¹ Müpaü tinitahüaveta, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xecanixeyacuni muyuavisie reuyepiyacame, Cacaüyarisüa miemete niuqui tuayamete xetevaxeiyaca me'anuticücame me'acaneicame Yuri Tevisüa.

Neüquiya quememüte'uvevi Canasie

2 Mericüsü hairieca tucari 'aye'acu meneitineüquitüani xeime. 'Ixüarari mepeveviecai Canasie Carereya cuieyarisie. Quesusi varusieya mana niuyeicacaitüni. ² Quesusi niuta'inierieni, teyü'üquitüvameteta mete'uta'inieri 'ixüararipa. ³ Hicü vinu 'ayexücu Quesusi varusieya müpaü tinitahüave, Vinu mepücahexeiyaca. ⁴ Quesusi müpaü tinitahüave, 'Ucatisasü tetehexeiyaca 'ecü ne 'axeicüa. Netucari cuxi püca'aye'ave. ⁵ Hicü varusieya müpaü tinivarutahüave teparevivamete, Sepa que mütxehahüave, yaxequetenecahuni. ⁶ Mericüsü mana meniyetecaitüni tete ye'üyari 'auxüvitü Huriyusixi que memüte'ititaya yupini. Xexuimesie müpaü paümetü tinacananaquecaitüni nauca teviyari ya xei sienituyari ritüruyari yacütüni-quetü. ⁷ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Ha xequeneutihüniya ye'ürütesie. Cüsitanapai mecanitihüniya. ⁸ Müpaü tinivarutahüave, Xequenivatihapaniri, 'ixüarari mühürütüariesüa xequenanuhapani. Müme mecaneihapanirieni. ⁹ Mühürütüarie quepauca menu-ti'inüataxü 'iya ha vinu matüa, 'asacitimaitü haque memiemetücai, teparevivamete memüvatihapa yame-temaicacusüari, 'iya 'ixüarari mühürütüariecai nitahüave neneüqueme. ¹⁰ Müpaü tinitahüave, Cari yunaitü teüteri vinu 'aixüa ma'ane mecaniva'itüaca meri. Quepauca memütitarüveni 'axa mü'ane mepüva'itüa. 'Ecüsü püta pecaniticuerieni vinu 'aixüa ma'ane hicüque. ¹¹ 'Ipaü tiniuyurieni Quesusi Canasie Carereya cuieyarisie 'isutüatü 'inüari que mütiyuriencai. Masiücütü nayuyeitüani que mütimarivecai. Teyü'üquitüvamete yuri mecateniuta'erienie hesiena.

¹² Mericüsü 'arique Caperünaume neuyeyune mücüri, varusieyari, 'ivamamari, teyü'üquitüvame-temamari. Mana müixa mepüca'uyuhayevaxü.

Quesusi que mütvavaranuyeveiya tuquita

(Mateu 21:12-13; Maricuxi 11:15-18; Rucaxi 19:45-46)

¹³ Mericüsü Huriyusixi va'ixüarari Pasicua müttiteva canahuracaitüni. Quesusi Querusareme neutiyune. ¹⁴ Mana tuqui curaruyarita nivaretaxeiyaca memüvareutatuayacai puixisixi muxasi cucuruxi. Tumini patamete tivaretaxe mana me'ayeteme. ¹⁵ Caunari tiyuvayame 'utavevieca yunaimie nivananuyeveiya tuqui curaruyarita, muxasi puixisixi vahamame. Tumini patamete vatumini nanacaxürieni, vamexate natixürieni. ¹⁶ Memüvareutatuayacai cucuruxi müpaü tinivarutahüave, 'Icü xequenanuyeu'üi tacuapai. Ne'uquiyari quiya xepüca'ayeitüvani tetuayamete vaquie. ¹⁷ Teyü'üquitüvamete mene'erivani niuqui müpaü müre'uxa, 'Aqui yemecü nemücueriecü neputa'unari. ¹⁸ Hicü Huriyusixi müpaü metenita'eiyaca, Tita petatixeisitüani 'inüari müya pemütuyuriencü. ¹⁹ Quesusi müpaü tivaruta'ei, 'Icü tuqui xequeneuca'una, ne hairieca tucari 'anucayayu necanenucuquetüamücü hutarieca. ²⁰ 'Ayumieme Huriyusixi müpaü meniutiyuani, 'Icü tuqui veviyari huta teviyari heimana 'ataxevime viyari caniyurieni. Cari 'ecü haica tucari perenucuquetüani.

²¹ Masi mücü yuvaiyari canixatacaitüni tuquitüme.
²² Quepaucuari müquite vasata manucuquetuarie, teyü'üquitüvametemama mene'erivacaitüni müpaü mutayücü. 'Ana yuri metenita'eririeni 'utüarica, yuri mete'ita'eririta niuqui Qesusi mutayücü.

Qesusi que mütivamaicai yunaime teüteri

²³ Mericüsü Qerusareme 'uyeicacacu Pasicua 'ixüararipa, yumüiretü yuri meteniuta'eriecaxüani que mü'ane mühücütücaisie me'ixeyaca 'inüariteya mücü que mütiyurienecai. ²⁴ Masi Qesusitütü pücauyuetuacai xeimesie, 'iya müvamaicaicü yunaime, ²⁵ tixaü mü-careuyehüacaicü xevitü mütitahecüatacü tevi hepaüsita. 'Iyasietü yücümana tinimaicaitüni tita tevi 'iyarieyasie mütiyeca.

Qesusi Nicuremumatü que memütecuxatacai

3 Mericüsü tevi 'eniuyeicacaitüni müpareseutücai Nicuremu titevatü, Huriyusixi teva'aitüvamete müxevitütücai. ² 'Iya Qesusisüa caninuani yüvicüta. Müpaü tinitahüave, Ti'üquitame, tame müpaü tecatenimaica, 'ecü Cacaüyarisüa pemietütü pemunuacü peti'üquitametütü. Xevitü pücaüveniqueyu 'icü 'inüari mütiyurienei pemütiyurienepaü, me xüca Cacaüyari hamatüana ca'uyeicanique. ³ Qesusi nita'eiya, Caniseüyeni que nematicühüave, xüca hutarieca ca'utinui-va tevi, pücaüve mixeiya tita Cacaüyari müra'aita. ⁴ Nicuremu rehüave, Tevi quepaü tiyüve mutinuiva 'uquirasitütü. Tiyüve hutarieca yuvarusisie meutahani mutinuiva. ⁵ Qesusi tita'ei, Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, hasie 'iyarisie xüca ca'utinui-va, pücaüve meutahani Cacaüyari müra'aitasie. ⁶ Tita tevisie mütiyenuiva canitevitüni. Tita 'iyarisie mütiyenuiva cani'iyaritüni. ⁷ Pemücahüxiyaca nemütixecühüavecü quename heuyevese xeme hutarieca xemütinunuiva. ⁸ Que mütinaque caniu'ecani. Pecani'enieca yuariyaya, perusü 'asipepücatimate que müraneica que müreumie. Müpaü mecani'aneneni yunaitü 'iyarisie memüyenuiva. ⁹ Nicuremu müpaü tita'ei, Qesü quepaütütü 'icü. ¹⁰ Qesusi müpaü tinita'eiya, 'Ecü 'Ixa-herisixi pecatiniva'üquitüvametüni. Cari 'icü peccatimate. ¹¹ Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, tecatenicuxatani tita temütemate hepaüsita, tetenihecüatani tita temüte'uxei hepaüsita. Xemesü xepüca'itanaqui'eri tita temütetahecüataquecai. ¹² Xüca yuri xecate'erieca tita cuiepa mütimieme nexecuxatüvacacu, quepaütütü yuri xeteta'erieniqueyu xüca nexecuxatüvanique tita taheima mütimieme. ¹³ Xevitü taheima püca'anutiyeive, 'iya taheima macane Yuri Tevitütü xeicüa pemari. ¹⁴ Muisexi macumavesie 'uyeicatü cu muyetepaü, müpaürita caneuvevecani Yuri Tevi muyetequiene ¹⁵ yunaitü yuri memüte'erie hesiena tucari mücaxüve memexeiyanicü.

Cacaüyari que mütivanaqui'erie cuiepa memütama

¹⁶ Cacaüyari 'ipaü tinivanaqui'erieca cuiepa memütama. Yunive muyuxevi caniyetuani memücatatümai-yarienicü yunaitü yuri memüte'erie hesiena, tucari mücaxüve memexeiyanicü püta. ¹⁷ Cacaüyari cuiepa que müreiyenü'a yunive, müpaü pücatuyuri müvaranuta-xürienicü cuiepa memütama. Masi cuiepa memütama memütaviceisütüarienicü cümana, 'ayumieme püta neiyenü'ani.

¹⁸ Que mü'ane yuri müti'erie hesiena, püca'anuta-hüiyani. Que mü'ane yuri mücati'erie 'ari nanuta-hüiyani, yuri mücatiuta'erievecü que mü'ane Cacaüyari Nu'aya muyuxevi mühücüsie. ¹⁹ 'Ipaü tinivaranutaxürüvani 'isücame. Hecüariya cuiepa caninuaniri. Teüteri yüriya mecaninaqui'eriecaitüni, hecüariya mecanaque'erietü, 'axa memüteyuriecaicü. ²⁰ Yunaitü 'axa memüteyurie mecani'luxieca hecüariya, hecüaripa mepücacünicu capa me'utatierivanicü que memüteyurie. ²¹ Que mü'ane yamütiyuriene tita yuri müraine, hecüaripa püyeimücü mümasiücünicü que mütiyuriene Cacaüyarisie tiviyatü.

Neneüqueme teütameya que mütiyutemavie

²² Mericüsü 'arique Qesusi teyü'üquitüvametemamata menecüne Cureya cuieyarisie. Mana vahamatü 'etineutere ti'üyanetü. ²³ Vanita tinü'yanecaitüni 'Enunisie Sarimi 'aurie, ha mana vaüca muhanecaicü. Meniu'axecaitüni meniuca'üyarüvacaitüni. ²⁴ Vani casariyanata püca'anutahüiyavecai cuxi.

²⁵ 'Ayumieme Vanisüa miemete teyü'üquitüvamete hipatü Huriyusixi vahamatü niuqui menixütüacaitüni 'itiya hepaüsita. ²⁶ Vanisüa me'u'axüaca müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, 'iya 'ahamatü meyeicacai hatuxame Curutani müracuteva 'anutaüye, que mü'ane hepaüsita pemütihecüatacai, titayari re'üyane hicü. Yunaitü hesüana meni'axeni. ²⁷ Vani müpaü tinivartahüave, Tevi pücaüve tixaütü mütiutanaqui'erieni, me xüca taheima mieme yatipitüarieca püyüve.

²⁸ Xemetütü xecatenihecüatani nehepaüsita müpaü que nemainecai, Ne Cürisitu nepücahücü, masi hüxiena nemetanü'arie. ²⁹ Que mü'ane 'uca viquivame mexeiya, 'uqui neneüqueme canihücütüni. Neneüqueme teütameya mana mutive mi'enie, mücü caniyutemavieca mi'eniecü neneüqueme. 'Ayumieme 'icü netemavierica naye'aniri. ³⁰ Neuyeveca 'iya ve'eme mücuxaxasivarümeni marivatü mayeiximeni, ne püta nemütaparirümeni reuyevese.

Que mü'ane taheima macane

³¹ Que mü'ane taheima macane nai catinita'aitüani. Que mü'ane cuiepa mutine cuiepa canimietütüni, catinicuxatani cuiepa mieme. Que mü'ane muyuavisie macane nai catinita'aitüani. ³² Tita mütiuxei, tita mütiü'eni, mücü hepaüsita tinihecüatani. Xevitü püca'itanaqui'eri tita mütiutahecüataxü. ³³ Que mü'ane mitanaqui'eri tita mütiutahecüataxü, mücüri niyu'in-

üarütüani müpaü 'utaitü quename Cacaüyari yuri haine. ³⁴ Que mü'ane Cacaüyari meiyenü'a, mücü Cacaüyari niuquieyacü catinicuxatani. Cacaüyari nipitüani yu'iyari, que müreupaüme cati'inüatatü. ³⁵ 'Uqui-yarieya yunive ninaqui'erieca. Nai tiniyetuirieni mayasie. ³⁶ Que mü'ane nu'ayasie yuri müti'eri tucari mücaxüve canexeiyani. Que mü'ane yamücaticamie nu'aya que maine, pücaheitimani tucari, masi Cacaüyari 'ihcacacu püyuhayeva.

Qesusiri 'uca Samariyatancamatü que memütecuxatacai

4 Mericüsü Ti'aitame tiniutamarieni Pareseusixi memü'enanacü quename Qesusi yumüireme teyü'üquitüvamete varayeitüvacai va'üyanecai, Vani hipame xEICÜA va'üyanecacu. ² Qesusi yücümana pü-cavaruca'üyacai, teyü'üquitüvametemama püta mepü-varuca'üyacai. ³ Müpaü tiutamariECA Cureya neyeyani, hutariECA Carereya ninuani.

⁴ Neuyevecaitüni Samariya cuieyarisie meutayuncü. ⁵ Hicü quiecarisie ninuani Samariya cuieyarisie Sicari mütiuyetevasie. Mana canehurani cuie Cacuvu yunive mumi Cuse. ⁶ Pusu Cacuvu müvati'inixü mana nitiniereni. Mericüsü Qesusi 'uxetü yeiyacü ya'aretü mana nacateitüni pusu tesie tuca. ⁷ Mericüsü 'uca mana caninuani Samariya quiecame cuhanünetü. Qesusi müpaü tinitahüave, Queneneuharitüa.

⁸ Teyü'üquitüvametemama quiecarisie hixüapa mene'uvacaitüni 'icuai meheunanaiyuca. ⁹ Hicü 'uca Samariyatancamatü müpaü tinitahüave, Quepaütütü 'ecü pemühuriyu ha penativaviri ne nemüsamariyatancamatü nemü'uca. Huriyusixi tixaü xepücatehexeiyani Samariyatari tahamatü. ¹⁰ Qesusi tita'ei, Xüca pe'imaicaque tita Cacaüyari matimicua, xüca pe'imaicaque quepai ha mümasivaviri, Queneneuharitüa ne'utaitü, 'ecüsü püta pepünesitavavirieniqueyu, nepümasiharitüaniqueyu ha muhanesie mieme. ¹¹ Mücü rehüave, Neuxei, hanüveme pepücahexeiyani. Pusu peucateva. Haque pepeixeiyani mücü ha muhanesie mümieme. ¹² Ta'uqui-yari Cacuvu nive'emetücaitüni 'icü pusu mütasü'umi. 'Ena nitiharevecaitüni 'iya, nivemamata tevamamata. 'Ecü masi que petive'eme que mücü. ¹³ Qesusi nitita'eiya, Yunaitü 'icü ha memütihareve tavari mepeuharicuni. ¹⁴ Que mü'ane manuhareni ne ne'iharitüayu tavari hasuacua pücaheuharimücünü. Masisü mücü ha nemiharitüani, mücü haixa canayeimücü hesiena 'atineicatü tucari mücaxüve 'ipitüatü. ¹⁵ 'Uca müpaü tita'eiya, Neuxei, 'icü ha queneneuharitüa tavari nemücaheuharimücünü, 'uvapai nemücahanünenicü. ¹⁶ Tita'ei, Mericüte, 'acüna quene'iniemie, 'uvapai xequenacüne. ¹⁷ 'Uca müpaü tita'ei, Nepücarecacüna. Qesusi müpaü tinitahüave, 'Erite, 'aixüa pecanaineni nepücarecacüna pehaitü. ¹⁸ Yu'auxüme pepüvarexeiyacai 'acünama. Mücü meta, hicü pemeixeiyani, mücü püca'acüna. 'Ayumieme xasunicü pepütaine. ¹⁹ 'Uca müpaü tita'ei, Camü, nemanetimani 'ecü, tixaxatame pecanahücütüni. ²⁰ Tame ta'uqui-yari-ma 'icü yemurisie mecaniyutinenevivacaitüni. Xeme

xeniutiyaneni quename heuyevese Querusareme memüyutinenevivani. ²¹ Qesusi tita'ei, Neuxei 'uca, yuri quenetine'erieca. Tucari canaye'amücü quepaucua nenevieri xemüca'ipitüaca yu'uqui-yari 'icü yemurisie ni Querusareme. ²² Xeme nenevieri xepipitüa que mü'ane xemücamate. Tame püta nenevieri tenipitüaca que mü'ane temümate, vicueisitüarica mayeneicacü Huriyusixi tahesie. ²³ Masi tucari canaye'amücü, hicü canaye'aniri, quepaucua müme yuricü memüyutineneviva nenevieri memipitüani yu'uqui-yari yu'iyaricü yuri me'utiuyatü. Mücü meta, ne'uqui-yari müya me'aneneme nivacuvauneni nenevieri memipitüanicü. ²⁴ Cacaüyari cani'iyaritüni. Neuyeveca müme nenevieri memipitüa yu'iyaricü memipitüanicü yuri me'utiuyatü. ²⁵ 'Uca tita'ei, Ne necatinimaica quename 'uhamie Mesiya Cürisitu heiserie mupitüarie mütiteva. Quepaucua munuani 'iya, nai catatinitahecüatüamücü. ²⁶ Qesusi tita'ei, Nesü necanahücütüni 'ahamatü nemüticuxata.

²⁷ Hicü teyü'üquitüvamete mecaniu'axüani. Menihüxiyani 'ucamatü müticuxatacaicü. Siepüre xevitü 'asipüca'utayü, Tita peticuvaune, titayari hamatüana peticuxata nusu. ²⁸ Hicü 'uca yuye'ü 'ucu'eirieca quiecarisie neyani. Müpaü tinivaretaheüave 'uquisi, ²⁹ Camü xequene'ixüariyu tevi müneretahecüatüa nai que nemütüyuri. Caticürisitu 'icü. ³⁰ Quiecarisie mecanayecüne, hepana menahucaitüni. ³¹ Mericüsü mexi 'ame'ahuca, teyü'üquitüvamete menita'inieni müpaü me'utiuyatü, Ti'üquitame, quetineucacari. ³² 'Iya müpaü tinivarutahüave, Ne 'icuai necanexeiyani xemüca'imate xeme. ³³ 'Ayumieme müpaü metenyücühüavecaitüni teyü'üquitüvamete, Xevitü cati'atüiri catimi. ³⁴ Qesusi tivarutahüave, Que nemüticamie tita mütinaque 'iya münesiheyenü'a, 'uximayasicaya que nemütinüxime, mücü canine'icuaitüni. ³⁵ Xeme müpaü xecate'utiuyane, Nauca meseri tixüyu 'isanari naye'amücü. Camü müpaü nepütixecühüave, Xequenetaneniereni, vaxa xequenexeiyani. 'Aixüa nivavaquiniri xemüca'isanacü. Hicü ³⁶ 'isaname catini'ivaneni. Nicuxeürieni tita mütiutixuaverixü, tucari mücaxüve memexeiyanicü, 'esame 'isanamematü yaxecüa memüyutemamaviecacü. ³⁷ 'Icü hepaüsita niuqui yuri paine, Xevitü cani'esametüni, xevitüta ti'isaname maine. ³⁸ Ne nepüxeheutanü'axüa xemüca'isanacü xemücateha'uximayacaisie. Hipatü mecateni'uximayacaitüni. Va'uximayasica xehesie tiniunaque.

³⁹ Mericüsü yumüiretü mana quiecatari Samariyatari yuri mecateniuta'erieni hesiena 'uca tiutahecüatacu yuniuquicü ya'utaitü, Nai que nemütüyuri canetiniutahecüatüani. ⁴⁰ 'Ayumieme Samariyatari hesüana me'u'axüaca mecanita'inieni vahesüa müyuhayevacü. Mana huta tucari niyuhayeva. ⁴¹ Hipatüta yumüiretü yuri mecateniuta'erieni niuquieyacü. ⁴² Müpaü metenitahüave 'uca, Hicürixüa 'aniuquicü xEICÜA yuri tepücate'erie. Tameri tecani'enieni, tecatenimaica 'icü yuricü cuiepa memütama vavicueisitüvame mühücü.

cari mexeianicü yücümana. ²⁷ Heiserie tipitüata 'isü-camepaü müva'inüatacü Yuri Tevi mühücücü. ²⁸ Tixaü xepücahüxiyaca 'icücü. Tucari naye'amücü quepaucua yunaitü memucateuqui memi'enieni 'iya 'utaniucame. ²⁹ Mepüvaticüneta. Müme 'aixüa memüteyuriecäi menanucu'uicuni tucari memüpütüarienicü, 'axa memüteyuriecäi mete'anucu'uni memanutaxüriyanicü.

Que memüte'ihécüata Cürisitu

³⁰ Ne necümana 'asinepücatiyüve. Que nemüti'ena, müpaü nepütiva'inüata 'isücamepaü neyüanetü. Que mütiheiserie nepüva'inüata nemüca'icuvaunecü tita münetaque ne, tita mütinaque 'iya munesiheyenü'a püta nemücuvaunecü. ³¹ Ne xüca nehepaüsita netihecüatanique, yuricü nepücatihécüataniqueyu. ³² Xevitü 'ecaniuyeicani mütihecüata nehepaüsita. Necatini-maica 'iya yuri mütihecüatacü nehepaüsita que mütihecüata. ³³ Xeme Vanisüa xecanivarenü'ani. Mücü tita yuri müraine hepaüsita tiniutahecüata. ³⁴ Ne masi nepüca'itanaqui'eri tita teüteri memütehecüata nehepaüsita, perusü 'ipaü necaniutaineni xemütavicueisitüarienicü xeme. ³⁵ 'Iya cüxeme canihücütücaitüni tatü hecuarivietü. Xeme xeniyuvaüriyacaitüni xemüyutemamaviecaçü 'iya yatixehécuariviyacacu yareutevitü. ³⁶ Mücü nehepaüsita mütihecüata, mücü masi türücaüyemecü catinihecüatani, tita mütihecüatacäi Vani 'esiva xEICÜa tihecüatacacu. Tita nemütiyuriene, ne'uquiyari que münetiupitüa nemeye'atüanicü, 'icü 'uximayasica que nemütiyuriene, 'icü nehepaüsita tinihecüatani quename ne'uquiyari nesihyenü'a. ³⁷ Mücürita ne'uquiyari munesiheyenü'a, mücütütü nehepaüsita tinihecüatani. Xeme hasuacua xepüca'ienievave 'utaniucame, xepüca'ixeyavave que mütiyuxexeyia. ³⁸ Niuquieya xepücahexeyia xehesie yuhayevame yuri xemücate'ieriericü que mü'ane 'Iya meiyenü'a. ³⁹ 'Utüaricasie xequetenecuvava, müpaü xemütecu'erivacü quename mücücü tucari mücaxüve xehexeyia. Mücütütü canihücütüni tita nehepaüsita mütihecüata. ⁴⁰ Xepücayuvaüriya nehepa xemahuni tucari xemexeyianicü.

⁴¹ Tita teüteri memütexata visi menetexeyiatü, mücü nepüca'utanaqui'eri. ⁴² Siepüre nepüxehetima xeme, xemücauyuhayevacü xe'inaqui'erietü Cacaüyari. ⁴³ Ne necaninuani ne'uquiyarisüa nemiemetütü. Xemeri xepücanesi'utanaqui'eri. Xüca xevitü nuani yuhesüa miemetütü püta, xecanitanaqui'ericuni 'iya. ⁴⁴ Que xeteyüvave yuri xemüteta'erienicü xüca xe'itanaqui'erieni tita xemütexata visi xeteyuxeyiatü, xücarita xecatecuvautüveni 'iya muyuxevi Cacaüyaritütü visi mütixexeyianicü xeme. ⁴⁵ Müpaü xepücatecu'erivani quename nexetaxaneta ne'uquiyari huxie. Xevitü 'acaniuyeicani müxexaneta. Muisexi canihücütüni. Hesiena xeniu yuri xepüte'erie. ⁴⁶ Xücasü yuri xete'eriecaque Muisexisie, nehiesietari yuri xepüte'eriecaqueyu. 'Iya nehepaüsita tiniuti'utüani. ⁴⁷ Xüca 'iya 'utüaricayasie yuri xecate'erieca, queri yuri xeteta'erieni tita nemüticuxatasie.

Que müivarumi 'auxüme miriyari (Mateu 14:13-21; Maricuxi 6:30-44; Rucaxi 9:10-17)

6 Mericüsü 'arique caneyani Quesusi. Carereya haracunayarisie Tiveriya müracutevasie 'anutaüye neta'ani. ² Yümüiretü mecanicuveiyatüvecaitüni teüteri 'inüari memüxeyiacaicü que mütiyurienecai tecuicuate vahesie. ³ Hicü hürisie neutiylene Quesusi. Mana necateitüni, teyü'üquitüvemetemamata metehetitecai hamatüana. ⁴ Mericüsü Huriyusixi va'ixüarari Pasicua mütiteva nahuracaitüni. ⁵ Hicü Quesusi heutaniereca, yumüireme varuxeyaca hepana me'atihume, müpaü tinitahüave Piripe, Haque tepeinanaiyu pa 'ime memütecuanicü. ⁶ Müpaü tiutayü 'i'isipatü. Mücüsietü tinimaicaitüni que mütiyurieniquecai. ⁷ Hicü Piripe nita'eiya, Pa huta sienituyari 'inüariyarisie 'atü capütinaque vahesie mieme yuxexütü 'esiva xEICÜa memita'üixüanicü. ⁸ Xevitü teyü'üquitüvemetemama 'Atürexü mütitevacai Simuni Pecuru 'ivaya müpaü tinitahüave, ⁹ 'Ena puyeica temaicü sevara payari 'auxüvime huta quesüteyari vara'ütü. Perusü 'icü que tipaüme yumüireme vahesie mieme. ¹⁰ Quesusisü müpaü tiutayü, Xequenivaranucayasa teüteri. Mana vaüca nacü'üxayacaitüni. Hicü 'uquisi menanucayaxe 'auxüme miriyari meyupaümetü yacütüniquetü. ¹¹ Hicü Quesusi nenu'üni pa. Pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari tinivarumini mana memütitecai. Yaxeicüa tinivarumini quesüteta quepaü memütecucaicucai. ¹² Hicü me'utihuxacu müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamate, Xequeneucuxeüri tarimeyari manuyuhayevaxü capa reuyevenicü. ¹³ 'Ayumieme mecanicuxeürieni. Tamamata heimana huta quirivayari meniutihüniya tarimeyari tecua'amete memicu'eirie 'auxüme sevara payarisie mieme. ¹⁴ Mericüsü teüteri me'ixeyiaca 'inüari mütiuyuri müpaü meniutiyanecaitüni, Cari yuricü 'icü canihücütüni 'iya tixaxatame cuiepa 'umamie. ¹⁵ Hicü retimaica Quesusi quename me'axüaniquecai me'iviyaquecai tiva'aitüvame memayeitüanicü, tavari yuxaüta mana neutiylene hürisie.

Quesusi que mütiuyeicacai haracunasie (Mateu 14:22-27; Maricuxi 6:45-52)

¹⁶ Mericüsü quepaucua tau macayunixü teyü'üquitüvamate mana meniucanexüani haracunapai. ¹⁷ Canuvahesie mecayaxeca haracuna 'anutaüye menecüne Caperünaumepai. Hicü niucuyüri. Quesusi vahesüa pücanuavecai cuxi. ¹⁸ Carima 'u'ecacacu haracuna niuyuanecaitüni. ¹⁹ Hicü yateva 'auxüme 'ataxeime quirumetüryari me'uhütü mecanixeyia Quesusi haracunasie 'uyeicame canuva hepa 'amiecame. Meniutimamani. ²⁰ 'Iya müpaü tinivarutahüave, Ne nepühücü. Xepücaheumamaca. ²¹ Hicü meniuyuvaüriya memitanaqui'erienicü canuvahesie. Yapaucua canuva nivataneni cuiepa haque memecünecai.

Teüteri que memüte'icuvautüvecai Quesusi

²² Mericüsü 'uxa'arieca teüteri haracuna 'anutaüye memüti'ucai mecaniuneniere mana mucateicü xevitü canuva xEICÜA, hipatü pücatixaü. Mepunenierixü Quesusi müca'acayerüvecai mücÜ canuvasie teyü'üquitüvamete vahamatü, masi teyü'üquitüvamete memecü yuhücuate. ²³ Hipatüta canuvate meneyecüne Tiveriya. Mana hura meniu'axüani haque pa memeticuai Ti'aitame pamüpariyusi 'ipitüacu Cacaüyari. ²⁴ Me'uneniererca teüteri Quesusi mana müca'uyeicacaicü, teyü'üquitüvametemamata memüca'u'uvacaicü, mümetari canuvatesie mecayaxeca menecüne Caperünaumepai me'icuvautüvetü Quesusi.

Quesusi pa tucari tiyupitüvame mühücü

²⁵ Haracuna 'anutaüye meheitaxeyaca müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, quepaucua pepunua 'uvapai. ²⁶ Quesusi müpaü tivaruta'ei, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xepücanesicuvautüve 'inüarite xemüxeicü. Pa xemeticuaicü xemetihuxaicü püta xepünesicuvautüve. ²⁷ Xepücate'uximayaca 'icuai mütipünive xema'ivacü xEICÜA. Xequetene'uximayaca püta xeme'ivacü 'icuai 'amütiterive tucari mücaxüve müxepitüa Yuri Tevi mütxemini. 'Uquiyarieya Cacaüyaritütü ni'inüaritüani 'iya. ²⁸ 'Ayumieme müpaü metenitahüave, Queri teteyurieca Cacaüyari 'uximayasicaya temüte'uximayacacü. ²⁹ Quesusi müpaü tivaruta'ei. 'IcÜ canihücütüni Cacaüyari 'uximayasicaya, yuri xemüte'eriecacü 'iya meiyenü'asie. ³⁰ Müme mete'icühüave, Mericüte, tita petiyuriene 'inüari, temixeyacü, yuri temümateta'eririenicü. Que petiu'uximayata. ³¹ Tame tatevarima manana payari metenicuacaitüni macumavesie, que müre'uxa, Taheima mieme pa tinivamicuacaitüni. ³² Hicü Quesusi müpaü tivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, Muixexi capühücütücai que mü'ane müxe'umi mücÜ pa taheima mieme. Ne'uquiyari püta tinixemicuani tita yuricü mütipa taheima mieme. ³³ Que mü'ane taheima macaneica, tucari müvamicua cuiepa memütama, mücütütü canihücütüni Cacaüyarisüa mieme pa. ³⁴ Müme metehühüave, Ti'aitame, 'aheyemecü quetatineumicua 'icü pa. ³⁵ Quesusi müpaü tivarutahüave, Ne necanihücütüni pa tucari tiyupitüvame. Que mü'ane nehésüa müye'ani pücaheuhacamücüni. Que mü'ane nehésie yuri müti'erie havai pücaheuharimücüni hasuacua. ³⁶ Masi yanepütixecühüavecai, xepünesixeyaca peru yuri xepücate'erie. ³⁷ Naime ne'uquiyari münepitüa nehésüa püye'ani. Que mü'ane nehésüa müye'ani, tacua nepüca'anuyehüani. ³⁸ Ne taheima nepüca'acane tita münepitüaque yanemütiyurienenicü. Tita münepitüaque 'iya munesihyenü'a püta yanemütiyurienenicü nepacane. ³⁹ 'Ipaü catininaqueni 'iya munesihyenü'a, nai münepitüaque nemücaheiyehüanicü ni xeime, masi nemenucuquetüanicü tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare. ⁴⁰ 'Ipaürita catininaqueni ne'uquiyari, yunaitü

memixeyaca nu'aya, yuri memüte'erie hesiena, tucari mücaxüve memexeyanicü. Ne nepüvaranucu'uitüani tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare.

⁴¹ Hicü Huriyusixi meniniuquixiecaitüni hepaüsitana müpaü mutayücü, Ne pa necanihücütüni taheima macane. ⁴² Müpaü meniutiyanecaitüni, 'IcÜ catique-susi Cuse münu'aya. Tame quemasiyaca varusiyaca tepüvamete. Quetütü paine hicü taheima macane. ⁴³ Quesusi müpaü tivaruta'ei, Xepücaniuquixieca yusata. ⁴⁴ Xevitü püca'yüve nehésüa müye'ani, me xüca ne'uquiyari munesihyenü'a 'enucuhana xEICÜA püyüve. Ne tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare necanenucuquetüamücü. ⁴⁵ Texaxatamete vaxapasie müpaü catine'uca, Cacaüyari tiniva'üquitüaca yunaime. Yunaitü memü'enana ne'uquiyari que maine, memüteyü'üquitüa, müme nehésüa mecaniye'axüacüni.

⁴⁶ Perusü xevitü püca'ixeyave ne'uquiyari. Que mü'ane Cacaüyarisüa miemetütü 'amuyeica, mücÜ xEICÜA canixeyaveni ne'uquiyari. ⁴⁷ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane nehésie yuri müti'erie, tucari mücaxüve canexeyani. ⁴⁸ Ne pa tucari tiyupitüvame necanihücütüni. ⁴⁹ Xetevarima manana payari metenecuacaitüni macumavesie. Müme menecüni. ⁵⁰ 'IcÜ canihücütüni pa mayeyuri taheima macaneica tevi miticuanicü mücamünicü. ⁵¹ Ne necanihücütüni pa mayeyuri taheima macane. Xüca tevi 'icü pa 'uticuanicü, yuheyemecü payeyurini. 'IcÜ pa nemüyetuani ne, nevaiyari canihücütüni, cuiepa memütama vatucari cani'ayumiemetüni.

⁵² Hicü Huriyusixi meniyuxamuriyetüvecaitüni yametyücühüavetü, Quetütü püyüve 'icü yuvaiyari mütasimicua temiticuanicü. ⁵³ Quesusi 'ayumieme müpaü tinivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca xeca'iticuanicü Yuri Tevi vaiyarieya, xüca xuriyaya xeca'anu'ieni, tucari xepücahexeyaca yuhesie. ⁵⁴ Que mü'ane nevaiyari mücua'a nexuriya mü'ie, tucari mücaxüve canexeyani. Tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare, necanenucuquetüamücü. ⁵⁵ Ne nevaiyari yuricü cani'icuaicaitüni, nexuriya yuricü cananu'ivani. ⁵⁶ Que mü'ane nevaiyari mücua'a nexuriya mü'ie, mücÜ nehésie tiviyatü niyuhayevamücü, neta hesiena netiviyatü netinehayeva. ⁵⁷ Ne'uquiyari mayeyuri cuiepa que münerenü'apaü, ne que nemürayeyuri ne'uquiyaricü, müpaürita yaxEICÜA que mü'ane munesicua'a, mücÜta canayeyuricamücü necümana. ⁵⁸ 'IcÜ canihücütüni pa taheima macane. Xetevarima que memüte'ucuai que memüte'ucui, müpaü püca'ane. Que mü'ane 'icü pa mücua'a yuheyemecü canayeyuricamücü. ⁵⁹ Müpaü niutayüni Caperünaumesie ti'üquitatü tuquita.

Niuqui tucari mücaxüve hepaüsita

⁶⁰ Hicü 'ayumieme teyü'üquitüvametemama yumüiretü me'u'enanaca müpaü meniutiyanicü, 'IcÜ niuqui canicuaniveni. Quepai püyüve mi'enieni. ⁶¹ Quesusi yu'iyarisie retimaica memüniuquixiecaicü teyü'üquitüvametemama 'icü hepaüsita, müpaü tini-

varutahüave, 'Icücü xetetiquestamürique 'acu. ⁶² Qesü yüniqueyu xüca xe'ixeyanique Yuri Tevi mana 'utimiecame haque meripai mecatei. ⁶³ 'Iyari cani-hücütüni tucari tiyupitüvame. Vaiyari 'asipüca'yüni. Tita nemütixecuxaxatüva ne, mücü cani'iyaritüni canitucaritüni. ⁶⁴ Peru hipatü xeme yuri xepücate'erie. Qesusi matüaripai nivamaicaitüni quehate müme yuri memücate'eriecai, timaicaita que mü'ane miyetuaniquecai. ⁶⁵ Müpaü tinicuxatacaitünita, 'Ayumieme nepütixecühüave, xevitü müca'yüve nehesüa müye'ani xüca ne'uquiyari müpaü catipitüaca. ⁶⁶ Mücücü yumüiretü teyü'üquitüvemetemama yucutama menitacüni, hamatüana mepüca'u'uvacairi. ⁶⁷ 'Ayumieme Qesusi müpaü tinivarutahüave tamamata heimana yuhutame, Xemerita xeteyuva'riya xemüyehu. ⁶⁸ Simuni Pecuru müpaü tinita'eiya yuc'u'imavatü, Ti'aitame, quepai rahesüa tepütuyehu. 'Ecüsü niuqui tucari mücaxüve hepaüsita pecanexeyani. ⁶⁹ Hicürixüa yuri tecateniuta'erieni, tecamanetimani 'ecü que mü'ane Cacaüyarisüa mümieme müpasie pemühücücü. ⁷⁰ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Camü necatixe'anayexei tamamata heimana yuhutame xeme. Xevitü xeme Cayumariepaü cani'aneni. ⁷¹ Mücü Cura Simuni nu'aya 'Isicariutitanaca nixatacaitüni. Mücü niyetuaniquecaitüni xevitü mühücütücai tamamata heimana yuhutatü.

Qesusi 'ivamama yuri que memücate'eriecai hesiena cuxi

7 Mericüsü 'arique Qesusi Carereya niuyeicaicaitüni. Püca'yüvüriyapai Cureya muyeicani Huriyusixi memicuvautüvecacü me'imienique. ² Hicü Huriyusixi va'ixüarari nahuracaitüni quepaucua xamaru memutiveviva. ³ 'Ivamama 'ayumieme müpaü metenitahüave, 'Uva peyeyame Cureya quenemie, 'ahesüa miemete teyü'üquitüvamate memixeyacü tita pemütuyuriene. ⁴ Tevi 'avie capütuyuriene, ticuvaunetü yunaime vahürüpa mümarivanicü. Xüca müpaü petiyuriene, pemasiücüme quena'ayeitüa cuiempa memütama vahüxie. ⁵ 'Ivamamata yuri mepücate'eriecai hesiena. ⁶ Hicü Qesusi müpaü tinivarutahüave, Ne netucari püca'aye'ave cuxi. Xeme tixaü xepücatetacuevi. ⁷ Cuiempa memütama mepüca'yüvave memüxe'uxive'erieca. Ne püta mecaneni'uxive'erieca vahepaüsita nemütihecüatacü, tita memütuyurie 'axa mü'anene nemutainecü. ⁸ Xemerixequene'ixüarayu. Ne cuxi nepüca'ixüaramie 'icüsie, netucari müca'aye'avecü cuxi. ⁹ Müpaü tivarutahüaveca Carereya niyuhayeva.

Qesusi que mütiyuri 'ixüararipa quepaucua xamaru memutiveviva

¹⁰ Hicü 'ivamama meheu'ixüarayucacu 'iyata neyani 'arique, 'avie xEICÜa cayuhecüatatü. ¹¹ Hicü Huriyusixi meneicuvautüvecaitüni 'ixüararipa müpaü me'utiyaatü, Haque peyeica 'iya. ¹² Teüteri vaüca mepütécuxatacai hepaüsitana, 'avie xEICÜa. Hipatü müpaü meni-

tiyuanecaitüni, Masi 'aixüa pütüca'iyari. Hipatüri mete'utiyanecai, Tixaüsietü püvareuyexürüva teüteri. ¹³ Masi xevitü teüteri vahürüpa pücatixatacaai hepaüsitana yunaitü memüvamacarücaicü Huriyusixi.

¹⁴ Hicü 'ixüarari hixüaparietari Qesusi neutiya tuquipa. Mana tini'üquitacaitüni. ¹⁵ Huriyusixi meni-hüxiyacaitüni yame'utiyaatü, Queri timaive 'icü 'utüarica. Pücatiyuti'üquitüave. ¹⁶ Qesusi 'ayumieme müpaü tinivarutahüave, Tita nemüti'üquita nehesüa pücamieme. Que mü'ane münesiheyenü'asüa püta canimiemetüni. ¹⁷ Xüca tevi yuva'riyani yamüticamienicü tita mütinaque 'iya, catinimaicamücü tita nemüti'üquita hepaüsita, xüca Cacaüyarisüa miemetüni, me xüca necümana ne'utaineni nusu. ¹⁸ Que mü'ane yücümana mutaine catinivauneni visi müticühüavarüvanicü. Que mü'ane müticivauneni visi müticühüavarüvanicü 'iya meiyenü'a püta, mücü yuri paine, tita mücatiheiserie pumave heisiena.

¹⁹ Camü Muisexi catixe'upitüa 'inüari niuquiyari xemeixeyanicü. Perusü ni xevitü xeme yapücatie 'inüari niuquiyarisie. Titayari xenetecuvautüve xenesimienique. ²⁰ Teüteri müpaü mete'ita'ei, Cari cacaüyari 'axa mü'ane pümasinü'ü. Quepai masicuvaune masimienique. ²¹ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Ne 'uxipiya tucarisie heiva xEICÜa tixaütü nepütuyuri, peru yunaitü xecanihüxiyaca. ²² 'Ayumieme meta Muisexi nixepütüani xitequiya 'inüariyari. Muisexisüa pücamieme, tatevarima vahesüa püta canimiemetüni. Peru 'uxipiya tucarisie xepi'inüaritä 'uqui nusi. ²³ Xüca 'uqui 'uxitequieni 'uxipiya tucarisie Muisexisüa mieme 'inüari niuquiyari müca'ayeitüarienicü, que xeneteheca ne nai 'aixüa reu'eriecame nemayeitüacü xeime tevi 'uxipiya tucarisie. ²⁴ Que mütiyuxexeyi xEICÜa niuqui xepücavevieca, que mütiheiserie püta xequenevevieca niuqui.

Caticürisitu 'icü, que memutiyanecai

²⁵ Hicü Querusaremetari hipatü 'ayumieme müpaü meniutiyanecaitüni, 'Icü catihücü memicuvautüve me'imienique. ²⁶ Camü yunaime vahürüpa catinixatani, 'asimepücatehehüave. Ta'uquiyarima xüari yuricü mepücaheitima 'icü mücürisitu heiserie mupitüarie. ²⁷ Perusü tame tecanimaica 'icü haque memieme. Quepaucua munuani Cürisitu, xevitü 'asipücatimaica haque memieme.

²⁸ Hicü Qesusi müpaü tiniuhiva tuqui curaruyarita ti'üquitatü, Xeme xenetemate 'acu, haque nememieme xetemate. Ne necümana nepücanua. Masi yuri canaineni 'iya münesiheyenü'a. Xeme xepüca'imate. ²⁹ Nesü necanimaica hesüana nemümiemecü, münesiheyenü'acü.

³⁰ Hicü mecanicuvautüvecaitüni me'iviyaque. Xevitü püca'ivi tucariya müca'aye'avecaicü cuxi. ³¹ Teüteri yumüiretü yuri mecateniuta'erieni hesiena. Müpaü meniutiyanecaitüni, Quepaucua munuani Cürisitu, masi vaüca catiyuriene 'inüarite, 'eivatü 'icü que mütiyuriene.

Pareseusixi que memütevaretanü'a tupirisixi memiviyacü Qesusi

³² Hicü Pareseusixi meniva'eniecaitüni teüteri hepaüsitanavauca metecuxatame. Mara'acate memühüritüaricai Pareseusixi vahamatü mecanivaretanü'ani tupirisixi memiviyacü. ³³ Hicü müpaü niutayüni Qesusi, Yareutevitü cuxi xehamatü neniuyecamücü. 'Arique 'iya munesihyenü'asüa nepüyemie. ³⁴ Xepünesicuvautüveni peru xepücanesitaxeiya. Mücü meta, haque nemeyeicani xepücaüyvave xemeta'axüani. ³⁵ Huriyusixi müpaü metenyücühüavecaitüni, Que tiyune 'icü temüca'itaxeiyacü. Cüriyecusixi vasata memeutayeixüa vahesüa catiyemie, Cüriyecusixi tivaretü'üquitüaniqué. ³⁶ Qesü 'icü titita niuqui müya mutaine, Xepünesicuvautüveni, xepücanesitaxeiya, haque nemeyeicani xepücaüyvave xemeta'axüani, haitü.

Hatüapaü mü'anene ha muhanesie miemepaü

³⁷ Hicü ve'eme tucarisie 'ixüarari heutiparirümecacu, mana niuvecaitüni Qesusi. Nahivacaitüni müpaü 'utaitü, Xüca tevi heuharimücüni, nehesüa quenuani, que'anuhareni. ³⁸ Que mü'ane nehesie yuri müti'erie, 'utüarica manuyünepaü, hatüapaü 'anenetü canihanecamücü taütana ha muhanesie miemepaü 'anenetü. ³⁹ Müpaü niutayüni 'Iyari xatatü memitanaqui'erieniquecai müme yuri memüteta'erieniquecai hesiena. Mücü 'Iyari mepücatanaqui'erivavecai cuxi Qesusi cuxi visi 'anetü müca'ayeitüarievecaicü.

Teüteri hixüata que memüte'uyusanaxü

⁴⁰ Hicü teüteri hipatü 'icü niuquite me'u'enieca müpaü meniutiyuanecaitüni, Yuricü mücü tixaxatame canihücütüni 'icü. ⁴¹ Hipatüta mete'utiyanecai, Cari 'icü Cürisitu canihücütüni. Hipatüta mete'utiyanecai, Masi Cürisitu Carereya pücamiemetüni. ⁴² Camü 'utüarica müpaü caranuyüne, Cürisitu Raviri püxiüyarieyatüni, quiecarisie Raviri mecateisie pümiemetüni Verenisie. ⁴³ 'Ayumieme teüteri hixüata meniyusana cümana. ⁴⁴ Hipatüta müme meniviyacuaitüni, perusü xevitü püca'ivi.

Tevi hasuacu pücatixatacai 'icü müticuxatapaü, que memutiyuanecai

⁴⁵ Hicü tupirisixi meniu'axüani mara'acate memühüritüaricai vahesüa Pareseusixi vahesüa. Mümeri müpaü metenivarutahüave, Titayari xecate'i'atüa. ⁴⁶ Tupirisixi müpaü meteveruta'ei. Tevi hasuacuari pücatixatacai 'icü tevi müticuxatapaü. ⁴⁷ Hicü Pareseusixi müpaü meteveruta'ei, Cari xemeta xepeuyexüriya. ⁴⁸ Camü te'aitamete Pareseusixi que mü'ane müme hesiena yuri pütiuta'eri. ⁴⁹ Peru 'icü teüteri 'inüari niuquiyari memücamate 'axa mepütécühüavarüva. ⁵⁰ Hicü 'iya meripai Qesusisüa munua yüvicüta Nicuremu müpaü tinivarutahüave, xevitü mühücütücaicü müme, ⁵¹ Camüsü ta'inüari niuqui-

yaricü tepüca'enutahüani tevi xüca meri teca'i'enieni que mutaine, xüca teca'imaica que mütiyuriene.

⁵² Mümeri müpaü metenita'eiya, Qesü 'ecütari Carereya petimieme. Quetinecuvava, quetinexeiyani Carereyasie müca'ayenevecü tixaxatame havaicü.

'Uca muviyari xeime cünayamame meyucumaüvacacu

⁵³ Yuxexuitü yuque mepeutayeixüa.

8 Qesusisü yemurisie neyani Huriva Mati'u müra-cutevasie. ² Ximeri tavari tuquipa ninuani. Yunaitü teüteri hesüana meni'axecaitüni. Mana 'ayerüca tiniva'üquitüacaitüni. ³ Hicü te'utüvamete Pareseusixi vahamatü mecani'atüirieni 'uca muviyarie xeime cünayamame meyucumaüvacacu. Hixüapa me'itaqueca ⁴ müpaü metenitahüave, Ti'üquitame, 'icü 'uca caniuviyarieni xeime cünayamatü meyucumaüvame. ⁵ 'Inüari niuquiyarisie Muisexi müpaü catatinu'aitüani tetexicü temüvatituaxanicü müya memüyüa. Camüsü que petayüni 'ecü. ⁶ Müpaü meniutiyuani me'isipatüvetü me'itaxanetaque. Qesusisü 'anacatusireca, cuiepa tiniuta'utüani yu'itüvamecü. ⁷ Müme 'ameteheuterecu meheicu'ivaviyatü, 'iya nanucuqueni. Müpaü tinivarutahüave, Que mü'ane xeme 'axa mücatiyurieve, mücü meri pitatuaxa tetcü. ⁸ Tavari 'anacatusireca, cuiepa tiuta'utüa. ⁹ Mümeri memü'enana, va'iyari vatate'acacu, meneutayeixüani yuxexuitü me'ayecücatü, 'uquiravesixi meri. Qesusi yuxaüta niyuhayeva, 'uca hixüapa muvecai tiyuhayevaxüta. ¹⁰ Hicü 'anucuceca Qesusi, hipame cavaxeyatü, 'uca xecüa, müpaü tinitahüave, Neuxei, 'uca, haquevari müme masixanetamete. Xevitü 'ahesie carahüa. ¹¹ 'Iya tiutayü, Ti'aitame, haquevasü. Qesusi titahüavixü, Neta 'ahesie nepücatihüani. Quenemie, tavari 'axa pepücareyurieneni.

Qesusi cuiepa memütama vahecüarivivame mühücü

¹² Mericüsü Qesusi tavari tinivarutixatüani müpaü 'utaitü, Ne cuiepa memütama vahecüarivivame necanihücütüni. Que mü'ane munesi'anuveiya yüvipa püca'uyeicani, masi hecüariya canexeyacamücü tucar-itüme. ¹³ Pareseusixi 'ayumieme müpaü metenicühüaveni, 'Ecü 'ahepaüsita xecüa pecatinihecüatani. Tita pemütihecüata püca'yuri. ¹⁴ Qesusi müpaü tinivaruta'eiya, Sepasü nehepaüsita nemütihecüata, tita nemütihecüata puyuri nemütimatecü haque nememieme que nemütimie. Xeme 'asixepücatemate haque nememieme que nemütimie. ¹⁵ Xeme teüteri vahepaü xepüteyu'inüata. Ne püta tevi nepüca'inüata. ¹⁶ Masisü xüca ne'ita'inüataque, nepihecüatüaniquéyu tita yuricü müti'inüari nehexeyatü, nexaüta nemüca'uyeicacü, 'iya munesihyenü'a nehamatü muyeicacü. ¹⁷ Mücü meta, xe'inüari niuquiyarisie müpaü catine'uxani, Yuhutatü teüteri tita memütetahecüata puyuri. ¹⁸ Mericüte, ne necanihücütüni que mü'ane nehepaüsita mütihecüata, ne'uquiyari munesihyenü'a nehepaüsita tinihecüatanita. ¹⁹ Müme müpaü metenitahüave, Haqueri

'a'uquiyari. Quesusi müpaü tivaruta'ei, Xeme xepü-canesimate ne, ne'uquiyarita xepücamate. Xüca xenes-imaicaque ne, ne'uquiyarita xepümaicaqueyu. ²⁰ 'Icü niuquicü catinicuxatacaitüni tumini mahüriesie tuqui curaruyarita ti'üquitatü. Xevitü püca'ivi tucarieya mü-ca'aye'vecaicü cuxi.

Que nemüreamie xepücaüvave xemeta'axüani, que mainecai

²¹ Hicü tavari müpaü tinivarutahüave, Nesü nepüyemie. Xepünesicuvautüveni, tita 'axa xemüteyuriesie xeteviyatü xecanicuicuni. Que nemüreamie xepücaüvave xemeta'axüani. ²² Huriyusixi 'ayumieme müpaü metenicuxatacaitüni, Yücümana catiyumieni müpaü mutayücü, Que nemütimie xepücaüvave xemeta'axüani. ²³ 'Iya müpaü tinivarutahüave, Xeme 'ena xepümiemete. Ne püta taheima necanimiemetüni. Xeme 'ena cuiepa xepümiemete. Ne püta 'ena cuiepa nepücamieme. ²⁴ 'Ayumieme yanepütix'e'utahüavixü xemücuini tita 'axa xemüteyuriesie xeteviyatü. Xüca yuri xecate'uta'erieni quename ne nehücü, xecanicuicuni tita 'axa xemüteyuriesie xeteviyatü. ²⁵ Müme müpaü metenicühüavecaitüni, 'Ecü que pepüpaicüte. Quesusi tivarahüave, Yemecü nepühücü tita nemütixecuxaxatüva. ²⁶ Vaüca necaneixeyani xehepaüsita nemüticuxatanicü, xehesie nemütihüpanicü. 'Iya munesihyenü'a masi yuri canaineni. Tita nemütü'eni 'iya yahainecacu, mücü nepütivataxatüani cuiepa memütama. ²⁷ Müme 'asimepücatehetima yu'uquiyari müvacuxaxatüva-caicü. ²⁸ Hicü Quesusi müpaü niutayüni, Quepaucua xemenutihana Yuri Tevi, 'anari xepütehetimani ne nemühücü, necümana 'asinemücatiyuriencü. Ne'uquiyari müneti'üquitüapaü, müpaü xEICÜ nepüticuxata. ²⁹ Mücü meta, 'iya munesihyenü'a nehamatü caniyueicani. Pücanesi'ucu'eiri nexaüta, neheyemecü yanemütiyuriencü tita mütinaque. ³⁰ 'Ipaü ticuxatacacu yumüiretü yuri mecateniuta'erieni hesiena.

Tita yuri maine canixetixünamücü, que mainecai

³¹ Quesusi 'ayumieme müpaü tinivarutahüave müme yuri memüte'ita'eriri Huriyusixi, Xeme neniuisie xeteviyatü xüca xeyuhayevani, yuricü nehESÜ miemete teyü'üquitüvamate xecanihümetüni. ³² Tita yuri müraine xecanetimaicuni. Mücü yuri maine canixetixünamücü. ³³ Müme müpaü metenita'eiya, Tame 'Apurahami tecanixiüyarimamatüni. Xeimesie mieme vaüriyarica tepücate'uti'uximayataxü hasuacua. Que pehaine, xexüxünitü xemacüne pemaine. ³⁴ Quesusi müpaü tivaruta'ei, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, yunaitü 'axa memüteyurie vaüriyarica meteni'uximayaca tita 'axa müti'anesie mieme. ³⁵ Mericüte, vaüriyarica müti'uximaya yuheyemecü 'apüca'uca quiecamepaü. Quiecame nu'aya püta 'apuca yuheyemecü. ³⁶ Xüca nu'aya xetixünamücü, panasi xexüxünitü xecanacünicuni. ³⁷ Ne nepütimate 'Apura-

hami xemüxiüyarimama. Siepüre xecanenicuvautüveni xenesimienique neniuisie müyutexiecü xehesüa. ³⁸ Tita nemütixeci ne'uquiyarisüa yanepüticuxata. Xemesüari tita xemüte'u'eni yu'uquiyarisüa yaxepütECAHU.

³⁹ Müme müpaü mete'ita'ei, Tame ta'uquiyari 'Apurahami canihücütüni. Quesusi müpaü tivarutahüave, 'Apurahami xüca xexiüyarimamatüni, 'Apurahami que mütiyuriencai yaxequeteneyurica. ⁴⁰ Masi hicü xepünesicuvautüve xenesimienique. Ne necanitevitüni nemütixecuxaxatüva tita yuri müraine que nemütü'enaxü Cacaüyarisüa. Xehepaü capütüyuri 'Apurahami. ⁴¹ Xeme xE'UQUIYARI que mütiyuriene yaxetenicahunü. Mete'itahüave, Tametütü tavarusi que mü'ane mücacünayatücai, mücü pücatasi'utivevi. Xei 'uquiyariyari tecanexeyani Cacaüyaritüme. ⁴² Quesusi müpaü tivarutahüave, Xüca Cacaüyari xE'UQUIYARITÜNIQUE, xecaneninacü'eriecaqueyu ne. Ne Cacaüyarisüa necaneyeyani necaninuaniri. Mücü meta, necümana nepücanua. 'Iya püta caneneyenü'ani. ⁴³ Titayari xecateheitimaivave tita nemütixata. XEMÜ-CAYÜVAVECÜ neniuisie xEMÜ'ENIENI, 'ayumieme xepüca'iquema. ⁴⁴ Xeme yu'uquiyarisüa xecanimiemetetüni Cauyumarisüa. Xecaniyuvaüriyani yaxemüteyuriencacü tita mütihive'erie xE'UQUIYARI. 'Iya meripai catiniyumemivani. Tita yuri mürainesie tiviyatü 'apüca'uvecai, tita yuri müraine mumavecü hesiena. Quepaucua 'itaricacü müticuxata, yücümana tinicuxatani müti'itavacü, memüte'itava müva'uquiyaricü. ⁴⁵ Ne püta yuri nemainecü, yuri xepücanete'eriri. ⁴⁶ Que mü'ane xeme nehESIE pürahüani, 'axa nemütüyuri 'utaitü. Me xüca yuri nehainenü, tita-yari yuri xecanete'eriri. ⁴⁷ Que mü'ane Cacaüyarisüa mümieme canienieca tita Cacaüyari müticuxata. 'Ayumieme xepücaheuenana, Cacaüyarisüa xEMÜ-CAMIEMETECÜ.

Cürisitu que 'amütüyecacai sutüapai

⁴⁸ Huriyusixi müpaü metenita'eiya, Cari 'aixüa teniütüyuaneni quename 'ecü pesamariyatanaca, quename cacaüyari 'axa mü'ane masinü'ü. ⁴⁹ Quesusi tivaruta'ei, Neri cacaüyari 'axa mü'ane pücanesinü'ü. Masi 'aye'ame ne'erietü nepixata ne'uquiyari, xeme püta ne'aye'ame xecanesi'erietü xepünesixata. ⁵⁰ Ne tixaü nepücaticuvaune visi nemüticühüavarüvanicü. Que mü'ane müticuvaune visi nemüticühüavarüvanicü, que mü'ane 'isücamepaü müva'inüata, mücü 'acaniuyecani. ⁵¹ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xüca tevi neniuisie yaticamieni, hasuacua pücahetimani müya. ⁵² Huriyusixi müpaü mete'itahüave, Hicürixüa tepütehetima cacaüyari 'axa mü'ane mümasinü'ü. Camü 'Apurahami caniumüni, texaxatameta xetete'ucui. 'Ecüsü müpaü pecanainenü, xüca tevi neniuisie yaticamieni, müya pücamaiaca hasuacua. ⁵³ 'Ecü que petive'eme ta'uquiyari 'Apurahami 'asicayüvecacu. Mücü caniumüni, texaxatameta xetete'ucui. Titari pera'ayeitüaxime. ⁵⁴ Quesusi tivaruta'ei, Xüca ne visi nehainenique nehEpaüsita, tixaü pücatihücütüniqeyu visi que nemüticühüavarü-

vaniqueyu. Ne'uquiyari canihücütüni que mü'ane visi maine nehepaüsita. Xeme yaxeputiyuane quename xecacaüyari 'iya. ⁵⁵ Masi xepücaheitimaivave. Nesü püta necanimaica. Xüca nehainenique quename neca'imate, xehepaü neti'itavatü nenayaniqueyu. Masiri necanimaica, niuquieyasie yanepüticamie. ⁵⁶ Xe'uquiyari 'Apurahami cuini mieme tiniyutemavieca netucari ha'erivatü mixeiyacü. Nixeiya, tinaqui'acai. ⁵⁷ Huriyusixi 'ayumieme müpaü metenitahüave, 'Ecü huta teviyari heimana tamamata viyari pepücahü. Que petixei 'Apurahami. ⁵⁸ Qesusi tivarutahüave, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, 'Apurahami 'aca'uyeicacacu cuxi, 'aneniuyeicani ne. ⁵⁹ Hicü 'ayumieme tetexi mecaniutitücü me'ituaxaque. Qesusi niyuti'avieta, tuqui curaruyarita nivayeyani vasata 'umietü.

Qesusi que mürenayehüa tevi 'acüpetü mutinuivaxü

9 Hicü mana 'uyemietü tevi niuxeiya 'acüpetü mutinuivaxü. ² Teyü'üquitüvametemama müpaü metenitahüave, Ti'üquitame 'acu, quepai 'axa pütuyuri, 'icü 'axa tiuyuri, 'uquiyarimama nusu 'axa mepüte'uyuri, 'acüpetü mutinuivaxü. ³ Qesusi müpaü niutayüni, 'Icü müpaü püca'ane 'axa mütiyuricü, ni 'uquiyarimamata 'asimemüte'uyuricü müpaü püca'ane. Mümasiücürecü Cacaüyari que mütiyuriene hesiena püta cani'aneni. ⁴ Caneuyeveca 'iya münesiheyenü'a que müti'uximaya, yanemütiyurienicü ne 'uhecüacacu cuxi. Yüriya 'acanamieni quepaucua mücayüve müti'uximayaca. ⁵ Quepaucua cuiepa nemuyeyica, necanihecüariyatüni cuiepa memütama vahesie mieme. ⁶ Müpaü 'utayüca niuta'aüsicavieni cuiepa. Haxu 'uhaviyaca yu'aüsicacü, huxitana haxu neviriexüani. ⁷ Müpaü tinitahüave, Quenemie, mana quenehütamami ha mayema Siruhe müracutevasie, taniuquicü Mutanü'arie müracutevasie.

Hicü neyani, nanacahütama, heunieretü 'ayaca, nacuniani. ⁸ Hicü 'auravatariri, mümeri meripai memixeyacai rimusinavieneme, müpaü meniutiyanecaitüni, 'Icü catihücü mana mutiyeixacai müticu'ivavacai. ⁹ Hipatü mete'utiyanecai, 'Eri, 'iya pühücü. Hipatüa mete'utiyanecai, Tixaüsüari, hepaüna pütuyuxexeiya xeiçüa. 'Iyasü müpaü nainecaitüni, Ne nepühücü. ¹⁰ Hicüsü müpaü metenitahüave, Mericüte, que petiunieritüarie. ¹¹ 'Iya müpaü tivaruta'ei, Mücü tevi Qesusi mütiteva haxu 'uhaviyaca nehüxita canenaviriexüani. Müpaü netiutahüavixü, Siruhe quenemie quenehütamamie. Neheyaca ne'anacahütamaca nepanutanierixü. ¹² Müme metehühüave, Haqueri mücü. Hauqui, tiutayü.

Pareseusixi que memüte'ita'ivaviyaxü macüpecai manayehüiya

¹³ Mericüsü Pareseusixi vahesüa mecaneivitüni macüpecai. ¹⁴ 'Uxipiya tucari nihücütücaitüni quepaucua Qesusi haxu muhaviyaxü menutanieritüa. ¹⁵ 'Ayumieme tavarari menita'ivaviya Pareseusixi que tiunier-

ixü. 'Iya müpaü tivarutahüave, Haxu pünesi'aviriexüa nehüxita, nepanacahütamaxü, hicü nepeuniere. ¹⁶ Pareseusixi hipatü 'ayumieme müpaü meniutiyanecaitüni, Xüari 'iya tevi Cacaüyarisüa pücamieme, 'uxipiya 'inüariyarisie yamücaticamiecü. Hipatü mete'utiyanecai, Quepaü tiyüve tevi 'axa mütiyuriene 'inüari 'ipaü 'aneneme mütiyuriene. Hixüata mepuyusanaxüa. ¹⁷ 'Ayumieme tavarari müpaü metenitahüave macüpecai, Que pe'utaine 'ecü 'iya hepaüsita. Pümasi'anutanieritüa. 'Iya rainecai, Catinixaxatametüni. ¹⁸ Hicü Huriyusixi yuri mepücate'uta'eri quename 'acüpecai 'anutanierixü, 'arique xeiçüa yuri mepüte'uta'eri mevarutahüaveca manutanierixü 'uquiyarimama. ¹⁹ mevaruta'ivaviyaca müpaü me'utiyaütü, 'Icü tixenive, hepaüsitana xemutiyuane quename 'acüpetü 'utinuivaxü. Que yüanetü hicü peuniere. ²⁰ 'Uquiyarimama menivaruta'eiya yame'utiyaütü, Tame tepütemate 'icü tanive mühücü 'acüpetü mutinuivaxü. ²¹ Masi hicü que yüanetü meuniere 'asitepücatemate. Quepai menutanieritüa 'asitepücatemate. Mücü xequeneuta'ivaviya. 'Ecaniuteviniri, yücümana caniyutaxatamücüri. ²² 'Uquiyarimama müpaü meniutiyanecaitüni Huriyusixi memüvamacarücaicü. Huriyusixi meyu'enieca müpaü metenyücühüavecaitüni, quename xüca xevitü yutahecüatanique Cürisitusie tiviyatü, tuquita capitüarieniqueyu. ²³ 'Ayumieme 'uquiyarimama meniutiyuani, 'Ecaniuteviniri, xequeneuta'ivaviya mücü. ²⁴ Hicü hutarica menitahüave tevi macüpecai. Müpaü metenitahüave, 'Aixüa queneutayüqui Cacaüyari hepaüsita. Tame tepütemate 'icü tevi 'axa mütiyuriene. ²⁵ Mücü müpaü tivaruta'ei, Me 'asinepücatimate xüca 'axa tiyuriene. 'Icü xeiçüa necatinimaica ne. 'Ana nepacüpecai, hicürixüa nepeuniere. ²⁶ Hicü müpaü metenitahüave, Que masi'uyuri. Que matiunieritüa. ²⁷ Müpaü tinivaruta'eiya, Meripai yanepütixehüavixü, xepücaheuenana. Que cuxi xete'enacu tavarari. Xemeta teyü'üquitüvametemama xecate'acünicu. ²⁸ Müme 'axa mepüte'itahüavixü müpaü mete'icühüavetü, 'Ecüsü hesüana mieme tiyü'üquitüvame pepühücü. Tame Muisexisüa miemete teyü'üquitüvamete tepühüme. ²⁹ Tame tecatenimaica Cacaüyari mütitahüavixü Muisexi. 'Icü püta 'asitepücatemate haque memieme. ³⁰ Tevi müpaü tivaruta'ei, Camüte, 'icü pümarive. Xeme 'asixepücatemate haque memieme, peru pünesi'anutanieritüa ne. ³¹ Tepütemate Cacaüyari mücava'enie 'axa memüteyurie. Masi xüca tevi Cacaüyari 'ayexeyani, xüca yaticamieni tita mütinaque Cacaüyari, cani'eniecamücü 'iya. ³² Sutüapai hicüque pücaxasiva quename tevi 'enutanieritüa que mü'ane 'acüpetü mutinuivaxü. ³³ Xüca 'icü Cacaüyarisüa camiemetüni, püca'yüveniqueyu 'asimütiyuriene. ³⁴ Müme mete'ita'ei, Cari 'ecü 'axa petiyurienetü peputinuivaxü yemecü. 'Ecü que petati'üquitüa tame. Tacua mecanenuyehüani.

Yu'iyarisie que memüte'acücüpe teüteri

³⁵ Mericüsü caniu'ena Qesusi quename tacua mehenuyehüa. 'Itaxeyaca müpaü niutayüni, 'Ecü yuri peti'erie que mü'ane Yuri Tevi mühücüsie. ³⁶ 'Iya tita'ei, Ti'aitame, que püpaicü yuri nemütita'erienicü hesiena. ³⁷ Qesusi titahüave, Pepixei. Que mü'ane 'ahamatü müticuxata, mücü necanihücütüni. ³⁸ 'Iya tiutayü, Yuri nepüti'erie, Ti'aitame 'acu. Nenevieri nipitüaniri. ³⁹ Qesusi müpaü niutayüni, Ne necaninuani 'ena cuiepa nemüvapatacü, memücaheuneniere memanutanenierenicü, memeuneniere me'acücüpetü memacüneccü.

⁴⁰ Mericüsü Pareseusixi hipatü hamatüana memü'uvacai 'icü meniu'enieni. Müpaü metenitahüave, Tamerita tete'acücüpe. ⁴¹ Qesusi müpaü tivarahüave, Xüca xe'acücüpenique, mücücü xehesie pücarahüivaniqueyu. Masi hicü müpaü xeputiyaane quename xehuneniere. 'Ayumieme 'apuve xehesie que mürähüiva.

Muxasi vacuraru hepaüsita ticuxatatü, que müti'üquitacai

10 Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane quitenie mücaheutahani muxasi vacuraru, huteicü püta meutimaque, mücü tinavayame canihücütüni catinnavamücü. ² Que mü'ane quitenie meutahani, muxasi canivahüvemetüni. ³ 'Iparevivame quitenie catineuyepivani hesiena mieme. Muxasi mecanimaica niuquieyasie. Yuxexuime püvarahüave yumuxasi que memüteteteva, nivananuyevitüni. ⁴ Quepaucua yumuxasi yunaima müvaranuyevitü, mücü varanuhaitüiyatü caniumieni. Muxasi 'utümana mecaniveiyani niuquieyasie memimatecü. ⁵ Cuyeicame mepüca'anucuveiya, meniyuta'unacuni püta cu'uvamete vaniuquisie memücavamatecü.

⁶ Qesusi 'icü 'üquisica xatatü müpaü tinivacuxaxatüvacaitüni. Müme 'asimepücatehetima tita mütihücütücai mütivacuxaxatüvacai.

Qesusi muxasi vahüveme 'aixüa mütiuca'iyari mühücü

⁷ 'Ayumieme tavari müpaü niutayüni Qesusi, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, ne muxasi necanivaquitenietüni. ⁸ Yunaitü memü'axüa necanuavecacu cuxi ne, tenavayamete mecanihümetüni, menivanavatuveni. Muxasi mepücavaru'eni masi. ⁹ Ne necaniquitenietüni. Necümana xüca tevi heutahani, nitavicueisitüariemücü. Neutahamücü nivayeicamücü, macusiüraüye netamariecamücü.

¹⁰ Tinavayame vanavamütü vacuimütü vata'unamütü xeicüa cani'axeni. Ne püta necaninuani tucari memexeyanicü, 'anuyuhayevame memexeyanicü. ¹¹ Ne ti'üviyame 'aixüa nemütüuca'iyari necanihücütüni. Ti'üviyame 'aixüa mütiuca'iyari yutucari niyetuani muxasi vahesie mieme. ¹² Ti'ivame, que mü'ane mücavahüveme, muxasi mücavacusiyaari, mücü canix-

eiyani 'ürave 'a'amieme. Mücü muxasi nivacu'eirivani niyuta'unani. 'Ürave nivativiyamücü nivataxüriexüamücü. ¹³ 'Iya müti'ivamecü xeicüa pücayu-cuerivayurie muxasi vahepaüsita.

¹⁴ Ne necatini'üviyametüni 'aixüa nemütüuca'iyari. Nemuxasima nepüvamate, mümeta menetemate nemuxasi, ¹⁵ yaxecüa ne'uquiyari münetimatepaü, ne nemimatepaü ne'uquiyari. Netucari necaniyetuani muxasi vahesie mieme. ¹⁶ Hipameta muxasi nepüvarexeiya 'icü xeicü curaruyarita memücamiemete. Neuyeveca nemüva'atüani mümeta. Neniuqui mecani'eniecuni. Xeime mehexeiyatü ti'üviyame, xeicü curaruyari mehexeiyatü mecanacünicuni.

¹⁷ 'Ayumieme ne'uquiyari caneninaqui'erieca netucari nemüyetuacü tavari nemitanaqui'erienicü. ¹⁸ Xevitü pücanesinavairieni, necümana püta necaniyetuamücü. Heiserie necanexeyani nemiyetuanicü, heiserie norexeyata tavari nemitanaqui'erienicü. 'Ipaü ne'uquiyari canetiniu'aitüani.

¹⁹ Mericüsü tavari hixüata meniyusana Huriyusixi 'icü niuquieyacü. ²⁰ Yümüretü müme müpaü meniyuanecaitüni, Cari cacaüyari 'axa mü'ane caninüca 'iya, pücayumate. Titayari xete'ienie. ²¹ Hipatüta mete'utiyanecai, 'Icü niuquieya, cacaüyari 'axa mü'ane min'ü capüniuquieya. Cacaüyari 'axa mü'ane que tiyüve müvaranutanieritüani memacücüpe.

Huriyusixi que memüte'ixani'eri Qesusi

²² Mericüsü 'ana 'ixüarari naye'ani quepaucua hehecuame memayeitüvacai Querusaremesie. Niuhaütücaitüni. ²³ Qesusi tuqui curaruyarita niyeiecaicaitüni Sarumuni 'etüpivarieyatüa. ²⁴ Hicü Huriyusixi 'auriena meniyucuxeürieni. Müpaü metenitahüave, Quepaümexa pepütasi'iyaritüaca. 'Ecü xüca pecürisütütüni, heiseriemecü quetatineutaxatüa. ²⁵ Qesusi tivaruta'ei, Yanepütixe'utahüavixüri, haquevasü yuri xepücate'erie. 'Icü tita nemütüiyuriene ne'uquiyarisüa nemiemetütü, mücü nehepaüsita catinihecütani.

²⁶ Masi yuri xepücate'erie, nemuxasi vahesie xemücamiemeteccü, que nemütixecuxaxatüvacai. ²⁷ Nemuxasi mepünesi'enie, neta nepüvamate, mecaneniuveiyani. ²⁸ Tucari mücaxüve nenivapitüaca. Hasuacuari mepücata'unarieni. Xevitü pücavativiya nesinavairienique nemamasie. ²⁹ Ne'uquiyari müme münesiyetuiri, mücü yemecü canitürücaüyeni, hipatü yunaitü mecatürücavicacu. Xevitü pücaüve müvativiya 'inavairienique ne'uquiyari mamayasie. ³⁰ Ne ne'uquiyarimatü tenitaxevini. ³¹ Hicü Huriyusixi tavari tetexi meniutitüccü me'ituaxaque. ³² Qesusi müpaü tinivarutahüave, Camü vaüca nepüxe'uxeisitüa 'uximayasica 'aixüa mü'anene ne'uquiyarisüa mümieme. Que 'aneme 'uximayasicacü xepünesituaxa.

³³ Huriyusixi müpaü mete'ita'ei, 'Uximayasica 'aixüa mü'anecü tepücamasituaxa, 'axa pemutainecü püta tepümasituaxa. 'Ecü tevi pehücütütü cacaüyari pen'ayeitüvani. ³⁴ Qesusi müpaü tivaruta'ei, Camü 'ipaü care'uxa xe'inüari niuquiyarisie, Ne xemücacaüyarixi neputayü. ³⁵ Xücarari cacaüyarixi varutaterüva

müme vahesüa munua Cacaüyari niuquieya, xücarí 'utüarica cayüveni mayeyetitüarieni, ³⁶ 'iya ne'uquiyari mipataxü yuhesie mieme, cuiepa meiyenü'a, quename 'axa 'utaine queri xe'utiyuane hepaüsítana, müpaü ne-mutayücü, Cacaüyari necaninu'ayatüni. ³⁷ Xüca yanecatiyurieneni ne'uquiyari que mütiyuriene, yuri xepücaneteta'eririeni. ³⁸ Me xüca yanetiurieneni, sepa yuri xemücanete'eririe ne, tita nemütiyurienesie püta yuri xequetene'erieca müpaü xemütetimanicü que-name ne'uquiyari nehesisie tivíya, neta ne'uquiyarisie netivíya. ³⁹ Hicü tavari menicuvautüvecaitüni me'ivíyaque. Mücü neyani meca'ivíyavecacu.

⁴⁰ Mericüsü mana neyani tavari Curutani 'anutaüye haque Vani meripai müti'üyanecai. Mana niyuhayeva. ⁴¹ Yumüiretü hesüana meni'axecaitüni. Müpaü meniu-tiuanecaitüni, Vani 'inüari pücatiuyuri. Naime que müticuxatacai Vani 'icü tevi hepaüsita, yuri canainecaitüni. ⁴² Mana yumüiretü yuri meteniuta'erieni hesiena.

Rasaru que mütiümü

11 Mericüsü tevi catinecuyecaitüni Rasaru titevatü, Vetaniya mecatei, Mariya quiecariena Maritata Mariya mü'ivayatücai quiecariena quiecametütü. ² 'Iya Mariya canihücütücaitüni que mü'ane Ti'aitame mucaviri visi mu'üacü, quetateya mucavasiüxaxü yücüpacü. 'Iya 'ivaya Rasaru recuyecai. ³ Hicü 'ivamama 'ucari niuqui mecaneitanü'airieni Quesusi yame'utiya-atü, Ti'aitame neuxeí, 'iya que mü'ane peminacuí'eri tinicuyeni. ⁴ Quesusi 'u'enaca müpaü niutayüni, 'Icü cuiniya mümünicü püca'ayumieme. Masi Cacaüyari visi 'anetü mayeitüarienicü pühücü, Cacaüyari Nu'aya visi 'anetü mayeitüarienicü mücü cuiniyacü. ⁵ Quesusi nivanacuí'eriecaitüni Marita 'ivayata Rasaruta. ⁶ 'Ayumieme quepaucua mu'enaxü quename recuyecai, mana niyuhayeva huta tucari haque meyeicacai. ⁷ 'Ana müpaü tinivarutahüave teyü'üquitüvamete 'ariquemüca, Cümü tavari Cureya tepuhu. ⁸ Teyü'üquitüvamete müpaü mete'icühüave, Ti'üquitame, xique Huríyusixi mepümasicuvautüvecai memasituaxaque. Tavari petimie 'uma. ⁹ Quesusi müpaü tivaruta'ei, Camü tamamata heimana huta hurayari carexeiya xei tucari. Xüca hecüaripa 'uyeicani tevi, püca'uti'ücamüre, 'ena cuiepa mieme hecüariya müxeiyacü. ¹⁰ Xüca yüvipa 'uyeicani pütiquetamüre hecüariya mümavecü hesiena. ¹¹ Müpaü niutayüni. 'Arique müpaü tinivarutahüave, 'Iya teminaquí'eri Rasaru canecusuni. Ne nepümie nemenutahütüanicü. ¹² Teyü'üquitüvamete müpaü mete'itahüave, Ti'aitame, camü xüca hecusuni pütavicueisitüarieni. ¹³ Quesusi müpaü putayü memücü. Müme cusutü me'uxipi haineme mepü'eriecai. ¹⁴ Hicü 'ayumieme Quesusi müpaü tinivarutahüave heiseriemecü, Pemü Rasaru. ¹⁵ Mana nemücaheycacai ne'iyari 'aixüa puyü xehesie mieme, yuri xemüteta'erienicü. Masi tepuhu hesüana. ¹⁶ Hicü Tumaxi Vavari mütitavacai müpaü tinivarutahüave hipame teyü'üquitüvamete, Cümüri tepuhu hamatüana temecuinicü tametari.

Quesusi va'uitüvame mühücü tucari mühücü

¹⁷ Mericüsü Quesusi henuaca müpaü tiniutimarieni quename Rasaru nauca tucari yuriecari teuquiyapa yecaitü. ¹⁸ Vetaniya Querusareme nehuracaitüni, haica quirumeturuyari xeiüa petevacai. ¹⁹ Huríyusixi yumüiretü meniu'axüani Marita Mariya vahesüa memüvanütüanicü va'iva hepaüsita. ²⁰ Hicü Marita quepaucua mütiutamari quename Quesusi nuaximecai, neicunaque. Mariyari quita nayecateitüni. ²¹ Hicü Marita müpaü tinitahüave Quesusi, Ti'aitame, xüca 'ena pe'uyeicanique, ne'iva pücamüniqueryu. ²² Hicürita nepütimate nai pemütitavirieni Cacaüyari, Cacaüyari pümasipitüani. ²³ Quesusi müpaü titahüave, 'A'iva nanucuquemücü. ²⁴ Marita müpaü titahüave, Ne nepütimate manucuqueni tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare, quepaucua memanucu'uni. ²⁵ Quesusi müpaü titahüave, Ne necanihücütüni va'uitüvame, tucari netihücüta. Que mü'ane nehesisie yuri müti'erie, sepa mümüqui, canayeyuricamücü. ²⁶ Yunaitü memayeyuyuri, nehesisie yuri memüte'erie, hasuacuari mepücacuini. 'Ipaü yuri peti'erie 'ecü. ²⁷ Müpaü titahüave, Hü Ti'aitame. Ne yuri necatini'erieca 'ecü pemücürisitu, 'ecü Cacaüyari Nu'aya cuiepa 'umamie pemühücü.

Quesusi que mütiutasua haque memecateuquixü Rasaru

²⁸ Müpaü 'utayüca neyani. Yühücüate me'ayetecacu nitahüave yu'iva Mariya, müpaü tinitahüave 'avie, Ti'üquitame caninuani. Pümasitahüave. ²⁹ Mücü 'u'enaca cuitüva nanucuqueni, hesüana neyani. ³⁰ Quesusi quiecarisíe pücanuavecai. Manari cuxi niutivecaitüni Marita menucunaquixüsíe. ³¹ Hicü Huríyusixi Mariyamatü memayetecai quita, meminütüacai, me'ixeyaca Mariya cuitüva 'anucuquecu heyacu, mecaneiveiya, teuquiyapa metüa mana tasuanique metecu'erivatü.

³² Hicü Mariya quepaucua munua Quesusi manutivecaisíe, 'ixeyaca, hetüana niutitunumaqueni müpaü ticühüavetü, Ti'aitame xüca 'ena pe'uyeicanique ne'iva pücamüniqueryu. ³³ Quesusi quepaucua mixei 'iya 'utasuacame Huríyusixi hamatüana memu'axüa me'utisuaname, yu'iyarisíe niyumuinanecaitüni, niyu'uximatücaitüni. ³⁴ Müpaü niutayüni, Haque xepeicateuquixü. Müpaü mete'itahüave, Ti'aitame que-naye'a queneuxeiya. ³⁵ Quesusi niutasuani. ³⁶ Huríyusixi 'ayumieme müpaü meniutiuanecaitüni, Neuxeí que tinaquí'eriecai. ³⁷ Hipatü müme mete'utiyuane, 'Icü menutanieritüa macüpe, catiyüveniqueyu mipitüanicü 'icüta mücamünicü.

Rasaru que müranucuquetüari

³⁸ Hicü Quesusiri tavari yumuinatü yu'iyarisíe teuquiyapa ninuani. Mücü caniterütücaitüni, tetecü tineunacaitüni quitenie. ³⁹ Quesusi müpaü niutayüni, Xequeneuhüva tete. Müqui 'ivaya Marita müpaü

titahüave, Ti'aitame, pucuri'üari. ⁴⁰ Quesusi müpaü titahüave, Müpaü necamatiutahüavixü, xüca yuri petita'erieni pecanixeyamücü que mütimarive Cacaüyari. ⁴¹ Hicü tete mecaneuhüani. Quesusi heutinierca müpaü niutayüni, Ne'uquiyari, pamüpariyusi necamanipitüaca pemünesi'u'enicü. ⁴² Nesü nepütimaicai 'aheymecü pemünesi'enie, masi teüteri ne'aurie memüti'u vahesie mieme, müpaü neputayü, yuri memüte-ta'erienicü quename penesiheyenü'a 'ecü. ⁴³ Müpaü 'utayüca carima niutahiva, Rasaru, quenevayeye'a haitü. ⁴⁴ Mümüquicai nivayeyani 'ixuriquitecü 'eimetü quetateyasie mamateyasie. Hüxiena panucuhüacai tuvacacü. Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xequeneuxüna. Xequeneupitüa müyemiecü.

Que memüte'imieniquecai Quesusi
(Mateu 26:1-5; Maricuxi 14:1-2; Rucaxi 22:1-2)

⁴⁵ Hicü Huriyusixi yumüiretü Mariyasüa memü'axüa memunenierixü que mütiuyuri, yuri mecateniuta'erieni hesiena. ⁴⁶ Masi hipatü müme Pareseusixi vahesüa menecüne. Metenivaretaxatüani que mütiuyuri Quesusi. ⁴⁷ 'Ayumieme mara'acate memühürütüariecai Pareseusixi vahamatü meniyucuxeürieni meyu'enienique. Müpaü meteniyutahüave, Qesü teteyurieni. 'Icü tevi vaüca 'inüari tiniyurieneni. ⁴⁸ Xüca te'ipitüaca müpaü mütiyurieneni, yunaitü yuri mecatenita'ericuni hesiena. 'Anari Xumatari meni'axüacuni, mepütasinavairieni 'icü 'ena, tateüterima mepütasinavairienita. ⁴⁹ Xevitü müme Caipasi mütitevacai, mara'acametütü mühürütüariecai mücü viyarisie, müpaü tinivarutahüave, Xeme 'asixepücatemate. ⁵⁰ Müpaü xepücatehetimaivave masi 'aixüa müyünicü tahe-sie mieme, xevitü tevi mümünicü teüteri vahesie mieme, capa meheuyevenicü tateüterima. ⁵¹ Müpaü püca'utayü yücümana. 'Iya viyarisie mara'acame mühürütüarie mühücütücaicü yacatinicuxatacaitüni quename Quesusi vateüterima vahesie mieme müniquecai. ⁵² 'Iya vateüterima vahesie mieme xecüca pücamüniquecai, masi pümüniquecai müvacuxeürienicü Cacaüyari nivemama memeutaxüriexüa memüyutaxevirecü. ⁵³ Hicü 'iya tucarisie menisütüani meyu'enietü memimienicü.

⁵⁴ Hicürita Quesusi teüteri vahürüpa püca'uyeicacairi Huriyusixi vasata. 'Iya cuieyarisie püta macumave 'aurie neyani, quiecarari 'Epüraini müracutevasie. Mana niyuhayeva teyü'üquitüvamete vahamatü.

⁵⁵ Mericüsü Huriyusixi va'ixüarari Pasicia müteve nahuracaitüni. Yumüiretü 'esimüyeyesie quiecatari menecüne Querusareme 'ixüarari casutüarivecacu cuxi memüyuti'ienicü. ⁵⁶ Menicuvautüvecaitüni Quesusi. Tuqui curaruyarita me'aye'utü müpaü meteniyücühüavecaitüni, Que xetecu'eriva, xüca ha'ixüaramieni 'iya. ⁵⁷ Mara'acate memühürütüariecai Pareseusixi vahamatü müpaü mecateniua'aita, xüca tevi retimanieque haque meyeicacai, mitahecütaniquecai memiviyacü.

Vetaniyasie 'uca visi mu'üa que müticavirie Qesusisie
(Mateu 26:6-13; Maricuxi 14:3-9)

12 Hicü 'ataxeime tucari heuyevecacu Pasicia maye'anicü, Quesusi Vetaniya ninuani haque Rasaru manucatei, Quesusi menucuquetüa müquite vasata. ² Hicü mana menivarucuxeürieni hamatüana memütecuanicü. Marita nivapareviecaitüni. Hamatüana mematecai, xevitü Rasaru canihücütücaitüni. ³ Hicü Mariya naru visi mu'üa canücame vaüca müraye'axe ne'üni, merie quiruyaripaü paümeme. Quesusi quetayasie nicavirieni. Quetaya niucavasiüxa yücüpacü. Naisari quita visi tiniuye'üacaitüni narucü. ⁴ Hicü teyü'üquitüvametemama xevitü, Cura 'Isicariutitanaca, miyetuaniquecai, müpaü niutayüni, ⁵ Titayariri catiutuiya 'icü visi mu'üa haica sienituyari 'inüariyaricü, müva'ütüanicü memümamave. ⁶ Müpaü niutayüni memümamave müvara'erivacaicü pücatixaü, masi mütinavayametücaicü püta müpaü tiutayü. 'Iya vatugini maname 'ahanatü, tita hesiena mütiucaxüri nivati'üvecaitüni. ⁷ Quesusi müpaü niutayüni, Quetineuhayeva. 'Ipaü catiniuyurieni neteuquiya tucarisie mieme maye'aximecü. ⁸ Yuheyemecü yuhesüa xecanivarexeiyani memümamave. Ne püta xepücanesihexeiya yuheyemecü.

Que memüte'imieniquecai Rasaru

⁹ Hicü Huriyusixi yumüiretü meteniyutamarieni quename muva hayecatei. Qesusicü xecüca mepüca'axecai, Rasaruta mexeiyaque müquite vasata menucuquetüacü meni'axecaitüni. ¹⁰ Hicü mara'acate memühürütüariecai meyu'enieca 'axeicüa meniutiyuani quename Rasaruta memieniquecai ¹¹ yumüiretü Huriyusixi cümana memecücü, Qesusisie yuri memüte'uta'ericü.

Que müreutaha Querusaremesie
(Mateu 21:1-11; Maricuxi 11:1-11; Rucaxi 19:28-40)

¹² Mericüsü 'uxa'arieca yumüiretü teüteri 'ixüaramete meniu'enanani quename Quesusi 'uhamiecai Querusareme. ¹³ Parapa mamateya me'uhapatü menecüne meheinaquiyuca. Müpaü meteniyuhivacaitüni,

Quetaneutavicueisitüa 'aixüa.

'Aixüa queticühüavarüvani

Que mü'ane Ti'aitamesüa miemetütü 'umamie hepaüsita

'Ixaherisixi tati'aitüvame hepaüsita.

¹⁴ Hicü Quesusi puxu 'utaxeyiaca hesiena nanutiyerüni, que müre'uxa,

¹⁵ Siyuni quiecame nu'aya, pepücaheumaca.

Camü 'iya mümati'aitüa 'ucanamieni

Puxu nunusisie 'acaitü.

¹⁶ Teyü'üquitüvametemama 'icü mepücahetimaivavecai meripai. Quepaucuari visi 'anetü matüa Quesusi, 'anaque mecanaye'erieni müpaü müre'uxa hepaüsitanana, müpaü memiyuri.

¹⁷ Mücü teüteri hamatüana meme'uvacai quepaucua mitahüavixü Rasaru müvayeyanicü teuquiyata, quepaucua menucuquetüa müquite vasata, mümerita mecanihcüatacaitüni. ¹⁸ 'Ayumieme teüteri meneinaquiyuni memu'enanacü quename 'icü 'inüari tiuyuri. ¹⁹ Hicü Pareseusixi müpaü meteniyücühüavecaitüni, Xepüneniere 'asixemüca'yüvave. Camü yunaitü cuiepa memütama 'utümana menecüne.

Cüriyecusixi que memüte'icuvautüvecai Qesusi

²⁰ Mericüsü teüteri memu'axüa 'ixüararipa meyu-tanenevienique, hipatü müme mecanicüriyecusixitü-caitüni. ²¹ Müme Piripesüa meniu'axüani Vesairasie Carereya cuieyarisie mecateisüa. Mecanita'ivaviya yame'utiuyatü, Neuxei, Qesusi tepüxeiyaqueyu. ²² Piripe neyani. Nitahüave 'Atürexü. Hicü 'Atürexü Piripematü menecüne. Müme menitahüave Qesusi. ²³ Qesusi nivaruta'eiya ya'utaitü, Tucari naye'aniri Yuri Tevi nehücütütü visi ne'aretü nemayanicü. ²⁴ Niuqui caniseüenyi que nemütixecühüave, xüca türicu 'imüariyari ca'ucateuquiyani cuiepa 'ucaveca, yuxaüta niyuhayeva xEICÜA. Mesü xüca 'ucateuquiyani, vaüca canititacaimücü. ²⁵ Que mü'ane yutucari münaqui'eri canitatümayamücü. Que mü'ane 'ena cuiepa yutucari mü'uxive'erie, yuheyemecü caneixeyacamücü, pü-caxüveni. ²⁶ Xüca tevi nesiparevivame yüaneni, quene-siheveiya ne. Haque nemeyeicani, manarita caniuyeyicamücü nesiparevivame. Xüca tevi nesiparevivame yüaneni, ne'uquiyari 'aye'ame ni'eriecamücü 'iya.

Qesusi que mütimüniquecai que mainecai

²⁷ Hicüri ne'iyari niyumuinaneni. Queri ne'utaineni. Ne'uquiyari, queneneutavicueisitüa 'icü tucarisie que nehaineniqueyu. Masi 'icü 'ayumieme necaninuani 'ena cuiepa. ²⁸ Ne'uquiyari, visi peticühüavarüvatü que-na'ayeitüa. Hicü xevitü niutaniuni taheima müpaü 'utaitü, Neri visi neticühüavarüvatü nepaneyeitüave, tavarita müpaü necatiniyuriemücü. ²⁹ Teüteri yumüiretü mana memüti'ucai memu'enana müpaü meniutiyuanecaitüni, Camü necutürarücani. Hipatüta mete'utiuyanecai, Xüari niuqui tuayame pitahüavixüri. ³⁰ Qesusiri müpaü tinivaruta'eiya, 'Iya nehiesie mieme püca'utaniu, xehesie mieme püta putaniu. ³¹ Hicürixüa 'ena cuiepa memütama nivatahüavimücü 'isücame. Hicürixüa 'iya mütiva'aitüva cuiepa memütama tacua nanuyehüiyamücüri. ³² Ne xüca cuie heima ne'anucuhanieni, yunaimi necanivarahapamücü nehapa. ³³ Müpaü niutainecaitüni tihecüatatü que mü-timierieniquecai. ³⁴ Teüteri 'ayumieme müpaü metenita'eiya, Tame 'inüari niuquiyaricü tecaniu'ena quename 'iya Cürisitu yuheyemecü yuhayeva. Que pe-haine meuyevese Yuri Tevi manucuhanienicü pemaine. Que püpaicü 'icü Yuri Tevi mütiteva. ³⁵ Qesusiri 'ayumieme müpaü tinivarutahüave, Yareutevitü cuxi xEICÜA hecüariya xesata caniuyeyicamücü. Mexi hecüariya xehexeiya xequeneu'uvani, yüriya capa xeha'ivacü. Que mü'ane yüvipa muyeica 'asipücatimate que mü-

timie. ³⁶ Mexi hecüariya xehexeiya, yuri xequetene'erieca hecüariyasie, hecüaripa miemete xemacünecü.

Müpaü tinicuxatacaitüni Qesusi. 'Arique heyaca niyuti'avieta memücaheitaxeyacü.

Huriyusixi yuri que memücate'eriecai

³⁷ Sepasü müya paümeme 'inüari mütiyurienecai vahüxie, yuri mecacateni'eriecaitüni hesiena. ³⁸ Müpaü catinaye'ani Quisariyaxi tixaxatame niuquieya müpaü mutayücü,

Ti'aitame quepai yuri pütita'eriri taniuqui.

Quepai püxeisitüarie Ti'aitame türücariyaya.

³⁹ 'Ayumieme mepüca'yüvavecai yuri memüte-ta'erienicü, tavarü müpaü mutayücü Quisariyaxi,

⁴⁰ Nivaracüpiriya vahüxita,

Nivaruseiriya va'iyarisie,

Capa yuhüxicü meheunenierenicü,

Capa yu'iyarisie meteyücühüavenicü,

Capa ta'aurie me'axürrienicü nemüvaranayexürrienicü.

⁴¹ Müpaü niutayüni Quisariyaxi quepaucua mixei visi que mü'anecai, quepaucua hepaüsitana müticuxatacai.

⁴² Siepüresü hipatü teüteri va'uquiyarima yumüiretü yuri mecateniuta'erieni hesiena. Pareseusixi vacü mepüca'yühecüatacai capa tuquita me'anuyeyeyarienicü. ⁴³ Vaüca nivanaquecaitüni teüteri 'aixüa memütevacühüavenicü, 'esiva xEICÜA vanaquecacu Ca-caüyari püta 'aixüa mütiyacühüavenicü.

Qesusi niuquieya que mütiwaranutaxürieni teüteri

⁴⁴ Hicü Qesusi müpaü tiniuhiva, Que mü'ane nehiesie yuri müti'erie, nehiesie xEICÜA yuri pücati'erie. Masi que mü'ane münesiheyenü'asie yuri tini'erieca. ⁴⁵ Que mü'ane münesixeiya, canixeyani 'iya münesiheyenü'a. ⁴⁶ Ne hehecüariyatütü cuiepa necaninuani yunaitü yuri memüte'erie nehiesie yüvipa memüca'yuhayevacü. ⁴⁷ Xüca tevi 'icü 'u'enieni que nemüticuxata, xüca yacaticamieni, ne nepüca'ixaneta. Cuiepa memütama nevataxanetaque nepücanua, cuiepa memütama nevatavicueisitüanique püta necaninuani. ⁴⁸ Que mü'ane münesixani'eri, neniucü müca'utanaqui'eri, caneixeyani que mü'ane mixaneta. Mücü neniucü que nemutayü, mücü canitaxanetamücü, tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare. ⁴⁹ Ne necümana 'asinepücatixata. Masi 'iya münesiheyenü'a ne'uquiyaritütü, canetiniuta'aitüani que nemutaineni que nemüticuxatani. ⁵⁰ Ne necatinimaica tita müti'aita 'iya, tucari mücaxüve mühücücü. Tita nemüticuxata ne, ne'uquiyari que münetiutahüavixü, müpaü necatinicuxatani.

Qesusi que mütiwaruhaxina teyü'üquitüvamete va-quetasie

13 Mericüsü Pasicua 'ixüarari pücasutüarievecai cuxi. Qesusi catinimaicaitüni tucariya maye'a müyupatacü 'ena cuiepa müyemiecü yu'uquiyarisüa.

Yuhesüa miemete cuiepa memütama que müti-vanaqui'eriecai, 'aye'arücamecü nivanaqui'eriecaitüni. ² Hicüsüari metenicuacaitüni. Cauyumarieri müpaü tini'iyaritüani Cura 'Isicariutitanaca Simuni nu'aya miyetuanicü Quesusi. ³ Mericüsü Quesusi müpaü tini-maicaitüni 'uquiyarieya nai mütiyetuiri mamayasie. Cacaüyarisüa meyetüacü timaitü, Cacaüyarisüa müyemiecü timaitü, ⁴ nanucuqueni mexa 'aurie macatei. Herie mieme yu'ixuriqui 'anutihünaca vasiüx-ame 'anuhurieca nayühüani. ⁵ Ha 'acatuaca pateyusie, vasutüani vahauxinatü teyü'üquitüvamete vaquetasie, vacavasiüxatü vasiüxamecü cümana mayühüacü.

⁶ Hicü Simuni Pecuru manucatei ninuani. Mücü tinitahüave, Ti'aitame, 'ecü penetihauxina nequetasie. ⁷ Quesusi müpaü tita'ei, Ne tita nemütiyuriene 'asipepücatimate hicü, 'ariquemücaque pecaneiti-maimücü. ⁸ Pecuru rehüave, Hasuacuari pepücanesi-hauxinani nequetasie. Quesusi müpaü tita'ei, Xüca necamasihauxinani, 'ahesie pücatinaqueni nehepaü. ⁹ Simuni Pecuru müpaü titahüave, Ti'aitame, nequetasie xeiçüa pepücanesihauxinani, masi nemamasieta nemu'usieta cuerietü. ¹⁰ Quesusi müpaü ticühüave, Que mü'ane mecu'üvaxü pücaheiyehüva hauxinarica, yuquetasie xeiçüa. Masi naitü caneu'itiyaca. Xemerita xecani'itiyatücani, peru yunaitü pücatixaü. ¹¹ Mücüri canimaicaitüni quepai miyetuaniquecai. 'Ayumieme yunaitü xemüca'itiyatüca niutayüni.

¹² Vaquetasie varuhaulica, yu'ixuriqui herie mieme 'anacatüca, mana 'ayerüca, hutarieca müpaü tinivaru-tahüave, Xetemate tita nemütiyuri xehesie mieme. ¹³ Xeme Ti'üquitame Ti'aitame xepünete'uterüva. 'Aixüa xepaitüca nemühüacü. ¹⁴ Mericüte, ne Ti'üquitame Ti'aitame nehücütütü xüca xequetasie nexehauxini, caneuyeveca xemeta yunaitü xemüyutihauxinani yu-quetasie. ¹⁵ Xemünesi'üquenicü 'inüari necanixe'up-itüani xemeta müpaü xemüteyuriecacü nemüxe'uyuripaü. ¹⁶ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane vaüriyarica müti'uximaya pücahe'iva yucusi-yari cui ve'emetütü, 'iya cave'emetücacu. Nü'ari püca-he'iva que mü'ane meiyenü'a cui ve'emetütü, 'iya cave'emetücacu. ¹⁷ Xüca 'ipaü xetemaica, xecaniyutemamaviecacuni xüca yaxetecahuni.

¹⁸ Yunaieme xehepaüsita nepücatixata. Ne nepüxemate quehate nemüxe'anuyexei. Masi müpaü netini-yurieni 'utüarica maye'anicü müpaü maine, 'Iya ne'icuai mücuacai yuquepusacü pünesi'uquesi. ¹⁹ Hicüri necatinixetaxatüamücü yacatiyüvecacu cuxi, yuri xemüteta'erienicü quename ne nehücü quepau-cua müpaü mütiyüni. ²⁰ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane mitanaqui'erie que mü'ane nemanunü'ani, mücü caneniutanaqui'erieni ne. Que mü'ane münesi'utanaqui'erie ne, 'iya münesi-heyenü'a caniutanaqui'erienita.

Quesusi que mütiutahecüataxü Cura que mütiyetu-aniquecai

(Mateu 26:20-25; Maricuxi 14:7-21; Rucaxi 22:21-23)

²¹ Müpaü 'utayüca Quesusi niyumuinanecaitüni yu'iyarisie. Tiniutahecüata, müpaü niutayüni, Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xevitü xeme caneniyetuamücü. ²² Teyü'üquitüvamete meniuyuxexeyi-acaitüni me'iyarixietü 'asimecatemaitü quepai mürax-atacai. ²³ Xevitü tiyü'üquitüvame Quesusi 'aurie niucateitüni Quesusi minaqui'eriecai. ²⁴ Simuni Pecuru 'ayumieme nitamaviya. Müpaü titahüave, Quepai pepüxaxata quetineutahüavi. ²⁵ Mücü Quesusi 'aurie 'ucaitü ta'aurie 'aveca müpaü tinitahüave, Ti'aitame, quepai pühücü. ²⁶ Quesusi müpaü tinita'eiya, 'Iya canihücütüni pa tarimeyari nemi'ütüani ne'itihaviyame xacüsie. Hicü pa 'utihaviyaca nenucu'üni, ni'ütüani Cura 'Isicariutitanaca Simuni nu'aya. ²⁷ Pa 'anu'ücu, 'ana Cauyumarie caniviya mücü. Quesusi müpaü tinitahüave, Que pemütiyurieni, xeiya quetineuyuri. ²⁸ Müme mana mematecai ni xevitü 'asimepücatemaicai titayari mürehüavecai. ²⁹ Cura vatumini maname mahanacaicü, hipatü müpaü metenicu'erivacaitüni Quesusi mütitahüavixücü, Tita temüteuyehüva 'ixüararipa quetinenanaimie, tumini müva'ütüaniquercai memümamave nusu metecu'erivacai. ³⁰ Cura pa 'anu'üca caneyani. Niuyüvicaitüni.

Hecuamecü que müti'aita

³¹ Mericüsü quepauca metüa, müpaü niutayüni Quesusi, Hicürixüa Yuri Tevi visi 'anetü nayeitüarieni, Cacaüyarita visi 'anetü rayeitüari hesiena tiviyatü. ³² Xüca Cacaüyari visi 'anetü 'ayeitüarieni hesiena tiviyatü, Cacaüyarita yücümana visi 'aneme canayeitüamücü Yuri Tevi. Cuitüva visi 'aneme rayeitüani. ³³ Nenivema, yareutevitü xeiçüa xehamatü necaniyueicamücü. Xenenicuvautüvecuni. Que nemütivacühüavecai Huriyusixi, haque nemeyemie xepü-cayüvave xemeta'axüani ne'utaitü, yaxeiçüa netinixehahüaveni xeme hicü. ³⁴ Hecuamecu necatinixe'aitüaca, xequeneyunaqui'erieca. Ne que nemütixenaqui'eriecaipaü, xequeneyunaqui'erieca yunaitü. ³⁵ 'Icücü yunaitü mecatenimaicacuni nehësüa miemete teyü'üquitüvamete xemühüme, xüca xeyunaqui'erieca yuhesie.

Quesusi que mütiutahecüataxü Pecuru que mütitane-naniquecai

(Mateu 26:31-35; Maricuxi 14:27-31; Rucaxi 22:31-34)

³⁶ Simuni Pecuru müpaü tinitahüave, Ti'aitame, haque pepeyemie. Quesusi müpaü tita'ei, Haque nemeyemie pepüca'yüve pemünesi'anuveiya hicü. 'Arique pepünesi'anuveiya. ³⁷ Pecuru müpaü titahüave, Ti'aitame, titayari necatiyüve nemümasi'anuveiya hicü. Netucari nepüyetuani 'ahesie mieme. ³⁸ Quesusi müpaü tita'ei, 'Atucari nehësie mieme petiyetuanitütü. Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, vacana catahivave-

cacu, 'ecü haicacüa pepü'acu'imavani, quename pecanesimate pe'utaitü.

Quesusi huye ta'uquiyarisüa meutiyune mühücü

14 Yu'iyarisie xüca xecayumuinani. Cacaüyarisie yuri xecateni'erieca, nehiesietari yuri xequetene'erieca. ² Ne'uquiyari quiecariena vaüca canexuaveni qui. Xüca müpaü ca'anenique, müpaü nepücatixecühüaveniqueyu. Nepüyemie xehesie mieme 'aixüa nemeiyurienicü mana. ³ Xüca neheyani, xüca xehesie mieme 'aixüa neheyurieni mana, tavori necaninuamücü, nehesusä nenixe'anuvitümücü, haque nemeyeica xemeta mana xeme'uvanicü. ⁴ Haque nemeyemie xecatenimaica, huye xetemateta. ⁵ Tumaxi müpaü tinitahüave, Ti'aitame, tame 'asitepücatemate haque pemeyemie. Que tete'imani huye. ⁶ Quesusi müpaü ticühüave, Ne necanihücütüni huye, tita yuricü müraine netihücü, tucari netihücü. Xevitü ne'uquiyarisüa püca'aye'ave yuxaüta, necümana xEICÜa paye'ave. ⁷ Xüca xenesihetimanique, ne'uquiyarita xepümaicaqueyu. Hicürixüa xecaneitimani xecanixeiya. ⁸ Piripe müpaü tinitahüave, Ti'aitame, quetaneuxeisitüa 'a'uquiyari. Mücücü tepünaqui'aca. ⁹ Quesusi müpaü titahüavixü, Müixa xehamatü ne'uyeicacacu pecaneretimaive cuxi, Piripe 'acu. Que mü'ane munesixeiya, ne'uquiyarita canixeyani. Quepaütütü peputine, 'a'uquiyari quetaneuxeisitüa pemaine. ¹⁰ Yuri pecati'eri quename ne ne'uquiyarisie netiviya, ne'uquiyarita nehiesie tiviya. Que nemütixecuxaxatüva, necümana nepücatixaxata. Ne'uquiyari nehiesie tiviyatü müyuhayeva, mücü yacatiniyurieneni. ¹¹ Yuri xequenetene'erierieca ne'uquiyarisie nemütiviyacü, ne'uquiyarita nehiesie mütiviyacü. Me xüca müpaü yuri xecate'erieca, yanemütiyurienecü püta yuri xequetene'erieca. ¹² Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, que mü'ane nehiesie yuri müti'eri yacatiniyurienemücü que nemütiyurienne ne. Cane'na'ivamücü yatiyurienetü, ne ne'uquiyarisüa nemüyemiecü. ¹³ Sepanetü que mütitita xemünetetavavirieni nehesusä xemiemetetütü, ne müpaü necatiniyurienemücü, ne'uquiyari visi 'anetü mayeitüarienicü yunivesie tiviyatü. ¹⁴ Xücaritixaütü xenete'utavavirieni nehesusä xemiemetetütü, ne müpaü necatiniyurienemücü.

'Iyari Mütiyupata que mütivareyenü'airieniquecai, que mainecai

¹⁵ Xüca xenesinaqui'erieca, yaxequetenecahuni que nemüti'aita. ¹⁶ Neta nepitavavirieni ne'uquiyari. Mücü xeime canixepitüacamücü Titutuicametüme xehamatü muyeicanicü yuheyemecü. ¹⁷ 'Iyari yuri maine necanixatani. Cuipea memütama mepüca'yüvave memitanaqui'erieni memüca'ixeyavavecü memüca'imatecü. Xemeri xecanimaicatütü. Xeteütatü niyuhayevani, xehesie catiniviyani. ¹⁸ Ne nepücaxecu'eirieni nepücaxenutuita. Xehesusä necani'axemücü. ¹⁹ Yareutevitü cuxi, cuipea memütama mepücanesixeiya. Xeme püta xepü-

nesixeiya. Nemayeyuricü, xemerita xecanayeyuyuricacuni. ²⁰ 'Iya tucari 'aye'ayu, müpaü xecatenimaicacuni ne ne'uquiyarisie nemütiviyacü, xeme nehiesie xemütiviyacü, neta xehesie nemütiviyacü. ²¹ Que mü'ane mimate tita nemüti'aita, yamüticamie, mücü canihücütüni que mü'ane munesinaqui'erie. Que mü'ane munesinaqui'erie, ne'uquiyarita caninaqui'eriecamücü 'iya. Neta netinaqui'erieca, nemasiücüme nepaneyeitüani hesiena.

²² Xevitü Cura müca'isicariutitanacatücai müpaü tinitahüave, Ti'aitame que 'uyü pemasiücütü pemayeitüani tame tahesie pemainecü, cuipea memütama vahüxie pücatixaü. ²³ Quesusi müpaü tita'ei, Xüca tevi nesinaqui'erieca, nenuquisie yacatinicamiemücü. Ne'uquiyari caninaqui'eriecamücü 'iya. Hesüana tecani'axecuni, hesüana tenitaquicuni. Que mü'ane muncanesinaqui'eri, nenuquisie yapücaticamie. ²⁴ 'Icü niuqui xemü'enie, nehesusä pücamieme. Ne'uquiyari munesiheyenü'asüa canimiemetüni püta.

²⁵ 'Icü netinixe'utaxatüani xehesusä ne'uyeicatü.

²⁶ Titutuicame, 'iya 'Iyari Mütiyupata ne'uquiyari meiyenü'ani nehesusä miemetüme, mücü catinixeta'üquitüamücü naimie. Catinixeta'eritüamücü nai que nemütixecuxaxatüvacai ne.

²⁷ Müpaü nepütixe'uhayevi, yu'iyarisie xemüca'uximatüarietacü. Nehepaü yu'iyarisie xemüca'uximatüarietacü nepüxepitüa. Cuipea memütama que memütayupitüva nepücatixepitüa. Xe'iyari xüca cayumuinaneni, xüca camamaca. ²⁸ Xeneniuenieni, nemüyemie, xehesusä nemayeneni que nemütixe'utahüavixü. Xüca xenesinaqui'eriecaque, xecaniyutemamaviecaqueyu ne'uquiyarisüa nemüyemiecü. Ne'uquiyari yemecü canive'emetüni, ne hepaüna nepücave'eme. ²⁹ Hicü yanepütixe'utahüavixü yacatiyüvecacu cuxi, yuri xemüteta'erienicü quepauca müpaü mütiyüni.

³⁰ Hicü xehamatü vaüca nepücatixaxataniri. Que mü'ane mütiva'aitüva cuipea memütama 'ucanamieni. Tixaü pücarexeiya nehiesie timieme. ³¹ Masi cuipea memütama memütehetimecü ne'uquiyari nemünaqui'erie, ne'uquiyari que müneti'aitüa, müpaü netiniyurieneni. Xequenanucu'uti, cümü tepüyehuri.

Quesusi tita yuricü mütinanayari mühücü

15 Ne nana necanihücütüni, tita yuricü mütinanayari. Ne'uquiyari catini'üviyametüni. ² Yunaitü nana mamateya nehiesie memüteviya xüca meca'utixuxuavereni, 'iya nivananuyexürimücü. Yunaitü memütixuxuavere, 'iya nivati'itimücü masi vaücava mütixuaverenicü. ³ Hicürixüa xecani'itiyani xeme nenuquicü nemütixecuxaxatüvacai. ⁴ Nehiesie xeteviyatü xequenyuhayevani, neta xehesie netiviyatü netinehayeva. Mamateya püca'yüve yücümana mütixuavere xüca nanayarisie tiviyatü cayuhayeva. Yaxeicüa xemerita xepüca'yüvave xemütixuavere xüca nehiesie xeteviyatü xecayuhayeva.

⁵ Ne nanayari necanihücütüni, xeme mamateya xetehüme. Que mü'ane nehiesie tiviyatü müyuhayeva, neta

hesiena netiviyacacu, mücü vaüca canitixuaverimücü. Nehesie xecateviyatü 'asixepücateyüvave xeme. ⁶ Xüca tevi nehiesie tiviyatü cayuhayeva, nana mamayaripaü cananuyehüiyamücü, nitavamücü. 'Icuxeüriyame taipa neuxüriyamücü, nititaiyariemücü.

⁷ Xüca nehiesie xeteviyatü xeyuhayeva, xücarı tita nemüticuxata xehesie tiviyatü yuhayeva, tita mütixenaque xequenecuvava, müpaü catiniyümücü xehesie mieme. ⁸ Ne'uquiyari visi 'anetü canayeitüarivani quepaucua vaüca xemutixuxuavere, quepaucua nehësüa miemete teyü'üquitüvamete xemacüca.

⁹ Ne'uquiyari münetaqui'eriecaipaü, müpaüta necatinixenaqui'eriecaitüni. Xequenyuhayeva nehiesie xeteviyatü, ne nexenaqui'eriecacu. ¹⁰ Xüca yaxetecahuni que nemüti'aita, xeniyuhayevacuni nehiesie xeteviyatü, nexenaqui'eriecacu ne, ne'uquiyari 'aisicayasi yanemüticamiapaü, iyasie netiviyatü nemünehayevap-aü nesinaqui'eriecacu 'iya.

¹¹ 'Ipaü netinixecuxaxatüvacaitüni netemavierica xehesie müyuhayevanicü, xetemavierica maye'atüarienicü. ¹² 'Ipaü necatini'aitani, xequenyunaqui'erieca que nemütixenaqui'eriecai ne. ¹³ Que tevi yamücatiyucanaqui'eriepaü, vaüca masi pütüyucanaqui'erie yutucari yetuatü müme müvanaqui'erie vahesie mieme. ¹⁴ Xeme xecaninenaqui'erimatüni xüca yaxetecahuni que nemütix'e'aitüa. ¹⁵ Te'uximayatameteri nepücatix'e'uterüva. Ti'uximayatame 'asipücatimate que mütiyuriene cusiyarieya. Ne masi ne-naqui'erima nepütix'e'uterüva, naimemütü'eni ne'uquiyarisüa nepütix'e'uta'üquitüa. ¹⁶ Xeme xepücanesi'anayexei. Ne püta nenixe'anayexeiya. Nepüxe'uhüritüa xemüyehücü, xemutixuxuaverenicü, xehesüa mieme 'icuaxi müyuhayevanicü, sepanetü que mütitita xemitavavirieni ne'uquiyari nehësüa xemiemetetütü müxepitüanicü. ¹⁷ 'Ipaü necatinixe'aitüaca, xequenyunaqui'erieca.

Cuiepa memütama que memütex'e'uxive'erieca

¹⁸ Xüca cuiepa memütama mexe'uxive'erieca, yaxequetenemaica, memünesita'uxi ne meri. ¹⁹ Xüca cuiepa xemiemetetüni que xeme, cuiepa memütama mecanixenaqui'eriecaqueyu yuteüterima. Xemeri cuiepa xepücamiemete, ne masi nenixe'anayexeiya cuiepa memütama vasata. 'Ayumieme cuiepa memütama mecanix'e'uxive'erieca. ²⁰ Neniuqui xequena'erivani que nemütix'e'utahüavixü, Que mü'ane müti'uximayatame pücahe'iva yucusiyari cui ve'emetütü 'iya cave'emetücacu. Que memünete'uveveyacai ne, xemeta mecanixetaveveyacuni. Neniuquisie yamepücatecahucai, yaxecüa xeniuisieta yamepücatecacüne. ²¹ Masi 'ipaü naimemecanixeyuriecuni nehësüa xemümiemetecü, memüca'imatecü 'iya münesihyenü'a.

²² Xüca necanuanique, xüca necavarutaxatüanique, tita 'axa müti'ane mepücatehexeiyaqueyu. Hicüri tixaü mepücatehexeiya memiti'avietacü tita 'axa memütexurie. ²³ Que mü'ane ne'uquiyari mü'uxive'erie, netari caneni'uxive'erieca. ²⁴ Vasata xüca yanecatuyurienique xevitü yamücatiyurievapaü,

müme tita 'axa müti'ane mepücatehexeiyaqueyu. Hicüri mecaniuneniere, mecanani'uxive'erieca neri ne'uquiyarita. ²⁵ Masi niuqui canaye'atüarieni 'inüari niuquiyarisie müpaü müre'uxa, Sepa 'asinemücatiyuri, mecaneni'uxive'eriecaitüni.

²⁶ Quepaucua munuani 'iya Titutuicame nemüxehanü'airieni ne'uquiyarisüa mieme, 'Iyari yuri maine ne'uquiyarisüa mayeneica quepaucua munuani, 'iya nehepaüsita catinitahecüatamücü. ²⁷ Xemetari xecatenitahecüatacuni nehamatü xemu'uvacü matüari-paitü.

16 'Ipaü nepütixecuxaxatüvacai xemücatique-tamürecü. Müme mepücaxepitüani tuquita.

² Masicutaxi tucari canaye'amücü quepaucua yunaitü memüxecuini Cacaüyari me'ayexeiya

memüx'e'erieca. ³ Müpaü mecateniyuriecuni memüca'imatecü ne'uquiyari, memücanesimatecü neta.

⁴ Masi 'ipaü netinixecuxaxatüvacaitüni, xeme'erivanicü nenuqui quepaucua maye'ani tucariyari, müpaü nemütix'e'utahüavixü xeteha'erivatü.

'Iyari Mütiyupata que mütiyurienei

Matüaripai 'ipaü nepücatix'e'utahüavixü xehamatü nemuyeicacacü. ⁵ Hicü necaniyemieni 'iya münesihyenü'asüa. Xevitü xeme pücanesita'ivaviyave, haque pepeyemie 'utaitü. ⁶ Müpaü nemütixecuxaxatüvacai x'e'iyari canihüpüneni hivericacü. ⁷ Ne nepütixecuxaxatüva tita yuri müraine, masi 'aixüa caniyümücü xehesie mieme nemüyemiecü. Me xüca necaheyani, Titutuicame pücanuani xehësüa. Masisü xüca neheyani, necanixehanü'airiemücü. ⁸ 'Iya nuame nivatatiemücü cuiepa memütama tita 'axa memütexurie hepaüsita, tita mütiheiserie hepaüsita, titacü müranutahüiyani hepaüsita. ⁹ Tita 'axa memütexurie hepaüsita püvatatieni yuri memücate'eriecü nehiesie. ¹⁰ Tita mütiheiserie hepaüsita tivatatiene ne'uquiyarisüa nemüyemiecü, tavari xecanesixeyiacacu. ¹¹ Titacü müranutahüiyani hepaüsita tivatatiene, cuiepa memütama tiva'aitüvame que müranutahüiya.

¹² Vaüca cuxi necaneixeyani nemütixetaxatüanicü. Xeme xecüa xepüca'yüvave cuxi xemienieni hicü.

¹³ Quepaucua 'iya munuani 'Iyari yuri maine, 'iya nixehecüatüamücü xemeitimanicü naitü yuri maine. Yücümana pücatixatani. Tita müti'enie catinitaxatamücü.

Tita 'umüramie tinixetaxatüamücü. ¹⁴ 'Iya visi ne'aneme canenayeitüamücü. Tita nehësüa mütimieme catinanupimücü catinixetaxatüamücü.

¹⁵ Quepaü mürexeiya ne'uquiyari, naitü catininepinitüni. 'Ayumieme neputayü, tita nehësüa mütimieme catinanupimücü tinixetaxatüamücü.

Xeyutihiverieme masi que xemütexutemamavieca, que mainecai

¹⁶ Yareutevitüri xepücanesixeyia. Tavari yareutevitüta xecanenixeyiacuni.

¹⁷ 'Ayumieme teyü'üquitüvamete hipatü müpaü meteniyücühüavecaitüni, Titari taticühüave,

yareutevitü xepücanesixeiya, tavari yareutevitü xepünesixeiya 'utaitü, müpaüta 'utaitü, ne'uquiyarisüa nemüyemie. ¹⁸ 'Ayumieme mete'utiyanecai, tita 'icü tixata yareutevitü maine. 'Asitepücatemate quetütü mutaine. ¹⁹ Quesusi müpaü tintimani memi'ivaviyacucaicü. Müpaü tinivarutahüave, 'Icücü niuqui xetexüatüa, müya nemutayücü, yareutevitü xepücanesixeiya, tavari yareutevitü xepünesixeiya nemainecai. ²⁰ Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, xecaniutisuanacuni xeniyuhiveriecacuni. Cuiepa memütama püta meniyutemamaviecacuni. Xeme xecaniyuhiveriecacuni, peru xeyutihiverieme masi xeyutemamavietü xecanacünicuni. ²¹ 'Uca tiniverümetü niyuhiveriecämücü tucariya maye'acü. Nu'esi 'utinuivacu 'uximatüarica pücaha'eriva müyutemaviecü tevi mutinuivaxücü cuiepa. ²² 'Ayumieme xemeta hiverica xecanexeiyani hicü. Tavari necanexexeiyamücü. 'Ana xe'iyari niyutemamaviecämücü. Xevitü pücxenavairieni xetemavierica.

²³ 'Iya tucarisie tixaü xepücanetecu'ivaviyani. Niuqui caniseüyeni que nemütixecühüave, sepa que mütitita xemüte'itavavirieni ne'uquiyari nehesüa xemiemetetütü, yacatinixepitüamücü. ²⁴ Hicüque tixaütü xepücate'itavavirievave nehesüa xemiemetetütü. Xequeneutavaviriri, xenitanaqui'eriecuni xetemavierica maye'anicü.

Ne necane'iva tita cuiepa mütimieme, que mainecai

²⁵ 'Icü ha'aviecamecü necatinixetaxatüacaitüni. Tucari canaye'amücü quepaucua nemücatixetaxatüani ha'aviecamecü, masi heiseriemecü necatinixetaxatüamücü ne'uquiyari hepaüsita. ²⁶ 'Iya tucarisie xecanitavaviriecuni nehesüa xemiemetetütü. Ne 'asinepücatixecühüave quename xehesie mieme ne'itavavirieni ne'uquiyari. ²⁷ 'Iyasü ne'uquiyaritütü canixenaqui'erieca, xeme xemünesinaqui'eriecaicü, yuri xemüte'uta'ericü quename Cacaüyarisüa neheyetüa. ²⁸ Ne ne'uquiyarisüa nemiemetütü necaneyeyani, cuiepa necaninuani. Tavari nepüyemie cuiepa, ne'uquiyarisüa necaniyemieni. ²⁹ Teyü'üquitüvamate müpaü meniutiyuani, Camü hicürixüa heiseriemecü pecatinicuxatani, ha'aviecamecü pecaticuxatatü. ³⁰ Hicü müpaü tepütemate nai pemütimate, tixaü pücareuyevese xevitü mümasicu'ivaviyanicü. 'Ayumieme müpaü yuri tecateni'erieca Cacaüyarisüa pemeyetüacü. ³¹ Quesusi müpaü tivaruta'ei, Yuri xete'erie hicü 'acu. ³² Camü tucari canaye'amücü, canaye'aniri masi, quepaucua xemütaxüriyaxüani yuxexuitü yuquie. Xepünesicu'eirieni nexaütamecü. Masi nexaütamecü nepüca'uyeica, ne'uquiyari nehamatü puyeica. ³³ 'Ipaü necatinixecuxaxatüvacaitüni yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü nehesie xeteviyatü. Cuiepa 'uximatüarica xecanexeiyacacuni. Yu'iyari xequeneucayesa masi, ne necane'iva tita cuiepa mütimieme.

Quesusi que mütiyutanenevi teyü'üquitüvamate vahesie mieme

17 Mericüsü müpaü tinicuxatacaitüni Quesusi. Yuheima heutiniereca müpaü niutayüni, Ne'uquiyari, tucariri paye'a. Visi 'ane quenayeitüa 'anive, 'iyata 'anive visi pe'aneme mümasi'ayeitüanicü ² heiserie pemipitüapaü yunaima teüteri vahepaüsita, 'iya tucari mücaxüve müvapitüacacü yunaima pemiyetuirie 'ecü. ³ 'Icü tucari mücaxüve canihücütüni, memümasimaicacü 'ecü pe'axevitü yuri pemücacaüyari, memünesimaicacü neta Quesusi Cürisitu pemünesiheyenü'a.

⁴ Ne cuiepa visi pe'aneme nemanayeitüani. Que pemünetihüritüa yanemütiyurienenicü, netinaye'atüaniri. ⁵ Hicüri ne'uquiyari, 'ahesüa visi ne'aneme quenenayeitüa, visi nemü'anecaipaü cuiecaxuavecacu cuxi.

⁶ Ne nepümasitahecüataxü 'ecü que pemü'ane mücü teüteri vahüxie, cuiepa memütama vasata miemete pemünesiyetüiri vahüxie. Mepü'ateüterimatücai, pepünesiyetüiri müme. 'Aniquisie yamecatenichahuni. ⁷ Hicürixüa müpaü mecatenetimani quename 'ahesüa nemieme, nai pemünetiyetüiri. ⁸ Niuqui pemünesi'upitüa nenivarupitüani müme. Mümerita mecanitanaqui'erieni. Müpaü mecatenetimani, yuricü 'ahesüa nemeyetüacü. Yuri mecateniuta'erieni quename penesihyenü'a.

⁹ Vahesie mieme nepümasitavaviri. Cuiepa memütama vahesie mieme nepücamasivaviri, müme pemünesiyetüiri vahesie mieme püta nepümasivaviri, 'ateüteri ma memühüme. ¹⁰ Naitü nepini 'apini catinhücütüni, 'apini nepini tihücüta. Vahesie netiviyatü visi ne'aretü necanayeitüarivani.

¹¹ 'Ari cuiepa nepüca'uyeica. 'Ime masi cuiepa mecaniu'uvani, ne 'ahesüa neniyemieni. Ne'uquiyari pemüpasie, queniva'üviyani müme pemünesiyetüiri 'ahesüa memümiemetecü, memüyutaxevirecü que temütetaxevi tame. ¹² Mexi vahamatü ne'uyeicacai necaniva'üviyacaitüni müme pemünesiyetüiri 'ahesüa memümiemetetücaicü. Nenivacueriecaitüni. Xevitü müme püca'uta'unari, 'iya xeicüa 'unaricacü mü'ayumiemetücai niuta'unarieni 'utüarica maye'anicü.

¹³ Hicü 'ahesüa neniyemieni. 'Ipaü netinicuxatani cuiepa, yuhesie netemavierica memexeiyanicü 'aye'arücame. ¹⁴ Ne 'aniuqui necanivarupitüani. Cuiepa memütama mecanivaruti'uxive'erietücüne cuiepa memücamiemetecü, ne cuiepa nemücamiemepaü. ¹⁵ Nepücamasivaviri pemüvaranuvitünicü cuiepa memüca'u'uvanicü. Masi nepümasivaviri pemüva'üviyanicü tita 'axa müti'ane hepaüsita. ¹⁶ Cuiepa mepücamiemete ne cuiepa nemücamiemepaü. ¹⁷ Tita yuri mürainecü quenivapatani 'ahesie mieme. 'Aniuchi canihücütüni tita yuri müraine. ¹⁸ Cuiepa pemünesiheyenü'apaü, neta nepüvareutanü'axüa cuiepa. ¹⁹ Vahesie mieme nepasietü nepüyüane, mümerita 'ahesie mieme memüpasienicü tita yuri mürainesie meteviyatü.

²⁰ 'Ime xeicüa vahesie mieme nepücamasivaviri. Masi müme nehiesie yuri memüteta'erieni vaniuquicü, müme vahesie mieme nepümasivavirieta ²¹ yunaitü memüyuxeveinicü, ne'uquiyari 'acu, 'ecü nehiesie pemütiviyapaü, neta 'ahesie nemütiviyapaü, mümerita tahesie memüteviyanicü, cuiepa memütama yuri memüteta'erienicü quename 'ecü penesiheyenü'a. ²² Visi ne'aneme pemünesi'ayeitüapaü, neta müpaü me'aneneme nenivarayeitüani memüyuxeveinicü tame temütaxevipaü, ²³ ne vahesie netiviyacacu, 'ecüta nehiesie petiviyacacu, me'aye'atü memüyutaxeviceü, cuiepa memütama memütemaicacü quename penesiheyenü'a, quename müpaü petivarutanaqui'eri pemünetiunaqui'eripaü ne.

²⁴ Ne'uquiyari, tita pemünetiyetuiiri, müpaü pünetinaque, haque nemeyeicani, mümeta nehamatü meme'uvanacü, memünesixeyiacü visi ne'aneme que pemünerayeitüa. Tamüsü 'ecü pecaneni-naqui'eriecaitüni cuie cuxi canevecacu. ²⁵ Ne'uquiyari yapemütiviyuriene que mütiheiserie, cuiepa memütama mepücamasihetimaivave. Ne püta nepümasihetima. 'Ime müpaü mecatenetimani quename penesiheyenü'a. ²⁶ Ne necanivarutahecüatüani memümasimaicacü 'ecü que pemü'ane. Yaxeicüa netinivatahecüatüamücü, pemü'ahayevacü 'ecü pevanaqui'erietü que pemünetinaqui'eriecai ne, neta vahesie nemütiviyanicü.

Que memüte'ivi Quesusi

(Mateu 26:47-56; Maricuxi 14:43-50; Rucaxi 22:47-53)

18 Müpaü 'utayüca caneyani Quesusi teyü'üquitüvamete vahamatü. 'Aquisie Cariuxa Muye'u mütiuyetevasio menanucüne haraveri muyemacaisiepai. Mana neutahani teyü'üquitüvamete vahamatü. ² Hicü Cura miyetuaniquecai mana canemariecaitüni, müixa Quesusi teyü'üquitüvamete vahamatü memüyuyexeürivacaicü muva. ³ Cura cuyaxi varavitütü, tupirisixi mara'acate memühürütüariecai vahesüa miemete Pareseusixi vahesüa miemete varavitütü, mana caninuanicü cüxemetete haurite cusirate mete'u'ütü. ⁴ Quesusiri nai timaitü 'amüramiecai hepana, nivayeyani. Müpaü tinivarutahüave, Quepai xepütehacuvautüve. ⁵ Müme müpaü metenita'eiya, Quesusi Nasaretitanaca. 'Iya müpaü tivarutahüave, Nesü nepühücü. Cura miyetuaniquecai mana niutivecaitüni vahamatü. ⁶ Hicü ne nepühücü tivarutahüavecu yucuta meniyeüne, mecanatixürieni cuiepa. ⁷ Ayu-mieme tavari müpaü tinivaruta'ivaviya, Quepai xepütehacuvautüve. Müme müpaü mete'utiyuane, Quesusi Nasaretitanaca. ⁸ Quesusi müpaü tivaruta'ei, Yanepütixehahüave, ne nepühücü. Xücaru xenesicuvautüveni ne, xequenivaruhayeva 'ime memüyehucü, ⁹ maye'anicü niuquieya que mainecai, Müme pemünesiyetuiiri nepücavareuyexüriexüa xeime. ¹⁰ Hicü Simuni Pecuru cusira 'acavietü nivatihana. Mara'acame mühürütüariecai ti'uximayatameya niuvani. Serietana mieme nacaya neucuviteni. Ti'uximayatame Marucu catinitevacaitüni. ¹¹ Hicü Quesusi müpaü tinitahüave

Pecuru, 'Acusira queneucaquesa painatana. Ne necarenu'ieni 'iya tecüxita mieme ne'uquiyari münesi'itüani yanemüranayeyanicü.

Mara'acame mühürütüariecaisüa que müti'atüarie Quesusi

(Mateu 26:57-58; Maricuxi 14:53-54; Rucaxi 22:54)

¹² Hicü cuyaxiri, cuyaxi tiva'aitüvameri, Huriyusixi vatupirisixiri mecaniviya Quesusi. Menihüani. ¹³ 'Anasisüa meri mecani'atüani. 'Iya Caipasi munieya nihücütücaitüni. Caipasi mara'acate vahepaüsita canihürütüariecaitüni mücü viyarisie. ¹⁴ Caipasi tihücütücai que mü'ane müvaruti'imaiyaxü Huriyusixi masi 'aixüa müyünicü xevitü tevi mümünicü teüteri vahesie mieme, 'utaitü.

Pecuru que mütiyucu'imavacai, quename Quesusi ca-maicai 'utaitü

(Mateu 26:69-70; Maricuxi 14:66-68; Rucaxi 22:55-57)

¹⁵ Mericüsü Simuni Pecuru niveiyacaitüni Quesusi, xevitüta tiyü'üquitüvame tiveiyacai. Mara'acame mühürütüariecai nimaicaitüni 'iya tiyü'üquitüvame. Quesusimatü neutahani mara'acame mühürütüariecai curarutanapai. ¹⁶ Pecurusü mana niutivecaitüni tacua quitenie 'aurie. Hicü mücü tiyü'üquitüvame mara'acame mühürütüariecai mimaicai mana neyani. Nitahüave quitenie tihüveme, curarutapai Pecuru ni'atüani. ¹⁷ 'Üimari quitenie müti'hüvemetücai müpaü tinitahüave Pecuru, 'Ecüta 'icü tevi teyü'üquitüvame-temama vahesüa mieme pecatihücü. 'Iya tiutayü, Ne pücatixaü. ¹⁸ Hicü te'uximayatamete tupirisixi vahamatü mana meniuti'ucaitüni mecüxetü me'atinaica, muhaütücaicü. Pecuruta vahamatü niutivecaitüni cüxetü.

'Anasi que mütitaviviyaxü Quesusi

(Mateu 26:59-66; Maricuxi 14:55-64; Rucaxi 22:66-71)

¹⁹ Mericüsü mara'acame mühürütüariecai canita'ivaviya Quesusi teyü'üquitüvametemama vahepaüsita, tita müti'üquitacai hepaüsita. ²⁰ Quesusi müpaü tinita'eiya, Ne teüteri vahüxie netinicuxatacaitüni cuiepa. Ne neheyemecü netini'üquitacaitüni tuquiteta, tuqui 'amüpatata, haque yunaitü Huriyusixi memüyutixexeüriva. Ne tixaütü nepücaticuxatacai 'avie. ²¹ Tityari peneticu'ivaviya ne. Quenivaruta'ivaviya müme memünesi'eniecai püta, siparasü que nemütivacuxaxatüvacai. Camü 'ime mecatenimaica que nemutayü. ²² Müpaü 'utayüca, xevitü tupiri mana mutivecai canivani Quesusi müpaü 'utaitü, Quepaü petita'eiya mara'acame mühürütüarie. ²³ Quesusi müpaü tita'ei, Xücasü 'axa ne'utaineneni, quetineutahecüata tita 'axa müti'anecü. Me xüca 'aixüa ne'utaineneni, titayari penetiüva. ²⁴ Hicü 'Anasi neinü'ani hüiyacame Caipasisüa mara'acame mühürütüariecaisüa.

Pecuru tavari que mütiyucu'imavacai, quename Quesusi camaicai 'utaitü

(Mateu 26:71-75; Maricuxi 14:69-72; Rucaxi 22:58-62)

²⁵ Mericüsü Simuni Pecuru mana niutivecaitüni cux-etü. Hicü müpaü mete'itahüave, 'Iya teyü'üquitüvame-temama vahesüa mieme pecatihücü. Mücü niyu-ta'imani, müpaü niutayüni, Ne pücatixaü.

²⁶ Mara'acame mühürütüariecai te'uximayatame-temama xevitü, 'Iya Pecuru minacavite canimariyatü-caitüni. Mücü müpaü rehüave, Quete ne necamarexei vana haraverita hamatüana pe'uyeicame. ²⁷ Tavari niyuta'imani Pecuru. Yapaucua niutahiva vacana.

Piratusüa que mütiu'atüarie Quesusi

(Mateu 27:1-2, 11-14; Maricuxi 15:1-5; Rucaxi 23:1-5)

²⁸ Hicü Caipasisüa meheyecüneca mecani'atüani Quesusi 'isücame quie. Niyuimuanatücaitüni. Mümeri mepücaheutahaxüa 'isücame quita capa meca'itiatü me'acüneccü, masi Pasicua 'icuaiyari memütecuanicü.

²⁹ 'Ayumieme Piratu tacua nivayeyani vahüxie. Müpaü niutayüni, Titacü xete'ixaneta 'icü tevi. ³⁰ Müme müpaü metenita'eiya, Xüca 'icü 'axa catiyurienenique, tepüca-masiyetuirieniqueyu. ³¹ Hicü Piratu müpaü tivarutahüave, Xequenanuvitüqui. Xequeneuta'inüata xe'in-üari niuquiyari que maine. Huriyusixi müpaü mete'itahüave, Tame heiserie tepücahexeiyatiemimienicü tevi. ³² Mücücü naye'ani Quesusi niuquieya mutainecai que mütimüniquecai ticuxatatü.

³³ Hicü tavari Piratu neutahani 'isücame quita. Nitahüave Quesusi, müpaü tinitahüave, 'Ecü Huriyusixi petiva'aitüvame. ³⁴ Quesusi müpaü tita'ei, 'Acümana müpaü petiutaine, hipatü nusu memate'utahüavixü nehepaüsita. ³⁵ Piratu tita'ei, Ne netihuriyu. 'Ateüterima, mara'acate memühürütüarie mepümasiyetua nehüsä. Que petiuyuri. ³⁶ Quesusi müpaü tita'ei, 'Ena cuiempa pücamieme que nemüti'aita. Xüca 'ena cuiempa miemetüni que que nemüti'aita, netupirisixima mecaniyucitüveniqueyu nemücayetuiyanicü Huriyusixi vahesüa. Masi hicü que nemüti'aita 'uva pücamieme. ³⁷ Piratu müpaü tita'ei, 'Ecü pecaniutaineneni ne ti'aitame nemühücü. 'Ayumieme necaniutinüiva, 'ayumieme cuiempa necaninuani, nemütitahecüatanicü tita yuri müraine hepaüsita. Yunaitü yuri mürainesie miemete mecaneni'enieca ne'utaniucame. ³⁸ Piratu müpaü tinitahüave, Que titita yuri maine.

'Isücame que mütiuta'aitaxü, Quesusi mümierienicü

(Mateu 27:15-31; Maricuxi 15:6-20; Rucaxi 23:13-25)

Hicü müpaü 'utayüca tavari nivayeyani Huriyusixi vahüxie. Müpaü tinivarutahüave, Ne tixaü nepücatuicaxei nemütihüpanicü hesiena. ³⁹ 'Ipaü cani'aneni xeyeyari, xeime nemüxexünirienicü Pasicua 'ixüarari-pa. Mericüte, xecateyuvaüriya nemüxexünirieni Huriyusixi tixe'aitüvame. ⁴⁰ Hicü müpaü meniutihiva tavari, Mücü pücatixaü, Vaxavaxi püta me'utiuyatü. 'Iya Vaxavaxi catinnavayametücaitüni.

¹⁹ Hicü Piratu neivitüni Quesusi, tiniuta'aita mücu-veyaxüanicü. ² Cuyaxita xuya mumayari me'utasaca mu'uyasie menenutimanirieni. Herie mieme 'ixuriqui mütaüraüyecü menenacuvirieni.

³ Hüsiena meni'axecaitüni müpaü me'utiuyatü, 'Aixüa 'acu Huriyusixi tiva'aitüvame. Menicuvaxüanita.

⁴ Hicü tavari tacua nivayeyani Piratu. Müpaü tinivarutahüave, Camü 'uva tacupai nepüxe'atüirieni xemütemaicaicacü tixaü nemücatuicaxei hesiena nemütihüpanicü. ⁵ Hicü Quesusi nivayeyani xuya mumayari 'anamatü, herie mieme 'ixuriqui mütaüraüye 'anacuvietü. Müpaü tivarahüave, Camü tevi. ⁶ Hicüri mara'acate memühürütüariecai tupirisixita quepaucua memixei meniutihiva müpaü me'utiuyatü, Curuxisie xemeni'a, curuxisie. Piratu müpaü tivacühüave, Xemesü xequenunuvitüqui, curuxisie xequenemi'a. Neri tixaü nepücatuicaxei hesiena nemütihüpanicü.

⁷ Huriyusixi müpaü mete'ita'ei, Tame 'inüari niuquiyari tecanexiyani. Mücü 'inüari que maine, neuyeveca 'icü mümüni Cacaüyari nu'aya mayuyeitüacü.

⁸ Piratu 'icü niuquie 'u'enieca masi väca neu-macaitüni. ⁹ Tavari 'isücame quita heutahaca müpaü tinitahüave Quesusi, Haque pepemieme 'ecü. Quesusiri haquevasü cacanita'eiya. ¹⁰ Piraturi müpaü tita'ei, Pecanetita'eiya ne. Pecatimate ne heiserie nemexeyia nemümasixünacü, heiserie nerexeyata curuxisie nemümasimienicü. ¹¹ Quesusi müpaü tita'ei, 'Ecü heiserie pepücahexeiyaniqueyu nehepaüsita taheima miemecü xüca pecapitüariecaque. 'Ayumieme 'iya münesiyetua 'ahesüa, mücü masi väcava 'axa tini-uyurieni. ¹² Piratu 'ayumiemeri tinicuvaunecaitüni que mütxünacü. Huriyusixi mecaniutihiva müpaü me'utiuyatü, Xüca 'icü pe'uxüna, pepüca'inaqui'erie Ti'aitame Sesaxi. Yunaitü te'aitamete memayuyeitüa mecaney'eunieca Sesaxi.

¹³ Hicü Piratu 'icü vaniucü 'u'enieca nivayehana Quesusi. Mana caniucayerüni Piratu yu'üvenisie Macutenusariya müracutevasie, Hepürayusixi vaniucü Cavata müracutevasie. ¹⁴ 'Iya tucarisie meniha'aritücaitüni Pasicua 'ixüarariyari. 'Esivatücacu tuca nayeiximecaitüni. Müpaü tinivarutahüave Huriyusixi, Camü tixe'aitüvame. ¹⁵ Mümeri meniutihiva, Quenanuvitüqui, quenanuvitüqui, curuxisie quenemi'a. Piratu müpaü tivacühüave, Quetütüri curuxisie nepeimieni tixe'aitüvame. Mara'acate memühürütüariecai müpaü mete'ita'ei, Tame xeime tepücahexeiyati'aitüvame, Sesaxi xeiçüa pütati'aitüvame. ¹⁶ Hicü nivayetuirieni curuxisie mümierienicü. Hicü meneihana Quesusi.

Quesusi que mütiemie curuxisie

(Mateu 27:32-44; Maricuxi 15:21-32; Rucaxi 23:26-43)

¹⁷ Yucuruxi 'atütü mana neyani Müqui Mu'uya Manuca müracutevasie, Hepürayusixi vaniucü Curucuta müracutevasie. ¹⁸ Manari curuxisie menitivieni. Yuhutame hamatüana meteverutivütüa naisata, Quesusi vahixüata. ¹⁹ Piratuta 'inüari niuta'utüani. Curuxisie neimani. Müpaü catine'ucaitüni, QUESUSI NASARETITANACA HURIYUSIXI TIVA'AITÜVAME.

²⁰ Huriyusixi yumüiretū menititerüva 'iya 'inüari quiecarī mehuracū Qesusi mamieriesie. Hepūrayusixi Xumatari Cūriyecusixi vaniūquitecū pūraye'uxacai.

²¹ Hicū Huriyusixi vamarā'acate memühiritüariecai müpaū metenitahüave Piratu, Pepūcaniū'utüani Huriyusixi Tiva'aitüvame. 'Ipaū pūta, 'Iya mainecai Huriyusixi nepütiva'aitüvame pepütiniū'utüani. ²² Piratu müpaū tivaruta'ei, Que nemütü'utüa netiniū-ta'utüaniri.

²³ Hicū cuyaxi curuxisie me'icavieca Qesusi, 'ixuriquiteya meneutahuriexüani. Naucame menayeitüani, yuxexütü cuyaxi xei 'ixuriquiyari memexeyanicū, tetüata mieme 'ixuriquita 'aparüte yuxaūta. Tetüata mieme 'ixuriquieya pūcavipecai, yuxevitü ni'isecaitüni naitü. ²⁴ Hicū müpaū meteniyutahüaveni, Camū tepūca'itisanani. Masi tepütata'iva, siparasū quepai pe'iva. Müpaū tinaye'atüarieni 'utüarica müpaū maine, Ne'ixuriqui meniutapataxüani yuhesie mieme, ne'ixuriquicū menayu'iva.

Mericüsü müpaū mecateniuyurieni cuyaxi. ²⁵ Qesusi curuxieya 'aurie meniti'ucaitünita Qesusi varusieya, varusieya 'ivaya, Mariya Cüreupa 'üyaya, Mariya Mararatanaca yunaitü. ²⁶ Qesusisü varuxeyaca mana meti'ucacu yuvarusi, 'iya tiyü'üquitüvame münaqui'eriecai, müpaū tinitahüave yuvarusi, 'Uca 'acu, camū 'anive. ²⁷ 'Arique müpaū tinihiritüani 'iya tiyü'üquitüvame, Camū 'avarusi 'utaitü. 'Iya tucarisie tiyü'üquitüvame yuhesüa nei'inieni.

Qesusi yu'iyari que mütiyetua

(Mateu 27:45-56; Maricuxi 15:33-41; Rucaxi 23:44-49)

²⁸ 'Anari Qesusi müpaū timaitü naitü 'ari maye'atüariecū, 'utüarica maye'atüarienicū müpaū niutayüni, Nepeuharimücū. ²⁹ Xari mana niucateitüni vinu masina hūnetü. Hicū ha 'isevime mucuxani me'utahüniyaca vinu masinacū, hisupu cūyeyarisie me'iyeca, teniena meneitiserieni. ³⁰ Qesusi he'inüataca vinu masina müpaū niutayüni, Canaye'aniri. Yumu'usie 'anacatusireca niyetuani yu'iyari.

Cuya que müreitise Qesusi 'aquitana

³¹ Mericüsü 'iya tucarisie meniha'aritäacaitüni 'ixüarari. 'Ayumieme Huriyusixi menitavavirieni Piratu vavutate memütitaracū memüvaraca'unicū, caxarite memücauyahayevacū curuxisie me'uyevütü 'uxipiya tucarisie. 'Iya 'uxipiya tucari yemecū cani'ixüararitücaitüni. ³² 'Ayumieme cuyaxi mana meniu'axüani, memucavütüarie curuxisie hamatüana xeime vatuteya meniutitara, xeimetari vatuteya mete'utitaraxü. ³³ Qesusisüa me'u'axüaca vatuteya mepūca'utitaraxü memixeicū müquime.

³⁴ Masi xevitü cuya pisicacū neitiseni 'aquitana. Yapaucua naneni xuriya hata. ³⁵ Que mü'ane munierixü tiniutahecüata. Tita mütitahecüata yuri canaineni. Mücūta tinimaica yuri mainecū, yuri xemüte'eriecacū xemeta. ³⁶ Müpaū tiniuyüni 'utüarica maye'atüarienicū müpaū mutaine, 'Umeyari pūcatitare. ³⁷ Tavari xevitü

'utüarica 'ipaū naineni, Mecani'ixüariecuni que mü'ane memuse.

Teuquiyapa que memüteheite Qesusi

(Mateu 27:57-61; Maricuxi 15:42-47; Rucaxi 23:50-56)

³⁸ Mericüsü 'arique Cuse 'Arimateyatanaca canitavavirieni Piratu menucuenicū Qesusi caxarieya. 'Iya Cuse Qesusisüa mieme catiniyü'üquitüvameitüni 'avie, müvamacarücaicū Huriyusixi. Piraturi canipitüani. Neyani, caxarieya necueni. ³⁹ Nicuremu mana ninuanita meripai hesüana munua yüvicüta. 'Iyasü miru haruhemame visi mu'ua mutacuicuiya ni'atüani merie necapaū paümeme. ⁴⁰ Hicū meneicueni Qesusi caxarieya. Menicu'eima 'ixuriquitecū visi mu'ua me'icavirieca. Müpaū cani'aneni Huriyusixi vayeiyari teuquiyacū. ⁴¹ Mana curuxisie mamieriesie haraveri niyemacaitüni. Haraverita teuquiyapa xique müvaye'inierie nicumacaitüni. Xevitü cuxi mücū teuquiyapa pūcacateuquievecai. ⁴² Muva 'ayumieme meneiteni Qesusi, Huriyusixi memüyuha'aritäcaicū 'iya tucarisie, teuquiyapa mehuracaicū.

Que müranucuque Qesusi müquite vasata

(Mateu 28:1-10; Maricuxi 16:1-8; Rucaxi 24:1-12)

²⁰ Mericüsü mexüacame tucariyarisie semanasie teuquiyapa ninuani Mariya Mararatanaca 'uyüvi-cacu cuxi yuimuana. Heuhüiyacame niuxeiya tete teuquiya hüxie meucatei. ² Hicū nausarümetü neyani. Simuni Pecurusüa ninuani, xeimesüata tiyü'üquitüvame Qesusi minaqu'eriecaisüa. Müpaū tinivartahüave, Teuquiyapa menivayecueni Ti'aitame. 'Asitepūcatemate haque memeite. ³ Hicū Pecuru neyani xevitü tiyü'üquitüvamematü. Teuquiyapa menahucaitüni. ⁴ Yuhepaüsita meniunausarüme-caitüni. Xevitü tiyü'üquitüvame masi niutanausacai, Pecuru na'iva, naye'ani meri teuquiyapa. ⁵ 'Anahuca nixeiya 'ixuriquite mana 'acateme, peru muva pūcaheutaha. ⁶ Hicū Simuni Pecuru 'u'imatütü ninuani. Teuquiyapa neutahani. 'Ixuriquite niuxeiya mana 'acateme. ⁷ Tuvaxa tiuxei mu'uya me'eimecai 'ixuriquite 'aurie caticateme, yateva ticateme pūta tutunime 'uxeicüa. ⁸ 'Ana neutahani 'iya tiyü'üquitüvame 'umexüatü munua teuquiyapa. Nixeiya, yuri tiniuta'erieni. ⁹ Müme cuxi mepūcaheitimaivavecai 'utüarica meuyevecaicū müquite vasata manucuqueni maine. ¹⁰ Hicū teyü'üquitüvamete yuquie menecüne.

Masiücütü que mürayuyeitüa Qesusi Mariya Mararatanaca hüxie

(Maricuxi 16:9-11)

¹¹ Mericüsü Mariya teuquiya hüxie niutivecaitüni tacua 'utasuatü. Hicū 'utasuatü nanahuni, teuquiyapa neutaniere. ¹² Mana nivaruxeiya niuqui tuayamete yuhutame me'anacatuxame. Xevitü Qesusi mu'uya manucatei nacateitüni, xevitüta quetaya manucatei racatei haque Qesusi caxarieya manutequiecai. ¹³ Müme müpaū metenitahüave, Neuxei 'uca, titayari petiutasuaca. ¹⁴ Müpaū tivacühüave, Neti'aitüvame

mepecuei, 'asinepücatimate haque memeite. Müpaü 'utayüca ta'aurie naveni. Nixeiya Quesusi mana 'utiveme, masi 'asipücatimaicai müquesusitücaicü. ¹⁵ Quesusi müpaü tinitahüave, Neuxei 'uca, titayari petiutasuaca. Quepai pepüracuvaune. Mücü haraveri-came 'erietü müpaü tinitahüave, Neuxei 'uqui, xüca 'ecü peheicueni, queneneutaxatüa haque pemeite. Neri nenenucueimücü. ¹⁶ Quesusi müpaü ticühüave, Mariya 'acu. 'Iya hepana 'aniereca müpaü tinitahüave Hepürayusixi vaniüquicü, Xavuni, taniuquicü Ti'üquitame maine. ¹⁷ Quesusi müpaü ticühüave, Pepücanesiviyani. Ne'uquiyarisüa nepüca'anutiyeive cuxi. Masi ne'ivama vahesüa quenemie. Müpaü quetinivare-tahüavi, Ne'uquiyarisüa müxe'uquiyarisüa nenanutiyeimücü, necacaüyarisüa müxecacaüyarisüa neranutiyan. ¹⁸ Hicü Mariya Mararatanaca mana ninuani müpaü tivacuxaxatüvatü teyü'üquitüvamete Ti'aitame muxecü, müpaü mürehüavecaicü.

Masiücütü que mürayuyetitüa Quesusi teyü'üquitüvamete vahüxie

(Mateu 28:16-20; Maricuxi 16:14-18; Rucaxi 24:36-49)

¹⁹ Mericüsü 'acayunecu mücü mexüacame tucariyarisie semanasie, teyü'üquitüvamete memütitecaisie quiteniete reunatücaicacu memüvamacarücaicü Huriyusixi, Quesusi ninuani. Vahixüapa niutaqueni. Müpaü tinivarutahüave, Xüca xeca'uximatüarieca yu'iyarisie. ²⁰ Müpaü 'utayüca nivaruxeisitüani yumamate yu'aqui. Teyü'üquitüvamete meniyutemamaviecaitüni Ti'aitame mexeyatü. ²¹ Hicü Quesusi tavari müpaü tivarutahüave, Xüca xeca'uximatüarieca yu'iyarisie. Ne'uquiyari munesihyenü'apaü, neta müpaü necanixeheutanü'axüani. ²² Müpaü 'utayüca nivaruyamani. Müpaü tivarutahüave, Xequeneutanaqu'eri 'Iyari Mütiyupata. ²³ Sepa que memühate xemütevareuyehüvirieni tita 'axa memüteyurie, meteneuyehüviyariecuni. Sepa que memühate xemüvavesitüaca tita 'axa memüteyurie, menivecacuni mepücauyatüna.

Tumaxi yuri que mücati'eriecai

²⁴ Mericüsü Tumaxi Vavari mütitevacai tamamata heimana yuhutame vahesüa mieme canihücütücaitüni. 'Iya vahamatü püca'uyeicacai quepaucua Quesusi munua. ²⁵ Hicü hipatü teyü'üquitüvamete müpaü metenicuxaxatüvacaitüni, Ti'aitame tecaniuxeiya, me'utiuyatü. 'Iya tivacühüave, Xücaru mamayasie neca'ixeyani cürapuxi 'uxayari, xüca ne'itüvamecü neca'imayüani cürapuxi 'uxayari, 'aquieya xüca nemamacü neca'imayüani, yuri nepücatita'erieniri. ²⁶ Mericüsü 'atahairieca tucari 'anucayacu tavari menititecaitüni quita teyü'üquitüvametemama. Tumaxita vahamatü tiucatei. Hicü quiteniete reunarümacacu Quesusi ninuani. Vahixüapa niutaqueni. Müpaü tinivarutahüave, Xüca xeca'uximatüarieca yu'iyarisie. ²⁷ Hicü müpaü titahüavixü Tumaxi, Quenaye'a, 'a'itüvamecü queneneumayüa nemamatesie, 'amamacü queneneumayüani ne'aquita. Yuri

pecati'erietü pepüca'ayeiximeni, yuri peti'erietü püta quenaye'a. ²⁸ Tumaxi müpaü tinita'eiya, Neti'aitüvame necacaüyari 'acu. ²⁹ Quesusi müpaü titahüave, Yuri petiuta'erie pemünesi'uxeicü. Müme memücanesixeyavave peru yuri memüte'erie, müme mecaniyutemamavieca.

Titayari maca'utüari xapa

³⁰ Mericüte, 'inüari yücü 'aneneme müireme yatiniyurieneaitüni Quesusi teyü'üquitüvamete vahüxie, que mücare'utüarie 'icü xapasie. ³¹ 'Icüricanaca'utüarieni yuri xemüte'eriecacü Quesusi mücürisitucü, Cacaüyari münu'ayacü. Yuri xete'erietü tucari xemexeyanicü hesüana xemiemetetütü raca'utüarie.

Masiücütü que mürayuyetitüa Quesusi teyü'üquitüvamete 'atayuhutame vahüxie

21 Mericüsü 'arique tavari Quesusi masiücütü nayuyetitüani teyü'üquitüvamete vahüxie Tiveriya haracunayarisie. 'Ipaü masiücütü nayuyetitüani. ² 'Axeicüa meniu'uvacaitüni Simuni Pecuru, Tumaxi Vavari mütitevacai, Natanaheri Canatanaca Carereya cuieyarisie mieme, Severeu nivemama, teyü'üquitüvametemama hipatü yuhutatü. ³ Simuni Pecuru müpaü tinivarutahüave, Ne nepüquesüveyami. Müpaü mete'itahüave, Tame 'ahamatü tepuhu tanaitü. Mana menecüne, canuvacie menicayaxe. Mücü tucarisie tixaütü mepücate'u'axixü. ⁴ Mericüsü 'esiva 'uhecüacacu mana niutaqueni Quesusi haracuna tesita. Masi teyü'üquitüvamete mepüca'imaicai Quesusitüme. ⁵ Hicü Quesusi müpaü tinivarutahüave, Neuxei temari, 'icuai xecatehexeiyaya. Müpaü mete'ita'ei, Havaicü. ⁶ 'Iya tivacühüave, Vipi xequeneucavivi canuvaserietä. Mana xecanivacaxeyacuni. Mana meneicavivieni. Mepüyatetexi me'ihanatü memüvaücavacacü quesüte. ⁷ Hicü 'iya tiyü'üquitüvame Quesusi minaqi'eriecai müpaü tinitahüave Pecuru, Cari Ti'aitame canihücütüni. Hicü Simuni Pecuru 'u'enaca quename Ti'aitame hücutücai, yu'ixuriqui herie mieme 'anacuvieca 'amavetü 'amuyeicacacü, hapa neucasuna. ⁸ Hipatü teyü'üquitüvamete canuvacie meyetetü mecani'axüani vipi me'uhaximetü quesüte mehüneme. Cuiepa pücahetevacai, huta teviyari heimana tamamata mamayari xecüa petevacai. ⁹ Cuiepa me'u'axüaca tü meniuxeiya 'etinereme, quesü tüpa 'acaimete'uxeipamame. ¹⁰ Quesusi müpaü tinivarutahüave, Qesüte xique xemüvarutivi xequenivara'üi. ¹¹ Simuni Pecuru mana neutimaque, vipi canihana cuiepa. Qesüte 'amepapatü menihünecaitüni, xei sienituyari heimana huta teviyari heimana tamamata heimana yuhaicatü menyupaümecaitüni. Sepanetü memüvaücavacai, püca'utanasixü vipi. ¹² Quesusi müpaü tinivarutahüave, Xequenacüni xequetenecuacari. Teyü'üquitüvamete ni xevitü pücauyavüriyacai 'ecü que pepüpaicü titahüaveque, Ti'aitame mühücütücaicü

memütemaicaicü. ¹³ Hicü Qesusi mana ninuani, pa nanucu'üni. Nivarumini, quesü yaxeicüata tivarumi.

¹⁴ 'Ana hairieca masiücütü nayuyeitüani Qesusi teyü'üquitüvamate vahüxie müquite vasata 'anucueca.

Nemuxasi türixi quetinivarumicua, que mainecai

¹⁵ Mericüsü mete'ucuacu Qesusi müpaü tinitahüave Simuni Pecuru, Simuni 'acu Vani nu'aya, vaücava penetinaqui'erie, 'ime 'esiva xeicüa menesinaqui'eriecacu. 'Iya rehüave, Hü Ti'aitame. 'Ecü pepütimate nemümasinaqui'erie. Titahüave, Mericüte, nemuxasi türixi quetinivarumicua. ¹⁶ Hutarieca müpaü titahüave, Simuni 'acu Vani nu'aya, penetinaqui'erie. Müpaü titahüave, Hü Ti'aitame. 'Ecü pepütimate nemümasinaqui'erie. Müpaü titahüave, Nemuxasi queniva'üviyani. ¹⁷ Hairiecarititahüave, Simuni 'acu Vani nu'aya, penetinaqui'erie. Pecuru niyuhiverieca hairieca penetinaqui'erie mütitahüavixücü. Müpaü tinitahüave, Ti'aitame, 'ecü nai pecatinimaica. Pepütimate nemümasinaqui'erie. Qesusi titahüave, Quetinivarumicua nemuxasi. ¹⁸ Niuqui caniseüyeni que nematicühüave, quepauca pemühecuacai 'acümana pena'ahüayacaitüni peticuyeicacai haque pe-meuyeimücücai. Quepauca pemütaseüye, xevitü camananahüamücü maranuhana haque pemüca-

heuyeimücü, 'amama penitaseraxüamücü. ¹⁹ Müpaü niutayüni tihecüatatü que mütimüniquecai visi 'aneme 'ayeitüanique Cacaüyari. Müpaü 'utayüca müpaü tinitahüave, Quenenanuveya ne'utüma.

Mücü tiyü'üquitüvame Qesusi minaquieriecai

²⁰ Pecuru ta'aurie 'aveca nixeiya mücü tiyü'üquitüvame Qesusi minaquieriecai, mücü memüte'ucuaisie 'auriena mucatei müpaü mütitahüavixü, Ti'aitame que paicü masiyetüani. Nixeiya 'iya varuveiyame. ²¹ Pecuru 'ixeyaca mücü, müpaü tinitahüave Qesusi, Ti'aitame que tiyurieni 'iya. ²² Qesusi müpaü ticühüave, Xüca nesi'unaqueque 'icü müyuhayevacü nemunuanique, quesü pe'aneniqueyu 'ecü. Quenenanuveya ne'utüma. ²³ 'Ayumieme ta'ivama vasata 'icü niuqui canixasivacaitüni, quename 'iya tiyü'üquitüvame camüniquecai. Masi Qesusi müpaü pücatitahüavixü mücamüniquecaicü. Xüca nesi'unaqueque müyuhayevacü nemunuanique, quesü pe'aneniqueyu 'ecü, püta titahüavixü.

²⁴ Mücü tiyü'üquitüvame canihücütüni que mü'ane mütihecüata 'icü hepaüsita, que mü'ane mütiuti'utüa 'icü. Tepütimate tita mütihecüata yuri maine.

²⁵ Vaücava cuxi yücü 'anenetü canixuaveni que mütiuyuri Qesusi. Xüca xexuitü tiuti'utüarienique, müpaü nepüticu'eriva, 'ena cuiepa pücatinaque-niqueyu xapate mütiti'utüarieniqueyu. Müpaü xeicüa.

Nü'arisixi

Que memüte'utahüavarie memeixeyaniquecaicü 'Iyari Mütiyupata

1 Neuxei Teuquiru, matüaripai mieme xapa nep-utavevi mexüacame, nai que mütiuyü hepaüsita ticuxatame, Qesusi que mütisutüa yatiyurienetü yati'üquitatü. ² Müpaü tiuyurieca, 'ana nanutiv-itüquieni, 'aisica varupitüaca nü'arisixi mü-varanuyeteüxixü, 'Iyari Mütiyupata yati'aitacacu. ³ Tiu-cuineca mücü, vahesüa 'ayenieretü puyuhecüatacai mamarivaveme tiyurienetü. Huta tevyari tucari mepix-eiyacai. Tinivacuxaxatüvacaitüni que müti'ane Cacaü-yari ti'aitametüacu.

⁴ Hicü vahamatü 'a'ucaitü 'ipaü tinivaruta'aitüani, Xepüca'ayecücani Querusareme, masi xequetenecue-vieca tita ne'uquiyari mütixatacai quename tixehanü'airieni, que nemütixe'utahüavixü. ⁵ Vani hacü tiniuca'üyacaitüni, xeme püta xepüca'üyarieni 'Iyari Mütiyupatacä yapaümexa tucari tixüyu. Müpaü niutayüni.

Qesusi que müranutitüa

⁶ Mericüsü müme hamatüana memuyucuxeürie mü-paü metenicu'ivaviyacaitüni, Neuxei Ti'aitame, hicü petatipitüa tame 'Ixaherisixi teüteriyari temütetati'aitüanicü meripaipaü. ⁷ Mücüsü müpaü tinivartahüave, Xeme xehesie pücatinaque xemütemaicacü viyari tucari hepaüsita. Ne'uquiyari püta nipata mücü naime heiserie mexeyanicü hepaüsitana. ⁸ Masisü xecanitürücariyariecuni 'Iyari Mütiyupata xehesie tiviyayu. Xemunenierixü xepüyüaca xetehecüatatü ne-hepaüsita Querusareme, naisarie Cureyasie Samariyasie naisarie cuie manunierapai.

⁹ Müpaü 'utayüca, müme me'ixeyacacu, nanutiv-itüquieni. Hai niucuyani memüca'ixeyacü. ¹⁰ Hicü yuheima me'utinenierecacu mexi 'utimiecai, camü 'uquisi yuhutatü va'aurie meniuti'uni me'anacatuxatü. ¹¹ Müme müpaü metenivarutahüave, Carereyatari 'acu, titayari yuheima xete'utineniere. Mücütütü xesata 'uvetü meutivitüque yuheima Qesusitütü, que xemüte'ixei heutimieme yuheima, yaxecüa 'anetü caninuamücü.

Que, memütehenuyexei xeime mühürütüarienicü Cura tiutahayevacu

¹² Mericüsü yemuri Huriva Mati'usie me'ayenexüaca Querusareme meniu'axüani. 'Uxipiya tucarisie tevi que mütipitüarie muyeicanicü, müpaü pehura

Querusareme. ¹³ Me'u'axüaca, quita meheutahaxüaca meneuticüne qui taüta. Mana mepü'axecai Pecuru Cacuvu Vani 'Atürexü Piripe Tumaxi Parüturume Mateu Cacuvu 'Aripeu nu'aya, Simuni müserutisitatücai, Cura Cacuvu 'ivaya. ¹⁴ Müme yunaitü 'axeicüa mepü'ayumiemetetücai neneviericü, 'ucarita, Mariyata Qesusi müvarusieyatücai, 'ivamamata.

¹⁵ Mericüsü 'ana Pecuru nanucuqueni yu'ivama vahixüapa. Teüteri 'axeicüa meyuxeürietü xei sienituyari heimana xei tevyari yacütütü meniyupaüme-caitüni. Müpaü niutayüni Pecuru, ¹⁶ Ne'ivamarixi, neuyevecaitüni 'utüarica maye'anicü, meripai que mütiutayü 'Iyari Mütiyupata, Raviri müpaü 'utayücu Cura hepaüsita, que mü'ane müvarevitü müme memivi Qesusi hepaüsita. ¹⁷ Tame xevitü pühücütü-cai, 'icü tahürütüarica hesiena pütinaquecai. ¹⁸ Mericüsü vaniu cuie punanai mücü tumini ma'ivaxücü yatiyurieca que mücatiheiserie. Mana 'ativeca yuhuriepa pasanixü, cuinurieya naitü navivieni. ¹⁹ Querusareme memütama yunaitü mepüte'utamari. 'Ayumieme mücü cuie Haserama catinacutevaca vani-uquicü, taniuquicü Xuriya Mataxüri racuteva. ²⁰ Puta'utüarie Cuicari Xapayarisie müpaü 'anuyütü,

Que'uyemaveni quiya,
Xevitütüma püca'ayecani.

Müpaü panuyüneta,
Que müti'hürütüariecai,
Xevitü püta yaquetihürütüarieca.

²¹ Mericüte, neuyeveca xevitü müme 'uquisi tahamatü memü'uvacai tucaricü quepaucua Ti'aitame Qesusi tahesüa manuyeicacai ²² 'iya tucarisie Vani meca'üyaxüsie, 'iya tucarisie tasata manutiv-itüquieque, peuyevese xevitü müme memunenierixü tahamatü tihecüatatü mayanicü que müranucuque.

²³ Hicü yuhutame menivaruti'uitüani Cuse Varüsavaxi mütittevaca Cusitu müremu'uhüacai, Matiya.

²⁴ Meniyutanenevieni müpaü me'utiuyatü, 'Ecü Ti'aitame pecatinimaica yunaima va'iyari. Quetaneuxeisitüa que mü'ane pemanuyexei 'icü yuhutame, ²⁵ hesiena mütinakenicü 'icü hepaüsita mühürütüarienicü mütanü'arienicü, Cura yatuhayevacu yuhuyeriapa metüacü. ²⁶ 'Inüari meputavevi que mü'ane mühücütüni. Matiyasie tiniunaque. Mepi'inüataxü tamamata heimana xevime nü'arisixi vahamatü.

'Iyari Mütiyupata que mütinua

2 Mericüsü 'ixüarari 'atahutarieca semanasie mieme 'aye'acu yunaitü mepüyuxeüriecai

yametyurienique 'uxeicüa. ²Yapaucua taheima mieme 'ecapaü 'anetü niyuani türücaüyetü carima 'uyemietü. Mücü yuariya putahünixü quita memü-vayetecaisie. ³Taipaü 'aneneme mepuxei yuxexuime vahesie 'a'ucame. ⁴Yunaime püvaruvi 'Iyari Mütiyupata. Mepisutüa me'utiniütü niuquitectü, 'Iyari que müti-vapitüacai memütiniunicü.

⁵Mericüsü Querusareme mepütitecai Huriyusixi Cacaüyari memayexeyacai yunaime nuivarite vahesüa memümiemetetücai naisari muyuavitüa. ⁶Quepaucua yuariya muyua yunaitü mepuyuxeüri, mepüxamuriyacai yuxexuitü yuniuquicü memüva'eniecaicü me'utiniucame. ⁷Mepü'iyarixiecai mepühüxiyacai müpaü me'utiyaütü, Neuxei, 'icü yunaitü memutiniuca mecatecarereyatari. ⁸Quetütüri 'icü teteva'enie tax-exuitü taniuquicü memutiniuca que temüte'ununuiv-axü. ⁹Panutiyaütari, Meriyatari, 'Eramitatarari, Mesupatamiyasie temütama, Cureyasie Caparusiyasie Punitusie 'Asiyasie ¹⁰Püriquiyasie Pamüpiriyasie 'Equipitusie 'Apüricasie Sirene temütama, Xumatari memü'ivatatüve, ¹¹Huriyusixi, hipatü Huriyusixi memacü, Cüretatarari, 'Araviyatari, tanaitü tepüva'enie me'utiniucame taniuquicü, que mütimarive Cacaüyari me'utiyaneme. ¹²Yunaitü meni'iyarixiecaitüni, 'asimepücatemaicai quetütü mütiyüanecai, yuxexuitü müpaü meteyücühüavetü, Que tititari 'icü. ¹³Hipatü mevananaimatü müpaü meniutiyuanecaitüni, Mepuhuxa xEICÜA vinu macacacü.

Pecuru que müticuxatacai heiva

¹⁴Hicü Pecuru 'anucuqueca tamamata heimana xevime vahamatü, carima niutaniuni, müpaü tinivarutahüave, Neuxei Huriyusixi, yunaitü Querusareme xemütama. Xequetenemaica 'icü, xequeneneu'enie que nemütayüni. ¹⁵'Ime mepücatarüve xeme xemüte-cu'erivapaü, 'esiva xEICÜA tucari püxüca. ¹⁶Masi 'icü canihücütüni tita mütxasivacai, tixaxatame Cuheri ya'utainecacu,

¹⁷Müpaü paine Cacaüyari, tucari 'aye'ayu quepaucua mütaparirümeni, müpaü pütüyüni.

Ne'iyari nepütatüani teüteri yunaime vahesie. Xenivema nehiesie mieme mepütaniuni 'uquisi 'ucari, Xetemari hecüta heinüsipaü 'aneneme mepüxeiyani, Xe'uquiravesixi cusipa mepüteheinüni.

¹⁸Yuricü müme nemütiva'aitüa 'uquisi 'ucari vahesie Ne'iyari nepütatüani 'iya tucarisie, Nehesie mieme mepütaniuni.

¹⁹Nepühüxiyasitüani vaheima muyuavisie, Hetüanata cuiepa 'inüari nepütüyurieni vaücava, Xuriya, tai, 'aüxi cüsi nücame 'inüariyari.

²⁰Tau yüvitü canayeimücü,

Meserita xuriya payani.

'Arique 'upamie Ti'aitame mücü tucarisie marivemesie xavatümesie.

²¹'Anarique yunaitü memihüaveni que mü'ane Ti'aitame mühücü,

Müme mepütaviceisitüarieni.

²²Neuxei 'Ixaherisixi, 'icü neniucü xequene'enieca. Cacaüyari xesata pitahecüataxü Qesusi Nasaretitanaca marivemecü tiyurienetü türücaüyemecü, 'inüari tiyurienetü, 'iyacü que mütiyuri Cacaüyari xesata que xemütemate xeme. ²³Cacaüyari müpaü tiyücühüavetü, matüaripai müpaü timaitü, nicayeni müyetuianicü. 'Inüari sanamete xetevaruta'aitüaca xeniviya, vamamacü cüyesie xe'icavieca xecanimieni. ²⁴Cacaüyari nenucuquetüani 'ixünaca que mürehüiyacai müquitü. 'Iya püca'yüvecai müquitü muyuhayevacü.

²⁵Raviri müpaü paine hepaüsitanai,

Ti'aitame nepüxeiyacai yuheyemecü nehüxie, Neserieta mutivecü nepücacuyuanai.

²⁶Ne'iyarisie 'ayumieme nepünetemavi, Nenetemavietü nepütaniuni nenenicü.

Sepa necaxari 'amuca,

Mexi neta'icueva yuri nepütierie

²⁷Quename ne'iyari peca'ucu'eirieni müquime.

Que mü'ane pemupataxü 'ahesie mieme pepüca'ip-itüaca mütapüne.

²⁸Pepünesi'utamaricasitüa nemayeyurinicü.

Temavierica pepünesipitüaca vaücava, nehamatü pe'uyeicatü.

²⁹Neuxei 'ivamarixi. 'Aixüa cani'aneni heiseriemecü mütxecuxaxatüvanicü tatevari Raviri hepaüsita. Caniumüni 'iya, tiucateuqui, macateuquesie mana tiuca cuxi tasata hicüque. ³⁰Tixaxatame hücütütü catini-maicaitüni quename Cacaüyari 'üyühüritüa heiseriemecü müpaü 'utaitü, xevitü Ravirisie müyeyaniquecai heiserie püpütüarieniquecai Cürisütütü, picayeniquecai 'uvenieya müra'aitasie haitü.

³¹Matüaripai 'ixeyatü müpaü caniyutayüni, Cürisitu que müranucuque ticuxatatü, müpaü 'utaitü,

'Iyarieya püca'ucu'eirivaxü müquitü,

Vaiyarieya püca'utapünixü.

³²Mericüsü Cacaüyari penucuquetüa 'iya Qesusi. Tame tanaitü tepühüme temunenierixü temitahecüata.

³³'Anutivitüqueica Cacaüyari serieta, nitanaqui'erieni tita 'uquiyarieya mütitahüavixü mütip-itüaniquecai, 'Iyari Mütiyupata hücütüme. Mücü niutatüani que xemüte'ixeiya que xemüte'lenie. ³⁴Mücü Raviritütü püca'anutitüa muyuavisie, siepüre müpaü paine,

Ti'aitame müpaü tinitahüave 'iya müneti'aitüva,

Neserieta mexicuxi quenacani

³⁵Müme memümasi'aca'unie nemüva'atüani 'ahetüa.

³⁶Heiseriemecü 'ipaü xequetenemaica yunaitü 'Ixaheri quie quiecatari. Cacaüyari Ti'aitame payeitüa 'icü Qesusi, heiserie canipitüani que mü'ane xemumi curuxisie.

³⁷Mericüsü me'u'enanaca yu'iyarisie mepühiver-itüariecai. Müpaü metenivarutahüave Pecuru hipame nü'arisixita, ³⁸Que teteyurieni ta'ivama. Pecuru müpaü tinivarutahüave, Xequeteneuhayeva que xemüteyurie, yuxexuitü xepüca'üyarieni Qesusi Cürisitu xehüavetü. Tita 'axa xemüte'uyuri, xepüteheuyehüvyarieni.

XepütemiQuieni 'Iyari Mütiyupata. ³⁹'Icü que mutayü que mütiyurieni niuquieya xehesie pümieme, xetüriya-

ma vahesie timiemeta, yunaime teva miemete vahesie timiemeta, müme müvata'inieni Ti'aitame tacacaüyari vahesie timiemeta. ⁴⁰ Hipame müireme niuquicü püvarutahecüasitüiyaxü, nivavaviriecaitüni müpaü 'utaitü, Xequeneyutavicueisitüa hicü miemete 'axa memüte'u'iyari vasata. ⁴¹ Hicü müme niuquieya memutanaqui'eri meniuca'üyarieni. Mepüvarutinüi mücü tucarisie teüteri haica miriyari yacütütü. ⁴² Yamepü'ayumiemetetücai tita nü'arisixi memüte'üquitacai me'enietü meyuparevietü me'ititaratü pa meyunenevietü.

Que memüte'u'uvacai müme matüari Cürisitusie memüteviyacai

⁴³ Hicü yuxexütü yu'iyarisie meheumamatü menacüne. Vaücava mamarivavame 'inüari metenyuriecaitüni nü'arisixi. ⁴⁴ Yunaitü yuri memüte'uta'eri meniyuteütacaitüni yunaitü meyuxevitü, 'axeicüa mepeixeyacai naime. ⁴⁵ Yucüie yupinite mepüte'utua, mepüvapitüacai yuxexütü que memütheiyehüacai. ⁴⁶ Tucarcü yamepü'ayumiemetetücai mepüyuxeüriecai tuqui curaruyarita. Mepititaracai pa qui meuti'uta, yu'inüa meputicuai meyutemamavietü 'aixüa mete'u'iyaritü. ⁴⁷ Meputiniucacai Cacaüyari hepaüsita 'aixüa me'utiyuatü. Yunaitü teüteri 'aixüa mepütecuerivacai vahepaüsita. Tucarcü Ti'aitame püvaxeüriecai müme memütavicueisitüarieximecai vaxeviritü.

Muhurie que müranayehüiya

3 Mericüsü Pecuru Vanimatü meneuticüne tuquipa cüa caviecau tau quepauca müyuneneviva. ² Uqui hurietü mutinuivaxü mana ni'atüarivacaitüni. Tucarcü menitiyesacaitüni tuqui quitenie Visi Mü'ane müracusevasie. Mana rimusina püvavaviriecai müme tuquita memeutahaquecai. ³ Varuxeiyaca Pecuru Vani tuquita meheutahaxüaximecacu, rimusina püvavaviriecai. ⁴ Pecuru 'ixeyatü, Vanita, müpaü Pecuru tinitahüave, Qetaneuxeiyca. ⁵ Mücü nivaruxeiya tixaü mete'iminiqueme 'erietü. ⁶ Müpaü niutayüni masi Pecuru, Ni pürata tuminiyari ni huru tuminiyari nepüchexeyia. Tita nemürexeyia, mücü nepümatimini. Qesusi Cürisitu Nasaretitanacasüa nemümiemecü nepaine, quenancuquexi quenecuyeicani. ⁷ Serietana 'iviyaca mamayasie nenuchana. Yapauca niutiserire 'ücateya turuteya. ⁸ Anucusunaca niutaqueni, nicuyeicacaitüni. Vahamatü neutahani tuquita cuyeicatü 'utisucuatü 'aixüa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita. ⁹ Yunaitü teüteri menixeyia 'uyeicame 'aixüa 'utaineme Cacaüyari hepaüsita. ¹⁰ Meneitimani quename mücü hücütücai que mü'ane mutiyeixacai rimusnavietü tuqui quitenie Visi Mü'ane müracusevasie. Mepühüxiyacai mepü'iyarixiecai müya mütiyücü.

Pecuru que müticuxatacai Sarumuni Nivetariyatüa

¹¹ Hicü mücü tevi nivaruviya Pecuru Vanimame. Teüteri me'unaasarümetü mehüxiyatü vahesüa mepu'axüa Sarumuni Nivetariyatüa mütiyetevasie.

¹² Pecuru varuxeiyaca müpaü tinivarutahüave teüteri, Neuxei 'Ixaherisixi, titayari xetehüxiya 'icücü. Titayari xetatexeyia müpaü xetecu'erivatü, tatürücariyacü Cacaüyari cui temayexeyiacü nusu 'uyeicame temeyeitüa 'icü. ¹³ Apurahami 'Isahaqui Cacuva vacacaüyari tatevarima müvacacaüyari mariveme nayeitüani yunive Qesusi. 'Iya xepüyetua xepitixani'eri Piratu hüxie quepauca mücü mixünaquecai. ¹⁴ Xeme masi xepitixani'eri que mü'ane mupasie Cacaüyarisie mieme que mü'ane heiserie mexeyia, xepitavaviri tiyumemivame püta müxünarienicü, ¹⁵ tucari tiyupitüvame xepumi. Cacaüyari nenucuquetüani müquite vasata. Tame tepühüme temunenierixü temihecüata. ¹⁶ Yuri mütiuta'erücü que mü'ane mühücüsie, mücü 'ayumieme pitiseraxü 'icü xemüxeyia xemimate. Yuri que müti'erie Qesusi 'ipareviecacu, müpaü naime 'aixüa reu'eriecane yeitüani yunaime xehüxie.

¹⁷ Hicütütüri ne'ivamarixi, ne nepütimate xeme müpaü xepüte'uyuri 'asixecatemitü, xe'uquiyarima vahapaü. ¹⁸ Cacaüyari meripai müpaü putayücai yunaitü texaxatametemama müpaü me'utiyuanecacu, quename Cürisitu ticuinequecai que mü'ane Cacaüyari heiserie mipitüaniquercai. Müpaü tinaye'atüani. ¹⁹ Ayumieme xequeteneuhayeva que xemüteyurie, ta'aurie xequenaxürieca manuyeitüarienicü tita 'axa xemüte'uyuri, xehesüa 'uxipiya maye'anicü Ti'aitamesüa mieme, ²⁰ menü'anicü mücü Cürisitu que mü'ane xehesie mieme mucayeri, Qesusi heiserie mupitüari. ²¹ Peuyevese mütanaqui'eriyani taheima mexi tucari ca'aye'ave quepauca 'aixüa mütiyurieni naime, que müticuxatacai Cacaüyari, texaxatametemama hesiena mieme memupasie meripai miemete yame'utiyuanecacu. ²² Muisexi müpaü pütivarutahüavixü tatevarima, Ti'aitame müxecacaüyari tixexaxatüvame payeitüani xeime xe'ivama vasata mieme nehapaü 'aneme. Xeme xepi'enieca nai que mütiexatüave. ²³ Que mü'ane müca'lenieni mücü tixaxatame, teüteri vasata pü'unierieca.

²⁴ Camüsü yunaitü texaxatamete, Samueri meri, 'arique yuxexütü quemeyupaümetü memütecuxaxatacai, 'icü tucari hepaüsita metenihecüatacaitüni. ²⁵ Xeme texaxatamete xepüvanivema. Xehesie catiniunaque 'iya türatu Cacaüyari mitavevi xetevarima vahamatü. Cacaüyari müpaü tinitahüave 'Apurahami, Que mü'ane 'ahesie müyeyani 'aixüa nivayurimücü nuivarite cuiepa miemete yunaime. ²⁶ Mericüte, Cacaüyari 'enucuquetüaca yunive, peiyenü'a xehesie mieme meri 'aixüa müxeyurienicü, yuxexütü ta'aurie xemaxürienicü tita 'axa xemüteyurie xetecu'eirieme.

Pecuru Vanimatü que memüte'utahüavarie 'isücate vahesüa

4 Mericüsü metevacuxaxatüvacacu cuxi teüteri, yapauca vahesüa meniu'axüani mara'acate, tuqui mühürütüariematü Saruseusixi vahamatü ² meha'atü Pecuru Vani memüteva'üquitüacaicü teüteri, memüvahecüatüacaicü müquite vasata que müranacuqueni me'utiyuatü Qesusi mexatatü. ³ Mepüvarutiviyaxü,

mepüvaranutaxüri 'uxa'ariecaque mucutaicairixücüri.
⁴ Yumüiretü memi'eniecai niuqui yuri mepüte'uta'erie.
 'Uquisi 'auxüme miriyari yacütütü meyupaümetü mepacü.

⁵ Hicü 'uxa'arieca Querusaremesie mepüyucuxeüri va'uquiyarima, 'uquiravesixi, müme 'inüari niuquiyaricü memüte'üquitametetücai, ⁶ mücü meta, 'Anasi mühürütüariecai mara'acate vahepaüsita, Caipasi, Vani, Herecanuturu, yunaitü mara'acate memühürütüariecai vaquie miemete. ⁷ Mana yuhixüapa mevati'uitüaca mecanivaruta'ivaviya 'ipaü me'utiyuatü, Que 'aneme türücaria xehexeyatü, que mü'anesüa xemiemetütü müya xepüteyurie xeme.

⁸ Hicü 'Iyari Mütiyupatacü hünētü müpaü tinivarutahüave Pecuru, Neuxei teüteri va'uquiyarima 'uquiravesixi xemü'ixaherisixi, ⁹ 'icü tucarisie tepüta'ivaviyarixime 'aixüa temiyuricü tevi ticuicame, que mütiuvicueisitüarie 'icü. ¹⁰ Siepüre xequetenemaica yunaitü, yunaitü teüteri 'Ixaherisixita yamequetemaica, Qesusi Cürisitu Nasaretitanacasüa mümiemecü, mücüsie tiviyatü 'icü 'ena puve xehüxie 'aixüa reu'eri-
 etü. Curuxisie xepicavi Qesusi, Cacaüyari nenucuetüani müquite vasata. ¹¹ 'Icü tete canihücütüni xemixani'eri qui vevivamete, tete 'amünena sicurita mieme canayani. ¹² Xevitüta 'apüca'uyeica tasisitavicueisitüvame. Ni xevitü püca'ucayerie muyuavitüa tame teüteri tasata cümana temütavicueisitüarienicü, mücü xeicüa pucayerie.

¹³ Mericüsü menivaxeyacaitüni Pecuru Vanimame mecamaacame. Müpaü metenimaicaitüni hasuacua memücateyü'üquitüacaicü müme, tixaü memücatehümetücaicü. Menihüxiyacaitüni, menivaretimani Qesusimatü que memüte'u'uvacai. ¹⁴ Me'ixeyatü mücü 'uqui manayehüiya va'aurie 'uveme, mepücaüyavacai memüvanuquimanicü. ¹⁵ Mericüsü mevaruta'aitüaca memanuyecüneccü 'isücate vahesüa, mecaniuyu'enieni ¹⁶ müpaü me'utiyuatü, Qesü teteyurieni 'icü teüteri vahepaüsita. Yuricü vacümana 'inüari püreyü, yunaitü que memütemate, que mütimasiücü yunaitü Querusareme memütama vahüxie. Tame tepücaüyavave müpaü temutiyuanenicü quename 'asicatiuyü. ¹⁷ Mericüte, tavari capa cuxasivanicü teüteri vasata, cümü türücaüyemecü tepüvahürütüani 'uxa'atüni varie 'iyasüa memiemetetütü memüca'icühüavenicü xeimeri. ¹⁸ Yuhesüa mevarutahüaveca yemecü mecanivaruta'aitüani tixaü memücatecuxatanicü memücateti'üquitanicü Qesusisüa memieme-
 tetütü. ¹⁹ Pecuru Vanimatü müpaü metenivaruta'eiya, Xequeteneuta'inüata xeme xüca heiseritüni Cacaüyari hüxie temüxe'enienicü, Cacaüyari püta temüca'enienicü. ²⁰ Mesü tepücaüyavave temütehayeva tete-
 cuxatatü tita temüte'uxei tita temüte'u'eni hepaüsita. ²¹ Müme tavari yametevaruta'aitüaca menivarutatuani. Tixaütü mepücate'ucaxei memüva'uximatüacacü teüteri vacü, yunaitü 'aixüa memutiyuanecaicü Cacaüyari hepaüsita mete'utamarieca que mütiuyü. ²² 'Iya tevi huta teviyari heimana yapaümeme viyari pexeyacai mücü 'inüaricü manayehüiya.

Yuri memüte'eriecai que memüte'uyutanenevi

²³ Mericüsü me'uxünarieca meniu'axüani yuteüteri-
 ma vahesüa. Mecanivarutahecüatüani nai que memütevaccühüavecai mara'acate memühürütüariecai 'uquiravesixi vahamatü. ²⁴ Müme mevaru'enieca 'axe-
 icüa müpaü metenitahüave Cacaüyari, Nai Ti'aitame 'ecü Cacaüyaritütü muyuavi peputavevi, cuie haramara naima vahesie mütitama petiutivevi. ²⁵ Müpaü peniutayüni mücü pemüti'aitüacai Raviri tatevari yutetacü müpaü ticuxatacacu, 'a'iyari Mütiyupata ya'utainecacu, Titayari meteyuxamurie teüteri,
 Titayari xüanacüa metecu'eriva nuivarite. ²⁶ Cuiepa memütama teva'aitüvamete xurucu mepu'ucai,
 Va'uquiyarima 'axeicüa mepuyucuxeüri Ti'aitame me'aye'unietü,
 Que mü'ane heiserie mipitüa Cürisitutüme me'aye'unietü.

²⁷ Tamüsü 'anive 'ahesie mieme mupasie Qesusi hepaüsita que mü'ane heiserie pemipitüa hepaüsita, yuricü mepuyucuxeüri 'icü quiecarisie Herurexi Punisiyu Piratu teüteri memücahuriyusixiri 'Ixaherisixiri teüteriyari yunaitü. ²⁸ Meniyucuxeürie yametyurienique tita 'amamacü pemütiyurieniquecai meripai pemüti'acühüavecaicü que mütiyüniquecai. ²⁹ Hicürixüa Ti'aitame quenivaruxeiya 'axa que memutiyuane, quetatineupitüa tame pemütati'aitüa tixaü tecaheumamatü temütecuxatanicü 'aniuqui hepaüsita, ³⁰ 'ecüta 'amama queneutasera teüteri mem-
 anayexürivanicü 'inüarite petiyurienecacu mamari-
 vaveme petiyurienecacu mücü 'anive 'ahesie mieme mupasie Qesusisüa temümiemeteccü. ³¹ Hicü me'uyutaneneviecu mana niutayüani memayuxeüriesie. 'Iyari Mütiyupatacü meniutihüne yunaitü, Cacaüyari niuquieya menicuxatacaitüni mecamaamatü.

'Axeicüa que memüteheixeyacai naima

³² Queyupaümetü yuri memüte'uta'erie va'iyari caniyuxevicaitüni, yaxecüa mepüte'u'iyaricai. Ni xevitü 'asipücahainecai yupini mütipinieyatücai, masi naima 'axeicüa metenexeyacaitüni. ³³ Cui türücaüyemecü nü'arisixi mecatenihecüatacaitüni Ti'aitame Qesusi hepaüsita que müranucuque. 'Aixüa yemecü meteni'iyaricaitüni yunaitü. ³⁴ Tixaü pücareuyehüacai xevitü müme. Yuxexuitü cuie, qui nusu, memexeyacai meneituacaitüni, que memüteheitua tuminiyari meni'atüvacaitüni, ³⁵ nü'arisixi vahetüa menitimana. Menivapitüacaitüni yuxexuime que memüteheiyehüacai. ³⁶ Mericüsü Cuse, nü'arisixi meteniterüva Verunave, taniuquicü Titutuicame maine. Mücü pürevit-
 tatücai, Sipüresie petinuivaxü. Mücüta cuie pexeyacai. ³⁷ Heituaca, que müreitua menu'üi, ni'atüani, nü'arisixi vahetüa nitimana.

Hananiya Sapiramatü 'axa que memüte'uyuri

5 Mericüsü 'uqui Hananiya mütitevacai yü'üitatü Sapiramatü mecaneituani cuie. ² Yuhesie mieme 'esiva niyuhayevieni que müreitua, 'üyayata yati-maicacu. Hipame pü'atüa, nü'arisixi vahetüa piti-manaxü. ³ Hicü Pecuru müpaü tinitahüave, Neuxei Hananiya, titayari Cauyumarie 'a'iyari tinü'ü, pemüti'itai 'Iyari Mütiyupata, yapaümeme pemecu'üicü cuie pemetuasie mieme. ⁴ Süricüte quepaucua mü'acuietücai catini'apinitücaitüni. Peheituaca heiserie pepexeyacai cuxi hepaüsitana. Titayariri 'a'iyarisie peti'acühüave 'ipaü. 'Ecü teüteri pepücativaru'itai, Cacaüyari püta pecatinu'itaiya. ⁵ Hicü 'icü niuqui 'u'enieca Hananiya, 'ativeca pümü. Mepümamacai yemecü yunaitü memü'enanaxü. ⁶ Me'anucu'uca 'uquisi me'icu'eimaca mepeicuei me'icateucuque.

⁷ Hicü haica hurayari yacütütü 'aye'acu 'üyaya caninuni 'asacatimaitü que mütiuyü. ⁸ Pecuru müpaü tinitahüave, Yaquenetineutahüavi, yucuei yapaümeme cü xüca xeheituani. 'Iya müpaü tinitahüave, 'Eri, müpaü canipaümecaitüni. ⁹ Pecuru müpaü titahüave, Titayari xete'uyueni 'ipaü xemüte'i'isipacacü Ti'aitame 'Iyarieya. Neuxei 'acüna teucumete mana meniuti'uca quiteni 'aurie. Mecamananucueicunita 'ecü. ¹⁰ Yapaucua canativeni hetüana, tiumü. 'Uquisi meheutahaxüaca mepicaxei müquime. Meheicueca mecaneicuteucu cünaya 'aurie. ¹¹ Vaücava mepümamacai yunaitü memüyuyexexerivacai, yunaitü memi'eni 'icü.

'Inüarite mamarivaveme que mütiuyü

¹² Mericüsü nü'arisixi vamamacü vaücava 'inüarite mamarivaveme tiniuyüni teüteri vahüxie. Yunaitü 'axecüa meniu'uvacaitüni Sarumuni Nivetarieyatüa.

¹³ Hipatüri memamatü vahesie mepücateviyacai. Siepüre teüteri yemecü 'aixüa meniutiyanecaitüni vahepaüsita. ¹⁴ Yümüretü meniyucuxexerivacaitüni yuri mete'uta'erieca Ti'aitamesie 'uquisi 'ucari. ¹⁵ Müpaürita caye 'utüa meputuarieximecai tecuicuicate 'utasié 'isisie me'aheitü, Pecuru siqueresü 'etürieya siparasü maye'ani vahesie xeime 'anuyenecacu. ¹⁶ Yümüretüta Querusareme hura quiecatari meni'axecaitüni mevaravitütü tecuicuicate, cacaüyarixi 'axa memü'anene memüva'uximatüacai vahamame, yunaitü mepanayexüri.

Pecuru Vanimatü que memüte'utaveiyarie

¹⁷ Hicü me'anucu'uca mara'acame mühüritüariecairi, yunaitüri 'auriena memü'uvacai memütecuerivacai Saruseusixi memütecuerivapaü, müme meni'uxiva'acaitüni. ¹⁸ Mecanivarutiviya nü'arisixi, mepüvaranuta xüri casariyanata. ¹⁹ Ti'aitame niuquieya tuayame tücaricü püreyepiexü casariyanata. Püvaranuyevitü müpaü 'utaitü, ²⁰ Xequenehu, tuqui curaruyarita xequenaye'uca. Xequetenivacuxaxatüvani teüteri naime que mütixasiva tevi 'ipaü tucari que mürexiyani hepaüsi-

ta. ²¹ Me'i'enieca meneutahaxüani tuquita tuxacüta. Mana meteni'üquitacaitüni.

Mara'acame mühüritüariecai, müme 'auriena memü'uvacai me'u'axüaca menivarucuxeürieni 'isücate yunaime 'Ixaheri xiüyarimama va'uquiyarima. Mepüvarenü'a tupirisixi casariyanapai memüva'atüanicü. ²² Tupirisixi me'u'axüaca mepücavaretaxei casariyanata. Ta'aurie mepaxüri, metenivaruta-hecüatüani ²³ müpaü me'utiuyatü, Panasi casariyana tepetaxei 'aixüa renacame, tehüvemete mepeti'ucai quitenie 'aurie, perusü teteheuyepieca xeime tepücahetaxei quita. ²⁴ 'Aruvasini tuquita miemete tupirisixi ti-va'aitüvame, mara'acate memühüritüariecaita mepüvaru'enie 'icü vaniuquicü. 'Asimepücatemaicai vahepaüsita que mütiuyü. ²⁵ Xevitü nuaca tinivaruta-hecüatüani müpaü 'utaitü, Neuxei müme 'uquisi xemüvaranuta xüri, müme tuqui curaruyarita mepaye'u meteva'üquitatü teüteri.

²⁶ 'Ana 'aruvasinu petüa tupirisixi varavitütü. Menivarayevitüni siepüre carima mecavaravitütü, memüvamacarücaicü teüteri capa mevarutituaxacü tetcü.

²⁷ Mericüsü meva'atüaca menivaruti'uitüani 'isücate vahüxie. Mara'acame mühüritüariecai nivaruta'ivaviya

²⁸ müpaü 'utaitü, Tamesü cuini mieme tecatexe'uta'aitüa xemücate'üquitanicü mücüsüa xemiemetetütü. Camüsü, Querusareme xepüte'utihüniyaxü yü'üquisicacü. Xeme tahesie xepüte'ahüpaniqueyu 'iya tevi xuriyayacü. ²⁹ Pecuru nü'arisixi vahamatü mevacu'eiyatü müpaü metenivarutahüave, Püreyevese siepüre temi'enienicü Cacaüyari, teüteri sepa temücava'enieni. ³⁰ Tatevarima vacacaüyari nenucuquetüani Qesusi xeme xemimi cüyesie xe'icavivatü.

³¹ Cacaüyariri Ti'aitame Tiyuvicueisitüvame nanutiv-itüni yuserieta, müxepitüanicü 'Ixaherisixi xemütehayevanicü que xemüteyurie, tita 'axa xemüteyurie xemüteheuyehüviyarini. ³² Tame tecanühümetüni temunenierixü temütehecüata 'icü que mütiuyü hepaüsita. Müpaüta tinihecüatani 'Iyari Mütiyupata Cacaüyari müvarupitüa müme memi'enie.

³³ Müme me'u'enanaca meniuyeha'ani menivacuicucaitüni. ³⁴ Hicü xevitü 'anucuqueca memayuxeüriesie Pareseu mühücütücai, Camarieri mütitevacai, 'inüari niuquiyari ti'üquitameya mühücütücai, ve'eme memü'eriecai yunaitü teüteri, mücü tivaruta'aitüaca memüvaranuyenü'anicü mücü teüteri yareutevicacu, ³⁵ müpaü tinivarutahüave, Neuxei 'Ixaherisixi, yumari-ma 'aixüa que xemüteyurieni 'icü teüteri vahepaüsita.

³⁶ Meripai panucuque Teuraxi, ya'utaitü quename yüvemete'ucai. Nauca sienituyari 'uquisi yacütütü hesiena mecateniviyacaitüni. Mücü pumierie, yunaitü memi'eniecai mepeutaxüriexüa, tixaü mepücate'acü.

³⁷ 'Arique nanucuqueni Cura Carereyatanaca quepaucua memacayasarie. Teüteri yumüireme canivarevitüni yu'utüma. Mücüta pu'unieriecai, yunaitü memi'eniecai mepeutayeixüa. ³⁸ Hicüri nepaine, xequenivaruhayeva 'ime teüteri, xequenivarutixüna. Que memütecueriva que memüteyurie xüca teüteri vahesüa miemetüni cani'unieriecamücü. ³⁹ Mesü xüca Cacaüyarisüa

miemetüni püta, xepücayüvaveni xemeye'unie tietüsü Cacaüyari xe'aye'unieca.

⁴⁰ Mericüsü meni'enieni. Yuhesüa mevarutahüaveca nü'arisixi mevarutivaca müpaü metenivaruta'aitüani memücatiniunicü Quesusisüa memiememetetütü. Menivarutixüna. ⁴¹ 'Isücate vahesüa menivayenexüani meyutemamavietü Cacaüyari meyüvaveme müva'eriecaicü memütave'erivanicü hesüana memümiemetetücaicü. ⁴² Tucaricü tuquita yuquiteta mepücatehayevacai mete'üquitatü metecuxatatü niuqui 'aixüa manuyüne quename Quesusi heiserie hexeiyä Cürisitütütü me'utiyaütü.

Teparevivamete que memüte'anayexeiyarie 'atahutatü

6 Mericüsü 'ana mepütetamüiriyarümecai teyü'üquitüvamete. Müme Cüriyecusixi vani-uquicü memutiniucacai mepünüquixiecai müme Hepürayusixi vani-uquicü memutiniucacai vahepaüsita, viyurasixi vahesüa miemete memüvaratümaiyacaicü tucaricü quepaucua memüvaporeviecai. ² Tamamata heimana yuhutatü mevarucuxeüriea teyü'üquitüvamete müpaü mecatenivarutahüave, 'Aixüa püca'aneniqueyu tame Cacaüyari niuquieya xüca tehayeveque mexasie temüte'apinenicü püta. ³ Hicü ta'ivama, xequenivacuvava yusata 'uquisi 'atahutame 'aixüa memütehecüasie 'Iyaricü memühüpüne memütemaivave. Müme tepüvahüritüani 'icü hepaüsita que müreyeve. ⁴ Tamesü tetanenevietü niuquicü texeparevietü tepü'ayumiemetetüni. ⁵ Mericüsü 'icü niuqui püvanaquecai yunaitü memüyucuxeüri. Mepüvaranuyexei 'Esitevani, 'uqui yuri müti'eriecai 'Iyari Mütiyupatacü mühüncacai, Piripe, Purucuru, Nicanuri, Timuni, Parumenaxi, Nicuraxi Huriyu mayuyeitüa 'Anutiyaquiyatanaca. ⁶ Mepüvaruti'uitüa nü'arisixi vahüxie. Müme meyunenevietü yametenivaruhüritüani vaheima me'utimetü.

⁷ Mericüsü Cacaüyari niuquieya niutixuavere. Teyü'üquitüvamete mepütetimüiriyarümecai vaücava Querusaremesie. Mara'acate yumüiretü mepu'enana yuri mete'erietü.

'Esitevani que mütiuviyarie

⁸ Mericüsü 'Esitevani 'aixüa tiuca'iyaritü türücaüyemecü tiyurienetü vaücava tiniyurienecaitüni teüteri vasata, 'inüari mamarivaveme tiyurienetü. ⁹ Hicü tuqui 'epuvecai Xünariocate Sirenetari Herecanütüreyatari Vatuqui titevatü. Mana miemeteri, Sirisiya 'Asiya miemete vahamatü mepanucu'ui mehe'ivarümetü niuqui mexüatütü 'Esitevanimatü. ¹⁰ Mepitexiecai que müticuxatacai mütimaivecaicü, 'Iyari mipareviecaicü. ¹¹ Mepüteva'aitüacai 'uquisi memütecuxatanicü 'ipaü, Tame tepi'enie 'axa 'utaineme Muisexi hepaüsita Cacaüyari hepaüsita me'utiyaütü. ¹² Mepüvaxamuriecai teüteri, 'uquiravesixi, müme 'inüari niuquiyaricü memüte'üquitacai. Yapaucua me'u'axüaca meniviya, meneivitüni 'isücate vahesüa. ¹³ Mana mepüvaruti'uitüa hipame memütehecüatanicü mete'itavatü

yame'utiyaütü, 'Icü tevi pücatihayeva 'axa 'utaitü 'icü 'ena Cacaüyarisie mieme mupasie hepaüsita, ta'inüari niuquiyari hepaüsita. ¹⁴ Tepi'enie müpaü 'utaineme quename 'icü Quesusi Nasaretitanaca 'i'unieca 'icü 'ena, quename 'ipata tayeiyari Muisexi mütasü'upitüa. ¹⁵ Me'i'ixüarietü yunaitü mana memütitecai memayuxeüriesie, mecanixeiyä niericaya taheima mieme niuqui tuayame niericayapaü 'aneme.

'Esitevani que mütiutani yuhesie mieme, que mütiümü

7 Mericüsü mara'acame mühüritüariecai müpaü niutayüni, Müpaü ti'ane 'icü. ² 'Iya rehüave, Neuxei 'ivamarixi, 'uquiyarima, xequeneu'enana. Tatevari 'Apurahami 'ixeiycacua Cacaüyari visi mü'ane masiücütü nayuyeitüani Mesuputamiasie 'uyeicacua Haranisie caheta'avetü cuxi. ³ Müpaü tinitahüave Cacaüyari, Quenemie 'ena 'acuepa 'amarema vahesüa, cümü mücü cuieyarisie nemümasihetamaricasitüani quenemie. ⁴ Mericüsü Cariteyusixi vacuie heyeyaca Haranisie niucayerüni. Manata quemasieya 'umücu Cacaüyari nipata 'icü cuiepa haque xeme'uva hicü. ⁵ Cacaüyari püca'imi 'ena mütinacueni ni yü'ücacü mücataquenicü, masi Cacaüyari müpaü tinitahüave quename 'ipitüaniquercai mücü, pinieya mürayanicü, 'arique hesiena memüyecünequecaita vapini mürayanicü, sepa yunive mücahexeiyacai cuxi. ⁶ Müpaü tinitahüave Cacaüyari, 'Atevarima cu'uvamete mepacüne hipame vacuiepa. Mepüteta'uximayasitüarieni vaüriyarica. Nauca sienituyari viyari meniyuriecuni 'axa me'itüarietüvetü muva. ⁷ Necanivataxanetamücü 'iya nuivari vaüriyarica memütevata'uximayasitüani. Müpaü niutayüni Cacaüyari, 'Ariquemücaque menayecünicuni, ne'uximayasica menexeiycacuni 'ena. ⁸ Xitequiya 'inüariyari 'ipitüatü nitavevirieni türatu. Müpaüri yüanecacu 'Apurahami nitinuivitüani 'Isahaqui. 'Atahairieca tucarisie pi'inüaritaxü 'ixitetü, 'Isahaquita müpaü piyuri Cacuvu, Cacuvuta müpaü tivaruyuri tamamata heimana yuhutame tatevarima.

⁹ Müme tatevarima me'ita'uxieca Cuse menitüani 'Equipitusie manuvitüquienicü. Cacaüyari hamatüana puyeicacai. ¹⁰ Nitavicueisitüani nai que müti'uximatüariecai, pipitüa 'aixüa mütxeiyarienicü müti-maivenicü Parahuni hüxie 'Equipitütari mütiva'aitüvametücai hüxie. Mücüri 'isücame neyeitüani Cuse 'Equipitu cuieyari hepaüsita naime yuquita mieme hepaüsita 'ihüritüatü.

¹¹ Mericüsü pühacaxatücai naisarie 'Equipitusie Cananisie, me'uximatüarieximecacu vaücava. 'Icuai mepüca'ucaxexeiycacai tatevarima. ¹² 'U'enaca Cacuvu quename 'icuai hexuavecai türicutütü 'Equipitusie, canivarenü'ani tatevarima heiva. ¹³ Hutarieca me'u'axüacu Cuse puyuecütatü yu'ivama vahüxie. Parahunita canivaretimani Cuse maremama. ¹⁴ Cuse tiutanü'aca nivaruta'inieni yuquemasi Cacuvu yunaime yumarema haica teviyari heimana tamamata heimana 'auxüvitü meyupaümeme teüteri. ¹⁵ Mücü Cacuvu caneyani 'Equipitusie. Mana canemüni, tatevarima

mana mecanecuinita. ¹⁶ Mana mepayevitüqui Siquemisiepai, mepucateuquiexüa teuquiyapa 'Apurahami minanai pürata tuminiyaricü 'Emuri nivemama Siquemitari me'ituiriecu.

¹⁷ Mericüsü 'ayehuracacu mücü tucari maye'atüarienicü tita Cacaüyari yühürütüatü müti-tahüavixü 'Apurahami que mütiyünequecai haitü, mücü teüteri mepütetimüriyarümecai 'Equipitusie.

¹⁸ 'Anari panucque xevitü 'Equipititari tiva'aitü-vametütü. Mücü püca'imaicai Cuse. ¹⁹ Mücü cuiepa ti'aitame tateüterima pütivacumanacai. 'Axa pü-varuyuri tatevarima 'üsita memüvarecu'eirienicü

yutüriyama, capa meytinuitüaxüanicü. ²⁰ Mericüsü 'ana canitüinuiva Muisexi. Visi pü'anecai Cacaüyari hüxie. Mücü haica meseri puverecai yu'uquiyari quie.

²¹ Quepauca mucu'eirivaxü, Parahuni nu'aya nicax-eiya 'ucatütü, yunivepaü pitaveriyaxü.

²² Pütü'üquitüarie Muisexi naime que memütemaivavecai 'Equipititari yatimaitü. Que mütiniuvecai que mütiuyuri püyüvemetücai.

²³ Mericüsü huta teviyari viyari hexeyatü puyuvaüri müva'ivatamiecu yu'ivama 'Ixaheri xiüyarimama. ²⁴ 'Ixeyatü xeime 'axa 'itüariyecame, heimana niutanuani, 'aixüa pütüuyuri hesiena mieme, pimi 'Equipitutanaca.

²⁵ Müpaü tinicu'erivacaitüni quename 'ivamama metemaicaquecai Cacaüyari que müti-vatavicueisitüaniquecai 'iya vapareviecacu. Mümesü müpaü mepücatemaicai. ²⁶ Mericüsü 'uxa'arieca menixeyia teyucucuyamete. Nivanütüamüccaitüni 'aixüa memüteyuxeyanicü müpaü 'utaitü, Neuxei, xeme xecaniyu'ivamaca. Titayari 'axa xeteyuyurie.

²⁷ Que mü'ane yu'iva 'axa müyuriyecai penuyehüa Muisexi müpaü 'utaitü, Quepaicü tati'aitüvame ta'isü-came pümasi'acaye 'ecü. ²⁸ Cauca penesimiecmücü neta, tacai pemütimipaü 'Equipitutanaca. ²⁹ Hicü 'ienieca mücü niuqui niyuta'una Muisexi. Cuyeicame nayani Mariyani cuieyarisie. Mana meniutinunuiva nivemama yuhutatü.

³⁰ Mericüsü huta teviyari viyari 'anuye'acu, macumavesie canixeyia niuqui tuayame taipa 'uveme tupiriya matitavecaisie yemuri 'aurie Sinahi mütitevasie. ³¹ Mücü Muisexi 'ixeyaca heinüsicapaü 'aneme canihüxiyacaitüni. 'Aura 'ayacu müretimanicü que mütiyüanecai, Ti'aitame putaniu müpaü 'utaitü, ³² Ne 'atevarima necanivacacaüyaritüni. 'Apurahami 'Isahaqui Cacuvu necanivacacaüyaritüni. Mücü Muisexi 'uyüyüacatü pücayuvaüriyacai münierenicü. ³³ Ti'aitame müpaü tinitahüave, 'Acacai quenauyexünaxüa 'a'ücasié, mana pemanuca nehésie mieme mupasiecu. ³⁴ Yemecü necanivaxeyia neteüterima que memüte'uximatüarie 'Equipitusie. Necaniva'enieca mema'aiva. Nenacanenani mana nemüvarayevitünicü. Cümüsüari nepümasi'anunü'ani 'Equipitusie.

³⁵ Mücü Muisexi memutixani'eri müpaü me'utiuyatü, Quepai tati'aitüvame ta'isücame pümasi'ayeitüa, mücütüme Cacaüyari caneyenü'ani tiva'aitüvame vav-icueisitüvame, niuqui tuayame muxei tupiriyasie 'uveme 'ipareviecacu yütürüariyacü. ³⁶ Mücüri ni-

varayevitüni 'inüari tiuyurieca mamarivaveme tiuyurieca 'Equipitu cuieyarisie, Haramara Müxetasie, macumavesieta yatiyurienetü huta teviyari viyari.

³⁷ 'Icü Muisexi canihücütüni que mü'ane müpaü müti-varutahüavixü 'Ixaheri xiüyarimama, Ti'aitame müxecaüyari tixexaxatüvame nanucuquetüamücü xe'ivama vasata nehepaü 'aneme. Xepi'enieca. ³⁸ 'Icü Muisexi canihücütüni que mü'ane meyeicacai memüyuyex-eürivacai vahesüa macumavesie, niuqui tuayamematü meyeicacai mitahüavixü yemurisie Sinahi mütitevasie, tatevarima vahamatü meyeicacai. Mücüta niuqui mayeyuri putanaqui'erie tasipitüanique.

³⁹ Müme tatevarima mepüca'leniecucai, masi mepenuyehüacucacai. Yu'iyarisie ta'aurie mepaxüricucacai 'Equipitusie ⁴⁰ müpaü mete'icühüavetü 'Aruni, Cacaüyarixi quetaneutiveviri. Müme tahüxi meniyehuni.

Tame 'asitepücatemate que mütiuyunixü 'icü Muisexi mütasi'ayevitü 'Equipitusie. ⁴¹ 'Ana siqueru meputavevie, mavari mepütecupi mücü cacaüyaritüa.

Mecaniyutemamaviecaitüni tita yumamacü memüte'utivevi me'ayexeyatü. ⁴² Hicü Cacaüyari ta'aurie pave. Püvayetua taheima memücaneniére yunaime va'uximayasica memexeyanicü, müpaü que müre'utüarie texaxatamete vaxapayarisie müpaü 'anuyütü,

Xeme 'Ixaheri quie quiecatari Xenete'atüirivacai 'acu caxarite mavarite Huta teviyari viyari macumavesie xehe'uvatü.

⁴³ Masi xepeyexeyacai Muruqui xiriquieya, Xemu'pani yucacaüyari xuraveyari, Vahepaü tiyuxexeyame xepüyuveviriecai Nenevieri xemüvapitüanicü.

Nesü necanixe'anuvitümücü Vaviruniya varita.

⁴⁴ Mericüsü 'ixuriqui tuquiyari haque hecüsasica mayecatei mana niuvecaitüni tatevarima vahesüa macumavesie, que müti'aitaxü mücü mitahüavixü Muisexi quename hepaüna 'aneme 'ita'aitaquecai 'ixuriqui tuquiyari, 'inüari muxepaü 'aneme. ⁴⁵ Mücü tuqui meputanaqui'eri tatevarima. Cusuematü meni'atüani quepauca memüvareutaveiyaxüa 'ena memütitecai hipame nuivarite. Mümesietü Cacaüyari vaüriyarica püvati'unasitüa tatevarima vahüxie. 'Arique 'aniyueicacaitüni Raviri. ⁴⁶ Cacaüyari 'aixüa tiniuca'iyaricaitüni hesiena mieme. Mücü pitavaviri Cacaüyari qui vevimütü haque Cacuvu Cacaüyarieya mayecanicü.

⁴⁷ Sarumuni püta pitaveviri qui, ⁴⁸ sepanetü mücü taheima mümieme tixaü quita müca'ayeca mamacü müveviyata. Que maine tixaxatame,

⁴⁹ Muyuavi canine'üvenitüni haque nemüra'aita.

Cuie püta nequetatüa pucuma. Que 'aneme qui xepünesitavevirieni, Nainenani Ti'aitame, Haque nemeca'uxipieni.

⁵⁰ Camüsü, ne nemamacü 'icü naime nepütiutivevi.

⁵¹ Xeme xecüipi püses'e, yu'iyarisie yunacata xepüca'inüaritärievave Cacaüyari 'inüarieyacü, xeme yuheyemecü xepi'unie 'Iyari Mütiyupata xemeri xetevarimata. ⁵² Que mü'ane texaxatamete 'atiyueicacai

meca'itaveiyavecacu xetevarima. Mepüvarucui müme meripai memitahecüataxü 'iya Heiserie Mexeiya 'umamieniquecai. Mücüri xepüyetua, teyucucuyamete xepacü hicü. ⁵³ 'Inüari niuquiyari xeputanaqui'eri niuqui tuayamete metexe'aitüacacu, yaxepücatecahu.

'Esitevani que mütiümierie

⁵⁴ Mericüsü me'i'enieca 'icü, yu'iyarisie mepuyeha'a. Mepüyutaquevecacai me'ihecatü. ⁵⁵ 'Esitevaniri hünetü 'Iyari Mütiyupatacü, heutinieretü yuheima, visi 'anemecatiniuxeiya Cacaüyari, Quesusi tiuxei Cacaüyari serieta 'utiveme. ⁵⁶ Müpaü niutayüni, Camü, muyuavi nepüxeiya 'anacatenime, Yuri Tevi Cacaüyari serieta 'utiveme netixeiya. ⁵⁷ Carima me'utihivatü meneuyucanaca yunacata. Meniviya 'axeicüa. ⁵⁸ Quiecarisie menenuyehüani, meneitituaxixüani tetecü. Tehecüatamete memunenierixü yu'ixuriqui meputivivi 'uquitüa Sauru mütitevacaitüa. ⁵⁹ Meneitituaxixüani 'Esitevani. Mücü nitahüave Quesusi. Müpaü niutayüni, Quesusi Ti'aitame 'acu, queneutanaqui'eri ne'iyari. ⁶⁰ 'Utitudumaqueca carima canitutahiva, Ti'aitame 'acu, 'icü 'axa memütuyuriecü vahesie pepücarahüpani. Müpaü 'utayüca caneucuni.

Sauru que mütiaruveiyacai memüyutixexeürivacai

8 Sauruta 'iyarieya 'aixüa pü'anecai mumieriecü. Mericüsü 'ana Querusaremesie memüyutixexeürivacai carima menitaveiyarieximecaitüni memü'uximatüariecaicü. Yunaitü meneutayeixüani naisarie quiecarisie mucumanesie Cureyasie Samariyasie. Nü'arisixi xEICÜA meniyuhayeva. ² 'Uquisi Cacaüyari memayexeyacai meneicuteucu 'Esitevani, väcava me'utisuatü hepaüsitana. ³ Sauru cuini mieme püva'uximatüacai memüyutixexeürivacai. Vaquita peuthaquecai, varayehapaca 'uquisi 'ucari nivaranutaxürüvacaitüni.

Niuqui 'aixüa manuyüne que müticuxasivacai Samariyasie

⁴ Mericüsü memeutaxüriexüa naisarie meneutayeixüani niuqui 'aixüa manuyüne mecuxatatü. ⁵ Piriperi nuaca Samariya quiecarisie tinivahecüatüacaitüni Cürisitu heiserie mupitüarie hepaüsita. ⁶ Meni'eni yunaitü que mutainecai Piripe 'axeicüa me'i'enetü me'ixeyatü 'inüari que mütiyurienecai. ⁷ Cacaüyarixi 'axa memü'anene carima me'utihivatü mepüvarutixünaxüa yumüireme memüvaviyacai. Yuväcavatü memütutunicai memühurietücatei menanayexürieni. ⁸ Mücü quiecarisie yemecü meniyutemamaviecaitüni. ⁹ Mericüsü 'uqui Simuni mütitevacai mana puyecacai mücü quiecarisie meripaitü vaquevyatü, Samariyatari tiva'irüviyatü, müpaü 'utaitü quename türücaüyecai. ¹⁰ Yunaitüri 'uquiravesixi türita mepi'eniecai müpaü me'utiyuatü, 'icü Cacaüyari türücariyaya canihücütüni, Mümarive mütiteva. ¹¹ Mepi'eniecai müixa müti'va'irüviyacai väquevyatü. ¹² Quepaucua yuri

memüte'ita'eriri Piripe tivacuxaxatüvame niuqui 'aixüa manuyüne, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu ticuxatatü, que mü'ane Quesusi Cürisitu mühücü cuxatatü, 'uquisi 'ucari mepuca'üyarie. ¹³ Mücüta Simuni yuri tiniuta'erieni. 'Uca'üyarieca pipareviecai Piripe. 'Ixeyiatü 'inüari türücaüyemecü väcavamecü que mütiyurienecai pü'iyarixiecai.

¹⁴ Mericüsü me'u'enanaca nü'arisixi Querusareme meme'uvacai quename Samariyatari me'itanaqui'eri Cacaüyari niuquieya, vahesüa mepüvarenü'a Pecuru Vanimame. ¹⁵ Müme meheta'axüaca meniyutanenevienie vahesie mieme 'Iyari Mütiyupata mehhexeyatü memacüneccü. ¹⁶ 'Acuxisü pücativiyavecai ni xEimesie müme. Mepuca'üyarie xEICÜA Cürisitusüa memiemetetütü. ¹⁷ 'Ana vaheima meniutimieni, 'Iyari Mütiyupata mehhexeyatü menacüne.

¹⁸ Hicü Simuni nivaruxeiya 'Iyari que memüte'upitüari nü'arisixi vaheima me'utimecu. Ni'varanu'üirieniquecaitüni tumini ¹⁹ müpaü 'utaitü, Xequeneupitüa neta 'icü türücariya, que mü'ane heima nemutimieni 'Iyari Mütiyupata hexeyatü mayanicü. ²⁰ Pecuru müpaü tinitahüave, 'Atumini 'ahamatü que'uta'üne, tita Cacaüyari mütimicua tuminicü nanaiyacame pemü'eriecaicü. ²¹ 'Icü paürisie mieme 'ecü tixaütü pepücarexeiyani, 'ahesie pücatinaqueni. 'Aiyari pücaheiserie Cacaüyari 'ixeyacacu. ²² Quetineuhayeva que pemütuyuriene, pe'icü'eirieme 'icü tita 'axa pemütuyuriene, queneutavaviri Ti'aitame siparasü xüca pereuyehüviyariemücü 'ipaü pemüti'acühüaveccü. ²³ Ne nepümasixeiya siüricapau pehasivime, tita mücatiheiserie penücame. ²⁴ Hicü Simuni müpaü tinita'eiya, Xemesü xequeneutavaviri Ti'aitame nehiesie mieme, 'asinemüca'itüarienicü que xemutiyuane.

²⁵ Hicü mümeri mevarutahecüatüaca me'itixataca Ti'aitame niuquieya, ta'aurie mepaxüri, Querusareme menecüne. Metenicuxatacaitüni niuqui 'aixüa manuyüne naisarie Samariyatari vaquiecaritiesie.

Piripe 'Etiyupiyatanacamatü que memütécuxataca

²⁶ Mericüsü Ti'aitame niuquieya tuayame müpaü tinitahüave Piripe, Quenanucuquexi, taserieta quenemie huyeta Querusareme mayehane 'utüma quiecarisie Caxa müracutevasie müye'axe, haque macumave. ²⁷ 'Anucuceca neyani. Camüsü 'uqui 'Etiyupiyatanaca väcavamecü mühürütüariecai 'enunucütütü, 'Etiyupiyatari va'uquiyari 'uca Canarase mütitevacaisie miemetütü. Catinihürütüariecaitüni naime piniteya hepaüsita. Mücü 'uqui necuyeixüani Querusareme müyutanenevienicü, yu'utüma 'acunuaca pumiecai ²⁸ yucaxetasie yecaitü, titerüvatü tixaxatame Quisariyaxi xapaya. ²⁹ Cacaüyari 'Iyarieya müpaü tinitahüave Piripe, Mana quenemie, 'aura queneuye'a mücü caxeta 'aurie. ³⁰ 'Unaasarümetü Piripe, ni'eni titerüvacame tixaxatame Quisariyaxi xapaya. Müpaüsü tinitahüave, Petimate 'acu tita pemütiterüva. ³¹ Mücüri rehüave, Que netiyüveniqueyu, me xüca xevitü canesi'utahecüatüanique. Piripe niuta'inieni manutimaqueccü,

'auriena mayerünicü. ³² 'Ipaü panuyüne 'utüarica miterüvacai,

Muxa nunusipaü ni'atüarieni mümierienicü,
Muxa müca'utaniucapaü texicamete vahüxie
Müpaüta püca'utaniu.

³³ Tixaü mücaratüacü, heiserie püca'upitüarie
Que müreuyevecai quepaucua muta'inüasie.

Quepai püvamaica türiyamama
Tucarieya munavaiyariécü cuiepa.

³⁴ Hicü tevi mühürütüariecai müpaü tinita'eiya Piripe,
Yaquetineutahüavi cuerietü, quepai püraxata tixax-
atame. Püyuxata, xeime püta püxata nusu. ³⁵ Piripe ni-
utaniuni, nisutüani mücü 'utüaricasie tihecüatüatü tic-
uxaxatüvatü niuqui 'aixüa manuyüne Qesusi he-
paüsita. ³⁶ Huyeta me'uhutü haixapa meniu'axüani.
Müpaü niutayüni tevi, Camü ha. Titari reuyevese
nemüca'üyarienicü. ³⁷ Müpaü niutayüni Piripe, Xüca
'a'iyarisie yemecü yuri peti'erieca, 'aixüa caniyümcü.
Mücü müpaü tinita'eiya, Ne yuri necatini'erieca Cacaü-
yari Nu'aya Qesusi Cürisitu mühücü. ³⁸ Nita'aita mana
mütaquenicü caxeta. Yuhutatü meneucacüne hapa
Piripe tevi mühürütüariecaimatü. Nica'üya. ³⁹ Hapa
me'anaticünecu Ti'aitame 'Iyarieya canitihana Piripe.
Tevi tavari püca'ixei, yutemavietü yuhuyeta niu-
miecaitüni. ⁴⁰ Piripe 'Asutusie caniyueicacaitüni.
Tinicuxatacaitüni niuqui 'aixüa manuyüne naisarie
cuyecaitü quiecaritesie, 'arique peta'a Sesareyapaitü.

Sauru ta'aurie que mürave

(Nü'arisixi 22:6-16; 26:12-18)

9 Mericüsü Sauru 'uxiva'atü cuxi müpaü 'utaitü mü-
vacuiniquecai Ti'aitame teyü'üquitüvametemama,
caninuani mara'acame mühürütüariecaisüa. ² Ni-
tavavirieni xapate mütivati'utüirienicü tuquita
miemete Ramasicusie, müpaü 'utaineme, Xücasü 'icü
varetaxeiya hipame mücü huyeta miemete 'uquisi
'ucari, nivaravitümcü mehüatücaime Querusareme-
pai. ³ Hicü huyeta 'uyemiecacu, Ramasicu hura
'aye'aximecacu, 'auriena niucumerüca taheima mieme.
⁴ Cuiepa 'ucaveca ni'enieni xeime müpaü haineme,
Sauru 'acu, Sauru, titayari peneticuveiyane 'ecü.
⁵ Mücü rehüave, 'Uqui que pepüpaicü. 'Iya müpaü niu-
tayüni, Nesü necaniquesusitüni pemünesicuveiyane.
Pümasi'ucucuine pemüca'avaüriyacü, pemüti'aque-
sinacü pe'anaseivatü tisevemecü. ⁶ Sauru 'utayüya-
catü matü müpaü niutayüni, Ti'aitame, tita matinaque
yanemütiyurieni. Ti'aitame rehüave, Hicü quenanu-
cuquexi, quiecarisie queneutahaqui. Manari yapepüre-
tahüavarieni que müreuyevese pemütiyurienenicü.
⁷ 'Uquisi hamatüana memu'uvacai mehüxiyatü meniu-
ti'uni me'ienietü que mu'ane mutaniu, peru tevi
mecaxeyatü. ⁸ Hicü nanucuqueni Sauru cuiepa.
Yühüxita 'anutaniereca tixaü pücatiuxei. Mepeiha ma-
mayasie metivütü, meni'atüani Ramasicupai. ⁹ Haica
tucari puyuri caheunieretü caticuatü caharetü.

¹⁰ Mericüsü xevitü mana niuyeicacaitüni Ramasicusie
tiyü'üquitüvametütü Hananiya titevatü. Tücaricü
heinüsita Ti'aitame müpaü tinitahüave, Hananiya 'acu.

Mücü müpaü niutayüni, Camüsü Ti'aitame ne necani-
hücütüni. ¹¹ Ti'aitame müpaü rehüave, Quenanu-
cuquexi, mana quenemie caye Müxuraüye müтитеva
'utüa. Cura quita queneta'ivau Tarusutanaca Sauru
müтитеva. Camü mana peyunenevi. ¹² Mücüta heinüsita
nixeiya 'uqui Hananiya titevacame mana ye'arücame
heimana 'utimecame manutanierecü. ¹³ Hananiya mü-
paü tinita'eiya, Ti'aitame nepüvaru'eni yumüireme
metecuxatame 'icü 'uqui hepaüsita, naime 'axa que
mütivayurienecai müme 'ateüterima Querusaremesie.
¹⁴ 'Enata heiserie menipitüani vaniu mara'acate
memühürütüarie müvaviyanicü yunaime 'uva memate-
tahüave. ¹⁵ Ti'aitame müpaü tinitahüave, Quenemiesü.
Ne nepenyeteüxixü 'icü, mütihecüatanicü nehempaüsi-
ta nuivarite vahüxie cuiepa te'aitamete vahüxie 'Ixa-
heri xiüyarimama vahüxie. ¹⁶ Netinita'üquitüamücü
que müreuyevese müticuinecü nehesisie mieme. ¹⁷ Hicü
Hananiya petüa, quita neutahani. Heimana 'utimeca
müpaü niutayüni, Ne'iva Sauru, Ti'aitame
caneneyenü'ani ne. Mücü Qesusi pemuxei huyeta
pe'aye'aximetü, mücü caneneyenü'ani peheunieretü
pemayanicü, pemühünenicü 'Iyari Mütiyupatacü. ¹⁸ Ya-
paucua payexüri hüxitana cunieripaü 'anenetü. He-
unieretü nayani, 'anucuqueca niuca'üyarieni.
¹⁹ 'Itanaqui'erieca 'icuai türücaüyetü nayani. Mericüsü
Ramasicusie puyeicacai yapaümexa tucari teyü'üquitü-
vamete vahamatü.

Sauru que müticuxatacai Ramasicusie

²⁰ Cuitüva Huriyusixi vatuquiteta tinihecüatacaitüni
Qesusi hepaüsita, 'Iya Cacaüyari caninu'ayatüni
'utaitü. ²¹ Menihüxiyacaitüni yunaitü memi'eniecai. Mü-
paü meniutyuanecaitüni, Cari 'icü canihücütüni que
mü'ane müvaraye'uniecai müme memehüave mücü
que mü'ane mühücü Querusareme quiecatari, 'uvata
'ayumieme munua, müvaranuvitünicü mehüatücaime
mara'acate memühürütüarie vahesüa. ²² Sauru yemecü
canitürücariyarieximecaitüni. Niva'iyarixitüacaitüni
Huriyusixi Ramasicusie memütamacai, nivaruta-
hecüatüani quename 'iyatütü que mü'ane heiserie
mupitüarie hücü Cürisitu.

Sauru que mütiutavicuei Huriyusixi me'imieccacu

²³ Mericüsü müxa tucari 'utixücu Huriyusixi
mecaniyu'enieni me'imienique. ²⁴ Sauru tinetimani que
memüteyurieniquecai. Quiecaricü quitenitesie tucari-
cücü menihupiecaitüni me'imienique. ²⁵ Quirivasie
me'icayeca tesariya varie meneicatuani yüvicüta
teyü'üquitüvamete.

Sauru que mütiuyeicacai Querusaremesie

²⁶ Hicü Querusareme nuaca pütiviyamücücai
teyü'üquitüvamete vahesie. Yunaitü mepimacarücai
yuri mecate'rietü quename tiyü'üquitüvametücai.
²⁷ Verunave heivitüca caniatüani nü'arisixi vahesüa. Ni-
varutahecüatüani ya'utaitü quename huyeta 'ixei
Ti'aitame, quename Ti'aitame 'itahüavixü, quename

Ramasicusie camatü ticuxatacai Quesusisüa miemetütü. ²⁸ Hicü vahesüa niuyeicacaitüni Querusaremesie naisarie cuyeicatü. ²⁹ Pücamacai mü-taniunicü Ti'aitamesüa mümiemetücaicü. Niuqui nixüatüacaitüni Cüriyecusixi vaniuquicü memutiniuca-cai vahamatü. Mümesü menimecucaitüni. ³⁰ Ivarimamama yametehetimaica meneivitüni Sesareyasiepai, Tarusupaitü meneitanü'ani.

³¹ Mericüsü memüyutixexeürivacai naisarie Cureyasie, Carereyasie, Samariyasie mepüca'uxi-matüariecai. Mepuseiriyarie, 'ameniu'uvacaitüni mete-heiyehüvrietü Ti'aitame. 'Iyari Mütiyupata müiremecü nivatuicacaitüni.

'Eneya que müranayehüiya

³² Mericüsü Pecuru naisarie pücuycacai. Manata penua Cacaüyari teüterimama vahesüa Rirasie memütamacai. ³³ Mana nicaxeyia xeime 'uqui 'Eneya mütitevacai 'atahaica viyari müyuriecäi yu'utasiä cacaitü mühuriecäicü. ³⁴ Müpaü tinitahüave Pecuru, 'Eneya 'acu, Quesusi Cürisitu pümasi'anayehüa. Quenanucuxexi, 'a'isi queneutacuicui. Yapaucua nanucuqueni. ³⁵ Yunaitü Rirasie Sarunisie memütamacai menixeyiacaitüni. Ta'aurie me'axürieca Ti'aitamesie meteniviyani mümerita.

Maxama que müranucuquetüari

³⁶ Mericüsü tiyü'üquitüvame 'uca Cupesie necateitüni Tavita titevatü, taniuquicü Rurucaxi titevatü Maxama titevatü. Mücü 'aixüa ti'aneneme tiniyuriencacaitüni cui-ni mieme, tiniyucanenimayacaitüni. ³⁷ Hicü 'ana tiu-tacuinca caniumüni. Me'itahauxica qui taüta meneitateni. ³⁸ Mericüsü Rirasie pehura Cupe. Teyü'üquitüvamate me'u'enanaca quename Pecuru mana heyeicacai, hesüana menivarenü'ani 'uquisi yuhutame müpaü mete'itavavirienique, Penücahürixüa 'areutevini tahesüa pemünuani. ³⁹ Pecuru 'anucuqueca vahamatü petüa. Nuacu qui taüta meneitivitüni. 'Auriena meniu'axüani yunaitü 'ucari vacünama memucui, me'utisuatü me'ixeisitüatü 'ixuriquite tetüata miemete herie miemete miveiecai Maxama vahesüa 'uyeicatü. ⁴⁰ Yunaima nivaranyenü'ani Pecuru. 'Utitunumaqueca niyutanenevieni. Ta'aurie 'aveca caxari manucatei müpaü niutayüni, Tavita 'acu, quenanucuquexi. Mücü nanutaniere. Pecuru 'uxeiyaca 'aniutayerüni. ⁴¹ 'Iya mayasie tiviereca nenuchana. Yuhesüa nivarutahüave Cacaüyari teüterimama 'ucari vacünama memucui vahamame. Niyetuanu 'ayeniereme. ⁴² Naisarie tiniutamariva Cupesie, yuvaüvatü yuri meteniuta'erieni Ti'aitamesie. ⁴³ Müxa tucari Cupesie pecatei Simunisüa navi 'uhayamesüa.

Pecuru Curineriyumatü

10 Mericüsü 'uqui Sesareyasie pecatei Curineriyu titevatü xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüatü. Mücü cuyaxi 'Itariyasie Miemete Cuyaxi mepütetevacai.

² 'Iya caneyexeyacaitüni Cacaüyari, tineiye-

hüviriecaitüni, yunaitü quiäna quiecatarita. Vaücava tiniyuriencacaitüni teüteri vahesie mieme vanenimayatü, nenevieri pipitüacai Cacaüyari yuheyemecü. ³ Mericüsü heinüsipaü 'aneme niuxeiyä hecüacame cüa caviecacu tau yacütütü. Cacaüyari niuquieya tuayame hesüana neutahani. Müpaü tinitahüave, Curineriyu 'acu. ⁴ Mücü 'ixeyiatü pümacai. Müpaü niutayüni, Tita 'acu 'uqui. Mücü müpaü tinitahüave, 'Anenevieri 'anenimayasica nanutiyeicani Cacaüyari hüxie, pümasi'a'eriva. ⁵ Hicü quenivaranunü'a 'uquisi Cupepai memiv-itüyucü xeime Simuni Pecuru mütiteva. ⁶ Mücü necani Simunisüa navi 'uhayamesüa. Quiya haramara tesita peve. Mücü camatinitaxatüamücü que müreueyese yapemütiyuriencacai. ⁷ Heyacu niuqui tuayame yamütitahüavixü, yu'aurie püvarutahüavixü yuhutame yunü'arivamate cuya meta Cacaüyari mayexeyiacai, memipareviecai xevitü mühücütüca. ⁸ Tivarutahcüatüaca naime, nivarenü'ani Cupepai.

⁹ 'Uxa'arieca me'uhucacu cuxi, quiecaru 'aurie me'aye'axüaximecacu, neutiyani Pecuru qui heima manuvericaisie yutanenevienneque tuca. ¹⁰ Neuhamücücäitüni, reucuaimecücäi. Mexicuxi 'aixüa ticuyünecai 'icuai pütüheini. ¹¹ Nixeyia muyuavi 'anacatenime, paüri 'acamieme savanapaü 'aneme, cuiepapai macatuiya 'eyeütü tesitana tivütücaitü.

¹² Mana meniye'ucacaitüni yunaitü cuiepa temiemete nauca 'ücyari memexeyia, cuterixi, viquixi taheima miemete. ¹³ Xevitü müpaü tinitahüave, Quenanucuxexi Pecuru, quenivarucuya quenivaruticua'i.

¹⁴ Pecuru müpaü niutayüni, Tixaü Ti'aitame. Hasuacu nepüca'iticuaive paüri 'axa müti'anene mücati'itiatüca. ¹⁵ Hutarieca müpaü tinitahüave mücü, Tita Cacaüyari müti'itie 'axa ti'aneneme pepücatixata.

¹⁶ Haicacüa müpaü pütüyü, cuitü yapaucua mücü paüri panutihani taheima. ¹⁷ Pecuru 'asicatimaicacu tita müti'ayumiemetüca heinüsi, camü 'uquisi Curineriyu müvareyenü'a quiteni meniu'axüani me'icu'ivavatü Simuni quiya. ¹⁸ Meputihivacai meheicu'ivaviyatü xüca mana hecateitüni Simuni Pecuru mütiteva. ¹⁹ Mücü Pecuru yu'iyaritüacacu heinüsi hepaüsita, 'Iyari müpaü tinitahüave, Neuxei, 'uquisi yuhaicatü mepümasicu'ivava. ²⁰ Quenanucuquexi, mana queneucaye'a, vahamatü quenemie peca'a'iyaritüatü. Nesü nepüvareyenü'a. ²¹ 'Anacayaca haque memeti'ucal 'uquisi Pecuru müpaü tinivarutahüave, Camüsü ne necanihücütüni xemicuvautüve. Titayari xete'u'axüa.

²² Mümesü müpaü meniutiyuani, Curineriyu xei sienituyari cuyaxi müti'aitüvame, mücü heiseriemecü yapütüyuriene, püreiyehüviri Cacaüyari. Yunaitü Huriyusixi teüteriyari mepitahecüata. Niuqui tuayame Cacaüyarisüa mümieme müpaü tinitahüave 'ahesüa mütiutanü'acü yuquie masi'inietü, niuqui mü'enienicü 'ecü yapeticuxatacacu. ²³ Quita nivaruta'inieni, nivarupitüani haque memayexecü.

'Uxa'arieca 'anucuqueca vahamatü neyani. Hipatü 'ivamarixi Cupesie miemete vahamatü menecüne.

²⁴ 'Uxa'arieca Sesareyapai meneta'axüani. Curineriyu nivarecueviecaitüni varuta'inieca yumarema yuham-

icuma müvanaqui'eriecai. ²⁵ Heutahaximecacu Pecuru, Curineriyu nenucunaque. Hetüana 'ucaveca nenevieri pipitüa. ²⁶ Pecuru nenucuquetüani müpaü 'utaitü, Qenanucuquexi. Nesü 'ahepaü necanitevitüni. ²⁷ Metecuxatacacu mana neutahani. Nivaretaxeiya yuvaü-cavame memüyuxeürie. ²⁸ Müpaü tinivarutahüave, Xeme müpaü xepütemate, que mü'ane Huriyu teviyari mühücü pücatauniva mütiviyanicü xeime nuivarisie, va'aurie mamienicü. Perusü Cacaüyari müpaü pünetiutahecüatüa tevi mücayüve müpaü mütayüni quename tevi 'axa 'ane quename ca'itiya. ²⁹ 'Ayumieme necanecu'imavatü necaninuani quepaucua nemeyevitüquie. Hicü necanixecu'ivaviyaniqueyu titayari xenete'utanü'airi.

³⁰ Curineriyu müpaü tinitahüave, Ranuca'atu nepünehaquiecai 'epaucua. Cüa caviecacu tau yacütütü nenineneneviecaitüni nequita. Camü 'uqui nehüxie putique 'ixuriqui merücaüyeme 'anacatütü ³¹ müpaü 'utaitü, Curineriyu 'acu, pe'enierie 'anenevieri. Cacaüyari pümasiha'eriva que pemüti'acanimaya. ³² Mericüte, quetineutanü'a Cupepai. Queneta'ini Simuni Pecuru mütiteva. Mücü Simuni navi 'uhayame quie peca harama tesita. Nuame pümatitaxatüani. ³³ Hicü cuitü nepütiutanü'a. 'Ecüsü 'aixüa petiniuyurieni pemunuacü. Hicüsüari tanaitü 'uva tepütacuxeüri Cacaüyari hüxie temi'enienicü naima Ti'aitame mümat'aitüa.

Pecuru que mütivarutaxatüa Curineriyusüa

³⁴ Hicü Pecuru müpaü niutayüni, Yuricü hicürixüa nepütimate, Cacaüyari yücü pücativaxeiya teüteri, ³⁵ masi yuxexuime nuivarite vasata que mü'ane müreyehüviri, que mü'ane heiseriemecü yamütiyuriene, Cacaüyari pitanaqui'eri 'iya. ³⁶ Niuqui 'aixüa manuyüne meyenü'a 'Ixaheri xiüyarimama vahesüa müpaü paine quename Qesusi Cürisitu vapitüani yu'iyarisie memüca'uximatüariecacü. Mücü Qesusi yunaime tiva'aitüvame canihücütüni. ³⁷ Xereri xepütemate naisarie Cureyasie que mütiiyü, Carereyasie tiusutüariecu quepaucua Vani mütihecüatacai que memüteca'üyarieniquecai. ³⁸ Qesusi Nasaretitanaca canihücütüni, que mü'ane Cacaüyari micaviri yu'iyari Mütiyupatacü türüariyacü. Mücü 'aniyueicacaitüni 'aixüa tiyurienetü, yunaime Cauymarie müva'uximatüacai varanayexürüvatü, Cacaüyari muyeicacü hamatüana. ³⁹ Tameta tepühüme temunenierixü temüthehecüata naima hepaüsita que mütiyurie Huriyusixi vacuiepa Querusaremesie. Müme menimieni me'icavivatü cüyesie. ⁴⁰ Cacaüyari nenucuquetüani hairieca tucarisie. Nipitüani masiücütü mayanicü ⁴¹ yunaitü teüteri meca'ixeyiacacu, tehecüatamete xecüa Cacaüyari müvaranuyexei matüaripai menixeiya, temixei tame temütecuacai temüte'u'i hamatüana müquite vasata 'anucuquecu. ⁴² Pütasi'uta'aitüa temütevacuxaxatüvanicü teüteri, temüthehecüatanicü quename 'icü hücü que mü'ane Cacaüyari micaye 'ayenenieremete müquiteta va'isücame mayanicü. ⁴³ Hepaüsitanata yunaitü texaxatamete mecatenihécüatani müpaü me'utiuyatü,

müme hesiena yuri memüte'erie tinivareuyehüvirieni tita 'axa memüte'uyuricü hesüana memümiemetecü.

Teüteri memücahuriyusixitücai meheixeyatü que memüte'acü 'Yari Mütiyupata

⁴⁴ Mericüsü 'icü niuqui ticuxatacacu cuxi Pecuru, 'Yari Mütiyupata vahesie tiniviyani, yunaitü niuquieya memü'enie vahesie. ⁴⁵ Yuri memüte'eriecai Pecurumatü memü'axüa memühuriyusixitücai mecanihüxiyacaitüni memücahuriyusixi müpaü memüte'umiquiecü, 'Yari Mütiyupata vahesie mutatuiyacü. ⁴⁶ Mepüva'eniecai metecuxatame niuquitecü, 'aixüa me'utiyaneme Cacaüyari hepaüsita. ⁴⁷ Mericüsü müpaü tinivarutahüave Pecuru, Quepai püvanenasitüiya ha, memücaca'üyarienicü 'ime. Havaicü. 'Yari Mütiyupata meputanaqui'eriexüa tahepaü. ⁴⁸ Tinivaruta'aitüani memüca'üyarienicü Qesusi Cürisitu mehüavetü. 'Ana menitavavirieni vahesüa 'amüreutevinicü yapaümexa tucari.

Pecuru que mütivarutahecüatüa memüyuyexexeürivacai Querusaremesie

11 Mericüsü nü'arisixi ta'ivamata Cureyasie memü'uvacai meteniutamarieni quename müme memücahuriyusixitücai me'itanaqui'eri Cacaüyari niuquieya. ² Quepaucua Querusaremesie meutiynixü Pecuru, müme xitequiya 'inüariyarisie miemete meniniuquixiecaitüni ³ müpaü me'utiuyatü, Titayari 'ecü petinua müme memüca'inüaritüarie xitequiya 'inüariyariacü vahesüa, vahamatü perecuacai. ⁴ Pecuru tinivarutixatüatüyani xexuime que müreyü müpaü 'utaitü, ⁵ Ne quiecaru Cupe müracusevasie neneyeicacaitüni. Nenenenevietü, heinüsipaü 'aneme nexeyatü, necanixeyia paüri taheima 'acamieme tesitana tivütücaime savana 'amayeyevapaü tiyuxexeyame. Ne'aurie niucaveni. ⁶ Neni'ixüariecaitüni nehe'erivatü. Neni-varuxeyia nauca 'ücatyari memexeyia cuiepa miemete, yeutari cuterixi viquixi taheima miemete. ⁷ Nepi'enie xeime müpaü münetiutahüavixü, Qenanucuquexi Pecuru, quenivarucuya quenivaruticua'i. ⁸ Nesü müpaü neniutayüni, Tixaü Ti'aitame, tita 'axa müti'anene mücati'itiya hasuacua neteta pücaheutahave. ⁹ Hutarieca müpaü canetiniuta'eiya que mü'ane taheima mutaniucacai, Tita Cacaüyari müti'itie pepücahaine 'ecü quename 'axa ti'anene. ¹⁰ Haicacüa müpaü pütiiyü. Paüri naitü nanutihanieni taheima. ¹¹ Camüsü yapaucua meniu'axüani yuhaicatü 'uquisi mücü qui nemüvayecateisie, nehüsüa memeyenü'ari Sesareyasie meheycüneca. ¹² 'Yari müpaü pünetiutahüavixü, Vahamatü quenemie tixaü pecati'a'iyaritüatü. 'Ime ta'ivama 'ataxevitü menesiteütacacu mana teneta'axüani. 'Uqui quita teneutahaxüani. ¹³ Mücü catatiniutahécüatüani que mütixei niuqui tuayame yuquita 'utiveme müpaü 'utaineme, Cupepai quetineutanü'a memevitünicü Simuni Pecuru mütiteva. ¹⁴ Mücü pümatitaxatüani niuqui cümana pemütavicueisitüarieni 'ecü, 'aqui quiecatarita metetavicueisitüarieni yu-

naitü. ¹⁵ Ne netiusutüacu neticuxatatü, 'Iyari Mütiyupa-ta vahesie pütiuviyaxü tahepaü sutüapai tahesie mütiuviyaxüpaü. ¹⁶ Ne nepeye'erie Ti'aitame niuquieya que mainecai, Vani pütiuca'üyacai hacü, xeme püta xepüca'üyarieni 'Iyari Mütiyupatacü. ¹⁷ Mericüte, Cacaüyari yaxeicüa que mütatiupitüa yuri temüte-ta'erienicü Ti'aitame Qesusi Cürisitusie, müpaürita tinivarupitüani müme. Ne quesü netiyüvecai nemitanenanicü Cacaüyari. ¹⁸ Hicü 'icü me'u'enieca, cayuvatü meniumacaitüni. 'Aixüa meniutiyuanecaitüni Cacaüyari hepaüsita müpaü me'utiuyatü, Mericüte Cacaüyari tinivarupitüani müme memüchuriyusixita memüte-hayevanicü que memüteyuriecäi para tucari memex-eiyanicü.

Que memüteyuyexexeürivacai 'Anutiyuquiyasie

¹⁹ Mericüsü müme memüveveyarietüvecäi 'umieriecu 'Esitevani meneutayeixüani. Meneta'axüani Penisiyasie Sipüresie 'Anutiyuquiyasie. Niuqui mepü-catevacuxaxatüvacai hipame, Huriyusixi xeixüa.

²⁰ Hipatü müme mecanisipüretaritücaitüni mecan-isirenetaritücaitüni. Müme 'Anutiyuquiya me'u'axüaca metenivacuxaxatüvacaitüni Cüriyecusixi niuqui 'aixüa manuyüne Ti'aitame Qesusi hepaüsita. ²¹ Mücü Ti'aitame yütürücariyacü nivapareviecaitüni. Yuvaüca-vatü yuri mete'erietü, ta'aurie me'axürieca, Ti'aitame-sie meteniviyani.

²² Mericüsü vahepaüsita mepu'enanaxü müme memüyuyexexeürivacai 'ana Querusaremesie. Verunave menenü'ani 'Anutiyuquiyapai. ²³ Nuaca, nieretü 'aixüa quemütiuca'iyaricai Cacaüyari, caniyutemaviecaitüni. Yunaimie nivatuicacaitüni Ti'aita-mesie memüteviyanicü ya'ayumiemetücacu va'iyari. ²⁴ Mücü 'uqui 'aixüa pütiyurienecai, pühünecai 'Iyari Mütiyupatacü, yuri püti'eriecai vaüca. Yumüiretü yemecü Ti'aitamesie meteniviyacaitüni.

²⁵ Hicü Verunave Tarusupai neyani 'icuvaunetü Sauru. Heitaxeyaca caneivitüni 'Anutiyuquiyapai. ²⁶ Mana xei viyari mepuyurie memüyuyexexeürivacai vahamatü meyucuxexeürivatü. Yumüireme meteni-va'üquitüacaitüni vaücava. 'Anutiyuquiyasie teyü'üquitüvamete Cürisitiyanusixi mepüte'utaterüvari meri.

²⁷ Mericüsü 'ana menacanexüani texaxatamete Querusaremetari 'Anutiyuquiyapai. ²⁸ Xevitü 'anucunqueca Hacapu mütitevacai tiniutahecüata 'Iyari mü-paü titahecüatüacu quename hacaxa 'ayaniquecai vaücava naisarie teüteri mematitecaisie. Müpaü pütiuyü quepaucua Cürauriyu müti'aitametücai mücü cuiepa. ²⁹ Yuxexütü teyü'üquitüvamete que memüte-heixeyacai, meniuyavüriyacaitüni tixaütü memüte'anunü'anicü memüvaporevienicü yu'ivama Cureyasie memütamacai. ³⁰ Müpaüsü mepüte'uyuri. Meneinü'a va'uquiyarima vahesüa. Verunaveri Saururi menei'üni.

Cacuvu 'umieriecu Pecuru que müranutahüiya

12 Mericüsü 'ana Herurexi müti'aitametücai mücü cuiepa nivarutiviya memüyuyexexeürivacai hipame 'axa vayurienique. ² 'Ixiparacü tiniuta'aita mümierienicü Cacuvu Vani mü'ivayatücai. ³ Retimaica que mütivanaquecai Huriyusixi, müpaüta 'arique niviyä Pecuruta, 'iya semanasie quepaucua 'ixüararipa pa mücuxaxani mecuatü memüte'uhayevaxü. ⁴ Pecuru 'uviyaca nenutahüani. Nivaruhütüani tamamata heimana 'ataxeime cuyaxi yunanaucatü memi'üviyan-icü. Pasicua 'ixüarariyari 'aye'ayu teüteri vahüxie ni'atüarineniquecaitüni Pecuru mümierienicü. ⁵ Mücü ni'üviyariecaitüni casariyanata. Memüyuyexexeürivacai mecatehayevatü nenevieri mepipitüacai Cacaüyari hesiena mieme.

Pecuru que mütiuxüinarie casariyanata

⁶ Mericüsü quepaucua Herurexi 'uxa'arieca mi'atüaniquecai Pecuru teüteri vahüxie mümierienicü, mücü tücarisie nicusucaitüni Pecuru yuhutatü cuyaxi naisata me'uti'ucacu, huta tepüayaricü 'acuvietü. Tehüvemete quitenie hüxi meni'üviyacaitüni casariyana. ⁷ Camüsü Ti'aitame niuquieya tuayame mana niutiqueni. Quitapai pucumerücaxü. Serietana heicuvaca Pecuru nenutahütüani müpaü 'utaitü, Qe-nanucuquexi xeiya. Tepüa panacaxüri mamayasie puxünixü. ⁸ Niuqui tuayame müpaü tinitahüave, Qe-na'ahüa, 'acacaisie queneuquexi. Müpaü pütiuyuri. 'Arique müpaü tinitahüave, 'Aücaricü quenivacuquema quenenanuveiya. ⁹ 'Anuyeyaca neiveiya. 'Asipücati-maicai muyuritücai que mütiyurienecai niuqui tu-ayame. Heinüsü püta pü'eriecai. ¹⁰ Me'anuyenexüaca xeime yuhutame tehüvemete va'aurie, tepüa 'itupari-yarisie meniu'axüani quiecarisie muyenena. 'Itupari yücümana natenire vahesie mieme. Mana me'anuyenexüaca xeime cayesie menanuyenexüani. Yapaucua neyani hesüana niuqui tuayame. ¹¹ Hicü Pecuru tiyumaica müpaü niutayüni, Hicürixüa nepüti-mate yuricü Ti'aitame meiyenü'a yuniuqui tuayame. Herurexi nesi'uviyacu pünesi'uxünaxü, Huriyusixi teü-teriyari que memünetexeyacucai nai pünesi'uxünaxü.

¹² Mericüsü yatiumaica mana ninuani Vani Maricuxi mütitevacai varusieya quie, Mariya mütitevacai varusieya. Muva meniuyexexeüriecaitüni yumüiretü meyunenevietü. ¹³ 'Itupari vari neyuitüani. 'Üimari pü-vayetüa Xute mütitevacai heu'enaque. ¹⁴ Tinetimani Pecuru müniuquieyatücaicü, peru cacatineuyepieni müyutemaviecaicü. Masi 'unausarümetü quita tini-varutahecüatüani Pecuru quitenie mutivecaicü. ¹⁵ Müme müpaü metenitahüave, Tietü peca'amaica. Mücüsü, Xüari mücü pühücü 'utaitü, müpaü tini-vacühüavecaitüni masi. Müme müpaü meniutiyuani, Niuquieya tuayame pühücü. ¹⁶ Pecuru mana puyuhayevacai heyuitüvatü. Meteheyepieca menix-eiya, menihüxiyacaitüni. ¹⁷ Yumamacü nivaru'inüar-itüani cayuvatü memütamarecü, tinivarutahecüatüani

Ti'aitame que mütivavevitü casariyanata. Müpaü tini-varutahüave, Yaxequetenivarutahecüatüa Cacuvu ta'ivamarixita. 'Anuyeyaca xaüsie neyani.

¹⁸ Mericüsü 'ucatarecu cuyaxi yemecü meniyuxam-urietüvecaitüni queri tiyunixü Pecuru me'utiyaütü.

¹⁹ Herurexi heicuvauca pücaheitaxei. 'Ayumieme nivaruta'ivaviya tehüvemetete, tini'aitacaitüni memücüi'ivacü. Hicü Herurexi Cureya heyeyaca yapäümexa tucari neyuriecaitüni Sesareyasie.

Herurexi que mütiumü

²⁰ Mericüsü Herurexi püvaxeümecai Tirutari Sirunitari. Müme 'axeicüa meniu'axüani hesüana, me'itihamicutaca que mü'ane cuiepa ti'aitame quita mühürütüariecai Purasitütütü. 'Aixüa memüteyuxeiyanicü menitavavirieni, vacuiepa quiecatari memeiyeühäcaicü 'icuai mematücünicü ti'aitame cuieyarisie timieme. ²¹ Xeime tucarisie Herurexi ti'aitame 'ixuriquiyari 'anacatütü, ti'aitame 'uvenieyasie 'acaitü, tinivacuxaxatüvacaitüni. ²² Teüteri müpaü meniutihavacaitüni, Tevi püca'utaine, Cacaüyari püta putaine. ²³ Ti'aitame niuquieya tuayame yapaucua nivani 'aixüa müca'utaineaicü Cacaüyari hepaüsita. Cuisietü niümüni.

²⁴ Mericüsü Ti'aitame niuquieya naisarie pü'enieriecai niutimüire.

²⁵ Verunave Saurumatü Querusareme me'ayenexüaca yu'utüma meniucunuaxüani 'aye'acu vahürütüarica. Meneivitüni Vani Maricuxi mütitevacai.

Verunave Saurumatü heiva que memütehecü metecuxatatü

13 Mericüsü memüyuyexexeürivacai 'Anuti-yuquiyasie hipatü mecatenixaxatametetücaitüni meteni'üquitametetücaitüni Verunave, Simuni Niqueri mütitevacai, Rusiyu Sirenetanaca, Manaheni ti'aitame Herureximatü memutivaverixü, Sauru.

² Müme Ti'aitame 'uximayasicaya yametyuriecacu meyuhaquiecacu, müpaü niutayüni 'Iyari Mütüyupata, Nehesie mieme xequenivarupata Verunave Saurumame 'ipaü memüte'uximayacacü que nemütivatahüave. ³ Me'uyuhaquieca meyutanenevieca vahema me'utimeca memühürütüariecaicü, menivarutatüani.

Nü'arisixi que memütecuxatacai Sipüresie

⁴ Mericüsü 'Iyari Mütüyupata nivarenü'ani. Sereusiyasie menecüne. Mana naviyasie menecüne Sipürepai. ⁵ Saramina me'u'axüaca metenihecüatacaitüni Cacaüyari niuquieya Huriyusixi vatuquiteta. Vani püvatupiritücai. ⁶ Cuie hapa müyema 'amacuyevasie meniuyecüne Papuxipai. Mana meneitaxeiya xeime Huriyu mütiyuquevayametücai, ti'itavatü mütixaxatametücai, Paruquesusi mütitevacai. ⁷ Mücü necateitüni que mü'ane cuiepa mühürütüariecaisüa, Seruquiyu Pauru mütitevacaisüa mütimaivecaisüa. 'Iya nivaruta'inieni Verunave Sauru. Ni'eniemücücaitüni Cacaüyari niuquieya. ⁸ Vahepaüsita

ni'uxiva'acaitüni mücü tiyuquevayame 'Erimasi mütitevacai Cürüyecusixi vaniuquicü. Nicunuitüamücücaitüni que mü'ane cuiepa mühürütüariecai yuri mücaticata'erienicü. ⁹ Saurütütü, Papuru mütitevata, hünētü 'Iyari Mütüyupatacü, 'ixeyatü, ¹⁰ müpaü niutayüni, Cari 'ecü pepühüne naime 'irümaricü nai 'axa müti'anicü. Cauyumarie pepünu'aya, pepica'una nai mütiheiserie, pepücatihayeva 'ecü pe'itunatü Ti'aitame huyeya müx-exeuravi. ¹¹ Camüsü Ti'aitame pümasinenani yumamacü. Pe'acüpetü peca'ixeyavetü tau penayeimücü yapäümexa. Yapaucua pucucutuxaxüa pu'iyüri. Cumenetü xeime nicuvaunecaitüni menuhanacü mayasie tiviereme. ¹² 'Iya cuiepa mühürütüariecai 'uniereca que mütüyü yuri tiniuta'erieni. Pühüxiyacai Ti'aitame 'üquisicaya hepaüsita.

Papuru Verunavematü que memütecuxatacai 'Anuti-yuquiyasie Pisiriya cuieyarisie

¹³ Mericüsü Papuxisie menecüne müme Papurumatü memü'uvacai. Perüque meniu'axüani Pamüpiriya cuieyarisie. Vani mana nanayeyani vahesie. Ta'aurie 'aveca Querusareme neyani. ¹⁴ Mümesü me'anucüneca Perüque, meniu'axüani 'Anuti-yuquiyasie Pisiriya cuieyarisie. Meheutahaxüaca Huriyusixi vatuquita 'uxipiya tucarisie mana menatecaitüni. ¹⁵ 'Utiterüvariecu 'inüari xapayari texaxatamete vaxapayari, tuqui vava'üte niuqui menenü'ani vahesüa müpaü me'utiyaütü, Ta'ivama xüca niuqui xehexeyani xemüvaticanicü teüteri, yaxequeteneutaxata. ¹⁶ Papuru 'anucuceca yumamacü varu'inüaritüaca müpaü niutayüni,

Neuxei 'Ixaherisixi, xemeta Cacaüyari xemüteheuye-hüviri, xequene'enanaca. ¹⁷ 'Icü 'Ixaherisixi teüteriyari vacacaüyari nivananuyeteüxü tatevarima. Teüteri vahesie mieme 'aixüa pütüyuri quepaucua memücu'uvametetücai 'Equipitu cuieyarisie. Yütürücariyacü nivaravevitüni muva. ¹⁸ Huta teviyari viyari yacütütü tinivamicuacaitüni macumavesie me'u'uvacacu. ¹⁹ Varuca'unaxüaca 'atahutame nuivarite Canani cuieyarisie mana nivarupitüani vacuie vahesie mütinaquenicü. ²⁰ 'Arique nauca sienituyari heimana huta teviyari heimana tamamata viyari yacütütü 'isücate nivapitüacaitüni, 'ariqueta Samueri pütixaxatametücai. ²¹ Mericüsü 'ana menitavavirieni cuiepa ti'aitame. Cacaüyari nivarupitüani Sauru Sixi nu'aya Venicamini nuivarieyasie mieme. Huta teviyari viyari 'anucayacu ²² Cacaüyari nipata. Nicayeni Raviri, cuiepa ti'aitame mayanicü vahesie mieme. Müpaü tinitahecüata hepaüsitana, Ne nenitaxeiya Raviri Quisahi nu'aya, 'uquitüme ne'iyaripaü yaticamieme. Naime que münetaque yatiniyuriemücü. ²³ 'Iyasie memüyecü xevitü, Cacaüyari que maineipaü 'Ixaherisixi vaviceisitüvame payeitüa Qesusi. ²⁴ Meripai canuavecacu cuxi mücü, Vani tinivahecüatüacaitüni yunaime 'Ixaherisixi teüteriyari memüca'üyarienicü metehayevatü que memüteyuriecai. ²⁵ Yu'uximayasica nüximetü Vani, müpaü niutainecaitüni, Que xetecu'eri-va ne nemühücü. Nesü nepüchücü. Camü xevitü

ne'utüma 'upamie. Nesü 'aixüa nepücatiucayari nehesie mütinaquenicü ni cacaiya nemixünirienicü nemi-parevienicü.

²⁶ Neuxei 'ivamarixi, 'Apurahami xemüxiüyarimama, xeme Cacaüyari xeteheuyehüvirietü xemu'uva, xehesie mieme peyenü'ari 'icü niuqui que xemüte-tavicueisitüarieni manuyüne. ²⁷ Querusareme memütama va'uquiyarimata mepücaheitima Quesusi, mepücaheitima texaxatamete vaniucui 'uxipiya tucarisie mütiutiterüvarüva, masi mepeye'atüa mücü niuqui me'enutahüatü. ²⁸ Sepa tixaü memücate'utaxei me'imienique, menitavavirienicü Piratu mümierienicü. ²⁹ Mete'aye'atüaca naime hepaüsita mütiuti'utüarie, mehecaxünaca cüyesie, teuquiyapa meneitateni. ³⁰ Cacaüyari püta müquite vasata nenucuquetüani. ³¹ Müixa tucari müme hamatüana memeutiyunixü Querusare-mepaitü Carereyasie meheycüneca, müme mecanixeyacaitüni. Müme memunenierixü metenivahecüatüaca teüteri hicü cuxi.

³² Tameta tepütexetaxatüani niuqui 'aixüa manuyüne, quename 'ipaü tiyüü que mütivarutahüavixü tatevarima manuyüne. ³³ Cacaüyari 'enucuquetüaca Quesusi müpaü püreye'atüa tame temüvatüriyama tahesie mieme. Müpaüta hutarica mieme cuicari Cuicari Xapayarisie müpaü paine, 'Ecüsü pecaninenivetüni, hicü nepümasi'utinuivitüa. ³⁴ Müpaü paineta quename 'enucuquetüayu müquite vasata, hasuacuari tavari catapünequecai müpaü 'utaitü, Ne yantecamietü netinixepitüamücü tita nemütiuta'aitaxü Raviri hepaüsita. ³⁵ 'Ayumieme xeime cuicarisie müpaü paineta, Que mü'ane pemipataxü 'ahesie mieme, mücü pepücapitüani mütapü necü. ³⁶ Mericüsü Raviri yutucarisie miemete varuparevieca, Cacaüyari que mütiyücühüavecai, müpaü tineucuni Raviri. Yutevarima vahesüa neyani. Xüari putapünixü. ³⁷ Mücü masi que mü'ane Cacaüyari menucuquetüa, mücüri pücapünicai. ³⁸ 'Ayumieme yaxequetenemaica xeme ne'ivama, müpaü tepütexehécüatüa, tita 'axa xemüteyurie xemüteheuyehüviyarieni 'iya yamütiuyuricü. Naime cümana xemücaüyüvavecai heiserie xemüpitüarienicü Muisexi 'inüarieya niuquiyaricü, ³⁹ mücüsie meteviyatü yunaitü yuri memüte'erie heiserie mecanipitüarieca. ⁴⁰ Yumarima 'aixüa 'asixe'itüarienicü texaxatamete vaxapayarisie que maine,

⁴¹ Neuxei tave'eriecate, Xequene'iyarixieca xequenecui'ini. Que nemütiyurienicü ne mexi xe'u'uva, Yuri xepücate'erieca sepa xevitü mütixe'utaxatüanicü.

⁴² Mericüsü me'ayenexüaca Huriyusixi vatuquita, müme menivarutavavirienicü 'icü niuqui memütecuxatanicü tavari 'uxipiya tucarisie. ⁴³ Tuquipa mehecünecu yumüretü Huriyusixi menivaranucuveiya Papuru Verunavemame, hipatüta Cacaüyari me'ayexiyatü Huriyusixi memayuyeitüa vahamatü. Müme metenivacuxaxatüvacaitüni menivatuicacaitüni

memüyuhayevacü tavari memücaüyupatacü Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu vahesie mieme.

⁴⁴ Hicü tavari 'uxipiya tucarisie 'esivatücacu yunaitü quiecatari menyucuxeürieni memi'enenicü Cacaüyari niuquieya. ⁴⁵ Huriyusixi mevaruxeiyaca müme memüyucuxeüri, meniuye'uxiva'ani. Meneuniuni Papuru niuquieya hepaüsita 'axa metecuxatätü. ⁴⁶ Papuru Verunave mecamaatü müpaü meniutiuyani, Püreuyevacai temütexetaxatüanicü xeme Cacaüyari niuquieya meri. Xeme xepixani'eri, xecaniyuhecüatani 'aixüa xemücate'u'iyari xehesie mütinaquenicü tucari mücaxüve. 'Ayumiemerücü ta'aurie tepaxüri, nuivarite tenivatahüavicuni. ⁴⁷ Müpaü pütatiuta'aitüa Ti'aitame müpaü 'utaitü,

Ne hecüarivivame nepümasi'ucaye nuivarite vahesie mieme

Pemüvatavicueisitüanicü naisari cuie manunierapai.

⁴⁸ Hicü nuivarite me'i'enieca menyutemamaviecaitüni. 'Aixüa meniutiyanecaitüni Cacaüyari niuquieya hepaüsita. Yunaitü tucari mücaxüve memupitüarienicuecai yuri meteniuta'erienicü.

⁴⁹ Mücü cuiepa naisarie pü'eneriecai Ti'aitame niuquieya. ⁵⁰ Huriyusixi mepüvarutaxamuri 'ucari memütehaxeyecai memümarivacai, quiecatari va'uquiyarimata, memüvaruveiyanicü Papuru Verunave. Menivaranuyenü'ani yucuiepa. ⁵¹ Müme meneicasixüani tumuanari yü'ücatesie 'inüari meyurietü vahepaüsita. 'Icuniyu meneta'axüani.

⁵² Teyü'üquitüvamete vaücava menyutemamaviecaitüni, 'Iyari Mütiyupatacü mecanihüpünicaitüni.

Papuru Verunavematü que memüte'uyuri 'Icuniyusie

14 Mericüsü 'Icuniyusie meyuteütatü meneutahaxüani Huriyusixi vatuquita. Metenicuxatacaitüni, 'ayumieme yuri meteniuta'erienicü Huriyusixi Cüriyecusitüxita yumüretü. ² Huriyusixi yuri memücate'eriecai mepüvarucunuitüa mepüvahaxüatüacai müme memücahuriyusixitücai ta'ivama vahepaüsita. ³ Müme masi müixa 'amepütitecai mecamaatü Ti'aitamesüa memümiemetetücaicü. 'Iya tinihecüatacaitüni niuqui 'aixüa que mütiuca'iyari manuyüne hepaüsita. Püvarupitüaxüa yumamacü 'inüari mamari-vaveme memüteyurienicü. ⁴ Hicü quiecatari hixüata mepüyusanaxü. Hipatü Huriyusixi vahesie meteniviya-caitüni, hipatüta nü'arisixi vahesie meteviyacai. ⁵ Müme memücahuriyusixitücai Huriyusixi vahamatü va'uquiyarima vahamatü menisütüani 'axa mevayuricutü mevatuaxicutü. ⁶ Nü'arisixi yamepütehetime, mepüyuta'unaxüa quiecaritesie Risitürasie Rerüvesie mana hurava Ricahuniya cuieyarisie. ⁷ Muva mepe'uvacai metecuxatätü niuqui 'aixüa manuyüne.

Papuru que mütiutuaxi Risitürasie

⁸ Mericüsü 'uqui Risitürasie pecatei müyutexiecai yü'ücatecü, hurietü mutinuivaxü hasuacua müca'uyecacai. ⁹ Mücü ni'eniecaitüni Papuru ticuxatame. 'Iya

'ixeyatü, yatimaitü yuri müti'eriecaicü mü-tavicueisitüarienicü, ¹⁰ carima müpaü tinitahüave, Quenanucuquexi, 'a'ucate queneutixusera. Niutisuna, cuyeicatü nayani. ¹¹ Teüteri me'ixeyaca Papuru que mütiuyuri, me'utihivatü Ricahuniyatari vaniuquicü, müpaü meniutiyuani, Cacaüyarixi tahesüa mepacanexüa teüteri vahepaü meteyuxexeyatü. ¹² Verunave meputaterüvaxü Cupiteri, Papuru mete'utaterüvaxü Mericuriyu mücü niuqui mecutuacü masi. ¹³ Cupiteri tuquieya quiecarari 'aurie manuve, mara'acameya niva'atüani turusixi va'avate xuturiyatü-caime quiteniesie. Teüteri vahamatü, 'iya mavari ni-vacui'iriemücücaitüni. ¹⁴ Me'u'enanaca nü'arisixi Verunave Papuru, yu'ixuriqui metisanatü me'unasaxüaximetü meniu'axüani teüteri vahesüa me'utihivatü ¹⁵ müpaü me'utiyuatü, Xeme 'acu titayari müpaü xeteyurie. Tame xehepaü tecaniteüteritüni, xe-hepaü teteniu'iyarini. Tepütetaxatüani niuqui 'aixüa manuyüne ta'aurie xemaxürinicü, xetehayevame 'icü yacü xemüyüa, Cacaüyari mayeyurisie xemüteviyanicü püta. Mücü muyuavi cuie haramara putivevi, naime vahesie mütiyeyeica tiutivevi. ¹⁶ Xeteüterima quepauca memanüticüpai nivapitücaitüni yunaima nuivarite yuhuyeta memeu'uvanicü. ¹⁷ Siepüre pücauyahayevacai caheixeyatü que mü'ane mitahecüataque. 'Aixüa tiniyurieneacaitüni, taheima mieme viyeri pütasipitüa-cai, 'icuxi mutixuxuavere pütasipitüacai. Xe'iyarisie putihüniyaxü xemütecuacacü xemüyutemamaviecacü. ¹⁸ Müpaü me'utiyuaca haveri mieme xeicüa menivarucunütüani teüteri mavari memücavacui'irienicü. ¹⁹ Mericüsü Huriyusixi mana meniu'axüani 'Anutiyuquiyasie 'Icuniyusie meheycüneca. Menivarucunütüani teüteri. Menitituaxixüani Papuru. Meneihana quiecarari tesie müquime me'eritü. ²⁰ Teyü'üquitüvamete mehaquetücünecu 'auriena, nanucuqueni. Quiecararisie neutahani. 'Uxa'arieca Rerüve petüa Verunavematü. ²¹ Mana niuqui 'aixüa manuyüne metenivacuxaxatüvacaitüni quiecatari, yuvaücavame meteniva'üquitücaitüni. 'Arique ta'aurie menaxürieni, Risitürasie 'Icuniyusie 'Anutiyuquiyasie meniuyecüne. ²² Teyü'üquitüvamete va'iyari meniutuicaxüani metevacuxaxatüvatü para yuri mete'erietü memüyuhayevacü, müpaü me'utiyuatü que müreuyevese vaüca te'u'uximatüarieme temeutahaxüani Cacaüyari müra'aitasie. ²³ Naisarie memüyutixexeürivacai va'uquiyarima menivarancayasa. Meyutanenevieca me'uyuhaquieca mepihüritüa Ti'aitame müme yuri memüte'uta'erie hesiena vahepaüsita.

Que memüteheta'axüa 'Anutiyuquiyasie Siriya cuieyarisie

²⁴ Hicü Pisiriya cuieyarisie mepuyecü. Pamüpiriya cuieyarisie meniu'axüani. ²⁵ Perüquesie niuqui mete'utixataca meniucayune Hatareyasie. ²⁶ Mana naviyasie menecüne 'Anutiyuquiyasiepai haque memetatuiya Cacaüyari 'aixüa mütiuca'iyarinicü vahesie mieme, memüte'uximayacacü que memüteh-eye'atüa. ²⁷ Me'u'axüaca menivarucuxeürieni

memüyuyexexeürivacai. Metenivacuxaxatüvacaitüni quepaümeme mütiyurieneacai Cacaüyari vahamatü 'uyeicatü, müpaüta que müreteni yuri memüte'ta'erienicü nuivarite. ²⁸ Müixa meniyuhayeva teyü'üquitüvamete vahesüa.

Querusaremesie que memüte'uyu'eni

15 Mericüsü hipatü Cureya meheycüneca meteni-va'üquitücaitüni ta'ivama müpaü me'utiyuatü, Xeme xüca xitequiyacü xeca'inüaritüarieni que maine Muisexi yeiyarieya, xepücauyüvave xemütavicueisitüarienicü. ² Papuru Verunave yemecü meniniuquixiecaitüni niuqui metexuatüacai müire-mecü vahepaüsita. 'Aixüa meniyurieni Papuru Verunavematü hipatü müme me'üaritü Querusareme memanüticünecü nü'arisixi vahesüa 'uquiravesixi vahesüa 'icü niuqui hepaüsita.

³ Mana memüyuyexexeürivacai mepüvarenü'a. Pisisiyasie Samariyasie mepuyecü metecuxatatü nuivarite vahepaüsita quename ta'aurie me'axürie me'utiyuatü. Yunaima ta'ivamarixi mepüvatemavieriyacai yemecü.

⁴ Meheta'axüacu Querusareme, müme memüyuyexexeürivacai nü'arisixi 'uquiravesixi yunaitü menivarutanaqui'erieni. Metenitahecütani naime que mütiyurieneacai Cacaüyari vahamatü 'uyeicatü. ⁵ Mericüsü hipatü Pareseusixi vahepaü memütecu'erivacai mecananucu'uni müpaü me'utiyuatü, Peuyevese temüvata'aitüani memü'inüaritüarienicü xitequiyacü, Muisexi 'inüari niuquiyarisie yamemütecahunicü reuyevese.

⁶ Hicü meniyucuxeürieni nü'arisixi 'uquiravesixi yametehetimanie 'icü niuqui hepaüsita. ⁷ Vaüca niuqui mexuatüacacu, Pecuru 'anucuqueca müpaü tinivarutahüave,

Neuxei 'ivamarixi, xeme müpaü xepütemate, Cacaüyari meripaitü pünesi'anuyexei xesata, müme memücahuriyusixi memi'enenicü niuqui 'aixüa manuyüne ne ne'utaniucacacu, mücücü memütavicueisitüarienicü. ⁸ Cacaüyari ta'iyari mümate tinivarutahecütüani vapitüatü 'Iyari Mütiyupata tahepaü. ⁹ Yücü pücatatiuxei müme tame. Yuri mete'uta'eriecu nivaru'itirieni va'iyari. ¹⁰ Hicü camüsüari, titayari xete'i'isipatüve Cacaüyari, titayari yuyeyari xetevaranuyetequirie teyü'üquitüvamete puixisixi vahepaü. Tatevarima tameta tepütatexiecai temenuyetenicü. ¹¹ Masi Ti'aitame Qesusi 'aixüa mütiuca'iyaricü yuri tepüte'erie quename tetavicueisitüarieni tame vahepaü.

¹² Mericüsü yunaitü cayuvatü meputamarixü, mepüvaru'enie Verunave Papuru metehécütame 'inüari mamarivaveme que mütiyurieneacai Cacaüyari memücahuriyusixi vasata müme metecuxatacacu. ¹³ Cayuvatü mehexeiyacacu müpaü tinivaruta'eiya Cacuvu, Ne'ivamarixi xequenene'enieca. ¹⁴ Simuni tiniutahecütata Cacaüyari meripai que mütiyuvaüri menyexeyiacü xei nuivariyari nuivarite vasata hesüana memümüieme-tetünicü. ¹⁵ Yaxeicüa paine texaxatamete vaniuqui, müpaü que müre'utüariepaü,

¹⁶ 'Arique ta'aurie nepaveni.
 Raviri quiya nepütavevieni mü'unicai.
 Cüyexiyari mana meutihe nai nepanucu'uitüani.
 Nepiseiriya.
¹⁷ 'Ayumieme teüteri memüyuhayeva menicuvaucuni
 Ti'aitame
 Yunaitü nuivarite vahesie mieme nemücühüavarüva
 Neteüterima memüteteteva
¹⁸ Müpaü paine Ti'aitame masiücüme meyeitüa 'icü
 matüaripai.
¹⁹ 'Ayumieme ne 'ipaü nepüticu'eriva, tepücava'uxi-
 matüaca müme memücahuriyusixi ta'aurie
 memaxürrie Cacaüyarisie memüteviya. ²⁰ Xapacü tepü-
 vata'aitüani xeicüa memüyucuerivayuriecacü tita müti-
 sevixima tetexi vahesie mütimiemecü, mücü hepaüsita,
 memücavacumaüvanicü que mü'ane mücayü'üya
 mücayücüna, memüyucuerivayuriecacü 'ucaviyacame
 vaiyarieya hepaüsita xuriya hepaüsita memü-
 ca'icuanicü. ²¹ 'Iya Muisexi meripaitü hicüque püvarex-
 eiya müme memitahecüata quiecarí mucumanesie
 vatuquiteta yamemüte'ititerüva 'uxipiya tucarisie.
²² Mericüsü nü'arisixi 'uquiravesixi vahamatü yunaitü
 memüyuyexexeürivacai vahamatü 'aixüa 'aneme
 meni'eriecaitüni yusata memüvaranuyexeyacü 'uquisi,
 memüvaranunü'anicü 'Anutiuyuquiyapai Papuru
 Verunave vahamame. Menivaranuyexeyia Cura
 Varüsavaxi mütevecaai, Siraxi meta. Müme 'uquisi
 mepüte'aitametetücai yu'ivama vasata. ²³ 'Ipaü mete-
 niu'tütüani memenuhurienicü xapa, Nü'arisixi
 'uquiravesixi 'ivamarixi tecanixeüarütüaca ta'ivamarixi
 'Anutiuyuquiyasie Siriyasie Sirisiyasie xemümiemete
 xemünüivarite. ²⁴ Tepu'enana quename hipatü tahesüa
 miemete mexexamurietüvecaai yuniuquicü xe'iyari
 meyuitätüvetü mexe'aitätü xemüyu'inüarütüanicü
 xitequiyacü, 'inüari niuquiyarisie yaxemütecahunicü.
 Tame tepücateva'aitüa. ²⁵ Mericüte, 'axeicüa
 te'uta'enieca 'aixüa 'aneme meni'eriecaitüni temü-
 varanuyeteüxücü 'uquisi temüvaranunü'anicü xehesüa
 Verunave Papuru temüvanaqui'eri vahamame.
²⁶ Müme yutucari meniyetuacaitüni Qesusi Cürisitu
 Tati'aitüvamesüa memümiemetecü. ²⁷ 'Ayumiemericü
 tepüvarenü'a Cura Siraxita. Müme yuniuquicü yaxe-
 icüa mepütexehécüatüani. ²⁸ 'Aixüa 'anemeta
 tepü'eriecaai tameri, 'Iyari Mütiyupata, haheteme
 temücaxeti'icatüanicü, 'icü xeicüa que müreuyevese,
²⁹ xemüca'icucacü tita tetexi memütexatüarie, xuriya,
 que mü'ane mücaviyacame vaiyarieya, xemü-
 cavacumaüvanicü que mü'ane mücaxe'üya mücaxecü-
 na. Xüca mücü xeca'umayüani, 'aixüa xepüyüaca. Mü-
 paü xeicüa cani'aneni.
³⁰ Mericüsü müme memeyenü'ari meniu'axüani 'Anu-
 tiuyuquiyasie. Mevarucuxeüriece yunaimie meniyetuani
 xapa. ³¹ Me'itaterüvaca mecaniyutemamaviecaitüni
 'ivamarixi memütuicariecaicü. ³² Cura Siraxi memütex-
 axatametetücaicü, vaüca metecuxatatü menivatuica-
 caitüni yu'ivama, menivaseiriyacaitüni. ³³ Yapaümexa
 tucari me'uyurieca, yu'ivama vahesüa menecüne
 'aixüa metevaxeyatü. Müme memüvareyenü'a vah-

esüa meniu'axüani. ³⁴ Siraxisietü 'aixüa tini'eriecaitüni
 mana muyuhayevacü. ³⁵ Papuru Verunavematü mana
 meniyuhayevani 'Anutiuyuquiyasie mete'üquitatü
 Ti'aitame niuquieya, metecuxatatü niuqui 'aixüa
 manuyüne hipame yumüireme vahamatü.

Papuru 'icue'erieca Verunave que müretüa hutarieca ticuxatatü

³⁶ Mericüsü yapaümexa tucari 'anucayacu, Papuru
 müpaü tinitahüave Verunave, Cümüsüari hutarieca
 tepüyehu, ta'ivama tepüva'ivatayu naime quiecaritesie
 haque temütecuxatacaai Ti'aitame niuquieya, parasü
 que metecahu. ³⁷ Verunave nivitümücücaitüni Vani
 Maricuxi mütevecaai. ³⁸ Papururi müpaü tinicu'eriva-
 caitüni, 'aixüa püca'anecai memenuvitünicü que
 mü'ane müvarecu'eirie Pamüpiriyasie, vahamatü müc-
 ahetüa müti'uximayacacü. ³⁹ 'Ayumieme mepuyeha'a,
 mepeutayeixüa. Verunave Maricuxi havitütü naviyasie
 petüa Sipürepai. ⁴⁰ Papururi 'enuyexeyaca Siraxi
 caneyani. Ta'ivama menihürütüani Ti'aitame 'aixüa
 mütiuca'iyarinicü müme vahepaüsita. ⁴¹ Siriyasie
 Sirisiyasie puyetüa vatuicatü müme memüyutixexeüri-
 vacai.

Timuteu que mütvateütacai Papuru Siraxi

16 Mericüsü Rerüve Risitüra caneta'ani. Mana
 pecatei tiyü'üquitüvame Timuteu titevatü.
 Varusieya Huriyu yuri müti'eriecaai nihücütücaitüni,
 quemasieya Cüriyecu tihücütücaai. ² 'Ivamarixi
 Risitüratari 'Icuniyutari menihecüatacaitüni. ³ Papuru
 pita'ini hamatüana müyemiecü. Ni'inüarütüani 'ixitetü
 Huriyusixi teüteriyari vayeiyari que maine, Huriyusixi
 muva memütamacaai vacü, yunaitü memimaicaicü que-
 masieya mücüriyecütücaicü. ⁴ Mecu'uvatü quiecarite-
 sie menivahürütüacaitüni yamemütecahunicü 'aisicasie
 que memüte'aitacai nü'arisixi 'uquiravesixi
 Querusaremetari. ⁵ Memüyutixexeürivacai meni-
 tuicariecaitüni yuri mete'erietü. Tucarcü que memüyu-
 paümecai metenimüiriyacaitüni.

Papuru heinüsita que mütxei Maseruniyatanaca

⁶ Mericüsü Püriquiyasie Carasiya cuieyarisie meni-
 uyecüne. 'Iyari Mütiyupata püvanenacai 'Asiyasie
 memücatecuxatanicü niuqui. ⁷ Misiya cuieyari tesita
 me'u'axüaca Vitiniyasie meneuyeyunequecaitüni. Que-
 susi 'Iyarieya yapücativarupitüa. ⁸ Misiya cuieyari tesita
 me'uyenexüaca mana meneucacüne Türuhasipai.
⁹ Yüvicüta heinüsita Papuru nixeiya 'uqui Maseruniy-
 atanaca muva 'utiveme yativavirietü müpaü 'utaitü,
 Quenanaye'a 'anataüye Maseruniyapai, quetanepare-
 vieca. ¹⁰ Yuheinüsita 'ixeyacu cuitü tepicuvau que
 temüte'anucü necü 'anutaüye Maseruniyapai müpaü
 tete'umaica Cacaüyari mütasi'uta'inie temütevaretax-
 atüanicü niuqui 'aixüa manuyüne.

Que memüte'anutaxüriya Piripusie

¹¹ Mericüsü Türhasi tehecüneca heiseriemecü tecaneta'axüani Samutürasiyasie, 'uxa'arieca Quiecarî Mühecuasiepai teneta'axüani, ¹² 'arique Piripusiepai. Mücü quiecarî 'amüyeva nihücütücaitüni 'esimüyeyeu hesiena mütiviya Maseruniya cuieyarisie. Xumatari canivacuruniyatücaitüni. Yapaümexa tucari teni-uyurieni 'iya quiecarisie. ¹³ 'Uxipiya tucarisie tepanuyenexüa quiecarî tesie. Mana hatüa tesita mürayutinenevitüre 'uveme teni'eriecaitüni. Mana tetiyaxeca tenivarutaxatüani 'ucari mana memüyux-eürîe. ¹⁴ Xevitü 'uca Ririya mütitevacai purupura 'ix-uriquiyari mutuacai Tiyatira quiecarisie mieme meyex-eyacai Cacaüyari, mücü pütasi'u'enie. Ti'aitame nivatiyepieni 'iyarieya mi'enienicü Papuru que mainecai. ¹⁵ Mücü puca'üyarie, quiena quiecatarita. Hicü cataniuta'inieni müpaü 'utaitü, Xeme Ti'aitamesie yaneticamieme xüca xenesi'erieca, nequie xequeneu'axüaca, mana xequeneteneni. Müpaü 'utaitü vaüriyarica catanipitüani.

¹⁶ Mericüsü mürayutinenevitüre tehecünecu, 'üimari vaüriyarica müti'uximayacai catananucunaque. Xevitü cacaüyari pinücai mütimaicai que mütiyüniquiecai 'arique. Mücü ticuxatatü que mütiyüniquiecai vaüca pütü'ivacai yucusiyarima vahesie mieme. ¹⁷ Mücü pütasi'uveyacai Papuru tameta. Putahivacai müpaü 'utaitü, Cacaüyari taheima macavesie mieme mepüte'uximaya 'icü 'uquisi. Mepütexetahecüasitüani huye xemütavieisütüarienicü. ¹⁸ Müpaü tiniyurieneacaitüni müixa tucari. Hicü puti'uxixü Papuru. Ta'aurie 'aveca müpaü tinitahüave 'iya cacaüyari, Qesusi Cürisitusüa nemümiemecü nepümasita'aitüani, queneuxüna.

¹⁹ Cuitü nixüna. Cusiyarimama me'uneniereca que müretüa cümana memüte'ivaniquecai, mepüvarutivi Papuru Siraxi. Quiecarî hixüapa mepüvarehapa haque va'uquiyarima memacatei. ²⁰ Mevarevitüca püraheturisixi memü'isücatetücai vahesüa, müpaü meniutiyuani, 'Icü teüteri mepüvaxamurietüve tahesüa quiecatari. Mecanihuriyusixitüni. ²¹ Mepihécüata tutuyari tame Xumatari temücatauniva temitanaqui'erieni yatemüteyurienicü. ²² Yunaitü meniycuxeürîeni vahepaüsita. 'Isücate va'ixuriqui menivaranutihünirixüani. Meteniuta'aita memütiveiyanicü cüyecü. ²³ Mevarutivaca vaüca, menivaranutaxürîeni casariyanata. Menihürütüani 'aixüa mütiva'üviyanicü tihüveme. ²⁴ Mücü 'aisica 'utanaqui'erieca nivarantaxürîeni mutapurupai. Neiy'eütüani va'ücate tiyüxürüvamesie.

²⁵ Mericüsü tucari hixüapa yacütütü Papuru Siraximatü meyunenevietü meninüavacaitüni Cacaüyari. Vahamatü memanutaxüriyacai meniva'eniecaitüni. ²⁶ Yapaucua cuie carima niutayuani, casariyanatüa mieme tiutayua. Naitü quiteniete püreutenirixüa. Yunaimetatepüate canacaxürîeni vamamasie va'ücatesie. ²⁷ 'Anutaniereca tihüveme, 'ixeyaca casariyana quite-nie hatetenime, yucusira nivatihana yumienique, me-

manutaxüriyacai meyuta'unaxüame 'erietü. ²⁸ Papuru carima nitahivieni, Penücahürixüa peti'acuinitüani rehüavetü, Tame tanaitü 'uva tecanayeteni haitü.

²⁹ 'Ita'aitüaca tai, 'utayüyüacatü, quita neutasuna. Pucave Papuru Siraxi vahetüa. ³⁰ Tacua varanuyevitüca müpaü niutayüni, Neuxei, tita reuyevese yanemütiyurienicü nemütavieisütüarienicü. ³¹ Müme müpaü meniutiyuani, Yuri quetineuta'eri Ti'aitame Qesusisie, mücücu pecanitavieisütüariemücü 'ecürî, 'aque quiecatarita. ³² Metenivacuxaxatüvacaitüni Cacaüyari niuquieya 'iya, yunaimetatepüate memüye'uvacai hamatüana. ³³ Mücü nivarevitüni cuitü yüvicüta, nivarahauxixüani memaveiyatücateisie. Yareutevitü mepuca'üyarie 'iya, yunaitü hesüana miemete 'axeicüa. ³⁴ Yuquie varevitüca mexasie 'atinapini, yunaitü yuri mete'uta'erieca Cacaüyarisie 'axeicüa meniycutemamaviecaitüni.

³⁵ Hicü 'ucatarecu 'isücate yutupirisixi menivarenü'ani müpaü me'utiuyatü, Quenivarutixüna mücü teüteri.

³⁶ Tihüveme nitahecüatüani Papuru 'icü niuqui hepäüsita, müpaü 'utaitü, 'Isücate niuqui menyeyenü'ani xemütixünarienicü. Hicüsüari xe'ayecüneme xequenehu xeca'uximatüarietü. ³⁷ Papuru müpaü tinivartahüave, Müme mepütasi'utiva yunaimetatepüate vahüxie sepa 'isücame havai pücatatahüave, sepa temüxumanusixi. Mepütasi'anutaxürî. Caucasü hicü metasi'anuyenü'ani 'avie. Tixaütütüri, 'uva meque'u'axüani, mümetütü mequetasi'anuyevitüni. ³⁸ Tupirisixi metenivarutahécüatüani 'isücate que mütiyü. Quepaucua memü'enana quename Xumanusixi mehümetücai, mepümamacai. ³⁹ Me'u'axüaca menivanütüacucaitüni, mevaranuyevitüca menivarutavavirîeni memüyehucü 'iya quiecarisie. ⁴⁰ Hicü casariyanata me'ayenexüaca Ririyasüa meniu'axüani. Mevaruxeyaca yu'ivamarixi menivatuicani menecüne.

Tesarunicatari que memüteyuxamuriecai

17 Mericüsü 'Amipipurisie 'Apuruniyasie me'uyecüneca meneta'axüani Tesarunicasiepai. Huriyusixi vatuqui mana niuvecaitüni. ² Papuru que mütiyeyariefyatücai, vahesüa neutahani, hairieca 'uxipiya tucarisie tinivacuxaxatüvacaitüni ³ 'utüaricasie mieme vahécüatüatü vatuicatü quename reuyevacai 'iya Cürisitu heiserie mupitüarie müticuinecü müquite vasata manucuquenicü, müpaü 'utaitü, 'Icü nemüxehécüatüa, 'icü que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitu canihücütüni Qesusitütü. ⁴ Hipatü müme yuri meteniuta'erieni, Papurusie Siraxisie meteniuyiya. Yümüiretü Cüriyecusixi memeyexeyacai Cacaüyari, yumüiretü 'ucari ve'emete mecanihümetücaitüni. ⁵ Huriyusixi yuri memücate'eriecai me'uxiva'atü menivaruta'inieni hipame 'axa memüteyuriecai quiecarî hixüapa memü'uvacai, mevaruxeürîeca yumüireme menivareutaxamuriexüani quiecatari. Casuni quie me'u'axüaca mepüvarutavaviri memüvaranuyevitünicü nü'arisixi quiecatari memüyuyexexürivacai vahürüpa. ⁶ Mecavataxeyavavetü, Casuni hipame 'ivamamata mepüvarahapa 'isücate vahüxie müpaü mete'uhivatü,

'Ime naisarie cuiepa memütama menivaxamuri-etüveni, 'uvata meniu'axüani. ⁷ Casuni nivarutanaqui'erieni. 'Ime yunaitü yamepücatecahu Sesaxi que müti'aita, meniutiyuani quename xevitü ti'aita-metütü 'a'uyeica Quesusitütü. ⁸ Müpaü me'utiyaütü menivamuinacaitüni yunaima mem'u'uvacai, 'isücateta memi'enie 'icü. ⁹ Casuni hipatüta meniucuetatüarieni 'uxa'atüni varie 'asimücatiyünicü, meniutixünarieni.

Papuru Siraximatü que memütecuxatacai Vereyasie

¹⁰ Mericüsü cuitü yüvicüta teyü'üquitüvamete mepüvarenü'a Papuru Siraxi memüyehucü Vereyasiepai. Mana me'u'axüaca Huriyusixi vatuquita meneutahaxüani. ¹¹ Mana memütamacai Huriyusixi yemecü 'aixüa mepüte'u'iyaricai, Tesarunicatari yamecate'u'iyaricacu. Menitanaqui'erieni niuqui vaüca meyuvaüriyatü. Tucaricü metenicuvautüvecaitüni 'utüarica xapayarisie siparasü xüca müpaü 'aneniqueyu 'icü. ¹² Yümüiretü müme yuri meteniuta'erieni. 'Ucari memücüriyecusixitücai memüseüyecai, 'uquisita yuvaücatü yuri mepüte'uta'erie. ¹³ Mericüsü Huriyusixi Tesarunicatari metenetimani quename Papuru tihecüatacai Cacaüyari niuquieya Vereyasietä. Manarita meniu'axüani mevacuyuitüvatü mevamuinatüvetü teüteri yumüireme. ¹⁴ 'Ivamarixi cuitü meneinü'ani Papuru haramara tesita müyemiecü. Siraxi Timuteu Vereyasie meniyuhayeva. ¹⁵ Müme memiteütacai Papuru meneivitüni 'Atenasiepai. Mana menitinuaxüani 'iya müpaü tivaruta'aitüacu, Siraxi Timuteu hesüana memü'axüanicü mexüima.

Papuru que mütiyueicacai 'Atenasie

¹⁶ Mericüsü Papuru vacuevietü 'Atenasie, yu'iyarisie niyühüavecaitüni müvaxeyacaicü quiecatari tetexi me'ayexeyame yemecü. ¹⁷ Tuquita niuqui nixüatüacaitüni Huriyusixi vahamatü, hipameta Cacaüyari memayexeyacai vahamatü. Quiecaricü hixüapata tucaricü niuqui nixüatüacaitüni mana mem'u'uvacai vahamatü. ¹⁸ Hipatü 'Epicureyusixi 'Esitucusixi temaivavemete meniti'eiyarümecaitüni. Hipatü müpaü meniutiyuanecaitüni, Titacuta raineniqueyu 'icü niuquivivame, hipatüta 'ipaü mete'utiyanecai, Süricüte cacaüyarixi xaüsie miemete nivahecüatani. Müpaü meniutiyuanecaitüni Papuru Qesusi müxatacaicü, müquite que memüte'anucu'uni müticuxatacaicüta. ¹⁹ Meneivitüni 'isücate 'Arexixi yemuriyarisie memüyuyexexeurivacai vahürüpa müpaü me'utiyaütü, Siparasü tame xüca teyüvaveni temeitimaniqueyu que mütitita 'icü 'uquisica mühecua pemüxata. ²⁰ Xaüsie timieme pepütasi'atüiri tanacata. 'Ayumieme tecatene-timaniqueyu que maine 'icü. ²¹ 'Atenatari yunaitü, cu'uvamete mana memü'ivatatüveta 'asimepücateyu-ruva, tixaütü mütihecua mepütahüavicu mepüte'eniecu xEICUA.

²² Hicü 'isücate vahixüata 'uvetü 'Arexixi yemuriyarisie müpaü niutayüni Papuru, Neuxei 'Atenatari, necanixexeyani xeme naimecü xevarayexeyame memanu-

cuneniere. ²³ 'Uva necuyeicatü ne'i'ixüarietü tita xemüte'ayexeyia, neneitaxeyia mürayutimavatüre, hesiena mütiuti'utüari 'ipaü, CACAÜYARI TEMÜCAMATESIE PÜMIEME 'ICÜ. Mericüte, que mü'ane xemayexeyia xeca'imaitü, mücü nenixetahecüatüamücü ne.

²⁴ Mücü Cacaüyari mitivevi cuie, nai cuiepa mütimieme, mücü tini'aitani muyuavisie cuiepata. Mücü mamacü müveviyata püca'ayeca tuquita, ²⁵ teüteri yu-mamacü mepüca'eyexeyia, tixaü mücareuyehüvacü. Mücütütü pütivamicua vatucari va'ia naima.

²⁶ Xeime tevi va'uquiyari 'ayeitüaca, püvarutivivi yunaima nuivarite naisarie cuie manuniere memütamacacü. Vatucarite meripai pucaye, vacuie 'inüariyari tiucaye ²⁷ memicuvaunicü Cacaüyari siparasü mec-umetüvetü memitaxeyiacü. Xüari mücü teva püca'uyeyica taxexuime tahesüa. ²⁸ 'Iyasie teveviyatü tenayeneniereni tenicuyuaneni teniu'uvani, müpaü que memutiyanepaü hipatü teyününüvamete xehesüa miemete, Tame hesiena tepüyecü, me'utiyaütü. ²⁹ Mericüte, xücasü hesiena teyecüne, 'aixüa püca'ane para müpaü temüte'ixeyiani hurupaü püratapaü tetepaü 'aneme, tevi veviyayapaü 'aneme, tita tevi mütiyücühüavepaü 'aneme. ³⁰ Mericüsü Cacaüyari 'axa pücatixeyiacai tita memüteyuriecäi quepauca 'asimemücatemaicai, peru hicüri püvahecüasitüa yunaima teüteri naisarie memütama memütehayevanicü que memüteyurie. ³¹ Xeime tucari pütüucaye müva'inüatanicü cuiepa memütama heiseriemecü yüanetü, 'iya 'uqui manuyexei yatiyurienecacu. Cacaüyari yuricü nivarutahecüatüani yunaima, 'enucuquetüaca 'iya müquite vasata.

³² Hicü me'u'enanaca müquite que memüte'anucu'uni, hipatü meninanaimacaitüni, hipatüta müpaü meniutiyuani, Hutarioca tepümasi'enieni 'icü hepaüsita. ³³ Hicü tiuhayevaca Papuru, vahixüata nayeneni. ³⁴ Hipatü hesiena meteviyatü yuri meteniuta'erieni. Riyunisixi mü'isücametücai 'Arexixi yemuriyarisie miemetütüri, xevitü 'uca Ramarisixi mütitavacairi, hipatüri vahamatü yuri mepüte'eriecäi.

Papuru que mütiyueicacai Curinitusie

18 ¹ 'Arique 'Atenasie heyeyaca Curinitusie neta'ani. ² Muva neitaxeyia xeime Huriyu 'Aquirä mütitavacai Punitusie metinuivaxü yü'üitacame Pürisiramame. Xique punua 'Itariya cuieyarisie heyeyaca, Cürauriyu mütvavaruta'aitüacü yunaima Huriyusixi memüyehucü Xumasie. Vahesie tiniuviya Papuru. ³ Vahepaü 'ivarica mexeyiacacü, vahesüa niucateitüni, meteni'uximayacaitüni yuhamatü. Müme 'ixuriqui quiyari mecanivevivametetücaitüni. ⁴ Xexuime 'uxipiya tucarisie tuquita tinicuxatacaitüni, Huriyusixi Cüriyecusixi yuri tiniva'eritüamücücaitüni.

⁵ Hicü Siraxi Timuteu meheycünecu Maseruniasie, me'u'axüacu, Papuru niuquicü 'ayumiemetütü nayani, tivahecüatüatü Huriyusixi quename Qesusi hücü que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitütü. ⁶ Me'i'uxive'eriecacu 'axa me'utiyanecacu müme, Papuru

yu'ixuriqui 'utacaseca 'inüari 'ayeitüaca, müpaü tini-varutahüave, Xeme yuhesie xepütehahüpa xüca xe'ucuini. Ne püta nepü'itiya. Hicürixüa memücahuriyusixi vahesüa nepüyemie. ⁷ Muva 'ayeneca xeime quie ninuani Cusitu mütitevacai quiecame. Mücü neyexeyacaitüni Cacaüyari. Quiena pehuracai tuqui. ⁸ Cürisipu tuqui va'üyaritütü yuri tinita'eririeni Ti'aitame, yunaitü quiena quiecatari hamatüana yuri mete'uta'erita. Yumüiretü Curinitutari me'u'enanaca yuri mepüte'uta'eri mepuca'üyarie. ⁹ Yüvicüta Ti'aitame müpaü tinitahüave Papuru heinüsita, Pepücamaca, masi quetinecuxatani, cayuvatü pepücatiani. ¹⁰ Ne 'ahamatü 'anepuyeica, xevitü tixaü pücamasiviya 'axa masiyurienique. 'Icü quiecarisie yuvaücavame teüteri necanivarexeiyani. ¹¹ Xei viyari heimana 'ataxeime meseri mana puyuriecai tiva'üquitüatü Cacaüyari ni- quieya.

¹² Mericüsü, Careuni cani'isücametücaitüni, 'Acaiya cuieyarisie mühüritüariecai. Huriyusixi 'axeicüa mepuyuxeüri Papuru mehecatü. Menevitüni 'isücame 'uvenieya hüxie haque müre'inüatacai ¹³ müpaü me'utiyaatü, 'Icü yuri tiniva'eritüaca teüteri Cacaüyari memayexeyanicü 'inüari niuquiyari que müchaine. ¹⁴ Papuru 'esivatücacu pütaniuximecai, masi Careuni müpaü tinivarutahüave Huriyusixi, Neuxei Huriyusixi, 'icü xüca caheiserietüni que xüca cuamanaricatüni que 'icü, xasunimecü nepüxe'enieniqueyu Huriyusixi. ¹⁵ Mesü xüca xeniuquixieca niuqui hepaüsita terüvarica hepaüsita xe'inüari hepaüsita xecüa, 'aixüa xe-queteneuyuri xemetütü. 'Isücame nepüca'ayeimücü 'icü hepaüsita. ¹⁶ Nivaranuyenü'ani yuhüxie. ¹⁷ Müme yunaitü me'iviyaca Susitenexi tuqui va'üyari mühücütücai, meneicvaxüani 'isücame 'uvenieya hüxie. Careuni 'asipüchainecai 'icü hepaüsita.

Papuru que müreta'a 'Anutiyaquiyasie, hairieca que müreyetüa ticuxatanique

¹⁸ Mericüsü Papuru müixa tucari mana puyuhayevaxü. Varutateütüaca yu'ivama Siriyasie nanuyani naviyasie. Pürisira 'Aqira hamatüana menecüne. Meripai müyühüritüacaicü, 'ayumieme Senicüreyasie yumu'usie pucaxiri. ¹⁹ Hicü 'Epesusie meneta'axüani. Mana nivarecu'eirieni Papuru. 'Iya tuquita heutahaca niuqui nixüatüacaitüni Huriyusixi vahamatü. ²⁰ Müme menitavavirieni yapaümexa tucari müyurienicü vahesüa, perusü mücü pücayuvaüriyacai. ²¹ Nivarutateütüani masi müpaü 'utaitü, Yemecü neuyeveca Querusareme nemü'ixüaramieni 'umamiesie. Hutarieca neninuamücü xehesüa xüca müpaü tinaqueni Cacaüyari. Hicü 'Epesusie neyani. ²² Hicü Sesareyapai nuaca, heutiyuneca, nivavaüritüani memüyutixexeürivacai, 'arique 'Anutiyaquiyasie petüa. ²³ Yapaümexa mana 'uyurieca caneyani 'uyemietü Carasiya cuieyarisie Püriquiyasie yunaime teyü'üquitüvamete vatuicatü.

'Apuruxi que müticuxatacai 'Epesusie

²⁴ Mericüsü Huriyu teviyari 'aniyueicacaitüni 'Apuruxi mütitevacai Herecanitüreyasie metinuivaxü. 'Epesusie caninuani. 'Aixüa pü'anecai niucamecü. 'Utüarica xapayaricü pütürücaüyecai. ²⁵ Mücü Ti'aitame huyeya hepaüsita tiniuta'üquitüarieni. 'Aixüa 'iyaricü niyuvaüriyacaitüni. Tinicuxatacaitüni ti'üquitatü heiseriemecü Quesusi hepaüsita, sepa mütimaicai Vani que mütiü'üyacai xecüa. ²⁶ Tuquita nisütüani ticuxatatü yutatuatü. Me'ienieca Pürisira 'Aqira menita'inieni, heiseriemecü masi meteni'üquitüacaitüni Cacaüyari huyeya hepaüsita. ²⁷ Mücü niyeimücücaitüni 'Acaiya cuieyarisie. 'Ivamarixi me'ituicatü metenivaru- ta'utüirieni teyü'üquitüvamete memitanaqui'erienicü. Henuaca vaüca nivapareviecaitüni müme yuri memüte'uta'eri Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu. ²⁸ Yunaime vahüxie cuini mieme nivara'ivaxüani Huriyusixi yuniuquicü, 'utüarica xapayarisie tivaxeisitüatü que- name que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitütütü, Quesusi hücütücai.

Papuru que mütiyueicacai 'Epesusie

19 Mericüsü 'Apuruxi Curinitusie 'uyeicacacu cuxi, Papuru hürü 'utüa 'uyeyaca 'Epesusie neta'ani. Hipame nivaretaxeyia muva teyü'üquitüvamete. ² Müpaü tinivarutahüave, 'Iyari Mütiyupata xete'utanaqui'eri yuri xete'uta'erieca. Mümesü müpaü metenitahüave, Masi tepüca'enanavave quename 'Iyari Mütiyupata xuave. ³ Mücü müpaü niutayüni, Mericüte, titasie xeteviyatü xete'uca'üyarie. Müme müpaü meniutiyuani, Vani que mütiü'üyacai teniuc- a'üyarieni tame. ⁴ Papuru müpaü niutayüni, Vani ni- varuca'üyacaitüni metehayevacacu que memüteyuriecai, müpaü tivacuxaxatüvatü teüteri yuri memüteta'erienicü que mü'ane 'utümana 'umamiecaisie. Mücü Quesusi canihücütücaitüni Cürisitütütü. ⁵ Me'u'enanaca meniucac'üyarieni Ti'aitame Quesusisüa memiemetetütü. ⁶ Vaheima 'utimecu Papuru, 'Iyari Mütiyupata mehexeiyatü mepacü. Ni- quitecü meniutiniutücüne, Cacaüyarisie mieme metenicuxatacaitüni. ⁷ Yunaitü tamamata heimana yuhutatü yacütütü mepüyupaümecai 'uquisi.

⁸ Mericüsü haica meseri puyuriecai Huriyusixi teü- teriyari vatuquita 'axetü, ticuxatatü camatü. Niuqui nixüatüacaitüni, yuri tiniva'eritüamücücaitüni, que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu ticuxatatü. ⁹ Hipatü menisese'icaitüni. Yuri mecateniuta'erieni, 'axa me'utiyaatü 'iya huye hepaüsita yumüireme vahüxie. Papuru varucu'eirieca nivaranuyevitüni teyü'üquitü- vamete. Tucaricü Tiranu müti'üquitacaisie niuqui nixüatüacaitüni. ¹⁰ Müpaü tiniyurienecaitüni huta vi- yari. Yunaitü 'Asiyasie memütamakai Huriyusixi Cüriye- cusixi meni'enieni Ti'aitame Quesusi niuquieya. ¹¹ Mericüsü 'inüari türücaivime tiniyurienecaitüni Cacaüyari Papuru yatiyurienecacu, xaüsie müpaü mü- catiyurienecapaü. ¹² Tecuicuicate mepüvarahuririvacai

tuvaxate peserate manacatütücatei Papuru. Mücücü yucuiniyacü mepanayexürüvecai, cacaüyarixi 'axa memü'anene mepüvarutixünaxü.

¹³ Hipatü cu'uvamete Huriyusixi cacaüyarixi memüvaranuyenü'avacai, müme menitixatatücüne Ti'aitame Quesusi, cacaüyarixi 'axa memü'anene memüvanücai teüteri vahepaüsita, müpaü me'utiyuatü, Ne nepüxe'aitüa Quesusisüa Papuru mitahecüatasüa nemümiemecü, me'utiyuatü. ¹⁴ Hicü Huriyu 'Isiqueva mütitevacai mara'acate memühürütüarietücaihahesüa mümiemetücai, mücü 'atahutame nivarexeiyacaitüni yunivema müpaü memüteyuriecäi. ¹⁵ Hicü cacaüyarixi 'axa mü'ane müpaü tinivaruta'eiya, Quesusi nepümate, Papuruta nepetima. Xemesü que xepühatetütü. ¹⁶ Mücü tevi cacaüyarixi 'axa mü'ane miviyacai vaheima niutiveni, nivara'iva yunaima türücaüyetü. Mümesü memamavetü meheuxitequieütücaitü meniyuta'una 'iya quita. ¹⁷ Yametenetimani que mütiuyü yunaitü Huriyusixi Cüriyecusixi 'Epesusie memütamaca. Cui menimamacaitüni yunaitü. Que mü'ane Ti'aitame Quesusi mühücü 'aixüa cuxasivatü nayani.

¹⁸ Yumüiretü yuri memüte'uta'eri meniu'axüani meyumurucuitüatü me'ihécüatatü yu'iquevari. ¹⁹ Yumüiretü müme memüteyunquevayametetücaihahesüa, xapayari me'ucuxeürieca menititaiya yunaima vahüxie. Meniti'inüata 'axeicüa que müraye'arücaihahesüa xapayari. Huta teviyari heimana tamamata miriyari pürata tuminiyari 'inüariyari naye'arücaihahesüa. ²⁰ Müpaü tiuyücu, Ti'aitame niuquieya türücaüyemecü niutumüire, canitürücare.

²¹ Mericüsü müya tiuyücu, Papuru yu'iyarisie niyuvaüriya Maseruniasie 'Acaiyasie 'uyeyame meta'anicü Querusaresie, müpaü 'utaitü, Mana neheta'ayu, 'arique peuyevese nemixeiya Xumata. ²² Yuhutame 'iparevivamete Timuteu 'Erasitu varenü'aca Maseruniasie, mücütütü 'acuxi 'apüreutevacai 'Asiyasie.

Que memüteyuxamurie 'Epesutari

²³ Mericüsü 'ana vaücavamecü mepüyumuinaicai teüteri 'iya huye hepaüsita. ²⁴ Xevitü Remetüriyu mütitevacai püratavevivame mühücütücaihahesüa, pürata cacaüyarixiyari püvaveviecaihahesüa Riyanapaü tiyuxexeiyaime. 'Iya müpaü tiyurienetü vaüca 'ivarica nivapitüacaitüni tevivamete. ²⁵ Hicü varucuxeürieca müme, vahepaü te'uximayatamete vahamame, müpaü niutayüni, Neuxei, xeme xecatenimaica tame temüte'iva 'icü ta'uximayasicacü. ²⁶ Müpaü xepütexeiya, müpaü xepüte'enana, Papuru yuri que mütiva'eritüa que müti-varucunütüa yumüireme teüteri, 'ena 'Epesusie xeicüa pücatixaü, masi naisarie 'Asiyasie 'esivatücacu. Müpaü tinicuxatani 'iya, müme mamacü memüveviya cacaüyarixi memücahüme haitü. ²⁷ Mücü meta, tita temütehexeiya tame pücueriva'ane capa xüanacüa 'ayanicü. Masita, 'icü cacaüyarixi mütürücaüye Riyana tuquieya, tixaü catihücütüme cauca me'erieca teüteri. Yunaitü 'Asiyatari, naisarie cuiepa memütamata, que mü'ane memayexeiya, 'icü türücariyaya püca'unarieximeni.

²⁸ Hicü me'u'enanaca mepuyeha'a. Meniutihivacaitüni müpaü me'utiyuatü, Canitürücaüyeni 'Epesutari tacacaüyari Riyana. ²⁹ Quiecarisie pühünecaihahesüa yuariyacü. 'Axeicüa mepecü me'unausaxüaximetü xeüripa, mevarutiviyaca Cayu 'Arisitaricu Maseruniyatari, Papuru teütameteya memühümetücaihahesüa. ³⁰ Papuru nihamücücaitüni haque quiecatari memeyuxeürie, peru teyü'üquitüvamete mepüca'ipitüa. ³¹ Hipatü 'Asiya cuieyarisie quiecatari va'uquiyarima, hamicumama mehümetütü, metenetanü'ani hesüana me'itavavirietü xeüripa mücamiecü. ³² Mericüsü hipatü yücü mete'uhivatü hipatüta yücü mete'uhivatü meniutihivacaitüni. Mana xeicüa menyucuxeürie yunaitü, yumüiretü 'asimepücatemaicai titayari muva memüte'uxüa. ³³ 'Amemu'uvacai vasata menenuyexeiya Herecanituru, Huriyusixi me'itaquecu vahüxie. Herecanituru yumamacü varu'inüaritüaca nitaniumücücaitüni yuhesie mieme memüyucuxeüri vahüxie. ³⁴ Meheitimaica Huriyu mühücütücaihahesüa, carima meniutihivacaitüni 'axeicüa yunaitü huta hurayari meyurietü müpaü mete'uhivatü, Canitürücaüyeni 'Epesutari tacacaüyari Riyana. ³⁵ Mericüsü quiecarisie mieme sicürivanu vanütüatü müpaü tinivarutahüave 'amemu'uvacai, Neuxei 'Epesutari, haquevasü tevi 'asimücatimate quename 'Epesu quiecatari Riyana mütürücaüye va'va'ütemama tehüme, Cupiterisüa macane tete cacaüyariyari vava'ütemama quename tehüme. ³⁶ Mericüte, xüca müpaü 'aneni, xüca cayuxamurieca 'icü niuqui, neuyeveca cayuvatü xemütamarecü xemücarucusixitünicü. ³⁷ Xeniva'atüani 'icü 'uquisi, sepa 'axa memücate'uyuri tuqui hepaüsita, sepa 'axa memücatecuxata xecacaüyari hepaüsita. ³⁸ 'Ayumieme Remetüriyu, tevivamete hamatüana memü'uva xüca tixaü metehexeiya xeime hepaüsita, tucari puxuave quepaucua 'isücate 'amemütiteni, müme cuiepa memühürütüarie 'ameniu'uvani. Mana mequehe'atüani yuxanesica. ³⁹ Xücasü masi cuxi xetecuvauni, 'aixüa püyüni quepaucua quiecatari memüyuxeürie, 'inüari niuquiyari que maine. ⁴⁰ Hicümüsüari tepücueriva'aca capa tahesie rahüiyanicü cuya temüveviecü hicü, sepa mücareuyevecai. Tame tepücaüyvave 'asitemütüyuanitahesie mieme 'icü xamuriyacü. ⁴¹ Müpaü 'utayüca ni'varanuyenü'ani memayuxeürie.

Papuru que müretüa Maseruniasie Cüresiyasie

20 Mericüsü yuariya heunuacu, Papuru yu'aurie ni'varutahüave teyü'üquitüvamete. Vatuicaca varutateütüaca Maseruniyapai neyani. ² Muva 'uyemietü, nivatuicacaitüni vaücavame niuquicü. 'Arique Cüresiya cuieyarisie neta'ani. ³ Haica meseri yuriecacu, Huriyusixi meniyu'enieni me'imienique quepaucua Siriyapai müyemiecaihahesüa. 'Ayumieme müpaü tiniyu-maicaitüni Maseruniya püta muyeyunecü. ⁴ 'Asiyapai hamatüana meniu'uvacaitüni Supateri Vereyatanaca 'Arisitaricu Secunitu memütesarunicatariütücaihahesüa, Cayu Rerüvetanaca, Timuteu, Tiquicu Türupimumatü memü'asiyataritücaihahesüa. ⁵ Müme mehaitütüaca metanecueviecaitüni Türuhasisiepai. ⁶ Tamesü Piri-

pusie tecaneyecüne naviyasie, pa cacuxanariyame 'ixüarariyari 'anutiyacu. Vahesüa teneta'axüani Türuhasisie 'auxüme tucari 'anucayacu. Mana 'atahuta tucari tepuyuri.

Papuru que mütivaruteutüa Türuhasitari varecu'ivataca

⁷ Mericüsü mexüacame tucari semanasie tenitacuxeürieni pa temütitaracü. Papuru tinivacuxaxatüvacaütüni. 'Uxa'arieca müyemiecaicü, 'ayumieme 'apüreuterixü ticuxatatü tucari hixüapaque. ⁸ Vaücava puti'ucai cüxemete qui taüta haicacüa heutitevacacu temütayexeüriesie. ⁹ Xevitü temaicü 'Euticu mütitevacai mana nacateitüni quitenie. Mücü neucuni yemecü. Papuru vaüca ticuxatacacu, nayexüne cusutü, neucaveni haicame quiyarisie, müquitü niuticueiyani. ¹⁰ 'Anacayaca Papuru, heimana niuveni, niviya, müpaü niutayüni, Cayuvatü xepücayumuinani. 'Iyarieya 'upüyeca. ¹¹ Hicü neutiyani Papuru. Pa 'utitaraca, he'inüataca 'icuai, mana tinicuxatacaütüni vaücava. 'Atinecu tau caneyani. ¹² Meni'atüani temaicü 'ayeniereme, mepütuariecai vaücava.

Que memüteheta'axüa Miretusie, Türuhasisie meheyecüneca

¹³ Hicü tame naviyasie tepecü te'uhaitütütü. 'Asunisie teneta'axüani. Mana tepenucunaquequecai. Papurumatü müpaü tetenipini. 'Iya yü'ücama neta'aniquecaütüni. ¹⁴ 'Asunisie tasi'anucunaquecu, te'itanaqui'erieca naviyasie, Mitirenepai tenecüne. ¹⁵ Manata 'uxa'arieca tenecüne naviyasie teheta'axüanique Quiuxi hüxie, 'uxa'arieca Samusie tepeta'axüa, 'arique Turuquiriyu teheta'axüaca 'uxa'arieca Miretupai teneta'axüani. ¹⁶ Müpaü pütiyumaicai Papuru, temuyecünequecai 'Epesu 'aurie, tucari mücayurienicü 'Asiya cuieyarisie. Niyumexütüacaitüni xüca yüvenique Querusareme meyeicanicü 'ixüarari 'atahutarieca semanasie mieme 'aye'ayu.

Miretusie que müticuxatacai Papuru vateutütü

¹⁷ Hicü Miretusie 'ucaitü, retanü'aca 'Epesusie, nivarecu'inieni memüyutixexeürivacai va'uquiyarima. ¹⁸ Hesüana me'u'axüacu müpaü tinivarutahüave, Xeme xecatenimaica matüaripai nemunua 'Asiyasie, tucari'cü que nemütüyeicacai xehesüa. ¹⁹ Ti'aitamesie mieme netini'uximayacaitüni tixaü netihücütüme necane'eri- etü, ne'utasuatü, ne'inüasienetü, Huriyusixi que memüteyu'eniecai nehepaüsita. ²⁰ Nepücanecu'imavacai, nepünevaüriyacai nemütixetahecüatüanicü tita müreuyevecai, teüteri vahüxie xequitata netinixe'üquitüacaitüni püta. ²¹ Huriyusixi Cüriyecusixi müpaü nepütixetahecüatüacai xetehayevame que xemüteyurie Cacaüyarisie xemüteviyanicü, yuri xemüteta'erienicü Tati'aitüvame Qesusisie. ²² Hicüsüari ne Querusaremesie nepüyemie ne'iyarisie vaüriyarica nepitüarietü. 'Asinecacatinimaica que neme'itüarieni mana. ²³ 'Ipaü xEICÜa nepütimate, 'Iyari

Mütüyupata pünetitahecüatüa xexuime quiecarisie, müpaü 'utaitü quename caunaritecü 'uximatüaricacü necueviya mana. ²⁴ Sepanetü, netucari raye'arücame nepüca'eri nehiesie mieme. Nepinüniqueyu xEICÜa neyeiya nenetemavietü, nepinüniqueyu nehüritüaricacü Ti'aitame Qesusi que münetiuhüritüa, nemütihECÜatanicü niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita, Cacaüyari 'aixüa que mütiuca'iyari manuyüne hepaüsita.

²⁵ Hicümüsüari ne nepütimate hasuacuari nenierica xepücaxeiya yunaitü xeme xehesüa nemuyeicacai netihECÜatatü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu.

²⁶ 'Ayumieme 'icü tucarisie necatinixe'utahecüatüani quename ne'itiya, quename ni xeime xuriyayacü necarahüviyarüva. ²⁷ Tixaü nepücanecu'imavacai, nepünevaüriyacai nemütixetaxatüanicü naimie Cacaüyari mütisutüa. ²⁸ Xequeneyucuerivayurieca xeme, xequenivacuerivayurieca mümeta muxasi vacümana 'Iyari Mütüyupata xehüritüariecame müxe'ayeitüa, xemüva'üviyanicü müme yunaimie Ti'aitamesüa miemete memüyutixexeüriva, 'iya müvarunanai yuxuriyacü. ²⁹ Nesü necatinimaica neyemieyu 'arique 'üravesixi xesata meneutahaxüacuni teyu'uximatüvamate. Mepücahahayeva muxasi. ³⁰ 'Uquisi xesata menanucu'uicuni tutunimecü me'utiniütü, yu'utüma memüvarahapanacü teyü'üquitüvamate. ³¹ 'Ayumieme xequenayeneniereni, xequena'erivani haica viyari tucari'cü tucari'cü que nemücatinehayevacai nexecu'imaiyatü yuxexuime, ne'utasuatü.

³² Hicürixüa xehepaüsita nenihüritüani Cacaüyariri, niuquiyarita. Mücü niuqui quename 'aixüa tiuca'iyari manuyüne, mücü caniyüveni müxeseiriyani, müxepitüani xehesie mütinaquenicü yunaimie Cacaüyari müvarupataxü yuhesie mieme, müme vahesie que mütinaqueni. ³³ Ne xeime tuminieya püratu huru 'ixuriquieyata nepüca'ihive'eririecai. ³⁴ Masi xeme xecatenimaica 'icü nemamacü nepütinepitüacai tita nemüreuyehüacai ne, nehamatü memü'uvacai tita memüteheuyehüacai nepütivapitüacaüta. ³⁵ Neheymecü netinixehecüatüacaitüni müpaü xete'uximayatatü xemüvaparevienicü müme memücatürücvai, xeme xema'erivanicü Ti'aitame Qesusi niuquieya que mutayü, Que mü'ane mütüyumicua yemecü caniyutemavieca, que mü'ane mütimiquire 'esiva xEICÜa caniyutemavieca.

³⁶ Hicü müpaü 'utayüca, 'utitunumaqueca, yunaimie vahamatü niyutanenevieni. ³⁷ Yunaitü vaüca meniutisuanacaitüni. Cüpieyasie me'acavütü meni'iseni ³⁸ meyhiverietücaütü yeme niuquieyacü que maineicaicü, quename niericaya mecaxeyaniquercai tavari. Meneiteüta naviyasiepai.

Papuru que müreta'a Querusaremesie

21 Hicü tevarutateütüaca tenecüne. Heiseriemecü te'u'uvatü naviyasie Cuhusipai teneta'axüani, 'uxa'arieca Ruraxisiepai, 'arique Patarasiepai tene- ta'axüani. ² Mana tepeitaxeyia naviya Penisiasie muyeyunequecai. Te'acayaxeca tenecüne. ³ Te'ixeyaca Sipüre, ta'utata teheicu'eirieca, Siryasie teneta'axüani.

Mana Tirusie teniuyeyunixüani naviya mana müti'icapiyaniquecaicü. ⁴ Tevaretaxeyaca teyü'üquitüvamete, 'atahuta tucari teniuyurieni mana. 'Iyari müpaü tiva'üquitüacacu müpaü metenitahüave Papuru müca'uyeyanicü Querusaremepaitü. ⁵ Yapaümexa tucari 'anucayacu, te'ayenexüaca tenecüne. Yunaitü 'ucarita türita mepütasi'uvitüximecai quiecaritari tesiepai. Mana ha tesita te'utitunuma'uca, tetatanenevieca, ⁶ tenitatateutüaxüani. Tame mücü naviyasie tepacayaxixü, mümesü yuquiecarisie meniu-cunuauxüani.

⁷ Tirusie teheyecüneca mücü naviyasie, tavari tenecüne. Turemaira tecaneta'axüani. Mana tevaru-tavaürütüaca 'ivamarixi, xei tucari tepuyuri vahesüa. ⁸ Teheyecüneca Papurumatü temu'uvacai, 'uxa'arieca Sesareya teneta'axüani. Piriye niuqui 'aixüa manuyü necü mütixaxatametücai, mücü quita teheuta-haxüaca hesüana tenitahayeve. 'Iya xevitü canihücütü-caitüni 'atahutame vasata. ⁹ Yunaucame yunivema püvarexeyacai 'üimarixi texaxatamete. ¹⁰ Hicü yapaümexa tucari te'uyurieuca, xevitü muva nacaneni Cureyasie heyeyaca, tixaxatametütü Hacapu mütitevacai. ¹¹ Tahesüa nuaca, Papuru hüyameya 'uviyaca, yü'ücate yumamate niutihüani müpaü 'utaitü, 'Iyari Mütiyupata müpaü paine, 'icü hüyame cusiyarieya, 'ipaü meteneihüacuni Huriyusixi Querusaremesie. Menivayetuiriecuni müme memücahuriyusixi. ¹² Te'i'enieca 'icü, tame quiecatari vahamatü tenitavavirieni Querusaremepai müca'uyeyanicü. ¹³ Papuru müpaü tatiniuta'eiya, Titari xeteyurie xe'utisuatü ne'iyari xeveranariyatü. Ne nepüha'arisi Querusaremesie nemühüyanicü, masi nemümünicü Ti'aitame Quesusisüa nemümiemecü. ¹⁴ Ca'ucunuitüariecu cayuvatü tepumacai, müpaü te'utiuyatü, Mericüte, yaquetiuyüni que mütinaque Ti'aitame.

¹⁵ Mericüsü yapaümexa tucari 'utixücu tetacuha'arütüaca Querusaremesie teneutiyune. ¹⁶ Teyü'üquitüvamete Sesareyasie miemete hipatü tahamatü mepu'uvacai xeime mehavitütü Münasunitüme. Mücü Sipüretanaca tiyü'üquitüvame canihücütücaitüni matüaripai mieme. Mana hesüana tepütahayevequecai.

Papuru Cacuvu que mütiutavaürütüa

¹⁷ Mericüsü Querusaremesie teheta'axüacu, 'ivamarixi metaniutanaquierieni meyutemamavietü. ¹⁸ 'Uxa'arieca Papuru Cacuvusüa neutahani tahamatü. Hesüana meniu'uvacaitüni va'uquiyarima yunaitü. ¹⁹ Varutavaürütüaca tinivahecüatüacaitüni naime que mütihüritüariecai hepaüsita xexuime que mütiuyuri Cacaüyari nuivarite vasata. ²⁰ Müme me'u'enanaca 'aixüa meniutiyanecaitüni Cacaüyari hepaüsita. Müpaü metenitahüave, Neuxei ta'iva, pecanivaxeyaveni quepaümeme miriyari Huriyusixi yuri memüte'erie. Yunaitü yemecü mepüteviya yu'inüari niuquiyarisie. ²¹ Müpaü mepütecühüavarüva 'ahepaüsita, quename yapeti'üquitane yunaitü Huriyusixi nuivarite vasata memütama yamemücatecahunicü Muisexi ni-

uquieyasie pe'utaitü vaniu, yape'utaitüta vaniu memü-cava'inüarütüanicü yütüriyama xitequiyacü, yututu-yarisie yamemücatecahunicü vaniu. ²² Queteri 'aneni. Yümüiretü xüari mepüyuxeürieni. Mepü'enanani pemunua. ²³ Mericüte, 'ipaü quetineuyuri que temümatecühüave. 'Uva tasata mepu'uva 'uquisi yunaucatü, paye'axime memüyuxünacü que memüteyühüritüacai. ²⁴ Quenivaranuvitüqui, queneu'a'iteca vahamatü, quetineu'atua vacüpa mücaxirienicü 'inüari mayanicü vatucari maye'acü. Müpaü petiyurieyu yunaitü mecatenimaica tixaü mücatihücü que memütecühüavarüva 'ahepaüsita, masi 'inüari niuquiyarisie yapeticamietü 'apemuyeica. ²⁵ Mümesü memücahuriyusixi yuri memüte'uta'erie, niuqui tepüvarenü'airi teva'aitüatü müpaü 'anenemesie yamemücatecahunicü, masi memüca'icucacü tita tetexi memütexatüarie, xuriya, caviyacame, que mü'ane mücayü'üya mücayücüna memücavacumaüvanicü.

Papuru que mütiuyarie tuquita

²⁶ Hicü 'uxa'arieca Papuru nivarevitüni müme 'uquisi. Vahamatü neutahani tuquita yu'iteca, müpaü tihecüatätü quename tucari 'aye'a memuyü'iti, yuxexuime vamavari mexi ca'atüarievecai.

²⁷ Mericüsü 'atahuta tucari 'aye'aximecacu, Huriyusixi 'Asiyasie miemete me'ixeyaca Papuru tuquita, menivarutamaina yunaime muva memü'uvacai. Meniviya ²⁸ müpaü me'utihivatü, Xequetaneuparevi 'Ixaherisixi. 'Icü tevi canihücütüni que mü'ane tateüterima vahepaüsita 'inüari niuquiyari hepaüsitata 'icü 'ena hepaüsitata 'axa mütiva'üquitüa yunaime naisarie. Hicüri Cüriyecusixi 'uva nivaratavitüni tuquita, 'icü 'ena Cacaüyarisie mieme müracupasie caniuseviximani. ²⁹ Meripai mepixeyacai Türupimu 'Epesutanaca hamatüana 'uyeicame quiecarisie. Papuru tuquita hetavitüme mepü'eriecai.

³⁰ Yunaitü quiecatari meputayua. Teüteri me'unasaxüaximetü meniu'axüani. Me'iviyaca Papuru, menenuyehana tuqui tacua. Yapaucua 'itupariyari neunarixüani. ³¹ Hicü me'imiecucacu, niuqui nenuani xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvamesüa quename yunaitü Querusareme quiecatari metemuinatüvecai. ³² Cuitü cuyaxi varevitüca, xei sienituyari cuyaxi teva'aitüvamete varevitücata, mücü mana niutanausa vahesüa. Teüteri mevaruxeyaca cuyaxi tiva'aitüvame, cuyaxirita, meteniuhayeve me'icuvayatü Papuru. ³³ 'Aura 'ayaca cuyaxi va'uquiyari, niviyä. Tiniuta'aita memihüanicü huta tepüayaricü. Nivaruta'ivaviya que müpaicütücai que mütiuyuri. ³⁴ Hipatü yücü meteniuhivacaitüni, hipatüta yücü mete'uhivacai. 'Asimücaretimaivecaicü heiseriemecü müme memutihivacacü, 'ayumieme nivaruta'aitüani memenuvitünicü cuyaxi vaqui. ³⁵ 'Imumitüa me'u'axüaca, püreyevecai cuyaxi me'enuyevietü memenuhanacü vaüriyarica, teüteri memüsaipünecaicü. ³⁶ Yümüiretü meniveiyacaitüni, Queneumi'a mete'uhivatü.

Papuru yuhesie mieme que mütiutaniu teüteri vahüxie

³⁷ Hicü meheutahaxüaximecacu cuyaxi vaquita, Papuru müpaü tinitahüave cuyaxi tiva'aitüvame, Catiyüve nemasitahüave. 'Iya müpaü niutayüni, Que petiniuve 'ecü Cüriyecusixi vaniuquicü 'acu. ³⁸ 'Iya 'Equipitutanaca pecatihücü meripai cuya matüa, 'uma macumavesiepäitü müvarevitü navaxa'üvemete nauca miriyari meyupaümeme. ³⁹ Papuru müpaü tinitahüave, Nesü necanihuriyutüni, necanitarusutanacatüni Sirisiya cuieyarisie nemiemetütü, quiecarí 'amüyevásie necaniquiecametüni. Hicü nepümasivaviri, quenene-upitüa nemütivatataxatüanicü teüteri. ⁴⁰ 'Ipitüacu, Papuru 'imumisie 'utivetü yumamacü nivaru'inüaritüani teüteri. Cayuvatü me'utamarecu yeme, Hepürayusixi vaniuquicü niutaniuni, müpaü 'utaitü,

22 Neuxei 'ivamarixi 'uquiyarimata. Xe- quenene'enieca nehésie mieme que nemütitanuni hicü xehüxie. ² Hicü me'ienieca Hepürayusixi vaniuquicü ticuxatame, masi cayuvatü mepumacai. Müpaü niutayüni,

³ Ne necanihuriyutüni. Tarusúsie Sirisiya cuieyarisie nenetinuiva. Neniutavere 'icü quiecarisíe Camarierisüa netine'üquitatü heiseriemecü tatevarima va'inüari niuquiyari hepaüsita. Ne neheyemecü nepü'ayumiemetücai Cacaüyari hepaüsita, xehepaü 'icü tucarisie xemü'ayumiemetepaü. ⁴ 'Icü huyeta miemete nepüvareutaveiyaxüa nevacuinique. Nepüvarutihüa, netivaranutaxüri 'uquisi 'ucari. ⁵ Mara'acame mühürítüarie, ta'uquiyarimata yamepünetehécüata. Mümeri menesi'uhuritüacu xapa ta'ivama vahesie mieme, neneyani Ramasicúsie nevaravitünique Querusaremesie mehütücaime müme mana memecü, memanutaxüriyanicü.

Papuru ta'aurie que mürave, que müticuxatacai

(Nü'arisixi 9:1-19; 26:12-18)

⁶ Mericüsü ne'uyemiecacu, Ramasicu 'aurie ne'aye'aximecacu, yapaucua tuca taheima mieme hecüariya niucumerüca ne'aurie. ⁷ Cuiepa nenativeni. Xeime nepu'eni müpaü müneretahüavixü, Sauru 'acu, Sauru, titayari penetiueviya. ⁸ Nesü müpaü netinita'eiya, 'Uqui que pepüpaicü 'ecü. 'Iya müpaü netinitahüave, Ne necaniquesusitüni Nasaretitanaca pemünesi'uveiya. ⁹ Nehamatü memuvacai hecüariya menixeyacaitüni meniutimama. Mepüca'ieniecai que mü'ane müneticühüavecai. ¹⁰ Ne müpaü neniutayüni, Que netiyurieni ne Ti'aitame. Ti'aitame müpaü pünetiutahüavixü, Quenanucuquexi, Ramasicúsie quenemie. Manari yapepütitahüavarieni naime que müti'aisie yapemütuyurienenicü. ¹¹ Nepütauruxiecai xavatüricü. Müme nehamatü memuvacai mensesi'ahanacacu, neninuani Ramasicúsie.

¹² Mericüsü xevitü Hananiya mütevecai mana peyicacai 'uquitütü 'aixüa yamüticamiecai 'inüari niuquiyarisie. Yunaitü Huriyusixi muva memütamacai menihécüatacaitüni. ¹³ Hicü nehésüa nuaca, mana 'utivetü, müpaü pünetiutahüavixü, Ne'iva Sauru, quenanu-

tanieri. 'Anatütü ne'anutaniereca nenixeiya. ¹⁴ Mücü müpaü niutayüni, Tatevarima vacacaüyari matüaripai camananuyexieya yapemütimanicü tita mütinaque, 'iya Heiserie Mexeiya pemüxeiyanicü, niuquieya pemü'enienicü 'utaniucame. ¹⁵ Que pemütianierixü que pemütienaxü yapecatinivahecüatüamücü yunaime teüteri. ¹⁶ Hicümüsüari, titayari petita'icuevani. Quenanucuquexi, queneuca'üyari, tita 'axa pemütuyuri quene'ahauxina pehehüavetü que mü'ane mühücü.

Papuru que mürenü'arie memücahuriyusixi vahesüa

¹⁷ Mericüsü Querusareme nenuaca, tuqui curaruyarita nenenevietü, heinüsipaü 'aneme neniuxeiya.

¹⁸ Nenixeiya Ti'aitame müpaü neticühüaveme, Quene'amexütüaca, Querusareme quenayeye'a, memüca'itanaqui'ericü 'aniuqui que pemütihécüata nehepaüsita. ¹⁹ Nesü müpaü necaniutayüni, Ti'aitame, müme mecatenimaica ne que nemüticuyeicacai tuquiteta nevaranutaxürüvatü nevahüatü müme yuri memüte'eriecai 'ahesie. ²⁰ Mücü meta, quepaucua 'Esitevani xuriyaya mutaxüri 'ahepaüsita mütihecüatacai, ne 'aneputivecai ne'iyari ya'anecacu, ne'ihütü müme memimieniquecai va'ixuriquite. ²¹ Mücü müpaü pünetiutahüavixü, Quenemiesü, tevapai necamanunü'amücü memücahuriyusixi vahesüa.

Cuyaxi tiva'aitüvame que mütivi Papuru

²² Mericüsü teüteri meni'eniecaitüni 'iya niuquique, perusü 'ana carima meputihivaxü müpaü me'utiuyatü, Queneumi'a, cuiepa püca'uyeicani que mü'ane müpaü mütiyuriene. 'Aixüa cacani'aneni 'ayenieretü müyuhayeva. ²³ Me'utihivacacu yu'ixuriqui 'itüata mehevivivacacu tumuanari me'uti'enisitüvacacu, ²⁴ cuyaxi tiva'aitüvame tiniuta'aita manuvitüquienicü cuyaxi vaquita, müpaü 'utaitü, Tepita'inüata 'aruvasiní 'icuvaxüayu, yanemüretimanicü titayari müya mete'uhivacai hepaüsitana. ²⁵ Mexi me'enutihancái navicü quita, Papuru müpaü tinitahüave xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame mana 'utivecacu, Que xetetauniva xemicuvaxüani tevi Xumasie müquiecame ca'itahüavivecacu 'isücame. ²⁶ Xei sienituyari tiva'aitüvame 'u'enaca, xei miriyari tiva'aitüvamesüa neyani. Tiniutahecüata müpaü 'utaitü, Que petiyurienicü. 'Icü tevi Xuma caniquiecametüni. ²⁷ Nuaca xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame, müpaü tinitahüave, Yaquenetineutahüavi, 'ecü Xuma petiquiecame. 'Iya, Hü, niutayüni. ²⁸ Cuyaxi tiva'aitüvame müpaü tinita'eiya, Cari ne vaüca netinetuaca quiecame nepatüa. Papuru müpaü tinitahüave, Nesü müpaü ne'aretü nenetinuiva. ²⁹ 'Ayumieme yapaucua hesüana menecüne müme memita'inüataquecai. Xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame nimacaitüni yamüretimacü quename Xuma quiecame hücütücai, quename 'ihüacai.

'Isücate que memüte'ita'ivaviyaxü Papuru

³⁰ Hicü 'uxa'arieca heiseriemecü tinimaimücüaitüni titayari Huriyusixi meteniuquixiecai hepaüsitana. Pixünaxü, tinivaruta'aitüani memüyucuxeürienicü mara'acate memühürütüariecai 'isücate yunaitü. Heivitüca Papuru, vahüxi nitaqeni.

23 Hicü Papuru varuxeiyaca 'isücate, müpaü niutayüni, Ne'ivamarixi, ne'iyari 'aixüa 'anecacu canesitate'acacu 'aneniuyeicani Cacaüyari hüxie meripai hicü cuxi. ² Hicü Hananiya mara'acametütü mühürütüariecai tinivaruta'aitüani müme 'auriena memüti'ucal teniena memitavanicü. ³ Hicü Papuru müpaü tinitahüave, Cacaüyari pümasivani 'ecüta, que pemütimasücü yapepüca'ane 'ixumari münaximapäü. 'Ecü 'apecanacani penesi'inüatanetü 'inüari niuquiyari que maine, masi 'inüari müchaineapäü püta pepüti'aita nemüveiyanicü. ⁴ Mana memuvacai müpaü me niutyuani, Tietüsü pe'itateni Cacaüyari mara'acameya mühürütüarie. ⁵ Papuru müpaü niutayüni, Ne'ivama, 'asinepücatimaicai mara'acame mühürütüarie mühücücü. Müpaü pütü'utüarie, 'Axa pepüca'utaineni 'ateüterima tiva'aitüvame hepaüsita.

⁶ Mericüsü retimaica Papuru hixüata me'atü memüsaruseusixitücai hixüata me'atü memüpareseusixitücai, 'isücate vahüxie müpaü tiniuhiva, Ne'ivamarixi ne necanipareseutüni, Pareseu nepünü'aya. Yanetita'icuevatü yuri nemüti'eriecü quename müquite me'anucu'uni, 'ayumieme nepü'inüasie. ⁷ Mexi cuxi 'utaniuca, Pareseusixi Saruseusixi meniyuticuitücüne. 'Amemuvacai hixüata meniyusana. ⁸ Saruseusixi müpaü meputiyuane quename müquite meca'anucu'uni, quename niuqui tuayamete tixaü mecatehüme, quename 'iyari tixaü catihücü. Pareseusixi yamecani'ane-neni naimecü. ⁹ Hicü carima meniutihiva. Me'anucu'uca hipatü 'inüari niuquiyaricü memüte'üquitame-tetücai Pareseusixi vahesie memüteviyacai, meniyuticuitücüne müpaü me'utiyuatü, Tame tixaütü tepücate'ucaxei 'axa ti'aneme 'icü tevi hepaüsita. Tietüsü 'iyari 'itahüave niuqui tuayame nusu. ¹⁰ 'Utimüirecu 'imieri, xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame nimacaitüni capa hixüata me'isanacü Papuru. Tinivaruta'aitüani yucuyaxima memeutacü necü, memiviyacü vasata, memenuvitünicü cuyaxi vaquita.

¹¹ 'Uxa'arieca yüvicüta Ti'aitame 'auriena 'utivetü müpaü niutayüni, Pepücamaca Papuru. Que pemünetihecüatacai Querusaremesie, müpaü tineuyeveca pemünetihecüatanicü Xumasietä.

Que memüte'imieniquecai Papuru

¹² Mericüsü 'atinecu tau, Huriyusixi hipatü meniyu'enieni. Meniyühürütüani müpaü me'utiyuatü, Tepüca'anuhareni tepücatecuaca te'imiemeque Papuru. ¹³ Huta teviyari meyupaümetü yacütüniquetü müpaü metenyühürütüacaitüni. ¹⁴ Mara'acate memühürütüariecai vahesüa yu'uquiyarima vahesüa me'u'axüaca müpaü meniutyuani, Tame müpaü

tepüte'utahürütüa, tixaütü tepücateha'inüatani Papuru temiemeque. ¹⁵ Hicü 'ayumieme xeme 'isücate vahamatü yaxequeteneutahüavi xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame xehesüa mevitünicü, 'aixüa 'anemecü masi xemütetimanicü hepaüsitana yacütüniquetü. Tame canuavecacu cuxi 'uma tenetaha'aritüaca temimienicü.

¹⁶ Mericüsü Papuru masuya niu'ena que memüte'imieniquecai. Mana nuaca, cuyaxi vaquita heutahaca, tinitaxatüani Papuru. ¹⁷ Papuru yu'aurie 'itahüaveca xei sienituyari cuyaxi teva'aitüvamate xeime, müpaü niutayüni, 'Icü temaicü quenavitüqui xei miriyari cuyaxi tixe'aitüvamesüa. Tixaü pürexeyia yamütitahüavecü. ¹⁸ 'Iya caneivitüni xei miriyari tiva'aitüvame hüxie. Müpaü niutayüni, Papuru manutahüiya yu'aurie nesi'utahüaveca pünesi'utavaviri 'ahüxie nemenuvitünicü 'icü temaicü. Tixaütü niu pürexeyia yamümatitahüavecü. ¹⁹ Xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame tiviereca mamayasie vatipai yühücüate mematitei neihana müpaü ticu'ivaviyatü, Que titita pe-meixeyia yapemüneticühüave. ²⁰ Mücü müpaü niutayüni, Huriyusixi mepuyu'enie. Mepümasitavavirieni 'uxa'a pemenuvitünicü Papuru 'isücate vahesüa, heiseriemecü memütemaicacü hepaüsitana yacütütü. ²¹ 'Ecü pepücava'enieni. Huta teviyari yacütütü 'uquisi vahesüa miemete mepicuevie. Müpaü mepüte'uyühürütüa memücatecuacacü memüca'anuharenicü me'imiemeque. Hicü meniyuha'aritüaca memasicuevietü pemü'avaürinyanicü. ²² Hicü xei miriyari tiva'aitüvame neinü'ani temaicü müpaü ti'aitüaca, Tixaü xeime pepücaraxaxatüvani 'icü hepaüsita que pemünetiutahecüatüa.

Papuru que mürenü'arie Perixi mü'isücomesüa

²³ Mericüsü yu'aurie varutahüaveca xei sienituyari cuyaxi teva'aitüvamate yuhutame, müpaü niutayüni, Xequenivarucuha'aritüaca huta sienituyari cuyaxi, cavayasie memayaxivave haica teviyari heimana tamamata, 'ixipara vivamete huta sienituyari vahamame, Sesareyasie memüyehucü haica hurayari 'aye'ayu yüvicüta. ²⁴ Cavayasixi xequenivarexeyia, Papuru me'anuhanatü memivicueisitüanicü Perixi mü'isücomesüa. ²⁵ Xapa nita'utüirieni 'ipaü 'utaineme,

²⁶ Ne Cürauriyu Risiyaxi nepümasivaürütüa 'isücame pemütürücaüye Perixi. ²⁷ Huriyusixi meniviya 'icü tevi, 'esivatücacu menimieni. Yanetiumaica, cuyaxi vahamatü nepiviya, nemüretimacü Xuma müquiecamecü. ²⁸ Netimaimütü titayari meteniuquixiecai hepaüsitana, nenevitüni va'isücate vahesüa. ²⁹ Nepüvaretaxei menuquixiecame que maine va'inüari niuquiyari hepaüsita. Tixaü 'asipücati'anecai hesiena mürähüiyani mümierienicü manutahüiyanicü. ³⁰ Müpaü netiutahüavarioca memimieniquecaicü 'icü tevi, cuitüva necaneinü'ani 'ahesüa. Nepütivaruta'aitüa müme hepaüsitana memüniuquixie 'ahüxie memitahüavecü. Müpaü xEICÜA.

³¹ Mericüsü cuyaxi que mütivaruta'aitüa, yüvicüta menevitüni Papuru 'Anutipatürisisiepai. ³² 'Uxa'arieca

mevarucu'eirieca müme cavayasie mematecai memüyehucü hamatüana, cuyaxi yuquiepai meniu-cunuaxüani. ³³ Müme Sesareyasie meheutahaxüaca, xapa meniyetuirieni 'isücame. Papuruta mete'iyetui. ³⁴ 'Itaterüvaca xapa, nita'ivaviya Papuru que mü'ane cuieyarisie mümiemetücai. Sirisiyasie mümiemetücai timaitü ³⁵ müpaü niutayüni, Mericüte, nepümasi'enieni me'axüayu müme 'ahepaüsita memüniuquixie. Tiniuta'aita Herurexi parasiyuyasie me'üviyariecaü.

Papuru yuhesie mieme que mütiutaniu Perixi hüxie

24 Mericüsü 'auxüvirieca tucari 'anucayacu, mara'acame mühürütüariecai mana neta'ani Hananiya mütevecai, hipatüta va'uquiyarima, xevitüta Teruturu müniucametücai mete'u'axüa. 'Isücame hüxie meteniutahecüata Papuru hepaüsita. ² 'Isücame 'itahüavecu, Teruturu nisutüani 'ixanetatü, müpaü 'utaitü, Yemecü cayuvatü pecatanipitüaca 'ecü. Timaveme pemühücü pecaniheiserietüaca vaücava tateüterima tahesie mieme. ³ Neuxei Perixi pemütürücaüye, naisarie tenitanaqui'erieni naime pamüpariyusi temasipitüatü. ⁴ Mericüte necamasi'uximatüamütü vaüca niuquicü, 'ayumieme nepümasitavaviri pemütasi'enienicü yareutevitü 'aixüa pemütüca'iyaricü. ⁵ Tenitaxeiya 'icü tevi 'axa tiyurieneme cuya vevieneme yunaime Huriyusixi vasata naisarie cuiepa. Nasaretitanacacie memüteviya catiniva'aitüvemetüni. ⁶ Tuqita neutahani 'iseviximanique. Tepivi, teni'inüatacuaitüni que maine ta'inüari niuquiyari. ⁷ Perusü nuaca Risixaxi xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame mühücü, vaüriyarica cataniunavairieni. ⁸ Catatineta'aitüani tame hepaüsitanana temüniuquixie 'ahesüa temüyehucü. 'Ecüta pe'ita'ivaviyame pecaniyüveni pemüretimani naime que temüteniuquixi hepaüsitanana.

⁹ Huriyusixita hepaüna mecaniniuquimacaitüni, que-name müpaütütü 'ane me'utiyuatü. ¹⁰ Hicü 'isücame yumu'ucü 'i'inüaritüacu mütaniunicü, müpaü niutayüni Papuru,

Yanetimaitü 'ecü müixa viyari que pemütüyuri 'ena 'icü teüteri va'isücame pehücütütü, 'ayumieme 'aixüa 'iyaricü nehiesie mieme nepütaniuni que müticuxasiva nehepaüsita. ¹¹ 'Ecü pecaniyüveni pemütimaica, tamamata heimana huta tucari püca'anucayeive cuxi quepaucua nemeutiyunüxü Querusaremesie nemünetanenevienicü. ¹² Sepa tuqui 'amüpata, tuquite 'esimüpepeta, quiecarisietä, tixaü mepücanesihetaxei niuqui nexüatüacame xeimematü, teüteri nevacyataneme. ¹³ Mepücaüyvave memiseiriyani yuniuqui que memüteniuquixie nehepaüsita hicü. ¹⁴ 'Ipaü nepümatitahecüatüaniqueyu, ne 'iya huyeta netiviyatü nepüti'uximaya tatevarima vacacaüyarisie mieme, sepa müme xaüsie tiviyacame memüxata 'iya huye. Yuri nepüti'eri naitü que mütiuti'utüarie 'inüari xapayarisie texaxatamete vaxapayarisie. ¹⁵ 'Imetütü vahepaü yuri que memüte'erie meta'icuevatü, neta yuri neti'ierieca müpaü netita'icuevatü Cacaüyari müvaranucu'uitüani müquite, heiseriemecü yamemüteyurie, heiseriemecü yamemücateyurie yunaime. ¹⁶ Mücücü

yanetinicuvauneni ne'iyari mücanesitatienicü naime hepaüsita, sepa Cacaüyari hepaüsita, sepa teüteri va-hepaüsita.

¹⁷ Ne tumini nenicuxeürieni neteüterima vahesie mieme. Yapaümexa viyari müpaü netiniyuriencaitüni. 'Arique 'uva neninuani ne'e'ütü. ¹⁸ Müpaü netiyuriencacu hipatü Huriyusixi 'Asiyatari menenetaxeiya tuqita nene'itiecame. Yümüretü teüteri 'amepüca'u'uvacai ne'aurie, nepücavamuriecai. ¹⁹ Neuyeveca memü'axüani 'ahüxie müme, reuyevese müme memüniuquixieni que memüneteni-uquimanique. ²⁰ Mesü, 'ime 'ena yameque'utiyuaneni tita memüte'ucaxei mücatiheiserie quepaucua ne nemutievecai 'isücate vahüxie, ²¹ tita memüte'ucaxei xeime neniüqui hepaüsita que nemütüihiva vahüxie ne'utivetü müpaü ne'utaitü, Müquite me'anucu'ume nemüti'erieccü, 'ayumieme xehesüa neni'inüasieca hicü.

²² Mericüsü Perixi heiseriemecü tinimaicaitüni 'iya huye hepaüsita. 'Ayumieme müpaü tinivaruta'eiya, Nuayu Risixaxi xei miriyari cuyaxi tiva'aitüvame, nepi'inüatani xeniüqui. ²³ Tinita'aitüani xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame mi'üviyanicü, mi'uxipitüacacü, mücavenacacü hesüana miemete memiparevienicü hesüana memü'axenicü.

²⁴ Mericüsü yapaümexa 'anucayacu, Perixi mana ni-uyeicacaitüni yü'ütatü Rurusiramatü mühuriyutücai. Yu'aurie nitacuevieneni Papuru, ni'eniecaitüni ticuxatame yuri que müti'erie Cürisitu Quesusisie. ²⁵ Ticuxatacacu tita mütiheiserie hepaüsita, tevi que mütiyünü'a hepaüsita, tevi que mütita'inüasieni hepaüsita, Perixi pümacai. Müpaü tinitahüave, Hicürixüa quenemie. Quepaucua tucari nemühüca ne'aurie nepümasitacuevieneni. ²⁶ Siepüre nicueviecaitüni Papuru mi'ütüaniquecai tumini 'iya mixünacü ticu'erivatü. 'Ayumieme müixa yu'aurie pitacuecuevivacai, tinicuxatacaitüni hamatüana. ²⁷ Huta viyari 'uyurieca Perixi niuyupata. Purusiyu Pesitu 'isücame nayani. Perixi vanaqui'ar-itüamütü Huriyusixi, 'ayumieme hüacame necu'eirieni Papuru.

Papuru que mütitahüavimücücai Sesaxi

25 Mericüsü Pesitu nuaca haque mehürütüariecai, hairieca tucari 'aye'acu, Sesareya heyeyaca Querusaremesie ninuani. ² Mara'acate memühürütüariecai Huriyusixi va'uquiyarima hüxiena meniu'axüani metehécüatatü Papuru hepaüsita. Menitavavirieni ³ müpaü me'utiyuatü, 'Aixüa petiuca'iyaritü Querusaremesie quenananü'a Papuru. Müme menicueviecaquecaitüni me'imienique huyeta 'uyemieme. ⁴ Pesitu masi müpaü tinivaruta'eiya, Sesareyasiepai nepe'üviyani Papuru. Ne yareutevitü mana nepümie. ⁵ Xesata miemete teyüvavemete nehamatü meque'uhuni, müme mequeheniuquixieca hepaüsitanana, xüca tixaütü catiheiserietüni 'icü tevi hepaüsita.

⁶ Mana müixa püca'uyuri, 'atahaica tucari xeiçüa ya tamamata. 'Arique Sesareyasie neyani. 'Uxa'arieca yu'uveni haque müre'inüataca 'acaitü tinivaruta'aitüani memi'atüanicü Papuru. ⁷ Mana nuacu 'au-

riena meniyuxeürieni Huriyusixi Querusaremesie miemete. Vaüca türücvimecü metenexeyacaitüni memüniuquixienicü hepaüsitana. Mepüyatetaxie me'iseiriyatü yuniuqui. ⁸ Papuru müpaü tiniutaniuni yuhesie mieme, Huriyusixi va'inüari niuquiyari hepaüsita, tuqui hepaüsita, Sesaxi hepaüsita, 'asinepücatiyuri 'axa ti'aneme, 'utaitü. ⁹ Pesitu vanaqui'ar-itüamütü Huriyusixi müpaü tinita'eiya Papuru, Peti'avaüriya Querusareme pemüyemie mana nemümasita'inüatacú 'icü niuquixiya hepaüsita. ¹⁰ Papuru müpaü niutayüni, Ne Sesaxi 'uvenieya hüxie xEICÜA 'anepütiveni nemü'inüasienicü. Mana xEICÜA peuyevese nemü'inüasieni. 'Axa nepücvaryuri Huriyusixi, heiseriemecü que pemütimate 'ecü. ¹¹ 'Axa xüca netiyurienique, tixaü xüca netiyurienique que müreyevese nemümünicü, nepücanecu'imaniqueyu nemümünicü. Mesü xüca tixaütü catihüctüni 'icü que memüteniuxie nehepaüsita, xevitü tixaü pücaüve münesiyetuan vanaqui'ar-itüamütü. Necanitahüavimücü Sesaxi. ¹² Hicü Pesitu varutahüaveca 'imavamete müpaü tinita'eiya, Sesaxi petitahüavimücü 'acu. Mericüte, Sesaxisüa pecaniyemieni.

Papuru que müti'atüarie 'Acüripa Verense vahüxie

¹³ Mericüsü müixa tucari 'anucayacu, cuiepa ti'aitame 'Acüripa mütimevacai Verensematü meneicu'ivata Pesitu Sesareyapai. ¹⁴ Yapaümexa tucari mana mepuyuri. Pesitu tinicuxaxatüvacaitüni cuiepa ti'aitame Papuru hepaüsita, müpaü 'utaitü, Xevitü tevi 'uva pucu'eiriva Perixi mivi menutahüa. ¹⁵ Querusaremesie neheta'acu, hepaüsitana meteniutahecüata mara'acate memühüritüarie, Huriyusixi va'uquiyarima, menesivavirietü manutahüianicü. ¹⁶ Nesü müpaü netinivaruta'eiya, Xumatari tatutuyari müpaü püca'ane, tepüca'iyetuan 'uqui, hüxiena meca'axüavavecacu cuxi müme hepaüsitana memüniuquixie, cayüvecacu cuxi yuhesie mieme mütaniani vaniuquixiya 'hepaüsita. ¹⁷ 'Uva me'u'axüacu, 'ayumieme 'enepücareuterixü. 'Uxa'arieca 'isücame 'uvenieyasie haque nemüra'inüata ne'ayerüca, nenivaruta'aitüani memevitünicü 'iya 'uqui. ¹⁸ Müme memüniuquixiecai quepaucua mananucu'ui, mepücaniuquixiecai 'axa müti'ane mütiuyuricü, que nemütimaicai ne. ¹⁹ Niuqui xüatüaricacü xEICÜA tita memüte'ayexeiya hepaüsita xeime Quesusi hepaüsita mümüquicai, Papuru 'ayeniereme müxatacai, mücücü püta meniniuquixiecaitäni hepaüsitana. ²⁰ Nesü 'asinepücatimaicai 'icü niuqui hepaüsita. 'Ayumieme müpaü netinitahüave, Peti'avaüriya Querusaremesie pemüyemie mana peme'inüasienicü 'icü hepaüsita. ²¹ Papuru canenitavavirieni nemi'üviyanicü, ti'aitame 'Aucusitu mi'enienique. 'Ayumieme netinivaruta'aitüani memi'üviyanicü Sesaxisüa nemenunü'anique. ²² 'Acüripa müpaü tinitahüave Pesitu, Nesüari necanienieniqueyu 'iya tevi. Müpaü niutayüni, Mericüte 'uxa'ahüa pecanieniemücü.

²³ 'Uxa'arieca meniu'axüani 'Acüripa Verensematü cuini mieme mete'uniütü memamarivavetü. Mana mürayuti'enieritüre meneutahaxüani xei miriyari cuyaxi teva'aitüvamate vahamatü, 'uquisi quiecatari memüva'uquiyarimatücai vahamatü. Pesitu tinivaruta'aitüani memevitünicü Papuru. ²⁴ Hicü Pesitu müpaü niutayüni, Ti'aitame 'Acüripa, xemeta yunaitü tahamatü xemüyucuxeüri 'uquisita, manari xenixeiyanique mü'ane hepaüsita vaüriyarica memünesi'upitüa yunaitü Huriyusixi teüteriyari Querusaremesie 'uvata, müpaü mete'uhivatü quename 'aixüa ca'ane mayeyurini. ²⁵ Ne tixaütü nepücatiucaxei que mütiuyuri que müreyevese mumünicü. 'Iyasü yamütitahüavimücücaicü 'Aucusitu, ne yanepütinemaicai nemenunü'anicü. ²⁶ Niuqui müheiserie nepücahexeiya nemitü'utüirienicü cuiepa ti'aitame. 'Ayumieme neni'atüani xehesüa, 'ahesüatütü ti'aitame 'Acüripa, pe'iti'inüatayu tixaütü nemürexeianicü nemütiti'utüanicü. ²⁷ Timaivemepaü nepücaüni queyu xüca xeime nehenu'anique hüacame, necathecüatatü que mütinuquimarie.

Papuru yuhesie mieme que mütiutaniu 'Acüripa hüxie

26 Mericüsü 'Acüripa müpaü tinitahüave Papuru, Pecanipitüarieca 'ahesie mieme pemütaniunicü. Papuru yumama 'utaseraca müpaü niutayüni, ² Neuxei ti'aitame 'Acüripa, nenetemaviecame nepüne'eri 'ahüxie nemutaniucü hicü naime Huriyusixi que memüneteniuquima hepaüsita. ³ Huriyusixi naime vayeiyari mücü vaniuqui que memütexüatüa pecatinimaica 'aixüa 'anemecü. 'Ayumieme nepümativaviri pemünesienienicü peca'uxivetü.

Papuru que mütiuyeicacai meripai

⁴ Mericüte yunaitü Huriyusixi mecanenimaica que nemüticuyeicacai neteüterima vasata Querusaremesie, matüaripai temaicüyaripai que nemüticuyeicacai. ⁵ Müme matüaripai memünesimaicai xüca metehcüatanique, müme müpaü meniutiyuaneniqueyu ne que nemüticuyeicacai Pareseusixi vahesie netiviyatü. Pareseusixi tita temütehaxeyexiesie yeme yamepütecahu. ⁶ Hicü yuri neti'erietü nemüticueviecü tita Cacaüyari mütiyarutahüavixü tatevarima mütiyaminiquecai, 'ayumieme 'uva neputive ne'inüasietü. ⁷ Yunaitü tateüterima tamamata heimana yuhutatü nuivarite temühüme tucarcü tucarcü 'uximayasicayacü te'eyexeyiatü cuini mieme teneicuevieca Cacaüyari siparasü xüca müpaü tetepitüarieca. Neuxei ti'aitame, ne yuri nemütieriecü müpaü neticuevietü, 'ayumieme nehepaüsita mepüniuquixie Huriyusixi. ⁸ Titayari xeme xecatayüvave yuri xemüte'erieca quename Cacaüyari varanucu'uitüani müquite.

Papuru que mütiyaruveiyacai

⁹ Neri heuyevacame nepü'eriecai vaüca 'axa nemiyurienicü que mü'ane Quesusi Nasaretitanaca mühücü. ¹⁰ Müpaüta netiniyurienecaitüni Querusaremesie. Yümüreme Cacaüyari teüterimama

casariyanata nepüvaranutaxürüvacai, mara'acate memühürütüariecai heiserie menesi'upitüacu. Mecui'ivarümecacu, nenuiqui nepeuyeqesacai vahepaüsita. ¹¹ Naime tuquiteta müixa nepüvaranutaxürüvacai, vaüriyarica nepüvapitüacai 'axa memutiyuanenicü Quesusi hepaüsita. Vaücava nevahecata necanivataveviyacaitüni hipame quiecaritiesie.

Ta'aurie que mürave Papuru

(Nü'arisixi 9:1-19; 22:6-16)

¹² Mericüsü mara'acate memühürütüariecai heiserie menesi'upitüacu menesi'uhürütüacu Ramasicusie neneyani. ¹³ Neuxei ti'aitame, tuca huyeta ne'uyemietü nenixeiya hecüariya taheima mieme masi que taupaü xavatüme ne'aurie 'acuxavatüme, nehamatü memuvacai va'aurieta. ¹⁴ Tanaitü cuiepa tepatixüri. Ne xeime nenu'eniemi müpaü münetiutahüavixü Hepürayusixi vaniüquicü, Sauru 'acu, Sauru, titayari penetiüveiya. Pümasi'ucucuine pemüca'avaüriyacü, pemüti'aguesinacü pe'anaseivatü tisevemecü. ¹⁵ Nesü müpaü netinitahüave, Que pepüpaicü 'uqui. Ti'aitame müpaü netayüni, Nesü necaniquesusitüni pemünesi'uveiya. ¹⁶ Hicürixüa quenancuquexi, 'a'ücacü queneuveni. 'Icü 'ayumieme pepünesi'uxei, pem'anayexeyariecü netupiri pemayanicü, pemütihecüatanicü que pemünetixei que pemünetixeiyanita. ¹⁷ Nepümasitavicueisitüani 'ateüterima vasata memücahuriyusixi vasata, müme vahesüa nemananunü'amücü ¹⁸ pemüvaranutanenieritüvanicü, yüriya mecu'eirieme hecüariyasie memüteviyanicü, Cauyumarie türücariyaya mecu'eirieme Cacaüyarisie memüteviyanicü, tita 'axa memüteyurie memüteheuyehüviyarienicü nehiesie yuri mete'erietü, vahesie mütinakenicü tita memütetanaqui'erieni müme nemüvarupataxü nehiesie mieme.

Papuru que müticamiecai tita mütiuxeisie

¹⁹ 'Ayumieme ti'aitame 'Acüripa, yaneticamietü nepatüa que nemütixei taheima mieme. ²⁰ Masi yunaime Ramasicutari meri, 'arique Querusaremetari, naisarie Cureya cuieyarisie miemete, memücahuriyusixita netinivahecüatüacaitüni memütehayevanicü que memüteyurie ta'aurie me'axürieme Cacaüyarisie memüteviyanicü, yametyurietü müme memüte'uhayevaxü que memüteyuriecai vahesie que mütinaque yamemüteyuriecacü. ²¹ 'Ayumieme Huriyusixi tuquita menesi'uviyaca yumamacü mepünesimieniquecai. ²² Cacaüyari nesipareviacacu hicüque, 'ena neputive netivahecüatüatü teüteri te'aitamete yunaime. Muisexi, texaxatameteta que memutiyuanecai que mütiyüniuecai, müpaü xecüa nepaine, ²³ quename heuyevacai Cürisitu müticuinecü nehaitü, quename mücü meri 'anucuqueca müquite vasata, vatahecüatüaniquacai tateüterima memücahuriyusixita hecüariya hepaüsita, müpaü ne'utaitü.

Papuru yuri que müti'eritüamücücai 'Acüripa

²⁴ Mericüsü müpaü 'utayücu, Pesitu carima müpaü tinitahüave, Papuru pepüca'amatesüari. Vaüca pemüti'a'üquitüacü pepütixamurie. ²⁵ Papuru müpaü tinitahüave, Tixaüsietü Pesitu pemütürücaüye, ne nepücatixamurie. Que nemüticuxata, nenuiqui yuri paine, timaiveme niuquieya pühücü. ²⁶ Cuiepa ti'aitame 'icü nai pütimate, necamatü yanetinhüaveni 'iya. 'Icü camaicame nepüca'eri, sicurita yapücatiuyü 'icü. ²⁷ Neuxei ti'aitame 'Acüripa, yuri peti'erie 'ecü texaxatamete vaniüquisie. Ne necatinimaica yuri pemüti'erie. ²⁸ 'Acüripa müpaü tinitahüave Papuru, Cari yapaucua Cürisitiyanupaü netiyurieneme pepünesi'ayeitüaniquyeu. ²⁹ Papuru müpaü tinitahüave, Nenevieri nepipitüaniquyeu Cacaüyari, sepa yapaucua sepa yapäumexa tucariü, 'ecüri yunaitüta xemünesi'enie hicü, xücatüma nehepaü xe'anenetü xehacüneque, 'icü tepüa xecüa xecahexeyatü cümana nemühüa. ³⁰ Hicü müpaü 'utayücu, cuiepa ti'aitame 'isücameta Vereniseta vahamatü memateita menanucu'uni. ³¹ Me'anuyecüneca yunaitü yameteniyücühüavecaitüni müpaü me'utiuyatü, 'Icü tevi 'asipücatiuyuri que müreuyevese mümünicü manutahüiyacü. ³² 'Acüripa müpaü tinitahüave Pesitu, 'Icü tevi püyüveniquyeu müxünarieni, xüca ca'itahüavimücünique Sesaxi xecüa.

Papuru que mürenü'arie Xumasiepai

²⁷ Mericüsü quepaucua Pesitu yamütiuyuma temüyehucü naviyasie 'Itariyapai, mepüvayetua Papuru hipame memanutaxüriyacai vahamame. Vahepaüsita menihürütüani xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame Curiyuxi mütittevacai. Cuyaxi müvaravitücaü 'Aucusitu Cuyaximama mepütetetevacai. ² Naviya 'Aruramitiyusie pümiemetücai. 'Asiya cuieyari tesita niuyeyecacaitüni. Mana te'acayaxeca tecanecüne. Tahamatü niuyecacaitüni 'Arisitaricu Tesarunicatanaca Maseruniya cuieyarisie mümiemetücai. ³ 'Uxa'arieca Siruni teneta'axüani. 'Iya Curiyuxi 'aixüa tiniuca'iyaricaitüni Papuru hepaüsita. Nipitüani menuanicü yuhamicuma vahesüa memiparevienicu. ⁴ Manarita tepeyecü, Sipüre 'aurie temüca'enisitüariecaisie tecaniuyecüne tahepa maye'ecaicü. ⁵ Haramara 'utüa teniuyecüne Sirisiya 'aurie Pamüpiriya 'aurie. Mana teneta'axüani Mira Risiya cuieyarisie. ⁶ Xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame mana neitaxeiya naviya Herecanitüreyasie mieme 'Itariyasie müyemiecai. Mücüsie cataneutahatüani. ⁷ Müixa tucari 'axücai mana tepu'uvacai. Haveri mieme teneta'axüani Cüniru hüxie. 'Eca mütasianutavayacacü, mana teneyecüne. Cüretatüa teniuyehucacaitüni, viye manucasuri Sarumune müracuteva 'aurie teniuyecüne. ⁸ Mana haveri mieme xecüa tenanuyenexüani. 'Arique teneta'axüani Visi Müracu'ane Mürayutituiva müra-

cutevasie. Mana nehuracaitüni quiecarí Raseya müra-cuteva. ⁹ Hicü müixa tucari 'anucayacu, nicueri-va'anecaitüni naviya, manutiyacaicü Huriyusixi va-haquiya. Papuru nivaruta'imaiya ¹⁰ müpaü tivacühüavetü, Neuxei, 'ipaü nepütimate, xe'ica naviya-ta pütatümaiarieni peuyeveni, tameta tepütatümai-arieni tepeuyexürieni texücayehuni. ¹¹ Xei sienituyari tiva'aitüvame masi nivaru'enieni naviya mücuyuitüva-cai naviya cusiyariyamame, Papuru que mainecai pü-ca'i'eniecai. ¹² Mürati'icapiva pücatinaquequecai muhaütüsie. 'Ayumieme yumüiretü mepüyu'enie memüyehucü mana, siparasü Penisesie xüca meyü-vavenique memeta'axüani, mana memütitenicü muhaütüsie. Penisi catinacutévaca haque mürati'icapi-va Cüretasie. Tasütüa ta'utata paye'eca tahepa.

Vitari que mütarutayuitüvacai haramarasie

¹³ Mericüsü taserieta 'aye'ecacacu, tita memüte-heuyehüacai mete'utanaqui'erieme mepüyu'eriecai. Me'enatihanaca tihaname, Cüreta 'aurie me-payenexüa. ¹⁴ Yareutevitü carima 'upacane 'eca teüca-paü, Ta'utata Mieme titevatü 'eca. ¹⁵ Naviya niuviya. Te'utatatexieca ta'aurie temehüanicü tahepa maye'ecanicü, tepihayevaxü. Tahüxie tepu'enixüaxime-cai. ¹⁶ Cuie hapa müyema hetüa Cüraura müracutevatüa te'anuyenexüaca, haveri mieme xeicüa tepüyü-vavecai temiviyacü canuva 'esimüpe. ¹⁷ Mehenati-hanaca menenacahüaxüani naviya caunari me'anacavütüaca. Mepümamacai capa Sirite xiecar-iarisie mete'utavaxüanicü. Yucarüpa mecaxüraca, mü-paü me'anenetü yuhüxie meniu'enixüaximecaitüni. ¹⁸ Vitari yemecü pütasi'utayuitüvacai. 'Uxa'arieca yu'ica menanatixürieni. ¹⁹ Hairieca tucarisie tamamacü naviya piniteya tetenanatixürieni. ²⁰ Müixa tucari tau pücahecüacai, xuravesixi mepücahecüacai. Vitari pü-catihayevamücücai. Müixa tucari 'anucayacu tetavicuenuqueme tepücata'eriecairi.

²¹ Hicü müixa tetahaquiecacu, 'ana Papuru vahixüa-pa 'utaqueca müpaü niutayüni, Neuxei, 'aixüa cani'aneniqueyu xüca xenesi'u'enienique yane-mainecaicü Cüretasie temücaheyecü necü 'ipaü tetatü-maiyarietü teteheuyexürietü. ²² Hicüsüari nepaine, xe-queneyutemamavieca. Xevitü xeme yutucari pücatatü-maiya, naviya xeicüa peuyeveni. ²³ Tacai yüvicüta 'iya que mü'anesüa nemümieme hesiena mieme nemüti'uximaya Cacaüyari niuquieya tuayame ne'aurie puvecai. ²⁴ Müpaü niutayüni, Papuru 'acu, pepüca-maca. Neuyeveca Sesaxi hüxie 'apemutiveni. Camü Ca-caüyari pümasi'upitüa yunaime 'ahamatü memu'uva naviyasie. ²⁵ 'Ayumieme nepaine, xe-queneyutemamavieca. Ne yuri nepüti'erie Cacaü-yarisie quename müpaü tiyüni que nemüti-tahüavarie. ²⁶ Cuie hapa müyemasie tepütixüriyani xe-icüa tame.

²⁷ Hicü tamamata heimana naurieca tucarisie yüvicü-ta tahüxi tepeutacüne haramara 'Aruriyaticu müra-cutevasie. Tücarí hixüapa yacütütü naviya vequemete cuie hehurame mepü'eriecai. ²⁸ Caunari 'inüariyari

meneucavivieni yuhetüa. Meniti'inüata xei teviyari ma-mayari heucatevame. Yareutevitü hutarieca meneica-vivieni, tamamata heimana 'auxüme mamayari meniu-ti'inüata. ²⁹ Menimamacaitüni tetesie teteti-vaxüanique me'erietü. Nauca tehapanametyari cüsapana mehavütüaca, xücatüma 'ucatareque metenyücühüavecaitüni. ³⁰ Naviya vequemete metenicuvautüvecaitüni que memüteyuta'unacü naviyasie. Canuva 'esimüpe meneucatuani harama-rasie yame'utiyuatü mete'itavatü quename hüxienapai tehapanamete me'anuhanaquecai. ³¹ Papuru müpaü tinivarutahüave xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame cuyaximame, 'Ime xüca naviyasie mecayuhayeve, xepücayüvaveni xemütavicuenu xeme. ³² Cuyaxiri canu-va 'esimüpe caunariyari menexitexüaniri, mana niu-caveni.

³³ Mexi cuxi catucaritücai, Papuru nivatuicacaitüni yu-naime 'inüa memüticuanicü, müpaü 'utaitü, 'Icü tu-carisie tamamata heimana nauca tucari xepuyuri xe-ta'icuevatü xecatecuatü. ³⁴ 'Ayumieme nepaine, 'icuai xequeneutanaqui'eriri. Mücü 'apuve xemütavicuenuicü. Xevitü xeme xei cüpayari yumu'usie pücaheuyehüani. ³⁵ Müpaü 'utayüca pa 'uti'üca pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari yunaime vahüxie. 'Ititaraca, nisütüani 'icu-atü. ³⁶ Mümeta meniyuvaüriya, 'icuai meniu-tanaqui'erieni. ³⁷ Tanaitü naviyasie temüyetecai huta sienituyari heimana haica teviyari heimana tamamata heimana 'ataxevitü tecanipaümeccaitüni. ³⁸ Te'utihux-acari 'icuaicü, naviya tena'exanariya tehenatixüriecca türicu haramarasie.

Naviya que mütiutatümaiari

³⁹ Mericüsü tau hanecu, cuie mepücamaicai. Yusi-curiviyame cuie mepuxeí haque macuxiecariyacai. Cuiepa mepeitihüaniquecai naviya xüca meyü-vavenique. ⁴⁰ Tehanamete meniutatuani, menicu'eirieni haramarasie. Mexicuxirita 'itunisitü-vame caunariyari meniu-xüna. Carüpa 'esimüyeva metixüraca, cuiepa menitinxüaximecaitüni. ⁴¹ Hara-mara mayunaquesie meniu'axüani. Muva cuiepa menatinexüani. Surieya cuiepa neuhani, mana niyuhayeve niuseire. Cüsapana nita'unirümecaitüni türücariyacü. ⁴² Hicü hipatü cuyaxi menivacuicucaitüni memanutaxüriyacai, capa xevitü tavicuenuicü 'uhauximetü. ⁴³ Xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame masi pitavicuenuisütüamücücai Papuru. 'Ayumieme ni-varutanenani 'asimemücateyurienicü que memaitü-caitei. Niva'aitüacaitüni müme memahauvavecai memeucasunaxüanicü meri, cuiepa memütinxüan-icü, ⁴⁴ hipatüta 'arique cüyesie hipatü naviyasie mieme-tesie 'amemütinxüanicü. Müpaü mete'uyurieca yu-naitü meputavicuenu cuiepa me'uta'axüaca.

Papuru que mütiuyeicacai Maritasie

28 Mericüsü te'utavicuena, 'anaque tetenetimani Marita müracutevacai cuie hapa müyemacai.

² Teüterí muva miemete yemecü 'aixüa meteniu'iyari-

caitüni tahepaüsita. Meniutinaini, muva metani'atüani tanaima müviyecaicü muhaütücaicü. ³ Hicü Papuru necucü'eni, taipa nenutixürieni. Cu macuxücasie heyeyaca, mamayasie niqeni. ⁴ Teüteri muva miemete me'ixeyatü cu mamayasie haviecame, müpaü meteniuyutahüave yunaitü, Nusenu 'iya tevi xüari tiyumemivame canihücütüni, sepa mutavicuei haramarasie, heiserie pücapitüari 'ayenieretü müyuhayevacü. ⁵ Masi 'iya yumama niutasique. Cu taipa neuveni. Tixaü 'asipüca'u'itüari. ⁶ Müme mepicueviecai müpaü metecu'erivatü, Tietüsü tahaimücü, müquitü cavemücü yapaucua. Me'icueviecacu me'i'ixüariecacu müixa, 'asipüca'uyü. 'Ayumieme yücü metenyücühüaveni. Müpaü meteniutiniutücüne, Xüari canicacaüyaritüni. ⁷ Mericüsü mana hurava cuie nicumacaitüni, Pupiriyu mütipinieyatücai. Yunaima haramarasie müyema cuiepa memütamacai püva'uquiyaritücai 'iya. Tasi'utanaqui'erieca haica tucari 'aixüa tiuca'iyaritü pütasi'upitüa haque teme'axüani. ⁸ Pupiriyu quemasieya hüiyacü hacuisicü ticuyetü 'anicuateitüni. Papuru hesüana neutahani, yutanenevieca heimana 'utimeca nenayehüani. ⁹ Müpaü tiuyücu, haramarasie müyema cuiepa memütamacai hipatü tecuicucate meniu'axüani, meniuti'uhayemarieni. ¹⁰ Müme vaücava metatenimicuacaitüni. Teyehuximecacu mepütatemicuacai tita temüteheuyehüacai.

Papuru que müreta'a Xumasie

¹¹ Hicü haica meseri 'utixücu, naviyasie tenecüne. Haramarasie müyema cuiepa nitiheteitüni mücü naviya muhaütücaisie. Herecanitüreyasie pümiemetücai, Vavarixi pü'inüarieyatücai. ¹² Siracusa teheta'axüaca, haica tucari tepütahayevacai. ¹³ Mana teheyecüneca, Requiyyu teneta'axüani. Xei tucari 'anucayacu, taserieta pa'ecacai. Hutarieca tucarisie Puteuri teneta'axüani. ¹⁴ Mana tenivaretaxeiya ta'ivamarixi. Müme mepütasi'uta'inie 'atahuta tucari temüyurienicü vahesüa. Müpaü tete'uyurieca, Xumasie teneta'axüani. ¹⁵ Ta'ivamarixi mana miemete meni'enanacaitüni tahepaüsita. Menayenexüani metasi'anucunaqueque 'Apiyyu Pürasayarisiepaitü, Haica Canitinayari Macu'upai. Papuru varuxeyaca, pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari. Vaüca niyuvaüriyacaitüni. ¹⁶ Xumasie teheutahaxüacu, xei sienituyari cuyaxi tiva'aitüvame nivayetüani memanutaxüriyacai cuya mühürütüariecaisüa. Papuru niupitüarieni yuxaüta mecanicü cuya 'i'üviyamematü.

Papuru que müticuxatacai Xumasie

¹⁷ Mericüsü hairieca tucarisie Papuru yuhesüa ni-varuta'inieni müme Huriyusixi memüva'uquiyarimatücai. Me'u'axüacu müpaü tinivarutahüave, Neuxei 'ivamarixi, sepa 'asinemücatuyuri teüteri vahepaüsita,

tatevarima vatutuyari hepaüsita neca'uxiva'atü, nepüyetuiya Querusaremesie nehüatü Xumatari vahesüa. ¹⁸ Müme va'isücate menesi'u'enieca menenixü-nacucaitüni 'asinemücatuyuricü que müreuyevacai nemümünicü. ¹⁹ Huriyusixi memeuniucacaicü neniucui hepaüsita, 'ayumieme vaüriyarica nepihüavimücücai Sesaxi, sepa neteüterima vahepaüsita tixaütü nemü-carexeyacai nemütiniuquixienicü. ²⁰ 'Ayumiemerücü nenixeta'inieni tahüxi temütinenierenicü nemütixecuxaxatüvanicü. Yuri neti'erietü nemicueviecü tita 'Ixa-herisixi temütecuevi, 'ayumieme 'icü tepüa nepa'ü. ²¹ Mümesü müpaü metenicühüaveni, Tame xapate tepü'ca'utanaqui'erivave Cureyasie miemete 'ahepaüsita. Xevitü ta'ivama pücanuave 'axa tatihecüatüatü 'axa ticuxatätü 'ahepaüsita. ²² Tecamani'enieniqueyu que pemüticu'eriva. 'Iyasie memüteviya vahepaüsita 'icü xEICÜA tepütemate, naisarie 'axa metenicuxasivani.

²³ Mericüsü tucari menipitüani memü'axüanicü. Hesüana manucateisie yumüretü meniu'axüani. Tinivacuxaxatüvacaitüni tivahecüatüatü que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu, yuri tiva'eritüamütü Qesusisie, Muisexi 'inüariyaricü texaxatamete vaxapayaricü 'iseiriyatü yuniucui. 'Amanamecü mütiucatarixü 'acayunecuque tinicuxatacaitüni. ²⁴ Hipatü meni'eniecaitüni niucuiyaya, hipatü yuri mepü-cate'uta'erie. ²⁵ Yunaitü yaxecüa mecateyücühüavetü meneutayeixüani, xei niucuiyari 'utaniucu Papuru 'ipaü 'utaitü, 'Iyari Mütiyupata 'aixüa caniyatüni, Quisariyaxi tixaxatame müpaü tivacühüavecacu tatevari-

ma,

²⁶ 'Icü teüteri vahesüa quenemie, müpaü quetinivare-tahüavi,

Yemecü xepü'enanani peru tixaü xepücate'enieni. Yemecü xepüneniereneni peru tixaü xepücatexeiya.

²⁷ 'Icü teüteri yu'iyarisie mepüyü'üraraxi.

Vaüriyarica xEICÜA mepü'enana yunacatecü.

Vahüxite pu'itutupe

Capa meheunenierenicü yühüxicü,

Capa me'u'enananicü yunacatecü

Capa yametetimanicü yu'iyarisie,

Capa ta'aurie me'axürienenicü

Capa nevaranayexürienenicü.

²⁸ 'Ayumieme yaxequetenemaica xeme, Cacaüyari 'icü niucui caneyenü'ani memücahuriyusixi vahesüa memütavicueisitüarienenicü. Mümesü mecani'eniecacu-ni. ²⁹ Hicü müpaü 'utayücu Huriyusixi menecüne niucui mexüatüatü vaücava.

³⁰ Mericüsü huta viyari mana peyuri yücümana tiyutuatü. Mana nivanaqui'eriecaitüni yunaima memü'axecai hesüana. ³¹ Camatü tinivahecüatüacaitüni que müti'ane Cacaüyari ti'aitametücacu. Tiniva'üquitüacaitüni Ti'aitame Qesusi Cürisitu hepaüsita, canenari-etü.

Xumatari

Vaürisica

1 Ne Papuru nenixevaürütüaca Cürisitu Qesusisie mieme nemüti'uximayatame, nemuta'inierie nü'ari nemayanicü, nemupasie Cacaüyari niuquieya 'aixüa manuyüne nemücuxatanicü.

² Meripai Cacaüyari nainecaitüni temeixeiyanique-caicü mücü niuqui, texaxatametemama yametcuxat-acacu 'utüaricacü hesüana mümiemecü, ³ yunive xatatü. Tevi hücütütü, nu'aya caniutinuiva Ravirisie müyetüa. ⁴ Müquite vasata manucuecü, türüariyacü canucayerieni Cacaüyari Nu'ayatütü, 'Iyari Cacaü-yarisie mieme mütasipata que müticaye. Qesusi Cürisitu nixatacaitüni müta'taitüvame. ⁵ Mücücü 'aixüa tepü'itüarie 'iya 'aixüa tiuca'iyaricacu, tepeu-tanü'ariexüata para yunaitü nuivarite yuri mete'erietü yamemütecahunicü, que mü'ane mühücüsie mieme meyüatü. ⁶ Xemeta nuivarite xecanihümetüni xemuta'inieri Qesusi Cürisitu teüterimama xemacü necü.

⁷ Netinixe'uta'utüirieni yunaime Xumasie xemütama Cacaüyari müxenaqui'erie, xemuta'inierie hesiena mieme xemüpasienicü. Cacaüyari müta'uquiyari, Ti'aitame Qesusi Cürisituta, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemü-ca'uximatüaricacü.

Papuru que müti'ivatamücücai Xumasie

⁸ Mericüsü Qesusi Cürisitu nesipareviecacu pamüpariyusi necanipitüaca necacaüyari meri yunaime xehesie mieme, naisarie cuiepa mücuxaxasivacü yuri que xemüte'erie. ⁹ Ne'iyaricü Cacaüyarisie mieme nepüti'uximayata, niuqui nu'aya hepaüsita 'aixüa manuyüne necuxatatü. 'Iya Cacaüyari müpaü pütihécüata, que nemütixexata necatihayevatü quepauca nemünenenevie neheyemecü ¹⁰ ne'ivavirietü 'uxa'a varie sipara xüca 'ari 'aixüa nepitüarieni xehesüa nemüyemiecü, müpaü tinaquecacu Cacaüyari.

¹¹ Nepütinecahive'eri nemüxexeyacü, 'Iyarisie mieme nemüxeminicü xemütuicariacü, ¹² neta yacütütü xehesüa temüvaüriyarienicü yuri xemüte'eriecü xeme, neta yuri nemüti'eriecü.

¹³ Ne'ivama müpaü pücanetinaqueniequeyu xüca 'asixecatemaicaque müixa que nemütinecuha'aritüvacai xehesüa nemüyemiecü, sepa nemücapitüaricai hicüque. 'Icuaxi nehexeyatü nepayaniqueyu xehesüa, hipame nuivarite vahesüa nemeixeiyapaü. ¹⁴ Neuyevaca nemütivataxatüani Cüriyecusixi memücacüriyecusixita, temaivavemete memücatemaivaveta. ¹⁵ 'Ayu-

mieme ne'iyari yapü'ane nemütixetaxatüanicü niuqui 'aixüa manuyüne xemeta Xuma xemütama.

Niuqui 'aixüa manuyüne que mütitürücaüye

¹⁶ Nepüca'iteviya niuqui 'aixüa manuyüne. Türücarिया canihücütüni Cacaüyarisüa mieme, yunaitü yuri memüte'erie memütaviceisitüarinenicü cani'ayumiemetüni, Huriyusixi meri, Cüriyecusixita. ¹⁷ Xüca yuri ti'erieca, mücü niuquisie canimasiücücamücü Cacaüyari heiserie que mütiyupitüva, para yuri müti'eriecacü, que müre'uxa, Que mü'ane heiseriemecü yamüticamie, mücü canayeyuricamücü yuri müti'eriecü.

Teüteri vahesie que mürahüiva

¹⁸ Masi haxüa canimasiücüni, Cacaüyari taheima macave que mütiheca naime teüteri que memüteyurie mecaheyexeyatü heiseriemecü yamecatecahutü, müme meminena tita yuri müraine heiseriemecü yamecatecahutü. ¹⁹ Tita mütiyüve mütimaica Cacaüyari hepaüsita, mücü canimasiücüni vahesüa. Cacaüyaritütü yatinivaruxeisitüani. ²⁰ Cuie munetüariepai hicüque, tita mücatixeyarieve hepaüsitana, yuheyemecü que mütitürücaüye que müticacaüyari, mücü catinihecüaca yara'erivacacu tita mütiutivevi hepaüsita. 'Ayumieme 'asimepücaüvave yuhesie mieme memütiniunicü. ²¹ Cacaüyari mehetimaica, 'aixüa mepüca'utiyanecai hepaüsitana Cacaüyari hepaüsita temutiyanepaü. Pamüpariyusi mepüca'ipitüacai. Masi yacü metecuxatatü menacüne mexi niuqui mexüatüacai. Va'iyari 'asimatimaivecacu, niucuyüre va'iyarisie. ²² Temaivavemete meyuxatatü 'asimecatemaivavetü menacüne. ²³ Cacaüyari mücapünive visi mü'ane, menipata tevi müpünivepaü tiyuxexeyame memayexeyanicü püta, viquixi vahepaü yeutari vahepaü cuterixi vahepaü tiyuxexeyame.

²⁴ 'Ayumieme Cacaüyari nivayetüani yu'iyarisie mete'ucahive'eriecacu, para meca'itiatü memacü necü, memiseviximanicü yuvaiyari yusata.

²⁵ Cacaüyari yuri que maine, müme menipata 'itarica memexeyanicü püta. Tita mütimeviya mepayexeyacai, hesiena mieme mepüte'uximayatatai, mecaheyexeyatü que mü'ane mitivevi. 'Aixüa yemecü queticühüavarüvani 'iya yuheyemecüsü, müpaü xEICÜA pü'ane.

²⁶ 'Ayumieme Cacaüyari nivayetüani memihive'eriecacü tita 'axa müti'anene. Va'ucariri me'icu'eirieca tita 'ucari memüteyuruva, 'ucapaü

mecateyurietü mepacü. ²⁷ 'Uquisita yaxaicüa, me'icu'eirica tita 'ucari memüteyuruva, mepüyutaiyaca meyhive'erietü. 'Uquisi 'uquisi vahamatü yamepüteyurica que mücatinaque. Que müreuyevecai yamemüteheuyexürüvecaicü, mepüte'epinirica yuva'yarisie.

²⁸ Müpaü memücatecu'erivacaicü quename 'aixüa 'ane me'erivanicü Cacaüyari, 'ayumieme Cacaüyari ni-vayetuani que mücatinaque yamemütecu'erivanicü, que mücatinaque memüteyuriecacü.

²⁹ Mecanaye'axüani que mücatiheiserie meyüatü, mevacumaüvatü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, 'axa metecuyuruvatü, naime metehive'erietü, 'axa me'anenetü. Menihüpünecaitüni me'ütesatü meyu-quitü meha'atü meteyu'irüviyatü 'axa metecu'erivatü.

³⁰ Mecani'avieniucani, mecaniniuquixieca, Cacaüyari mecani'uxieca, mecatenitave'erica naime, menanuyehaitürüveni, meteniyucatave'erica, metenicu-vautüveni 'axa que mütiyuruva, yu'uquiyarima mepü-cava'enie. ³¹ Yu'yari mepüca'enie vatate'acacu, yamepücatecahu que memutiyuane, mepüses'e'i, mepücajunütüanüa, mepücateyucanemimaya.

³² Müme mepütehetima tita Cacaüyari mütxata tiheiserietüme, quename yunaitü müya memüteyurie vahesie tinaque memücuinicü 'utaitü. Müme masi müya mecateniyurica, masicutari meninaqui'aca hipatü yamemüteyuriecü.

Cacaüyari heiseriemecü que mütiwaranutaxürüva

2 'Ayumieme 'ecü sepa que pemüpaicü pemüni-uquixie, 'ahesie mieme pepücataniuni. Xeime que pemütiniuquima, mücücü pepü'aniuquima. Cari yaxaicüa petiniyurieneni 'ecü müpaü que pemütiniuquixie. ² Tame müpaü tepütemate, Cacaüyari yuri haitü müvaranutaxürüvacü müme müya memüteyurie. ³ Camüsü 'ecü pemüvanuquima müme müya memüteyuruva, vahepaü petiyurienetü queri peticu'eriva 'ecü pepütavicueni quepaucua Cacaüyari masi'anutahüani. ⁴ Mesü cauca pe'ixani'eri cuini mieme 'aixüa que mütiuca'yari que mütitai'icueva que mücatiyumexütüa. Cauca 'asipecatimate Cacaüyari 'aixüa mütiuca'yari'icü para pemütihayevanicü que pemütiyuriene. ⁵ 'Ecüsü 'a'yari müse'icü pemüca'avaüriyacü pemütihayevanicü que pemütiyuriene, 'ahesie mieme pepüti'utane haxüa, 'iya tucarisieque quepaucua pemühecarieni, quepaucua masiücütü mayani heiseriemecü que mütiwaranutaxürüva Cacaüyari. ⁶ Mücü que memüteyurie pütivapitüani yux-exuime. ⁷ Müme mete'uca'enivatü 'aixüa meteyuruvatü memütecuvautüve visi me'anenetü que memüte'acüne, 'aye'amete que memütehe'erivani, que memücatetipüne, müme nivapitüamücü yuheymecü memayeyurinicü. ⁸ Mümesü yuhesie mieme xaicüa memü'ayumiemete, yamemücatecahu tita yuri mürainesie, yamemütecahu tita mücatiheiseriesie püta, müme haxüa canivapitüamücü vahecatü. ⁹ Nivahiveritüamücü niva'uximatüamücü yunaime teüteri yu'yarisie 'axa memüteyuruva, Huriyusixi meri, Cüriye-

cusixita. ¹⁰ Nivapitüamücü visi me'anenetü memacüneccü, 'aye'amete memü'erivanicü, yu'yarisie memüca'uximatüariecacü tivapitüani yunaime 'aixüa memüteyuruva, Huriyusixi meri, Cüriyecusixita.

¹¹ Cacaüyari yücü pücativaxeiya teüteri. ¹² Queyupaümetü 'inüari niuquiyari mecahexeiyatü 'axa memüteyurie, müme mepücuini 'inüari mecahexeiyatü. Queyupaümetü 'inüari niuquiyari mehexeiyatü 'axa memüteyurie, müme 'inüari manuyünepaü mepanutaxürüyani. ¹³ Müme memi'enie xaicüa 'inüari niuquiyari, müme heiserie mepücahexeiya Cacaüyari hüxie. Müme yamemütecahu 'inüari niuquiyari que maine, müme püta heiserie mecanipitüariecuni.

¹⁴ Müme memücahuriyusixi 'inüari niuquiyari memücahexeiya, quepaucua yücümana yamemüteyurie que maine 'inüari niuquiyari, sepa 'inüari niuquiyari memücahexeiya, 'inüari niuquiyari mehexeiyatü mepacüne yücümana. ¹⁵ Mümeri mepüyuhecüata tita 'inüari niuquiyaricü yamütiyuriene metehexeiyatü yu'yarisie müraye'uxa. Va'yari que memüteyurate tinihecütani vahepaüsita. Yuhamatü metecuxatatü, que memüteyu'yaritüa yuhesie metenahüpani, yuhesie mieme meniutiniucani nusu. ¹⁶ Müpaü catiniyümücü 'iya tucarisie quepaucua Cacaüyari müvata'ivaviyani teüteri tita memüte'uti'avietaxü hepaüsita Cürisitu Qesusi varahüavecacu, nenuqui 'aixüa manuyüne que maine.

Huriyusixi 'inüari niuquiyari que memütehexeiya

¹⁷ Mericüte 'ecü Huriyu pemütütaterüvarie, yuri pemütierie 'inüari niuquiyarisie, 'aixüa pemütü'acühüave Cacaüyarisie pemütiviyacü, ¹⁸ pemimate tita mütinacue, pemütimaive tita 'aixüa müti'ane pemütüta'üquitüariecü 'inüari niuquiyarisie miemecü, ¹⁹ pevaranucuhapame memacücüpe pemü'a'eri, hecüarivivame pemü'a'erie yüvipa memü'uva vahesie mieme, ²⁰ ti'üquitame pemü'a'erie 'asimemücatemate vahesie mieme, türi tiva'üquitüvame pemü'a'erie, 'inüari niuquiyari pehexeiyatü pemeixieya tita timaiveme mütimate tita yuri müraime 'uxeicüa, ²¹ camüsü 'ecü xeime pemütü'üquitüa, pecati'a'üquitüa 'ecü. 'Ecü müpaü pepüticuxata quename 'aixüa ca'ane xüca tinavayani. Mericüte, petinavaya 'ecü. ²² 'Ecü müpaü pepüticuxata quename 'aixüa ca'ane micumaüvanicü xeime 'üyaya xeime cünaya. Mericüte, peticumaüva 'ecü. 'Ecü müpaü pepaine quename pevaxani'erie tetexi cacaüyarixiyari. Mericüte, petinava vapini vavari. ²³ 'Ecü 'aixüa pepütü'acühüave 'inüari niuquiyari pemexeyacü. Mericüte, pe'itisanatü 'inüari niuquiyari müpaü metecu'erivame petivarayeitüa quename Cacaüyari 'asicayüve. ²⁴ Camüsü, que müre'uxa, que mü'ane Cacaüyari mühücü 'axa canixasivani nuivarite vasata xecümana.

²⁵ Xitequiya 'inüariyari camaniparevieca xüca 'inüari niuquiyarisie yapeticamieni. Masi xüca 'inüari niuquiyari petisanatü peyüaneni, sepa xitequiya 'inüariyari pemexieya, peca'inüasietü pepa'ayeitüa. ²⁶ Masisü xüca que mü'ane 'iya 'inüari mücahexeiya yaticamieni

que mütiheiserie 'inüari niuquiyari que maine, 'inüari sepa mücahexeiyi, 'inüasiecame cati'erivani 'iya.

²⁷ Que mü'ane yuvaiyarisie müca'inüasie xitequiyacü, peru meye'atüva 'inüari niuquiyari que maine, mücü 'ahesie pürahüpani 'inüari niuquiyari pemütisanacü, sepa 'utüaricayari pemexeiyi sepa 'inüariyari pemexeiyi. ²⁸ Que mü'ane herie xeicüa Huriyu teviyari mühücü, mücü Huriyu pücahücü. Que mü'ane herie xeicüa yuvaiyarisie xeicüa mü'inüasie xitequiyacü, mücü püca'inüasie. ²⁹ Masi que mü'ane yutaüta mühuriyu, mücü püta Huriyu canihücütüni. Que mü'ane yu'iyarisie mü'inüasie, mücü 'Iyari mainepaü püta pü'inüasie, sepa müca'inüasie 'utüarica müti'eniürücüpaü. Que mü'ane müpaü mü'ane, teüteri visi mepüca'utiyaneni hepaüsitana, Cacaüyari püta visi paineni hepaüsitana.

Tita rexeiya Huriya hipatü memücaheixeiya

3 Mericüte tita rexeiya Huriyu hipatü memücaheixeiya. Que tiparevie xitequiya 'inüariyari. ² Vaü-cavamecü piparevie, naimecü. Camüsü meri, Huriyusixi niuqui Cacaüyarisüa mümieme hepaüsita mepuhürütüari. ³ Quete 'aneni xüca hipatü yamecatecahucaütüni. Cacaüyari yacaticamietü que rayeütüarieni müme yamemücatecahucaicü. ⁴ Pücatixaüsietü. Masi Cacaüyari tita yuri mürainesie yaqueticamieni, sepa yunaitü teüteri memüte'itava, que müre'uxa,

Para 'aniuquicü pemümasiücünicü heiserie que pemürexeiya,

Para heiserie pemüpütüarienicü quepaucua pemütaxanesieni.

⁵ Mericüsü tame heiseriemecü yatecatecahucacu xüca masiücütü 'ayani Cacaüyari heiseriemecü que müticamie, que te'utiyanenesisüari tame. Cacaüyari tiyüane que mücatilheiserie haxüacü rapitü. Tevipaü nepüticuxata. ⁶ Pücatixaüsietü. Xüca müpaü 'anenique, Cacaüyari quepaü tivata'ivaviyaqueyu cuiepa memütama 'isücamepaü.

⁷ Perusü neti'itavacacu ne xüca masiücünicü Cacaüyari que müticamie tita yuri mürainesie, masi yeme visi 'anetü mayanicü Cacaüyari, titayari neranutahüiyani ne 'axa tiyuruvamepaü. ⁸ Müpaü cati'aneniqueyu masi, 'axa temütecühüavarüvapaü, hipatü memutiyanepaü quename müpaü tehaitüca tame, Cümü 'axa tepütüyurieni 'aixüa 'anetü mayanicü te'utiyuatü vaniu. Heiseriemecü mecanixani'erivani müme müpaü memutiyuane.

Pumave que mü'ane heiseriemecü yamüticamie

⁹ Mericü titanetü. Tame masi 'aixüa tete'anene. Tixaü yemecü. Teteniutahecüata Huriyusixi Cüriyecusixita yunaitü tita 'axa müti'anesie que memüteviya, ¹⁰ que müre'uxa,

Que mü'ane heiseriemecü yamüticamie 'apüca'uyeica ni xevitü.

¹¹ Que mü'ane mütimaive 'apüca'uyeica,

Que mü'ane micuvaune Cacaüyari 'apüca'uyeica.

¹² Yunaitü mepeuyexüri, 'axa me'anenetü mepacü 'ax-eicüa.

Que mü'ane 'aixüa ti'aneme mütiyuriene 'apüca'uyeica,

Xevitü tüma pumave.

¹³ Tivaxürüvame müqui terüya canihücütüni reutenitü.

Mepüte'irüma yunenicü.

Xaye 'uhayeya vateta payeca.

¹⁴ Vateta pühüne 'axa 'anuyütü hasivitü.

¹⁵ Yü'ücatecü mepüyumexütüa xuriya memütayeurienicü.

¹⁶ Yuhuyeta mepüte'uca'una mepütuyuhiveritüa.

¹⁷ Huye haque mücatiyu'uximatüa mepücahemaririe.

¹⁸ Mepücateheiyehüvirie Cacaüyari yuhesüa.

¹⁹ Hicü tame müpaü tepütemate, naimé 'inüari niuquiyari que maine, pütivarutaxatüa müme 'inüari niuquiyarisie memüteviya, yunaimé vateni müranunamacü, Cacaüyari müvataxanetacü yunaimé cuiepa memütama. ²⁰ Cacaüyari huxie 'inüari niuquiyari que maine yamütuyuricü, mücücü ni xevitü tevi heiserie pücapitüarieni. Masi 'inüari niuquiyaricü pütimate tita 'axa müti'ane.

Heiserie que mütipitüariva yuri müti'eriecü

²¹ Hicüri masi, masiücütü canayani Cacaüyari heiserie que mütiyupitüva, sepa 'inüari niuquiyari mu-mavenique. 'Inüari niuquiyari, texaxatamete vaxapayarita yacatinihécüatani. ²² Cacaüyari heiserie que mütiyupitüva yuri ti'eriecacu Quesusi Cürisitusie, mücü nimasiücünicü, heiserie que mütiyupitüa yunaimé yuri memüte'erie. Yücü mepüca'anene. ²³ 'Axa mepüte'uyuri yunaitü, yunaitü mepüca'aye'axüavave Cacaüyari visi mütiyaxeyacü, ²⁴ heiserie mepupitüarie 'asimecatecuetatüarietü 'aixüa mütiuca'iyaricü 'iya, Cürisitu Quesusi müvatixünacü. ²⁵ Cacaüyari nicayeni 'iya 'aixüa miyurienicü yuxuriyacü temüteheuyehüvi-yarierenicü xüca yuri tete'erieca. Müpaü tiyurieca masiücüme nayeitüani heiserie que mürexeiya, sepa mücativacühüavecai tita meripai 'axa memüte'uyuri hepaüsita, Cacaüyari mücayumexütüacaicü 'ana.

²⁶ Nicayeni masiücüme mayeitüanicü hicü, heiserie que mürexeiya. 'Ayumieme mücü heiserie canexeyani, heiserie canipitüanita que mü'ane 'amuyeica yuri ti'eriecütü Quesusisie.

²⁷ Hicüri quepaü 'aixüa tiyücühüaveni yuhepaüsita. Havaicü püca'yüve. Mericüte que mü'ane 'inüariyarienicü catiyüve. Tita mütiyuriene, mücü ti'inüariyari va'atü. Tixaüsietü. Yuri que müti'erie, mücü cani'inüariyaritüni püta. ²⁸ Tame 'ipaü tetenitamaica, teüteri heiserie mecaniupitüarieni yuri memüte'eriecü, sepa yamemücate'uyurienique 'inüari niuquiyari que maine.

²⁹ Mesü Cacaüyari Huriyusixi xeicüa tivacacaüyari. Memücahuriyusixita cativacacaüyari. Hü, memücahuriyusixi canivacacaüyarienicü. ³⁰ Mericüte, Cacaüyari caniyuxevini. Heiserie nivapitüamücü müme xitequiya 'inüariyari memexeiyi, müme yuri memüte'eriecü. Heiserie nivapitüamücüta müme xitequiyacü memü-

ca'inüasie, müme yuri memüte'eriecū. ³¹ 'Ayumieme nepaine, xüanacüa tetehayeitüa 'inüari niuquiyari xüca yuri tete'erieca. Tixaüsietü. Tepiseiriya püta 'inüari niuquiyari.

'Apurahami que mütiuyuri

4 Mericüte que te'utiyaneni tita 'Apurahami mütiucaxei hepaüsita. Mücü yateva canita'uquiyaritüni hesiena temüyecü. ² 'Ipaü teputiyuane, xüca 'Apurahami heiserie 'upitüarienique tixaütü mütiuyuricü, caniyüveniqueyu 'aixüa mütiyücühüaveni yuhepaüsita. Masi Cacaüyari hüxie püca'yüve. ³ Que haine 'utüarica xapayari. 'Apurahami yuri tinita'eririeni Cacaüyari, 'ayumieme Cacaüyari heiserie hexeyiame nimaicaitüni 'iya, paine. ⁴ Que mü'ane tixaü mütiyuriene, tita müti'iva 'imiquieri püca'eriva. Peuyevese masi menu'ünicü. ⁵ Que mü'ane püta 'asiciatuyurienetü yuri müti'eri 'iyasie, müme memücaheyexeiya Cacaüyari que mü'ane heiserie müvapitüasie, mücü heiserie hexeyatü canimarivani yuri müti'eriecū. ⁶ Ravirita müpaü canaineni tevi que mütiyutemavie, quepaucua Cacaüyari heiserie hexeyiame mimate, sepa tixaü mücatiuyurienique, ⁷ Mecaniyutemamavieca quepaucua memüteheuye-hüviyarieni 'Inüari que memüte'utisanaxü, Quepaucua tita 'axa memüte'uyuri müranucanamieni. ⁸ Caniyutemavieca mücü tevi, Ti'aitame xüca 'axa tiyurieneme ca'erieca. ⁹ Mericüte 'ipaü meteyutemamavie müme xitequiya 'inüariyari memexeiya xEICÜA. Müme memüca'inüasietä, müpaü mecateyutemamavie. Müpaü teputiyuane, 'Apurahami yuri müti'eriecaicü, 'ayumieme heiserie hexeyatü canimarivacaitüni. ¹⁰ Que 'anetü müpaü ti'erivacai. Xitequiya 'inüariyari rexeiyacai 'ana, pücaheixeiycacai nusu. Xitequiya 'inüariyari pücahexeiycacai, masi püca'inüasievecai. ¹¹ Xitequiya niutanaqui'erieni 'inüaritüme. Caniuseyumarieni heiserie mupitüariecū yuri tiuta'erieca mexi xitequiya 'inüariyari cahexeiycacai. 'Ayumieme yunaitü yuri memüte'erie xitequiya 'inüariyari mecahexeyatü, müme va'uquiyari nayani, müme heiserie mehhexeyatü memümarivanicü. ¹² Mümeta xitequiya 'inüariyari memexeiya va'uquiyari nayani, müme xitequiya 'inüariyari xEICÜA memexeiya pücatixaü, masi müme yamemütecahuta ta'uquiyari 'Apurahami huyetana yuri que müti'eriecai xitequiya 'inüariyari cahexeyatü.

Yuri ti'eriecacu hesiena que mütiunaquixü tita mütiutaxasie

¹³ Quepaucua 'Apurahami müpaü mütiutahüavarie, nivemamata, quename hesiena tinaquequecai naitü cuie, 'inüari niuquiyari hexeyatü müpaü pücatitahüavarie. Heiserie 'upitüarieca püta yuri mütiuta'ericü, müpaü pütiutahüavarie. ¹⁴ Xücarü müme 'inüari niuquiyarisie memüteviya vahesie tinaquenique,

xüanacüa xEICÜA yuri tepüte'eriecaqueyu, yacü xEICÜA müpaü pütiutahüavarieniqueyu 'iya. ¹⁵ 'Inüari niuquiyari haxüa pütiyupitüva. 'Inüari niuquiyari caxuavecacu, püca'itisana.

¹⁶ 'Ayumieme yuri ti'eriecacu müpaü cani'aneni, para müpaü mütiyünicü 'iya 'aixüa tiuca'iyaricacu, tita müti-taxatüa müseiriyarienicü yunaima nivemama vahesie mieme, müme 'inüari niuquiyarisie memüteviya vahesie mieme xEICÜA pücatixaü, masita müme 'Apurahamipaü yuri memüte'erie vahesie mieme. Mücü tanaime canita'uquiyaritüni, ¹⁷ que müre'uxa, Ne yumüireme nuivarite va'uquiyari nepümasi'ayeitüa. Cacaüyari hüxie yuri pütiuta'eri hesiena, que mü'ane müquite müvaranutanieritüva, que mü'ane müti-tahüave tita 'emücatiue mütinenicü, mücü hesie.

¹⁸ Mücü que mücatiyüvecai yuri müti'eriecacü ta'icuevatü, ta'icuevatü yuri tini'eriecaitüni. 'Ayumieme yumüireme nuivarite va'uquiyari nayani, müpaü que mütiutahüavarie, Müya meyupaümeti mecanacünicüni 'anivema. ¹⁹ Püca'utaveranaxü yuri ti'erietü, sepa me'erivacai yuvaiyari que mütimüximecai 'esivatücacu xei sienituyari viyari mexeiycacü, sepa me'erivacai Sara mücayüvecai mütinivenicü. ²⁰ Püca'yuxamuriecai yücü ticu'erivatü tita Cacaüyari mütitaxatüa hesiena mütiinaquequecaicü, mücü hepaüsita, yuri cati'erietü pücahatüa. Masi yuri que müti'eriecai pütürücariyaricai, visi 'ixatatü Cacaüyari. ²¹ Müpaü pütiyumaicai, tita mütitahüavixü 'iya quename yatiyurieniquecai, müpaüta niyüvecaitüni yamütiyurienicü. ²² 'Ayumiemerücü heiserie pitüariecame ni'erivacaitüni, yuri müti'eriecaicü.

²³ Que müti'erivacai 'iya, hesiena mieme xEICÜA pücaraca'utüarie, ²⁴ masi tahesie miemeta müpaü pütiutüarie. Müpaüta tepüte'erivani tame yuri tete'erietü 'iyasie que mü'ane müquite vasata menucuquetüa Tati'aitüvame Qesusi, mücü hesie. ²⁵ Mücü püyetuiya ta'aurie temaxüricü, panucuquetüarie heiserie temüpitiarienicü.

Tita temütehxeiia heiserie temupitüariecü

5 Mericüte heiserie temupitüariecü yuri tete'erietü, 'ayumieme 'aixüa tecatenitaxeiyani Cacaüyari-matü, Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu yatatipitüacacu. ² Mücü yatatipitüacacuta, yuri tete'erietü müpaü teni'itüarieca, Cacaüyari 'aixüa tiniuca'iyarini tahesie mieme. 'Ateputi'u 'iya 'aixüa tiuca'iyaricacu. 'Aixüa tepütetacühüave yuri temüte'eriecü teta'icuevatü Cacaüyari visi mütatixeiyanicü. ³ Mücü meta, 'aixüa tepütetacühüave temü'uximatüariecü müpaü tetemaitü, xüca te'uximatüarieca, tete'uca'enivatü tepacüne. ⁴ Xüca tete'uca'enivani, te'inüasietü tepacüne. Xüca te'inüasieca, teyüvavetü tepacüne yuri temüte'eriecacü teta'icuevatü. ⁵ Müpaü teteta'icuevatü xüca yuri tete'erieca, tepücateviyasitüarieni, Cacaüyari ta'iyarisie müti'hüniyacü tasinaqui'erietü, 'Iyari Mütiyupata temupitüarie yatiyurienecacu.

⁶ Cürisituri, quepaucua temuveraranicai cuxi tame, caniumüni tame Cacaüyari temüca'ayexeiya tahesie

mieme, tucari 'aixüa mü'ane 'anuyeyacu. ⁷ Hicümüsü haveri mieme xeicüa xevitü pümüniqueyu tevi heiseriemecü yamüticamiesie mieme. Capücari yuvaürani queyu 'asita mumünicü tevi 'aixüa mütiuca'iyarisie mieme. ⁸ Masi Cacaüyari 'ipaü tiuyurieca masiücüme nayeitüani que mütatinaqui'erie, Cürisitu tahesie mieme mumücü tame 'axa teteyuriecacu cuxi. ⁹ Xuriyayacü heiserie temupitüariecü hicü, masi vaücava mücü pütasitavicueisitüani temücahecariecacü. ¹⁰ Te'eye'uniecacu Cacaüyari nu'aya mumücü, tepupasie 'aixüa temütetaxeianicü Cacaüyariatü. 'Ayumieme 'aixüa tetetaxeyiatü, masi vaücava tepütavicueisitüarieni 'iya mayeyuricü. ¹¹ Mücü meta, 'aixüa tepütetacühüave Cacaüyari teha'erivatü Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu yamütuyuricü. Mücü canihücütüni que mü'ane mütasi'upataxü 'aixüa temütetaxeianicü.

'Arani Cürisitupaü que mü'ane

¹² Mericüsü tita 'axa müti'ane catiniuneni cuiepa tevi müyuxevicai 'axa mütiuyuricü. 'Axa mütiuyuricü caniumüni. Müpaürita 'ayumieme yunaitü teüteri mecui'itü menacüne, yunaitü 'axa memüte'uyuricü. ¹³ 'Inüari niuquiyari caxuavecacu cuxi, cuiepa memütama 'axa mepütetaxeyuriecä. Peru 'inüari niuquiyari caxuavecacu, tevisie pücarahüiva 'axa xüca tiuyurieni. ¹⁴ Masi 'Arani meri, 'arique yunaitü Muisexi 'amuyeicacapai, yunaitü me'uyuitüarica mepucui, sepa hepaüna 'axa memücate'uyuri, 'Arani ta'aurie mavepaü que mücatiheiseriecä. Mücü 'Arani que mü'ane 'umamieniquecai canihücütüni.

¹⁵ Peru ta'aurie que mürave, müpaüta yaxeicüa tepücate'umiquie. Mücü müyuxevicai ta'aurie mavecü, hipatü mepucui, peru masi vaücava 'aixüa pütiauca'iyari Cacaüyari, masi vaücava mepüte'umiquie, xevitü tevi Qesusi Cürisitutütü 'aixüa tiuca'iyaritü que mütimüiriyaxü 'imiquieri hipame vahesie mieme. ¹⁶ Tita mütiyarumi, mücü müpaü püca'ane que mütiuyü quepaucua mücü müyuxevicai 'axa mütiuyuri. Heiva 'axa mütiuyuricü, nanutahüiyani 'inüasietü. Masi que mütiyarumi müixa ta'aurie me'axüriecu, heiserie mecaniupitüarieni püta. ¹⁷ Yuxevitü ta'aurie mavecü, yunaitü mepuyuitüarie memücüi'anicü xeimecü. Masi vaücava müme memüyuvaüriya memitanaqui'erienicü cuini mieme que mütiuca'iyari 'iya, que mütimüiriyaxü yu'imiquieri heiserie vapiütatü, müme me'ayeyuyuritü mepüte'aitani tevi müyuxevi Qesusi Cürisitutütü müpaü mütiuyuricü.

¹⁸ Hicüri 'ayumieme, xevitü ta'aurie mavecü que memüte'anutaxüriya yunaitü teüteri, müpaürita yaxeicüa yunaitü teüteri heiserie mecaniupitüarieni memayeyurinicü, xevitü heiseriemecü yamütuyuricü. ¹⁹ Xevitü tevi yamücatamicieaicü, hipame 'axa teyuruvamete que mütiyarayeitüa, müpaürita yaxeicüa hipame heiserie mehexeyame ni-varayeitüamücü xevitüta yamüticamicieaicü.

²⁰ 'Inüari niuquiyariri punua masi yemecü mütitamüirecä ta'aurie que memüte'axürie. Masisüari yemecü tiutamüiriyacu tita 'axa memüte'uyuri, 'anata

Cacaüyari masi cuini mieme cuxi 'aixüa pütiauca'iyari-cai, ²¹ tita 'axa müti'ane que mütiyacuyuitüvacai vacui'itü, müpaürita yaxeicüa Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü müvayuitüanicü heiserie vapiütatü, tucari mücaxüve vapiütatü, Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu yativapitüacacu.

Que temüte'ucui 'axa temücateyuriecacü, que temüte'ayeyuyuri Cürisitusie teteviyatü

⁶ Mericüte que te'utiyaneniri. Capüca müpaü 'axa teteyurietü tetahayevani, 'iya masi cuini mieme 'aixüa mütiuca'iyarinicü. ² Pücatixaüsietü. Tameri temucui para 'axa temücateyuriecacü, queri tete'ayeyuyurini müpaü teteyurietü. ³ Capüca 'asixecatemate, tame quetapaümetü temuca'üyarie Cürisitu Qesusisie temüteviyanicü, tame tecanica'üyarieni hepaüna temücuinicü. ⁴ 'Ayumieme hamatüana tepuca-teuquixüa müpaü tete'uca'üyarieca temücuinicü, para yaxeicüa hepaüna temu'uvanicü te'utihecuaritarieme que temüteyurie te'ayeyuyuritü tameta, müpaüta Cürisitu manucuquepaü müquite vasata ta'uquiyari visi mü'ane 'enucuquetüaca.

⁵ Quepaucua hepaüna temucui hamatüana tecanitatevire. 'Ayumieme masisüari hepaünata tenanucu'ucuni. ⁶ 'Ipaü tepütemate, que temü'anenecai matüari-pai, tecaniucui'iva hamatüana curuxisie, müca'unarrienicü tita 'axa temüte'uyuri tavaiyarisie, tavari vaüriyarica temücate'uximayacacü tita 'axa müti'anesie mieme. ⁷ Que mü'ane mümüqui, mücü heiserie pexeiya 'axa mücatiyurienenicü. ⁸ Tame Cürisitumatü temucuicü, 'ayumieme yuri teteni'erica hamatüana tepayeyuyurini. ⁹ Müpaü tepütemate, Cürisitu müquite vasata 'anucuqueca hutarieca pücamüni. Püca'yüve mücuyuitüarrienicü mumünicü. ¹⁰ Que mütiümü, tita 'axa müti'ane hepaüsita caniumüni xei mieme. Que mürayeyuri, Cacaüyarisie mieme canayeyurini.

¹¹ Xemeta yaxeicüa müquite xequeneyu'erica 'axa xemücateyuriecacü, xe'ayeyuyurime püta xequeneyu'erica Cacaüyarisie mieme, Tati'aitüvame Cürisitu Qesusisie xeteviyatü.

¹² 'Ayumieme xevaiyari mumüximesie xe'u'uvatü, xepücacuyuitüarieni 'axa xemüteyuriecacü yaxemütecahunicü que mütiucahive'erie xevaiyari. ¹³ Xepüca'iyetuaniri yuvaiyari para cümana 'axa xemüteyuriecacü heiseriemecü yaxecatcahutü. Masisü müme memanutanenierixü müquite vasata vahepaü xeyüatü, xequeneyuyetuaca Cacaüyari müxecuyuitüarrienicü xevaiyari, heiseriemecü yatiyurienetü. ¹⁴ Xepüca'yüvaveni xemücuyuitüarrienicü 'axa xemüteyuriecacü. Xepüca'yüa 'inüari niuquiyari müti'axüaitüacü. Que mü'ane 'aixüa mütiuca'iyari müti'axüaitüacü püta xecaniyüaca.

Que temüte'uximaya tita mütiheiseriesie mieme

¹⁵ Qesü 'aneni. 'Inüari niuquiyari mücatati'aitüacü, que mü'ane 'aixüa mütiuca'iyari püta mütatit'aitüacü, 'ayumieme 'axa teteyurieca. Pücatixaüsietü. ¹⁶ Capüca 'asixecatemate, que mü'anesüa xemüyuyetua

xemüte'uximayacacü 'iyasie mieme yaxemütecahunicü que maine, vaüriyarica te'uximayatamete xepühüme que mü'anesie mieme yaxemütecahu que maine. Xüca tita 'axa müti'anesie mieme xete'uximayaca, xecanicuicuni. Me xüca xete'uximayaca yaxetecahutü Cacaüyari que maine, heiserie xehexeyatü xecanacünicuni.

¹⁷ Pamüpariyusi nepipitüa Cacaüyari, sepa tita 'axa müti'anesie mieme xemüte'uximayacai, yu'iyaricü yaxetecahutü xenacüne que xemüteyeturiyarie yaxete'üquitüarietü. ¹⁸ Xe'utixünarieca 'axa xemücateyuriecacü, tita mütiheiseriesie mieme xete'uximayatü xenacüne. ¹⁹ Tvipaü nepüticuxata xemüveraranicü teüteri vahepaü xete'u'iyaritü. Xepüyuyetuacai xevaiyari müti'uximayacacü tita mücati'itiasie mieme tita 'inüari mütisanasie mieme, 'inüari xemütisananicü. Hicürita yaxecüa xequeneyuyetua xevaiyari müti'uximayacacü tita mütiheiseriesie mieme, 'iyasie mieme xemüpasienicü.

²⁰ Quepaucua tita 'axa müti'anesie mieme xemüte'uximayacai, xepuxünicai tita mütiheiserie hepaüsita.

²¹ Que xete'utixuxuaverecai 'ana. Hicü xepüyuteteviya mücü hepaüsita. Que mü'ane müpaü mütiyuriene, mücü müquitü canayeimücü. ²² Hicü püta xe'utixünarieca 'axa xemücateyuriecacü, Cacaüyarisie mieme xete'uximayatü, 'ayumieme xepütixuxuavereca xemüpasienicü 'iyasie mieme. Que mü'ane müpaü mütiyuriene, mücü tucari mücaxüve hexeyatü canayeimücü. ²³ Camüsü, que mü'ane 'axa mütiyuri, mücü müyacü 'apürapiniyarieni, masi Cacaüyari que mütatimicua, mücü tucari mücaxüve catanimicua-camücü Tati'aitüvame Cürisitu Qesusisie teteviyacacu.

Memüneneüque vahesie que mütimasiücü 'üquisica

7 Ne'ivamarixi, xeme xemütemate que mütitita 'inüari niuquiyari, nepütixetaxatüaniqueyu. Capüca 'asixecatamate, 'inüari niuquiyari püti'aitüa tevi mexi 'ayeyuri xecüa. ² 'Inüari niuquiyari que maine, peuyevese 'uca mürecacüna yücünasie mütiyianicü mexi 'ayeyuri 'iya. Xüca cünaya 'umüni, puxünixü, 'inüari niuquiyari racüna müxata 'asipücahaine hepaüsitana. ³ Mericüte, xüca xeime 'uquisie tiviyani mexi cünaya 'ayeyuri, 'uca micumaüva que mü'ane mücayücüna canitaterüvariemicü. Mesü xüca 'umüni cünaya, puxünarie, 'inüari niuquiyari 'asica'hainecacuri hepaüsitana. 'Ana xüca xeime 'uquisie tiviyani, 'uca micumaüva que mü'ane mücayücüna pücahücütüni.

⁴ Müpaüta yaxecüa xeme ne'ivama, Cürisitu yuvaiyarisie mumiericü, xemeta xeniucui'iva 'inüari niuquiyari 'asimücahainenicü xehepaüsita. 'Ayumieme xeimesie xepüteviya, que mü'ane müquite vasata manucquesie, Cacaüyarisie mieme temutixuxuaverenicü. ⁵ Quepaucua teüteri vahepaü temüte'u'iyaricai, 'axa que temüteyuriecäi tetetacahive'erietü, tavaiyari niucuyitüarivacaitüni, 'inüari niuquiyari yataticuyitüvacacu. 'Ayumieme teniucui'ini que temüte'utixuxuaverecai. ⁶ Hicüri tenixününini, 'inüari niuquiyari 'asipücahaine tahepaüsita temucüicü ti-

ta mütativiyacai mücatasiviyacüri. 'Ayumiemicü hecuamecü 'Iyari que maine teteni'uximayaca, 'utüarica ye'imecü que müti'eniüriücü püta tepücate'uximaya.

Tita 'axa müti'ane nehiesie que mütiyecä

⁷ Queri te'utiyaneni. Capüca 'inüari niuquiyari 'axa 'ane. Pücatixaüsietü. Masi xüca 'inüari niuquiyari caxuavenique, ne nepücaretimaniqueyu 'axa que nemütiyuriene. Hive'erica nepücahetimaniqueyu xüca 'inüari niuquiyari müpaü ca'anuyünenique, Pepücati'acahive'erieca. ⁸ 'Aisicayari muxuavecaicü, tita 'axa nemütiyuri nisütüani nesicuyitüvatü para naimecü nemütinecahive'eriecacü. Xüca 'inüari niuquiyari 'umavenique, tita 'axa müti'ane pümüquiniqueyu. ⁹ Nesü heiva 'inüari niuquiyari necahexeyatü 'anepuyeicacai. Quepaucua 'aisica münesi'u'axixü, tita 'axa nemütiyurienecai nanutanierie. Neri neniümüni. ¹⁰ Mücü 'aisica münesi'anutanieritüaniquecai, que nemütitaxe, mücü pünesi'umi püta. ¹¹ Peru 'aisica muxuavecaicü, tita 'axa nemütiyuri nisütüani neti'irüviyatü, mücü 'aisicacü pünesi'umi.

¹² 'Ayumieme 'inüari niuquiyari Cacaüyarisüa canimietüni, 'aisicata hesüana pümieme, püheiserie, 'aixüa pü'ane. ¹³ Mericüte, mücü 'aixüa mü'ane tihücü tita münetiumie. Pücatixaüsietü. Masiri, para mümasiücünicü 'axa que müti'ane, tita 'axa nemütiyuri pünesi'umi, 'icuyitüvatü tita 'aixüa müti'ane. 'Ayumieme 'aisica muxuavecaicü, cuini mieme 'axa 'anetü nayani tita 'axa nemütiyuri.

¹⁴ Tame tepütemate, 'inüari niuquiyari 'iyarisie pümieme. Ne püta teüteri vahepaü nepütüca'iyari xecüa. Tita 'axa müti'ane pünesi'unanai. ¹⁵ Nepüca'imate tita nemütiyuriene. Tita münetinaque yanepücatiyuriene, masi tita nemüti'uxie yanepütiyuriene.

¹⁶ Hicü mericü, xüca tita mücanetinaque yanetiuriene, 'ayumieme 'aixüa nepütixeyia 'inüari niuquiyari, quename 'aixüa 'ane ne'utaitü. ¹⁷ Hicü neri nepücahücü que mü'ane müpaü mütiyuriene, masi tita 'axa müti'ane nehiesie mütiyecä, mücü yapütiyuriene. ¹⁸ Ne nepütimate, nehiesie tita 'aixüa müti'ane mücatiyeca, teüteri vahepaü que nemütüca'iyari. 'Aixüa nepütüurieniqueyu peru nepünetexie 'aixüa que nemütiyurienequeyu. ¹⁹ 'Aixüa que nemütiyurienequeyu, müpaü nepücatiyuriene. Masi 'axa que nemücatiyurienequeyu, müpaü püta nepütiyuriene. ²⁰ Mericüte xüca yanetiuriene que mücanetinaque, neri müpaü nepücatiyuriene, tita 'axa müti'ane nehiesie mütiyecä püta yapütiyuriene.

²¹ Ipaü nepüretima 'inüari hepaüsita, quepaucua nemünevaüriya 'aixüa nemütiyurienicü, tita 'axa müti'ane nehiesie 'apuve. ²² Que nemütinemat ne'iyarisie, nepünetemavi Cacaüyari 'inüariya hepaüsita, ²³ peru 'inüari yücü 'aneme nepüxeyia nevaiyarisie tiviyame. Mücü 'inüari, que nemütinemat 'inüariyariatü mepuyucitüve. Mücü 'inüari 'axa mü'ane nevaiyarisie mütiyia pünesi'uvi.

²⁴ Ne xüa 'ui nepü'uximatüarie. Quepai pünesi-tavicueisitüani 'icü caxari que mütiümü. ²⁵ Pamü-pariyusi nepipitüa Cacaüyari, Quesusi Cürisitu mü-tati'aitüvame nesipareviecacu. 'Ayumiemi, que nemütinemat, nepüti'uximaya Cacaüyari 'inüarieyasie mieme, teüteri vahepaü que nemütiuca'yari püta, nepüti'uximaya 'inüari 'axa mü'anesie mieme.

Que temüte'ayeyuyuri 'Iyarisie teteviyatü

8 'Ayumieme hicürixüa müme Cürisitu Quesusisie memüteviya mepüca'anutaxüriyaniri, müme 'amemüca'u'uva teüteri vahepaü mete'u'iyaritü, 'Iyari püta que maine 'amemu'uva. ² Mücü 'inüari cümana 'Iyari tucari mipitüa que mü'ane Cürisitu Quesusisie mütiyiya, mücü pünesi'uxünaxü, mücanesicuyuitüvan-icü mücü 'inüari cümana 'axa nemütiyurienecai, cümana nemümü. ³ 'Inüari niuquiyari que mücatiyüvecai, que mütiyuranicai temüteütericü, Cacaüyari püta nenutahüani tita 'axa müti'ane que memüteyurie teü-teri vahepaü mete'u'iyaritü. Nenutahüani yunive heyenü'aca teüteri 'axa memüteyuruva vahepaü 'aneme, heyenü'aca tita 'axa müti'ane hepaüsita. ⁴ Müpaü catiniuyurieni, tita mütiheiserie 'inüari niuquiyari que maine maye'atüarienicü tahesie, tame 'atemü-ca'u'uva teüteri vahepaü tete'u'iyaritü, 'Iyari püta que maine 'atemu'uva tahesie.

⁵ Müme teüteri vahepaü mete'u'iyaritü 'amemu'uva, müme teüteri vahepaü mepüteyurate. Müme 'Iyari püta que maine 'amemu'uva, müme 'Iyaripaü mepüteyurate. ⁶ Xüca teüteri vahepaü tiyumaica, canimümücü. Xüca 'Iyaripaü tiyumaica, canayeyuricamücü, yu'iyarisie püca'uximatüarieca. ⁷ Que mü'ane teüteri vahepaü mütiyurate, mücü Cacaüyari cani'uxieca. Yapücatiecamie Cacaüyari 'inüarieyasie, ni müpaü püca'yüve. ⁸ Müme teüteri vahepaü memüte'u'iyari, müme 'asimepüca'yüvave para Cacaüyari münaqui'acacü.

⁹ Xemeriteüteri vahepaü xepücate'u'iyari. 'Iyarisie püta xepüteviya, xücate Cacaüyari 'Iyarieya xehesie yecani. Xüca xevitü Cürisitu 'Iyarieya cahexeyani, mücü Cürisitusüa pücamieme. ¹⁰ Xüca Cürisitu xehesie tiviyani, xevaiyari canimüquini 'axa xemüte'uyuricü, xe'iyari masi canayeyurini heiserie xemupitüariecü. ¹¹ Que mü'ane menucuquetüa Quesusi müquite vasata, mücü 'Iyarieya xüca xehesie yecani, que mü'ane menucuquetüa Cürisitu Quesusi müquite vasata, mücütütü canenutanieritüamücü xevaiyari cuicui'ime, 'Iyarieya xehesie mütiyeca yatiyurienecacu.

¹² 'Ayumieme ne'ivama, tixaütü püreyeveve yatemüteyuriecacü. Peru pücaheuyeveve teüteri vahepaü temüyüacacü que memüte'u'iyari, 'ate'u'uvatü teüteri que memüte'u'iyari. ¹³ Xüca 'axe'u'uvani teüteri que memüte'u'iyari, xepücuini. 'Iyari xepareviecacu xüca xe'imieni tita yuvaiyarisie mütiyuriene tevi, xenayeyuricacuni.

¹⁴ Queyupaümeme Cacaüyari 'Iyarieya müvaravitücü, müme Cacaüyari nivemama mecanihümetüni. ¹⁵ Xeme 'iyari xepüca'utanaqui'erie vaüriyari xemüte'uximaya

hesiena mieme, tavari xemümamacacü. Xenitanaqui'erieni 'Iyari Cacaüyari nivemama müxe'ayeitüa püta. Mücüsie teteviyatü müpaü tepüte'uhiva, Qemas, 'uquiyari. ¹⁶ Mücü 'Iyari ta'iyarimatü 'axeicüa mepütehecüata quename Cacaüyari türiyamama tehüme. ¹⁷ Xüca tetüriyamamatüni, tixaütü tahesie pütinaqueni. Tita Cacaüyari mütatimini tahesie pütinaqueni, Cürisitusie que mütinuquenita, xücate hamatüana tete'ucuine, hamatüanatarisie visi te'anenetü temayeitüarienicü.

¹⁸ 'Ipaü nepüticu'eriva, que temütecuine hicü, mücü tixaütü catihücütüme tepü'erieca quepauca temüxeisitüarieni visi que müti'ane 'uxa'a varie. ¹⁹ Naitü mütiunetüari püta'icueva Cacaüyari nivemama memasiücütü memacüneccü, cui vaxeyamütü. ²⁰ Tita mütiunetüari xüanacüa que mürayeitüari, müpaü mütiyuvaüriyacaicü müpaü pücatuyü. Que mü'ane müpaü 'aneme meyeitüa yamütiyuricü püta puyü. Ta'icuevatü xeicüa yuri tini'erieca. ²¹ Tita mütiunetüari 'ayumieme püxünarieni, tita mütipünive müca'aitüacacüri, masi Cacaüyari türiyamama visi memü'anene vahepaü xünitü mayanicü. ²² Müpaü tepütemate, naitü mütiunetüari 'axeicüa ma'aiva, 'axeicüa müticuine hicüque. ²³ Mücü meta, tameta 'Iyari temexeyia tita 'umüramesie timiemetüme, siepüre tataüta tena'aivani teta'icuevatü Cacaüyari nivemama temacüneccü quepauca tavaiyari müxünarieni. ²⁴ Müpaü yuri tete'erietü teteta'icuevatü teputavicueisitüari. Peru xüca 'ixeyia tita müticuevie, masi püca'icuevieri. Queri ticuevieca tita mütxeyia. ²⁵ Perusü xüca te'icuevieca tita temücatexeyia, tenita'icuevani tete'uca'eni-vatü.

²⁶ Müpaürita yaxeicüa 'Iyari pütasiparevi que temüteverarani. 'Asitepücatemate tita temüte'itavavirieni que müreyeveve. Mücü 'Iyari masi tahesie mieme nitavavirivani Cacaüyari, ha'aivatü niuquiyari que mücatixuave. ²⁷ Que mü'ane ta'iyari müta'inüata, mücü catinimaica que müticu'eriva 'Iyari, 'iya mitavavirivacü Cacaüyari que mütinuque, müme Cacaüyarisie mieme memupasie vahesie mieme.

Yemecü que temütehe'iva naime

²⁸ Tame müpaü tecatenimaica, müme meminaqui'erie Cacaüyari, 'iya nivaparevieca, naime ticuyuitüvatü para 'aixüa memü'itüarienicü müme memuta'inieri, 'iya que mütiyuriemücücai meripai.

²⁹ Müme meripai müvamaicai, müme nu'ayapaü me'aneneme püvarayeitüamücücai meripai, 'iya yumüireme 'ivamarixi vamasica mayanicü. ³⁰ Müme meripai müya me'aneneme müvarayeitüamücücai, müme nivaruta'inieni. Müme müvaruta'inie, heiserie nivarupitüani. Müme heiserie müvarupitüa, visi me'aneneme nivarayeitüani.

³¹ Queri te'utiyaneni xüca müpaü 'aneni. Xüca Cacaüyari tasinaqui'erieca, quepai pütasi'uxive'erieca. ³² Que mü'ane yunive müca'utavicueisitüa, miyetua püta tanaime tahesie mieme, 'iya xüari hamatüana naime pütatiminita. ³³ Quepai püvaxanetani müme Ca-

caüyari müvaranuyexei. Cacaüyari canihücütüni que mü'ane heiserie müvarupitüa. ³⁴ Quepairi püvaranuta-xürieni. Cürisitu Quesusi canihücütüni que mü'ane mumü, que mü'ane masi manucque, que mü'ane Cacaüyari serieta macaca, que mü'aneta tahesie mieme mitavaviriva. ³⁵ Quepai pütasipata Cürisitu mücatasinaqui'eriecacü. Xüca te'uximatüarieca, xüca tesaipü-narieca, xüca te'utaveiyarieni, xüca teheu hacacuicuni, xüca temamaveni, xüca te'ucueriva'itüarieni, xüca tecu'ivarümeni, mücü naitü que tiyüve. ³⁶ Que müre'uxa,

Taheyemecü tepücüi'iva 'ahesüa temümiemetecü.

Muxasi memücüi'ivanipaü teni'erivani.

³⁷ Sepasü naime, cuini mieme tecatene'ivani 'icü naime 'iya mütasinaqui'erie yatatipitüacacu. ³⁸ Ne müpaü nepütinemat, sepa temücuini sepa temayeyuyurini, sepa niuqui tuayamete sepa te'aitamete memüyüaca, sepa tita hicü mütimieme sepa tita 'uxa'a mütimieme, sepa memütürücavi, ³⁹ sepa müreutiteva sepa müreucateva, sepa que mütitiata que 'anetü mütiunetüari, mücü püca'yüveni mütasipata Cacaüyari mücatasinaqui'eriecacü, Cürisitu Quesusi mütati'aitüvame que mütatinaqui'erie.

'Ixaherisixi que memüte'anayexeyari

9 Yuri nepaine Cürisitusie netiviyatü. Nepücati'itava, ne'iyari nehamatü yatinihecüatani 'Iyari Mütiyupatasie netiviyacacu. ² Müpaü nepaine, yemecü nepühiverie, ne'iyarisie nepüticuine necatihayevatü. ³ Nemeuyehüyaniqueyu Cürisitusie necativiyatü nemayanicü, ne'ivama vahesie mieme, müme memü-nemarema que memüte'utinuniva, müme vahesie mieme. ⁴ Müme mecani'ixaherisixitüni. Müme Cacaüyari nivemama mepayaitüari, visi ti'aneme mepüte'upitüari, türatute mepupitüari, 'inüari niuquiyari mepupitüari, Cacaüyarisie mieme 'uximayasica mepexeyia, mepüte'utahüavari que memütemiquieniquecai. ⁵ Ta'uquiyarima mepüva'uquiyarima, vasatata canimiemetüni que mü'ane heiserie mupitüarie Cürisitutütü, que mütiunuvaxü. 'Iya nai ti'aitame Cacaüyari canihücütüni. 'Aixüa quetixasivani yuheyemecü. Müpaü xEICÜA pÜ'ane.

⁶ Perusü Cacaüyari niuquieya püca'yutatexie, müpaü püca'ane. Yunaitü 'Ixaherisie memüyecü, müme mepüca'ixaherisixi. ⁷ 'Apurahamisie memüyecü xEICÜA, yunaitü mepücatüriyamama. Masi müpaü paine, 'Isahaquisie memüyecüne, müme 'anivema mecanitaterüvariecuni. ⁸ 'Ipaü cani'aneni, türi vaiyarieyasie memüyecü, müme Cacaüyari türiyamama mepücahüme, masisü müme memutinunuvaxü Cacaüyari que mütitahüavixü mütiminiquecai, mümetütü nivemama mepütaterüvari. ⁹ Catinitahüave que mütiminiquecai müpaü haitü, 'Epaucua nepayeneni. 'Ana Sara yunive pexeyaniri.

¹⁰ Mücürita, 'ana Xevecasie yamepüte'inüaricai türi, ta'uquiyari 'Isahaqui muyuxevicai va'uquiyaritücacu.

¹¹ Mecatinunuvavecacu cuxi, tita 'aixüa müti'ane tita 'axa müti'ane mepücateyurievavecai cuxi para müseiri-

yarienicü tita Cacaüyari mütiyuriemücücai que müti-varanuyeteüxixü, ¹² que mü'ane müvaruta'inie yatiyurienetü, sepa tevi que mütiyurienecai. 'Ana Xevaca müpaü pütutahüavari, Masicaya catini'uximayacamücü yumutasie mieme, ¹³ que müre'uxa, Nepinaqui'eriecai Cacuvu, 'Esahu püta nepu'uxiecai.

¹⁴ Mericüte, que te'utiyaneni. Cacaüyari que mücati-heiserie pücatiyuriene. Pücatixaüsietü. ¹⁵ Müpaüri pütitahüavixü Muisexi, Nepinenimaya que mü'ane nemünenimayatamücü, nepi'üviya que mü'ane nemü'üviyamücü. ¹⁶ 'Ayumieme sepasü xevitü yamütiyuvaüriya yamütiunanausa, Cacaüyari mütiyucanenimaya canihücütüni que mü'ane müpaü müyüane. ¹⁷ 'Utüarica niuquiyari müpaü püticühüave Parahuni, 'Ayumieme nepümasi'anucuquetüa, 'ahesie nemütihecüatanicü que nemütitürücaüye, naisari cuiepa nemücuxasivanicü que mü'ane nemühücü. ¹⁸ 'Ayumieme caninenimayaca que mü'ane münenimayatamücü, se'ime nayeitüani que mü'ane se'ime mayeitüamücü.

¹⁹ Süricü müpaü pepüneticühüaveni, Mericüte, tityaricuta tiniuquixie cuxi. Quepai pi'uxive'erieca tita mütiyuriemücü 'iya. ²⁰ Neuxei, 'ecüsüari que pepüpaicü pemita'eivanicü Cacaüyari. Tita mütiuveviya que ticühüaveni 'ivevivame, Titayari 'ipaü ne'aneme penetiutavevi, 'utaitü. ²¹ Camü 'ivevame heiserie carexeiya haxu hepaüsita, xei tapuriyaricü mütitivevienicü xeime xari visi mürapiyacacü, xeimeta 'axa mürapiyacacü.

²² Sepa Cacaüyari masiücüme mayeitüamücü que mütiha'a, titahecüatamütü que mütitürücaüye, quesü yüni xüca cui tiuca'enivatü 'inevieneni paüri mühecarieni müha'arisie müca'unarienicü. ²³ Müpaü pütuyuri mütihecüatanicü vaücavamecü visi que müti'ane, visi 'aneme 'ayeitüatü paüri münenimaya, meripai micuha'aritüa visi 'anetü mayanicü. ²⁴ Tamesü tecanihümetüni. Pütasi'uta'inie, Huriyusixi vasata xEICÜA pücatixaü, masi memücahuriyusixi vasatata pütasi'uta'inie. ²⁵ Que maine Huxeya xapayarisie, Müme memücaneteüterimatücai, neteüterima nepütivataterüva.

'Iya mücanaqui'erivacai, münaqui'eriva nepütitaterüva.

²⁶ Haque müpaü memütetahüavarie, Xepücaneteüterima,

Mana Cacaüyari mayeyuri nivemama mepütaterüvarieni.

²⁷ Quisariyaxita müpaü tiniuhiva 'Ixaheri hepaüsita, Sepanetü 'Ixaheri xiüyarimama haramarasie mieme xiecaripaü memüyupaümenique, hipatü xEICÜA mecanitavicueisitüariyecuni. ²⁸ Heye'atüatü yuniuqui, 'imexütüatü yacatiniyuriemücü Ti'aitame cuiepa.

²⁹ Meripai que mainecaita Quisariyaxi, Que mü'ane yumüireme mütiva'aitüvame Xüca catasi'ucu'eiririenique tatüriyama, Surumatari vahepaü tecani'itüarieniqueyu, Cumuxatari vahepaü tepü'aneneniqueyu.

Huriyusixi teüteriyari que memüteheiyehüva niuqui
'aixüa manuyüne

³⁰ Mericüte, que te'utiyuaneni. Müme memüchahuriyusixi memücayumexütüacai heiserie memexeyanicü, müme heiserie mecaniupitüarieni. Heiserie mepexeyi yuri memüte'eriecü. ³¹ 'Ixaherisixi püta memüyumexütüacai heiserie memexeyanicü 'inüari niuquiyarisie mieme, müme mepüca'aye'axüa 'inüari niuquiyarisie. ³² Titayariri. Yuri mepücate'eriecai, masi que memüteyuriecai mepüyumexütüacai. 'Ayumieme mepüca'aye'axüa. Meputi'ücamürixü tete mürati'ücamüritüesie, ³³ que müre'uxa, Camü Siyunisie nepicaye tete mürati'ücamüritüre, Tete cümana memüti'ücamürique.

Que mü'ane yuri müti'erie 'iyasie pücauteviyani.

10 Ne'ivama, ne'iyaricü 'ipaü nepüreixeyaniqueyu, 'ipaü nepütivaviri Cacaüyari müme vahesie mieme, memütavicueisitüarienicü. ² Netinihecüatani cuini mieme Cacaüyarisie mieme que memüteyumexütüa, masi 'aixüa metemaitü mepücayumexütüa. ³ 'Asimepücatemate heiserie que mütiyupitüva Cacaüyari. Yücümana püta mepütecuvautüve heiserie que memüteyupitüanicü. 'Ayumieme yamepücatecahu Cacaüyari que maine, heiserie müvapitüanicü. ⁴ Cürisitu nitaparitüani 'inüari niuquiyari, yunaitü yuri memüte'erie heiserie memüpütüarienicü.

⁵ Muisexiri müpaü tiniu'utüani, 'inüari niuquiyaricü heiserie que mürexeiya xatatü, müpaü 'utaitü, Que mü'ane tevi müpaü mütiyurieni, mücü canayeyuricamücü cümana. ⁶ Peru yuri müti'eriecü heiserie que mürexeiya, 'ipaü püta paine, 'Aiyarisie müpaü pepücati'acühüaveni, quepai taheima peutimieni pe'utaitü, Cürisitu manacavitünicü peticu'erivatü, ⁷ quepai peucamieni meucatevasie pe'utaitü nusu, Cürisitu manativitünicü müquite vasata peticu'erivatü. ⁸ Masi que haine. Niuquiyari canehuraniri 'atenisie 'aiyarisie. Tita temütecuxata yuri que müti'erie hepaüsita, mücü canihücütüni. ⁹ Müpaü paine, xüca 'atenicü peti'ahecüatüaca Quesusisie petiviyatü Ti'aitame que müti'hücü, xüca 'aiyariicü yuri peti'erieca quename Cacaüyari henucuquetüa müquite vasata, pecanitivacueisitüariemücü. ¹⁰ Yu'iyaricü tevi yuri püti'erie heiserie müpitüarienicü. Yutenicü pütiyuhecüatüa mütavicueisitüarienicü.

¹¹ 'Ipaü paine 'utüarica xapayari, Yunaitü hesiena yuri memüte'erie mepücauteviyani. ¹² Huriyusixi Cüriyecusixi yücü mepüca'anene. Yunaima Tiva'aitüvame caniyuxevini, cui pütivamicua yunaitü memitahüave. ¹³ Yunaitü memitahüaveni Ti'aitame mepütavicueisitüarieni. ¹⁴ Mericüte, que mü'anesie yuri memücate'uta'erie que mete'ihüaveni. Quepaü yuri meteta'erienie que mü'anesie 'asimemücateheti-maivave hepaüsitana. Quepaü meteheitimani xüca 'umaveni que mü'ane mütivacuxaxatüvani. ¹⁵ Quepaü metecuxatani xüca mecaheutanü'ariexüani. Que müre'uxa, Müme memütecuxata que mücati'uximatüariECA yu'iyarisie, niuqui 'aixüa manuyüne memütecuxata, visi que 'aneneni vaqueiya.

¹⁶ Masi yunaitü yamepücatecacü niuqui 'aixüa manuyüne que maine. Quisariyaxi müpaü paine, Ti'aitame, quepai yuri tita'eririe tita mütiu'enie yatetecuxatacacu tame. ¹⁷ Tita mütiu'enie mi'axixücü, 'ayumieme tevi yuri pütüta'erie. Müpaü catini'enani, tita müticuxasiva Cürisitu hepaüsita mi'axixücü.

¹⁸ Masisü müpaü nepaine, mete'u'enana 'acu. Camüsü,

Naisarie cuiepa peutayeixüa vaniuiqui,
Cuie manunierapai neta'axüani vaxasica.

¹⁹ Mericüte, müpaü nepaineta, Süricü 'Ixaherisixi yamecatehetima 'acu. Mericüsü Muisexi meri 'ipaü paine,

Xe'ütesacame nepüxe'ayeitüani xemüvatesanicü
Müme xei nuivariyari memücahüme.

Xevahecame teüteri 'asimemücatemaivave nepüxe'ayeitüani.

²⁰ 'Arique Quisariyaxi camatü 'ipaü paine,

Müme memücanesicuvautüvecai mepünesi'utaxei.
Müme nehepaüsita memücatecu'ivavacai,
Vahüxie nemasiücütü nenayani.

²¹ Müpaüta nainenie 'Ixaherisixi vahepaüsita, Tucaricü nemama nepeutasera teüteri yamepücatecahu memü'uxiva'a vahepa.

Hipatü 'Ixaherisixi que memüteyuhayevani

11 Mericüsü 'ayumieme 'ipaü nepaine, Cacaüyari tivarutixani'erie yuteüterima. Pücatixaüsietü. Neri 'Ixaherisixi necanixevitütüni. 'Apurahamisie nepüyetüa, Venicamini nuivariyaxie nepümieme. ² Cacaüyari pücavarutixani'erie yuteüterima meripai müvamaicai. Mesü 'asixecatemate que maine 'utüarica xapayari 'Eriyaxi xatatü. Mücü nitavavirieni Cacaüyari 'Ixaherisixi vahepaüsita, müpaü 'utaitü, ³ Neuxei Ti'aitame, mepüvarucui müme memütecuxataca 'ahesie mieme. Mepica'unaxüa haque 'amavari müratimemierivasie. Ne nexaüta nepünehayeva, mepünesicuvautüve memünesimienicü. ⁴ Peru Cacaüyari que tita'eitütü. 'Ipaüsietü, Nehesie mieme 'atahuta miriyari nepüvatiyasa 'uquisi, Vahari hüxie memücacatunuma'uivave. ⁵ Müpaüri yaxecüa hicüta mepüyuhayevaxü hipatü memanayexeyarie 'aixüa que mütiuca'iyari 'iya. ⁶ Camü 'aixüa mütiuca'iyaricü mepanayexeyari, tixaütü memüte'uyuricü mepüca'anayexeyari. Mesü, 'aixüa que mütiuca'iyari, xüca tixaütü meteyurieca me'anayexeyarienicue, mücü püta 'aixüa pücatiuca'iyariniqueyu. Xücateri me'anayexeyarienicue tixaütü memüte'uyuricü, 'aixüa tiuca'iyaritä pücavaranayexeyaqueyu. Mesü, que memüte'uyurie, xüca 'aixüa tiuca'iyaritä varanayexeyaque, müme püta tixaütü mepücateyurieniqueyu.

⁷ Queteri 'aneni. 'Ixaherisixi mepücaheitaxei tita memütecuvautüvecai. Müme memanayexeyarie meneitaxeyi püta. Hipatü müme mesese'itü menacüne, ⁸ que müre'uxa,

Cacaüyari 'iyari müyü'üraxie nivarupitüani,
Hüxi tivarupitüa cümana memücaheunenierenicü,
Naca tivarupitüa cümana memücaheuenanacacü

Hicüque.

⁹ Ravirita müpaü paine,
Mexasie quepauca memüte'apica,
'Ipari que'ayani, viniyari que'ayani vahesie mieme,
Meque'utiquetamürixüani muva.
'Amemüte'apinepaü mequete'epinirieni.
¹⁰ Vahüxi que'acüpire memücaheunenierenicü.
Me'anacatutisitü meque'acüne yuheyemecü.

Memücahuriyusixi que memütetavicueisitüarieni

¹¹ Mericüsü nepaine, metiquetamürixüaca mecate-
hecaxüri yuheyemecü. Pücatixaüsietü. Masi ta'aurie
memaxüricü müme, müme memücahuriyusixi mepü-
tavicueisitüarieni, Huriyusixi memü'ütesanicü. ¹² Ta'au-
rie memaxüricü cuiepa memütama vaüca que
memüte'upitüarie, müme memüyutexiecü memüc-
ahuriyusixi vaüca que memüte'upitüarie, camü masi
vaücava mecatepitüarieni cuxi quepauca
memaye'axüani Huriyusixi.

¹³ Ne müpaü nepütixecühüave xeme xemüc-
ahuriyusixi, ne que nemürenü'arie memücahuriyusixi
vahesüa, 'aixüa nepaine nehütüarica hepaüsita,
¹⁴ siparasü xüca neyüveni nemüva'ütesatüanicü ne'iva-
marixi, siparasü xüca nevatavicueisitüani hipame
müme. ¹⁵ Müme memüxani'erivacü, cuiepa memüta-
ma meniupasieni 'aixüa memütexeyarienicü. Masi
vaücava cuxi catiyüni quepauca memünaqui'erivani.
Xüari cuiepa memütama 'ayumieme mepanutane-
niereni müquite vasata. ¹⁶ Hecuname mavariyari xüca
Cacaüyarisie mieme 'upasieni, naitü yacatini-
pasiemücü. Nanayari xüca Cacaüyarisie mieme 'up-
asieni, mamateyata canipasiemücü.

¹⁷ Hicü hipatü mamateya menanumurixüani, 'ecü
huriva yeutanaca pehücütütü vasata peniucquerieni
huriva cüyeyari nanayasie mieme hayari que müraca-
capaü pe'ietü pemayanicü vahepaü. ¹⁸ 'Ayumieme
pepücavatave'erieca mamateya. Xücari pe-
vatave'erieca, camü 'ecü pepüca'itituica nanayari,
nanayari püta pümasitituica 'ecü.

¹⁹ 'Ecüri müpaü pepütayüni, Mamateya mepanumu-
rariexüa nemücaquerienicü ne. ²⁰ Mericüte, yuri
memücate'eriecaicü, 'ayumieme mepanumurariexüa.
'Ecüsü yuri pemüti'eriecü 'apepuve. Pepüca'anuye-
haitürüve que pemüti'amate, masi queneumaca. ²¹ Xü-
cari Cacaüyari cavarucu'eirieni mamateya yücümana
memutinexüa, tietü camasicu'eiriamücü 'ecüta.
²² Camü 'aixüa que tiuca'iyari que tise'ita Cacaüyari.
Canise'icaitüni memacaxüri vahepaüsita. 'Aixüa catini-
uca'iyarini 'ahepaüsita xüca pe'ahayevani 'aixüa tiu-
ca'iyaricacu 'iya. Me xüca catixaütüni, penanuvite-
quiemücü 'ecüta. ²³ Mümerita xüca yuri mecate'erietü
mecayuhayevani, müme mepeca'uitüarieni. Cacaüyari
türücarिया canexeyani tavari müvaca'uitüanicü.
²⁴ 'Ecüri huriva yeutanaca mutinuivaxüsie
pemiemetütü penanuvitequieni, haraverita mieme
hurivasie peniucquerieni que pemücatiunuivaxü.
Masi yemecü müme mamateya mücü hurivasie
memümiemete mecateca'uitüarieni yücüyeyarisie.

'Imatürieca que memütetavicueisitüarieni 'Ixaherisixi

²⁵ Ne'ivama, yacü xEICÜa capa temaivavemete
xeyu'eriecacü, pücanesinaqueniqueyu xüca xecaheiti-
manique 'icü niuqui muti'aviesiecai. Hipatü xEICÜa 'Ixa-
herisixi mesese'itü menacüne, mexi yunaitü memüc-
ahuriyusixi meca'aye'axüavave. ²⁶ Müpaü tiyüyu, yu-
naitü 'Ixaherisixi menitavicueisitüariecuni, que
müre'uxa,

Tiyuvicueisitüvame Siyunisie nayeyeimücü.

Ta'aurie pehüani Cacuvu,
Cacaüyari ca'ayexeyatü mücayuhayevacü.

²⁷ 'Ipaü netinivaveviriemücü türatu

Quepauca nemüvanavairieni tita 'axa
memüte'uyurie.

²⁸ Niuqui 'aixüa manuyüne que müticuxasiva, müme
meniu'uxiva'ani, xeme 'aixüa xemü'itüarienicü. Peru
que memüte'anayexeyarie, Cacaüyari püvanaqui'erie
va'uquiyarima müvanaqui'eriecaicü. ²⁹ Cacaüyari pü-
cayupata que mütivamicua que mütiva'inie. ³⁰ Xemesü
que yaxemücatecahucaianapai, hicü que xemüteneni-
mayasie mexi müme yamecatecahu, ³¹ yaxEICÜa müme
hicü yamepücatecahu mexi xenenimayasie xeme,
mümerita hicürixüa memünenimayasiecacü. ³² Cacaü-
yari yunaima nivayetuani yamemücatecahunicü, yu-
naima müvanenimayacacü.

³³ Quetimarive, Cacaüyari vaücava que mürexeyia,
que mütimaive, vaüca que mütimate. Que tiyutexie
tevi 'linüatatü tita mütüyücühüave Cacaüyari, 'icu-
vaunetü huyeteya.

³⁴ Quepai püretima Ti'aitame que mütiumate,
Quepai picu'imaiya.

³⁵ Quepai pütimicua meri, 'amürapinenicü 'iya.

³⁶ Naitü hesüana catinaneicani, 'acatinuveni 'iya tic-
uyuitüvacacu, hesiena catinimietüni. 'Aixüa quetic-
uxasivani yuheyemecü.

Que müreuyevese yamütiyurienenicü Cacaüyarisie mieme pasietü

12 'Ayumieme ne'ivama Cacaüyari mütiyucanen-
mayacü, müpaü netinixevavirica, xemiyetu-
anicü yuvaiyari mavari mayanicü mayeyuri mupasie
minaque Cacaüyari. Mücü 'uximayasicacü xecaneyex-
eiyacacuni 'iyarisie mümiemecü. ² Müme hicü cuiepa
memütama xepücava'üqueni, masi yücü xe'anenetü
xequenacüni xetihehecuareme que xemütectu'eriva.
Müpaü xeteyurietü heiseriemecü xeneitimaicuni tita
mütinaque Cacaüyari, tita 'aixüa müti'ane titacü müti-
naqui'a titacü müraye'ave.

³ 'Iya 'aixüa mütiuca'iyaricü nehesisie mieme, 'ayu-
mieme müpaü nepütixecühüave yuxexütü yuhesüa
xemetitei, xepüca'anuyehaitürüveni xeteyücühüavetü
yuhepaüsita que mücareuyevese yax-
emütüyücühüavenicü. Masi yaxequeteneyücühüaveni
para 'aixüa xemütüyumaicacü püta, yuxexütü Cacaü-
yari que mütixe'u'inüasirie yuri xemüte'eriecacü.

⁴ Tavaiyari caniyuxevini, peru paüriyari hesiena

mümieme canimüireni. Xexuitü paüriyari yücü pütüyu-ruva. ⁵Tameta temümüire, xei vaiyari tecanihümetüni Cürisitusie teteviyatü. 'Axeicüa taxexuitü tinitapinitüni.

⁶Yücü teteniümüquivani, 'iya 'aixüa que mütiuca'yari taxexuime tahesie mieme. Xüca müpaü tete'ümüquieni texaxatamete temacü necü, yatepüte'ümüquiva yuri que temüte'erie. ⁷Xüca teteparevivametetüni, teteparevietü yatepüte'ümüquiva, xüca tete'üquitame-tetüni, tete'üquitatü yatepüte'ümüquiva, ⁸xüca tetetu-tuicametetüni, tevatuicatü yatepüte'ümüquiva. Que mü'ane mütivamicua, 'aixüa 'iyaricü mütivamicuanicü yapütüümüquiva, que mü'ane müti'aita, yamütüyumexüitüacacü yapütüümüquiva, que mü'ane müvanenimaya hipame, müyutemaviecacü yapütüümüquiva.

Cürisitu teüterimama que yamemütecahuni

⁹Yacü xeicüa xecayüatü xequeteneyucanaqui'erieca. Xe'ixeümatü tita 'axa müti'ane, tita 'aixüa müti'anesie xequeteneviyani. ¹⁰Que xemütevanaqui'erie yu'ivamarixi, yu'iyaricü xequenivahive'erieca. Yuxexuitü masi xequenivapitüaca yu'ivama ve'emete xe'averietü.

¹¹Xepüca'yü'üraraxieca que xemüteyumexüitüa. 'Aixüa 'iyaricü xequeneyuvaüriyaca. Xequetene'uximayaca Ti'aitamesie mieme.

¹²Yuri que xemüte'erie xeta'icuevatü, xe-queeneyutemamavieca. Que xemüte'uximatüarie, xe-queteneuca'enivani. Que xemüteyunenevie, xepücate-hayevani.

¹³Cacaüyari teüterimama que memüteheiyehüva, xequenivaparevieca. Xequeneyumexüitüaca xe'averietü cu'uvamete.

¹⁴'Aixüa xequetenivaxatani müme memüxe'uveiya vahepaüsita 'aixüa memü'itüarienicü. 'Aixüa xe-quetenivaxatani, tixaü xepücatevaxatani para 'axa memü'itüarienicü.

¹⁵Memüyutemamavie vahamatü xe-queeneyutemamavieca. Memütisuaana vahamatü xe-queenetusuanani.

¹⁶Yaxeicüa xequeteneyücühüaveni yuhepaüsita yuxexuitü. Xepüca'anuyehaitürüveni que xemüteyumate, masi tixaütü memücatehüme vahamatü xe-queeneu'uvani. Yacü xeicüa xetecu'erivatü, xetemaivavemete xepüca'yue'erieca.

¹⁷Ni xeime 'axa xepücate'apica 'iya 'axa xe'uyuriecu. Xequetenecuvava 'aixüa xemüteyuriecacü yunaime teüteri vahüxie. ¹⁸Xüca xeyüvaveni, que xemüteyurie xeme, cayuvatü xequeteneteni yunaime teüteri vahamatü. ¹⁹Nenaqui'erima, yuhesie mieme xepüca'yucuitüveni, masi xequetenehayevani müme püta memühecarienicü. Müpaü püre'uxa, Ne xehesie mieme nepünemieneni. 'Anepürapica ne, canaineni Ti'aitame. ²⁰Masisü xüca que mü'ane mümasi'uxie heuhacamücünü, quetineumicua. Xüca heuharimücünü, queneuharitüa. Müpaü petiyurienetü pecanihiv-eritüamücü müpaü mütiyumaicacü que mü'ane muteviyasitüariapaü. ²¹Xepüca'ipitüani tita 'axa müti'ane müx-

eha'ivanicü, masi xequena'ivani tita 'axa müti'ane, 'aixüa xeteyurietü püta.

13 Yunaitü yamequetecahu que memüte'aita müme heiserie memexeiya memüte'aitanicü, müme vaheima memucayasarie. Tevi heiserie püca-hexeyaniqueyu müti'aitanicü, me xüca Cacaüyari ca'ipitüanique. Müme heiserie memexeiya hicü memüte'aitanicü mecani'aisieca, Cacaüyari tiva'aitüacacu. ²'Ayumieme que mü'ane meye'unie cuiepa ti'aitame, mücü caneye'unieca tita Cacaüyari mütiuta'aitaxü. ³'Isücate mepüca'yüa memimariutanicü que mü'ane 'aixüa mütiyuriene, masi mepüyüa memimariutanicü que mü'ane 'axa mütiyuriene püta. Pereuyeimücü peca'imacarütü que mü'ane heiserie mexeiya müti'aitanicü 'acu. Mericüte, 'aixüa quetineyurieneni. Mücüri 'aixüa päineni 'ahepaüsita. ⁴Cacaüyari parevivameya canihücütüni 'aixüa pemü'itüarienicü. Me xüca 'axa petiyurieneni, queneumaca. Yacü pücahecue'e 'ixipara. Cacaüyari parevivameya canihücütüni haxüacü mürepinirienicü que mü'ane 'axa mütiyuriene. ⁵'Ayumieme peuyevese yamüticamienicü que müti'aita, haxüacü xeicüa pücatixaü, masi yu'iyarisie 'aixüa mütiyumaicacüta. ⁶'Ayumiemerita xepüteyutani que xemüteheuyehüviyarüva. Müme Cacaüyari tupirisiximama mecanihümetüni, mücücü mecani'ayumiemetetüni.

⁷Xequetenivarapinirieca yunaime tita müreyeveve. Xequene'ütüa que mü'ane meuyevese xemi'ütüanicü tita xemüteheuyehüviyarüva. Xequene'ütüa que mü'ane meuyevese cuviyexunu tuminieya xemi'ütüanicü. Xequeteneuyehüvirieca que mü'ane meuyevese xemüteheiyehüviriecacü. Ve'eme xequenexatani que mü'ane meuyevese ve'eme xemüxatanicü. ⁸'Aixüa püca'yüni xüca heuyeveca xeime xemüte'apiniriecacü. Peuyevese xeicüa xemüyunaqui'ericacü püta. Que mü'ane minaqui'erie xeime, mücü caneye'atüaniri 'inüari niuquiyari. ⁹Mücü niuqui, xeime 'üyaya pepücacumaüvani, pepücati'amemivani, pepücatinavayani, peti'itavatü pepücatihecüatani, pepücati'acahive'erieca, que maine, xevitü 'aisica xüca xuavenita, mücü naitü catiniyutaxevire 'icü niuquicü, Pepinaqui'erieca 'ahepaü tevi que pemüti'anaqui'erie 'ecü. ¹⁰'Inaqui'erietü yuhepaü tevi, 'axa püca'yurieneni. 'Ayumieme tiyucanaqui'erietü caneye'atüamücü 'inüari niuquiyari.

¹¹Mücü meta, xenimaicari 'icü tucari. Hicürixüa caneye'aniri xemanutanenierenicü xecusütü. Hicü canahuraniri temütavieeisitüarieni. Quepaucua yuri temüte'uta'erie pücahahuracai hicüpaü. ¹²Tücari pütixüxime, tucari nehuraniri. Hicü 'ayumieme teque'icue'irieneni tita teüteri memüteyurie yüvipa timieme. Cuya tepüayari teque'anacatücünü hecüaripa mieme. ¹³'Aixüa 'anemecü teque'u'uvani hecüaripa memü'uva vahepaü teyüatü, teca'ixüaratüvetü tecatarüvetü tecarucusixitütü tecaheutayexurietü tecata'eririyatü teca'ütesatü. ¹⁴Masi xequenacatücünü que mü'ane Ti'aitame Qesusi Cürisitu

mühücü. Xepücayuha'aritüaca yaxemüteyuriecacü que memüte'ucahive'erie teüteri vahepaü xete'u'iyaritü.

Müme memüverarani yuri que memüte'erie

14 Xequeneutanaqui'erie que mü'ane müverani yuri que müti'erie, peru niuqui xemüxüatüacacü que müticu'eriva hepaüsita pücatixaü. ² Xevitü yuri catini'erieca quename yüve nai müticuaca, xevitüta müverani sisiüravime xEICÜA püca'a. ³ Que mü'ane müticua'a püca'itave'erieca que mü'ane mücaticua'a. Que mü'aneta mücaticua'a püca'iniuquimani que mü'ane müticua'a, Cacaüyari mitanaqui'ericü 'iya. ⁴ 'Ecüsü que pepüpaicü peminiuquimanicü que mü'ane xeimesie mieme müti'uximaya. Yucusiyari hürüpa 'aputive 'apative nusu. 'Aputivenitütü. Cusi-yarieya türücarिया pexeyia 'amitaquetüanicü.

⁵ Mücü meta, xevitü tucari yücü 'aneneme cani'erieca, xevitüta naitü tucari yaxEICÜA ti'aneneme ni'erieca. Yuxexütü yu'iyarisie heiseriemecü me-queteyumaica. ⁶ Que mü'ane ma'eriva tucari, Ti'aitamesie mieme yüanetü cana'erivani. Que mü'ane mücaha'eriva tucari, mücüta Ti'aitamesie mieme yüanetü pücaha'eriva. Que mü'ane müticua'a, Ti'aitamesie mieme yüanetü catinicuaca, pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari. Que mü'ane mücaticua'a, mücüta Ti'aitamesie mieme yüanetü pücaticua'a, pamüpariyusi nipitüani Cacaüyari.

⁷ Xevitü tame yuhesie mieme xEICÜA püca'ayeyuri, yuhesie mieme xEICÜA püca'umüni. ⁸ Xüca te'ayeyuyurini, Ti'aitamesie mieme tenayeyuyurini. Xüca te'ucuini, Ti'aitamesie mieme tenicuicuni. 'Ayumieme sepa temayeyuri sepa temücuini, Ti'aitamesüa tecanimiemetetüni. ⁹ 'Ayumiemerita Cürisitu niümüni nanutaniere, müme memümüquite memayeyuyurita tiva'aitüvame mayanicü.

¹⁰ 'Ecüri titayari petiniuquima 'a'iva. 'Ecütari, titayari petitave'erie 'a'iva. Tanaitü tecaniuti'uicuni Cacaüyari 'uvenieya hüxie. ¹¹ Müpaü püre'uxa,

Ne necanayeyurini, canaineni Ti'aitame. 'Ayumieme nehüxie yunaitü menicatunuma'uicuni, Yunaitü yutetacü 'aixüa mecanihecüatacacuni Cacaüyari.

¹² Hicü 'ayumieme taxexütü tahesie mieme tepütiniuni Cacaüyari hüxie.

Xepüca'icahüani titasie mütiquetamüreni xe'iva

¹³ 'Ayumieme tepücataniuquimatüveni. Masi 'ipaü xequeteneyumaica püta, xemüca'icahüani titasie müti-quetamüreni xe'iva, titacü mativauseni. ¹⁴ 'Ipaü nepütimate, Ti'aitame Quesusisie netiviyatü 'ipaü yuri nepütierie, tixaütü xüca cati'itiyaca, yücümana müpaü püca'ane. Masi xEICÜA, que mü'ane ca'itiyacame mü'erie, mücüsie mieme püca'itiya. ¹⁵ Xüca 'a'iva 'uhiveritüarieni 'icuaicü, 'ecü pe'inaqui'erietü pepüca'yüane. 'A'icuaicü pepüca'ica'unani que mü'anesie mieme mumü Cürisitu. ¹⁶ Tita xehesie mieme 'aixüa müti'ane, xüca tüma 'axa caticuxasivanique. ¹⁷ Cacaü-

yari 'i'aitüacacu xüca 'a'uyeicani tevi, sepa müticua'a sepa müranuye'e, heiserie caniuipitüarieni, yu'iyarisie püca'uximatüarie, niyutemavieca 'Iyari Mütiyupatasie tiviyatü. ¹⁸ Que mü'ane müpaü tiyurienetü müti'uximaya Cürisitusie mieme, Cacaüyari caninaqui'acamücü 'iya hepaüsita, teüterita meneitimaicuni 'aixüa que mütiyuriene.

¹⁹ 'Ayumiemeritü tame tenitamexütüaca cümana ta'iyarisie temüca'uximatüariecacü, cümana 'axeicüa temütaseiriyanicü tanaitü. ²⁰ 'Icuaicü pepüca'ica'unani tita Cacaüyari mütiyuri. Naitüri catini'itiyaca, peru 'axa püyüni xüca tevi ticuatü 'itiquetamüra xeime.

²¹ 'Aixüa püyüniqeyu masi xüca vai pecacua'anique xüca vinu peca'anuye'enique, xüca tixaü pecatiyurienenique cümana 'a'iva mativauseni müti-quetamüre müveranare. ²² Yuri que pemütierie, 'acümana yaquetinecu'erivani Cacaüyari hüxie. Caniyutemavieca que mü'ane yuhesie mücarahüpa paüri 'aixüa 'aneme 'erietü. ²³ Que mü'ane müyuxamurie yücü ticu'erivatü, mücü nanutahüiyamücü xüca ticuaca, yuri ti'erietü mücayüanecü. Nai mütiyuriene yuri que mücati'erie, 'axa tiniyuriene.

Memütürücavi memüverarani

15 Caneuyevacani tame temüyüvavemete teminevieni tita memücateyüvave müme memüverarani. Tepücayüaca para taxaütame xEICÜA temünaqui'acacü. ² Taxexütü tequeyüaca tahepaü tevi püta münaqui'acacü, 'aixüa mü'itüarienicü müseiriyarienicü. ³ Ni Cürisitu püca'yüanecai para yuxaütame xEICÜA münaqui'acacü, masi que müre'uxa, Müme 'axa que memutiyanecai 'ahepaüsita, vaniuquixiya pünesi'u'axixü ne püta. ⁴ Naitü meripai mütiuti'utüarie, temüteti'üquitüarienicü tiniuti'utüarieni, para tete'uca'enivatü 'utüarica xapayari tasinütüacacu yuri temüte'eriecacü teta'icuevatü. ⁵ Mücü Cacaüyari müpaü mütatipitüva temüte'uca'enivanicü temünütüarienicü, mücü quexepitüaca yaxEICÜA xemüteyumaicacü yuhesüa, Cürisitu Qesusi que maine, ⁶ 'axeicüa xei tetayaricü xe'utaniutü 'aixüa xemutiyanenicü que mü'ane Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu mücacaüyariya mü'uquiyariya hepaüsita.

Niuqui 'aixüa manuyüne memücahuriyusixi vahesie que mütimieme

⁷ 'Ayumieme xequeneyutanaqui'erie yunaitü, Cürisitu müxe'utanaqui'eripaü, Cacaüyari 'aixüa müticühüavarüvanicü. ⁸ 'Ipaü nepaine, Cürisitu müme xitequiya 'inüariyari memexeyia vaparevivame nayani, masiücüme meyeitüanicü yuri que maine Cacaüyari, mitaseiriyanicüta tita meripai mütiyarutahüavixü ta'uquiyarima quename metemiquieniquecai, ⁹ mümeta memücahuriyusixi 'aixüa memutiyanenicü Cacaüyari hepaüsita müvanenimayacü, que müre'uxa, 'Ayumieme 'aixüa nemanihécüatacamücü memücahuriyusixi vahesüa, Nemaninüavacamücü que mü'ane pemühücü.

¹⁰ Tavari müpaü paine,
Xemücahuriyusixi xequeneyutemamavieca teüteri-
mama vahamatü.

¹¹ Tavarita,
'Aixüa xequeteneutahüavi Ti'aitame hepaüsita
Yunaitü xemücahuriyusixi.
Yunaitü nuivarite 'aixüa mequehaitücani hepaüsi-
tana.

¹² Tavari Quisariyaxi müpaü paine,
Quisahi quie mieme tinitinemücü nana,
Que mü'ane manucuqueni mütiva'aitüanicü memüc-
ahuriyusixi.

Hesiena yuri mecateni'eriecacuni
Memücahuriyusixi meta'icuevatü.

¹³ Hicü 'iya Cacaüyari mütasi'upitüva temüta'icuevan-
icü yuri tete'erietü, mücü quexehüniyani naimecü
xemüyutemamaviecacü yu'iyarisie xemüca'uxi-
matüytecacü mexi yuri xete'erie, masi vaücava yuri
memüte'eriecacü xeta'icuevatü, 'Iyari Mütiyupata
xetürücariyacacu.

¹⁴ Neri yuri nepüti'erie ne'ivama xehepaüsita, que-
name yücümana xehüpüne 'aixüa xeteyurietü, que-
name xe'aye'axüavave nai xetemaitü, quename xeyü-
vave xemüyu'imaiyanicü. ¹⁵ Hipame tapari necueri-
va'atü nepütix'e'uta'utüiri, tavari nexeha'eritüatü he-
paüsitanaya yacütüniquetü, Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü
müpaü münetiumicü, ¹⁶ Cürisitu Qesusi pare-
vivameya nemayanicü memücahuriyusixi vahesie
mieme, mara'acamepaü neti'uximayatü Cacaüyari ni-
uquieya 'aixüa manuyünesie mieme, müme memüc-
ahuriyusixi mavari memacüneccü memütanaqui'eriva,
Cacaüyarisie mieme memupasie 'Iyari Mütiyupata yati-
vapatacacu.

¹⁷ Hicüsü Cürisitu Qesusisie netiviyatü necaniyüveni
'aixüa nemütinecühüaveni nehapaüsita, tita Cacaüyari
mütiyuriene nexatatü. ¹⁸ Nepücacueriva'a tixaütü
nemüticuxatanicü, tita Cürisitu mütiyuri
yanetiurieneccacu ne xEICÜA nepüticuxatani.

Yanetiurieneccacu, müme memücahuriyusixi yamete-
ahutü menacüne, netaniucacacu neti'uximayacacu,

¹⁹ türücariya nehexeiyacacu 'inüarite mamarivavemete
mütiyünicü, türücariya nehexeiyacacu 'Iyarisüa
mümieme. Querusareme neheyeyaca 'Iriricupai ne-
heuyeyuneca nenaye'ani yemecü neticuxatatü niuqui
'aixüa manuyüne Cürisitu hepaüsita, ²⁰ 'ipaü netine-
mexütüatü, nemüticuxatanicü niuqui 'aixüa
manuyüne haque que mü'ane Cürisitu mühücü mü-
caxasieve xEICÜA, capa xeime tenarieya heima
ne'anuquinicü ne. ²¹ Masi müpaü que müre'uxa,

Müme 'asimemücate'utahüavarie hepaüsitana,
müme menixeyacacuni,
Hepaüsitanaya memüca'u'enana meneitimaicuni.

Papuru que müreuyemüccai Xumapaitü

²² 'Ayumieme müixa nepacunuitüarie nemü-
caxe'u'ivatamienicü. ²³ Hicüri 'uva pumaveri haque
nemüre'uximayaca. Müixa viyari nepütihive'erie
nemüxe'u'ivatamienicü ²⁴ quepaucua 'Isipaniya

nemümie. Ne'anuyeneme nepüxexeyaniqueyu.
Xemeta mana xepünesi'anuyenü'ani, xehesüa
netemavieritüarieyu 'esiva meri. ²⁵ Masi hicü
Querusareme nepüyemie nevaparevienique Cacaüyari
teüterimama. ²⁶ Maseruniyatari 'Acaiyatari meniyu-
vaüriya 'axeicüa tixaütü memütevamini-cü müme
memümamave Cacaüyari teüterimama vasata
memetitei Querusaremetari. ²⁷ Müpaü meteniyu-
vaüriyani, neuyevacata müpaü memütevarap-
inirienicü. Memücahuriyusixi vahepaü meheixeyatü
mepacü 'Iyarisie timieme. Peuyevese mümetari
memüvaparevienicü vaiyarisie timieme hepaüsita.
²⁸ 'Ayumieme 'icü ne'aye'atüame, 'icü va'imiquieri
nevayetürieme, nenayeyemüccü, xehesüa ne'anuyen-
eme 'Isipaniya nemeta'anicü. ²⁹ Xehesüa quepaucua
Cürisitu hepaüsita 'aixüa manuyünesie timiemecü
'aixüa xemü'itüarienicü.

³⁰ Qesusi Cürisitu mütati'aitüvameccü, 'Iyari mütasi-
pitüacü temütetacanaqui'eriecacü, 'ipaü netinix-
tavavirieni ne'ivama, cui xemünesipareviecacü
nenevieri xe'ipitüatü Cacaüyari nehesisie mieme
³¹ nemütavicueisitüarienicü, Cureya memütama
yamemücatecahu 'axa memücanesiyurienicü, memü-
naqui'acacüta Cacaüyari teüterimama, que nemütiva-
parevienie Querusaremesie, ³² para xehamatü nemü'ux-
ipiecacü quepaucua nenetemavietü nemeta'ani xe-
hesüa, que mütinaque Cacaüyari. ³³ Mücü Cacaüyari
mütasipitüa ta'iyarisie temüca'uximatüariecacü, mücü
que'uyeicani yunaimie xehamatü. Müpaü xEICÜA ne-
paine.

Que mütivavaüritüacai

16 Nenixehecüatüani ta'iva 'uca Peve mütiteva.
Mücü tiparevivame canihücütüni Senicüreyasie
memüyuyexexeuriva vahesüa. ² Xequeneutanaqui'erie
Ti'aitamesie xeteviyatü, que müreuyevese Cacaüyari
teüterimama memüyutanaqui'erienicü. Xequeneu-
parevi xüca tixaütü reuyehüaca xehesüa. Mücü tipare-
vivametütü nivaparevieca yumüireme, neta caneniu-
parevienie.

³ Xequenivavaüritüaca Pürisira 'Aquiramame. Ne-
hamatü mepüte'uximaya Cürisitu Qesusisie teteviya-
cacu. ⁴ Nemayeyurinicü ne, meniucueriva'itüarieni me-
niucui'iva tüma. Ne nexaüta pamüpariyusi nepücava-
pitüa, masi yunaitü memüyutixexeuriva memüc-
ahuriyusixi pamüpariyusi mepüvapitüata nehamatü.
⁵ Vaquita memüyuyexexeurivata xequenivavaüritüaca.
Xequenevaüritüaca 'Epainetu neminaqui'erie. Mücü
meri 'Asiyatari vasata peu'isanari Cürisitusie mieme.
⁶ Xequenevaüritüaca Mariya vaüca müti'uximayacai xe-
hesie mieme. ⁷ Xequenivavaüritüaca 'Aniturunicu Cu-
niyaximame nenuivarisie memümiemete nehamatü
memanutaxüriya. Müme menive'emetetüni nü'arisixi
vasata. Cürisitusie mepüteviyacai ne hesiena neca-
tivyaveccacu cuxi.

⁸ Xequenevaüritüaca 'Amupüriyatü neminaqui'erie
Ti'aitamesie netiviyatü. ⁹ Xequenivavaüritüaca 'Uru-

vanu tahamatü müti'uximaya Ti'aitamesie teteviyacacu, 'Isitaquimame neminaqui'erie. ¹⁰ Xequenevaüritüaca 'Aperexi mü'inüasieve Cürisitusie tiviyatü. Xequenivavaüritüaca 'Arisitupuru quie miemete. ¹¹ Xequenevaüritüaca Heruriyuni nenuivarisie mümieme. Xequenivavaüritüaca Narusisu quie miemete, queyupaümetü Ti'aitamesie memüteviya. ¹² Xequenivavaüritüaca Türipina Türipusamame Ti'aitamesie meteviyatü memüte'uximaya. Xequenevaüritüaca Perüsira münaqui'eriva vaücava müti'uximayacai Ti'aitamesie tiviyatü. ¹³ Xequenivavaüritüaca Xupu manayexeyari Ti'aitamesie tiviyatü, varusieyamame nevarusipaü mü'aneaita. ¹⁴ Xequenivavaüritüaca 'Asinicüritu Pürecuni Herümexi Patüruva Herüma hipame 'ivamarixi vahamatü memü'uva. ¹⁵ Xequenivavaüritüaca Pirurucuxi Curiyamame, Nereya 'ivaya 'ucamame, 'Urimipata yunaitü Cacaüyari teüterimama vahamatü memü'uva.

¹⁶ Xequeneyuvaüritüaca 'isiyacü Cacaüyarisüa que xemütemiemete. Yunaitü Cürisitusüa miemete naisari memüyutixexeüriva mepüxevaüritüa.

¹⁷ Ne'ivama 'ipaü netinixevavirieca, xequenivaxeyani müme hixüata memüxesana memüxeti'ücamüra, müme memüyüa que yaxemücate'uta'üquitüarie. Xequeneyupata vahepaüsita. ¹⁸ Tati'aitüvame Cürisitusie mieme mepücate'uximaya müya memü'anene, yuyuriepa mieme püta mepüte'uximaya. 'Aixüa me'utiyuatü peru yacü xEICÜA, visi me'utiniütü mepüteva'irüviya müme tita 'axa müti'ane memücateha'eriva va'iyari. ¹⁹ Xeme que xemütecahu metenetimani yunaitüri. 'Ayumieme xehepaüsita nepünetemavi. 'Ipaü pünetinaque, xemütemaivavenicü 'aixüa xeteyurietü,

xemüca'inücacü püta tita 'axa müti'ane. ²⁰ Mücü Cacaüyari mütasipitüa ta'iyarisie temüca'uximatüariecacü, mücü nixepitüamücü xemicaquesinacü Satanaxi yareutevitü. Tati'aitüvame Qesusi xüca 'aixüa tiuca'iyarini xehesie mieme.

²¹ Timuteu nehamatü müti'uximaya nixevaüritüaca, Rusiyuta Casunita Susipaterita nenuivarisie memümiemete.

²² Ne Terütüyu 'icü xapa nemaca'utüa nepüxevaüritüa Ti'aitamesie netiviyatü.

²³ Que mü'anesüa nemü'axe ne, yunaitü memüyuyexexeüriva memü'axeta hesüana, Cayütütü canixevaüritüaca. 'Erasitu quiecatari vatumini hüveme, ta'iva Cuarutumatü menixevaüritüaca.

²⁴ Yunaima xehesie mieme xüca 'aixüa tiuca'iyarini Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu.

Visi queticühüavarüvani Cacaüyari

²⁵ Mücü caniyüveni müxetuicanicü, que maine niuqui 'aixüa manuyüne nemücuxata, xasica Qesusi Cürisitu hepaüsita que maine. Catinicuxasivani que maine niuqui 'iya mitahecüataxü. Mücü niuqui müixa caniuti'aviesiecaütüni cayuvatü xEICÜA, ²⁶ hicürixüa masiücütü nayani. Texaxatamete va'utüarica ya'utainecacu, que mütiuta'aitaxü mücü Cacaüyari yuheyemecü 'amuyeica, canivarutahecüatüani yunaima nuivarite para yamemütecahunicü yuri mete'erietü.

²⁷ Mücü Cacaüyari muyuxevi mütimaive, visi queticühüavarüvani Qesusi Cürisitu hepaüsita yuheyemecü. Müpaü xEICÜA canianeni.

1 Curinitutari

Vaürisica

1 Ne Papuru, ta'iva Susiteneximatü, tecanixe-vaüritüaca Curinitutari. Cürisitu Qesusi caneniuta'inieni nü'aricame nemayanicü, müpaü mütinaquecaicü Cacaüyari. ² Curinitutari xemeyutixexeüriva Cacaüyarisüa xemiemetetütü, tenixevaüritüaca. Cürisitu Qesusisic xeteviyatü, xecaniupasieni Cacaüyarisie mieme. Xecaniuta'inierieni yaxemütepasienicü, que memüte'uta'inierie yunaitü naisarie memehüave que mü'ane Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu mühücü, que mü'ane müme tiva'aitüvame mühücü tameta tati'aitüvame mühücü. ³ Cacaüyari müta'uquiyari, Qesusi Cürisitu mütati'aitüvame, 'aixüa xüca mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca xemüca'uximatüaricacü yu'iyarisie.

Pamüpariyusi que mütipitüacai, 'iyarisie timieme memütecumiquivacaicü

⁴ Neheyemecü pamüpariyusi necanipitüaca Cacaüyari xehepaüsita, 'aixüa tiuca'iyaritü mütixe'umicü Cürisitu Qesusisic xeteviyacacu. ⁵ Nai tinitimüriyarümeni xehesie mieme, hesiena xeteviyacacu. Naimecü xecaniyüvaveni xemütiniunicü, naime xecatenimaica, ⁶ xehesie que mütiuseiriyarie mücü niuqui mihecüata Cürisitu. ⁷ 'Ayumieme naime xecatenicumiquivani, tixäü pücareuyevese mexi xe'icuevie Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu, masiücütü mayeitüarienique. ⁸ Mücü canixeseiriyamücü xeme, tapareyuque, xehesie mücarahüivanicü 'iya tucarisie quepauca munuani Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu. ⁹ Cacaüyari que maine yacatinicamieni. Mücü canihücütüni que mü'ane müxe'uta'ini xemüyutaxevirecü nu'ayamatü Qesusi Cürisitu mütati'aitüvamematü.

Cürisitu que tisanive

¹⁰ Perusü ne'ivama, vaüriyarica siepüre necanixepitüaniqueyu, Tati'aitüvame Qesusi Cürisitusüa temiemetetütü 'ipaü ne'utaitü, xeniüqui yuxevicacu yaxecüa xequetenecü'erivani, hixüata xepücayusanani. Masi xequenütüariECA yaxecüa xeteyumaitü, yaxecüa xetecu'erivatü. ¹¹ Hipatü Curuhesüa miemetemüpaü mecaneteniuhecütüani xehepaüsita ne'ivama, quename vaniu, hipatü xeme xeyucuitüve. ¹² 'Ipaü nepaine, xeme yuxexütü 'ipaü xeputyuane, Ne Papurusie necatiniviyani, xevitüta, Nesü 'Apuruxisic püta necatiniviyani, xevitüta, Nesü Sepaxisic püta necatiniviyani, xevitüta, Nesü Cürisitusic püta neca-

tiniviyani. ¹³ Cürisitu que tisanive 'acu. Ne Papuru xehesie mieme que netiumerie curuxisic. Papurusüa xemiemetetütü que xete'uca'üvaxü. ¹⁴ Cari pamüpariyusi nepipitüa Cacaüyari, xeime tüma nemüca'uca'üyaxücü xeme, Cürisipu xecüa, Cayu xecüa, ¹⁵ capa 'uxa'atüni varie xevitü müpaü hainenicü, que name xeme xe'uca'üyarie nehesüa xemiemetetütü. ¹⁶ Mesü necanivaruca'üyata 'Esitepanaxi quie quiecatari. 'Asinepücara'eriva xeimetüme que nemüti'üyaxü. ¹⁷ Cürisitu que münereyenü'a, capüne-siheyenü'a nemüti'üyanenicü xecüa. Niuqui 'aixüa manuyüne nemücuxatanicü caneneyenü'ani masi, peru nemüticuxatanicü yacü timaivemepaü necati'enierietü yacü xecüa ne'utaitü. Me xüca müpaü netiunicanique, yacü xecüa catinixaxasavaniqueyu que mütiumerie Cürisitu curuxisic.

Türücariya que mütatipitüa, temaivavemete que mütarayeitüa Cürisitu, Cacaüyari yatipitüacacu

¹⁸ 'Icü niuqui que mütiumerie curuxisic manuyüne, yacü haineme mecani'erieca müme memütatümayariexime. Tameri püta temütavicueisitüariexime que temüte'i'enie, mücü niuqui türücariya canihücütüni Cacaüyarisüa mümieme. ¹⁹ 'Ipaü catine'uca,

Tita memütemate temaivavemete, mücü necanica'unamücü.

Tita memütemaivave yüvemete, mücü necanixani'eriecamücü.

²⁰ Haquevari temaivavemete, haquevari müme 'inüaricü memüte'üquita, haquevari niuqui xüxüatüvamete hicü miemetexi. Camüsü, tita memütemaivave cuiepa memütama, yacü xecüa haineme canayeitüani Cacaüyari. ²¹ Cui timaivetü, müpaü tiniuta'aita Cacaüyari, cuiepa memütama que memütemaivave memüyutatexienicü meheitimanique Cacaüyari. Masi caniyuvaüriya Cacaüyari niuqui mücuxasiva müvatavicueisitüanicü müme yuri memüte'erie, sepa mücü niuqui yacü xecüa haineme memü'erie hipatü.

²² Huriyusixi teüteriyari 'inüarite menivauca, Cüriyecusixi timaiveme niuquieya menivauca. ²³ Tame Cürisitu püta tecanixatani, que mü'ane curuxisic mumerie que mütihücü. Mücü Huriyusixi meniutiquetamürixüani, yacü xecüa ticuxaxasivame meni'erieca hipatü memücahuriyusixi. ²⁴ Tame püta temuta'inierie, sepa Huriyusixi sepa Cüriyecusixi, müpaü tetenitamaica, Cürisitu canihücütüni que mü'ane türücariya mütasipitüa Cacaüyarisüa miemetütü, que mü'ane temaivavemete mütasi'ayeitüa Cacaüyari que müti-

maive. ²⁵ Sepanetü xüca Cacaüyari yacü xeicüa hainenique, mücüsiere masi yemecü catini-maiveniqueyu, teüteri hepaüna 'asimecatemaivave-cacu. Sepa xüca Cacaüyari catürücaüyenique, masi yemecü canitürücaüyeniqueyu, teüteri hepaüna mecatürücaüvicacu. ²⁶ Xequetena'erivani que xe'anenetü xemuta'inierie ne'ivama. Camüsü, hipatü xeicüa xeme xecatenimaivavemetetüni, teüteri que memütecü'eriva. Hipatü xeicüa xepüve'emete, hipatü xeicüa mamarivavemete xepüvanivema, que xemüte'uta'inierie. ²⁷ Masi 'ena cuiepa miemete tita yacü haineme memüte'erie cananuyeteüxieni Cacaüyari, para mütivatiteviyasitüanicü temaivavemete. Canenuyeteüxieni tita mücatitürücavi 'ena cuiepa, mütivatiteviyasitüanicü müme memütürücavi. ²⁸ Cacaüyari canenuyeteüxieni tita tixaü mücatihücü, tita mütixani'eriva, tita 'amücatiue meta, para yacü xeicüa meyeitüanicü tita mütixuave, ²⁹ capa xevitü tevi ve'eme yuxatanicü Cacaüyari hüxie. ³⁰ Masi Cacaüyari müxe'unetüacü, 'ayumieme 'axecaniu'uvani, Cürisitu Qesusisie que xemüteviya. Cürisitu canihücütüni que mü'ane Cacaüyari micaye, temaivavemete mü-tasi'ayeitüanicü, tasipitüatü heiseriemecü yatemütecahunicü, tasipatatü Cacaüyarisie mieme, tasixünatü. ³¹ 'Ayumieme müpaü cani'aneni que müre'uxa, Que mü'ane ve'eme müxatamücü, Ti'aitame quexatani ve'emetüme.

Que müticuxatacai Cürisitu hepaüsita, curuxisie que mütiumierie

2 Yaxeicüa neta ne'ivama, quepaucua xehesüa nemunua, cui yüvemepaü nepücaüyanecai que nemütüniucacai, que nemütümaivecai, quepaucua nemütixecuxaxatüvacai ne'ihecüatatü Cacaüyari que mü'ane. ² 'Ipaü netininemaicaitüni püta, tixaü nepücara'erivaniquecai xehesüa ne'uyeicatü, Qesusi Cürisitu xeicüa netina'erivaniquecaitüni, que mü'ane curuxisie mumierie que mütihücü. ³ Nesüari necatürücaüyetü masi necaninuani xehesüa, neheumatü vaüca, ne'uyüyüacatü. ⁴ Que nemütüniucacai, tita nemüticuxatacai, timaivemepaü nemütü'enierienicü xeicüa nepücaüyanecai, visi netiuniutü xeicüa yuri nemütixe'eritüanicü nepücaüyanecai. Masi necanixehecüatücaitüni 'Iyari que müti'ane, Cacaüyari que mütitürücaüye, ⁵ capa heuyevecacü tita teüteri memütemaivave para yuri xemüte'eriecacü xeme, masi Cacaüyari türücariyayasie püta yuri xemüte'eriecacü.

Tita Cacaüyari 'Iyarieya masiücüme mürayeitüa

⁶ Tetemaivavetü masi tetenicuxatani müme memaye'axüavave vasata. Peru que temütemaivave, hicü miemetexi müpaü mepücatemaivave. Hicü miemetexi teva'aitüvemeteta müpaü mepücatemaivave, müme yacü xeicüa memacünirüme. ⁷ Masi que temütecuxata tame, tenihecüatani tita müti'aviesiecai, que mütümaive Cacaüyari tetecux-

atatü. Timaivetü que mütiyurieniquecai 'arique, visi te'aneneme que mütarayeitüani, mücü 'ana püca-masiücücai hicüque, sepa Cacaüyari müpaü mütiyu-maicai cuie canetüarievecacu cuxi. ⁸ Hicü miemetexi teva'aitüvemeteta hasuacua müpaü mepücateheti-maivavecai ni xevitü. Xüca müpaü metehetimanique, curuxisie mepüca'imieniqueyu Ti'aitame visi mü'ane. ⁹ Masi que müre'uxa,

Tita tevi mücatixeyave yühüxicü, mücati'enieve yunacacü,

Titacü mücati'iyaritüave tevi,

Müya 'aneneme Cacaüyari nivaruha'arütürieni

Müme meminaqui'erie.

¹⁰ Müya 'aneneme Cacaüyari masiücüme canayeitüani, 'Iyari yatatixeisitüacacu. Mücü 'Iyari catinimaica naisarie que müti'ane, naitü que mütiyumate Cacaüyari.

¹¹ Teüteri, que titita tevisie mieme yamütimate tevi que mütiyumate. Tevi 'iyarieya hesiena müyeca canihücütüni tita müpaü mütimate. Yaxeicüata tevi 'asipücatimate Cacaüyari que mütiyumate. Cacaüyari 'Iyarieya xeicüa müpaü catinimaica. ¹² Tame 'uva cuiepa mieme 'iyari tepüca'uyeyesa. 'Iyari Cacaüyarisüa mümieme püta tecaniuyeyeca, temütemaica tita Cacaüyari mütatiumi. ¹³ Tita 'Iyarisie mütümieme tetenivahecüasitüiyani müme 'Iyari memuyeyesa. 'Ayumieme quepaucua temixata tita Cacaüyari mütatiumi, tepücatecuxata que temüte'u'üquitüarie teva'enietü müme teüteri vahepaü xeicüa memütemaivave. Yatetenicuxatani 'Iyari que mütati'üquitüa püta.

¹⁴ Tevi mücü 'Iyari müca'uyeyesa pücaüyu'uriya mitanaqui'erienicü tita Cacaüyari 'Iyarieyasie mütümieme. Yacü xeicüa haineme cani'eriecamücü. Pücaüyave yamüretimanicü, me 'Iyari 'ipareviecacu xeicüa caniyüvemücü mita'inüatacü que müti'ane tita 'Iyarisie mütümieme. ¹⁵ Que mü'ane mücü 'Iyari muyeyesa püta, nai catinita'inüatamücü, peru xevitü 'Iyari müca'uyeyesa hepaüna püca'ita'inüata que mü'ane miyeyesa. ¹⁶ Que müre'uxa, Quepaicü pütimate que müticu'eriva Ti'aitame, quepai pütita'üquitüani. Peru tame Cürisitupaü tetenicu'erivani.

Cacaüyarimatü que temüte'uximaya

3 Neri ne'ivama, 'ana nepücaüyavecai nemütixecuxaxatüvanicü que nemütivacuxaxatüva müme 'Iyari memuyeyesa. Müme vai xeicüa memühüme, türi Cürisitusie memüteviya que nemütivacuxaxatüva, müpaü püta netinixecuxaxatüvacaitüni xeme. ² Resi nenixemicuacaitüni, 'icuai nepücaxe'umi, xemüca'iquemacacü. Peru hicü cuxi xepüca'iquema, ³ vaisie xemüteviyacü cuxi. Mexi xeyumexüitüa hipame vahepaüsita, mexi xeyucuitüve cuxi, cari vaisie xecateviya xeicüa, teüteri vahepaü xecateyüa. ⁴ Xevitü quepaucua müpaü maine, Nesü Papurusie necatiniviyani, xevitüta, Nesü 'Apuruxisie netiniviyani, cari teüteri xeicüa xecanihümetüni.

⁵ Mericüte, 'Apuruxitütü que titita. Papurutütü que netitita. Cacaüyari parevivametemama tecanihümetüni, tacümana yuri xeteniuta'erieni. Ti'aitame

que mütatiumi taxexuime, ⁶ ne neniua'eni, 'Apuruxi ni'ipanecaitüni. Peru Cacaüyari canihücütüni mitinetüa. ⁷ 'Ayumieme 'esame tixaü pücatihücü, 'ipavame tixaü pücatihücü. 'Iya xeicüa mitinetüa tixaütü catinihücütüni Cacaüyaritütü. ⁸ Mecaniyuxevini 'esame 'ipavame. Yuxexuitü yu'ivarica mecateni'ivacacuni que memütecumaüvacai. ⁹ Cacaüyarimatü tecateni'uximayaca. Xemeru Cacaüyari vasiyaya xecanihümetüni.

Mücü meta, Cacaüyari veviyaya xecanihümetüni. ¹⁰ Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü que münetiümü, müpaü nepütitavevi tesariya quitüa mieme, qui vevivamete ti'va'aitüvamepaü neyüanetü mütimaivepaü. Xevitü qui pütavevieni heimana. Yuxexuitü mequeyu-cuerivayurieca que memüte'iveviva. ¹¹ Tesariya quitüa mümieme 'apuve yuxevitü. Xevitü püca'yüve tavari mitavevieni xeime. Quesusi Cürisitu canihücütüni tesariya 'amuve. ¹² Hurucü püratacü tetexi visi mü'anenecü xüca 'utaquini heimana, cüyexicü 'üxacü müaxacü nusu, ¹³ yuxexuime vaveviya canihücücamücü. Tucari 'aye'ayu hecütü canayeimücü, tucari masiücütü que mürayani tai xuavecacu. Tai canita'inüatamücü yuxexuime vaveviya, 'aixüa que müti'anene. ¹⁴ Tita mütiutavevie xüca yuhayeva, 'ivevivame catini'ivacamücü. ¹⁵ Me xüca 'utitani, 'ivevivame tinitatü-maiyamücü. 'Ivevivame xeicüa canitavicueimücü, peru que mü'ane taicü mutavicueipaü catini'eriecamücü.

¹⁶ Xüari xeme müpaü xecatenimaica, Cacaüyari tuquieya xemühümecü haque Cacaüyari 'Iyarieya meyeca. ¹⁷ Tevi xüca 'ica'una Cacaüyari tuquieya, Cacaüyari canica'unamücü 'iya. Cacaüyari tuquieya canipasieca hesiena mieme. Xemeru xepühüme tuqui.

¹⁸ Xepücateyu'irüviyani. Xüca xevitü xeme timaiveme yu'erieca, temaivavemete que memüteyu'erie hicü miemetexi, 'asicatimaitü püta que'ayani, yuri timaivetü mayanicü. ¹⁹ Cuiepa memütama que memütemaivave, yacü xeicüa haineme cani'erieca Cacaüyari. 'Ipaü catine'uca, Temaivavemete que memüteyucua mana, mücü yacatinivaviyani. ²⁰ Tavari 'ipaü catine'uca, Ti'aitame catinimaica niuqui que memütexüatüa temaivavemete, yacü xeicüa niuqui memüxüatüacü catinimaica. ²¹ 'Ayumieme 'aixüa püca'ane ve'emete müvaxatanicü teüteri. Masi naitü xehesüa catinimietetüni. ²² Sepa Papuru, sepa 'Apuruxi sepa Sepaxi, sepa cuie, sepa xemayeneni, sepa xemucui, sepa hicü mieme xemütehexeiya, sepa 'uxa'atüni varie mieme xemütehexeiya, naitü xehesüa catinimietetüni. ²³ Xemeta Cürisitusüa xecanimietetüni, Cürisituta Cacaüyarisüa canimietetüni.

Nü'arisixi que memütehüritüariecai

4 'Ipaüta tequete'erivani tame, Cürisitu tupirisiximama que temütehüme, que temüte'uhüritüarie temihecüatanicü tita müti'aviesiecai Cacaüyari hepaüsita. ² Camüsü 'ena xüca hüritüarieca, caneuyeveca yamüticamienicü. ³ Peru xüca xeme xenesicu'ivaviyanique 'isücate vahepaü, xüca 'isücate memüteüteri xeicüa menesicu'ivaviyanique, tixaü

nepücaney'iyaritüacaqueyu mücücü. Ni necümana nepücaney'ivaviyave. ⁴ Sepa 'asinemücatimate nehiesie nemürahüpanicü, mücücü xeicüa heiserie nepücahexeiya. ⁵ Ti'aitame püta canihücütüni que mü'ane 'isücametütü munesicu'ivaviyani. 'Ayumieme xepüca'inüatani tucariyari ca'aye'avecacu cuxi, Ti'aitame 'acuxi canuavecacu. Mücü canihücüariviyamücü tita mütiuti'aviesie yüvipa. Masiücüme caneyetitüamücü que memüteyuriecu teüteri yu'iyarisie. 'Anaqueru yuxexuitü 'aixüa mecatenicühüavarüvacuni, Cacaüyari que müti-vanaquisitüani.

⁶ Yanemütixehécüatüanicü ne'ivama, 'ayumieme necaninexatacaitüni, 'Apuruxi necanixatacaitünita, para xetasiha'erivatü xemeitimanicü 'icü 'inüari, Que müre'uxa püca'anuyehaitürüveni, manuyüne, capa xevitü 'utahüsierienicü, xeimecü naqui'atü, xeime püta xani'erietü. ⁷ Camüsü quepaicü pe'anuyehaitürüveme pümasi'ayeitüa. Tita perexeiya pecatimiquievetü. Mericüte, xüca petiumiquieni, titayari ve'eme peti'axata, pecaticumiquivame pe'axatatü.

⁸ Xemeru xüari xeniuhuxaca, naime xetehexeyatü xenacüneri. Xecanaye'axüani te'aitamete xe'acüneca, xet-asisave'erietü tame. Xüca yuricü te'aitamete xe'acüneque tuma, tametari xehamatü tete'aitatü temacünecü. ⁹ 'Ipaü netinicu'erivani, Cacaüyari pütasi'ucayasaxü tame nü'arisixi, 'imatüremete temühümetünicü, müme memanutaxüriya mecu'ivaque vahepaü temü'anenenicü. Te'ixüariyatü tecanacüne cuiepa memütama vahüxie, Cacaüyari tupirisiximama teüteri vahüxie. ¹⁰ Tame yacü te'utiyaneme tecani'erivani Cürisitusie mieme, cari xeme püta xecatenimaivaveni Cürisitusie xeteviyatü. Tameru tepücatürücavi, cari xeme xecanitürücavini. 'Aixüa xecatenicuxaxasivani xeme, tame püta tenixani'erivani. ¹¹ Hicüque teneuhacacuicuni teneuharicuni tenimamaveni teniutiveiyani teneu'uvacatetüni. ¹² Tetenita'uxitüaca tamamacü tete'ivatü. 'Axa tetecühüavarüvatü, 'aixüa teputiyuane. Te'uveiyarietü yatepüte'uca'eniva. ¹³ 'Axa me'utiyanecacu tahepaüsita, tepüvanütüa. Cuiepa xasiyaripaü tecani'aneneni, naime temüxiqiyaripaü tecani'aneneni hicüque.

¹⁴ 'Ipaü neti'utüatü nepücaxeteviyasitüamücü. Masi nepüxenütüamücü nenivema xemühümecü nemüxenaqui'eriecü. ¹⁵ Sepa tamamata miriyari xemüvarexeiyanique texe'üquitüvamete Cürisitusie xeteviyacacu, yumüireme xepüca'varexeiya yuquemasima. Cürisitu Quesusisie netiviyatü, niuqui 'aixüa manuyüne neticuxatatü, necanixe'utinuivitüani. ¹⁶ 'Ayumieme vaüriyari necanixepitüaca, xenesi'üquetü xequenacüni.

¹⁷ Müpaü xemütecahunicü, 'ayumieme xehesüa nepeitanü'a Timuteu. Mücüta caninenivetüni, nenaqui'erieca, yacatinicamieni Ti'aitamesie tiviyatü. Mücü canixe'aye'eritüamücü que nemütüyeica Cürisitu Quesusisie netiviyatü, yaxecüa que nemütü'üquita naisarie memeyutixexeüriva vahesüa. ¹⁸ Hipatü vaniu mecaniutihüsierieni, xehesüa necaheta'ame me'erietü. ¹⁹ Neri cuitüva necaneta'amücü xehesüa, xüca müpaü tinaqueni Ti'aitame. 'Ana nepüretimani que

memütetürücavi müme müpaü memütehüsierietüca, sepa que memütecuxata. ²⁰ Cacaüyari ti'aitametücacu, pücaheuyevese vaüca müticuxatanicü. Mücü ti'aitametücacu, türücarüya puxuave püta. ²¹ Que tixenaque. Xehesüa netita'ani nexetavayatü. Nepeta'ani nusu nexenaqui'erietü neca'ane'eriyatü 'acu.

Que mütiuta'inüasie xevitü mürucuyanecai

5 Cari müpaü catiniciuniuvani, quename xeniü, xevitü xeme 'icumaüva que mü'ane mücayü'üya. Que memücateyurie nuivarite, yacatiniyurieneni 'iya 'icumaüvatü. Yuteivari xeniü caniuivitüni. ² Cari xeme xepühüsierietüca. Caneuyeveca masi xemutisuananicü, yusata xemenuyenü'anicü müya mütiyuriene. ³ Nesü sepa nevaiyarisie teva nemuyeica, netinine-maica xehesüa nemuyeicanipaü. ⁴ 'Ipaü xequeteneuyuri Ti'aitame Quesusi xehüavetü. Xequeneuyucuxeürie, neta xehamatü ne'uyeicacacu yacütütü. Tati'aitüvame Quesusi xetürücazacu, ⁵ xequeneyetua que mü'ane müya mü'ane, Cauyumarie mica'unacü vaiyarieya, 'iyarieya püta mü-tavicueisitüarienicü 'iya tucarisie quepaucua munuani Ti'aitame.

⁶ Ve'emete que xemüteyuxata, mücü 'aixüa püca'ane. Müpaü xecatemate, 'esipemecü pa naitü caniuatucuxaniriyarieni ticuxanariyamecü. ⁷ Xequeneyu'itica ticuxanariyame müye'i mumavenicü, 'axa que xemüteyuriecäi. Pa mühecuca püta xequenacüni, xemü'tiyatücanicü yaxecüa mücü 'ixüararipa que memüte'itüva pa cuxaxanime, cacuxaxanime xecüa memütecuanicü püta. Mücü 'ixüararipa muxasi türixi que memüte'ucucüiva, teüteri meteha'erivacacu Cacaüyari que mütiavaruhayevaxü vateüterima, hicüta yaxecüa mavariyari 'ari caniumierieni Cürisitütütü. ⁸ 'Ayumieme tame temü'ixüaramete yacütütü, ye'imecü cuxaxanimecü tepücaüaca, 'axa 'aneneme tehexiyatü 'axa teteyurietü. Masi cacuxaxanitü que müticuaiva 'ixüararipa, tameta 'aixüa tequetehecüasieca, yuri teque'utiyaneni.

⁹ Müpaü netinixeu'utüirieni xeime xapasie, xemüca-vanücacü rucusixi ne'utaitü. ¹⁰ Nesü nepücavacatacai 'ena cuiepa memürucusixi, müme naime memütehüve'erie yuhesie mieme, memütenavaya, mümeta tetexi memüvarayexeiya. Müme yemecü xüca xecavanücaque, caneuyevecaqueyu masi cuiepa xemü-cayuhayevacü, xemanuyecünecü püta. ¹¹ 'Ipaü necanaineni hicü, que nemütixe'u'utüiri 'ana, ta'iva yuxatatü xüca rucuyaneni, xüca naime tihive'erieca yuhesie mieme, xüca tetexi varayexeiyani, xüca 'axa 'utaineni hipame vahepaüsita, xüca taveneni, xüca tinavayani, müpaü nepaine, müpaü 'aneme xepücanüca, ni hamatüana xepücatecuaca. ¹² Careuyevese 'acu xemüva'inüatanicü yuhesüa miemete. Queri reuyevecaqueyu nemüvata'inüatanicü tacua miemete, ¹³ Cacaüyari püta mü'isücamecü müvacu'ivaviyacü. Peru yusata xequenanuyenü'a xeme que mü'ane 'axa mütiyuriene.

Que mütiavarutahüavixü, que memüteyuxanetacai 'isü-cate yuri memücate'erie vahüxie

6 Xevitü xeme xüca 'ixanetamücünü yu'ivatüme, queri tiyumaica menuhanacü 'isücate yuri memü-cate'erie vahüxie, Cacaüyari teüterimama vahüxie püta cayuvaüriyatü. ² Müpaü xecatemate, Cacaüyari teüterimama 'isücate tenacünicuni cuiepa memütama tevati'ivaviyaque. Xücasü xeme xehümetüni xemüva'inüatani cuiepa memütama, titayari xecatayüvave xemüte'inüatanicü 'esitipeme hepaüsita. ³ Müpaü xecatemate, tame tepüvata'inüatani Cacaüyari tupirisiximama. Pini hepaüsita titayari xecatayüvave masi yemecü. ⁴ Me xücarü pini hepaüsita xeyuxanetani, titayari xetevarayasa 'isücate memücamariva memüyuyexexeuriva vasata memüva'enienicü. ⁵ Nexeteviyasitüanique 'ipaü netinixatanicü. Ni xevitü 'acatiuyeica xesata timaivetü, yüvetü müti'inüatanicü 'ivamama que memüteyuxaneta. ⁶ Masisü yu'ivamatü xepüyuxaneta, müya xeteyurietü müme yuri memü-cate'erie vahüxie.

⁷ Masiri mexi xeyuxaneta, yemecü xeniütexieca xemaye'axüanicü. Titayari masi xecatavapitüaca hipame, 'axa memüxeyurienicü, titayari masi xecatayutauni xemünavaiyarienicü. ⁸ Peru xeme püta 'axa xecaniyuyurieni. Xecaniyunavatüveni yu'ivamatü.

⁹ Müpaü xecatemate, müme 'axa memüteyurie vahe-sie pücatinaqueni memaye'axüanicü Cacaüyari ti-va'aitüvame mayanicü. Xepücateyu'irüviyaniri. Xüca 'icumaüvani que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, tetexi xüca varayexeiyani, xüca 'icumaüvani xeime 'üyaya cünaya, xüca 'uquitütü 'ucari vahepaü yüaneni, 'uquitütü xüca 'icumaüvani xeime 'uqui, ¹⁰ xüca tinavayani, xüca naime tihive'erieca yuhesie mieme, xüca taveneniri, xüca 'axa 'utaineni hipame vahepaüsita, xüca ticumaüvani hipame tivapini, hesiena pücatinaqueni maye'anicü, Cacaüyari ti'aitüvame mayanicü. ¹¹ Müpaü xe'anenetü xecanihümetücaitüni hipatü. Perusü hicürixüa xecaniu'itiani masi. Xecaniupasieni Cacaüyarisie mieme. Heiserie xecaniupitüarieni, Ti'aitame Quesusi Cürisitusüa xemiemetetütü, tacacaüyari 'iyarieyasie xeteviyatü.

Yuvaiyarisie xe'u'uvatü, visi ticuxaxasivame xequenayeitüa Cacaüyari

¹² Heiserie necanexeiyani nai nemütiyurienenicü, que pemaine. Xasunicü, peru nai netiyurienetü nepüca-pareviyani. Que pemaine, heiserie nepexeiya nai nemütiyurienenicü, peru nepücanevaüriya tixaütü heiserie mexeiyanicü nehepaüsita. ¹³ 'Icuai rayuriepa catini'ayumiemetüni, rayuriepa 'icuaisie catini'ayumiemetünita, que pemaine. Hü, peru Cacaüyari 'uxa'atüni varie canitaxütüamücü rayuriepa 'icuaime. Peru ravaiyari para micumaüvanicü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, mücü püca'ayumieme. Ti'aitamesie mieme püta catini'ayumiemetüni, Ti'aitame tavaiyarisie mieme catini'ayumiemetünita.

¹⁴ Cacaüyari canenucuquetüani Ti'aitame. Catananuc'uitüamücü tameta yütürücarıyacü.

¹⁵ Müpaü xecatamate, xevaiyari Cürisitu mamateya 'ücateya canihücütüni. Mericüte, tita Cürisitu vaiyariyasie mütimieme, ne que netinavairieni Cürisitu, para 'uca tuminicü muyuvitünüa pinieya mürayanicü. Pücatixaü yemecü. ¹⁶ Müpaü xecatamate, que mü'ane 'uca tuminicü muyuvitünüasie mütiviya, yuhamatü xei vaiyari mecanacücani meyuxevitü. Que maine 'utüaricayari, Yuhutatü xei vaiyari mecanacünicuni meyuxevitü. ¹⁷ Masi que mü'ane Ti'aitamesie mütiviya, yuhamatü xei 'iyariyari mecanacücani meyuxevitü.

¹⁸ Xequeneyuta'una capa xe'imayüanicü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna. Naime 'axa que mütiyuriene tevi, pücayusevixima yuvaiyarisie, peraine. Pücatixaü, masi que mü'ane micumaüva que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, mücü püyusevixima yuvaiyarisie. ¹⁹ Müpaü xecatamate, xevaiyari tuqui canihücütüni 'Iyari Mütiyupatasie mieme, xehesie müyecacü. Cacaüyari canixepitüaca mücü 'Iyari. Xeme yücümana xepücaycusiyarima. ²⁰ Xevitü püta 'uyutuacu xepunanaiya. 'Ayumieme yuvaiyarisie visi ticuxaxasivame xequenayeitüa Cacaüyari, yu'iyarisie meta, Cacaüyari mücusiyarieyacü.

Müme memüneneüque memüviqui vahepaüsita

7 Nepütixetaxatüaniqueyu yuxapasie que xemünete'uta'ivaviyaxü. 'Aixüa cani'aneni xüca 'uqui 'uca cacumaüvani. ² Peru rucusixi memüyümüirecü, 'uquisi yuxexuitü yü'ütama mequevarexeiyani, 'ucarita yuxexuitü yücünama mequevarexeiyani. ³ 'Uqui que'ipitüaca yü'üya que müreuevese, yaxeicüata 'uca quetipitüaca yücüna. ⁴ 'Uca heiserie pücahexeiya yuvaiyari hepaüsita, cünaya püta heiserie canexeiyani. Yaxeicüata 'uqui heiserie pücahexeiya yuvaiyari hepaüsita, 'üyaya püta heiserie canexeiyani. ⁵ Xepücatehayeva xeyucumaüvatü, me xeyu'enietü 'esiva xEICÜa xüca yaxeteheutevini, neneviericü xemü'ayumiemetetünicü, tavari xeyuxevitü xe'acüneque, capa Cauyumarie xe'uta'inüatacü, capa xecayüvavenicü xemüteyu'aitüacacü.

⁶ 'Ipaü nepaine xemütemaicacü que xemüte'upitüarie. Netixe'aitüatü nepücahaine. ⁷ Müpaü pünetinaqueniqueyu, xüca yunaitü teüteri nehepaü me'anenique. Masisü Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü yücü catinivapitüaca yuxexuime, xeime 'ipaü, xeimeta müpaü.

⁸ 'Ipaü netinivarutahüave müme memücaneneüque memücaviqui, viyurasixi meta. 'Aixüa caniyümücü xüca nehepaü me'anenetü meyuhayeva. ⁹ Me xüca müpaü mecayüvaveni, meque'utineneüque meque'utiviquieni. Mecuxi queneüqueni, mecuxi queviequieca, capa 'utatanicü.

¹⁰ Peru müme memüneneüque memüviqui, müpaü netiniva'aitüaca, masi ne pücatixaü, Ti'aitame püta müpaü tinivaruta'aitüani, 'uca yücüna pücacu'eirieni.

¹¹ Me xüca 'icu'eirieni, neuyeveca caviquietü

müyuhayevacü, ya neuyeveca hutarieca munuanicü yücünasüa. 'Uquita yü'üya pücacu'eirieni.

¹² Hipameri müpaü netinivarutahüave, Ti'aitame 'asimüca'utayücü 'icü hepaüsita, xevitü ta'ivatütü yü'üya xüca 'avitücüni yuri cati'eriecame, xüca 'üyaya yuvaüriyani hamatüana mucanicü, mücü püca'icu'eirieni yü'üya. ¹³ 'Uca meta yücüna xüca hexeiyani yuri cati'eriecame, xüca cünaya yuvaüriyani hamatüana mucanicü, mücü püca'icu'eirieni yücüna. ¹⁴ 'Uqui yuri mücati'erie canipasieca yü'üyasie tiviyatü. 'Uca yuri mücati'erieta canipasieca ta'ivasie tiviyatü. Mesü xüca müpaü ca'anenique, xenivema mepüca'itiyatücanique, peru müpaü mü'anecü, mecanipasieca Cacaüyarisie miemecü. ¹⁵ Peru que mü'ane yuri mücati'erie xüca 'ieirimücüni yuri ti'eriecame, mecuxi queheyani. Pücaheuevese ta'iva 'uquitütü 'ucatütü hesiena tiviyatü müyuhayevacü xüca müpaü 'aneni. Cacaüyari que mütatiuta'ini, cataniuta'inieni hesiena temüteviyanicü teca'uximatüarietü ta'iyarisie. ¹⁶ 'Uca queri petimate, xüca pe'itavicueisitüani 'acüna. 'Uquita que petimate xüca pe'itavicueisitüani 'a'üya.

¹⁷ Mücü xEICÜari, Ti'aitame que mütiyarupitüa yuxexuime, que me'anenetü 'amemu'uvacai yuxexuitü quepauca Cacaüyari müvaruta'ini, müpaü me'anenetü meque'u'uvani. 'Ipaü netiniva'aitüaca yunaitü memeyutixexeüriva naisarie. ¹⁸ Huriyusixi vaxitequiyacü 'inüasietü xüca 'uta'inierieni, pücaheyetitüani va'inüari. Ca'inüasietü vaxitequiyacü xüca 'uta'inierieni, pücayu'aitani mü'inüaritüaricü. ¹⁹ Sepa mu'inüasie, sepa müca'u'inüasie, xüca yatiscamieni que müti'aita Cacaüyari, mücü xEICÜa caneuyeveca. ²⁰ Yuxexuitü que me'anenetü memuta'inierie, müpaü meteyurietü mequeyuhayeva. ²¹ Vaüriyarica peti'uximayacai quepauca pemuta'inierie. Sepasü pepüca'a'iyaritüaca mücücü. Me xüca peyüveni pemüxü necü, 'aixüa caniyümücü masi. ²² Que mü'ane muta'inierie Ti'aitamesie mütiyivanicü, vaüriyarica ti'uximayatame hücütütü, xünaricame nayani Ti'aitamesie mieme. Müpaüta yaxeicüa, que mü'ane muta'inierie xünitü, 'iya Cürisitusie mieme catini'uximayatametüni. ²³ Xevitü 'uyutuacu xepunanaiya. Te'uximayatametetütü xepüca'acüne teüteri vahesie mieme. ²⁴ Yuxexuitü que me'anenetü memuta'inierie, müpaü meteyurietü mequeyuhayeva Cacaüyarisie meteviyatü. Müpaü nepaine ne'ivama.

²⁵ Müme memücaxuriquitüca vahepaüsita tixaü nepücarexeiya Ti'aitame yatü'aitacu. Peru que nemüticu'eriva netinixetaxatüani müpaü netimaitü, Ti'aitame caneninimayaca neniüqui müseüyenicü. ²⁶ 'Ayumieme 'ipaü 'aixüa 'aneme neni'erieca hicü temü'uximatüaricü, 'aixüa cani'aneni xüca tevi yuhayeva que müti'ane. ²⁷ 'Uca petiuvitütüarie 'acu. Mericüte, pepücaticuvauneni pemü'axünacü. 'Uca petimave 'acu. Pepüca'icüvauni 'uca. ²⁸ Me xüca peneüqueni, 'aixüa cani'aneni, 'axa petiuyurieme pepüca'a'erieca. 'Üimari mücaxuriqui xüca 'utiviquieni, 'aixüa cani'aneni, 'axa tiuyurieme pücayu'erieca. Mücü xEICÜa, müme memüvitütüarie mecani'uximatüaricü-

ni mexi yuvaïyarisie me'u'uva. Ne masi nepü-naqui'acaqueyu xüca xeca'uximatüariecaque.

²⁹ 'Ipaü nepaine ne'ivama, tucari canaye'aximeniri. Mexicuxi, müme memüvaravitücü yü'ütama, yaxecüa müme memücavaravitücü vahepaü meque'aneneni, ³⁰ mümeta memutisuana müme memüca'utisuana vahepaü meque'aneneni, mümeta memüyutemamavie müme memücayutemamavie vahepaü meque'ane-neni, müme memütenanetüve, müme memüca'atüi-yarievave vahepaü meque'aneneni, ³¹ müme memi'us-arüva 'ena cuiepa timieme, yaxecüa müme memü-ca'i'usarüva vahepaü meque'aneneni. 'Icü cuie que mü'ane 'epücareutere.

³² Pünesinaque xemüca'uyarütüacacü vaüca xete-ha'erivatü. Que mü'ane mücareca'üya, Ti'aitamesie timiemecü niyu'iyarütüaca, que mütinaqui'asitüani Ti'aitame. ³³ Que mü'ane müreca'üya cuiepa timiemecü niyu'iyarütüaca, que mütinaqui'asitüani yü'üya. ³⁴ Hutamecü müpaü tinimaica. 'Uca mücarecacüna mücaxuriqui meta niyu'iyarütüaca Ti'aitamesie timiemecü, hesiena mieme müpasienicü yuvaïyarisie yu'iyarisietä. Que mü'ane mürecacüna niyu'iyarütüaca cuiepa timiemecü, que mütinaqui'asitüani yücüna.

³⁵ 'Ipaü netinixutatani xemüpareviyanicü. Nex-eviniyamütü nepüca'utaine. 'Aixüa 'anemecü xemü-masiücünicü que müreuyevese neputaine, Ti'aitamesie mieme xemü'ayumiemetetünicü xecacuhapani-etüvetü.

³⁶ Me xüca 'üimari hexeyani mücaxuriqui, 'aixüa que mücati'ane 'iyurieme xüca yu'erieca, xüca 'e'uteviniri, xüca reuyevaca müpaü mü'anenicü, que mütinaque yaquetiuyurieni. 'Aixüa caniyümücü, meque'utineneüque, 'axa mete'uyurieme mepü-cayu'erieca. ³⁷ Que mü'ane müseire yu'iyarisie, tixaü careuyehuatü, yünü'avetü que mütiyumate, xüca yu'iyarisie müpaü tiyumaica mi'üviyanicü caxuriquime que mü'ane hesüana mümieme, 'aixüa catiniyuriemücü. ³⁸ 'Ayumieme que mü'ane mivitütüa 'üimari mücaxuriqui hesüana mümieme, mücü 'aixüa catiniyuriemücü, que mü'ane müca'ivitütüa masi 'aixüa catiniyuriemücü.

³⁹ Caneuyevaca 'uca yücünasie mütiyivanicü mexi 'ayeyuri 'uqui. Xüca cünaya 'umüni, canixünariemücü. Caniyüvemücü mütiyiquienicü que mütinaque, peru Ti'aitamesie tiviyatü xecüa canitivitümücü. ⁴⁰ Ne que nemüticu'eriva, caniyutemaviecamücü masi xüca mü-paü 'anetü yuhayeva. Müpaüta netinicu'erivani, neta Cacaüyari 'Iyarieya nepexeyä.

Tita tetexi memütemaviyari hepaüsita

8 Tita cacaüyarixi memütemaviyari hepaüsita netinixetaxatüaniqueyu. 'Ipaü tetenimaica, que-name tanaitü tetemate que temütecu'eriva. Peru yatetemaitü que temütecu'eriva, mücücü tecani-hüsieriecuni xecüa. Tetetacanaqui'erietü püta tecani-seiryariecuni masi. ² Tixaütü timaiveme xüca yu'erieca, 'acuxi 'asipücatimaive que müreuyevese yamüti-

maicacü. ³ Masi xüca 'inaqui'erieca Cacaüyari, Cacaü-yari canimaicamücü müya mü'ane.

⁴ Mericüte, 'icuai hepaüsita cacaüyarixi que memütemaviyari, müpaü tepütimate, tete pücaxua ve cuiepa yuri mücacaüyari, xevitü pücaxua ve cacaü-yarütütü. 'Iya yuxevitü 'acaniuveni xecüa cacaü-yarütütü. ⁵ Peru sepa 'amemu'uva müme cacaüyarixi memüte'umamativa taheima cuiepa, cacaüyarixi que memüteyumüire, te'aitamete que memüteyumüire, ⁶ masi tame que temütemate, Cacaüyari caniyuxevini ta'uquiyarütütü. Naitü hesiena canayeneicani, tame hesiena mieme tecani'ayumiemetetüni. Ti'aitameta caniyuxevini Qesusi Cürisitu hücütütü. Naitü tini-unetüarieni 'iya 'inetüacu, tameta teniunexüani 'iya tasi'unetüacu.

⁷ Peru yunaitü 'ipaü mepücatemate. Hipatü 'acuxi mecacanivaratümaiyavaveni, mevamaive'erietü me-manucuneniere. Müme quepaucua memicua'a tete mavarieya, mücü cacaüyari mecana'erivani. Müpaü metecu'erivatü mecaniyuseviximaca yu'iyarisie, memücaseseüye que memüteyumatecü. ⁸ Mericüte, ta'icuai pücatasi'aye'atüani Cacaüyarisüa. Sepa temü-ca'icua'a, yaxecüa tixaü tepücateheuyehüva. Mesü, sepa temicua'a, mücücü tepücapareviya. ⁹ Xequeneyu-cuerivayurieca, capa xevurutiquetamüracü müme memücaseseüye, xetecuatü heiserie que xemüteh-exe-ia. ¹⁰ 'Ecü müpaü xeniu pemütimate, xüca caseüyetü masixeyani mana peticuacame xeime cacaüyari tuquieyasie, que mütiyumate catiuväriyarieni mitic-uanicü tita mütimaviyari mücü cacaüyari. ¹¹ 'Iya mü-caseüye canitatümaiyariemücü masi, 'ecü müpaü pemütimatecü, sepa mü'a'iva, sepa Cürisitu hesiena mieme mumü. ¹² Müpaü 'axa xevayurietü yu'ivama, xevatavayatü müme que memüteyumate, 'axa xecaniyurieca Cürisitu. ¹³ 'Ayumieme xüca 'icuaicü 'uti-quetamüre ne'iva, mecuxi nemüca'iticuani vai neheye-mecü, capa ne'itiquetamüracü ne'iva.

Nü'arütütü heiserie que mürexeyacai

9 Camüsü necatinenü'ave ne. Necatinü'ariecame 'acu. Qesusi necatiuxei Tati'aitüvame. Xeme xecatehüme tita mütiutixuaverixü neticumävacacu ne, Ti'aitamesie netiviyatü. ² Sepa hipatü nü'ariecame memücanesi'eriecaque, xeme xecanenimaica nü'ari que nemütihücü. Ne'inüari xecanihümetüni, xecü-mana catinimasiücünü nü'ari que nemütihücü Ti'aitamesie netiviyatü.

³ 'Ipaü nepaine ne'utaniütü nehiesie mieme, neva'eiy-atü müme memünesixaneta. ⁴ Camüsü, heiserie tecatehexeiyä temütemiquienicü para temütecuanicü temüte'ienicü. ⁵ Heiserie tecatehexeiyä ta'ütama temüvaravitücünicü ta'utüma, 'ivamarixi mehümetüme, que memüteyurie hipatü nü'arisixi, Ti'aitame 'ivamama que memütevaravitücü, Sepaxita que mütiyuriene. ⁶ Ne xecüa Verunave xecüa xüari müpaü tepücatepitüarie, temütehayevacü tete'ivatü. ⁷ Tamüsü, quepaicü cuya payani yuxaüta tiyupitüatü. Quepaicü haraveri muca'iteüta pücaticuani 'icuaxiyari.

Quepaicü va'üviyatü muxasi, varesiyari ca'anu'ieni. ⁸ Tevipaü xeicüa que neticuxata, 'ipaü ne'utaitü. 'Inüari niuquiyari yaxeicüa caraine 'acu. ⁹ Müpaü catine'uca Muisexi 'inüariyaside, Pepüca'isurihüani puixi quepauca mitiquesina türicu mütihenarienicü. Puixisixi vahütü xeicüa que ticuxata Cacaüyari. ¹⁰ Masi tahesie mieme caticuxata. Tahesie mieme yemecü müpaü püraca'utüarie, meuyevesecü cuiesaname mücuiesananenicü yuri ti'erietü mexi ta'icueva, 'uvameta müti'unicü yuri ti'erietü quename 'icuaxiyari hexeiyatü 'ayani. ¹¹ Tame 'iyarisie timieme tecaniuca'eni xehesüa. 'Aixüa catiyüni vaisie timieme xüca te'uca'isanani yaxetatemicuacacu. ¹² Hipame xecanivapitüaca heiserie memexeyanicü xehepaüsita. Tame masi yemecü heiserie tecatehexeiyatü temütemiquienicü.

Peru sepa heiserie temexeyia mücücü, müpaü tepüca'yüa. Naime tepütenevie masi, temüca'inenacacü niuqui 'aixüa manuyüne Cürisitu hepaüsita. ¹³ Müpaü xecatamate, müme tuquita memüte'uximaya, müme tuquita mieme mepütecua'a. Müme müratimavatüre memü'ayumiemetem, mavariya mieme meteniuhapanani. ¹⁴ Ti'aitame yaxeicüa tinivaruta'aitüani müme niuqui 'aixüa manuyüne memücuxata, müme memüte'ivanicü yametecuxatatü. ¹⁵ Ne xeicüa nepücanevaüriya müpaü nemütiyurienenicü. Que nemüti'utüa meta, müpaü nepüca'utaine yanemütimiquienicü. Mecuxi nemümüniqueyu masi. Xevitü yacü ne'utaineme pücanesi'ayeitüani, 'aixüa que nemüticuxata nehepaüsita.

¹⁶ Sepa niuqui 'aixüa manuyüne nemücuxata, masi mücücü nepüca'yüve 'aixüa nemüticuxatanicü nehepaüsita. Vaüriyarica masi netinicuxatani. Xüa 'ui, que nemütinemaicaqueyu, xüca niuqui 'aixüa manuyüne necacuxatanique. ¹⁷ Xüca nenevaüriyanique müpaü nemütiyurienenicü, nepüti'ivaniqueyu. Masi nepuviarie hürütüaricacü, sepa nemücanevaüriyanique. ¹⁸ Querite neti'ivani 'acu. Niuqui 'aixüa manuyüne xüca necuxatani necatinecuetatüatü, mücü canine'ivari-catüni. Netinicuxatamücüni yanecatiyurienetü heiserie que nemürexeyia, niuqui 'aixüa manuyüne necuxatatü.

¹⁹ Sepa nemünenü'ave, yunaime vahesie mieme vaüriyarica neti'uximayatatü nepaneyeitüva, yumüireme masi nemüvarahapanacü. ²⁰ Huriyusixi nevacuxaxatüvatü, nepünehuriyuta, nemüvarahapanacü Huriyusixi. Müme 'inüari niuquiyarisie mepüteviya, 'ayumieme vahepaü ne'aretü nepaneyeitüva nemüvarahapanacü müme 'inüari niuquiyarisie memüteviya, sepa va'inüarisie nemücativiya ne.

²¹ Nuivarite meta mücü 'inüari niuquiyari memümamave nevacuxaxatüvatü, vahepaü ne'aretü nepaneyeitüva, nemüvarahapanacü müme 'inüari niuquiyari memümamave, sepa Cacaüyari hüxie 'inüari nemücamave ne, Cürisitu 'inüariya nehexeiyatü.

²² Müme memücaseseüye nevacuxaxatüvatü, necaseüyetü nepaneyeitüva, nemüvarahapanacü müme memücaseseüye. Yunaime nevacuxaxatüvatü,

naime nenaneyeitüvani xüca 'acu naimecü nevatavicueisitüani hipame. ²³ 'Ipaü naime yanecatinyuriene niuqui 'aixüa manuyünesie mieme, neta nehiesie mieme mütiinaquenicü que maine niuquiyari.

²⁴ Müpaü xecatamate, müme parecu memüte'unanausa, yunaitü metanausame, xevitü xeicüa heixeyatü nayeimücü 'ivaricasie mieme. Yaxeicüata xeme, xequeteneunanausani para xeheixeyatü xemacüneccü. ²⁵ Yunaitü parecu memüte'unanausa mecatenyu'aitüaca naimecü. Müpaü metenyuriica müme muma mütiixainive memühuritüarienicü. Tame masi muma mücatixainive tecanihuritüarienicü. ²⁶ Nesietü que nemütiunanausa, 'aixüa necatinimaica que nemütimie. Que nemütinemiene, 'eca nepücacuvaxüaxime. ²⁷ Masi neviyari nepücvaya. Nepünemaxiuta capa ne'utixani'erivacü ne, netivacuxaxatüvame hipame.

Que mütivacu'imaiyacai capa tetexi mevarayexeyanicü

10 Yaxeicüa ne'ivama, neuyeveca müpaü xemütemaicacü, tatevarima yunaitü mücü haivitürütüa quepauca memü'uvacai, yunaitü mana haramasie quepauca memanucü, ² yunaitü müme yacütütü Muisexisie meteviyatü meniuca'üyarieni haivitürisiesie haramarasie. ³ Yunaitü 'axeicüa 'iyarisie mieme metenicuacaitüni, ⁴ yunaitü 'axeicüa 'iyarisie mieme meteniharecaitüni. 'Iyarisie mieme tete müvaruveiyacai, mücü nivaharütüacaitüni. Mücü tete Cürisitu canihücütücaitüni. ⁵ Sepanetü, Cacaüyari pücanaqui'acai yumüireme vahepaüsita. Macumavesie mecaniutixürüyaniri vacaxarite.

⁶ Mericüsü, mücü 'inüari caniyüni tahesie mieme, capa te'ihive'eriecacü tita 'axa müti'anene, müme memüteyucahive'eriecaipaü. ⁷ Yaxeicüa tetexi xevarayexeyiatü xepüca'acüne, hipame müme vahepaü. Müpaü catine'uca, Teüteri meniucayaxixüani memütecuanicü memüte'ienicü, 'arique menanucu'uni memüteneitüvenicü. ⁸ Yaxeicüata, que mü'ane mücata'üya mücaca'una tepüca'vacumaüvani, hipatü müme que memüte'uyuri. Mevarucumayüaca, meniucuini xei tucarisie, xei teviyari heimana haica miriyari meypaümetü müme. ⁹ Mücü meta, tepücate'i'uxitüaca Ti'aitame te'i'isipatüvetü, hipatü müme que memüte'uyuri. Me'i'isipaca, cuterixi vacü meniutatümaiarieni müme. ¹⁰ Mücü meta, xepücaniuxixieca, yaxeicüa hipatü müme que memüte'uyuri. Me'uniuxixieca, ti'uname nivaruca'una müme.

¹¹ Mericüte, que memü'itüarie müme, 'inüari caniyüni. Yacatinaca'utüarieni que mütiuyü, temü'imaiyarienicü tame, tucari manucatüa maye'acü, taparetü 'ate'u'uvacacu tame. ¹² 'Ayumieme que mü'ane 'a'uveme müyu'erie, mücü queyü'üviyani capa 'acavenicü. ¹³ Teüteri que memüte'isiparie xeicüa xecatani'isiparieca xeme. Cacaüyari masi yacatinicamiene que maine. Mücü pücaxepitüani xemü'isiparienicü que xemücateyüvave. Xe'isipariecacu masi canix-

epitüamücü que xemütevieuca, xepitüatü xemüyü-
vavenicü xete'uca'enivatü.

¹⁴ Ayumieme nenaqui'erima, xequenevuta'una capa
tetexi xevarayexeyanicü. ¹⁵ Temaivavemete nemüti-
vacuxaxatüvapaü, müpaü necatinixecuxaxatüvani
xeme. Yücümana xequeneu'inüata tita nemüraine.

¹⁶ Tecüxi hepaüsita quepaucua 'aixüa temutiyuane Ca-
caüyari hepaüsita, mücü tecüxicü tecatetaxevi Cürisi-
tumatü, yuxuriya que mütiutayeyuri. Pa quepaucua
temititara, mücü pacü tecatetaxevi Cürisitumatü, yu-
vaiyarisie que mütiümierie. ¹⁷ Mücü pa que mütiyuxe-
vi, tameta tamüiretü xei vaiyari tecanihümetüni.
Tanaitü 'axeicüa tenitihapanani xei payarisie mieme.

¹⁸ Mücü meta, müme 'Ixaheri nuivarieyasie memütin-
unuiva xequenivara'erivani. Müme mavari memüte-
cua'a, mecateyuxevi müratimavatüre miemematü.

¹⁹ Mericüte, quesü nehainericü. Tita tete mütimaviyari
tixaütü mütiücücü neraine. Tete cacaüyariyari tixaütü
mütihücücü neraine. ²⁰ Masisüari 'ipaü nenaineni, tita
memütemava nuivarite, cacaüyarixi 'axa memü'anene
vahesie mieme mecatenimavani, que mü'ane yuri ca-
caüyari mücahücüsie mieme. Pücanesinaque xemüyü-
taxevirecü cacaüyarixi 'axa memü'anene vahamatü.

²¹ Xepücayüvave Ti'aitame tecüxieyasie mieme xe-
manu'ieni, mexi xe'enuye'e cacaüyarixi 'axa
memü'anene vatecüsiesie mieme. Xepücayüvave Ti'aita-
me 'icuaiya xemütecua'ni, mexi xetecua'a cacaüyarixi
'axa memü'anene va'icuai. ²² Me, tete'ihaxüatüani
Ti'aitame. Que tetetürücavi tame, Ti'aitame tahepaü
catitürücaüyecacu.

Nai xequeteneyurica Cacaüyari visi müticuxaxasivan- icü

²³ Que pemaine, heiserie tecanexeyani nai
temüteyurienicü, peru nai teteyurietü tepücapare-
viyani. Heiserie tecanexeyani nai temüteyurienicü
'acu, peru nai teteyurietü tepücaseiriyarieni. ²⁴ Mecuxi
yuxexitü mepücatecuvauni yuxaüta 'aixüa
memü'itüarienicü. Mequetecuvauni hipatü püta 'aixüa
memü'itüarienicü.

²⁵ Naitü mütituiya quiecaru hixüapa, mücü xe-
quetenecuaca, tixaü xecayu'iyaritüatü que xemüteyu-
mate. ²⁶ Cuie Ti'aitame pinieya catinihücütüni, naitü
cuiepa mütiyuave catinipinieyatüni.

²⁷ Peru xevitü yuri cati'erietü xüca xe'uta'inieni
xemütecuanicü quiena, xüca xeyuvaüriyani xemuhucü,
nai que xemütemiquieni xequeteneuticua'i, tixaü xe-
cayu'iyaritüatü que xemüteyumate. ²⁸ Peru xevitü xüca
müpaü tixe'utahüaveque, 'Icü tete mavarieya cani-
hücütüni, 'utaitü, mecuxi xepüca'iticuaniqueyu, xe-
he'erivatü que mü'ane yamütxe'utahecüatüa, xe-
he'erivatü que mütiyumate, capa yu'iyaritüanicü.

²⁹ Que xemüteyumate xeme, 'asinepücahaine. 'Iya pü-
ta que mütiyumate nepaine.

Meriüte, peru 'aixüa que tiyüni, xüca nenenü'avetü
nexani'erivani, xevitü müyu'iyaritüacü que mütiyu-
mate. ³⁰ Xüca ne'iticuani pamüpariyusi ne'ipitüatü Ca-
caüyari, titayariri 'axa neticü'hüavarüva ne'icuatü, he-

paüsitana pamüpariyusi nemipitüacü Cacaüyari.

³¹ Mericüsü, sepa xemütecua'a, sepa xemüte'ie, sepa
tita xemüteyurie, nai xequeteneyurica Cacaüyari visi
müticuxaxasivanicü. ³² Xepücavati'ücamüraxüani
Huriyusixi, müme memücahuriyusixi meta, müme
meta memeyutixexeüriva Cacaüyarisüa miemete.

³³ Naimecü necatiniyurieneni memüpareviyanicü yu-
naitü. 'Aixüa nemü'itüarienicü ne, mücücü nepü-
cayüane. Yümüiretü 'aixüa memü'itüarienicü püta
necaniyüaneni, memütaviceisitüarienicü müme.

11 Xenesi'üquetü xequenacüni, neta que nemüti'üque Cürisitu.

'Ucari que memüte'umucuresi

² 'Aixüa nepaine xehepaüsita xemünesiha'erivacü
naimecü, yaxemütecahucü yeiyarisie que nemütixeye-
tuiru. ³ Peru neuyeveca müpaü xemütemaicacü, Cürisi-
tu yunaime 'uquisi canivamu'utüni, 'uquita 'uca can-
imu'uyatüni, Cacaüyari Cürisitu canimu'uyatüni.

⁴ 'Uqui xüca yutanenevieni, xüca ticuxatani, yucu-
mu'ututü, caniyuteviyasitüaca yumu'ucü. ⁵ 'Uca püta
xüca yutanenevieni, xüca ticuxatani, cayucumu'ututü,
caniyuteviyasitüaca yumu'ucü. Yaxeicüa
catiniyüniqeyu xüca yumu'usie yucaxicanique. ⁶ Xüca
cayucumu'utuca 'uca, mecuxi queheycaxicanu. Me
'uca xüca yuteviyani yucaxime, mu'umesetü, queyucu-
mu'utuca masi. ⁷ Pücaheuyevese müyucumu'utucacü
'uqui, Cacaüyari 'üquisicaya mühücücü, hesiena mü-
masiücücü que mü'ane Cacaüyari. 'Ucasie masi cani-
masiücüni que mü'ane 'uqui. ⁸ Sutüapai 'uqui 'ucasie
püca'ayene, 'uca 'uquisie payene püta. ⁹ Mücü meta,
'uqui püca'UNETÜARIE 'ucasie mieme, 'uca 'uquisie
mieme caninetüarieni püta. ¹⁰ Ayumieme caneyeve-
ca 'uca 'inüari manuyecacü yumu'usie, cümana mü-
masiücüni heiserie que mürexeiya, Cacaüyari tupirisix-
imama vara'erivatü. ¹¹ Peru Ti'aitamesie meteviyatü
que memüte'u'ua, 'uca 'apüca'uyeica 'uqui caheuye-
hüatü, 'uquita 'apüca'uyeica 'uca caheuyehüatü. ¹² 'Uca
'uquisie payene 'ana, peru 'uqui 'ucasie püyenuiva.
Naitü masi Cacaüyarisie catinayenexüani.

¹³ Yücümana xequeneu'inüata que xemüteyumate.
'Aixüa ti'ane xüca 'uca nenevieri 'ipitüani Cacaüyari
cayucumu'ututü. ¹⁴ Camü yututuyaricü müpaü xe-
cate'üquitüarie, que müti'tive 'uqui xüca cüpateya
'etütüni, ¹⁵ 'uca püta visi que müti'ane xüca cüpateya
'etütüni. Yücüpa caniumiquieni manuyunacacü. ¹⁶ Me
xüca xevitü niuquixiemücüni, müpaü quetimaica, tame
tepücaheixiya yeiyari müpaü 'aneme, Cacaüyarisüa
miemete memeyutixexeüriva, mümeta mücü yeiyari
mepücahexeiyä.

Que memüte'iseviximacai Ti'aitame 'Icuaiya 'inüariyari

¹⁷ 'Ipaü que nemütixe'aitüa, nepücayüve 'aixüa ne-
mutainenicü xehepaüsita, que xemüteyuyexexeüriva.
'Aixüa xepüca'itüariva yaxeteyuyexexeürivatü, 'axa xe-
cani'itüarica püta. ¹⁸ Mücü meri, que müranuiva, 'axe-
icüa quepaucua xemüyuyexexeüriva, yuhixüata xe-

caniyusanani. Hixüata 'arücamecū müpaü yuri nepüti'erie que müranuiva. ¹⁹ Süricü neuveveca yux-exuime vahesie xemüteviyanicü, xesata mü-masiücünicü müme memühecüasie. ²⁰ 'Axeicüa quepaucua xemüyuyexexeüriva que xemütecua'a, Ti'aitame 'Icuaia pücahücü. ²¹ Yuxexütü xecaniyumexütüaca, yu'icuai xe'ahapatü, quepaucua xemütecua'a. Xevitü neuhacamücün, xevitüta nitaveca. ²² Cari quite xepücatehexeia xemütecuanicü xemüte'ienicü. Masicutaxi xetevateviyasitüa müme tix-aü memücatehexeia, xevaxani'erietü müme memüyuyexexeüriva Cacaüyarisüa miemete. Queri netixetahüave. 'Aixüa netiutaineni xehepaüsita 'acu. 'Ipaü que xemüteyurie, 'aixüa nepüca'utaineni xehepaüsita.

Ti'aitame 'Icuaia que müti'aisie 'inüariyari
(Mateu 26:26-29; Maricuxi 14:22-25; Rucaxi 22:14-20)

²³ Que nemütixeyetuiri, neta necaniyetuiriarieni Ti'aitamesüa mieme. Müpaü tiniuyüni. Mücü tücarisie quepaucua müyetuiyaniquecai, Ti'aitame Quesusi pa nanucu'üni. ²⁴ Pamüpariyusi 'ipitüaca Cacaüyari, canititara pa, müpaü 'utaitü, 'Icü nevaiyari canihücütüni. Xehesie canimietüni. 'Ipaü xequeteneyurieca xemünesiha'erivanicü ne. ²⁵ Yaxeicüata tiniuyurieni tecüxi 'anucuhanatü mete'ucuacu, müpaü 'utaitü, 'Icü tecüxita mieme türatu mühecua canihücütüni. Nexuriyacü caniseiriyariemücü. Quepaucua xemi'ieca, 'ipaü xequeteneyurieca xemünesiha'erivanicü. ²⁶ Quepaucua 'icü pa xemuticua'ani, 'icü tecüxi quepaucua xemanuye'eni, xecatenihecüatacacuni que mütiümü Ti'aitame, mexi canuave.

Que mütiyüni xüca 'iticuani Ti'aitame 'Icuaia, 'iyarieya yaca'anecacu

²⁷ 'Ayumieme que mü'ane 'icü pa müticuani 'icü tecüxi manu'ieni, hesiena catinaquecacu 'iyarieya que müti'ane, hesiena pürahüiyani miseviximacü Ti'aitame vaiyarieya xuriyaya. ²⁸ Tevi queyu'inüatani. Müpaü tiyurienetü, 'icü pa quehecua, 'icü tecüxita mieme que'anuye'eni. ²⁹ Mesü, ticua'atü 'ienetü xüca heiseriemecü catimaica tita vaiyarieya müti'hücü, yuhesie rahüpatü catinacuacamücü cani'iecamücü. ³⁰ Müpaü xemüteyuriecü, 'ayumieme xeneuveraranini yumüretü xeme, xetenicucuyeni, yuvaücavatü meneucusu. ³¹ Xüca tacümana teta'inüataque, tatacuri tepücapitüarieniqueyu. ³² Peru Ti'aitame quepaucua mütasita'inüata, teteni'üquitüarieca 'uximatüaricacü, capa te'anutaxüriyanicü cuiepa memütama vahamatü.

³³ 'Ayumieme ne'ivama, quepaucua xemüyuxeürie xetecuanique, xequeneyucuevieca. ³⁴ Xüca heuhacamücün, yuquita quetiucuan, capa xe'u'inüasienicü xeyucuxeürieme. Hipatü müreyeveve 'aixüa netiyuriemücü quepaucua nemunuani.

'Iyarisie timieme que temüte'umiquiva

12 Ne'ivama, neuveveca 'ipaü xemütemaicacü tita 'Iyarisie mütimieme hepaüsita. ² Xeme müpaü xecatenimaica que müti'anecai quepaucua xemünuiv-aritetücai xeicüa. Xecanicuhapanietüvecaitüni tetexi memücaniuvave vahesüa, que xemütecühüavarüvacai. ³ 'Ayumieme 'ipaü netinixetahecüatüaniquyeu, tevi xüca müpaü 'utayüni, Quesusi 'axa queticuxaxasivani, 'utaitü, mücü Cacaüyari 'Iyarieyasie tiviyatü püca'utaine. Mücü meta, tevi xüca müpaü 'utayüni, Quesusi catini'aitametüni, 'utaitü, 'Iyari Mütiyupatasie tiviyatü xeicüa caniyüveni müpaü mütayüni.

⁴ Yücü tepüte'umiquiva, 'Iyari yuxevicacu. ⁵ Yücü tepüte'uhütüariva, Ti'aitame yuxevicacu. ⁶ Yücü tepütecuyitüariva, Cacaüyari yuxevicacu. Mücü canihücütüni que mü'ane yunaime müvacuyitüva naimecü. ⁷ Taxeuime tahesie, 'Iyari masiücütü canayeitüarivani, 'aixüa temü'titüarienicü tanaitü. ⁸ Xevitü canipitüarieca mütanünicü timaivemepaü, 'Iyari yatipitüacacu. Xevitüta canipitüarieca mayeniüvenicü vaüca timaitü, mücütütü 'Iyari yuxevitü que mütipitüa. ⁹ Xevitüta canipitüarieca yuri müti'eriecacü, mücü 'Iyarisie tiviyatü. Xevitüta canipitüarieca müvaranayexürüvanicü tecuicucate, mücü 'Iyari müyuxevisie tiviyatü. ¹⁰ Xevitüta canipitüarieca türücaüyemecü yamütiyurienenicü, xevitüta müticuxatanicü, xevitüta müval'inüatanicü 'iyarite, xüca 'aixüa me'aneneni me xüca 'axa me'aneneni. Xevitüta 'aiteüya vevietü mütanünicü canipitüarieca, xevitüta mütihecüatanicü que müticuxaxasiva 'aiteüya veviecacu. ¹¹ Mücü 'Iyari yuxevitü canihücütüni que mü'ane müvacuyitüva yunaime. Yücü catinivapitüaca yuxexuime, que mütiyuvaüriya.

Xei vaiyari tecanacüne tanaitü

¹² Yaxeicüa tavaiyari caniyuxeveni, tamamate ta'ücate tatenite naitü timüirecacu. Naitü tavaiyarisie timieme timüirecacu müyuxevipaü vaiyari, müpaüta cani'aneni Cürisitu. ¹³ 'Iyari müyuxeve que mütatitaxeviriyaxü, xei vaiyari tecanacüne quepaucua temuca'üyarie, sepa Huriyusixi Cüriyecusixi temühüme, sepa vaüriyarica temüte'uximaya, sepa temütanü'a. Tanaitü tecaniuhatuiyarieni, 'Iyari müyuxeve tahesie mieme mütayeuriacü.

¹⁴ Mücü meta, ravaiyari xei mamayari xei 'ücyari pücahücü. Pümüire püta. ¹⁵ Ra'üca xüca müpaü hainenique, Ne ramama nemücahücücü, 'ayumieme ravaiyarisie nepücamieme, ravaiyarisie camiemetütü püca'ayaniqueyu, müpaü 'utayüca xeicüa. ¹⁶ Ranaca xüca müpaü hainenique, Ne rahüxie nemücahücücü, 'ayumieme ravaiyarisie nepücamieme, ravaiyarisie camiemetütü püca'ayaniqueyu, müpaü 'utayüca xeicüa. ¹⁷ Ravaiyari naitü xüca hüxitünique, queti'enaniqueyu. Naitü xüca nacatüanique, queri reu'ücueniqueyu. ¹⁸ Peru hicü Cacaüyari ravaiyarisie canicayasa xexuime que müti'anaque. ¹⁹ Me naitü xüca

xei paüriyaritüni que, queri tihücütüni queyu ravaiyari.
²⁰ Masi pümüire, peru ravaiyari caniyuxeveni.

²¹ Rahüxie pücaýüve müpaü mütitahüave ramama, Nepücawasiheuyehüva, 'utaitü. Yaxeicüata ramu'u pücaýüve müpaü mütitahüave ra'ücate, Nepücaxeheuyehüva, 'utaitü. ²² Masi tita catitürücavime temüte'erie, mücü yemecü tepeuyehüva. ²³ Tavaiyarisie timieme, tita 'aixüa cati'eneneme temüxata, mücü tecaniquemaritüaca masi. Tavaiyarisie tita visi mücatixeyarie, visi 'anenetü masi canayeitüarivani, ²⁴ tita visi mütixeyarie müpaü mücareuyevsecü. Masi Cacaýyari nitaxeviriyani tavaiyari, 'aixüa 'iyurienetü masi tita tixaü müreyehüva, ²⁵ tavaiyari capa hixüata saninicü, masi tita tavaiyarisie mütimieme 'axeicüa mütiyü'üviyanicü naitü. ²⁶ Xei paüriyari xüca ticuyeni, naitü hamatüana tinicyecamücü. Xei paüriyari xüca visi 'u'itüarieni, naitü hamatüana niyutemaviecamücü.

²⁷ Xemerü Cürisitu vaiyariya xecanihümetüni. Yuxexuitü vaiyariyasie timieme xei paüriyari xecanihümetüni, que xemüte'upitüarie. ²⁸ Müme memeyutixexeüriva, hipame canivarucayasa Cacaýyari nü'arisiximeri, 'arique texaxatamete, 'arique te'üquitamete, 'anarique müme türücaýyemecü memüteyurie, 'arique müme memütemiquiva memüvaranayexürüvanicü tecuicucate, teparevivamete meta, te'aitamete, mümeta 'aiteüya memüvevie. ²⁹ Yunaitü nü'arisixi que metehüme. Yunaitü texaxatamete que metehüme. Yunaitü te'üquitamete que metehüme. Yunaitü türücaýyemecü que meteyurie. ³⁰ Yunaitü que metemiquiva memüvaranayexürüvanicü tecuicucate. Yunaitü 'aiteüya que metevevie. Yunaitü que mete'ihecüata tita müticuxaxasiva 'aiteüya veviecacu. ³¹ Xequeneyuvaüriyani 'aixüa 'aneneme masi xemütemiquienicü. 'Acuxi huye yemecü 'aixüa mü'ane necanixetahecüatüamücü.

Cuini mieme que müreyeveve mütiyucanaqui'eriecacü

13 Xüca 'aiteüya nevevienique que memüteniuvave teüteri Cacaýyari tupirisiximama yunaitü, peru xüca necatinecanaqui'eriecaque, tepüa mucuyuanepaü necanayaniqueyu, tirinari mutatirürücapaü. ² Xüca netiumiquienique nemüticuxatanicü, xüca netimaicaque naime que müti'avie, naime meta que mütimasiücü, naimecü yuri neti'erietü xüca neyüvenique yemurite nemüvatayuitüanicü, peru xüca necatinecanaqui'eriecaque, tixaütü nepücati-hücütüni queyu. ³ Xüca nepini naime netivaminique hipame, xüca neneyetuanique nevaiyari mütatariyenicü, peru xüca necatinecanaqui'eriecaque, tixaütü nepücara'ivaqueyu.

⁴ Tiyucanaqui'erietü 'ecatineutevini caha'atü. 'Aixüa catiniuca'iyarini tiyucanaqui'erietü, pücayumexütüa hipame vahepaüsita vara'ivamütü. Tiyucanaqui'erietü pücatiyucatave'erie, püca'utahüsierie. ⁵ Yapücatiyuriene que mütiyuteviyasitüa. Pücaticuvaune tita yuhesie mütimieme xEICÜA, pücayhaxüatüa, 'axa müti'anene pücara'eriva. ⁶ Pücajutemavie

yametyuriecacu hipatü que mücatiheiserie, masi tita yuri müraine hepaüsita caniyutemavieca. ⁷ Nai tininevieca, naimecü yuri catini'erieca, naimecü canita'icuevani yuri ti'erietü, naimecü catiniuca'enivani.

⁸ Que mütiyucanaqui'erie, hasuacua pücatapare. Que temütecuxata, mücü canitaparimücü. 'Aiteüya que temütevevie, mücü pücaheuyeveca. Que temütemaivave, mücüta canitaparimücü. ⁹ Xei taparie xEICÜA tecanimaica, xei taparie xEICÜA tetenicuxatani. ¹⁰ Quepaucua munuani que mü'ane tixaütü mücareuyehüva, tita xei tapariesie mütimieme catinitaparimücü.

¹¹ Quepaucua nemünunusitücai, nununsipaü netinicuxatacaitüni, nununsipaü netininemaicaitüni, nununsipaü netinicu'erivacaitüni. Quepaucua 'uqui nematüa, netiniuhayeva nununsipaü neyüanetü. ¹² CahECÜACAMECÜ tecanineniereni hicü, que mü'ane xicüri mayeyüvisie mücanierepaü. 'Anari tahüxie teniutineniericuni püta. Xei tapariecü netinimaica hicü, 'anari püta netinitimaimücü, yaxeicüa 'iya münesimatepaü. ¹³ Mericüsü, yuri que temüte'erie, que temüteta'icueva, que temütetacanaqui'erie, mücü haicatü 'ecatineuterimücü. Que temütetacanaqui'erie, mücü masi caneyeveca.

'Aiteüya que memüteveviecai

14 Xequeneyumexütüaca xemüteyucanaqui'eriecacü. Mücü meta, xequeneyuvaüriyani 'Iyarisie timieme xemütehexeyanicü, peru masi yemecü xequeneyuvaüriyani xemütecuxatanicü.

² Que mü'ane 'aiteüya müvevie, mücü pücavatahüave teüteri. Nitahüave Cacaýyari püta. Tevi püca'lenie, catinicuxatani tita müti'avie 'Iyari 'icuyuitüvacacu.

³ Que mü'ane mütixaxatame, mücü masi canivarutahüaveni teüteri, vaseiriyatü vatuicatü vanütüatü.

⁴ Que mü'ane 'aiteüya müvevie, mücü niyuseiriyani yuxaüta, peru que mü'ane müticuxata, mücü niva-seiriyani müme memüyuyexexeüriva.

⁵ Caneninaqueni yunaitü 'aiteüya xemüveviecü, peru pünesinaqueniequeyu masisü xüca xetecuxatanique. Que mü'ane müticuxata 'aixüa caniyüaneni, que mü'ane 'aiteüya müvevie 'aixüa cayüanecacu hepaüna, me xüca xevitü tihecüatani que mutaine xEICÜA, 'aixüa caniyüaneni, müme memüyuyexexeüriva memüseiriyarienicü. ⁶ Hicüri ne'ivama, xüca xehesüa nenuaniqua 'aiteüya nevevietü, tita netixepitüaniqueyu, me xüca nexetahüavenique netihECÜATATÜ tita müti'aviesiecai, xüca ne'ayeniuvaniqua, xüca neticuxatanique, xüca neti'üquitaniqua xEICÜA mücücü tixaü nepütixepitüaniqueyu.

⁷ Tamüsü, tita mücarayeyuri caniniuveni cürautatütü canarütütü. Xüca 'aixüa catipünarieca, que timasiücünü tita müticürautasieni tita müticanarisieni. ⁸ Cuxineta xüca hüsierieca cahecüaca, quepai püyucuha'arütüani cuya. ⁹ Xemerita yaxeicüa, yunenicü xüca niuqui 'aixüa mühecüa xeca'utiniucani, que timasiücünü que xemutiyuane. 'Ecapa xEICÜA xeputiniucani. ¹⁰ Xüari teüteri vaniuqui canimüireni 'ena cuiepa. Yuxexuitü yuni-

uquicü me'utiniutü mecani'enierieca. ¹¹ Masi xüca 'asinecatimaica que mutaine niucame, yacü xEICÜA tiri-urücame necani'eriecamücü niucame, mücüta yaxEICÜA canetini'eriecamücü ne. ¹² Xemeta xeyuvaüriyatü xemüteheixeyanicü tita 'Iyarisie mütimieme, xequetenecuvava cuini mieme xemüvaseiriyanicü müme memüuyexexeüriva.

¹³ 'Ayumieme que mü'ane 'aiteüya müvevie, queyutanenevieni müyuecütanicü que mutaine. ¹⁴ Xüca nenetanenevieni 'aiteüya nevevietü, ne'iyaricü nepünenenevie, peru tixaü pücatiutixuxuavere que nemütinemat. ¹⁵ Qesü yüni. Ne'iyaricü nepünenenevieca, peru yanetinematü que nemutaine, müpaüta netinineneneviecamücü. Ne'iyaricü nenitacuicamücü, peru yanetinematü que nemutaine, müpaüta nenitacuicamücü. ¹⁶ Camüsü xüca 'a'iyaricü xEICÜA 'aixüa pehaneni Cacaüyari hepaüsita, 'iya vana muca 'enamate memateisie, quepaüricü müpaü paineni, Caniyuritüni niuqui, 'utaitü, quepaucua 'ecü pamüpariyusi pemütayüni. 'Asipücatimate que pemutaine. ¹⁷ 'Ecü 'aixüa 'anemecü pamüpariyusi pe'ipitüacacua Cacaüyari, 'iya püta pücaseiriyarie mücücü. ¹⁸ Ne pamüpariyusi necanipitüaca Cacaüyari, cuini mieme nemüyüvecü 'aiteüya nemüvevie, nexeha'ivatü xeme yunaime. ¹⁹ Peru xEÜRIPA necaninevaüriyani masi 'auxüme niuquiyari nemütaniunicü yanetinematü que nemutaine, nemütiva'üquitüanicü hipame, sepa tamamata miriyari niuquiyari nemücataniunicü 'aiteüya nevevietü.

²⁰ Ne'ivama, türi vahepaü xepücateyumaica. 'Aixüa cani'aneni xüca türi vahepaü 'asixecatemaica tita 'axa müti'ane hepaüsita, peru xequenaye'axüa püta que xemüteyumate. ²¹ 'Inüari niuquiyarisie müpaü catine'uca, Nenivatahüavimücü 'icü teüteri, hipatü yücü memütiniuca yametevacuxaxatüvacacu. Müme vaniuqui yücü mü'anene, vatenicü nenitayümücü. Sepa müpaü nemütiyurieni mepücauyvaüriyani memünesi'enienicü, canaineni Ti'aitame. ²² 'Ayumieme 'aiteüya 'inüari pücahücü müme yuri memüte'erie vahesie mieme. Müme yuri memücate'erie püta vahesie mieme cani'inüaritüni. Tixaxatame niuquieya 'inüari pücahücü müme yuri memücate'erie vahesie mieme. Müme yuri memüte'erie püta vahesie mieme cani'ayumiemetüni. ²³ Hicü 'axeicüa xüca meyucuxeürieni yunaitü memüuyexexeüriva, yunaitü 'aiteüya mevevietü, xüca mana meheutahaxüani hipatü 'enamate ya yuri memücate'erie, cari müpaü mecanitiyuacuni, que name xecayumate xeme. ²⁴ Me xüca yunaitü metecuxatani püta, xüca mana heutahani 'enametütü ya yuri cati'erietü, yunaitü menitahecüatacuni que mütiuyuri, yunaitü meni'inüatacuni. ²⁵ Tita müti'aviesiecai 'iyarieyasie masiücütü nayeimücü. Müpaü tiu'ename, 'utihüximaqueme, nenevieri canipitüamücü Cacaüyari, müpaü 'utaitü, Yuricü Cacaüyari xehesie catiniviyani.

Naitü heiseriemecü quetiuyüni

²⁶ Queteri 'aneni ne'ivama. Quepaucua xemüyucuxexeüriva, yuxexütü masi cuicari xecanexeyani, ya

'üquitüarica, ya xecaniha'arisieca xemütehecütanicü tita xemüte'uxeisitüarie, ya 'aiteüya xemüvevienicü, ya xemütehecütanicü tita müticuxaxasiva 'aiteüya veviecacu. ²⁷ Naitü masi quetiuyüni xemüseiriyarienicü. Xüca 'aiteüya vevimücüni, yuhutatü xEICÜA yuhaicatü nusu, xevitü meri, xevitüta 'arique, müpaü mequeteyurieni. Xevitüta que'ihécütatani vaniuqui. ²⁸ Me xüca 'uca'ayecani que mü'ane mütihecütatani 'aiteüya veviecacu, niucame cayuvatü que'umaca xEÜRIPA. Mecuxi queyutaxatüani yücümana, quetitaxatüani Cacaüyari. ²⁹ Texaxatamete yuhutatü ya yuhaicatü mequetecuxatani, hipatü meque'inüatani tita memüte'utiya. ³⁰ Xüca xevitü mana 'acaitü tixaütü tiupitüarieni mütihecütanicü, que mü'ane müticuxata quetiuhayeva. ³¹ Xecaniyüvaveni xemütecuxatanicü yuxexütü, xevitü meri, xevitüta 'arique, memüteyü'üquitüanicü yunaitü, memütuicarienicü yunaitü. ³² Texaxatamete yu'iyari mecani'aitüaca, ³³ Cacaüyari tiyuxamuriececa mücahüccü, cayuvatü tiyupitüvame mühüccü püta.

Que memüteyurie naisarie haque Cacaüyari teüteri-mama memeyutixexeüriva, ³⁴ cayuvatü meque'umaca 'ucari xEÜRIPA. Mepücapitüariva memütiniunicü. Mequete'aitüarieca masi, yaxEICÜA 'inüari niuquiyarita mainepaü. ³⁵ Xüca tixaütü meteyü'üquitüacuni, yücü-nama mequevacu'ivaviyani yuquita. 'Aixüa püca'ane xüca 'uca 'utaniuni xEÜRIPA.

³⁶ Mesü, xehesüa xEICÜA que rayene Cacaüyari niuquieya. Xehesüa xEICÜA quetinua. ³⁷ Xüca tixaxatame yu'erieca, 'iyari hexeyame xüca yu'erieca, müpaü quetimaica, tita nemütixe'utüirrie, mücü Ti'aitame 'aitüaricaya canihüccütüni. ³⁸ Me tevi xüca müpaü catimaica, mücüta pücamarivani.

³⁹ 'Ayumieme ne'ivama, xequeneyumexütüaca xemütecuxatanicü, peru xecavanenatü 'aiteüya memüvevienicü. ⁴⁰ Naitü heiseriemecü quetiuyüni, xevitü meri, xevitüta 'arique.

Cürisitu que müranuquetüarie 'umierieca

15 Ne'ivama, necanixetahecüasitüiyamücü niuqui 'aixüa manuyüne, que nemütixecuxaxatüvacai. Xecanitanaqui'erieni mücü niuqui, hesiena xeteviyatü xecaniuti'uni. ² Xüca cui xe'eyexeyani tita nemütixecuxaxatüvacai, mücü niuquicü xecanitavicueisitüarieximeni, me yacü xEICÜA xüca yuri xete'uta'erieni.

³ Ne necanixeyetuirieni tita masi müreyevese, que nemütietuiriyarie neta, quename Cürisitu 'umü tame 'axa temüte'uyuricü, 'utüaricate mainepaü, ⁴ quename 'ucateuque, quename 'anucuquetüarie hairieca tucari 'aye'acu, 'utüaricate mainepaü, ⁵ quename Sepaxi 'ixei, 'arique Tamamata Heimana Yuhutatü me'ixei. ⁶ 'Arique 'auxüme sientuyari heimana yameyupaümetü mecanixeyia 'axeicüa 'ivamarixi. Yümüretü müme 'ameniu'uvani hicüque, hipatüri meneucusuri. ⁷ 'Arique Cacuva nixeyia, 'ariqueta nü'arisixi yunaitü menixeyia.

⁸ 'Imatüriea neta necanixeyia, que mü'ane 'axa 'anetü mutinuivaxüpaü ne'anetü. ⁹ Nü'arisixi vasata necani'imatüremetüni ne, 'aixüa nepücatiua'iyari ne-

hesie mütinaquenicü nü'ariecame nemütaterü-variencü, nemüvareutaveiyaxüacaicü müme memeyu-tixexeüriva Cacaüyarisüa miemete. ¹⁰ Peru Cacaüyari 'aixüa mütiuca'iyaricü, 'ayumieme müpaü necani'neni que nemü'ane. Yacü xEICÜA püca'uyü, 'aixüa que mütiuca'iyaricai nehiesie mieme. Ne masi cuini mieme necatini'uximayaca, müme yunaitü que memücate'uximayatave. Peru ne nepücahücü que mü'ane müpaü mütiyuriene. Cacaüyari püta 'aixüa tiuca'iyaritü nehamatü yacatini'uximayaca. ¹¹ Mericüte, sepa ne, sepa müme, müpaü tetenihecüatani, xemeta müpaü yuri xeteniuta'erieni.

Müquite que memüte'anucu'uni

¹² Cürisitu xüca cuxaxasivani müquite vasata manu-cuquetüarie, que me'utiyuane xeme hipatü, quename vanü, müquite meca'anucu'uni. ¹³ Müquite xüca meca'anucu'uni, Cürisituta püca'anucuquetüarie. ¹⁴ Mericüte, xüca Cürisitu ca'anucuquetüarieni, xüanacüa canayani tita temütehecüata, xüanacüa yuri xecateniuta'erieni. ¹⁵ Xüca müquite meca'anucu'uni, canimasiücüni que temüte'itava tameta, 'axa temütehecüatacü Cacaüyari hepaüsita, quename henuc-quetüa Cürisitu te'utiyaatü, 'iya cahenucquetüacu, xüca müpaü 'neni. ¹⁶ Mericüsü, müquite xüca meca'anucu'uni, Cürisitu püca'anucuquetüarieveta. ¹⁷ Xüca Cürisitu ca'anucuquetüarieni, xüanacüa yuri xeteniuta'erieni, tita 'axa xemüteyuriecäisä xeteniviyani cuxi. ¹⁸ Mücü meta, müme memecusixüa Cürisitusie meteviyatü, müme meniutatümaiarieniri. ¹⁹ 'Uva mexi te'ayeyuyuri, xüca yuri tete'ericaqueyu Cürisitusie teta'icuevatü xEICÜA, yunaime teüteri vasa-ta tame masi neuyevecaqueyu temünenimayasienicü. ²⁰ Peru müpaü püca'ane. Cürisitu cananucu-quetüarieniri müquite vasata, müme memecusixüa vamatüari hücütütü. ²¹ Tevi que mütiuyuri, tame tenitacucuvani. Yaxeicüata xevitü tevi que mütiuyuri, mecananucu'uicuni müquite. ²² 'Aranisä meteviyatü yunaitü que memütetacucuve, müpaürita Cürisitusie meteviyatü yunaitü mecananutanieritüarienecuni, ²³ yuxexuitü que mütivarunaquixü. Cürisitu vamatüaritütü cananucuqueniri. 'Ariqueta müme Cürisitusüa memümiemete mecananucu'uicuni quepaucua munuani. ²⁴ 'Arique naitü catinitaparimücü, quepaucua Cürisitu müyuyetüani que müti'aita, 'uquiyarieya müti'aitanicü Cacaüyaritütü. Yacatiniyetüiriemücü vaca'uname yunaitü memüte'aita, yunaitü heiserie memexeiya türücaräya memexeiya. ²⁵ Caneuyeveca mücü müti'aitanicü mexi vara'iva yunaime memi'uxie. ²⁶ 'Imatürieca que mürayu'ivani, catanitaxünamücü temücatacucuvanicüri. ²⁷ Naime caniucaayasa 'iya mi'aitüacacü, que maine 'utüarica. Quepaucua müpaü maine, naitü caniucayasarieni 'utaitü, canahecüaca müca'ixatacü que mü'ane micayasaxü naime, Cürisitu mi'aitüacacü. ²⁸ Quepaucua mücü mi'aitüaca naime, 'anari mücüta yücümana niyuyetüamücü, 'uquiyarieya püta mi'aitüacacü, 'uquiyarieya naime mucayasaxücü

nu'aya mi'aitüacacü. 'Ana Cacaüyari naitü cati-nayeimücü yunaime vahesie mieme.

²⁹ Mesü xüca müpaü ca'neni, que meteyurieni müme memuca'üyarie müquite vahesie mieme. Xüca yemecü müquite meca'anucu'uitüarieni, titayari vahesie mieme mete'uca'üyarie.

³⁰ Tameta titayari tetecueriva'a tucaricü. ³¹ Tucaricü 'esivatücacu necanicumemierivani tüma. 'Ipaü nepaine 'aixüa nemutainecü xehepaüsita ne'ivama, que nemütinetemavie nexeha'erivatü Cürisitu Quesusi mü-tati'aitüvamesie nemütiviyaacü. ³² Teüteri que memüteniniuqui, 'Epesusie xüca ne yeutari vahamatü tetacuitüvecaitüni, titasü nera'iva. Müquite xüca meca'anucu'uitüarieni, cümü mecuxi temütecuanä temüte'ieni, 'uxa'a temücuini.

³³ Xepücate'irüviyaräni. Vanütü 'axa 'anenemete, caniseviximamücü yeiya 'aixüa mü'ane. ³⁴ Xequenanu-tahütüvani heiseriemecü que müreyeveve. 'Axa xepü-cateyurieca. Hipatü 'asimepücatemate Cacaüyari hepaüsita. 'Ipaü nepaine nexeteviyasitüanique.

Quepaü me'anenetü mepanucu'uni

³⁵ Perusü xüari müpaü paineni xevitü, Quepaü mete'anucu'uitüarieni müquite. Que 'anecacu vavaiyari mepaye'axüani. ³⁶ Cari 'asipepücatimate müpaü pe-haitü. Tita pemütiuca'e, mücü xüca ca'umüni, pü-ca'anutanieritüarieni. ³⁷ Mücü meta, tita pemütiuca'e, tita mütitineicapü 'aneme pepüca'uca'e. 'Imüari mü-mave xEICÜA peniuca'eni, türicu 'imüariyari ya xeime 'imüariyari. ³⁸ Cacaüyari caniquemaritüaca que müti-naque, yücü tiquemaritüatü xexuime 'imüari que mü'anene. ³⁹ Naitü vai yaxeicüa püca'anene. Teüteri vavaiyari püxevitü, vatevama vavaiyari yücü pü'anene, quesüte vavaiyari yücü pü'anene, viquixi vavaiyari yücü pü'anene. ⁴⁰ Taheima miemete, cuiëpa miemete, yunaitü yücü mecani'aneneni. Taheima mieme visi pü'anene, cuiëpa mieme visi 'anenetü yücü pü'anene. ⁴¹ Tau visi cani'neni, mesata visi pü'ane yücü 'anetü, xuravesixita visi mepü'anene yücü me'anenetü. Xu-ravesixi yuxexuitü visi me'anenetü yücü mecani'aneneni. ⁴² Müpaürita catiniyümücü quepaucua müquite memanucu'uitüarieni. Tita tipünirümetü mütiuca'esi, mücü catipünivetü catinanucuquetüariemücü. ⁴³ Tita 'axa ticühüavarüvatü mütiuca'esi, mücü visi 'anetü cananucuquetüariemücü. Tita catürücaüyetü mütiuca'esi, mücü türücaüyetü cananucuquetüariemücü. ⁴⁴ Vaitütü tita mütiuca'esi, mücü 'iyarisie miemetütü cananucuquetüariemücü. Xüca ravaiyari xuaveni vai xEICÜA hücütütü, ravaiyari canixuavenita 'iyarisie miemetütü.

⁴⁵ Müpaü catine'uca, Mexüacame tevi, 'Arani mütitë-vacai, tiyumaitü 'ayeyuritü canayani. Mücü 'imatüreme 'Arani püta, 'iyari tucari tiyupitüvame canayani. ⁴⁶ Peru tevi 'iyarisie mieme pücahexeiya meri. Vai xEICÜA canexeiyani meri, 'arique 'iyarisie mieme canexeiya-camücü. ⁴⁷ Mexüacame tevi cuiëpa canimemetü-caitüni, cuiëcü mutaveviya. 'Imatüreme tevi taheima püta canimemetüni. ⁴⁸ Que mü'ane mücü cuiëcü mu-

taveviya, müpaüta mecani'aneneni cuiepa miemete. Que mü'ane mücü taheima mümieme, müpaüta mecani'aneneni taheima miemete. ⁴⁹ Que temüte'u'uvacai mücü cuiecü mutaveviyapaü tequemarütüarietü, yaxecüa 'atecaniu'uvacuni 'iya taheima mümiemepaü tequemarütüarietü.

⁵⁰ 'Ipaü nepaine ne'ivama, tita müтивai mütxuriya, mücü pücaüveni heixeyatü mayanicü tita Cacaüyari müra'aita. Tita mütipünive pücaüveni heixeyatü mayanicü tita mücatipünive. ⁵¹ Camü netinixetahecüasitüiyamücü tita müti'aviesiecai. Tanaitü tepücaheucusu, peru tanaitü tecanipasiecuni ⁵² yapaucua, xei cüpiyaricü, 'imatürieca cuxineta tahüsierieyu. Canitahüsieriemücü, müquite mecananucu'uitüariēcuni mecaticipünivavetü, tameta tecanipasiecuni. ⁵³ Caneuveveca 'icü mütipünive menacatüni tita mücatipünive, 'icü mumüxime menacatüni tita mücatimüve peuyevese. ⁵⁴ 'Anari, quepaucua 'icü mütipünive menacatüni tita mücatipünive, quepaucua 'icü mumüxime menacatüni tita mücatimüve, 'ana canaye'amücü mücü niuqui müpaü müre'uxa, Tacucuyame canitaxütüarieni 'a'ivarieca.

⁵⁵ Haqueva pepüra'iva, 'ecü pemütasicuicai 'acu. Haqueva pepütasiheseni, 'ecü pemütasicuicai 'acu. ⁵⁶ 'Axa temüteyuricü tenicuseivani tecuitü. 'Inüari niuquiyari canitürüariyani tita 'axa temüteyurie. ⁵⁷ Pamüpariyusi tecanipitüaca Cacaüyari, mücü mütasipitüacü temüte'ata'ivanicü, Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu tasipareviecacu.

⁵⁸ 'Ayumieme ne'ivama nemüxenaqui'erie, xeseiriarietü xequenacüne, xepücauyuitüarinüaca. Cuini mieme xequetene'uximayaca Ti'aitamesie mieme yuheyemecü, müpaü xetemaitü, Ti'aitamesie xeteviyatü sepa xemüteyu'uxitüa, xüanacüa püca'ayani.

Tumini que memüte'ucuxeürie Cacaüyari teüterimama vahesie mieme

16 Tumini hepaüsita netinixetaxatüaniqueyu, que xemüte'icuxeüriexime Cacaüyari teüterimama vahesie mieme. Que nemütivaruta'aitüa Carasiya cuieyarisie memeyutixexeüriva, xemeta yaxecüa xequeteneyurieca. ² Mexüacame tucarisie xexuime semanasie, yuxexütü xeme xeque'iti'uta yuhesüa, xe'ix-eürietü 'aixüa que xemu'itüarie, 'ana xemüca'icuxex-eürivanicü quepaucua nemünuani. ³ Mana quepaucua nemeta'ani, müme memü'inüasie xemüvaranuyexeyacü, müme xapa nevahuritüame nenivaranunü'amücü, xe'imiquieri memanu'ünicü Qerusaremepai. ⁴ Xüca 'aixüa 'aneni nemüyemiecü neta, müme mepünesiteütani.

Papuru que mütiuyeicaniquecai

⁵ Xehesüa necaneta'amücü Maseruniasie neheyeyame. Maseruniasie nepeuyeyanisü. ⁶ Xehesüa

capüca nenehayeva yapaümexa, ya macuhaütüsie naime. 'Arique xeme xecanenanunü'acuni que nemüreyune. ⁷ Ne'ivataneü xecüa nepücaheuyemücü xehesüa. 'Enepüreuteviniqueyu masi xehesüa, xüca Ti'aitame müpaü netipitüaca. ⁸ 'Epesusie nepünehayeva 'auracacuque 'ixüarari 'atahutarieca semanasie mieme 'aye'ayuque. ⁹ Quitenie catiniuyepiyani 'amuyeyevasio nemüti'uximayacacü, yumüiretü me'uxiva'acacu.

¹⁰ Timuteu xüca henuani, xequeneyumexütüaca mücü 'aixüa 'iyaricü xehesüa muyeicanicü. Cacaüyarisie mieme catini'uximayaca nehepaü. ¹¹ 'Ayumieme xevitü püca'itave'erieca. 'Aixüa xeteyuxexeyatü xequenananunü'a nehesüa müyemiecü. Ne necanicuevieca 'ivamarixi vahamatü.

¹² Ta'iva 'Apuruxi hepaüsita nepütixetaxatüaniqueyu. Vaüriyaria necanipitüacaitüni xehesüa müyemiecü 'ivamarixi vahamatü. Hicü pücayuvaüriyacai yemecü, peru quepaucua tucari mühüca püyemie niu.

Vaürisica que mütiyarunü'airiexüa

¹³ Xequenayeneniereni. 'Aixüa xequeneuti'uti yuri xete'rietü. Se'imecü xequeneyüaca. Xequeneturücavini xetürüariyarietü. ¹⁴ Nai que xemüteyurie, xeteyucanaqui'rietü yaxequetenecahuni.

¹⁵ Ne'ivama, 'ipaü netinixevavirieca. Xeme xecaniva maica 'Esitapanaxi quie quiecatari. 'Acaiya cuieyarisie nivesicayari mecanihümetüni. 'Ayumiemete mecanayueitüani memüvaparevienicü Cacaüyari teüterimama. ¹⁶ Xequeniva'enieca müya memü'anene, yunaime meta müya memüteparevie memüte'uximaya. ¹⁷ Necaninetemavieca 'Esitapanaxi Purutunatumatü 'Achicumatü memü'axüacü yunaitü. Xehesie mieme mepünesitemavieritüa, sepa xemücaüvavecai yunaitü xemahunicü. ¹⁸ Mecaneni'uxipitüani ne'iyarisie, xe'iyarisie mecanixe'u'uxipitüanita. 'Ayumieme xequenivamateni müme müya memü'anene.

¹⁹ 'Asiyatari memeyutixexeüriva mecanixevaürütüaca. 'Aqira Pürisiramatü, müme vaquita memüyuyexexeüriva vahamatü, yunaitü menixevaürütüaca vaücava, Ti'aitamesie meteviyatü. ²⁰ 'Ivamarixi yunaitü menixevaürütüaca. Xequeneyuvaürütüaca xemeta xeyuviyatü que xemütepasie.

²¹ Nemamacü neti'utüatü nenixevaürütüaca ne Papuru.

²² Xüca xevitü ca'inaqui'erieca Ti'aitame, 'axa que'u'itüarieni. Hepürayusixi que memüteniniuqui, Marana Ta, me'utiyyatü, taniuquicü nepaine, Qenaye'a Ti'aitame.

²³ Ti'aitame Qesusi xüca 'aixüa tiuca'iyarini xehesie mieme. ²⁴ Yunaime necanixenaqui'erieca, Cürisitu Qesusisie netiviyatü.

2 Curinitutari

Vaürisica

1 Ne Papuru necanixevaüritüaca. Cürisitu Qesusi nü'ari pünesi'ayeitüa, caneneyenü'ani müpaü mütinacacü Cacaüyari. Ta'iva Timuteumatü tenixe-vaüritüaca Curinitusie xemütama xemüyutixexeüriva, Cacaüyari teüterimama xemühüme. Yunaitü xemupasie hesiena mieme naisarie 'eristaruyarisie xemütama 'Acaiyasie tenixevaüritüaca. **2** Cacaüyari müta'uquiyari Ti'aitame Qesusi Cürisitumatü, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca xemüca'uximatüariecacü yu'iyarisie.

Papuru que müti'uximatüariecai

3 Que mü'ane Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu müca-caüyariya mü'uquiyariya, mücü hepaüsita 'aixüa queticuxaxasivani. Mücü ta'uquiyaritütü catiniyuca-nenimayaca, Cacaüyaritütü naimecü catiniyuparevieca. **4** Mücü taheyemecü cataniparevieca te'uximatüariecacu, tameta temüyüvavenicü naimecü temüvapareviecacü hipame sepa que memüte'uximatüarie, Cacaüyari mütatipareviepaü tame. **5** Tame yemecü que temütecucine Cürisitu mütiucuinixüpaü, müpaüta yemecü tecatenipareviyaca mücü yatatipitüacacu Cürisitu. **6** Sepa temü'uximatüarie, mücü xecanipareviyacuni xeme, xenitavicueisitüariecuni que temüyüa. Me sepa temüpareviya, mücü xecanipareviyacuni xemeta quepaucua xemüte'uca'eniva xete'ucacucinetü que temüte'ucacucine tame. **7** Yuri que temüte'erie xehepaüsita, tepütürücariyari. Müpaü tepütetate, xeme tahamatü que temütetaxevi yaxecüa tete'ucacucinetü, müpaüta xeme tame tecanitaxevicacuni tanaitü tepareviyatü.

8 Ta'ivama peuyevese müpaü xemütemaicaacü, cui tepe'uximatüariecai 'Asiya cuieyarisie te'u'uvatü. Cuini mieme pütihetecai yemecü, tepüca'iquemacai. 'Asitepücatemaicai xüca tetavicueniquecaütüni ya temütecucinequecai. **9** 'Asita ta'iyarisie müpaü tepütetacühüavecai, tepücuiniquecai. Peru müpaü tiniuyüni tahesie yuri temücate'eriecacü, Cacaüyarisie püta, que mü'ane müquite müvaranucu'uitüvasie, mücüsie yuri temüte'eriecacü puyü. **10** Mücü cataniutavicueisitüani capa müpaü tete'ucucinicü. 'Uxa'atüni varie pütasitavicueisitüanita, que mü'anesie yuri temüte'erie. Tavarita catanitavicueisitüamücü, **11** xeme xetasipareviecacu xe'ivavirietü Cacaüyari tahesie mieme. Müpaü xeteyurieu, yumüiretü pamüpariyusi mecanipitüaca-

cuni tahepaüsita, yametemaitü que temütemique yumüiretü memüyunenevicü.

Titayari Curinitusie pücahetüa Papuru

12 'Aixüa temutiyanenicü müpaü tepaitüca tahepaüsita, ta'iyarisie 'aixüa tepütetamate que temüyüa 'ena cuiepa. Müpaü tepütetate, Cacaüyarisie mieme tepasietü tepüyüa, 'aixüa tetehecuasietü tepüyüa Cacaüyari que mütatipitüa. Teüteri vahepaü que memütemaivave tepüca'yüa, masi Cacaüyari yatatipitüacacu 'aixüa que mütiuca'iyari, müpaü püta tecaniyüaca cuiepa memütama vahesüa, xehesüa yemecü müpaü tepüyüa. **13** Taxapa que müti'eniürüicü xecüa, que xemütatemate, müpaü xecüa te'utiyaütü tepütetaxetüiricü. Siqueresü xepütasihetima peru 'esiva xecüa, **14** 'aixüa püyüniqeyu xüca naimecü püta xetasihetimanique, müpaü xetemaitü, mücü tucarisie quepaucua munuani Tati'aitüvame Qesusi, 'ana xepüyüvaveni 'aixüa xemutiyanenicü xetasiha'erivatü, yaxecüa 'aixüa temutiyanenipaü tame texeha'erivatü.

15 Müpaü yuri nemüti'eriecaicü xehepaüsita, 'ayumieme müpaü nepütinemaicai, hutacüa xehesüa nepunuaniquecai xaüsie necaheta'aveme meri, tixaütü nemütixeminicü. **16** Xehesüa neheta'ame Maseruniya cuieyarisie nepüyemiecai, tavarü Maseruniya neheyeyame xehesüa nepunuaniquecai xemüne-si'anunü'anicü Cureya cuieyarisiepai. **17** Que xetecue'eriya, müpaü netinemaitü yacü xecüa netinepatacai. Teüteri vahepaü neyüanetü netinematetü, Hü ne'utaitü, que netinepata Tixaü ne'utaitü. **18** Yapüticame Cacaüyari que maine. Yaxecüa tame que temütetaxetahüave, taniuqui pücahuta, püyuxe'vi. Xüca müpaü reuyeveca Hü temutiyanenicü, Tixaü tepüca'utiya'ne, ya Tixaü xüca reuyeveca temutiyanenicü, Hü tepüca'utiya'ne. **19** Cacaüyari nu'aya Cürisitu Qesusitütü xehesüa canicuxaxasivacaitüni tetecuxatacacu ne Sirivanu Timuteu. Niuqui mücü hepaüsita manuyüne pücahuta, püyuxe'vi müpaü 'anetü mühücücü Cürisitu. **20** Nai que mutayü Cacaüyari que-name tiyurieni, mücüta niuqui pücahuta, püyuxe'vi Cürisitu meye'atüacü. 'Ayumieme quepaucua 'aixüa temutiya'ne Cacaüyari hepaüsita, tepüyüvave müpaü temutiyanenicü, Müpaü cani'aneni, te'utiyaütü, Cürisitu müpaü mütiuyuricü. **21** Mücü Cacaüyaritütü canihücütüni que mü'ane mütasiseiriya xeme tame Cürisitusie temüteviyanicü. Mücü heiserie pütasi'upitüa, **22** yuhesie mieme pütasi'u'inüaritüa, ta'iyarisie

yu'iyari pütasi'upitüa 'inüaritüme mümasiücünicü tita tahesie mütinaque.

²³ Ne nepitahüave Cacaüyari netucari münesinavairienicü xüca neti'itavani que nemaine. Nepacunua 'axa nemücxeretahüavecü. 'Ayumieme Curinitu nepücahetüa tavari. ²⁴ Müpaü tepücahaitüca tetexe'aitüacutü yuri que xemüte'erie. 'Aixüa xecaneuti'uni yuri xete'erietü. Masi müpaü tepaitüca xehamatü tete'uximayatü xemüyutemamaviecacü.

2 Müpaü nepütinemaicai 'ana, 'aixüa püca'yüniqeyu xüca tavari nenuanique xehesüa nexehieveritüatü, netinecühüavetü. ² Xüca nexehieveritüacaque xeme, quepaicü pünesitemavieritüaniqueyu ne. Nexehieveritüacacu que xenetetemavieritüaniqueyu. ³ 'Ayumieme xapa müpaü nepütü'utüa, capa nenuayu menesi'uheiveritüanicü müme meuyevese masi memünisatamavieritüanicü püta. 'Ipaü yuri nepütü'erie yunaima xehapaüsita, xüca nenetemavieca ne xemeta xepüyutemamavieca yunaitü. ⁴ Cui ne'uximatüarietü 'ana, nesaipünarietü ne'iyarisie müpaü netinixeu'utüirieni vaüca ne'utasuatü. Peru xemüheiveritüariecacü yanepücatü'utüa, masi müpaü xemütemaiccü vaüca que nemütixequi'erie yanepütü'utüa.

Papuru que müreyehüviri tevi 'axa mütiyurienecai

⁵ Xevitü que mütiyurienecai pücanesi'uheiveritüa ne, masi neca'anuhaitüamütü nepaine siquere 'esiva püxehieveritüa xeme yunaima. ⁶ Mücüsie catiniunaque que xemüte'itatacuritüacai xe'uyu'enieca. ⁷ 'Ayumieme xepüyüvave masi xemüteheiyehüvirienicü hicü, xepüyüvave xeminütüanicü mücü tevi, capa 'utaxütüarienicü yuheiverietü 'anayuhayevamecü. ⁸ 'Ayumieme vaüriyarica necanixepitüaca xemihecüasitüianicü que xemüte'inaqui'erie. ⁹ 'Ayumieme müpaü nepütixeu'utüirrie, yanemütimaiccü nexeh'inüatame xüca naime hepaüsita yaxetecahuni. ¹⁰ Que mü'ane xemüteheuyehüviri, neta yaxaicü nepüreyehüviri. Que nemüreyehüviri, sepa hesiena nemücati-hüpacai ne, nexeha'erivatü yanepüreyehüviri Cürisitu nesixeyacacu, ¹¹ capa Cauyumarie tasicuamanacü. 'Aixüa tepütemate que mütiyuruva 'iya.

Que mütiyu'iyaritüacai Papuru, Türuhasisie 'uyeicatü

¹² Mericüsü, Türuhasi necaninuani niuqui 'aixüa manuyüne Cürisitu hepaüsita para nemüticuxatanicü, peru quitenie sepa müreyepiyacai nehiesie mieme T'aitamesie que nemütiviya nemüticuxatanicü, ¹³ nepüca'uxipicai ne'iyarisie, nemücaheitaxeyavecaicü ne'iva Titu. Nevarutateutüaca masi necaneyeyani Maseruniya cuieyarisiepai.

Que mütatihecüatüa Cürisitusie teteviyacacu

¹⁴ Masi Cacaüyari pamüpariyusi quepitüarieca. Mücü yuheyemecü pütasihecüatüa Cürisitusie que temüteviya, teüteri vahüxie tasicuvitünetü yu'utüma. Tacümana naisarie müpaü catinihecüatani visi que

mü'itüarie Cürisitu xüca maica. ¹⁵ Tame 'inüari tecanihümetüni 'ücua visi mu'üapaü Cacaüyari que mütatixeiya, temi'eritüacü Cürisitu que müti'ane. Mümeta memütavicueisitüariexime que memütatexeiya, memücuixime meta que memütatexeiya tecani'inüaritüni. ¹⁶ Memücuixime vacü tepumüqui'üa temüva'eritüacü que memütecuini, peru müme memütavicueisitüariexime vacü tepütucari'üa temüva'eritüacü que memüte'ayeyuyurini. Mericüte, quepaicü piquema 'icü naime. ¹⁷ Tame yumüireme vahepaü tepüca'anene. Harerusixi vahepaü tepücatetacuamana Cacaüyari niuquieya tecuxatatü. Masi 'aixüa tetehecüasietü, Cacaüyari que mütareyenü'a, Cacaüyari tasixeyacacu teyüatü, Cürisitusie teteviyatü müpaü teticuxatani.

Que temüte'uhüritüarie türatu mühecua hepaüsita

3 Müpaü te'utiyaütü tavari tete'isutüa para temühecüacacü xemütasimaiccü 'acu. Hipame vahepaü que teteheiyehüva xapa mütasihecüatüacacü temümarivanicü, yaxemüte'u'utüiyarienicü yaxemüteti'utüanicü nusu. ² Xeme taxapa xecanihümetüni ta'iyarisie müre'uxa. Yunaitü teüteri mepüyüvave memititerüvanicü müpaü memütetimanicü mexexeyatü. ³ Xecanimasiücünü xeme Cürisitu xapaya xehümetütü yatetehüritüariecacu tame. Mücü xapa tauxicü püca'utüarie, Cacaüyari mayeyuri 'iyarieyacü püta pü'utüarie. Tetesie pücare'uxa, vaisie püta teüteri va'iyarisie püre'uxa.

⁴ Cürisitu yatatipitüacacu, müpaü tetetamaitü, yuri teteni'erieca Cacaüyarisie. ⁵ Müpaü te'utiyaütü 'asitepücahaitüca quename tacümana tixaütü teyüvave, tacümana tixaütü temüte'usutüa tepücatecu'eriya. Masi que temüteyüvave, Cacaüyari yatatipitüacacu tepüyüvave. ⁶ Mücüri que mütatiupitüa, pütasi'uhüritüa türatu hecuame hepaüsita. Peru 'utüarica hepaüsita xaicü pücatasi'uhüritüa, masi 'iyarisie mieme hepaüsita püta pütasi'uhüritüa. 'Utüarica hexeyiatü xaicü canimümcü, peru yu'iyarisie heixeyatü tucari canipitüariecamücü.

⁷ Mücü türatu cümana mümüni visi 'anetü ninuani tetesie müre'uxacai Muisexi que mütiuhüritüarie. 'Ixa-herisixi teüteriyari mepüca'yüvavecai memi'ixüarienicü Muisexi hüxieya, visi mayexavatücaicü sepa mayeyeiximecai. ⁸ Mericüte, masi vaücava visi cati'aneni türatu 'iyarisie mümieme xüca hepaüsitana hüritüarieca. ⁹ Xüca visi 'uyüni yatihüritüariecacu türatu hepaüsita cümana teüteri memütixani'eriva, masi vaücavamecü 'anayuhayevamecü visi pütüyüni yatihüritüariecacu türatu hepaüsita cümana heiserie memüpitüarieca. ¹⁰ Mücü meta, tita visi müti'anecai visi pücatiyuxexeiya hicü, 'iya püta cuini mieme visi 'anetü me'ivacü. ¹¹ Tita mayeiximecai visi pü'anecai, peru masi vaücava visi cani'aneni tita mücatixüve.

¹² Müpaü yuri temüte'eriecü, 'ayumieme cui tetayetu-atü tepütecuxata. ¹³ Muisexipaü tepüca'yüa, 'ixuriqicü que müreyucunacai 'Ixaherisixi teüteriyari yuheyemecü memüca'ixeyacü, que mürayeiximecai.

¹⁴ Múcü teüteri me'u'itutupetü menacüne que memüteyu'iyaritüacai. Hicüque yaxeicüa múcücü 'ixuriquicü heuyucunatü caniyuhayeva quepaucua mütiterüvarüva Türatu Meripai Mieme xapayari. Püca-heucuyepiva, Cürisitusie tiviyacacu xeicüa püca'unarüva. ¹⁵ Masi hicüque Muisexi xapaya titerüvarüvacacu, múcü 'ixuriqui heuyucunatü canacavüre va'iyarisie. ¹⁶ Peru que maine, Quepaucua ta'aurie mave 'itahüaveque Ti'aitame, 'ana heucunatü caninavai-yariemücü, 'anuyütü, müpaü pü'ane. ¹⁷ Mericüsü Ti'aitame haitü 'iyari canixatani. Haque Ti'aitame 'iyarieya meyeica, tevi caniyünü'aca mana. ¹⁸ Tame tanaitü tahüxie caheucunacacu tepihécüata Ti'aitame visi que müti'ane, sepa yüxaüyemecü, xicürisie que mütihecüata tevi. 'Ayumieme tepücupasiva, visi te'enenetü tepacünirüme, hepaüna te'enenetü tete-taxexeyatü tete'acünirüme. Ti'aitame 'iyaritütü müpaü catiniyurieneni.

4 'Ayumieme müpaü tetehürütüarietü tepü-cavaürípie, masi que temüteneimayasie tepüyüa. ² Peuyevese hipatü memüyuteteviyanicü 'avie que memüteyurie, peru tame tecateniutixani'erieni múcü naime. 'Atepüca'u'uva teteta'irüviyatü, ha tepü-ca'inütüa Cacaüyari niuquieya, que mütivaíyacü püta tete-cuxatatü. Masiücüme tepeyeitüa tita yuri müraine, Cacaüyari tasixeyacacu tepütahecüata, yunaitü teüteri yu'iyarisie müpaü memütemaíacü quename yuri. ³ Taniuqui 'aixüa manuyüne sepa meucuname, memütümaiariexime que memüte'ienie xeicüa caneucunaca. ⁴ Hicü miemete vacacaüyari canivacüpiriyaxüani müme yuri memücate'erie que memüteyumate yu'iyarisie, capa hecüariya me'uxeiyacü, niuqui 'aixüa manuyüne Cürisitu que mütimarive manuyüne que mütivahecüariviyaqueyu. Múcü Cürisitu Cacaüyari cani'inüariyatüni, hepaüna pütüyuxexeiya. ⁵ Múcü meta, tame tepücatecuxata tahepaüsita, masi müpaü püta tepütecuxata, quename Cürisitu Quesusi ti'aitame hücü te'utiyaütü, quename tame xeparevivamete tehüme Cürisitusüa temümiemetecü te'utiyaütü. ⁶ Que mü'ane Cacaüyaritütü müpaü mutayü, Hecüariya yüvipa que'uneni, 'utaitü, mücütütü catanihecüariyani ta'iyarisie. 'Ayumieme yatete'imaítü Cacaüyari que mütimarive, Cürisitusie que müti-masiücü, tecanihecüariviyarieca.

Que temüte'ayeyuyuri yuri tete'erietü

⁷ 'Icü naitü cui püraye'axe, peru haxuta tecaneixeiyani xeicüa 'icü türücariya, mümasiücünicü Cacaüyarisüa mümiemecü, tahesüa mücamiemecü. ⁸ Sepa naimecü temü'uximatüarie, tepücaha'ivarie. Sepa 'asitemücatemate que temüteyurieni, tepücaüripie. ⁹ Sepa temeutevayariexüa, tepücacu'eiriva. Sepa tematixüriya, tepüca'utümaiarié. ¹⁰ Taheyemecü tepücuixime tavaiyarisie, Quesusi que mütiumü. 'Ayumieme tucari canimasiücünicü tavaiyarisie, Quesusi que mürayeyuri canimasiücünicü. ¹¹ Tame temayeyuyuri taheyemecü teniyetuiyani temücuinícü Quesusisüa temümiemetecü, mümasiücünicü tavaiyarisie que

mürayeyuri Quesusi, sepa temücuixime. ¹² 'Ayumieme tecuiximetü tecaniyüaca, xemesü xe'ayeyuyuritü xepüyüa.

¹³ Que müre'uxa, Yuri nepütiuta'erie, 'ayumieme neputaniu 'anuyütü, tameta yaxeicüa tepüte'u'iyari. Yuri tepüte'erie, 'ayumieme teputiniuca ¹⁴ müpaü tetemaitü, que mü'ane menucuquetüa Ti'aitame Quesusi, múcü catananucu'uitüamücü tameta Quesusi-paü, xehamame meta catanaye'atüamücü yuhesüa. ¹⁵ Müpaü naitü catiniyümücü xehesie mieme. 'Ayumieme múcü yeme 'aixüa tiuca'iyaritü yumüireme vahesie mieme, pamüpariyusi canipitüariécámücü. Múcücü Cacaüyari visi que müti'ane canicuxaxasivamücü.

¹⁶ 'Ayumieme tepücaüripie. Sepa herie temütípünirüme, tateüta tecanihecüariyarieca tucari-cü. ¹⁷ Pücahahete, que temüte'uximatüarie hicü, 'epü-careutere. Peru yatete'uximatüarie, taheyemecü cui visi 'anemecü tepü'icatüarieca mücaxüvecü. ¹⁸ Peru tepüca'icuvautüve tita temütexeiya, tita temücatex-eiyavave püta tecanicuvautüveni. Tita temütexeiya 'apücatiterive, tita temücatexeiya püta yuheyemecü 'apütiterive.

5 Müpaü tecatenimaica, xüca ca'unarieni 'icü xamaru haque temayetei 'ena cuiepa, qui tecanexeiyani Cacaüyari mütasipitüa mamacü mücaveviya yuheyemecü 'amuve muyuavisie. ² Múcü meta, müpaü te'enenetü teniu'aivani te'itücutü haque temayeteni taheima mieme. ³ Müpaü tete'itüme yemecü tepüca-mamaveni. ⁴ 'Icü xamarutüa te'ayetü teniu'aivani te-saipünetü. Tasüari tecaheutaquemaripicutü, masi tepeitücuni, tita mürayeyuri yuhesie mixeviriyanicü tita mütimüxime. ⁵ Mericüte, Cacaüyari canihücütüni que mü'ane müta'utivevie müpaü mütiyünicü. Múcüta yu'iyari cataniupitüani 'inüaritüme mümasiücünicü tita tahesie müti-naque.

⁶ 'Ayumieme ta'iyari tepucayesa taheyemecü. Müpaü tepütamate, mexi tavaiyarisie te'u'uva, Ti'aitamesüa tepüca'u'uva. ⁷ Yuri tete'erietü tecaniu'uvani, te'ixeyatü tepüca'u'uva. ⁸ 'Ayumieme ta'iyari tepucayesa, tepütavaüriya masi temicu'eirienicü tavaiyari, Ti'aitamesüa püta teme'uvanícü. ⁹ 'Ayumiemeta tecanitamexütüaca teminaqui'arütüanicü sepa 'uva temu'uva sepa hesüana temu'uva. ¹⁰ Caneuyevécáni tanaitü temasiücütü temayeitüarienicü Cürisitu 'uvenieya hüxie haque mütaticu'ivaviya, taxexuitü temüte'apiniyarienicü 'aixüa que temüte'uyuri'axa que temüte'uyuri, tavaiyarisie te'u'uvatü que temüte'uyuri.

Que temütehürütüarie, temütecuxatanicü, teüteri Cacaüyarimatü 'aixüa memüteyuxeiyanicü

¹¹ 'Ayumieme müpaü tetemaitü, müpaü que müreuyevese müreiyehüvirienicü Ti'aitame, yuri teteniva'eritüaca teüteri. Tecanimasiücünicü Cacaüyari que mütatixeiya. Yuri tepüte'erie quename temasiücü xemeta que xemütatexeiya, que xemüteyumate yu'iyarisie. ¹² Müpaü te'utiyaütü tavari tepüca'isütüa tetahecüatatü xemütasimaíacü. Masi müpaü te'utiya-

atü tecanixepitüaca 'aixüa xemutiyuanenicü xetasiha'erivatü, niuqui xemexeiyanicü cümana xemüvata'eiyacü müme herie mieme xeicüa meha'erivatü 'aixüa memutiyuane yuhepaüsita, 'iyarisie mieme memücaha'eriva 'aixüa me'utiyuatü yuhepaüsita. ¹³ Sepa 'asitemücatemate, Cacaüyarisie mieme teniyüaca. Me sepa temütemaivave, xehesie mieme tepüyüa. ¹⁴ Cürisitu mütasinaqui'eriecü, 'ayumieme tinaquemecü tepüyüa, tepüca'yüvave yücü temüteyuriecacü. Müpaü masi tepütehetima, xevitü yunaime vahesie mieme caniumüni, 'ayumieme yunaitü mepucui. ¹⁵ Mücü meta, yunaime vahesie mieme pumü, müme memayeyuyuri yuhesie mieme memüca'ayeyuyurinicüri, que mü'ane vahesie mieme mumü manucuquetüarie, mücüsie memiemetetütü püta memüyüacacü. ¹⁶ 'Ayumieme hicü xeime tepücamate teüteri que memütehe'eriva, hicü müpaü tetehe'erivatü tepüca'imate. ¹⁷ 'Ayumieme xüca Cürisitusie tiviyani, yücü 'anetü tiniunetüarieni. Tita meripai mütimieme cananucayune. Camü, naitü yücü 'anetü nayani.

¹⁸ 'Icü naime Cacaüyari catiniusutüani. Mücü pütasi'upitüa 'aixüa temütetaxeiyanicü hamatüana, Cürisitu müpaü mütiyuricü. Cataniuhüritüani temütexatanicü, hipatüta hamatüana 'aixüa memütexuxeyanicü, ¹⁹ müpaü te'utiyuatü, Cacaüyari Cürisitusie tiviyatü müpaü pütivapitüa cuiepa memütama hamatüana 'aixüa memütexuxeyanicü, vahesie pücatihüpa 'axa memüte'uyuricü, masi pütasi'uyeturi mücü niuqui 'aixüa que temütetaxeiya hamatüana manuyüne, te'utiyuatü. ²⁰ 'Ayumieme Cürisitu nü'arimama tecanühümetüni, hesiena mieme tecaniutiniucani, müpaü tetemaitü, Cacaüyari canixetuicani müpaü te'utiyuanecacu, Cürisitusie mieme te'utiniütü vaüriyarica tecanixepitüaca, Cacaüyarimatü 'aixüa xemütexuxeyanicü. ²¹ Que mü'ane 'axa mücatiyurievecai Cacaüyari müpaü piyuri 'axa tiyuruvamepaü mü'itüarienicü tahesie mieme, tame hesiena teteviyatü heiserie temexeyanicü Cacaüyari heiserie que mütiyupitüva.

6 Mücü meta, hamatüana müpaü tete'uximayatü, vaüriyarica tecanixepitüaca xeme, xe'itanaqui'erie me tita Cacaüyari mütiexemicua 'aixüa tiuca'iyaritü, xüanacüa xemüca'itanaqui'erienicü. ² Müpaü paine,

Tucari 'aixüa mü'anesie
Nemaniu'enieni,
Tucari 'aye'acu
Xemütaviceisitüarienicü
Nemaniuparevieni.

Camü hicü tucari 'aixüa mü'ane canihücütüni, camü hicü tucari canaye'ani xemütaviceisitüarienicü.

³ Ni xeime tepüca'ucununitüva tixaütü hepaüsita, 'icü hürütüarica capa 'useviximariyecacü que temütehürütüarie. ⁴ Masi Cacaüyari teparevivamete tehümetütü naimecü tepütahecüata. Vaüca tepüte'uca'eniva te'uximatüarietü, teteheuyehüatü,

tetatexietüvetü, ⁵ tecuveivatü, te'anutaxürivatü, teüteri meyuxamurietüvecacu, tete'uximayatü, tucari tecahütü cusicü 'icuaicü. ⁶ Tepü'itiya, tepütemate tita müreuyevese, müixa tepüvanevie hipame, 'aixüa tepüte'u'iyari, 'Iyari Mütiyupata tepexeya, yacü tepücatetacanaqui'erie, ⁷ yuri tepütexuxata, Cacaüyari türücariyaya tepexeya, heiserie temupitüarietü cüya tepüaya tepupitüarie naisata mieme cümana temütacuitüveni. ⁸ Visi tetexeyarietü 'axa tetexeyarietü yaxaicüa tepüyüa, 'axa tetecuxaxasivatü 'aixüa tetecuxaxasivatü yaxaicüa tepüyüa. 'Irumari tepüxasiva peru yuri tepütexuxata, ⁹ quename tecamariva meputiyuane peru yunaitü mepütasimate, quename tecuixime meputiyuane peru camü tepayeyuyuri, quename tetatacuritüariexime meputiyuane peru tepücacui'iva, ¹⁰ tepütaheiveri peru taheyemecü tepüvarayeitüva yumüireme, tixaütü tepücatehexeya peru naitü pütitapini.

¹¹ 'Aixüa 'iyaricü tepütexexaxatüva Curinitutari, yeme ta'iyari 'apüneüna que temütexenaqui'erie.

¹² Que temütexexeya, ta'iyari pücasai'püne, xeme püta xepüyusaipüna yu'iyarisie. ¹³ Mericüte, netüriyama que nemütivacühüaveniqueyu, müpaü nepütixetahüave, yaxaicüa xequeteneuyuri que temüxeyurie, xe'iyari 'amütanerecü.

Cacaüyari mayeyuri tuquieya que temütehüme

¹⁴ Yuri memücate'erie vahamatü xepüca'yuxeviriyani. Titari rexeiya tita mütiheiserie tita 'aisica mütitisanaamatü. Que tiyuxevini hecüariyamatü yüriya. ¹⁵ Que meteyu'enie Cürisitu xeime cacaüyari 'axa mü'aneamatü. Tita tinaque tevi yuri müti'eriesie 'axeicüa yuri mücati'eriesie. ¹⁶ Cacaüyari tuquitana que metenaque tetexi cacaüyarixi. Püca'yüvesietü. Tame Cacaüyari mayeyuri tuquieya tecanühümetüni, que mutayü Cacaüyari,

Vahesüa neniucaimücü
Vasata neniuyeicamücü
Vacacaüyari nepühücütüni,
Müme neteüterima mepühümetüni.

¹⁷ 'Ayumieme müpaü paine,
Vasata xequenayecüneca,
Xequeneyupata
Canaineni Ti'aitame,
Xepüca'imayüani
Tita mücati'itiya.
Xüca müpaü xeteyurica
Neri nenixetanaqui'erimücü
¹⁸ Xe'uquiyari necanayeimücü,
Xeme nenivema
'Uquisi 'ucari
Xecanacünicuni
Canaineni Ti'aitame
Nai mütürücaüye.

7 Mericüte nenaqui'erima, müpaü temüte'utahüavarietü quename müpaü tiyurieni, tepüta'itica naime mütiyusevixima tavaiyarisie

ta'iyarisie. Tepaye'axüaximeni tepasietü Cacaüyarisie mieme, teteheiyehüvirietü.

Papuru que mütiyutemaviecai, Curinitutari mete'uhayevacu que memüteyuriecai

² Yu'iyari 'axequeneutaneriya xemütasi-naqui'eriecacü. Ni xeime 'axa tepüca'uyuri, tixaü tepücate'inavairi xeime, tepüca'icuanaxü ni xeime. ³ Müpaü que nemaine, xehesie nemütihüpanicü 'asinepücahaine. Meripai müpaü nepütixecühüavecai quename ta'iyarisie texeha'eriva, quename 'axeicüa tetaxevi sepa temücuini sepa temayeyuyurini. ⁴ Müiremecü nepücan'e'iyaritüa xehepaüsita, cui 'aixüa nepüticuxata xehepaüsita. Sepa naimecü tem'uximatüarie, nepaye'a nenütüarietü, panayuhayeva netemavierica.

⁵ Mericüsü Maseruniya cuieyarisie te'u'axüaca tepüca'uxipivavecai tavaiyarisie, naimecü masi tecani'uximatüariecaitüni. Ta'aurie pütüyucinecai, tateüta tepümacai. ⁶ Perusü que mü'ane Cacaüyaritütü müvanütüva müme memüyuheiverie, mücü catani-unütüani tameta, Titu munuacü. ⁷ Munuacü xeicüa pücatixaü, masi mücü munütüariecü xehepaüsitata tepunütüarie tame, taticuxaxatüvacacu Titu que xemütatexeyaqueyu, que xemüteyuheiverie, que xemüteyumexütüa nehiesie mieme. 'Ayumieme ne masi yemecü nepünetemaviecai.

⁸ Ne xapacü sepa nemüxe'uheiveritüa, yücü nepücatinecühüave. Sepa yücü nemütinecühüavecai 'ana, müpaü netimaitü mücü xapa müxe'uheiveritüacü siqueresü yapaümexa, ⁹ peru hicü masi nepünetemavie. Xemuheiveritüariecü, mücü nepücanetemavie. Masi yaxete'uheiveritüarieca xemüte'uhayevaxücü que xemüteyuriecai, 'ayumieme nepünetemavie. Cacaüyari tixepitüacacu xecaniuheiveritüarieni, 'ayumieme tixaü xepücate'utümaiyaxü müpaü temüte'uyuricü. ¹⁰ Xüca yuheiverieca Cacaüyari tipitüacacu, pütihayeva que mütiyurienecai, pütavicueisitüarienita. Tihayevame que mütiyurienecai, tavari 'axa pücatiyücühüaveni yamütihayevaxücü. Me xüca yuheiverieca cuiepa memütama vahepaü xeicüa, püpütüarieni mumünicü.

¹¹ Neuxei que mütiyü quepaucua Cacaüyari müxe'upitüa xemüyuheiveriecacü. Mücü xepuyuvaüri, mücü meta, xepüyutahecüataxü yuniuqui, xepüyuyehexaxü, xepütimama. 'Ana xepünesixeyacucai, xepüyumexütüacai, 'aixüa xepiyuri naime. Naimecü xenyuhecüatani xemü'itiyacü mücü que mütiuyücü. ¹² Mericüte, müpaü nepütix'e'utüiri, peru que mü'ane yu'iva 'axa muyuri neha'erivatü xeicüa nepücatiu'utüa, que mü'ane 'axa mu'itüarie neha'erivatü xeicüa nepücatiu'utüa. Xeme yücümana müpaü xemütemaicacü que xemüteyuvaüriya tahesie mieme Cacaüyari xexeiyacacu, 'ayumieme yanepütü'utüa. ¹³ Müpaü mütiuyücü, 'ayumieme tepunütüarie tame.

Mücü meta, tame müpaü tete'unütüarieca, masi vaüca tenitatemaviecaitüni Titu müyutemaviecaicü, yunaitü cayuvatü xemipitüacü 'iyarieyasie. ¹⁴ 'Aixüa que nemütitaxatüa xehepaüsita, nepüca'uteviyasitüarie ne-

niuqui hepaüsita. Masi yaxecüa yuri que temütexecuxaxatüvacai naimecü, müpaüta caniyuritücaitüni 'aixüa que temüte'itaxatüa Titu. ¹⁵ Mücüta cuini mieme masi canixenaqui'erieca xeha'erivatü yaxemütetahucü yunaitü, xeha'erivatü que xemüte'itanaqui'eri xe'umamatü xe'uyüyacatü. ¹⁶ Neta nepünetemavi nemüyüvecü ne'iyari nemeucayesacü xehepaüsita naimecü.

Tumini que memüte'ucuxeüri Cacaüyari teüterimama vahesie mieme

⁸ Tepütetaxatüaniqueyu ta'ivama, Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü que mütiyarupitüa müme memeyutixexeüriva Maseruniya cuieyarisie memütevamicuanicü hipame. ² Vaücava mepü'inüasietüve me'uximatüarietü, peru cananayuhayevani vatemavierica. Sepa yemecü memüpuvüresixi, mepimüiriyaxü 'aixüa 'iyaricü que memütevamicuacai. ³ Que nemütüunierixü yanepütihecüata. Que memüteyüvavecai xeicüa nepücahaine, masi yemecü mepüca'uyuticueri que memütevamicuacai hipame. Yücümana ⁴ vaüriyarica metaspitüatü mecatanitavavirieni müpaü temütevatauniecü, mevaparevietü memüyuxevinicü Cacaüyari teüterimama vahamatü. ⁵ Que temütetecue'rivacai müpaü memüteyurieniquecaicü yamepücate'uyuri. Masi meniyuyetüani meri Ti'aitame müti'aitüanicü, tameta temüteva'aitüanicü müpaü müti'aitüanicü Cacaüyari. ⁶ 'Ayumieme Titu vaüriyarica tecaniupitüani 'icü 'imiquieri müraye'atüanicü xeme xehesüata mücü meripai misutüacü 'ixeürietü. ⁷ Vaücava naitü tinimüiriyarümeni xehesie mieme que xemüteyurie, yuri xete'erietü, xetecuxatatü, xetematetü tita müreuyevese, naimecü xeyuvaüriyatü texenaqui'eriecacu. Mericüte, yaxecüa 'icü 'imiquierita xequeneutimüiriyä.

⁸ Netixe'aitüatü 'asinepüca'utaine hicü. Masi hipatü müpaü memüteyuvaüriyacü, nex'e'inüatatü nepaine, xüca hecüasieca quename xemeta xeteyucanaqui'erie. ⁹ Xeme müpaü xepütetehitima 'aixüa que mütiuca'iyari Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu. Mücü sepa müxicutücai, xehesie mieme puvüre nayuyetüani, xeme xicusixi xemacüneccü, 'iya puvüre matüacü.

¹⁰ 'Icü hepaüsita que nemüticu'eriva müpaü netinixe'utaxatüani. 'Aicü xepuyuvaüri xemisutüanicü müpaü xeteyurietü, 'anata xepisutüa. Mericüte, hicü 'aixüa caniyümücü xehesie mieme xüca müpaü xeteyurieni, ¹¹ xüca müpaü xete'aye'atüani que xemüteyurie. Xe'iyari que mü'anenecai müpaü xemüteyuvaüriyanicü, müpaüta xequetenaye'atüaca, que xemüteyüvave. ¹² Xüca ra'iyari yatü'aneni, tita mürexeiya pünaqui'erivani, sepa tixaütü mücarexeiya.

¹³ Peru müpaü nepücahaine hipatü memü'icapiyanicü xeme xemücuanimasitüarienicü, ¹⁴ masi müyeyesitüarienicü hicü nepaine. Tita müranuyuhayeva xehesie mieme hicü, mücü xequenivaparevieca müme memüteheuyehüva, mümeta 'uxa'atüni varie vahesie mieme 'anayuhayevame mücü memüxepareviecacü xeme que xemüteheuyehüaca meyeyesitüarienicü,

¹⁵ yaxeicüa que müre'uxa, Que mü'ane vaüca mütiucuxeüri, püca'anayuhayevaxü. Que mü'ane 'esiva mütiucuxeüri, tixaütü pücareuyehüacai.

Titu

¹⁶ Pamüpariyusi necanipitüaca que mü'ane Cacaüyaritütü müpaü mipitüa Titu yu'iyarisie müpaü mütiyuvaüriyanicü xehesie mieme tahepaü. ¹⁷ Cataniu'enieni vaüriyarica que temüte'ipitüa, peru yemecü masi müyuvaüriyacaicü, yücümana xehesüa püyemie.

¹⁸ Hamatüana tenenunü'acuni ta'iva mümariva niuqui 'aixüa manuyüne que müticuxata, yunaitü memüyutixexeüriva memeitima naisarie. ¹⁹ Müc meta, memüyutixexeüriva mecanenayexeiya tahamatü muyeicanicü 'icü 'imiquieri manu'üiyanicü que temütehürituarie, Ti'aitame hepaüsita 'aixüa müticuxaxasivanicü, temümasiücünicü tameta que temüte-tavaüriya. ²⁰ Müpaü tepütetacuerivayurie, xevitü capa niuquixiecacü 'icü 'imiquieri hepaüsita que mütiavaüca va cümana temühürituarie. ²¹ Tita 'aixüa müti'ane, mücücü tepütamexütüa Ti'aitame que mütatixeiya, teüteri meta que memütatexeiya.

²² Vahamame tenenunü'acuni xeime ta'iva. Müixa te'ita'inüataca müiremecü, tepeitima que mütiyuvaüriya. Hicüsüta masi püyüvaüriya, müiremecü yuri müti'erieci xehesie. ²³ Titu hepaüsita, müpaü nepütixecühüaveni nehamatü müyuxevicü, nehamatü müti'uximayacü xehesüa. Ta'ivama vahepaüsita, müpaü nepütixecühüaveni memüyutixexeüriva vanü'arima memühümecü, vacümana Cürisitu ve'eme mücuxasivacü. ²⁴ 'Ime xequenivahecüasitüiyani quename yuri que xemüteyucanaqu'erie, quename yuri 'aixüa que temütevacühüave xehepaüsita, xaüsie memeyutixexeüriva mexexeiyacü.

Tuminicü que memütevaparevieniquecai 'ivamarixi

9 Mericüsü, müpaü que xemüte'icuxeürie Cacaüyari teüterimama vahesie mieme, tavari niuqui pücaheuyevese mücü hepaüsita para nemütixeti'utüiriecacü. ² Ne müpaü nepütimate que xemüteyuvaüriya, 'ayumieme 'aixüa nepütivacuxaxatüva Maseruniyatari xehepaüsita. Müpaü nepütivacühüave, 'Acaiyatari 'aicü mepüha'arisiecai müpaü memüteyuriecacü. Müpaü xemüteyumexütüacü xeme mümeta mepüyumexütüa yumüiretü. ³ Nenivaranunü'amücü ta'ivama capa xüanacüa 'ayanicü tita 'aixüa nemütivacuxaxatüva xehepaüsita, tita xemüte'ucuxeürie, mücü nexatatü. Peuyevese masi xemücuha'arisienicü yaxeicüa que nemütivacühüavecai xehepaüsita. ⁴ Maseruniyatari ne'utüma xüca me'u'axüani, müme xüca mexe'utaxeiyaque cecaha'arisiecame, tepütateteviyaniqueyu tame müpaü yuri tete'erieme xehepaüsita. Que xemüteyuteteviyaniqueyu xeme 'asitepüca'utiyuane. ⁵ 'Ayumieme müpaü nepüticu'eriva meuyeveseväüriyarica nemüvapitüanicü ta'ivama memünesi'anuhaisitüiyacü xehesüapai, memüxecuha'arisitüanicü müpaü 'aixüa que

xemüteyuriecucacü meripaitü xemüvamicuanicü hipame. Peuyevese mücuha'arisienicü xe'iyari ya'anecacu, yuhesie mieme xe'icueriecacu pücatixaü.

⁶ 'Icü xeicüa, que mü'ane 'esipaüme muca'esa 'icuerietü yu'imüari, 'esipaüme xeicüa canica'isanamücü. Que mü'ane naime tatuatü mica'esa, mücü 'anayuhayevame püca'isana. ⁷ Yuxexütü matüaripai yücümana que memüteheitima yu'iyarisie, müpaü mequeteheyurieca, mecayuheiverietü meviyariecame mecayuerietü, müpaü püta mequetevamucuanicü. Cacaüyari caninaqu'erieca que mü'ane yutemavietü mütivamicua. ⁸ Cacaüyari caniyüveni mimüiriyani tita mütiexepitüa 'aixüa tiuca'iyaritü, manayuhayevanicü. Xüca müpaü 'aneni, yuheyemecü naitü müreyevese xepütehhexeiyani, xepüyüvaveni 'aixüa xemüteyuriecacü naimesie, ⁹ que müre'uxa, Canenuxürietüyani naisarie, Tinivarumini memüteheuyehüacai, Heiseriemecü yaticamietü Tita mütiuyuri Yuheyemecü 'epütiterive.

¹⁰ Que mü'ane 'imüari mimicua 'esame, 'icuai mütasimicua müticuaiyanicü, mücü püxemicuanita xeme, pütimüiriyani tita xemüte'uca'esa pixuaveritüani tita mütiutixuxuavere heiseriemecü yaxemütecahucü.

¹¹ Naime hepaüsita xicusixi xepayeitüarieni yeme 'aixüa 'iyaricü xemütevamucuanicü hipame. Que temüteyurie, müpaü xetevamicuayu, pamüpariyusi canipitüariecamücü Cacaüyari. ¹² Müpaü xetevaparevietü yu'uximayasicacü xepüvaraye'atüani que memüteheuyehüva Cacaüyari teüterimama hicü. Mücü heima 'aixüa püyünita, yumüiretü pamüpariyusi memipitüacü Cacaüyari. ¹³ Xeme xepümasiücü que xemüte'u'inüasie müpaü xemütevapareviecü. 'Ayumieme 'aixüa meniutiyuaneni Cacaüyari hepaüsita yaxemütecahucü, yaxeicüa que xemüteyuhēcüata quename niuquisie xeteviya Cürisitu hepaüsita 'aixüa manuyenesie, 'aixüa 'iyaricü xemüvarumicü müme hipameta yunaime. ¹⁴ Mümerita xehesie mieme quepauca memüyutineneviva mecanixehive'eriecacuni, Cacaüyari cui 'aixüa mütiuca'iyaricü xehesie mieme. ¹⁵ Pamüpariyusi quepitüarieca Cacaüyari, müpaü mütatiumicü que temücateyüvave yatemütehecüatanicü.

Papuru yuhesie mieme que mütiutaniu, que mür-eye'atüa yühürituarica 'utaitü

10 Neri Papuru nehücütütü vaüriyarica necanixepitüacaqueyu. Cürisitu mümaxiücü müca'ayueriyacü, müpaü nepaine. Tahüxie te'utinierecacu tixaütü nepücatihücü xeniu xehesüa ne'uyeicatü, teva ne'uyeicatü nepane'eriyä püta que nemütixecühüave xeniu. Yane'aretü xeniu nepaine. ² Mericüte, nepüxevaviri mücaheuyeveticanicü nemüxetahüavecü ne'ane'eriyatü xehesüa nenuame, sepa müpaü nemütimate, xüca 'aixüa 'aneme ne'erieca nemüyüvecü nemaneriyanicü hipame vahepaüsita, vaisie teteviyatü te'u'uvame memütasi'erie, müme vahepaüsita. ³ Sepa 'atemu'uva tavaiyarisie, vaisie teteviyatü tepücat-

acuitüve. ⁴Vaisie pücamieme cuya tepüaya cümana temütacuitüve. Pütürücavi püta Cacaüyarisie mieme, temica'unaxüanicü cuyaxi vaqui. ⁵'Iyaritüarica tenica'unarümeni que memüteyücühüave teüteri, sepa que mütitita Cacaüyari müraye'unie memüca'imaicacü, mücü tecanica'unarümeni. Naime 'iyaritüarica tepanutahüva yamüticamienicü Cürisitu que maine. ⁶Taheyemecü tepüha'arisie temüvatatacuritüanicü yunaimememüca'yuvaüriya yamemütecahunicü, xe'aye'atüarieyu xeme yaxetecahutü.

⁷Xequeneuxeiya tita xehüxie müraniere. Xevitü xüca yu'iyarisie Cürisitusüa mieme yu'erieca, müpaüta masi yu'iyarisie quetiyücühüaveni, mücü Cürisitusüa que mütimieme, tameta hesüana tepümiemete. ⁸'Icü heiserie temexeiya tame, Ti'aitame müpaü pünetiupitüa nemüxetürücarianicü, nemüxeca'unaxüanicü müpaü pücanetiupitüa. Mericüte, xüca 'esiva ne'anuye-haitürüveni ve'eme nenexatatü 'icü heiserie temexeiyacü, nepücaneteviyani müpaü ne'utaitü. ⁹'Aixüa püca'yüni xüca nexemariutame ne'erivani xapacü. ¹⁰Müpaü püraniuva, xapacü que maine pahete pütürücavi, peru yuva'yarisie 'uva 'uyeicatü 'asipüca'yüve, yuni-uquisie püxani'eriva. ¹¹Müpaü quetiyücühüaveni que mü'ane müya maine, que temü'anene taniuquisie xapa te'vevietü teva te'u'uvatü, müpaü yaxecüa tepüteyurieni 'ate'u'uvatü.

¹²Mücü meta, tame tepücatavaüriya temütacayasanicü müme va'aurie, temüta'inüatanicü vahepaü te'enenetü, müme yuhesie mieme memüyuhecüata memümarivanicü. Müme masi memüyuti'inüatacü yu'inüaricü, yücümana memüyuxeyacü meyu'inüatatüvetü, 'asimepücatemaivave. ¹³Tame püta ve'emetete que temütetaxata, que müreyü haque temücahe'aitüarie 'asitepücahaitüca. Masi Cacaüyari que mütare'inüasiri, mana que müreyü tepütecuxata tetaxatatü. 'Asita xehesüapaitü tepu'inüasiyarie. ¹⁴Xüca xehesüa tecahürütüariecaque, tepanuyehaitürüveniqueyu müpaü te'utiuyatü, peru tame meri tepu'axüa xehesüa niuqui Cürisitu hepaüsita 'aixüa manuyüne tecuxatatü. ¹⁵'Ayumieme tahepaüsita que temütecuxata, que müreyü haque temücahe'aitüarie 'asitepücatecuxata. Hipatü que memüte'uximaya hepaüsita, 'asitepücahaitüca quename tame püta müpaü tete'uyuri tehaitü. Mücü meta, müpaü yuri tecateni'erieca xehepaüsita, quepaucua xemutixuxu-avereni yuri xete'erietü, 'ana tepücasaipüneni xehesüa xecüa temüte'uximayacacü. Naisarie püta haque teme'inüasiyarie, mana tepüte'uximayaca. ¹⁶'Asita xevaritapaitü niuqui 'aixüa manuyüne tepücuxatani. Peru haque xevitü meye'atüa yühürütüarica que müre'inüasiyarie, 'asitepücahaitücani quename tame püta müpaü tete'uyuri.

¹⁷Masisü niuqui que maine, Que mü'ane ve'eme müxatamücü, Ti'aitame quexatani ve'emetüme. ¹⁸Que mü'ane yücümana müyuhecüata, mücü pücamasiücü que mütü'inüasie, masi que mü'ane mütüihecüata Ti'aitame, mücü püta pümasiücü que mütü'inüasie.

Müme yacü xecüa memütexaxatametetücai

11 Xüca xenesitanevienique tuma yareutevitü mexi tevi 'asimücatimatepaü neticuxata 'esiva. Tasüari xepünesitanevieni. ²Cacaüyari que mütiyumexütüta xehesie mieme, neta müpaü nepütinemexütüta xehesie mieme, 'ayumieme müpaü nepaine. Nepüxeyetua xeimesüa, Cürisitumatü xemüyuxevinicü, yaxecüa 'üimari mücaxuriqui que mütiviquitüariva 'uqui yuxevitü xecüa mitivitünicü. ³Ne nepüma capa xe'useviximarienicü que xemüteyücühüave yu'iyarisie, yaxecüa mücü cu que mütü'irüviyaxü 'Eva. Me xüca müpaü tiuyünique, xe'iyari püca'yuxeviniqueyu, Cürisitusie xecüa xepücatevianiqueyu, xepüca'itiyacaqueyu. ⁴Cari 'aixüa 'anemecü xecanitanevieni xüca xevitü nuani xeime Quesusi yücü mü'ane cuxatatü tame temüca'ixatacai, me xüca xecuxaxatüvani xeime 'iyari yücü mü'ane xeheixeyatü xemacünecü xemüca'itanaqui'erivave, me xüca niuqui 'aixüa manuyüne yücü mü'ane xecuxaxatüvani xemüca'itanaqui'erivavecai. Xüari xepinevie müya müticuxata. ⁵Ne müpaü nepüticu'eriva, müme cuini mieme vaniu memünü'arisixi, müme tixaütü mepücatehexeiya neta que nemücareixeiya. ⁶Sepa que mü'ane mücaniuvapaü nemüticuxata, tevi 'asimücatimatepaü nepüca'ane que nemütimaive. Masi naimecü, que temü'anene yatepütexehecüasitüiya, yunaitü que memütatexeiya.

⁷Me queri 'axa netiuyuri quepaucua tixaütü necatihücütütü nemaneyeitüa xeme püta tixaütü xehümetütü xemayeitüaricü. Queri 'axa netiuyuri necaxecuetatütü nemüxecuxaxatüvanicü Cacaüyari niuquieya 'aixüa manuyüne. ⁸Xaüsie memeyutixeeüriva nenivanavanecaitüni yacütütü, vatugini nanaqui'erietü, xehesie mieme nemütü'uximayacacü. ⁹Xehesüa ne'uyeicatü quepaucua nemüreuyehüacai, nepücaxe'uximatüacai ni xeime. Que nemüreuyehüacai mepünete'umicuacai ta'ivama Maseruniyasie memeyecü. Müpaü netiyurienetü naimecü nepücanetauniecäi nemüxe'uximatüanicü, müpaüta yaxecüa nepütüyurieneni. ¹⁰Yuri que maine Cürisitu, neta yuri nepaine. 'Ayumieme müpaü nepaine, yemecü nepücanenarieca müpaü netinexatatü naisarie 'Acaiya 'eristaruyarisie. ¹¹Titayari müpaü netinemat. Nemüxenaqui'eriecü 'ayumieme müpaü nepütinemat. Cacaüyari müpaü pütimate que nemütixenaqui'erie.

¹²Que nemütüyuriene, yaxecüa müpaü nepütüyurieneni. Müme memisütüaniquieyu tahepaü metexeyarietü, ve'emetete que memüteyuxataniqueyu, müpaü netiyurienetü necanivanenasitüiyamücü müme. ¹³Müya memü'anene mepüte'itava, yacü xecüa mecaninü'arisixitüni. Mepü'irümarisixi masi que memüte'uximaya, sepa memuyupata Cürisitu nü'arimama vahepaü memüteyuxexeiyanicü. ¹⁴Mücücü tepücahüxiya. 'Asita Cayumarieta puyupata hecüari-pa mieme niuqui tuayamepaü mütiyuxexeiyanicü. ¹⁵'Ayumieme mariveme tepüca'erie xüca müme hesiena mieme memüte'uximaya me'uyupata, müme tita

mütiheiserie sie mieme memüte'uximaya vahepaü memüteyuxexeianicü. Müpaü mepüte'aye'axüani, que memüte'uximaya müpaü mepüpütüarieni.

Papuru que mütiucuini xü nü'ari mühücütücaicü

¹⁶ Tavari müpaü nepütayüni, capa xevitü 'asinecati-maicamente nesi'eriecacü. Mesü xüca müpaü neti'erivani, sepa 'asinemücatimate, siqueresü xequeneneu-tanaqui'erie, ve'eme nemünexatanicü 'esiva yacütütü. ¹⁷ Que nemüticuxata hicü, Ti'aitame que müticuxata 'asinepücahaine, masi que mü'ane 'asimücatimatepaü, que mü'ane ve'eme müyuxatapaü müpaü yuri ti'erietü yuhepaüsita, müpaü püta nepaine. ¹⁸ Yümüiretü ve'emete mepüyuxata tita yuvaiyarisie mütimieme meteha'erivatü xeicüa. Mericüte neta xüari vahepaü yacütütü ve'eme nepünexatani. ¹⁹ Cari xeme xepütemaivave, 'ayumieme xeyutemamavietü xepü-vanevie müme 'asimemücatemate. ²⁰ Xepinevie sepa xevitü müxeviya xemüte'uximayacacü vaüriyarica, sepa xepini mütxe'utixütüiri, sepa müxe'anaviviya, sepa müxetave'erie, sepa müxetavaya xehüxie. ²¹ Tame xeicüa müpaü temücaxeyuriecaicü xüari xeniu tepüveraranicai, 'ayumieme xüari xeniu peuyevese neneteviyatü nemütaniuni.

Meriçüte, tevi 'asimücatimatepaü neticuxatatü cuxi müpaü nepaine, xevitü que mütiyuvaüriya sepa cueriva'anemecü, neta müpaü nepüyüve sepa cueriva'anemecü. ²² Hepürayusixi teüteriyari metehüme. Neta nepühücü. 'Ixaherisixi teüteriyari metehüme. Neta. 'Apurahamisie meteyecü. Neta. ²³ Cürisitusie mieme mete'uximaya. 'Asimücatimatepaü nepaine, ne masi vaücava yanepüti'uximaya. Ne nepüvara'iva müixa neti'uximayatü masi, masi müixa ne'anutahüivatü, masi vaücava necuveivatü, masi müixa necueriva' Janetü nemümünicü. ²⁴ Huriyusixi püresusixi que memütevarutiva xei veiyari meuyevecanicü huta tevi-yari veiyari müca'ayanicü, ne 'auxümexa müpaü nepu'itüarie. ²⁵ Haicacüa cüyecü nepeuceveiyaxü. Heiva neputuaxi tetexicü. Haicacüa haramarasie ne'uyecacacu naviya pucayunixü. Xei tucari xei tucari nepuhaximecai 'amatiyevasio. ²⁶ Müixa ne'uyecatü nehuyeta nepücuerviva'ane, neparima hatuxamesie, neparima tenavayamete vacü, neparima neteüterima vacü, neparima teüteri memücahuriyusixi vacü, neparima quiecarisie, neparima macumavesie, neparima haramarasie, neparima müme 'ivamarixi memüyuterüva mete'itavatü, müme vacü. ²⁷ Neti'uximayatü ne'uxetü, tucari necahütü cusicü, neheuhacamütü neheuharimütü, tucari necahütü 'icuaicü, neheuxerimütü nemavetü nepüyüane.

²⁸ Mücü pücanaitü, peru heimanata tucariçü nepüsaipüne, peuyevese nemüne'iyaritüanicü yunaitü memeyutixexeüriva vahesie mieme. ²⁹ Xevitü xüca veranini, neta neveranitü nepütinemaica. Xüca xevitü 'ucunuitüarieni, mucunuitüariecü nepüha'a neta. ³⁰ Meriçüte xüca xeniu heuyeveca ve'eme müyuxatanicü, ne xüari ve'eme nepünexatani, que nemütiverani neticuxatatü. ³¹ Que mü'ane Ti'aitame Quesusi müca-

caüyarieya mü'uquiyarieya, que mü'ane hepaüsita 'aixüa müticuxaxasiva, mücü müpaü pütimate nemücati'itavacü que nemaine. ³² Ramasicu quiecarisie 'Are-taxi quepaucua müti'aitametücai, hesüana mieme 'isücame cuyaximame mepütehücai Ramasicutari vaquiecarie quitenie memünesiviyacü. ³³ Ne neputavicuei memücanesiviyacü, tesariya tenieyasie neheucatuyiaca quirivasie neyecaitü tesariya varita.

Que mütiupitüarie yuvaiyarisie mücuseivanicü

12 Meriçüte, xüari peuyevese ve'eme nemünexatanicü. 'Aixüa capüyüni siepüre, peru heinüsi-paü que nemütianierixü, tita Ti'aitame masiücüme mürayeitüa, mücü hepaüsita nepüticuxatani. ² Ne nepimate tevi Cürisitusie mütiyiva. Tamamata heimana nauca viyari 'anuyeyacu, nanuthanieni mücü muyuavisie Cacaüyarisüa yemecü. 'Asinepücatimate xüca 'iyarieya xeicüa 'utihanieni, me xüca vaiyarieya naitü 'utihanieni, Cacaüyari müpaü pütimate. ³ Meriçüsü, müya 'aneme tevi nepümate, xüca 'iyarieya xeicüa 'utihanieni, me xüca vaiyarieya naitü 'utihanieni 'asinepücatimate, Cacaüyari müpaü pütimate, ⁴ peru panuthanie visi müracu'anesiepai. Niuqui ne'enieni müpasie tevi müpaü mücatayünicü, tevi heiserie mücahexeiyacü müpaü mainenicü. ⁵ Meriçüte müya 'aneme hepaüsita neticuxatatü ve'eme nepüxatani, peru necümana ve'eme nepücanexatani, me xüca nenexatani que nemütiverani nehaitü xeicüa. ⁶ Süriçüte xüca nenevaüriyanique ve'eme nemünexatanicü, tevi 'asimücatimatepaü nepücatayüni queyu, yuri nepaineniqueyu püta. Perusü nepücanevaüriya ve'eme nemünexatanicü, capa xevitü müpaü ticu'erivanicü quename yücü ne'ane, que münetixeiya que müneti'enie, müpaü neca'aneme capa 'eriecacü.

⁷ Capa ne'anuyehaitürüvenicü temavierica nera'erivatü ne'iyarisie, nera'erivatü marivemecü masiücütü que mürayeitüarie nehiesie mieme, 'ayumieme nepupitüarie nevaiyarisie nemücuseivanicü. Cauyumarie tupirieya nepanayenü'aiyari münesicuvayanicü, capa ne'anuyehaitürüvenicü temavierica nera'erivatü. ⁸ Haicacüa vaüriyarica nenipitüani Ti'aitame 'icü hepaüsita, nehiesie mayeyanicü. ⁹ Peru mücü müpaü pünetiutahüavixü, 'Aixüa netiuca'iyaritü que nemasiyuriene, tavari tixaü pepücareuyehüaca. Pev-eranicacu netürücariya paye'atüariva. 'Ayumieme nenetemavietü masi nepünexatani que nemütiverani, Cürisitu türücariyaya nehiesie müyuhayevanicü. ¹⁰ 'Ayumieme nepeunaqui'a neveranitü 'axa neticühüavarüvatü nereuyehüatü netaveiyarietü nenetexienetü Cürisitusüa nemümiemecü. Müpaü nepütimate, quepaucua nemüverani, 'anari necanitürücaüyeni.

Papuru que mütiyu'iyaritüacai Curinitutari memüyuyexexeürivacai vahepaüsita

¹¹ Meriçüsü tevi 'asimücatimatepaü neticuxatatü nenayani. Xeme xecümana peuyevecai müpaü nemütuyurienicü. Peuyevecai masi xemünesihécüatan-

icü xeme püta que nemütimariva. Haquevari müme cuini mieme vaniu memünü'arisixi tixaütü mepücatehexeiya, neta que nemücareixeiya, sepa tixaütü nemücatihücü. ¹² Siqueresü 'inüari cümana Cacaüyari nü'arieya mümasiücü puyü xehesüa, naimecü netiucac'enivacacu, naimesie 'inüari nevevecacu mamari-vavemecü türücaüyemecü. ¹³ Ne necümana nepü-caxe'uximatüacai tumini hepaüsita. Xüari müpaü netiyurienetü necaxe'uximatüatü, 'axa nepüxe'uyuri xeniü, yanetivavirietü hipame xaüsie memeyutixex-eüriva, 'axa nepücavaruyuri xeniü. Xequeneteneuye-hüviri müpaü xeniü 'ana nemüxe'uyuricü.

¹⁴ Camüsü hicü hairieca nepüha'arisie xehesüa nemüyemiecü. Tavari nepücaxe'uximatüani. Nepücatihive'erie xepini, tucari xemexeyanicü püta nepütihive'erie. Vaüriyarica pücaheuyevese türi meme'ücacü yu'uquiyarima vahesie mieme, va'uquiyarima püta yutüriyama vahesie mieme meme'ücacü peuyevese. ¹⁵ Nesü nenetemavietü nepixütüani naime nemürex-eiya, sepa yemecü nemutaxütüarieni ne, xeme xe'iyari 'aixüa mü'itüarienicü. Perusü xüca cuini mieme nexenaqu'erieca, queri 'esiva xeicüa netinaqu'eriva mücücü.

¹⁶ Mericüte xeniü cuini mieme nepücaxe'uyacai. Perusü xüari xeniü 'irümarini nemühücücü nenixetaviviyani nexerivüviyatü. ¹⁷ Mericü müme nemüvareutanü'axüa xehesüa, queri nexera'ivaxü vacümana. Pücatixaüsietü. ¹⁸ Ne vaüriyarica nenipitüani Titu, hamatüana neneinü'ani mücü ta'iva xeime. Mericüte, que tixeha'ivaxü Titu. Havaicü. Camü yaxeicüa tecate'u'iyari que temüte'u'uva, taqueta catiyuxevitütü. Puyuxevi.

¹⁹ Xüari müpaü xepütecueriva quename 'icü niuquicü naimecü tahesie mieme te'utiniuca xemütasi'enienicü xeme. Pücatixaüri. Masi Cacaüyari tasixeyacacu, Cürisitusie teteviyatü, müpaü püta tepütecuxata. Tanaqu'erima naime que temüteyurie, xemütürücariyarienicü pü'ayumieme. ²⁰ Nepüma xeicüa capa nenuame nexerucaxeyiacü que mücanetinaque xe'aneneme, xemerita capa xenesi'ucaxeyiacü que mücatixenaque ne'aneme. Nepüma capa xeyucitüvenicü, capa xeyü'ütesatüvenicü, capa xe'uyuhecatüvenicü, capa xetecuvautüvenicü hipame xemüvara'ivanicü, capa xeveruniuquimanicü hipame, capa yunacata xeyuniuquimanicü, capa xeteyucatave'eriecacü, capa xeyuxamuruyanicü. ²¹ Nepüma nenuayu tavari capa necacaüyari tixaütü necatihücütüme nesi'ayeitüanicü xehesüa ne'uyeicacacu, capa neneheiveriecacü nevara'erivatü yumüireme 'ana meripai 'axa memüteyuriecai yamemücatehayevaxü 'axa que memüteyuriecai meca'itiyatücaitü, mevacumaüvatü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, meyutatuatü memürucuyatüvenicü que memüteyucahive'erie.

Teutüarica

13 Hairiecarini neniemyiximeni xehesüa hicü. Yuhutatü ya yuhaicatü memunenierixü vani- uquicü naitü niseiriyariemücü. ² Meripai müpaü nepütivarutahüvixü müme 'ana 'axa memüteyuriecai xehesüa ne'uyeicacacu hutarieca nemunua, hicüta xehesüa neca'uyeicatü yaxeicüa müpaü nepütivacühüave hipameta yunaima, tavari xüca nenuani nepücavahayeva. ³ Inüari xepüvava quename Cürisitu 'u'inüasie maniuca neticuxatacacu ne, 'ayumieme nepücavahayeva. Mücüri pücaverani que müxyuriene, masi canitürücaüveni xehesie tiviyatü. ⁴ Sepa curuxisie mumierie müveranicaicü, Cacaüyari mütürücaüyecü canayeyurini masi. Tameta sepa hesiena temüteviya tepüverarani, masi Cacaüyari mütürücaüyecü hesiena teteviyatü tepayeyuyurini texeparevienneque.

⁵ Xequeneuyu'inüata xüca 'acu 'axe'u'uvani yuri xete'erietü me xüca catixaütüni. Xequeneuyu'iyaritüaca xüca 'acu müpaü xete'u'inüasieni. Yuxexuitü yu'iyarisie tietü xecayumaica que xemü'anene, Quesusi Cürisitu xehesie mütiviyacü. Müpaü xüari xepütemate yuhapaüsita, me xüca xexani'erivani xeicüa. ⁶ Neri nepütacüeva yuri neti'erietü quename müpaü xetehetimanini, quename tame tecaxani'eriva. ⁷ Nenevieri tepipitüa Cacaüyari, xeme 'axa xemücateyuriecacü haquevasü. Müpaü tepücate'ivaviri teüteri memü'inüasie vahapaü temütetaxexeyanicü xeicüa, masi xeme 'aixüa xemüteyuriecacü püta müpaü tepüte'ivaviri, sepa tame xani'erivamete temü'eriva. ⁸ Tame türücariya tepücahexeiya temeye'uniecacü tita yuri müraine, tita yuri mürainesie mieme temüte'uximayacacü xeicüa türücariya tepexeiya. ⁹ 'Ayumieme tepütatemamavie quepaucua temüverarani tame, xeme püta xetürücaviacacu. Müpaüta tepütetaneneviva, xemaye'atüarienicü xeme. ¹⁰ 'Ayumieme müpaü nepütiuti'utüa xehesüa neca'uyeicatü, xehesüa nenuame türücaüyemecü nemücatiyurienenicü, sepa heiserie nemexeiya müpaü nemütüyurienenicü. Ti'aitame mücü heiserie pünesi'upitüa nemüxetürücariyanicü, nemüxeca'unaxüanicü müpaü pücanetiupitüa.

¹¹ Mericüte ne'ivama, xequeneyutemamavieca. Xequenaye'axüaca xemümanesiquitüarieni. Xequenene'enioca que nemütixetuica. Xequeneyuxevini que xemüteyücühüave yu'iyarisie. 'Aixüa xequeteneyuxeyani. Müpaü xüca xeteyurieca, que mü'ane Cacaüyaritütü mütasipitüa temütetacanaqu'eriecacü temüca'uximatüariecacü ta'iyarisie, mücü xehamatü caniyueicamücü. ¹² Xequeneuyavüritüaca xeyuviyatü Cacaüyari teüterimama xemühüemecü. ¹³ Cacaüyari teüterimama yunaitü menixevaüritüaca.

¹⁴ Ti'aitame Quesusi Cürisitu 'aixüa quetiuca'iyarini yunaima xehesie mieme, Cacaüyari quexenaqu'erieca, 'Iyari Mütiyupata quexetaxeviriya yunaima.

Carasiyatari

Vaürisica

1 Ne Papuru nenü'aricametütü necanixevaüritüaca. Que nemütihüritüarie, teüteri mepücanesihyenü'a, tevi pücanesi'ucaye. Quesusi Cürisitu püta caneniucayeni nü'aricame nemayanicü. Que mü'ane 'umieriecu menutanieritüa, Cacaüyaritütü müta'uquiyari, mücü müpaü canetiniuhüritüani. ² Ta'ivama nehamatü memü'uva tanaitü tecanixevaüritüaca xeme xemeyutixexeüriva Carasiya cuieyarisie miemete müpaü te'utiyaütü. ³ Que mü'ane müta'uquiyari Cacaüyaritütü, que mü'ane müti'aitame Quesusi Cürisitutütü, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca xemüca'uximatüaricacü yu'iyarisie. ⁴ Mücü Quesusi canihücütüni que mü'ane müyuyetua, tame 'axa temüteyurie temüxünarienicü. 'Ayumieme pütasitavicueisitüani, hicü miemetexi 'axa memüteyurie vasata te'u'uvacacu. Müpaü catininaque ni tacacaüyari ta'uquiyari. ⁵ Visi queticuxaxasivani 'iya hepaüsita yuheyemecü. Müpaü xEICÜa cani'aneni.

Xevitü niqiu pumave 'aixüa manuyüne

⁶ Nepü'iyarixi yanetimaitü yapaucua xemüypatarümecü. Xenicu'eirieni que mü'ane müxe'uta'ini, Cürisitu 'aixüa tiuca'iyaricacu. Xeteniuvia niqui yücü manuyünesie püta. ⁷ 'Iya niuqui pücahücü 'aixüa manuyüne. Masi hipatü 'amepu'uva mexexamurietü me'ipatacutü niuqui 'aixüa manuyüne Cürisitu hepaüsita. ⁸ Sepanetü tame, sepa taheima mieme tupiri, xüca xecuxaxatüvanique niuqui 'aixüa niu manuyüne, xüca niuqui temüxecuxaxatüvacaipaü ca'anuyünenique, püxani'erivaniqueyu 'iya. ⁹ Que temütiyanecai meripai, tavari hicü que nemaine, xüca xevitü xecuxaxatüvani, xüca niuquieya xemitanaqui'eripaü ca'anuyüneni, quexani'erivani.

¹⁰ Mericüte, 'ipaü neticuxatatü, queri neticuvaune teüteri que memünetenaqui'eriecacü. Cacaüyari püta que münetaqui'eriecacü nepüticuvaune. Que netivanaqui'asitüamücü teüteri. Xüca nevarunaqui'asitüanique teüteri hicü, Cürisitusie mieme ti'uximayatame nepücahü cütüniqeyu.

Papuru que müti'uximayacai

¹¹ Ne'ivama, müpaü nepütixehecüatüaniqueyu 'icü niuqui 'aixüa manuyüne nemücuxata hepaüsita. Mücü niuqui tevi pücaveviyaya. ¹² Neri quepaucua nemitanaqui'eri, tevi pücanesiyetuiri. Nepeitima tevi

caneti'üquitüacacu. Quesusi Cürisitu masiücütü 'ayacu püta nenitanaqui'erieni.

¹³ Camüsü, xemeri xepu'enana que nemüticuyeicacai meripai, Huriyusixi vayeiyarisie netiviyatü. Ne cuini mieme nepüvataveviyacai Cacaüyari teüterimama memüyutixexeürivacai. Nepüvaruca'unacai.

¹⁴ Huriyusixi vayeiyarisie netiviyatü nepanuyehaitürüvecai yumüireme ne'ivama vahüxie nehapaü paümeme viyari memühücai nenuivarisie miemete, masi yemecü nenevaüriyatü netusima vayeiyaricü.

¹⁵ Masi que mü'ane munesi'upataxü necatinuivavecacu cuxi, que mü'ane 'aixüa tiuca'iyaritü munesi'uta'ini, mücü Cacaüyari, 'ana ninaquecaitüni ¹⁶ yunive masiücüme mayeitüanicü yanetimaicacu, hepaüsitana nemüticuxatanicü nuivarite memücahuriyusixi vasata. 'Ana teüteri memüvaite memüxuriyate xEICÜa 'asinepücativarahüavecacai. ¹⁷ Müme nü'arisixi memühümetücai yanecatihüritüarievecacu cuxi, müme vahesüa nepücahetüa Querusaremesie. Masi 'Araviya cuieyarisie necaneyani cuitü. 'Arique tavari Ramasicu necaninuani.

¹⁸ 'Arique haica viyari 'utixücu, Querusareme neneyani, nemeitimanicü Sepaxi. Tamamata heimana 'auxüme tucari nepuyuri hesüana. ¹⁹ Hipame nü'arisixi nepücaharexei, Cacuvu xEICÜa Ti'aitame 'ivaya nepexei. ²⁰ Camü, Cacaüyari hÜxie, nepücati'tava que nemütixe'u'utüiri.

²¹ 'Arique nepetüa Siriya cuieyarisie Sirisiya cuieyarisie. ²² Müme Cürisitusie meteviyatü memüyutixexeürivacai Cureya cuieyarisie, müme mepücanesihetimaivavecacai cuxi. ²³ Müpaü mepüte'enanacai xEICÜa, quename vaniu, que mü'ane mütasitaveviyacai meripai, mücü ticuxata hicü niuqui 'aixüa manuyüne tita yuri temüte'erie hepaüsita, quename vaniu ticuxata tita 'anapai mütica'unamücücai hepaüsita. ²⁴ 'Aixüa meniutiyanecaitüni Cacaüyari hepaüsita necümana.

Hipatü nü'arisixi que memüteheitima Papuru

2 'Arique tamamata heimana nauca viyari 'utixücu, tavari neneyani Querusareme Verunavematü, Titu ne'avitütü. ² Mana nepetüa Cacaüyari masiücüme mayeitüacü mana nemümiécü. Tahücüate te'ayetecacu mamarivavemete vahamatü, netinivarutatüani niuqui 'aixüa manuyüne, que nemüticuxata nuivarite memücahuriyusixi vasata, capa xüanacüa 'ayanicü ne'uximayasica que nemütimie que nemütimiecaita. ³ Peru Titu, sepa nehamatü muyeicacai, sepa Cüriyecu mühücü, pücaheuyevacai mücü mü'inüaritüarienicü

Huriyusixi vaxitequiyacü, ⁴sepa memi'inüaritüacucacai hipatü yacü 'ivamarixi tahepaü memütēyuniniütüva. Müme menatahaxüani tasata que memütatehupienicü tame que temütetanü'a Cürisitu Quesusisie teteviyatü. Mepütasiviyacucacai vayeiyarisie mieme temüte'uximay-acacü. ⁵Müme heiva xüca tevaru'enienique que memütate'aitüacucacai, xeme xepücayuhayevaquēyu xe-heixeyatü niuqui 'aixüa manuyüne, yuri que müraine.

⁶Peru mamarivavemete, Cacaüyari yücü mücativax-eiyacü teüteri, 'ayumieme neta 'asinepücatine'iyaritüa que memü'anenecai meripai. Müme mamarivavemete tixaütü mepücate'utihüpacai neniüqui hesie. ⁷Masisü müpaü metenimaicitüni nemuhürütüariēcü niuqui 'aixüa manuyüne nemütivataxatüanicü müme xite-quiyacü memüca'inüasie, yaxeicüa Pecuru que mütiuhürütüarie mütivataxatüanicü Huriyusixi xite-quiya 'inüariyari memexeiya. ⁸Müpaü meteni-maicitüni, que mü'ane micuyuitüva Pecuru mü-tanü'arienicü müme memüxitequie vahesüa, mücüta canenicuyuitüvani ne, nuivarite memücahuriyusixi vahesie mieme.

⁹Müpaü metemaitü que nemütiumiquiva Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu, Cacuvu Sepaxi Vani, 'iquisaraüte que memütēmarivacai, müme mepütasi'umayüa ne Verunave, temütaxevi me'utiyaütü, xeme nuivarite memücahuriyusixi vahesüa xemüyehucü, tameri Huriyusixi memüxitequie vahesüa temüyehucüta me'utiyaütü, ¹⁰xemüvara'erivanicü xEICÜa puvüresixi me'utiyaütü. Nesietü 'aixüa 'iyaricü müpaü nemütüyurienenicü nepünevaüriya.

Papuru que müreitati Pecuru 'Anutiyaquiyasie

¹¹Masi quepaucua Sepaxi munua 'Anutiyaquiyasie, tahüxie te'utinenieretü nepeye'uniecai, meuyevecaicü hesiena mütiuhüivanicü. ¹²Hipatü Cacuvusüa miemete meca'axüavavecacu cuxi, nuivarite memücahuriyusixi vahamatü pütütiucua'acai. Masi me'u'axüacu müme, niyuti'imatüyani. Püyupatanecai vaniüquixiya macatü müme xitequiya 'inüariyarisie memütēviyacaicü.

¹³Hipatü Huriyusixi yacü mepüte'uyuri hepaüna. Yaxe-icüa Verunave pütü'irüviyarie yacü meteyuriecacu.

¹⁴Perusü quepaucua ne müpaü nemütivaruxei, ta'aurie me'axüriecu, heiseriemecü meca'u'uvacacu niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita, yuri que müraine, müpaü nepütitahüavixü Sepaxi yunaime vahüxie, 'Ecü Huriyu pehücütütü, xüca pe'uyeicani nuivarite memücahuriyusixi vahepaü peyüanetü, Huriyupaü pecayüanetü 'ecü, titayaricuta vaüriyarica petivapitüa nuivarite memücahuriyusixi, Huriyusixi vahepaü memüyüacacü.

Yunaime vahepaü, Huriyusixi teüteriyari yuri mete'eri-etü xEICÜa mepütavicueisitüarieni

¹⁵Tame que temüte'ununuivaxü, Huriyusixi tecani-hümetüni, nuivarite memücahuriyusixi, yamemü-cateyurie 'inüari niuquiyari que müti'aita, tame tepüc-ahüme. ¹⁶Peru tame müpaü tepütehetima, tevi xüca

tiyurieneni 'inüari niuquiyari que müti'aita, mücücü heiserie pücapitüarieni. Masi xEICÜa xüca yuri ti'erieca Cürisitu Quesusisie, mücücü püta heiserie canip-itüariemücü. 'Ayumieme tameta vahepaü yuri tepüte'uta'eri Cürisitu Quesusisie, heiserie temüpütüarienicü yuri tete'erietü Cürisitusie. Xüca yatete'uyurienique 'inüari niuquiyari que müti'aita, mücücü masi heiserie tepücapitüarieniqueyu. 'Utüar-icayari müpaü paine, Haquevasü heiserie pü-capitüarieni yatiyurienetü 'inüari niuquiyari que müti'aita.

¹⁷Tameri müpaü tepütetavaüriya, heiserie temüpütüarienicü. 'Ayumieme Cürisitusie teteniviyani. Mericüte, xüca müpaü tetetavaüriyani, qesü yünü xü-ca vahepaü temasiücünü yatemücateyuriecü, 'inüari niuquiyari que müti'aita. Cürisitu 'axa teyuruvamete tarayeitüa. ¹⁸Xüca tavari ne'enuquitüanicü tita nemütüca'unaxü, 'axa tiyuru-vamepaü nepünehecüataniqueyu masi, tita nemüranuquitüamücü yaxEICÜa müpaü mainecü.

¹⁹Neri yanetiuyurieca que müti'aita 'inüari niuquiyari, ne'icu'eirieca, necaniumüni. 'Ayumieme 'inüari niuquiyari tavari pücaneti'aitüani Cacaüyarisie mieme püta nemayeyurinicü. ²⁰Cürisitumatü neniümerieni curuxisie. Hicüri que nemürayeyuri, ne necümana nepüc-ahücü que mü'ane mayeyuri. Cürisitu masi canihücütüni mayeyuri nehiesie tiviyatü. Que nemürayeyuri hicü nevaiyarisie, nepayeyuri yuri neti'erietü Cacaüyari nu'ayasie, que mü'ane münesinaqui'erie, que mü'ane nehiesie mieme müyuyetua, mücü hesie. ²¹Nepüca'ixani'eri Cacaüyari 'aixüa que mütiuca'iyari. Xüca heiserie 'upitüarienique yatiyurienetü que maine 'inüari niuquiyari, Cürisitu xüanacüa xEICÜa canimüniquēyu.

Cacaüyari 'Iyarieya canitüanaqui'eriva yuri ti'eriecacu

3 Cari 'asixepücatemate Carasiyatari. Quepai püxe'utiquevayaxü, xecunuitütü para yaxemü-catecahunicü tita yuri mürainesie. Xeme yax-etemaicacu, Quesusi Cürisitu putahecüasie, curuxisie que mütiümerie. ²Meriüte, 'ipaü xEICÜa nepütixeta'ivaviyaquēyu. 'Iyari xete'utanaqui'eri yax-emüte'uyuricü 'inüari niuquiyari que müti'aita. Xepitanaqui'eri nusu yuri xemüte'uta'ericü que xemüte'u'enana. ³Panası 'asixecatemate. 'Iyarisie xete-viyatü, xepisütüa yuri xete'erietü. Hicü vaisie püta xete-viyatü, que xete'aye'axüani. ⁴Cuini mieme xete'u'itüarie, yacü xEICÜa. Xüari yacü xepüca'u'itüarie. ⁵Hicümüsüari, 'iya que mü'ane 'Iyari müxemicua, que mü'ane türücaüyemecü müxecuyuitüva, müpaü tiyuriene yaxemüte'uyuricü 'inüari niuquiyari que müti'aita. Müpaü pütüyuriene nusu yuri xemüte'eriecü que xemüte'u'enana.

⁶Yaxeicüata 'Apurahami yuri tinita'eririeni Cacaüyari. 'Ayumieme heiserie hexeiame cani'erivacaitüni. ⁷'Ayumieme müpaü xecatenimaica, müme 'amemu'uva yuri mete'erietü, müme 'Apurahami mecanixiüyarimatüni. ⁸'Utüaricayarisie meripai müpaü tinimasiücü-

caitüni, nuivarite memücahuriyusixi yuri metenita'erieniquecaitüni, mücücü Cacaüyari heiserie niva-pitüaniquecaitüni. 'Ayumieme niuqui 'aixüa manuyüne 'Apurahami meripaitü müpaü tiniutahüavarieni, 'Acümana yunaitü nuivarite mepütemavieritüarieni. ⁹ 'Ayumieme müme 'amemu'uva yuri mete'erietü, müme mepütemavieritüarie, que mü'ane 'ana yuri müti'eriecaimatü 'Apurahamimatü.

¹⁰ Müme püta 'amemu'uva yameteyurietü que müti'aita 'inüari niuquiyari, mücüsie meteviyatü, müme mecanixani'erivani. Müpaü catine'uca, Mecanixani'erivani yunaitü yamemücatecahu, nai que müre'uxa 'inüari xapayarisie. ¹¹ Müpaü catinihecüaca, Cacaüyari huxie ni xevitü heiserie pücapitüarie 'inüari niuquiyarisie tiviyatü. Müpaü püta panuyüne, Que mü'ane heiserie mupitüarie yuri ti'erietü canayeyuricamücü. ¹² Peru que mü'ane 'inüari niuquiyari mexeiy, mücü 'apüca'uyeica yuri ti'erietü. Müpaü panuyüne masi, Que mü'ane yamütiyuriene que maine, mücü canayeyuricamücü xüca yatiyuriene.

¹³ Cürisituri cataniunaneni, cataniuxüna temücaxani'erivanicü 'inüari niuquiyari mainepaü. Mücü püta caniutixani'eriva tahesie mieme, que müre'uxa, Yunaitü cüyesie memacavüre menixani'erivani. ¹⁴ Müpaüri tiniuyurieni, nuivarite memücahuriyusixi memüta'axiyarienicü hepaüna, 'Apurahami que mütiutahüavarie, mümeta meyutemamavietü memacü necü, Quesusi Cürisitusie meteviyatü. Müpaüta tiniuyurieni temitanaqui'erienicü 'Iyari yuri tete'erietü, que temüte'utahüavarie temeixeiyaniquecaicü.

Cacaüyari que mutayü que mütatipitüaniquecai, 'inüari niuquiyari caxuavecacu cuxi

¹⁵ Ne'ivama nepütixetaxatüaniqueyeu, que memüteyurie teüteri neticuxatatü. Tevi xüca tiyuta'utüirieni, tita türiyamama vahesie mütinakeni 'utaitü, xüca 'aixüa 'aneni que maine, xevitü masi xüanacüa pücaheyeitüani türatuya, hesiena pücatihüpani. ¹⁶ Mericüte, 'Apurahamiri, que mü'ane hesiena müyeyaniquecaita, que maine 'utüaricayari, müme müpaü mepüte'utahüavarie tita vahesie mütinakeniquecai. Pücaavaxatacai müme hesiena memüyecünequecai, yumüireme vaxatatü. Yuxevime püta nixatacaitüni hesiena müyeyaniquecai, Cürisitu xatatü. ¹⁷ Mericüsü que nemaine, Cacaüyari türatu niutavevieni Cürisitu hepaüsita. 'Inüari 'ariquemücaque caninuani, nauca sienituyari heimana xei teviyari heimana tamamata viyari 'anuyeyacu. 'Ayumieme püca'yüve xüanacüa meyeitüanicü niuqui, Cacaüyari que mütitahüavixü hesiena mütinakeniquecaicü. ¹⁸ Xüca hesiena tinaquenique 'inüari niuquiyarisie tiviyacacu, yacü xecüa pütitahüavequeyeu quename 'iminiquecai. Perusü Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü tiniunaquisitüani 'Apurahamisie, müpaü titahüaveca hesiena mütinakeniquecaicü.

¹⁹ Mericüsü, titayari tixuave 'inüari niuquiyari. Mücü tiniuhüiyani niuquisie, mümasiücünicü teüteri que yamemücatecahu. Niuquisie tiniuhüiyani mexi canu-

avecái que 'ane 'Apurahamisie müyeyaniquecai, que mü'ane müpaü mütiutahüavarie que mütimiquieniquecai. Cacaüyari tupirisiximama mepuhütüarie memiyetuanicü 'inüari. Niucameta caniyetuiriyarieni teüteri vahesie mieme, müme meheixeyatü memacü necü. ²⁰ Hicü tevi xüca yücümana yüaneni, pücaheiyehüva niucame. Peru Cacaüyari yuxevitü caniyüaneni.

Titayari 'inüari niuquiyari tixuave

²¹ Mericüte 'inüari niuquiyari catiyucitüve mücumatü, Cacaüyari que mütitahüavixü que mütiminiquercaicü. Pücatixaüsietü. Xüca 'inüari niuquiyari te'upitüarinenique, müyüve tucari mütasipitüanicü, xasunimecü heiserie tepexeyaniqueyeu 'inüari niuquiyarisie teteviyatü. ²² 'Utüaricayari masi nivananutaxürüvani yunaima, vahecüatütü que memütexani'eriva 'axa memüte'uyuricü. Müpaü mütiwaranutaxürüvacü, 'ayumieme neuyeveca yuri memüteta'erienicü Quesusi Cürisitusie, para müme yuri memüte'erie müpaü memütepitüarinenicü, Cacaüyari que mutayü que müti-vaminiquecaicü.

²³ Titasie yuri temüte'erie 'acuxi canuavecacu, tenanutaxürüyacaitüni, 'inüari niuquiyari tasi'üviyacacu. Tepanutanamiecai yuri temüteta'erienicü 'arique, masiücütü mürayaniquecaicü titasie yuri temüteta'erieniquecai. ²⁴ 'Ayumieme 'inüari niuquiyari ti'uximayatamepaü cani'anecaitüni, tahepaüsita mühütüariecai mexi tetürütücai, Cürisitusie teteviyatü temacü necü, heiserie temüpitüarinenicü yuri tete'erietü. ²⁵ Hicürixüa caninuani titasie yuri temüte'erie. 'Ayumieme ti'uximayatame 'ari pücahütüarie tahepaüsita.

²⁶ Yuri xecateni'erieca, 'ayumieme Cacaüyari nivemama xecanihümetüni, Cürisitu Quesusisie xeteniviyanü. ²⁷ Queyupaümetü xemuca'üyarie Cürisitusie xeteviyatü, xeme xecaniyupata, Cürisitupaü xe'anenetü xemacü necü. ²⁸ Hicürixüa sepa mühuriyu sepa mücüriyecu, sepa müti'uximayatame sepa mütiyunü'avame, sepa mü'uqui mü'uca, yunaitü xecaniyuxevini Cürisitu Quesusisie xeteviyatü. ²⁹ Mericüsü, Cürisitusüa xecanimiemetetüni. 'Ayumieme que mü'ane 'Apurahamisie müyeyaniquecai, xeme xecanihümetüni. Xehesie pütüinaquixü que mütiutahüavarie 'iya.

4 'Ipaü nepaine, quiecame nu'aya mexi nunusitüni, ti'uximayatamepaü cani'aneni, sepa naitü mütipinieya, sepa hesiena mütiunaquixü. ² Hipatü masi meni'aitüaca mexicuxi, heiserie menexeyani piniteya hepaüsita. 'Arique tucarieya naye'amücü, 'uquiyarieya que mutayü. ³ Tameta yaxecüa, quepaucua temütürütücai, vaüriyarica tetenyuriecaitüni que mütatüaitüvacai 'üquitüarica cuiépa mieme, hecuamete que memüte'üquitüarie. ⁴ Peru quepaucua tucari 'aixüa mü'ane maye'a, 'ana Cacaüyari yunive caneyenü'ani, 'ucasie müyenuivaxü, müti'aitüariecai 'inüari niuquiyari que müti'aita. ⁵ Caneiyenü'ani müvananenicü müme memüte'aitüarie 'inüari niuquiyari

que müti'aita, vaxünaque. Caneiyenü'anita, tame nive-mama temacü necü.

⁶ Mücü meta, Cacaüyari yunive 'iyarieya neyenü'ani, ta'iyarisie müyecanicü müpaü tiuhivatü, Nequemasi, ne'uquiyari. Mücü canimasiücünü xemünivemamacü. ⁷ Mericüsü hicürixüa ti'uximayatame pepücahücü. Pecaninu'ayatüni püta. Xüca penu'ayatüni, tita Cacaü-yarisüa mütimieme catiniunaque 'ahesie, müpaü pe'aneme mümasi'ayeitüacü Cürisitu.

Ta'aurie xepüca'axürieni tavari xemüteta'aitüarienicü

⁸ Anapai xemüca'imaicaicü que mü'ane mücacaüyari, vaüriyarica xecateniyuriecäitüni que memütexe'aitüa-cai müme memüca'yuricacaüyarixi. ⁹ Hicürixüa xecaneitimani que mü'ane müyuricacaüyari, masisü pü-ta, Cacaüyari canixehetimani xeme. Mericüte, titayari ta'aurie xete'axüri, tavari mücü 'üquitüaricasie xeteviy-acutü, hecuamete que memüte'üquitüarie, muverani, tixaütü mücarexeiya. Titayari xeteyuvaüriya, tavari vaüriyarica xemüteyuriecäcü que mütxe'aitüa mücü 'üquitüarica. ¹⁰ Cari tucari xepüvevie, semanasi, meserisie, 'ixüarari matineicasie, visie. ¹¹ Necanimaca, müpaü neticu'erivatü, xüari xüanacüa nayani que nemütüne'uxitüa xehesüa.

¹² Ne'ivama, 'ipaü nepütixetavirieniqueyu. Nehepaü xeteyurietü xequenayuyetüa, ne xehepaü netiyurienetü nemaneyetüacü. Xeme 'axa xepücanesi'uyuri. ¹³ Masi müpaü xepütemate, quepaucua matüaripai nemütixe'utaxatüa niuqui 'aixüa manuyüne, müpaü nepütüyuri nemüticyecaicü nevaiyarisie. ¹⁴ Sepa nemüxecuanivesitüa müpaü ne'aretü nevaiyarisie, xeme xepücanesi'utitave'eri xepücanesi'utixani'eri. Xepünesi'utanaqui'eri püta, Cacaüyari tupiriyepaü, Cürisitu Qesusipaü.

¹⁵ Xeyutemamaviecame xecaniyu'eriecäitüni 'ana. Querü 'uyü. Ne nepütihécüata que xemüteyumaicai que xemüteyuvaüriyacai. 'Asita xüca xeyüvavenique, yühüxi xepüvatituniqueyu 'ana, xepünesiminiqueyu. ¹⁶ Xeneüquixivi neratüa, tita yuri müraïne nemütixe'utahecäatüacü.

¹⁷ Müme meniyumexütüaca mexehive'erietü, peru müpaü que memüteyuriecü, 'aixüa xepüca'itüarieni. Masi mepüxecuaniqueyu xemüpasienicü xevahive'erietü müme xEICÜA. ¹⁸ Mericüsü 'aixüa cani'aneni yuheyemecü xüca hive'erievani para 'aixüa mü'itüarienicü, sepa xehesüa nemücaheycaniquene. ¹⁹ Xeme xepünenivema, peru xehesie mieme tavari necatinicuineni 'uca mütiniverümepaü, mexi Cürisitu-paü xe'ananetü xetiverirüme. ²⁰ Xüca tüma xehesüa ne'uyeicanique hicü. Xüari yücü nepüti'eniürüicüniqueyu que nemaine. 'Asinepücatimate que nemütiyurieni xehepaüsita.

Sara Hacarimatü 'üquisica que memüte'acü

²¹ Mericüte, xeme xemüyuvaüriya xemüte'aitüarienicü 'inüari niuquiyari que müti'aita, 'ipaü xEICÜA xequeneteneutahüavi. Xecateheitimaivave

'inüari niuquiyari que maine. ²² Müpaü catine'uca, 'Apurahami yuhutame nivarexeiyacäitüni yunivema. Xevitü ti'uximayatameyasie caniyenuiva, xevitüta müyünü'asie tiyenuivaxü. ²³ Que mü'ane ti'uximayatamesie müyenuivaxü, mücü caniutinuiwa teüteri que memüte'ununuiva, vaisie xEICÜA. Que mü'ane müyünü'asie müyenuivaxü, mücü masi caniutinuiwa Cacaüyari müpaü mütitahüavixücü 'Apurahami, que mütinuivaquecaicü. ²⁴ Mericüsü, mücü naitü que mütiuyü, 'üquisica canayani. 'Ucari que mütvaxata, tütatute canixatani hutame. Xevitü tütatu yemurisie catiniutaxatüarieni, Sinahi müttitevasie. Müme mücü tütatusie memüyenuunuiva, vaüriyarica te'uximayatamete mecanacünicuni. 'Uca Hacarü müttitevacai canixatani. ²⁵ Mücü Hacarü, yemuri canihücütünita 'Araviya cuieyarisie, Sinahi müttiteva. Yaxeicüata Querusareme canihücütüni, mücü quiecarü hicü 'emuve. Vaüriyarica catini'uximayaca, nivemamata vaüriyarica meteni'uximayaca. ²⁶ Xevitü püta Querusareme taheima mieme, mücü müyünü'a canihücütüni, tame canitavarusitüni. ²⁷ Müpaü catine'uca, Quene'atemavieca 'uca pemücaniveve, Türi pemücaharexeiya. Queneutacuica, Queneutahiva 'uca pemücatiucuinixü. Que mü'ane türi mücavarexeiya, Mücü masi yumüireme püvarexeiyani yunivema, Que mü'ane mürecacüna Hipame xEICÜA püvarexeiyani.

²⁸ Xeme ta'ivama, Cacaüyari müpaü mutayücü 'ayumieme xeniutinunuiva, yaxeicüa que mütiutinivaxü 'Isahaqui, Cacaüyari yamutayücü. ²⁹ Mericüsü, 'anapai que mü'ane mutinuivaxü que memüte'ununuiva teüteri xEICÜA, mücü niveiyacäitüni que mü'ane mutinuivaxü que mutayü 'Iyari. Hicüta yaxeicüa cani'aneni. ³⁰ Peru que haine 'utüaricayari. Müpaü paine, Quenivarayenü'a ti'uximayatame nu'ayamame. Ti'uximayatame nu'ayasie tixaütü pücatinaque. Müyünü'a nu'ayasie püta catininaquimücü naitü. ³¹ 'Ayumieme ne'ivama, ti'uximayatame tepücanivemama. Müyünü'a püta tecaninivemamatüni.

Xequeneuti'uti 'aixüa, xemuxüarienicü

5 Cürisitu cataniuxüna temütanü'acacü 'iyapaü. 'Ayumieme xequeneuti'uti 'aixüa. Tavari cüye xepüca'anuyetequiyarieni, vaüriyarica xemüte'uximayatame'acacü.

² Camüsü ne Papuru müpaü nepütixehécüatüa, xüca xeyu'inüarütüani Huriyusixi vaxitequiyacü, Cürisitu pücaxeparevieni. ³ Tavari nepüvahécüatüa yunaime teüteri memüyu'aita müpaü memüte'inüarütüarienicü, caneuveveca yamemütecahunicü nai que müti'aita 'inüari niuquiyari. ⁴ Xeme müxenaque heiserie xemüpitüarienicü 'inüari niuquiyarisie xeteviyatü, xecaniupasieni, Cürisitusie xepücateviya. Xecanitatü-maiya Cacaüyari 'aixüa que mütiuca'iyari. ⁵ Tame püta teta'icuevatü müpaü yuri teteni'erieca, tepaye'axüani heiserie temüpitüarienicü xüca yuri tete'erieca, 'Iyari

tasipareviecacu. ⁶ Cürisitu Quesusisie xüca tiviyani, sepa mü'inüaritüarie sepa müca'inüaritüarie, 'aixüa caniyümücü xüca yuri ti'erieca xeicüa. Peru yuri que müti'erie, tiyucanaqui'erietü caniyüanemücü.

⁷ 'Aixüa xepüte'unanausacai. Que mü'ane püxe'uti-quetamüraxü, que mü'ane püxe'ucunuitüa yaxemü-catecahunicü tita yuri mürainesie. ⁸ Müpaü yuri que xemüte'uta'eritüarie, mücü que mü'ane müxe'iniesie pücamieme. ⁹ Ticuxanariyame 'esipemecü niutacuxanariyarieni pa naitü. ¹⁰ Ne müpaü yuri netini'erieca Ti'aitamesie xehepaüsita, quename xecayupata, yaxecüa xemüteyumaicacü meripaipaü. Masi que mü'ane müxemuina, tatacuri que mütipitüarie, müpaü catiniuca'enivamücü sepa que müpaicü.

¹¹ Neri ne'ivama, xüca müpaü cuxi neticuxatanique, quename heuyevese mü'inüaritüarienicü xitequiyacü ne'utaitü, titayari netitaveiyarieniqueyu cuxi. Niuqui Cürisitu que mütiümierie curuxisie que manuyüne, mücü 'ari pücavaracununuitüvaniqueyu teüteri, xüca müpaü neticuxatanique. ¹² Mecuxi memanuyuxiteni müme müpaü memütexexamurie.

¹³ Xeme ne'ivama, xeniuta'inierieni teyunü'avamete xemacü necü. Perusü xeicüa, que xemüteyunü'a, xepüca'ipitüani yuvaiyari misütüanicü xecuyuitüvatü. Masi xeteyucanaqui'erietü xequetene'uximayaca yuxexuitü, yunaime vahesie mieme. ¹⁴ Caneye'atüamücü 'inüari niuquiyari naima, xüca xei niuquiyarisie yaticamieni. Mücü niuqui müpaü panuyüne, Pepinaqui'erieca 'ahepaü tevi, yaxecüa que pemüti'anaqui'erie 'ecü. ¹⁵ Masi xüca xeyucümeni, xüca xeyuticuaiximeni, yumarima 'aixüa xeyutixütüani.

Que mütiyuriene yuvaiyarisie tiviyatü, que mütiuxu-avereni 'Iyari 'icuyuitüvacacu

¹⁶ 'Ipaü nepaine, xequeneu'uvani 'Iyari xecuyuitüvacacu. Müpaü xüca xeteyurica, xepücaheye'atüani tita xevaiyari mütihive'erie. ¹⁷ Tavaiyari catiniyuc-ahive'erieca mücü 'Iyari que mücatiyucahive'erie. 'Iyarita tiniyucahive'erieca tavaiyari que mücatiyuc-ahive'erie. Mecanayuye'unieca, yaxemücateyuriecacü que xemüteyuvaüriya. ¹⁸ Perusü xüca 'Iyari xecuvitüneni, xepücate'aitüarieca 'inüari niuquiyari que müti'aita.

¹⁹ Catinimasiücüni que mütiyuriene yuvaiyarisie tiviyatü. 'Ipaü catiniyuriene mücü tevi. Que mü'ane mücayü'üya mücayücüna nivacumaüvamücü, yacatiniyuriene mücü que mücati'itiya, que mütiyuc-ahive'erie canirucyanemücü. ²⁰ Tetexi canivarayexeyiacamücü, tiniyuquevayamücü. Tinayuye'uniecamücü, niyumienemücü, niyumexütüacamücü hipame vahepaüsita, niyuhaxüatüacamücü, yuhesie mieme xeicüa caniyüanemücü, niyuxamuriecämücü, yuxexuime vahesie catiniviyacamücü, ²¹ tinayu'ivacamücü, tiniyumemivamücü, canitavenemücü, nicu'ixüaranemücü, müpaü 'aneneme catiniyuriene mücü. Mücü hepaüsita, que nemütixecu'imaiyacai, yaxecüa netinixecu'imaiyani, müme mü-

paü memüteyurie, vahesie pücatinaqueni Cacaüyari ti-va'aitüvame mühücütünicü.

²² Peru que mütiuxaveriya 'Iyari, 'ipaü püta tiniyuriene mücü tevi. Tiniyucanaqui'eriecamücü, niyutemaviecamücü, yu'iyarisie püca'uximatüarieca, tiniuca'enivamücü, 'aixüa tiniuca'iyaricämücü, 'aixüa nivayuriene mücü hipame, yacatinicamiemücü que maine, ²³ yu'iyarisie tixaü pücareuyehüaca, caniseüyecämücü tiyu'aitüatü. 'Inüari pücaxuave mixani'erie, xüca müpaü tiyuriene. ²⁴ Müme Cürisitu Quesusisüa memümiemete, müme curuxisie mecanimieni yuvaiyari, mete'uhayevaca que memüteyumaicai que memüteyucahive'eriecai quepaucua yuvaiyarisie memüteviyacai. ²⁵ Mericüsü, 'Iyari tasicuyuitüvacacu tecanayeyuyurini.

²⁶ Yacü xeicüa tetetamaitü tepücahacüne, tetahaxüatüatü tetehata'ivacutü tepücahacüne.

Xequeneyuparevieca

6 Peru ne'ivama, xüca tevi 'utaxeyarieni ta'aurie 'avetü, xeme 'axemu'uva 'Iyarisie xeteviyatü, xe-queheiserietüaca que mü'ane müpaü mütiyuri, ve'emete xecayuxatatü yu'iyarisie. Quene'a'üviya masi, capa pe'uta'inierienicü 'axa pemütiyuriene mücü 'ecüta.

² Yuxexuitü xequenivaparevieca hipame yunaime va'icacü. Müpaü xeteyurietü xecaneye'atüacuni Cürisitu 'inüarieya.

³ Tixaü tihücütüme xüca yu'erieca, peru xüca tixaütü catihücütüni masi, yücümana niyucuanamamücü.

⁴ Yuxexuitü mequeyu'inüatani que memüteyurie. Mücü niyutemaviecamücü yuhepaüsita, yuta'inüatame que mütiyuri yuxaütame, hipatü que memüte'uyuri yacara'erivatü. ⁵ Yuxexuitü yu'ica meque'atücüni.

⁶ Que mü'ane müti'üquitüarie niuqui hepaüsita, mücü queyuxevini que mü'ane müti'üquitüamatü, naima 'aixüa müti'anecü 'iparevietü.

⁷ Xepücateyu'irüviyani, Cacaüyari pücayunanaimarinüa. Que mütiuca'e tevi, müpaü pütü'isana. ⁸ Que mü'ane yuvaiyarisie xeicüa mütiuca'e, vaiyarieya pitixuavitüirieni püniya, 'ica'isanayu. Que mü'ane 'Iyarisie mütiuca'e, 'Iyari pitixuavitüirieni tucari mücaxüve, 'ica'isanayu. ⁹ Cümü tepüca'u'uxeni 'aixüa teteyurietü. Tucari 'aye'ayu tepü'isanani xüca teca'amüni mexi cuxi ca'aye'ave. ¹⁰ Hicümüsüari que temüteyüvave, 'aixüa tequevayurica yunaime, masi yemecü müme Cacaüyarisüa memüquiecatari yuri memüte'erie.

Papuru que mütiyutemaviecai he'erivatü que mütiümierie Cürisitu curuxisie

¹¹ Neuxei, 'utüaricate que mütipapa, nemamacü que nemütixeutüirie. ¹² Müme 'aixüa memütexeyarieniqueyu herie, müme mecanihümetüni vaüriyari-ca memüxepitüa xemü'inüaritüarienicü xitequiyacü. Peru müpaü metenyurica xeicüa, memücaheutaveiyariexüanicü Cürisitu Quesusi curuxieya hepaüsita.

¹³ Müme memüyu'aita memü'inüaritüarienicü xitequiy-

acü, ni müme yamepücatecahu 'inüari niuquiyari que müti'aita. Canivanaqueni xeicüa xeme xemü'inüar-itüarienicü, müme mücücü memüyutemamaviecacü, meteha'erivatü herie que xemüte'u'inüaritüarie. ¹⁴ Perusü ne pücatixaü, yemecü nepücanetemavieca hipame vaücavame nera'erivatü. Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu que mütiümierie curuxisie nehe'erivatü, mücücü xeicüa nepünetemavieca. Mücü que mütiümierie curuxisie, tita cuiepa mütimieme pütiumierie que nemütixeiya. Neta nepumierie 'anemüca'uyecanicü tita cuiepa mütimiemesie netiviyatü. ¹⁵ Sepa

mu'inüaritüarie, sepa müca'u'inüaritüarie, xüca xeicüa hecuamecü 'unetüarieni yücü 'anemecü, mücü xeicüa neuyeveca. ¹⁶ Queyupaümetü 'amemu'uva 'icü 'inüar-icü püta, xüca meca'uximatüarieca yu'iyarisie, xüca menenimayasieca, müme Cacaüyari 'Ixaherisixi müti-varuterüva.

¹⁷ Uxa'atüni varie xevitü pücanesi'uximatüaca. Nevai-yarisie 'inüari nepexeiya Quesusi 'uxaya.

¹⁸ Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu xüca 'iteütani xe'iyari, ne'ivama. Müpaü xeicüa.

'Epesutari

Vaürisica

1 Ne Papuru necanixevaüritüaca. Nü'ariecame necanihücütüni Cürisitu Quesusisüa mieme müpaü mütinaquecū Cacaüyari. Cacaüyari teüterimama nenixevaüritüaca 'Epesusie xemütama yuri xemüte'erie Cürisitu Quesusisie xemüteviya. ² Cacaüyari müta'uquiyari, Qesusi Cürisitu müti'aitameta 'aixüa xüca mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

'Aixüa 'aneneme que temüte'upitüarie Cürisitusie teteviyatü, 'iyarisie mieme

³ 'Aixüa queticuxaxasivani Cacaüyari, que mü'ane Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu mü'uquiyarieya. Cürisitusie teteviyacacu mücü 'aixüa cataniuyurieni tasi'upitüaca naime 'aixüa mü'ane 'iyarisie mieme, muyuavisie mieme tasipitütü. ⁴ Cuie canetüarievecacu cuxi, Cürisitu ha'erivatü 'aixüa cataniuyurieni tasi'anayexeyaca hesiena mieme temüpasiecacü, tahesie mücarahüivanicü tasixeyyacacu. ⁵ Tasinaqui'erietü, meripai yatiyücühüaveca, pütasi'ucayasaxü nivemama temacü necü, Qesusi Cürisitu yatarayeitüacacu. Caninaqui'aca müpaü tiyurienetü. ⁶ Cataniucayasa 'aixüa temutiyanenicü hepaüsitana, visi que mütatimicua. Müpaü pütatiumi, que mü'ane münaqui'erivasie temüteviyacü. ⁷ Mücü xuriyaya mutayeuriyacü, hesiena teteviyatü tecaniuxünarieni. TecateneuyehüviyariECA 'axa temüte'uyuri. Müpaü catatineuyehüvirieni cuini mieme 'aixüa tiuca'iyaritü. ⁸ Tinimüriyacaitüni tita mütiyurienecai tahesie mieme 'aixüa tiuca'iyaritü. Naimecü temaivavemete catanayeitüaca catanipitüaca 'aixüa temütecu'erivanicü naime hepaüsita, ⁹ catatinihecüasitüaca tita mütinaque. Meripai pücatimasiücücai tita mütinaque, peru Cürisitu ha'erivatü yapütiyuvaüriya mütatihecüasitüanicü. ¹⁰ Müpaü catinaye'atüaniquecaitüni quepauca tucari 'aixüa mü'ane maye'aniquecai, nitaxeviriyaquecaitüni naime Cürisitusie tiviyacame, naime taheima mieme cuiepa mieme.

¹¹ Mücü meta, mücüsie teteviyatü tecananayexeyarieni. Müpaü tepüte'ucayasarie teüterimama temacü necü, müpaü catiniyuriemücücaitüni meripai, müpaü tiniyücühüavecaitüni que mü'ane nai müticuyuitüva yatiyücühüavetü que mütinaque. ¹² Tame meri yuri temüte'uta'eri Cürisitusie, tame tecananayexeyarieni 'aixüa temutiyanenicü 'iya hepaüsita visi que mü'ane. ¹³ Xemeta xecani'enieni niuqui yuri maine,

mücü niuqui que xemütetavicueisitüarieni maine. Hesiena yuri xeteniuta'erieni. 'Ana xepu'inüaritüarie, 'Yari Mütüyupatacü xepuseyumarie. Cacaüyari müpaü putayü xemeixeyaniquecaicü mücü 'Yari, ¹⁴ mücüta canihücütüni tita temütepitüarie hicü mieme, mümasiücünicü tita tahesie mütinaque quepauca mütasitaxüna yuteüterima. 'Ana 'aixüa teniutiyanecuni 'iya hepaüsita visi que mü'ane.

Que temüte'upitüarie ta'iyarisie temütemaivavenicü

¹⁵ 'Ayumieme ne neretimaica yuri que xemüte'erie Ti'aitame Qesusisie, ne'u'enaca que xemütévanaqui'erie yunaime Cacaüyari teüterimama, ¹⁶ nepücatihayeva pamüpariyusi ne'ipitüatü Cacaüyari xehesie mieme. Nenenenevietü nepehüave xehesie mieme, ¹⁷ müpaü netinenenevietü, Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu Cacaüyarieya, ta'uquiyari visi mü'ane, xüca müpaü tixepitüaca yu'iyarisie xemütemaivavenicü, naitü mütimasiücünicü xehesie mieme xe'imaicacu. ¹⁸ Müpaüta nepütinenenevie, yu'iyarisie xehecüariviyarieme xüca xe'imaica tita temütecuevi mücü tasi'uta'iniecu, xemütemaicacü tita mütatipitüani, vaüca que mütipaüme visi que müti'ane tita tahesie mütinaque Cacaüyari teüterimama vahamatü, ¹⁹ xemütemaicacü meta marivemecü que mütitürücaüye tasiparevienique tame yuri temüte'erie. Yütürücariyacü müpaü caniyüveni, yemecü türücaüyetü, ²⁰ yaxecüa que mütiuyuri Cürisitusie mieme 'enucquetüatü müquite vasata, yuserieta 'icayetü muyuavisie. ²¹ Mana yunaime vaheima nacaveni teva, müme memüte'aita heiserie memexeyia memütürücaivi memüva'uquiyarima, sepa que memüteteteva, yunaime vaheima nacaveni, hicü miemete vaheima, tucari 'umamiesie miemete vaheima. ²² Müpaüta pütüiyuri naime ra'ivatü mütita'aitacü. Müpaü tinipitüani nai müticuyuitüanicü memüyutixexeüriva vaheisie mieme, tevi mu'uya micuyuitüvapaü yuvaiyari. ²³ Memüyutixexeüriva vaiyarieya mecanihümetüni. Müme mecaniutihünyarieni, vahünyiacacu que mü'ane nai mütihünyia naisarie.

Que temüte'utavicueisitüarie Cacaüyari 'aixüa mütiuca'iyaricü

2 Xemeta hepaüna canixe'anutanieritüani sepa xemümüquitetücai xeheuyexürietü 'axa xeteyurietü. ² 'Anapai xeniu'uvacaitüni müpaü xeteyurietü que memüteyurie hicü miemete cuiepa memütama, que mütiyuriene que mü'ane mütiva'aitüa müme heiserie

memexeiya 'ecapa memanucuneniere. Que mütiyuriene mücü cacaüyari hicü müvacuyuitüva müme memücayuvaüriya yamemütecahunicü, müpaü xecateniyuriecaitüni xeme. ³ Müme tevanütü 'anapai tecaniu'uvacaitüni tanaitü que temüteta'uc-ahive'eriecai vaisie teteviyatü. Que mütinaqueca tavai-yari, que temütetacühüavecai, yatecatenyuriecaitüni. Que temü'anenecai tacümana, tahesie catininaque-quecaitüni temühecarienicü, yaxeicüa hipame vahepaü. ⁴ Masi Cacaüyari vaüca cataninaqui'eriecaitüni, niyutatuacaitüni tasinenimayatü. ⁵ 'Ayumieme sepa temümüquitetücai teheuyexürietü, mücü Cürisitu-mame catananutanieritüani. 'Aixüa mütiuca'iyaricü xeputavicueisitüarie. ⁶ Hamatüana catananucu'uitüani, catanucayasa muyuavisie Cürisitu Quesusisie teteviya-cacu. ⁷ Tucari 'umamiesie mütheccüatanicü que mütiyutatua 'aixüa tiuca'iyaritü, 'ayumieme müpaü tiniyurieni. Yatinihecüatamüccaitüni 'aixüa tasiyurienetü Cürisitu Quesusisie temüteviyacü. ⁸ Müpaü 'aixüa mütiuca'iyaricü, 'ayumieme xeputavicueisitüarie yuri xete'erietü. Peru que xemüte'utavicueisitüarie, yücümana xepü-ca'utavicueisitüarie. Cacaüyari püta yacatinixe'up-itüani. ⁹ Tixaütü xemüte'uyuricü xepü-ca'utavicueisitüarie. 'Ipaü nepaine capa xevitü naqui'acacü yücümana. ¹⁰ Mücü 'ivevarimama tecani-hümetüni. Cürisitu Quesusisie teteviyatü tecani-unetüarieni 'aixüa temüteyuriecacü, Cacaüyari meripai que müticaye müpaü teteyurietü temu'uvanicü.

Curuxisie 'umierieca, 'aixüa que mütiuyuri, 'aixüa temüteyuriecacü

¹¹ 'Ayumieme xequetena'erivani xeme 'anapai que xemü'anenecai. Xepücahuriyusixitücai herie que xemü'anenecai. Müme 'inüasiecate memüte'uyuterü-va, müme mecanixetave'eriecaitüni müpaü me'utiya-atü quename xeme vahepaü xeca'inüasievave, müme yuvaiyarisie memeixeiyaicü Huriyusixi va'inüari, macü que mütiuxiteque. ¹² 'Anapai xepücaheixeiyaicü Cürisitu. Xepüyupatacai 'Ixaherisixi teüteriyari vahepaü heiserie xecahexeiyaicü. Quiecame heiserie que mürexeiya, xeme xaüsie miemete vahepaü xepü'anenecai. 'Asixepücatemaicai türatute hepaüsita, Cacaüyari que mainecai que mütivapitüaniquecai. Tixaü xepücatecueviecai, Cacaüyari xepücahexeiyaicü 'ena cuiepa. ¹³ Hicürixüa Cürisitu Quesusisie xeteviyatü 'aura xenacüne xeme teva xemu'uvacai 'ana, Cürisitu xuriyaya mutayeuricü. ¹⁴ Mücü canihücütüni que mü'ane mütasipitüa 'aixüa temütetaxeianicü. Huriyusixi, mümeta memücahuriyusixi, nivarutaxe-viriya yunaime. Quepaucua temataca'uniecai, tesariya varita temuti'ucapaü tecani'anenecaitüni, peru Cürisitu nenuta'una tesariya. ¹⁵ Que temüte'ataca'uniecai, cataninütüani quepaucua mumierie. 'Inüari niuquiyari nanuyeitüani que temüte'aisiecai xexuime 'aisicacü. Müpaü tiniyurieni nuivari yücü mü'ane münetüanicü, tasitaxeviriyaca tame xeme hesiena teteviyacacu, que mütatipitüa 'aixüa temütetaxeianicü. ¹⁶ Müpaü tini-

uyurieni meta Cacaüyarimatü 'aixüa temütetaxeianicü xei vaiyari tehümetütü. Müpaü catinaye'atüani curuxisie 'umierieca, tasinütüatü temataca'uniecaicü.

¹⁷ 'Ana nuaca niuqui 'aixüa manuyüne nixecuxaxatü-vacaitüni, xeme tevapai xemu'uvacai 'aixüa que xemü-texeyarie tameta 'aura temu'uvacai catanicuxaxatüvacaitüni 'aixüa que temütetaxeiyarie. ¹⁸ Müpaü mütiuyuricü, tanaitü heiserie tecanexeyiani temaye'axüanicü ta'uquiyarisüa xei 'iyariyarisie teteviyatü. ¹⁹ Hicürixüa 'ayumieme xaüsie xepücaquiecatari, cücamete xepücahüme. Masi Cacaüyari teüterimama vahamatü heiserie xepexeiya, Cacaüyari quie xepüquiecatari. ²⁰ Nü'arisixi texaxatamete que memütetaxataca, tesariya quitüa miemepaü 'aneme mecanitavevieni. Vahesie xeteviyatü xecanacüne, qui que mütiveviva tesariya heima. Cürisitu Quesusitütü canihücütüni securita mieme tete 'amüna. ²¹ Mücüsie tiviyatü canixeviriyarieca naitü müveviya, Ti'aitamesie que mütiyiva tuqui payeica Cacaüyarisie mieme müpasie. ²² Xemeta hesiena xeteviyatü xecaniti'uitüarieximeni xei quiyari xemacüneccü 'axeicüa, Cacaüyari xetaüta mayecanicü yu'iyaricü.

Papuru que mütiyurietüariecai teüteri memücahuriyusixitücai vahesie mieme

³ 'Ayumieme nenevieri necanipitüani Cacaüyari. Ne Papuru necanihücütüni que mü'ane Cürisitu Quesusisie mieme nemanutahüiya xeme xemücahuriyusixi xehesie mieme. ² Xüari xepu'enana que nemütiyhürütüarie, Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu. Müpaü nepütiyupitüarie xehesie mieme. ³ Xepu'enana que mütiyü quepaucua nemütiyüquitüarie tita müti'aviesiecai hepaüsita. Cacaüyari yücümana masiücüme canayeitüani. Müpaü ne'utaitü nepütixex'uta'utüiri 'esiva. ⁴ Que nomainecai, xe'iterüvatü xecaniyüvaveni xemütemaicacü que nemütimaive 'icü niuqui mü'aviesiecai Cürisitu müxata hepaüsita. ⁵ Meripai teüteri memaniticü vararita, 'ana müpaü mepücate'üquitüariecai teüteri, hicü masi nü'arisixi memupasie Cacaüyarisie mieme, texaxatametemama meta, müme müpaü mepüte'üquitüarie 'Iyari yativa-heccüatüacacu. ⁶ Müpaü mepütehetima, teüteri memücahuriyusixi Huriyusixi vahamatü yaxeicüa vahesie pütinaque, xei vaiyari mepacü Huriyusixi vahamatü, 'axeicüa mepeixeiya tita Huriyusixi memüte'utahüavarie quename meheixeiyaniquecai müme. Cürisitu Quesusisie teteviyatü müpaü mepu'itüarie niuqui 'aixüa manuyüneccü. ⁷ Neri mücü niuqui hepaüsita nepuhürütüarie Cacaüyari que münetiumi 'aixüa tiuca'iyaritü, yütürücariyacü que münetiuyuitüa. ⁸ Mericü sepa yunaime Cacaüyari teüterimama vahepaü nemüccave'eme, 'aixüa tiuca'iyaricacu müpaü nepütiumiquie, niuqui 'aixüa manuyüne nemüvacuxaxatüvanicü hipame nuivarite müpaü ne'utaitü, vaüca que mürexeiya Cürisitu, yatemücatemaivavepaü. ⁹ Müpaüta nepütiumiquie, nemütiva-heccüasitüyanicü yunaime tita Cacaüyari mütiyurieniquecai. Müpaü pücatimasiücücai, cati-

ni'aviesiecaitüni masi matüaripai. Cacaüyari nai munetüa, мүсү хеисүа мүпаү catinimaicaitüni que мүтиyуrieniquecai. Yacatini'avietacaitüni ¹⁰ masiүсүтү mayanicü hicü, memüyutixexeüriva yametehecüatacacu, мүме muyuavisie memüte'aita heiserie memexeiya yamemütehetimanicü, мүiremecü que мүtimaive Cacaüyari, tahesie yatimasiүсүcacu. ¹¹ Müpaü пүтиyуrieniquecai, yapүтиyүсүhüavecäi meripai, мүпаүта tinaye'atüani Tati'aitүvame Cүrisitu Quesusi yatiyuriencacu. ¹² Mücүsie teteviyatü heiserie tecanexeiyani temitahüavecü tetatatuatü, 'aixüa 'iyaricü temaye'axüanicü хүxiена, yuri temüte'eriecү hesiена. ¹³ 'Ayumieme nepүxetavaviri xemүcavaүripiecacү ne'uximatүariencacu xehesie mieme. Müpaü nemү'itүarięcү, 'ayumieme xepaye'axüani visi xe'anenetү xemacүnecү.

Que temütetaxie tetemaitү vaүca que мүtatinaqui'erie

¹⁴ 'Ayumieme nenititunumaqueni nenevieri ne'ipitүanique Tati'aitүvame Quesusi Cүrisitu 'uquiyarieya. ¹⁵ Mücү meha'erivatү yunaitү nuivarite yamecatenitetevacä cuiepa memütama muyuavisie memütama. ¹⁶ Nepineneviya, мүсү vaүca que мүrexeiya visi 'anene, мүxepitүanicү yemecү xemütүrүcariyarienicү yuhesie 'Iyarieya yatixetүrүcariyacacu, ¹⁷ мүсү meta, quexepitүaca Cүrisitu xe'iyarisie мүyecanicү yuri xete'eriecacu. Xeteyucanaqui'erietү xequeseiriyarieca, cүye que мүtise'i hananatү, qui que мүtise'i tesariyasie vetү. ¹⁸ Müpaü xeteyucanaqui'erietү 'axeicүa xequeyүvaveni xemütehetimanicү, yunaime Cacaüyari teүterimama vahamatү, que macuyeva que meutateva que meutateva que meucateva Cүrisitu que мүtiyucanaqui'erie, ¹⁹ xemimaicacү Cүrisitu naqui'eriyaya, sepa tevi мүyutexie yatimaitү. Xequе'utihүniyarieni, hepaүna xemү'anenenicү, Cacaüyari que mü'ane.

²⁰ Que mü'ane мүyүve masi cuini mieme мүtiyurienicү sepa que мүtitita, tame masi que temүcate'ivavirievave que temүcateta'iyaritүavave, түrүcariyaya que мүtatucyuitүva, ²¹ мүсү hepaүsita 'aixüa meque'utiyaneni metasiha'erivatү tame temütatixexeüriva Cүrisitu Quesusi meha'erivatү, yunaitү teүteri mexi me'anuticүca yuheyemecү. Canise'ini 'icү niuqui.

'Iyari que мүtatixeviriya

4 'Ayumieme neri ne'anutahüiyacame nemүhүcүcү Ti'aitamesie netiviyatү, vaүriyarica necanixepitүaca, 'aixüa 'anemecү xemu'uvanicү, que мүreuyevese yamüticamienicү que mü'ane muta'inierie que xemüte'uta'inierie xeme. ² Tixaütү xecatehümetütү xequenayuyeitүaca naimecү, xepүca'ayu'eririyani, 'axequeteneutevini xecaha'atү, xequeneyunevieca masi xeyunaqui'erietү. ³ 'Iyari que мүtatixeviriya, xequeneyumexүitүaca xemүyuhayevacү xeyuxevitү 'aixüa xeteyuxeyatү. ⁴ Xei vaiyari tecanihümetүni,

'Iyarita caniyuxevini. Yaxeicүa xeme quepauca xemuta'inierie, tita xetecuevietү xemüte'acү, мүсүта caniyuxevini. ⁵ Ti'aitame caniyuxevini, xeimesie yuri tecateni'erieca xeimesie teteviyatү tecaniuca'үyarieni. ⁶ Cacaüyari yunaime müva'uquiyari мүсүта caniyuxevini. Mücү yunaime catiniva'aitүaca, yunaime canivacuyuitүvani, yunaime vahesie catiniviyani.

⁷ Masisү taxexütү yatepүtemiquie que temüte'inүasiyari, Cүrisitu que мүtatimicua. ⁸ 'Ayumieme мүpaü paine 'utүarica,

Vapai 'anutiyaca

Me'anutaxүriyacame nivarehapani yumүireme, 'Imiquiericү tinivarumini teүteri.

⁹ Mericүte tita tixata, Vapai 'anutiyaca haitү. Müpaü xүari paine, peucayune meri 'emeucatevasie cuiepa-paitү. ¹⁰ Que mü'ane meucayunixү, мүсү canihүcүtүnita que mü'ane muyuavi heima manutitүa teva, nai мүhүniyanicү. ¹¹ Mücү müpaü пүтиваруми, hipatү nü'arisixi memacүnecү, hipatүта texaxatamete, hipatү tehecүatamete, hipatү meta te'үviyamete te'үquitamete. ¹² Yacatinivarumini varaye'atүanique yuteүterima yamemüte'uximayacacү que memüte'uhүritүarie. Vacүmana Cүrisitu vaiyarieya caniveriyariacamүcү. ¹³ Müpaü tecatenipitүarieca mexi te'aye'axүaxime tanaitү temütaxevinicү yuri que temüte'erie Cacaüyari nu'ayasie, que temüte'imate. Müpaü tecatenipitүarieca tevi maye'ave temacүnecү, temүseseүyenicү Cүrisitu que мүraye'avepaü, мүсү Cүrisitu ta'inүaritүcacu. ¹⁴ 'Ana tepүtehayevani түri vahepaü teyүatү. Tepүcacuyuitүarivani naime 'үquisicacү, hamevari que мүtiyuane 'ecacү, teүteri que memүteyucamana, que memүteyu'iyaritүa mete'irүmatү memeyuxүrienicү. ¹⁵ Masi yuri te'utiyaütү tete-tacanaqui'erietү, tecanivericuni 'iyapaü te'anenetү temacүnecү naimecү. 'Iya canitamu'utүni Cүrisitütütү. ¹⁶ Tanaitү hesiена teteviyatү tecanitaverirүmeni, tevi vaiyarieya yumu'usie tiviyatү que мүtivere naitү. Vaiyarieya navütүarieni niutaxeviriyarieni, turuyari naitү 'ixeviriyacacu, xexütү vaiyariteya yatiyuriencacu que мүreuyevese. Yaxeicүa tevi vaiyarieya que мүtiyuveriya yүcүmana, tameta tetetacanaqui'erietү tecanitүrүcariyarieca vaiyarieya tehümetү.

Yүcү 'anemecү que мүrayeyuri Cүrisitusie tiviyatү

¹⁷ 'Ayumieme 'ipaü nepaine, Ti'aitamesie netiviyatү 'ipaü nepүtihecүata. Xepүca'a'uvani hipatү que memүyүa memүcatateүterima. Yacү хеисүа metenicu'erivani мүме, ¹⁸ mecaniuyүriyarieni que memүteyumate yu'iyarisie, heiserie mepүchaxeiya Cacaüyari tucari мүvapitүanicү, мүме 'asimemүcate-matecү va'iyari мүsese'icү. ¹⁹ Que memү'anene, мүме yu'iyarisie mecaniximүmүanini, mepүyuetua memүrucuyatүvenicү que memүteyucahive'erie, yamemүteyuriecacү naime tita мүcati'itiya yuhesie mieme metehive'erietү. ²⁰ Peru xeme müpaü xepүcate'u'үquitүarie Cүrisitu hepaүsita. ²¹ Xүari hepaүsitanä xepүtemarie, hesiена xeteviyatү

xepüte'u'üquitüarie tita yuri müraine, Qesusisie que mütimasiücü. ²² 'Ayumieme que xemüte'u'üquitüarie, xequenanutihüna tita mütiye'i, xequeteneuhayeva que xemüyüacai meripai. Que mü'ane müpaü müyüane, mücü canitapünirümeni 'irümari que mütihive'eritüa. ²³ Yücü xe'anenetü püta xequenacüni, yu'iyarisie que xemüteyücühüave. ²⁴ Xehécuariyarietü que xemüyüa hicü, xequenacatüqui tita yücü müti'ane, tita mütiunetüarie Cacaüyari'paü 'anetü. Müme tita yuri mürainesie memümiemete vahepaü heiseriemecü yaxequetenecahuni, Cacaüyari xe'ayexeiyatü xe-queaneyüaca.

²⁵ 'Ayumieme xequeteneuhayeva xete'itavatü. Yux-exuitü yuri xequeteneyutahüavi, tanaitü 'axeicüa temtaxevicü xei vaiyarisie temiemetetütü.

²⁶ Xüca xeha'aca, 'aixüa püca'yüni xüca 'axa xeteyurieca. 'Aixüa püca'ane tau macayune xecayunütüavavecacu. ²⁷ Mücü meta, xepüca'ipitüaca Cauyumarie 'asimütiyurienenicü.

²⁸ Que mü'ane mütinavayame quetihayeva tina- vanetü. Queticumaüvani masi yumamacü 'aixüa tiyurienetü, tixaütü mürexeyanicü mütivamicuanicü müme memüteheuyehüva.

²⁹ Niuqui mütipünirüme xüca vayeyani xeteta, 'aixüa püca'yüni, masi xüca 'aixüa 'aneni xeniuqui 'iseiriyatü que mü'ane meiyehüva, müpaü xequeneutiyaneni püta, 'aixüa xemüvayurienicü 'enamete. ³⁰ Xepüca'ihiveritüaca Cacaüyari 'Iyarieya Mütiyupata. Mücü canixeseyutüni cümana xemu'inüasie mexi tucari ca'aye'ave quepaucua temxünarieni.

³¹ Xequeteneuhayeva xehayusiüriyatü xeteyuca'uxive'erietü xeyuhaxüaviyatü xe'utihivatü 'axa xe'utiya- atü. Mücü naitü quetixani'erivani xehesüa, naitü 'axa müti'aneta. ³² 'Aixüa xete'u'iyaritü xequenacüni que xemüyuyurie, xequeneyunenimayaca, xe-queteneuyuehüvirieca, Cacaüyari que mütixehueyehüviri xeme Cürisitusie tiviyatü.

Hecüaripa miemete vahepaü xequeneyüaca

5 Mericüsü Cacaüyari xe'üquetü xequenacüni. Que mü'ane müxenaqu'erie nivemama vahepaü xe-queaneyüaca. ² Xeteyucanaqu'erietü xequeneu'uvani, yaxaicüa Cürisitu que mütatinaqu'erie, que mütiyuyetua tahesie mieme mümierienicü. Mavaritütü caniyuyetüani 'ixatüatü Cacaüyari, 'inaqu'asitüatü.

³ Hipatü menivacumaüvani que mü'ane mücava'üya mücavacüna, mepüca'itiyatüca, yuhesie mieme metenihive'erieca naime. Masi que memüteyurie, mücü xepücacuxatani xeme, meyeveseccü müme Cacaüyarisie mieme memupasie müpaü memü- cateyuriecacü. ⁴ Hipatü müpaü mecateniyurieca, que temüteteviyasitüarieniqueyu xüca vahepaü teteyuriecaque. Yacü xEICÜa mecaniutiyaneni, mecaniyananaimaca 'axa mü'anecü. 'Aixüa püca'ane müpaü xemüteyuriecacü, masi peuyevese pamü- pariyusi xemipitüacacü Cacaüyari. ⁵ Teüteri mepü- vacumaüva que mü'ane mücava'üya mücavacüna, mepüca'itiyatüca, nai mepütehive'erie yuhesie mieme.

Tita mütihive'erie, mücü payexeiya yucacaüyari. 'Ipaü xequetenemaica, yunaitü müya memüteyurie, müme vahesie pücatinaque memaye'axüanicü Cürisitu ti- va'aitüvame mayanicü, Cacaüyari meta. ⁶ Xevitü caxe'ucumana 'eca niuqui vevietü. Müya memüteyuriecü, 'ayumieme Cacaüyari püvaheca müme memücayuvaüriya yamemütecahunicü. ⁷ Mericüte, xepücayuveviriyani vahamatü que memüteyurie.

⁸ Meripai yüvipa xepümüemetetücai, hicürixüa masi hecüaripa xemiemetetütü xenacüne Ti'aitamesie xete- viyatü. Hecüaripa miemete vahepaü xequeneyüaca.

⁹ Hecüariya que mütixuaveriya, 'ipaü catiniyurienemücü tevi. Naimecü 'aixüa catiniyurienemücü, heiseriemecü yacatinicamiemücü, yuri caniutainemücü. ¹⁰ Xequeneyü'üviya yaxemüte- hetimanicü tita mütinaque Ti'aitame. ¹¹ Xepücayuve- viriyani müme yüvipa mieme memüteyurie vahamatü. Tixaü pücatitixuavere que memüteyurie. Masi xe- quenivahecüatani que memüteyurie. ¹² 'Avie que memüteyurie müme, püyutevijasitüaniquayu xüca 'icuxatanique. ¹³ Peru mücü naitü hecüasietü, masiücütü canayeitüarivani hecüaripa. Hecüariya cani- hücütüni tita masiücüme mürayeitüa naime. ¹⁴ 'Ayu- mieme müpaü paine,

'Ecü pemücusu
Quenanutanieri,
Müquite vasata
Quenanucuquexi,
Cürisitu
Camanihecüariyamücü.

¹⁵ 'Ayumieme xequeneyucuerivayurieca 'aixüa que xemüte'u'üva. 'Asimemücatemate vahepaü xepüca'yü- ca, memütemaivave vahepaü xequeneyüaca püta. ¹⁶ Quepaucua xemüyüvave 'aixüa xemüteyurienicü, yemecü müpaü xequeteneuyuri, teüteri hicü miemete 'axa memüteyuriecü. ¹⁷ 'Ayumieme 'asixecateyu- matepaü xepüca'yüaca, masi 'aixüa xequetenemaica ti- ta mütinaque Ti'aitame. ¹⁸ Xepücatarüvetüveni vinucü. Müpaü tiyurienetü pürucuyaneni xEICÜa. Masi 'Iyaricü xequenehüpüneni püta. ¹⁹ Quepaucua xemüteyu- tahüave, Cacaüyari cuicarieya xequeneuticuica, nüavari Cacaüyari hepaüsita manuyüne, cuicari 'Iyarisie timieme hepaüsita manuyüne xequeneu- ticuica, xe'inüavatü Ti'aitame yu'iyarisie. ²⁰ Yuheye- mecü naimecü pamüpariyusi xequenepitüaca Cacaü- yari müta'uquiyari, Tati'aitüvame Qesusi Cürisitusüa xemümüemetecü.

Xeyuxevitü yaxequetenecahuni

²¹ Xeyuxevitü yaxequetenecahuni xemüteheiyehüvir- icü Cürisitu.

²² 'Ucari yaxequetenecahuni xecünama que memaitüca, yaxaicüa que xemütecahu Ti'aitame ti'aita- cacu. ²³ 'Uqui 'uca mu'uya canihücütüni, yaxaicüa Cürisitu memüyutixexeüriva vamu'u canihücütüni. Mücüta canihücütüni que mü'ane yuvaiyari mu- tavicueisitüa. ²⁴ Memüyutixexeüriva yamecatenecahuni que müti'aita Cürisitu. Müpaürita yaxaicüa 'ucari

yamequetecahuni que memaitüca vacünama sepa que mütitita.

²⁵ Xeme 'uquisi xequenivanaqui'erieca yü'ütama, Cürisitu mütivanaqui'eripaü memüyutixexeüriva, müyuyetuapaü mümierienicü vahesie mieme. ²⁶ Yuhe-sie mieme müvapatacü müpaü tiniuyurieni, va'itietü hacü niuquicü. ²⁷ Müpau pütuyuri yücümana, yühüxie müvatü'uitüanicü memüyutixexeüriva visi me'anen-eme, mecaheucuyüyüvime, mecaheuviviravime, sepa tita müpaü müti'ane, masi memüpasiecacü püta vahe-sie mücarahüivanicü. ²⁸ Yaxeicüa neuyeveca 'uquisi memüvanaqui'eriecacü yü'ütama, yuvaiyari memüte-naqui'eripaü. Que mü'ane minaquierie yü'üya, mücü caniyunaqui'erieca. ²⁹ Tevi hasuacu püca'i'uxie yuvai-yari, masi piveriya piqueumaritüa. Cürisitu yaxeicüa pü-vayurie memüyutixexeüriva, ³⁰ vaiyarieya memühümeccü. Vaiyarieya 'umeyarieya tepühüme tame. ³¹ Que maine, 'Ayumieme tevi püyupata, yuque-masi yuvarusi vahesüa püyeyani, yü'üyasie pütiviya. Memüyuhutacai xei vaiyari mepacüne meyuxevitü. ³² 'Icü niuqui masi canitürücaüyeni, sepa mü'aviesiecai. Cürisitu hepaüsita memüyutixexeüriva vahepaüsita nepaine. ³³ Mericüte xemeta yuxexütü yunaitü yü'ütama xequenivanaqui'erieca xemüteyunaqui'eripaü. 'Ucari meta, mequetevareueyhüvirieca yücünama.

6 Türi xequeniva'enieca yu'uquiyarima Ti'aitamesie xeteviyatü. Müpaü xüca xeteyurieca püheiserie. ² Quetivareueyhüvirieca 'aquemasi 'avarusi que maine, mücü 'aisica canive'emetüni. Müpaü paineta quename tixaütü tipitüarieni, müpaü haitü, ³ Müpaü petiyurienetü 'aixüa pepü'itüarieni 'epepüreutevini cuiepa, haitü.

⁴ Xemeta xemüva'uquiyarima xepücavahaxüatüaca yütüriyama. Masi xequenivaveriyani xeteva'üquitüatü xevara'imaiyatü que müreueyevese yamütiyurienicü Ti'aitamesie tiviyatü.

⁵ Te'uximayatamete xequeniva'enieca müme memüxecusiyarima cuiepa, xeheumamatü xe'utiyüyacatü. 'Aixüa 'iyaricü xete'uximayatü, Cürisitusie mieme masi xecateni'uximayacacuni. ⁶ Vahüxie xeicüa xepücate'uximayaca teüteri xevanaqui'ar-itüanique. Masi Cürisitusüa miemete te'uximayatamete memühümeccü, yu'iyaricü yaxequeteneyurieca tita mütinacue Cacaüyari. ⁷ Xeyuvaüriyatü xequetene'uximayaca, que mü'ane Ti'aitamesie mieme müti'uximayapaü xeyüatü, teüteri vahesie mieme pücatixaü. ⁸ Müpaü xequetenemaica, yuxexütü 'aixüa que memüteyurie, müpaü mecatenipitüariecuni Ti'aitame yativapitüacacu, sepa te'uximayatamete memühüme, sepa memüyunü'a.

⁹ Xemerita xemüvacusiyarima, yaxeicüa xequeni-vayurieca. Xequeteneuhayeva xevamarivecatüatü, müpaü xetemaitü, que mü'ane müvacusiyari müxecusi-yari 'axeicüa, mücü taheima pacave Ti'aitametütü, yücü pücativaxeiya teüteri.

Cacaüyari que mütiva'ixiparatüa yucuyaxima

¹⁰ 'Imatüriece ne'ivama, Ti'aitamesie xeteviyatü xe-quetürücarieca, que mü'ane mütürücaüye xetürücarieyacacu. ¹¹ Cacaüyari que mütiva'ixiparatüa yucuyaxima, mücücü xequeneyucuha'aritüaca cuyacü, xemüyüvavenicü xemüti'ucacü xecacuyuitüarietü Cauyumarie 'irümarieyasata. ¹² Tameri teüteri tevaraye'unietü tepücatacuitüve. Masi te'aitamete, heiserie hexeyiamete, müme memüte'aita 'ena yüvipa naisarie cuiepa, 'iyarite memüyucuitüve tita 'axa müti'anesie mieme muyuavisie memuxuave, müme tevaraye'unietü püta tepütacuitüve. ¹³ 'Ayumieme xe-quenanu'üi Cacaüyari cuyaximama vatepüa naime. Mücücü xecaniyüvaveni xemeye'unieccü sepa tucari 'axa mü'ane, xecaniyüvavecuni xemüti'unicü xecacuyuitüarivatü, naime xe'aye'atüame. ¹⁴ 'Ayumieme 'axequeteti'uca 'aixüa. Cuya que mürayuhüa, xemeta tita yuri müraine xequenecuxatani. Cuya tepüa que müranacatücü yutavie capa 'u'axienicü, xemeta heis-eriemecü yaxequetenecahuni. ¹⁵ Yucacaisie que müreuquexüa, xemeta xequeneyucuha'aritüaca niuqui 'aixüa manuyünesie xeteviyatü, 'aixüa que temütexei-yarie manuyünesie. ¹⁶ Mücü meta, 'eyeume que müra-caxu'u cümana müyucunarüma, xemeta yuri xe-quetene'erieca. Müpaü xepüyüvaveni xemitünicü naime 'axa mütiuca'iyari 'ürüteya mütaivave. ¹⁷ Cuya yumu'usie tepüa que müranaquesa, xemeta müpaü xequetenemaica, xemutavicueisitüariecü. 'Ixipara que müracue'e, Cacaüyari niuquieya xehexeyiatü xe-queneyucuitüveni, 'Iyari que mütiyumiene mücücü. ¹⁸ Naimeccü xequeneyunenevieca xequenevavirieca. Yuheyemecü nenevieri xequenepitüaca 'Iyarisie xete-viyatü. Müpaü xemüteyuriecacü, xequeneyühütüaca, yemecü xepücatehayevani xe'ivavirietü Cacaüyari yu-naime teüterimama vahesie mieme. ¹⁹ Nehesie miemeta xequeneyunenevieca, niuqui nemüpitüariecacü quepaucua nemütaniuni, nenetatu-atü nemihecüatanicü tita müti'aviesiecai niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita. ²⁰ Mücüsie mieme necaniniu-cametüni sepa tepüacü nemanutahüiya. Xe-queneyunenevieca nemünetatüanicü niuquisie mieme, que müreueyevese nemütaniunicü.

Vaürisica que mütivareutanü'airiexüa

²¹ Yaxemütemaicacü xemeta que nemüranayemie que nemütiyuriene, naime yacatinixetaxatüamücü Tiquicu. Mücü canita'ivatüni teminaqui'erie. Tipare-vivame yamüticamie canihücütüni Ti'aitamesie mü-tiviya.

²² 'Ayumieme xehesüa nepenunü'ani yax-emütemaicacü que temüte'anayecü, xe'iyari mü-tuicariecacü.

²³ Cacaüyari müta'uquiyari, Ti'aitame Qesusi Cürisituta xüca mevapitüaca 'ivamarixi memüca'uxi-matüariecacü yu'iyarisie, xüca mevapitüaca memüyu-naqui'eriecacü yuri mete'erietü. ²⁴ 'Aixüa me-

quete'u'iyarini müme yuheyemecü meminaqui'erie
Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu vahesie mieme yu-
naime vahesie mieme.

Piriputari

Vaürisica

1 Papuru Timuteumatü tecanixevaüritüaca, te'uxi-mayatamete tehümetütü Cürisitu Qesusisie mieme. Yunaitü Cacaüyarisie mieme xemupasie Cürisitu Qesusisie xeteviyatü Piripusie xemütama te'üviyamete teparevivamete, yunaime tecanixe-vaüritüaca. ² Cacaüyari müta'uquiyari, Ti'aitame Qesusi Cürisitumatü xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariacacü.

Papuru que mütiyuneneviecai yuri memüte'erie vahe-sie mieme

³ Pamüpariyusi necanipitüaca necacaüyari quepau-cua nemüxeha'erivani. ⁴ Quepauca nemivavirie yu-naime xehesie mieme, nenetemavietü necaninenenevieca neheyemecü. ⁵ Pamüpariyusi necanip-itüaca xeme tame temütaxevicü hicü tanaitü niuqui 'aixüa manuyüne tecuxatatü yaxecüa matüaripaü. ⁶ 'Ipaü yuri netini'erieca, que mü'ane misutüa xecuyuitüvatü 'aixüa xemüteyuriecacü, mücütütü catinaye'atüamücü tita mütiyuriene tucari 'aye'ayu quepauca Cürisitu Qesusi munuani. ⁷ Caniheiserietüni 'ipaü nemütinemaicacü yunaime xehapaüsita, nemüxenaqui'eriecü 'aixüa 'iyaricü. Xeme neta tanaitü tepütaxevi tetemaitü 'aixüa que mütiuca'iyari Cacaüyari, ne'anutahüiyacacu niuqui 'aixüa manuyünesie mieme ne'utaniucacacu ne'ihécüatüatü niuqui que mütiheiserie. ⁸ Cacaüyari catinihécüatani que nemütix-exeyamücü yunaime, Cürisitu Qesusipaü netine-maitü. ⁹ 'Ipaü necatininenenevieca, xeme masi yemecü xeteyucanaqui'erietü xemacü necü heiseriemecü xetemaivavetü, nai xetemaitü que müreyevese yaxemüteyuriecacü, ¹⁰ xemüyüvavenicü xemipatacü tita 'aixüa müti'ane tita 'axa müti'ane que xemüte'imate. Müpaü xeteyurieu, tucari 'aye'ayu quepauca Cürisitu munuani canimasiücücamücü que xemücatesevixi-marieca, xehesie que mücarahüivani. ¹¹ 'Ana heiserie xecanipitüariacacuni, que mütiyupitüva Qesusi Cürisitu. 'Ana mücücü visi 'anetü canayeitüariemücü Cacaüyari, 'aixüa catinixaxasivamücü hepaüsitana.

Xüca ne'ayeyurini Cürisitu 'aixüa canicuxaxasivamücü, que mutayü

¹² Ne'ivama nepütixetaxatüaniqueyu que nemüranayetüa hepaüsita, müpaü xemütemaicacü, 'aixüa puyü masi vaüca mü'enierienicü niuqui 'aixüa

manuyüne. ¹³ Yunaitü cuviyexunu quita miemete hipatüta yunaitü müpaü mepütehetima quename Cürisitusüa nemiemetütü ne'anutahüiya. ¹⁴ 'Ivamarixi 'esivatücacu yunaitü menesiha'erivatü que nemüranutahüiya, Ti'aitamesie meteviyatü mecaniyuvaüriyani masi vaüca Cacaüyari niuquieya memücuxatanicü mecaheumamatü meyutatuatü.

¹⁵ Hipatü siepüre 'asita me'ütesatü meyucicutü mepütecuxata Cürisitu hepaüsita, hipatü püta 'aixüa mete'u'iyaritü mepütecuxata. ¹⁶ Müme menesinaqui'erietü mepütecuxata müpaü metemaitü, ne niuqui 'aixüa manuyünesie mieme nemutaniucacü, 'ayumieme nepüyüane. ¹⁷ Hipatü püta mepütehecüata Cürisitu hepaüsita mevara'ivacutü hipame, va'iyari cayuxevicacu. Que memüteyurie, müpaü mepüte-cu'eriva, masi vaüca nepü'uximatüariECA ne'anutahüiyatü. ¹⁸ Sepanetü que memüteyurie, Cürisitu canicuxaxasivani. Ne 'ayumieme nepünetemavie, sepa memüte-cuxata yacü xecüa meyüatü, sepa yuricü meyüvaüriyatü memüyüa.

Mücü meta, nepücatihayevani nenetemavietü. ¹⁹ Müpaü nepütimate, 'icü naitü 'aixüa püyüni nemütaviceisitüarienicü xeyuneneviecacu xeme, Qesusi Cürisitu 'iyarieya nesituicacacu. ²⁰ 'Ipaü yemecü yuri nepüti'erie neta'icuevatü, 'uxa'atüni varie nepücateviy-asitüarieni. Masi Cürisitu que mütive'eme canimasiücücamücü yaxecüa meripaipaü. Menesixeyiatü nevaiyarisie que nemütiiyeica nenetatuatü, teüteri müpaü mecatenimaicacuni sepa nemayeyurini sepa nemumü. ²¹ Sepa nemayeyuri, Cürisitu 'aixüa canicuxaxasivamücü. Sepa nemumü, masi 'aixüa caniyümücü. ²² Nevaiyarisie ne'uyeicacacu xüca tixaütü tiutixuavere neti'uximayacacu, quesü yüni. 'Asinepücatimate que mü'ane masi 'aixüa müyüni queyu. ²³ 'Esimacuyeva nepüyüane. Nepünevaüriya nemüyemiecü Cürisitumatü mana nemeyeicanicü. Müpaü masi 'aixüa pü'aneniqueyu. ²⁴ Perusü xehesie mieme caneyevaca masi nemünehayevacü 'ena nevaiyarisie netiviyatü. ²⁵ Hicürixüa nepüretima que nemütiiyurini, müpaü necatinimaica nemünehayevanicü. Yunaime xehesüa necaninehayevamücü nexeparevietü masi vaüca xemüyüvavenicü, xemüyutemamaviecacü yuri xete'erietü. ²⁶ Müpaü xüca netiyurieneni, Cürisitu Qesusisie xeteviyatü yemecü xepüyüvaveni 'aixüa 'ane xemütemaicacü xenesiha'erivatü, quepauca xehesüa nemunani tavari.

²⁷ 'Ipaü xecüa xequeteneyurieca, que müreyevese yamütiiyurienenicü heixeyiatü niuqui Cürisitu hepaüsita 'aixüa manuyüne, müpaü xequeteneu'uvani cuiepa.

Xüca müpaü xeteyurieca, sepa xehesüa nemeyeicani nexexeyatü, sepa tevapai nemeyeica xehepaüsita ne'ematü xeicüa, müpaü necatinimaicamücü xemüseseyenicü 'iyari xehexeyatü müyuxevi, yaxecüa xetecu'erivatü yunaitü xemüyucuitüvecü capa xe'unavai-yarienicü titasie yuri xemüte'erie niuqui 'aixüa manuyüne que maine,²⁸ xepüca'utiyüyacani quepauca müme memüxe'aye'unie memüxemariutani. Müpaü xeteyurietü 'inüari xenacünicuni vahepaüsita, que memüteheuyexüriyani. Xemeta yuhesie mieme 'inüari xepacüne que xemütetavicueisitüarieni Cacaüyari xetavicueisitüayu.²⁹ Cürisitusüa xemümiemetecü xepupitüarie yuri xemüte'eriecacü hesiena, masisü cuxi xepupitüarie xemütecuinitüarieni hesiena mieme.³⁰ Yaxecüa nehepaü xequeteneyucitüveni hicü, que xemünetexeyacai yanetinemiene, hicüta que xemüte'enana quename yanetinemiene.

Cürisitu tixaütü catihücütütü que müratüa, 'arique ve'eme que müratüa

2 Caniyuritüni, Cürisitusie teteviyatü tecanituicarieca tecaninütüarieca que temütetacanaqui'erie, 'Iyarimatü tecanitaxevini tanaitü, tetenitacanenimayaca que temüte'u'iyari. ² 'Ayumieme nepaine, xüca müpaü 'aneni, xequeneyatüa xenesitemavieriyatü. Yaxecüa xequeteneyumaica, yaxecüa xequeteneyucanaqui'erieca, yuhepaü xequeteneculerivani, xequeneyuvaüriyani yu'iyarisie xemüyuxevinicü. ³ Hipame xevara'ivacutü xepücayüaca, teüteri xehepaüsita 'aixüa memutiyanenicü xeicüa xepücayüaca. Vavemete masi xequeniva'erieca hipame, xeme püta tixaütü xecatehümetüme xequeneyu'erieca yücümana. ⁴ Yuxexuitü xeme xepücatecuvautüveni tita xehesie mütimieme xeicüa. Tita hipame vahesie mütimieme püta xequetenecuvautüveni.

⁵ 'Ipaü xequeteneyumaica yu'ivama xevara'erivatü que mütiumate Cürisitu Quesusisie tiviyatü.

⁶ Cacaüyari que mü'ane, Mücü yaxecüa pü'anecai. Peru müpaü pücaticu'erivacai Quename 'aixüa yüniqueyu Xüca Cacaüyaripaü ve'eme 'Ayuyeitüanique, Sepa müyüvecai.

⁷ Catiniuhayeva Heiserie hexeyatü Que mü'ane vaüriyarica Müti'uximayapaü 'anetü Nayuyeitüani. Teüteri vahepaü 'anetü Nayani.

⁸ Mericüsü Xeyarietü Tevipaü 'anetü Tixaütü catihücütütü Canayuyeitüani. Yacatinicamiecaütüni

Sepa mumü, Curuxisie caniumierieni.

⁹ 'Ayumieme Cacaüyari Ve'eme caneyeitüani. Canipitüani Visi mütimarivanicü Que mü'ane mühücü Hipatü que memücatemarivapaü.

¹⁰ 'Uxa'atüni varie Quepaucua Qesusi Mütahüavarieni Que mü'ane mühücü, Müpaü que mütimariva 'Ana yunaitü Mecanicatunuma'uicuni Nenevieri mecanipitüacuni Taheima memütama Cuiepa memütama Cuietüa memütama, ¹¹ Yunaitü

Mecaniyutahecüatacuni, Que memüteheitima Qesusi Cürisitu Quename Ti'aitame hücü, Me'utiuyatü. 'Ana 'aixüa canicuxaxasivamücü Cacaüyari müta'uquiyari.

Cuiepa memütama que temütevahecüatüa

¹² Xemeta nenaqui'erima, müpaü nepütixetahüave, yuheyemecü yaxetenica hucaütüni xehesüa neheyeicacacu. Hicü tevapai neheyeicacacu masi vaüca peuyevese yaxemütecahunicü Cürisitupaü. Yaxequeteneyurieca que müreyevese yaxemüteyuriecacü mexi xetavicueisitüariexime, peru xeheumamatü xe'utiüyüacatü. ¹³ Cacaüyari canihücütüni que mü'ane yamütiyurienne xesata, xecuyuitüvatü xemüyuvaüriyanicü, 'arique meta yaxemüteyuriecacü. Que mütixecuyuitüva yacatinüyümücü que mütinaque.

¹⁴ Müpaü nai yaxequetenecahunü, xecaniuquixietü niuqui xecaxüatüatü. ¹⁵ Müpaü xeteyuriecacu, xehesie pücarahüivani, xepüca'inüca tita 'axa müti'ane. Masi Cacaüyari nivemama xecanacünicuni, xepücaseviximarieca teüteri vasata xe'u'uvatü va'iyari mütutuni memeuyexüri. Vasata xe'u'uvatü xecanivahecüariviyani, xuravesixi que memütehecüarivie cuiepa. ¹⁶ Niuqui xecanexeyani varanutanieritüvame. 'Ayumieme 'aixüa 'ane netinimaicamücü nexeha'erivatü quepaucua tucari maye'ani, quepaucua Cürisitu munuani. Xehesie catinimasiücücümücü 'ana, xüanacüa que nemücatinunanausa xüanacüa que nemücati'uximaya. ¹⁷ Xeme yuri que xemüte'erie, Cacaüyari xecanayexeyia yaxecüa que mü'ane mavari müvevi meixeyapaü yucacaüyari. Hesiena mieme xeten'uximayaca. Xüca ne'umierieni müpaü yuri xemüte'eriecacü, nexuriyacü xüca xemavari 'uxurimarieni, mücücü necaninaqui'acamücü. Xeme yunaitü que xemüteyutemamavie, ne xehepaü neca-

ninetemavieca. ¹⁸ Mericüte xemerita yaxaicüa xequeneyutemamavieca, 'axeicüa temütatemamaviecacü.

Timuteu 'Epapüruritu que memüteyurieniquecai

¹⁹ Ti'aitame Quesusisie netiviyatü 'ipaü nepüticu'eriva, yareutevitü xehesüa nepenunü'ani Timuteu, ne'iyarisie nemütürucariyarienicü neretimaime xehepaüsita. ²⁰ Xeime nepücahexeiya hepaüna tiuca'iyarime, mücü xeicüa 'aixüa 'iyaricü caniyu'iyaritüacamücü xehesie mieme. ²¹ Hipatü yunaitü tita vahesie mütimieme xeicüa metenicuvautüveni, tita Cürisitu Quesusisie mütimieme mepücatecuvautüve. ²² Xeme xepimate 'iya, que müti'inüasie que mütimasiücü, xepütemate nehamatü que müti'uximaya niuqui 'aixüa manuyüne tetecuxatacacu, ranive yuquemasiematü müti'uximayapaü. ²³ 'Ayumieme 'ipaü nepüticu'eriva, nepenunü'ani cuitü neretimaime que mütiyüni nehapaüsita. ²⁴ Ti'aitamesie netiviyatü yuri nepüti'erie cuitüva nemüyemiecü neta.

²⁵ Müpaüta netinicu'erivani, peuyevese ta'iva nemanunü'anicü xehesüa 'Epapüruritu. Mücü nehamatü catini'uximayaca, tahamatü tecanicuyaxitüni. Xeme xecaneiyenü'ani neheseüa münesipareviecacü que müreuyevacai. ²⁶ Yunaima nixexeyamücüni, niyuhiveriecaitüni xemu'enanacü que müticuyecai. ²⁷ Tasüari catinicyecaitüni, 'esivatücacu caniumüni. Masi Cacaüyari nitinenimayata, 'axeicüa nesinenimayatü neta, cappa nenetihiverieme tavari nenetihiveriecacü. ²⁸ 'Ayumieme necaninevaüriyani nemenunü'anicü xemüyutemamaviecacü xeme tavari xe'ixeyatü, neta necanehieverietü nemayanicü. ²⁹ Hicüri xequeneutanaqui'erie Ti'aitamesie xemüteviyacü, vaüca xequeneyutemamavieca xehe'erivatü. Müya memü'anene vavemete xequeniva'erieca. ³⁰ Cürisitisie mieme ti'uximayatü caniumüni tuma. Yücümana caniyucuerivayuriecaitüni meye'atüanicü que müreuyevacai xemünesiparevieniquecaicü.

Heiserie nepexeya que mütivaiyacü

3 Mücü meta ne'ivama, xequeneyutemamavieca Ti'aitamesie xeteviyatü. Tavari 'ipaü netixe'utürietü, nepünevaüriya, niuquicü nepüca'uxive. 'Aixüa caniyümücü masi xehesie mieme xecueriva'anenecacu. ² Xequeneyucuerivayurieca müme nemüvaxatacai 'axa memüteyurie vahepaüsita, müme süicüri vahepaü memüca'itiyatüca, müme vahepaüsita. Xequeneyucuerivayurieca que memütexe'inüaritüacu vitequiyacü. ³ Tame püta Cacaüyari 'inüarieya tepexeya, tame püta tepühüme Cacaüyari temayexeya 'Iyari que maine. Tame taheyemecü tecaninaqui'aca Cürisitu Quesusisie temüteviyacü. Mücü meta, yuri tepücate'erie herie miemesie. ⁴ Müme que memü'anene herie miemesie yuri memüte'erie, neta müpaü necani'aneni. Xüca xevitü müpaü ticu'erivani quename yüve herie miemesie yuri müti'eriecacü, ne masi necaniyüveniqueyu. ⁵ Ne'utinui vaca 'atahairieca

tucarisie necaniu'inüasieni Huriyusixi vaxitequiyacü. 'Ixaheri teüteriyari vahesie Venicamini nuivariyarisie necaniyeyani. Hepürayu teviyari necanihücütüni Hepürayusixi vahesie nemüyetüa. 'Inüari niuquiyarisie que nemütiviyacai, Pareseu necanihücütücaitüni. ⁶ Que nemütinevaüriyacai yaneticamietü, necanivataveviyacaitüni memüyutixexeüriyacai. Heiserie que nemürexiyacai 'inüari niuquiyarisie yaneticamietü, neheseie pücarahüivacai yemecü. ⁷ Perusü Cürisitisie nemütiviyacü müpaü nepütinimate, mücü nai netiniutatümaiya, naime cümana 'aixüa nemü'itüarieniquecai. ⁸ Mücü meta, sepa que mütitita, naitü tiniutatümaiarieni que nemütixeya, müpaü nemütinimatecü, masi yemecü 'aixüa necani'itüariemücü ne'imaitü neti'aitüvame Cürisitu Quesusi. Mücüsie nemümiemecü 'ari naime netiniutatümaiya. Sepanetü, mücü naitü xasi xeicüa canihücütüni que nemütixeya. Necaninevaüriyani masi Cürisitu nehexeyatü nemayanicü, ⁹ hesiena netiviyatü yanepütixeyariecaqueyu xeicüa. Necümana heiserie nepücahexeiya, 'inüari niuquiyarisie yaneticamietü heiserie nepücanepitüa necümana. Masi heiserie que nemürexiya, Cürisitisie yuri nemüti'eriecü püta heiserie necanexeyani, Cacaüyari heiserie que münepitüa yuri nemüti'eriecü. ¹⁰ 'Ipaü xeicüa nepütinevaüriya, nemimaicacü Cürisitu, neheseie nemimaicacü türucariyaya cümana müranucuquetüarie, nehamatüana temütaxevinicü que mütiucuinixü netimaitü, hepaüna ne'aretü nemayanicü mücü que 'aretü matüa 'umierieca. ¹¹ Necanaye'aniqueyu xeicüa nemanucuquetüarienicü müquite vasata.

Que mütiunanausacai, he'ivanique

¹² 'Acuxi müpaü nepüca'ane, 'acuxi nepüca'aye'ave. Cürisitu Quesusi pünesi'u'axixü, neta nemi'axenicü tita münetimini. 'Ayumieme nepünemexütüa, yanemüraye'anicü. ¹³ Ne'ivama, ne'aye'ame nepücaner'erie cuxi. Peru siqueresü 'ipaü netiniyuriene, nenetümaiya nesutüa mieme, necaninetatüani masi hicü nemi'axenicü neyeta mieme. ¹⁴ Yanetiunanausatü nepünemexütüa neme'ivacü, Cacaüyari que münetiuta'ini taheima miemecü nemü'ayumiemetünicü Cürisitu Quesusisie netiviyatü.

¹⁵ Quetapaümetü temüseseyü 'ipaü tequetcu'erivani. Xüca yücü xetecu'erivani, Cacaüyari yacatinixehecüatüamücü. ¹⁶ Que temüte'aye'axüavave, müpaü yatequetecahuni.

¹⁷ Ne'ivama 'axeicüa xequenene'üqueni ne que nemütiyuriene. Tame 'inüari tecanihümetüni. Müme tahepaü memüte'u'uva, müme xequenivaxeyani. ¹⁸ Yümüiretü que memüte'u'uva, mecaneye'unieca Cürisitu que mütiümierie curuxisie. Vahepaüsita müixa netinixecuxatüvacaitüni, hicüta yaxaicüa nepaine ne'utasuatü. ¹⁹ Müme que memüte'aye'axüani, menica'unariecuni xeicüa. Yuhuca mecanayexeyani yucaüyariapaü. Visi me'aneneme mecaniyuxatani quepauca müpaü memüyüa que temüteteviyasitüarie. Cuipea timiemecü xeicüa mecatena'erivani. ²⁰ Tame püta muyuavisie tecaniquiecataritüni. 'Ayumieme

tecanicuevieca tasivicueisitüvame Ti'aitame Quesusi Cürisitu 'umamiecü. ²¹ 'Iya yücü 'aneneme caneyetüamücü tavaiyari. Hicü tixaü tecatehümetütü 'icü tavaiyarisie tecaniu'uvani. Peru 'ana yuvaiyaripaü 'aneneme caneyetüamücü, visi 'anetü que mütiuyeica мүcü. Müpaü tiniyuriemücü yütürücariyacü. Müpaü titürücaüyetü caniyüveni naime yaticamieme mayeitüanicü, мүcü que müti'aita.

Yuheyemecü xequeneyutemamavieca Ti'aitamesie xeteviyatü, que mutayü

4 'Ayumieme nepaine, Ti'aitamesie xeteviyatü xecacuyitüarivatü xequeneuti'uti, nenaqui'erima. Müpaü nepütixecühüave nexexeyamütü ne'ivama nemüxenaqui'erie. Xeme xecanihümetüni xemünesitemavieritüa, xehesie catinimasücünü que nemüreyehüviyarie. Yaxeicüa ve'eme muma que mütiuhanitüariva, neta necanixehexeyani xeme ne'inüaritüme.

² Neuxei 'Ehuriya, neuxei Sinitique, vaüriyarica necanixepitüaniqueyu yaxeicüa xemüteyumaicacü xeca'ütesatü Ti'aitamesie xeteviyatü. ³ 'Ecü meta nehamatü yuricü pemicuhanane hararu, nepümasitavavirieniqueyu 'ecü pemüvaporeviecacü мүcü 'ucari. Nehamatü 'axeicüa tepütacuitüvecai niuqui 'aixüa manuyüne tecuxatatü, Cüremenitimatü hipameta vahamatü nehepaü te'uximayatamete. Müme mepacayasarie quename tucari mehexeiya.

⁴ Mericüte, yuheyemecü xequeneyutemamavieca Ti'aitamesie xeteviyatü. Tavari nepaine, xequeneyutemamavieca. ⁵ Yunaitü teüteri mequexexeyani xeca'ayu'eririyacacu. Ti'aitame hura caniyueicani.

⁶ Xepücayu'iyaritüaca tixaütü hepaüsita. Masi naimecü xeyunenevietü xe'ivavirietü pamüpariyusi xe'ipitüatü, yaxequeteneutahüavi Cacaüyari tita xemüte'ivavirie. ⁷ 'Ana Cacaüyaritütü nixepitüacamücü yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü. Müpaü tixepitüatü cani'üviyacamücü xe'iyari, sepa xeme 'asixemücatemate que mütiyüveni mi'üviyanicü. Que xemüteyücühüavesie canixe'üviyacamücü Cürisitu Quesusisie xeteviyacacu.

'Icü hepaüsita xequeteneyücühüaveni, que mutayü

⁸ Mücü meta, ne'ivama, naitü yuri müraine, naitü müreyehüviyarie, naitü mütiheiserie, naitü müti'itiya, naitü visi mü'ane, naitü 'aixüa maine, sepa que mütitita xüca 'aixüa 'aneni xüca 'aixüa ticuxaxasivani, мүcü hepaüsita yaxequeteneyücühüaveni xeme.

⁹ Que xemüte'u'üquitüarie, que xemüteyuetuiriyarie, que xemünete'u'eni, que xemünete'uxeiyaniyuriyecacu, müpaü yaxequeteneyurieca. 'Ana que mü'ane müxepitüa yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü, мүcü Cacaüyaritütü xehamatü caniyueicamücü.

Piriputari que memüte'imicuacai

¹⁰ Ti'aitamesie netiviyatü yemecü nepünetemavie tavori xemisutüacü xenesiha'erivatü. Süricü xepünesiha'erivacai, masi pumavecai xevitü xeme müyüvecai tixaütü mütiyurienicü. ¹¹ Ne nereuyehüatü nepücahaine. Nepü'iyamate ne'iyari 'aixüa müyünicü necümana, sepanetü que nemüranayemie. ¹² Nepü'iyamate tixaü necatihücütütü, vaüca nerexeyatüta nepü'iyamate. Naimecü yanepüretima nemütahuxanicü nemühacamünicü vaüca nemürexeyanicü tixaütü nemücarexeyanicü nepü'iyamate. ¹³ Naime necaniquemaca Cürisitusie netiviyatü, 'iya nesitürücariyacacu. ¹⁴ Siepüre 'aixüa xepüte'uyuri nehamatü xeyuxeviriyatü que nemüti'uximatüariecaci.

¹⁵ Xeme Piriputari müpaü xepütemate que mütiuyü quepaucua niuqui 'aixüa manuyüne musutüarie cuxaxasivatü, Maseruniya quepaucua nemeyetüa. 'Ana memüyutixexeürivacai mepücanesipareviecai. Mepücanetemicuacai neheixeyatü nemayanicü, xeme xecüca xepünetemicuacai. ¹⁶ Tesarunicapai neheycacacu tita nemüreyehüacai xepünete'utanü'airi heiva hutarieca. ¹⁷ Neticuvaunetü tavori yaxemüneteminicü nepücahaine. Nepüticuvaune tita mütxemaquieri püta mayanicü. ¹⁸ Necanitanaqui'erieniri xe'imiquieri naime, cananuyuhayevani. Catinaye'ani tita nemüreyehüacai, 'Epapüruritu nesi'ü'ütüacu tita xemüteheyenü'a. Que xemüte'uyuri, мүcü visi mü'üapaü caninaqui'erivani, mavari münaqui'eriva canihücütünü, caninaqueni Cacaüyari. ¹⁹ Mücü meta, necacaüyaritütü catinaye'atüamücü tita xemüteheuyehüaca hepaüsita naime, vaüca mürexeyacü visi 'aneneme, müpaü que mütimasiücü Cürisitu Qesusisie. ²⁰ Cacaüyari müta'uquiyari 'aixüa queticuxaxasivani yuheyemecü. Canise'ini 'icü niuqui.

Vaürisica que mütiyarunü'airixüa

²¹ Xequenivavaüritüaca Cacaüyari teüterimama yunaime, Cürisitu Qesusisie temüteviyacü. Nehamatü memü'uva ta'ivama menixevaüritüaca. ²² 'Ena yunaitü Cacaüyari teüterimama mepüxevaüritüa, müme meta Sesaxisüa miemete cuyiyexunusixi.

²³ Ti'aitame Qesusi Cürisitu xüca 'aixüa tiuca'iyarini xe'iyarisie mieme. Müpaü xecüca cani'aneni.

Curusetari

Vaürisica

1 Ne Papuru, ta'iva Timuteumatü, tecanixe-vaüritüaca. Nü'ariecame necanihücütüni Cürisitu Quesusisie mieme, müpaü mütinaquecü Cacaüyari. ²Tecanixe-vaüritüaca ta'ivama yuri xemüte'erie Curusetari, Cacaüyari teüterimama xemühüme Cürisitusie xeteviyatü. 'Ipaü teputiyuane, Cacaüyari müta'uquiyari Tati'aitüvame Qesusi Cürisitumatü xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Que mütitavaviri Cacaüyari, müvapitüanicü memütemaicacü 'Iyarisie timieme

³Tetanenevietü, taheyemecü xehepaüsita pamüpariyusi tecanipitüaca Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu 'uquiyarieya, Cacaüyari hücütüme. ⁴Teniu'ena yuri que xemüte'erie Cürisitu Qesusisie, que xemütevanaqui'erie Cacaüyari teüterimama yunaima. ⁵Müpaü xetenyurieca 'amuvecü tita xehesie mieme müti'üviyarie taheima, yaxete'icuevietü. Xeme meripai xeni'enanani que müti'üviyarie, cuxaxasivacacu niuqui 'aixüa manuyüne que mütivaiyacü. ⁶Mücü niuqui canixe'uta'axiyani. Naisarie cuiepa catinitixuaverirümeni, canitaverirümeni yaxaicüa que mütiuyü xehesüa. Niuqui caniusutüarieni 'iya tucarisie quepaucua xemu'enana, quepaucua xemütehetima yuricü 'aixüa que mütiuca'iyari Cacaüyari, ⁷'Epapüraxi que mütxe'uta'üquitüa. Mücü tahepaü catini'uximayatametüni, tecaninaqui'erieca, yacatinicamieni Cürisitu parevivameya hücütütü xehesie mieme. ⁸'Iya cataniu-tahecüasitüiya que xemüteyucanaqui'erie 'Iyarisie xeteviyatü.

⁹Yatetemaitü 'anapai hicüque, tame 'ayumieme tepücatehayeva tetanenevietü xehesie mieme, müpaü tete'ivavirietü Cacaüyari, xemühüpünicü yaxetemaitü tita mütinaque Cacaüyari, naimecü xetemaivavetü, 'Iyarisie timieme xetemaitü naimecü, ¹⁰'axemu'uvanicü meta que müreuyevese Ti'aitamesüa miemete memü'uvanicü, xe'inaqui'asitüatü naimecü. Tepivavirie mütiutixuxuaverenicü 'aixüa xeteyuriecacu naimecü, xemütivaverirümenicü que xemüte'imate Cacaüyari. ¹¹Tepivavirie xemütürücariyaricü, naimecü xetürücavitü, 'iya que mütitürücaüye marivetü, para xemüyüvavenicü xemüte'uca'enivanicü, 'exemütheutevinicü xecaha'atü, ¹²xeyutemamavietü pamüpariyusi xemipitüacacü ta'uquiyari. 'Iya yüvemete catanayeitüani, tahesie mütinaquenicü tita müti-

naqueni Cacaüyari teüterimama vahesie, hecüaripa me'u'uvacacu. ¹³Cataniutavicueisitüani Cacaüyari, yüriya heiserie mücahexeiyanicü tahepaüsita. Cataniu-pata, que mü'ane münaqui'erie tati'aitüvame mayanicü, nu'ayatütü. ¹⁴Mücüsie teteviyatü tecaniuxünarieni, que mütareuyehüviri 'axa temüte'uyuricü.

Cürisitu mumücü, que temüte'upitüarie 'aixüa temütexeyaricü

¹⁵Tepücaüvave temixeyacü Cacaüyari, peru 'iya cani'üquisicayatüni. Canive'emetüni heiserie hexeyatü tita mütiunetüarie hepaüsita. ¹⁶Hesiena tiviyatü, naitü tiniunetüarieni, tita taheima mütimieme, tita cuiepa mütimieme, tita temütexeyia, tita temücatexeyia meta, vavemete, müme memüva'uquiyarima, te'aitamete, müme heiserie memexeyia, naitüri tiniunetüarieni 'iya 'inetüacu. Hesiena mieme tiniunetüarienita. ¹⁷'Iya 'acaniuyeicacaitüni tixaütü catinetüarievecacu cuxi. Naitü catiniyuxevini 'iyasie tiviyatü. ¹⁸Mücü meta, tame temütatixexeüriva tevi vaiyarieyapaü te'anenecacu, 'iya canitamu'utüni, tisütüvame hücütütü. 'Iya müquite memanucu'uni vamexüacame canihücütüni, naimecü ve'eme mayanicü. ¹⁹Cacaüyari que mütiyuvaüriya, naitü que 'anetü mühücü Cacaüyari, mücü Cürisitusie 'acaniuveni. ²⁰Müpaüta tiniuyuvaüriya, mipatacü naime Cürisitu yatiyurienecacu, para naitü 'aixüa mütxeyaricü 'iya que mütxeyia. Curuxisie yuxuriya que mütiutayauri, pipitüa tita cuiepa mütimieme tita taheima mütimieme hamatüana 'aixüa memüteyuxeyanicü.

²¹Xemeta 'anapai xepüyupatacai xaüsie miemete xe'ayuyetitüatü. Que xemüteyücühüavecai, xecani'uxive'eriecaitüni mexi 'axa xeteyuriecaci. Hicürixüa 'aixüa xetexeyaricü xecanayeitüarieni, ²²'iya tevitütü yuvaiyarisie mumücü. Müpaü tiniuyurieni müxe'aye'atüanicü Cacaüyari hüxie, hesiena mieme xepasiecacu, xecaseviximariacacu, xehesie carahüivacacu. ²³Müpaü catiniyümücü xücate xeyuhayeva yuri xete'erietü, xetesariya türücaüyecacu xehetüa, xeseiriyaricü xecacuyaximetü, masi xe'icuevietü tita mütxata niuqui 'aixüa manuyüne. Xecani'enieni 'iya niuqui, canihécüasieca naisarie que müranetüarie muyuavitüa. Ne Papuru neniuhürütüarieni hepaüsitana.

Papuru que mütiuhürütüarie nuivarite vahesie mieme

²⁴Hicüsüari ne necaninetemavieca sepa nemü'uximatüarie xehesie mieme. Necaneye'atüani tita müreuyevese nemü'uximatüariecacü, Cürisitu que

müti'uximatüarie. Nevaiyarisie müpaü netiniyurieneni 'iya vaiyarieyasie mieme, memüyutixexeüriva mehümetücacu. ²⁵ Ne vaparevivame necanayani, Cacaüyari que münetiuhürütüa xehesie mieme, 'aye'arücamecü nemüticuxatanicü Cacaüyari niuquieya. ²⁶ 'Iya niuqui cani'aviesiecaitüni. Tucari manucatüasie pücamasiücücai, teüteri quepaucua memaniticü müpaü mepücatemaicai. Masi hicü masiücütü canayani, Cacaüyari teüterimama müpaü memütemaicacü. ²⁷ Cacaüyari niuyuvaüriya müpaü mütiva'üquitüanicü müme, vaücavamecü visi que müti'ane 'icü niuqui mü'aviesiecai, que mütimarive nuivarite vasata. Cürisitu xehesie catiniviyani, 'ayumieme xecanicuevieca visi müti'ane. Mücü canihücütüni niuqui mü'aviesiecai.

²⁸ Tame tecanihecüatani Cürisitu, que temütevavacu'imaiya yunaime teüteri, que temüteva'üquitüa yunaime teüteri tetemaivavetü naimecü, temüvaraye'atüanicü yunaime teüteri me'aye'arücame Cürisitusie meteviyame. ²⁹ 'Ayumieme netinine'uxitüaca, yemecü neti'uximayatü, 'iya türücaüyemecü que münetiyuitüa.

2 Neuyevaca xemütemaicacü vaüca que nemütine'uxitüa xehesie mieme, Rautiseyatari vahesie mieme meta, hipameta queyupaümetü memücanesixeyavave vahesie mieme, ² va'yari mütuicarienicü, memüyutaxevirecü meyunaqui'erietü, memeuca'unicü yemecü yametemaitü que mütiheiserie, memeitimanicü tita Cacaüyari müti'avietacai. Mücü Cürisitu canihücütüniri, ³ hesiena mü'aviesiecü nai que müreucave Cacaüyari, que mütimate que mütimaive. ⁴ 'Ipaü nepaine, xevitü pücatixe'irüviyani visi tiuniütü xEICÜA. ⁵ Sepa nevaiyarisie xehesüa nemüca'uyeica, ne'yarisie püta xehesüa neniuyeicani nenetemavietü, nexexeyatü 'aixüa xete'aitüaricame, xesese'ime yuri xete'erietü Cürisitusie.

⁶ Qesusi que xemüteyuiriyarie Ti'aitametüme Cürisitutüme, yaxEICÜA hesiena xeteviyatü 'axequeneu'uvani. ⁷ Hesiena xequeteneviyani cüye que mütiyiya yunanayarisie, qui que mütiyiya tesariyasie. Heiseriemecü xequeneseiriyarieni yuri xete'erietü, xemüte'u'üquitüariepaü. Pamüpariyusi xequenepitüaca Cacaüyari, vaücava yuri xete'erietü.

Tucari que mürexeyia yemecü, Cürisitusie tiviyatü

⁸ Xequeneyucuerivayurieca capa xevitü xenavanicü, timaivemepaü ticuxatatü, yacü xEICÜA tixe'irüviyatü teüteri que memüteyuyetüiri yuyeyari, hehecuamete cuiepa memütama que memüte'üquitüarie, peru Cürisitu que maine caticuxatatü.

⁹ 'Iya vaiyarieyasie 'acanijuveni naitü que 'anetü mühücü Cacaüyari. ¹⁰ Xemeta hesiena xeteviyatü xecanaye'axüani. Yunaitü memüte'aita heiserie memexeyia canivamu'utüni. ¹¹ Hesiena xeteviyatü xecaniu'inüarütüarieni yacütütü, peru ramamacü que mütiixitequie pücatixaü. Cürisitu püta que müti'ane 'icü canixe'upitüani xemütehayevacü yaxeteyurietü teüteri vavaiyari que mütiyacuyuitüva. ¹² Quepaucua xemuca'üyarie, hamatüana xepucateuqui. Mücü meta,

quepaucua xemuca'üyarie, xecananucu'uitüarieni, yuri xete'erietü quename müpaü tixecuyuitüaniquecai Cacaüyari, yaxEICÜA que mürenucuquetüa Cürisitu müquite vasata. ¹³ Sepa xemümüquitetücai xehuyexürüvetü xeca'inüarütüarievavetü que xemüteteüteri, 'iya canixe'anutanieritüani Cürisitumame. Catatineuyehüvirieni naime que temüteheuyexürüvecai. ¹⁴ Que temüte'ataca'utüa yacütütü 'aitüaricasie yatemütecahunicü, mücü 'utüarica hixüapa 'uvetü que mütatüca'unaquecai, Cürisitu neyeitüani heihurieca yacütütü, yucuruxisie 'icürapuximaca. ¹⁵ 'Ixuriqui müye'ipaü nivarevivieni müme memüte'aita heiserie memexeyia, vahecüatüatü yunaime vahüxie. Curuxisie 'uyevietü, nivarehapani yu'utüma, vara'ivaca.

Taheima timiemecü xequeneyuvaüriyani

¹⁶ Xevitü 'ayumieme pücaxexanetani que xemütecuca'a, que xemüte'uye'e, que xemüte'ivevie 'ixüarari ya mesa 'ixüarariyari ya 'uxipiya tucari, que xemücate'ivevie nusu. ¹⁷ Mücü tita 'umüramie 'etüriyaya canihücütüni, peru que mü'ane 'umamie, Cürisitu canihücütüni. ¹⁸ Xevitü pücaxetave'erieca, sepa 'iya müyuvavüriya müyu'usiviecacü, sepa müyuvavüriya müvarayexeyianicü Cacaüyari tupirisiximama, sepa vaüca müyu'iyaritüa yuheinüsi hepaüsita. Que mü'ane müya mü'ane canihüsierieca, tita vaiyarieyasie mütimieme xEICÜA cana'erivani, ¹⁹ tamu'usie cativiyatü. Peru mücü tamu'utütü canihücütüni que mü'ane mütimicua yuvaiyari. Turuyaricü tatayaricü canitaxeviriyani yuvaiyari mütaverecü, Cacaüyari que mütiyeriya.

²⁰ Mericüte, Cürisitumatü xüca xE'UCUINI, para tavari xemücacuyuitüarienicü hehecuamete cuiepa memütama que memüte'üquitüarie, titayari 'aumü 'axete'u'uva cuiepa memütama que memütexe'aitüa, ²¹ Tixaü pepüca'icumaüvani 'icü, pepüca'icua 'iya, pepüca'imayüani 'icü, que memutiyuane. ²² Mücü naitü canitixümücü mayüiyatücaitü. Xepücateyu'aitüarinüa teüteri que memüte'aita que memüte'üquita. ²³ Que memüteyurie, timaiveme niuquieyapaü catin'eniürüicüni, que memüteyumaive'erie, que memüteyu'usiviva, carima que memiyurie yuvaiyari. Peru que memüteyurie, 'asimepücaüyavave para memücateha'erivanicü tita vavaiyarisie mütimieme xEICÜA.

3 Xüca Cürisitumatü xe'anucu'uitüarieni, taheima timiemecü xequeneyuvaüriyani, haque meca Cürisitu, Cacaüyari serieta 'acaitü, mana timiemecü. ² Taheima timiemecü xequeneyumaica, cuiepa timiemecü pücatixaü. ³ Xeme xecaniucuiniri. Que xemüte'ayeyuyuri, xecani'aviesieca Cürisitumatü, Cacaüyarisie xemüteviyacü. ⁴ Cürisitu canitatucaritüni. Quepaucua masiücütü mayani, 'anata xeme hamatüana xemasücütü xecanacünicuni visi müracu'anesie.

Que temüte'u'uvacai meripai, que temüte'uhecuarivarie

⁵ Ayumieme müquite xequenayuyeitüaca que xemütecumaüvacai yuvaiyarisie cuiepa timiemecü. Xepüca'icumaüvani que mü'ane mücaxe'üya mücaxecüna. Xepücateyucahive'erieca. Xepücate'ihive'erieca tita 'aixüa mücati'anene, tita mücatixepini. Que mü'ane mütihive'erie tita mücatipinieya, tete 'ayex-eiyamepäü caniyüanemücü. ⁶ Müpäü memüteyuriecü, 'ayumieme Cacaüyari haxüa canivapitüamücü müme yamemücatecahu. ⁷ Xemeriquepaucua müpäü xeteyurietü 'axemu'uvacai 'anapai, yaxecüa yaxecatényuriecäitüni que memüte'u'uva. ⁸ Hicü masi xequeteneuhayeva que xemüteyuriecäi naime, que xemüteyucä'uxive'erieca, que xemüteyuhaxüatüacai, 'axa que xemüteyuriecäi, 'axa que xemütüyanecai hipame vahepäüsita, niuqui 'axa manuyüne que xemütexüatüacai yutetacü. ⁹ Xepücateyu'itaiyani. Xequenehüva mücü tevi müye'i, xecah'erivatü que xemüteyuriecäi meripai. ¹⁰ Mühecua püta xequenanacätüqui, xehecuariximemetü yemecü que xemüteyurie hicü, xemimaicacü Cacaüyari, xeviecamepäü xe'anenetü xemacüneccü. ¹¹ 'Iyasie tiviyatü sepanetü mücüriyecu mühuriyu, sepa mu'inüasie Huriyusixi vaxitequiyacü, sepa müca'u'inüasie, sepa tahepäü mücaniüve, sepa müsitiyanaca, sepa väüriyari ca müti'uximaya, sepa müyunü'a, Cürisitu naitü canihücütüni, yunaime vahesie catiniviyani.

¹² Ayumieme nepaine, Cacaüyari müxe'anuyexeicü, teüterimama xemühümeccü, xemünaqui'erivacü, xeteyucanenimayatü xequenacüni yu'iyarisie, mühecua xe'anacätütü. 'Aixüa xequeneuyuriecä, xequenayuyeitüa, xepücateyucatave'erieca, 'axequeteneutevini xecaha'atü. ¹³ Xequeneyunevieca, xequeteneuyuehüviriecä masi, xüca xevitü 'iniquimamücüni xeime. Ti'aitame que mütixehueyhüviri, xemeta hepäüna xequeneyüaca. ¹⁴ Xe'ixeviriyatü naime, xequeteneyucanaqui'erieca, xemaye'axüanicü. ¹⁵ Cürisitu que mütixepitüa yu'iyarisie xemüca'uximatüariacacü, quetixe'aitüaca xe'iyarisie. Xecaniüta'inierieni yu'iyarisie xemüca'uximatüariacacü, xei väiyari xemühümeccü. Mücü meta, pamüpariyusi teyupitüvamete xequenacüni.

¹⁶ Cürisitu niuquieya xehesie queheyecani yemecü, naimeccü xetemaivavecacu. Müccü xequeteneyü'üquitüaca xequeneyutuicani, Cacaüyari cuicariyacü, nüavari Cacaüyari hepäüsita manuyüneccü, cuicari 'Iyarisie timieme hepäüsita manuyüneccü xeteyüchüavetü. Xequeneuticuicani, yu'iyarisie xe'inüavatü Cacaüyari, pamüpariyusi xe'ipitüatü. ¹⁷ Naime sepa tita xemüteyurie, sepa xemütinüca sepa xemütecumaüva, naime xequeteneyuriecä Ti'aitame Qesusisüa xemiemetetütü. 'Iya xepareviecacu, pamüpariyusi xequenepitüaca Cacaüyari müta'uquiyari.

Que müreuyevese yamüvayurienenicü hipame, xüca hecuameccü 'ayeyurini

¹⁸ 'Ucari xequeniva'enieca yücünama, que müreuyevese Ti'aitamesie xeteviyacacu. ¹⁹ 'Uquisi meta, xequenivanaqui'erieca yü'ütama, 'axa xepücatevacühüaveni. ²⁰ Türi meta, yaxequetenecahuni naime que memütexecühüave xe'uquiyarima. Ti'aitamesie xeteviyacacu, müpäü püreuyevese. Müpäü xeteyuriecacu, caninaqui'aca. ²¹ Xeme meta xemüva'uquiyarima, xepücahaxüatüaca yunivema, capa me'utiväüripienicü. ²² Xeme väüriyari ca xemüte'uximaya, yaxequetenecahuni naime que memütexe'aitüa xecusiyarima cuiepa memütama. Vahüxie xecüa xepücateyuriecä vanaqui'eriyacü, xevanaqui'asitüanique teüteri. 'Aixüa 'iyaricü püta xequetene'uximayaca Ti'aitame xeteheuyehüvirietü. ²³ Sepa tita xemüteyurie, yu'iyaricü yaxequeteneyuriecä Ti'aitamesie mieme, teüteri vahesie mieme pücatixäü, ²⁴ müpäü xetemaitü, 'apuve yuri cusiyari. Que mütiunaquixü xehesie xemayüitaricü, xehesie catininaquisitüamücü 'iya. Yucusiyarisie mieme xequetene'uximayaca Cürisitusie mieme. ²⁵ Que mü'ane heiseriemecü yamücatiyurienne, mücü catinapiniyariemücü que mütiuyuri. Cacaüyuri yücü pücativaxeiya teüteri.

4 Xemeta xemüvacusiyarima, que mütiheiserie xequetenivapitüaca te'uximayatamete, yaxecüa xevayurietü, müpäü xetemaitü, xemeta taheima xemeixeyacü yucusiyari.

² Xepücatehayevani xeyunenevietü. Neneviericü xequenayeneniereni, pamüpariyusi xe'ipitüatü.

³ Quepaucua xemüyunenevie, tahesie miemeta xequeneyunenevieca, Cacaüyari quitenie müreuyepienicü tahesie mieme, niuqui temütecuxatanicü, tita müti'aviesieca Cürisitu hepäüsita temütecuxatanicü. Müpäü nemütüyurienecü nepanutahüiya hicü. ⁴ Xequeneyunenevieca nemihecüatanicü tita müti'aviesieca, que müreuyevese yanemüticuxatanicü.

⁵ Xetemaivavetü xequeneyüaca tacua miemete xevacühüavetü. Quepaucua xemüyüvave 'aixüa xemüteyurienicü, yemecü müpäü xequeteneuyuri. ⁶ Que xemütecuxata, 'aixüa xete'u'iyaritü xequetenecuxatani 'unacü yacütütü, xeniüqui cahamuricacu. Xequeteneyü'üquitüaca quepäü 'aixüa müyüni xemüvata'eiyacü yuxexuime.

Väürisica que mütiyarunü'airixüa

⁷ Naime que nemütüyuri catinixetaxatüamücü Tiquicu. 'Iya canita'ivatüni teminaqui'erie, tiparevivame yamüticamie canihücütüni, tahepäü catini'uximayaca Ti'aitamesie mieme. ⁸ Xemütemaiccü tahepäüsita, xe'iyari mütuicarienicü, 'ayumieme necanenün'amücü xehesüa, ⁹ 'Unesimumame. Mücüta canita'ivatüni teminaqui'erie, yacatinicamieni, xehesüa miemetütü. 'Uva que mütiyüane naime mecatenixetaxatüacuni.

¹⁰ Canixevaüritüaca 'Arisitaricu nehepaü muviyarie. Maricuxita Verunave masuya püxevaüritüa. Xepüte'aitüarie hepaüsitana. Xüca xehesüa nuani, xequeneutanaqui'eri. ¹¹ Qesusi meta Cusitu mütiteva nixevaüritüaca. Huriyusixi vasata, 'ime xEICÜa nehamatü meteni'uximayaca Cacaüyari 'ena ti'aitatü mayanicü. Mecanenivaüriyani müme. ¹² 'Epapüraxi xehesüa mümieme canixevaüritüaca, Cürisitu Qesusisie mieme ti'uximayatü. Yuheyemecü xehesie mieme tiniyu'uxitüaca yunenevietü, müpaü 'utaitü, xemü-cacuyitüarienicü xe'aye'atü, yemecü xeyuvaüriyatü naimecü que mütinaque Cacaüyari. ¹³ Necani-hecüataniqueyu, ca'uxetü que müti'uximaya xehesie mieme, Rautiseyatari vahesie mieme, Hierapuritari vahesie mieme. ¹⁴ Rucaxi canixevaüritüaca

tiyu'uhayemavametütü neminaqui'erie, Remaxi meta püxevaüritüa.

¹⁵ Xequenivavaüritüaca 'ivamarixi Rautiseyatari, Nimüpamame, müme memüyuyexexeüriva quitana vahamame. ¹⁶ Quepaucua 'icü xapa mütiterüvariени xehüxie, xequenivaruhüritüa Rautiseyatari memüyuyexexeüriva memiterüvanicü mümeta. Rautiseya mieme xapa xequeneterüvani xemeta. ¹⁷ 'Ipaü xequeteneutahüavi 'Aruquipu, Quene'acuerivayurieca pemeye'atüanicü 'ahüritüarica, que pemütihüritüarie Ti'aitamesie petiviyatü. ¹⁸ Ne Papuru nemamacü neti'utüatü necanixevaüritüaca. Xequenena'erivani ne'anutahüiyacame. 'Aixüa quetiuca'iyarini xehesie mieme.

1 Tesarunicatari

Vaürisica

1 Papuru Sirivanumatü Timuteumatü tecanixe-vaüritüaca Tesarunicatari xemüyuyexexeüriva Cacaüyari müta'uquiyarisie xeteviyatü, Ti'aitame Qesusi Cürisitusieta xeteviyatü. 'Aixüa xüca mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Tesarunicatari 'üquisica que memüte'acü

2 Taheyemecü pamüpariyusi tecanipitüaca Cacaüyari yunaime xehesie mieme, texexatatü quepaucua temütatineneviva. **3** Tecatehayevatü yatetena'erivani que xemüteyurie yuri xete'erietü, que xemüte'uximaya xeteyucanaqui'erietü, que xemüte'uca'eniva xe'icuevietü Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu, tacacaüyari ta'uquiyari hüxie. **4** Neuxei ne'ivama Cacaüyari müxenaqui'erie, tepütemate xemanayexeiariyecü. **5** Müpaü tepütemate taniuqui 'aixüa manuyüne xehesüa mücanuacü niuquicü xEICÜA. Türücariyacü püta punua, 'Iyari Mütiyupatacü punua, yuricü tetetamaicacu punua. Xeme xepütemate xesata que temü'anenecai xehesie mieme.

6 Xeme xetasi'üquetü xenacüne, Ti'aitameta xe'üquetü xepacü. Xepitanaqui'erie niuqui vaüca xe'uximatüarietüvetü, xeyutemamavietü siepüre 'Iyari Mütiyupata que mütixetemavieriya. **7** Müpaü xeyüatü 'üquisica xenacüne yunaime yuri memüte'erie vahesie mieme, Maseruniyatari 'Acaiyatarita. **8** Xehesüa putiraurüca Ti'aitame niuquieya. Cacaüyarisie yuri que xemüte'erie xeme, Maseruniyasie 'Acaiyasie xEICÜA pücaticuxasiva, masisü naisarie tinicuxasivani. 'Ayumieme tixaüri pücareuyevese tame temütiniunicü. **9** Mümetütü tahepaüsita metenicuxatani quetütü reyü quepaucua tame xehesüa temeta'axüa, que reyü quepaucua ta'aurie xemaxürie, quepaucua Cacaüyarisie xemüte'uviyaxü tetexi xeverucu'eirieca, xemüte'uximayacacü Cacaüyari mayeyuri yuricü 'amuyeicasie mieme, **10** xemicueviyecacü Nu'aya taheima macaneni. Cacaüyari yunive nanucuquetüani müquite vasata. Qesusi canihücütüni que mü'ane mütasü'utavicueisitüa haxüa maye'axime mücatasi'axixüanicü.

Papuru que mütivapareviecai Tesarunicatari

2 Neuxei ta'ivama, xemetütü müpaü xepütemate, xüanacüa püca'uyü quepaucua xehesüa temu'axüa. **2** Sepa temüte'ucuinixü xehesüa teca-

ta'axüavavetü cuxi, sepa 'axa temütecühüavarüvacai Piripusie, xeme que xemütemate, tacacaüyarisie teteviyatü tepücamamacai, 'ayumieme tetenixe'utaxatüani Cacaüyari niuquieya 'aixüa manuyüne cui tete'uxitüarietü. **3** Que temütexetuica, temeuyexürüvecü temüca'itiatücacü tepücatecuxata tete'irüvietü, **4** masi Cacaüyari que mütatiuta'inüataxü temühürütüariecacü niuqui 'aixüa manuyüne hepaüsita, müpaü püta tetenicuxatani. Teüteri tevatemavieritüacutü tepücatecuxata, que mü'ane ta'iyari müta'inüatane tetemavieritüacutü tetenicuxatani püta Cacaüyaritüme. **5** Tame hasuacu visi tete'uniutü 'irümaricü tepücaüyacai, que xemütemate xeme. Tixaü tepücatehive'eriecai 'avie. Cacaüyari munierixü yacatinihecüatani. **6** Tepücatecuvautüvecai teüteri tahepaüsita 'aixüa memutiyuanicü, ni xeme ni hipatü, sepa temüyüvavecai vaüriyarica temüxepitüanicü Cürisitu nü'arimama temühümecü. **7** Masisüari xesata tepüyüacai carima tecateyurietü. Sisivame yunivema müvaveriyapaü teniyüacaitüni. **8** Tame yaxEICÜA texehive'erietü tenitavaüriyacaitüni temüxeyetuirienicü Cacaüyari niuquieya 'aixüa manuyüne, masisü cuxi tenitavaüriyacaitüni temüxeyetuirienicü ta'iyarita, tanaqui'erima xemacücü. **9** Camüsü ta'ivama, müpaü xetena'erivani que temüte'uximayacai que temüteta'uxitüacai. Tucarcü tücaricü tete'uximayatü capa tetexe'uxitüanicü ni xeime, tetenixecuxaxatüvacaitüni Cacaüyari niuquieya 'aixüa manuyüne.

10 Xeme xemunenierixü Cacaüyarimatü xetenehecüatani que temüyüacai xeme yuri xemüte'erie xehesie mieme, Cacaüyarisie mieme yatetecahutü, heiseriemecü teteyurietü, tahesie carahüivacacu. **11** Müpaüta yaxEICÜA xecatenimaica que temütexetuicacai, va'uquiyari yunivema müvatuicapaü, texteuicatü texe'imaayatü yuxexuime, **12** texehürütüatü 'axemu'uvanicü que müreuyevese 'amuyeicanicü Cacaüyarisie mieme. Mücü canixe'iniECA 'axemu'uvanicü 'iya tixe'aitüacacu, müxe'inie visi xe'anenetü xemayeitüarienicü hepaüna.

13 'Ayumieme tameta tecatehayevatü pamüpariyusi tecanipitüaca Cacaüyari 'icücü, quepaucua xemitanaqui'eri Cacaüyari niuquieya xetasi'u'enieca, teüteri vaniuqui xe'erietü xemüca'itanaqui'ericü, yuricü Cacaüyari niuquieya que mütihücü püta xemitanaqui'ericü. Mücü canixecuyuitüvani xeme yuri xemüte'erie.

14 Xeme ta'ivama, te'üquemete xenacüne xeva'üquetü müme Cacaüyarisie mieme memüyutixexeüriva Cureya cuieyarisie Qesusi Cürisitusie memüteviya. Xeteniucüne xeteüterima mexe'uximatüacacu vahep-

aü, yaxaicüa Huriyusixi memüva'uximatüacaipaü müme. ¹⁵ Huriyusixi Ti'aitame meniumieni Quesusi, menivarucuini Cacaüyari texaxatametemamata. Mepütasi'anuyexüri tame. Mepüca'inaqui'aritüa Cacaüyari mepüvaraye'unie yunaime teüteri. ¹⁶ Mepücatasitaunie temütevacühüavenicü müme memücahuriyusixi memütavicueisitüarienicü. Müpaü mecateniyurieni yuheyemecü memeye'atüanicü tita 'axa memüteyurie. 'Imatürieca haxüa nivaru'axixüani müme.

Papuru que mücativateütacai memüyuyexexeürivacai

¹⁷ Masi ta'ivama, tame sepa yapaümexa xemütasinu-tuita tahüxi teca'utinenierecacu peru ta'iyarisie xecat-
asinutuitatü, masi cuini mieme tenitamexüitüacaitüni temixeyacü xenierica, cui texehive'erietü. ¹⁸ 'Ayu-
mieme xehesüa tepeucünicucai. Ne Papuru heivari tavarita nepeuyeimücücai, peru Cauyumarie pütasine-
nacai. ¹⁹ Tita tetecuevie, titacü tetetatemamavie, titacü 'aixüa tetetacühüaveni tahepaüsita, muma manamana 'aixüa mütiyücühüavepaü, Tati'aitüvame Quesusi hixie 'aixüa tetetacühüavetü quepaucua munuani. Xemeri xecatehüme. ²⁰ Xeme xecümana visi tetenixeiyarieca, xeme xecatanitemavieritüaca.

3 'Ayumieme tecate'uca'enivatüri, 'aixüa tetenita-
maicaitüni 'Atenasie temücu'eirivacü taxaüta. ² Timuteu tenenü'ani. Mücü canita'ivatüni, Cacaüyari caniparevivameyatüni, tahamatü catini'uximayaca ni-
uqui Cürisitu hepaüsita 'aixüa manuyüne ticuxatatü. Teneinü'ani müxeseiriyanicü müxevaüriyanicü yuri xemüte'eriecacü 'aixüa, ³ ni xevitü mücacu-
nütüarienicü xe'uximatüariecacu hicü. Xemetütü mü-
paü xepütemate, tepucayasari 'uximatüaricacü. ⁴ Xehesüa te'u'uvatü, yacatiyüvecacu cuxi, müpaü tetenixe'utahüave quename te'uximatüariecaquecai. Müpaü tiniyüni, müpaü xetenimaica xeme. ⁵ Nesü 'ayumieme necatiuca'enivatüri nepüretanü'a yanemüretimanicü yuri que xemüte'erie, cauca tiyu'isi-
pavame xeta'isipave neticu'erivatü, cauca xüanacüa 'ayani tete'uta'uxitüacu neticu'erivatü.

⁶ Hicürixüa Timuteu xehesüa heyeyaca tahesüa can-
inuani. 'Aixüa catatiniutahecüatüani yuri que xemüte'erie, que xemüteyucanaqui'erie, 'aixüa que xemütatecu'eriva, yuheyemecü xetasixeyiacutü tame temüxexeyiacupaü. ⁷ 'Ayumieme teniutuicarieni xehep-
aüsita yuri xemüte'eriecü ta'ivama, sepa temüteuyehü-
va temü'uximatüarie naimecü. ⁸ Hicüsüari tenayeyuyurini xüca 'axe'uti'uca xeme, Ti'aitamesie xeteviyatü. ⁹ Queri teteyüvave temütehepinirieni Ca-
caüyari pamüpariyusi te'ipitüatü xehepaüsita, temavierica xemütasi'upitüacü vaücavame tacacaüyari hixie. ¹⁰ Tucarcü tücaricü panuyuhayeva ta'ivaurica, te'ivaviriecacu temixeyiacü xenierica, temüxe'aye'atüirienicü tita müreuyevese yuri xete'eriecacu.

¹¹ Mücütütü Cacaüyari müta'uquiyari, Quesusi mü-
tati'aitüvame, xüca 'aixüa 'iyurieni tahuye xehesüa temeta'axüanicü. ¹² Xemeta xüca Ti'aitame xeve'eriyani

xeteyucanaqui'eriecacu, xenaqui'eriya manuyuhayevanicü xeyunaqui'eriecacu yunaitü, xe-
vanaqui'eriecacu yunaime, yaxaicüa que temütexe-
naqui'erie. ¹³ Müpaü xeyüacacu, xe'iyari caniseiri-
yariemücü, xehesie carahüivacacu, xemeta Cacaü-
yarisie mieme xepasieyu Cacaüyari müta'uquiyari hixie, quepaucua munuani Tati'aitüvame Quesusi yu-
naime Cacaüyarisüa miemete vahamatü.

Que mütiuyeicani Cacaüyari münaqui'acacü

4 'Imatürieca ta'ivama tepüxetavaviri, Tati'aitüvame
Quesusisüa temiemetetütü tepüxetuica 'axe-
mu'uvanicü que xemütehetima tame tetexecuxaxatü-
vacacu que müreuyevese 'axemu'uvanicü xemi-
naqui'aritüanicü Cacaüyari, müpaütütü cuini mieme 'axemüte'u'uvanicü, 'axemüte'u'uvapaü.

² Xeme xepütemate que temütexe'uta'aitüa Ti'aitame
Quesusi tasipareviecacu. ³ 'Ipaü pütinaque Cacaüyari, hesiena mieme xemüpasienicü. 'Ayumieme xepü-
cavacumaüvani que mü'ane mücayü'üya mücayücüna. ⁴ Xeme yuxexütü xequetenemaica xemüvar-
avitücünicü yü'üya, Cacaüyarisie mieme xepasietü, ve'eme xe'erietü, ⁵ xecatayucahive'erietü que mütixe-
naque xaicüa, nuivarite Cacaüyari memücamate va-
hepaü. ⁶ Xepüca'anuyehaitürüveni, xepüca'icuumana yu'iva que xemüteyurie. Ti'aitame 'apürapica mücü naimecü, meripai que temütexe'utahüavixü, que temütexecuhecüasitüiya. ⁷ Cacaüyari pücatasi'uta'linie teca'itiyatücaitü temacü necü. Hesiena mieme temü-
pasienicü püta pütasi'uta'linie. ⁸ 'Ayumieme que mü'ane mixani'erie 'icü, tevi pücxani'erie, masi Cacaü-
yari püta püxani'erie, que mü'ane mütatimicua Yu'iyari Mütiyupata.

⁹ Xeme tixaü xepücateheuyehüva nemütixe-
ta'utüirienicü tevi que mütivanaqui'erie yu'ivama ne'utaitü. Cacaüyari tinixe'üquitüaca xeme xemüyunaqui'eriecacü. ¹⁰ Müpaü xecatenivanaqui'erieca yu-
naime yu'ivama naisarie Maseruniasie memütama. Camü ta'ivama, tenixevavirica masi müpaü xemüteyuriecacü, ¹¹ vaücava xemütecuvanicü cayu-
vatü xemexeyanicü, yuxexütü yu'uximayasicacü xemüyüacacü, yumamacü xemüte'uximayacacü que temütexe'uta'aitüa. ¹² Müpaü xeteyurietü 'aixüa xeni-
u'uvacuni que müreuyevese müme vana memücu'u vahepaüsita, tixaü xepücateheuyehüaca.

Ti'aitame que mütinuani

¹³ Ta'ivama, müpaü pücatatinaquequeyu xüca 'asixe-
catemaicaque müme memücusu vahepaüsita. Pücat-
asinaquequeyu xüca xeyuheiveriecaque hipatü yuri memücate'erie meta'icuevatü vahepaü. ¹⁴ Tame yuri teteni'erieca Quesusi mumü peru manucuque. 'Ayumieme Cacaüyari yaxaicüa niva'atüamücü Quesusisime mememecusixüa Quesusisie meteviyatü.

¹⁵ 'Ipaü tetenixecühüaveni Ti'aitame niuquieya mühücücü, tame temütahayeva te'ayeyuyuritü cuxi Ti'aitame munuanique, tame tepücavaranye-

haitüiyaxüani müme memeucusixüa. ¹⁶ Mücü Ti'aitame taheima pacaneni 'utaniütü ti'aitatü, niuqui tuayamete tiva'aitüvame 'utaniucacacu, Cacaüyari cuxinetaya hüsiriecacu. Müme memeucusixüa Cürisitusie meteviyatü menanucu'uicuni meri. ¹⁷ Tameta temücu'eirivani te'ayeyuyuritü cuxi, 'ana cuitü tecananutiv-itüquiecuni vahamatü 'axeicüa haisata, Ti'aitame temanaquecü taheima. Müpaü tiyüyu, taheyemecü 'ateniu'uvacuni Ti'aitamematü. ¹⁸ 'Ayumieme xequeneyünütüaca yuxexuitü 'icü niuquicü.

5 Ta'ivama, vitarite tucarite hepaüsita tixaü xepücateheuyehüva xemüteta'utüiyarienicü. ² Xeme heiseriemecü müpaü xepütemate, Ti'aitame tucarieya müpaü catinaye'amücü tinavayame tucacüta mü'axepaü. ³ Quepaucua müpaü memutiyaneni, Cayuvatü tepexeiya, tepücacueriva'a me'utiyuatü, 'ana menica'unarienicuni. Yapaucua püva'axe 'uca mütiniverüme cuiniyaya mi'axepaü. Mepücatavicueni. ⁴ Xeme püta ta'ivama, yüvipa xepüca'u'uva, 'iya tucari püca'axeni tinavayamepaü. ⁵ Xeme yunaitü hecüaripa xecanimemetetüni, tucarisie xepümiemete que xemüte'unuiva. Tücacüta tepücamiemete, yüvipa tepücamiemete. ⁶ Mericüte, 'ayumieme tepüca'u'itutupeni hipame vahepaü. Tepayeneniereni püta, tepütamaica. ⁷ Cucusumete tucacüta mecanicusuni. Tarüvecarixi tucacüta mecanitarüveca. ⁸ Tame tucarisie püta temümiemete tenitamaicacuni. Yuri que temüte'erie, que temütetacanaqui'erie, müpaü tetenenacatücücuni cuya camixayapaü temütacuerienicü tatavisie. Tamu'usie cuya xupureruyapaü tepenacaqueni que temüteta'icuevacü temütavicueisitüarienicü. ⁹ Cacaüyari 'ena pücatasi'ucaye temühecarienicü. Pütasi'ucaye temaye'axüanicü püta que temütetavicueisitüarieni, Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu yatatipitüacacu. ¹⁰ Mücü tahesie mieme pümü, tame 'axeicüa temayeyuyurinicü hamatüana, sepa temayeneniere sepa temüccusu. ¹¹ 'Ayumieme xequeneyuvaüriyani, xequeneyuseiriyani xemüyutaxevirecü, yaxaicüa que xemüteyurie.

Papuru que mütivatuicacai 'ivamarixi

¹² Ta'ivama, 'ipaü tetenixevavirיעca, xemüvamatenicü müme memüte'uximaya xesata, müme memüxe'uqui-

yarima Ti'aitamesie meteviyatü, müme memüxe'imaiya. ¹³ Cui ve'emete xequeniva'erieca xevanaqui'erietü müpaü memüte'uximayacü. 'Aixüa xequeteneyuxeiyani yunaitü.

¹⁴ Ta'ivama, 'ipaüta tetenixetavavirieniqueyu, xequenivaruta'imaiya müme memi'üraxie 'aisica. Xequenivavaüriyani müme memücatürücavi yu'iyarisie. Xequenivatuicani müme memüverarani. Müixa xequeteneucanenevieca yunaime vahesie mieme.

¹⁵ Xequeneyucuerivayurיעca capa xevitü 'axa tipinirienicü xeime, 'iya 'axa miyuricü. Masi yuheyemecü xequetenecuvava 'aixüa xemüyuyurיעcacü yuxexuitü, 'aixüa xemüvayurיעcacü yunaime.

¹⁶ Xequeneyutemamavיעca yuheyeme. ¹⁷ Xecatehayevatü xequeneyunenevieca. ¹⁸ Pamüpariyusi xequenepitüaca Cacaüyari naime hepaüsita. Müpaü catininaqueni Cacaüyari yaxemüteyurיעcacü Cürisitu Qesusisie xeteviyatü.

¹⁹ 'Iyari xepücacutüsani. ²⁰ Xepüca'itave'erieca texaxatamete vaniucui, ²¹ masi xequeteneuta'inüata naime. Tita 'aixüa müti'anesie xequeteneviani. ²² Nai 'axa müti'anene sepa que mü'ane xequeteneuhayeva.

²³ Mücütütü Cacaüyari mütasipitüa ta'iyarisie temüca'uximatüarienicü, mücü xüca xe'aye'atüani xepatatü yuhesie mieme. Xüca xe'üviyarieni xe'aye'axüavavetü que xemüte'u'iyari que xemüteyumate que xemütevaiyarite, xehesie carahüivacacu quepaucua Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu munuani. ²⁴ Que mü'ane müxe'uta'inie yacatinicamieni, müpaü catiniyuriemücü.

Que mütivavaüritüa, que müreyenü 'aixüa 'utaitü vahepaüsita

²⁵ Ta'ivama, tahesie miemeta xequeneyunenevieca.

²⁶ Xequenivavaüritüaca ta'ivamarixi yunaime, pasiecate que memüteyuvaüritüa.

²⁷ Ne nepüxehüritüa Ti'aitame nesi'eniecacu, yunaitü 'ivamarixi memüterüviyarienicü 'icü xapa.

²⁸ Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu xüca 'aixüa tiuca'iyarini xehesie mieme. Müpaü xeicüa cani'aneni.

2 Tesarunicatari

Vaürisica

1 Papuru Sirivanumatü Timuteumatü tecanixe-vaüritüaca Tesarunicatari xemüyuyexexeüriva Cacaüyari müta'uquiyarisie xeteviyatü, Ti'aitame Quesusi Cürisitusie xeteviyatü. ² Cacaüyari müta'uquiyari, Quesusi Cürisitu müti'aitame, 'aixüa xüca mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Cacaüyari que mütiva'inüatani müme 'axa memüteyurie quepaucua Cürisitu munuani

³ Neuxei ta'ivama, neuyeveca tame taheyemecü pamüpariyusi temipitüacacü Cacaüyari xehepaüsita, que müreuyevese yatemüteyuriecacü xeme xemütetave'eriyarümecü yuri xete'erietü, yuxexuitü yunaitü xemütetamüriyarümecü xeteyucanaqui'erietü. ⁴ 'Ayu-mieme tameri 'aixüa te'utiyuatü xehepaüsita yatecatenivacuxaxatüvani müme memüyutixexeüriva Cacaüyarisie meteviyatü. Müpaü tetenivacühüaveni, que xemüte'uca'eniva, yuri que xemüte'erie mexi xetaveveiyarüva, mexi xe'uximatüarie, nai que xemü'itüarietüve. ⁵ Yaxe'itüariecacu canimasiücünü Cacaüyari heiseriemecü que müti'inüata 'isücametütü. Müpaü xeteta'inüasieme xemeta xecanimarivacacuni, xehesie que mütinacuani 'axemu'uvanicü Cacaüyari tixe'aitüvametücacu. Müpaü mütiyünicü xetenicuineni xemeta.

⁶ Camüsü, Cacaüyari heiseriemecü catiniyuriamücü que mütivapinirieni va'uximatüatü müme memüxe'uximatüa, ⁷ que mütipinirieni xemeta xe'uxipitüatü xeme xemü'uximatüarie, yatati'uxipitüatü tameta, quepaucua masiücütü mayani Ti'aitame Quesusi taheima 'acamietü, yuniuqui tuayamete memütürü-cavi vahamatü 'acamietü, ⁸ taipaü merücaüyetü. Heiseriemecü canivaranutaxüriemücü müme memüca'imate Cacaüyari, müme yamemücatecahu Tati'aitüvame Quesusi niuquieya 'aixüa manuyünesie. ⁹ Müme müpaü memü'anene que memüte'anutaxüriyani, vahesie tininaquimücü memüca'unarienicü yuheyemecü, Ti'aitame hüxieya mecaxeyatü, türücaüyetü que müti-marive meca'ixeyatü ¹⁰ quepaucua munuani. Caninamücüsü visi mütipexiyarienicü yuteüterima vahesie tiviyatü, yunaitü yuri memüte'uta'erie memühüxiyanicü me'l'ixüarietü 'iya tucarisie. Müpaü catiniyümücü yuri xemüte'ita'eriricü tita temütehecüatacai xehesüa.

¹¹ Müpaü mütiyünicü, xehesie mieme tenitanenevieca taheyemecü, tacacaüyari müpaü mütipex-

maicacü xeme xe'u'uvame que müreuyevese 'amuyecanicü Cacaüyari 'ita'inieyu. Tepütanenevieta tacacaüyari yütürücariyacü meye'atüanicü naime que xemüteyüvaüriya 'aixüa xeteyuriecütü, naime que xemüteyurie yuri xete'erietü. ¹² Müpaü tiyüyu, que mü'ane Tati'aitüvame Quesusi mühücü visi catinixeyariemücü xehesie tiviyatü. Xemeta visi xecatenixeyariecuni hesiena xeteviyatü, tacacaüyari Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu 'aixüa mütiuca'iyaricü.

Masiücütü que mürayani 'iya tevi yamütiyurieneni que mücatiheiserie

2 Hicü ta'ivamarixi, 'ipaü tetenixetavavirieniqueyu yaxemüteyuriecacü xeteha'erivatü que mütinuani Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu, xeteha'erivatü hesüana que temütecuxeüriyani. Tepüxetavavirie ² yapaucua xemüca'ucuyuitüarienicü que xemüteyumate, xemüca-muinarielicacü sepa müxemuina xevitü 'iyari ya niuqui ya xapa tahesüa vaniu mümieme, müpaü 'utaitü que-name Ti'aitame tucarieya 'aye'ari. ³ Xüca tüma haquevasü xevitü caxe'ucuamanaque. 'Asipücaüni mexi cuya cayusutüave meri, 'arique mexi masiücütü ca'ayeive mücü tevi yamütiyurieneni que mücatiheiserie, que mü'ane müca'unarieni. ⁴ 'Iya neye'uniecamücü nitave'eriecamücü naime cacaüyari mütitteva, naitü mürayexeyari. Yücümana canayerümücü Cacaüyari tuquieyata, cacaüyari yuxatatu.

⁵ Müpaü xecateha'eriva müpaü nemütixetaxatücaicü quepaucua xehesüa nemeyeicacai cuxi. ⁶ Hicürita xecatenimaica tita mütinena, masiücütü müca'ayanicü mexi tucariyari ca'aye'ave. ⁷ Tita mücatiheiserie 'ari 'avie caniyüaneni. Masi hicü xeicüa caniyüaneni mexi que mü'ane hixüatapai 'uvetü minena ca'anuyevitüquieve cuxi. ⁸ Yemieyu, masiücütü nayeimücü 'iya yamütiyurieneni que mücatiheiserie. Ti'aitame Quesusi canimiamücü 'iya yu'iyacü yuteta miemecü, canica'unamücü masiücütü 'ayuyeitüame quepaucua munuani. ⁹ 'Iya püta caninuamücü Cayumarie 'icuyuitüvacacu. Nai türücaüyetü punuani 'inüarite müti'itava tiyurienetü mamarivaveme.

¹⁰ Yamütiyurienecü que mücatiheiserie, naimecü nivacuamanamücü müme memüca'unariexime, memüca-yuvaüriyacaicü meminaqui'eriecacü tita yuri müraine memütavicueisitüarienicü. ¹¹ 'Ayumieme Cacaüyari püvaranü'airiva 'irümarie müvacuyuitüva, yuri memüteta'erienicü 'itaricasie, ¹² memanutaxüriyanicü yunaitü yuri memücate'ita'eriri tita yuri müraine, masi memünaqui'a yametyurietü que mücatiheiserie.

Que memüte'anayexeyarie memütavicueisitüarienicü

¹³ Masi neuyeveca tame taheyemecü pamüpariyusi temipitüacacü Cacaüyari xehepaüsita, ta'ivama Ti'aitame müxenaqui'erie. Sutüapai Cacaüyari nixe'anuyexeya xemütavicueisitüarienicü hesiena mieme xepasietü 'Iyari que mütixepata, yuri xete'erietü yuri que maine. ¹⁴ 'Ayumieme canixe'uta'inieni tame niuqui 'aixüa manuyüne tetexecuxatüvacacu, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitupaü visi xe'anenetü xemacü necü.

¹⁵ Hicümüsüari ta'ivama, xequeneuti'uti 'aixüa. Xequeneuviya tita xemüteyuiriyari que xemüte'uta'üquitüarie ya niuquicü ya taxapacü.

¹⁶ Tati'aitüvame Quesusi Cürisitütütüri, Cacaüyari müta'uquiyari, que mü'ane mütasinaqui'erie, mütasituica yuheyeme, mütasipitüa 'aixüa temüta'icuevanicü yuri tete'erietü, ¹⁷ 'iya xüca xetuicani xe'iyarisie, xüca xeseiriyani nai que xemüteyurie que xemaitüca 'aixüa ti'aneme.

Cacaüyari niuquieya 'aixüa quecuxasivani

3 Mericüsü 'ivamarixi, xequeneyunenevieca tahesie mieme, Ti'aitame niuquieya cuitüva mü'enierienicü naisarie, 'aixüa mücuxasivanicü que müyüane xehesüa, ² tameta temütavicueisitüarienicü müme teüteri yamemüteyurie que mücareuyevese, 'axa memüte'u'iyari 'asimemücatasiyurienicü. Yunaitüsietü yuri mepücate'erie. ³ Masi Ti'aitame que maine yacatinicamieni. Mücü canixeseiriyamücü, canixe'üviyacamücü que mü'ane 'axa mütiuca'iyari 'asimücaxeyurienicü. ⁴ Ti'aitamesie teteviyatü 'ipaü yuri teteni'erieca xehepaüsita, müpaü xeteniuyurieni que temüte'aita, müpaü xetenyuriecacunita. ⁵ Ti'aitame xüca 'aixüa 'iyurieni xe'iyari Cacaüyaripaü xemüteyucanaqui'eriecacü, Cürisitupaü xemüte'uca'enivanicü.

Que müreuyevese müti'uximayacacü

⁶ Ta'ivama, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitusüa temümiemetecü 'ipaü tetenixe'aitüaca, xemüva-

hayevacü yunaime ta'ivama 'amemu'uva meyü'üraxietü yamecatecahutü que temütexe'uyetuiiri. ⁷ Xeme yücümana xecatenimaica que müreuyevese xemütasi'üquenicü tame. Xehesüa te'u'uvatü tepücata'üraxiecai. ⁸ Ni xeimesüa pa tepücatecuacai tecatetatuatü. Masi tete'uximayatü teteta'uxitüatü tucarcü tücaricü tecateni'uximayacaitüni xeme temücatexe'uxitüanicü ni xeime. ⁹ Heiserie tecahexeyatü tepücayüacai. Heiserie tecanexeyanitütü temütexe'uxitüanicü, peru müpaü tecateni'uximayacaitüni masi 'üquisica tematayeitüanicü, xemütasi'üquenicü. ¹⁰ Mücü meta, quepaucua xehesüa teme'uvacai müpaü tetenixe'aitüacaitüni, xüca xevitü cayuvaüriyani müti'uximayacacü, mecuxi mücü tixaü mücaticuani. ¹¹ Tepü'enana quenama hipatü 'ame'u'uva xesata meyu'üraxietü, mecate'uximayatü, yacü xeicüa meni-uquixietü püta. ¹² Müpaü tepüteva'aitüa müme müpaü memü'anene, Ti'aitame Quesusi Cürisitusüa temümiemetecü müpaü tepütevatuica, cayuvatü metitetü mete'uximayatü yu'icuai memütecuanicü.

¹³ Xemeta ta'ivama, xepüca'u'uxeni 'aixüa xeteyurietü. ¹⁴ Xevitü xüca ca'ienieni tita temüte'utiyuane 'icü xapasie tete'utüatü, xequetimati 'iya, hamatüana xepücayünüca, 'iya müteviyasitüarienicü. ¹⁵ Xepücatecu'erivani hepaüsitana xemütecu'erivapaü que mü'ane müxe'aye'unie hepaüsita, masi xequene'imaiyani xemi'imaiyapaü yu'iva püta.

'Imatüriea que mütivaxata 'aixüa memü'itüarienicü

¹⁶ Masi que mü'ane yu'iyarisie müca'uximatüarie Ti'aitametütü, yuheyemecü xüca xepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü sepa naimecü. Ti'aitame yunaime xehamatü xüca 'a'uyeicani.

¹⁷ Ne Papuru nenixe'väuritüaca nemamacü neti'utüatü. 'Icü canine'inüaritüni naime xapasie, 'ipaü nepütü'utüa. ¹⁸ Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu 'aixüa xüca tiuca'iyarini yunaime xehesie mieme. Müpaü xeciüa cani'aneni.

1 Timuteu

Vaürisica

1 Ne Papuru Cürisitu Qesusi nü'arieya necani-hücütüni müpaü mütiu'aitaxücü tasivicueisitüvame Cacaüyari, que mü'anesie yuri temüte'erie mexi teta'icueva meta Cürisitu Qesusi müpaü mütiu'aitaxücü. ² Nemanivaüritüaca Timuteu. Yuricü pecaninenivetüni yuri temüte'eriecü. Cacaüyari müta'uquiyari, Cürisitu Qesusita mütati'aitüvame, xüca 'aixüa mete'u'iyarini 'ahesie mieme, xüca memasineni-mayaca, xüca memasipitüaca 'a'iyarisie pemüca'uximatüariecacü.

'Uquisica 'axa mü'ane hepaüsita que müti'imaiyaxü

³ Maseruniya cuieyarisie quepaucua nemüyemieximecai, müpaü nepümatituicacai 'Epe-susie pemü'ahayevacü, pemütiva'aitüanicü hipame capa yücü mete'üquitanicü ⁴ capa meva'enienicü yacü xecüa que memüte'üxasita niuqui mücaparivecü xeime ramare hepaüsita. Que mü'ane müpaü müti'üquita niuqui xüatüarica püvevie xecüa, pücaheye'atüa tita Cacaüyari mütiühütüa para yuri ti'erietü yamütiyurienenicü.

⁵ 'Icü 'ayumieme pucuyüane xasica, mütiyucanaqui'eriecacü 'iyarieya 'itiyacacu, ca'itate'acacu, yuri ti'erietü peru huta 'iyariyari cahexeyatü. ⁶ Hipatü xaüsie me'ucuyuneca mücü hepaüsita, ta'aurie menaxürieni. 'Ayumieme yacü xecüa mecatenicuxatani. ⁷ Püvanaque 'inüari niuquiyari hepaüsita memüte'üquitanicü, peru 'asimepücatemate tita memütehaitüca. Mepücaheitimaivave tita memütexata, sepa türücaüyemecü müpaü memütexaxata.

⁸ Süricüte müpaü tepütemate, 'inüari niuquiyari 'aixüa cani'aneni tevi xüca yaticamieni he'erivatü 'inüari mühücücü, ⁹ müpaü timaitü, 'inüari pücaheuyevese xüca tevi heiseriemecü yaticamieni hesiena. Müme 'inüari memütisana vahepaüsita püta pücuxasiva, müme memüca'enana vahepaüsita, müme Cacaüyari memüca'ayexeiya 'axa memüteyurie vahepaüsita, müme 'axa memü'anene Cacaüyari memüxani'erie vahepaüsita, müme memüvacuya yu'uquiyarima yuvarusima memüteyumemiva vahepaüsita, ¹⁰ memüvacumaüva que mü'ane mücava'üya mücavacüna vahepaüsita, 'uquisi hipame 'uquisi memüvacumaüva vahepaüsita, müme memüvanava teüteri vahepaüsita, müme memüteyu'itaiya vahepaüsita, müme memüyühütüa mete'itavatü müme vahepaüsita. Hipatü yunaitü memeye'unie 'uquisica

müseüye, müme vahepaüsita pücuxasiva 'inüari, ¹¹ que maine mücü niuqui müpaü manuyüne visi que mütimarive Cacaüyari yutemavietü, que nemütiühütüarie yanemüticuxatanicü ne.

Papuru que mütiühütüarie

¹² Pamüpariyusi necanipitüaca que mü'ane münesitürücaria Qesusi Cürisitu mütati'aitüvame, mücü yaneticamieme münesi'eriecü, münesi'ucayecü müpaü nemüti'uximayacacü, ¹³ sepa ne meripai nemiseviximacai 'axa ne'utaitü hepaüsitana, sepa nemitaveiyarümecai, sepa nemitave'eriecai. Nepunenimayasie masi müpaü nemütiyurienecacü 'asinecatimaitü quepaucua yuri nemücati'eriecai. ¹⁴ Tati'aitüvame cuini mieme 'aixüa pütiuca'iyaricai nehesie mieme, pünesi'upitüa yuri nemüti'eriecacü nemütinecanaqui'eriecacü Cürisitu Qesusisie netiviyatü.

¹⁵ 'Icü niuqui yuricü paine, neuyevaca münaqui'erivanicü yemecü, quename Cürisitu Qesusi cuiepa nua 'axa teyuruvamete vatavicueisitüanique. Ne 'axa teyuruvamete vasata nepüve'eme. ¹⁶ Peru 'ayumieme nepunenimayasie, Qesusi Cürisitu masi vaücavamecü masiücüme mayeitüanicü nehesie, naimecü que müreuterive tiuca'enivatü, 'inüari nemayanicü mexüacame nehücütütü, memünesiha'erivanicü müme 'arique hesiena yuri memüteta'erieni yuheyemecü memayeyuyurinicü. ¹⁷ Que mü'ane cuie naime müti'aitame yuheyemecü, que mü'ane capünivetü caxeyarievatü yuxevitü timaivetü mücacaüyari, mücü ve'eme quexasivani, visi quetixeyarieca yuheyemecü. 'Icü niuqui canise'ini.

¹⁸ Neuxei nenive Timuteu, 'ipaü nepümati'aitüa, nepümasihütüa yaxecüa niuqui 'ahepaüsita que mütixasivacai meripai quename müpaü petiyurieniquecai. Que pemütihecüasiecai, cuyapaü queneyüaneni, 'aixüa 'anemecü quene'amieneni yuri peti'erietü 'a'iyari camasi'utate'acacu. ¹⁹ Hipatü memitixani'ericü yu'iyari varutate'acacu, vacanuva pucayunixü yuri que memüte'eriecai. ²⁰ Müpaü mecani'aneneni Himeneu Herecanituru. Nepüvayetua Cauyumarie müvaviyacü. Mücücü müpaü mepüte'üquitüarieca 'axa memüca'utiyanenicü.

Nenevieri hepaüsita que müti'üquitüa

2 'Ayumieme müpaü nepümatituica müpaü yemecü müreuyevsecü, xequenevavirica Cacaüyari, nenevieri xequenepitüaca, vaüriyarica xe-

quenepitüaca, pamüpariyusi xequenepitüaca yunaimeteüteri vahesie mieme, ² cuiepa te'aitamete vahesie mieme, yunaimete vavemete vahesie mieme, tame cayuvatü te'umatü teca'uximatüarietü 'atemu'uvanicü, naimecü Cacaüyari te'ayexeyatü 'aixüa tetecahütü. ³ Xüca müpaü 'aneni, 'aixüa caniyümücü, catini-naquimücü tasivicueisitüvame Cacaüyari que mütx-eiya. ⁴ Müpaü pütinaque yunaitü teüteri memütavivicueisitüarienicü, tita yuri müraine metemaitü memacüneccü. ⁵ Cacaüyari caniyuxevini. Niucame meta que mü'ane Cacaüyari teüteri müvatahüave, mücütapüyuxevi tevitütü Cürisitu Quesusitütü. ⁶ Mücüpüyuyetua yunaimete vahesie mieme vaxünaque. Müpaü pütüheccüasie tucari 'aixüa mü'ane 'aye'acu. ⁷ Neta 'ayumieme nepuqueri tixaxatame nü'ari. Yuri nepaine, nepücati'itava. Nepuqueri memücahuriyusixi nemütivata'üquitüanicü tita yuri temüte'erie hepaüsita tita yuri müraine hepaüsita.

⁸ Ayumieme müpaü pünatinaque, haqueva memeyutixexeüriva 'uquisi mequeyunenevieca yumamatec meheutimetü mepasietü tixaü mecaha'atü niuqui mecaxüatütü yu'iyarisie. ⁹ Ucarixaxeicüa, va'ixuriqui 'aixüa requemaricacu mequeyucemaritüaca mecateyucatave'erietü que memüteyuxexeya, meyu-maivavetü püta. Sarica huru perüra 'ixuriqui cui müraye'axe mücü naitü pücavaquemari. ¹⁰ 'Aixüa meteyurietü visi mequeteyuquemaritüaca püta. 'Aixüa caniyümücü müpaü memüteyuriecacü 'ucari xüca müpaü me'utiuyaneni quename Cacaüyari me'ayexeya. ¹¹ 'Uca cayuvatü 'umatü queti'yü'üquitüaca, naimecütü'aitüarietü. ¹² Nepüca'itauni 'uca müti'üquitanicü müti'aitüacacü 'uqui, masi peuyevese cayuvatü mumacacü püta. ¹³ 'Arani meri putaveviya, 'arique 'Eva. ¹⁴ 'Arani meta pücatü'irüviyarie, peru 'uca tiu'irüviyarieca 'aisica saname patüa. ¹⁵ Nitavivicueisitüariemücü quepaucua mütiniveni, yuri mete'erietü meteyucanaqui'erietü mepasietü xüca meyuhayevani meyu-maivavetü.

Que müreuyevese te'üviyamete müpaü memü'ane-nenicü

3 'Icü niuqui yuricü paine. Que mü'ane ti'üviyame mayeimücü, mücü 'uximayasica 'aixüa mü'ane pühive'erie. ² Ayumieme caneyeveca ti'üviyamesie tixaütü mücarahüivanicü, sepa mutaxanesie. Xeime hücüa pavitücüni 'uca, püyumaica, pütimaiveni, 'aixüa pütiquemaca, püvanaqui'erieca tevanarixi, pütü'üquitaveni, ³ tavecame pücahücütüni, pücavativayani, masi püca'ayu'eriyani, pücayumieneni, tumini pücahive'erieca, ⁴ 'aixüa 'anemecü pütiva'aitüaca yuquie quiecatari, yütüriyama püvarexeiyani tiva'aitüatü naimecü 'aixüa ticamietü. ⁵ Que mü'ane 'asimücatimete yuquie quiecatari müti'aitüacacü, queri tiva'üviyani memüyuyexexeüriva Cacaüyarisüa miemete. ⁶ Xique yuri mütiuta'eri pücahücütüni, capa 'uhüsierieme 'acavenicü Cauyumariepaü tatacuri pitüarietü. ⁷ Caneyeveca tacua miemete 'aixüa

memüte'ihhecüatanicü capa tatierivatü 'uviyarienicü Cauyumarie viniyarieyasie.

Que müreuyevese teparevivamete müpaü memü'ane-nenicü

⁸ Teparevivamete yaxeicüa peuyevese müpaü memü'anenenicü. 'Aixüa mepütetecahuni, hutacüa mehaitücaitü yücü mepücahaitücani, yamepüca'ayumiemetetüni vaücava vinucü, tumini mepücahive'erieca meteyucamanacutü, ⁹ va'iyari 'itiyatücaicacu cavatate'acacu mepi'üviyani niuqui masiücütü mayeitüarie titasie yuri temüte'erie hepaüsita. ¹⁰ Mümeta yaxeicüa vahepaü meque'uta'inüasieni meri xüca meyüvaveni, 'arique teparevivamete meque'acüne xüca vahesie carahüivani. ¹¹ Va'ütama yaxeicüa 'aixüa mepütetecahuni, niuquiperaixi mepüca'yüaca, mepüyumaica, yamepütetecahuni naimecü que memaitüca. ¹² Teparevivamete 'ameque'u'uvani yuxexuime mevaravitütü yü'ütama, 'aixüa 'anemecü meteva'aitüatü yütüriyama yuquie quiecatari. ¹³ Mümeteparevivamete 'aixüa memeye'atüa yühürütüarica, müme mepüte'iva 'aixüa memümarivanicü, cui meyuyetuatü yuri memüte'erieccü Cürisitu Quesusisüa miemete vahepaü.

Niuqui masiücütü matüa, que temüteheyexeya Cacaüyari manuyüne

¹⁴ Müpaü nepütita'icueva, cuitüva 'ahesüa nemeta'anicü. ¹⁵ Me xüca 'enereutevini, müpaü nepümatü'utüirie pemütimaicacü que müreuyevese yamütüyeicanicü Cacaüyari quie quiecatari vasata. Müme mecanihümetüni memüyutixexeüriva Cacaüyari mayeyurisie memiememetetütü, 'iquisaraü tenari mecanihümetüni mitituica tita yuri müraine. ¹⁶ Müpaü catinihecüaca, pümarive mücü niuqui masiücütü matüa, que temüteheyexeya Cacaüyari manuyüne. 'Iya masiücütü nayani Yuva'iyarisie 'uyeicatü. Heiserie pupitüarie Yu'iyari hexeyatü. Niuqui tuayamete mepixei. Pücuxaxasivacai Nuivarite vasata. Yuri mepüte'uta'eri hesiena cuiepa. Visi 'anetü panutivitüquie.

Que mutayü, 'arique que memütehayeveni yuri mete'erietü

4 Yacatinihhecüaca 'Iyari que maine. 'Imatüriecaxaxe'aximecacu, hipatü metenihayevacuni yuri que temüte'erie. Mepüva'enieni 'iyarite memüte'irüma, ca-caüyarixi 'axa memü'anene que memüte'üquita, ² mete'itavatü yacü xeicüa metecuxatatü. Cauyumarie 'inüarieyacü mepütitepüatüarieni yu'iyarisie, 'ayumieme pücavarutate'ani va'iyari. ³ Müpaü mepüte'aitani memücaneneüquenicü memücaviquiecacü, memütehayevanicü hipame 'icuai metecuatü, sepa Ca-

caüyari minetüa 'licuai memenu'ünicü pamüpariyusi me'ipitüatü müme yuri memüte'erie, müme tita yuri müraine memütehetima. ⁴ Aixüa cani'aneni naitü Cacaüyari mütiunetüa. Tixaütü pücatixani'eriva xüca 'utanaqui'eriva pamüpariyusi 'ipitüacacu Cacaüyari. ⁵ Cacaüyari niuquieyacü nitipasivani neneviericü.

Cürisitu Qesusi parevivameya 'aixüa mü'ane

⁶ Müpaü xüca petiva'aitüaca 'ivamarixi, Cürisitu Qesusi parevivameya 'aixüa mü'ane pecaniyüanemücü, peveretü niuqui yuri que temüte'erie pe'eniētü, 'üquisica müseüye pe'eniētü que pemütiveiya 'inüaritüme. ⁷ Que memüte'u'üxasita Cacaüyari meca'ayexeiyatü 'ucaravesixi va'üxasicü, mücü quenexani'erieca. Quetine'a'üquitüaca masi pemü'iyamacacü Cacaüyari pe-mayexeiyanicü türücaüyemecü. ⁸ Xüca tiyü'üquitüaca vaiyari mü'iyamacacü, 'esiva püyüne, peru xüca Cacaüyari 'ayexeiyani, 'aixüa püyüne naimecü, tucari mexeiyacü que temüte'utahüavarie temeixeiyanicü. Payeyurini hicü, tucari 'umamiesieta payeyurini. ⁹ Mücü niuqui yuricü paine, neuyeveca münaqui'erivanicü yemecü. ¹⁰ Müpaü mü'anecü, 'ayumieme tepüteta'uxitüa, 'axa tepütecühüavarüva, yuri temüte'uta'ericü Cacaüyari mayeyurisie teta'icuevatü. Mücü yunaima teüteri canivavicueisitüvamatüni, masi yemecü

¹¹ Müpaü quetine'aitatü quetine'üquitani. ¹² Xevitü pücamasitave'erieca pemühecuacü. Masi müme yuri memüme yuri memüte'erie püvavicueisitüvame. müte'erie müpaü memü'anenenicü, 'inüari quena'ayeitüvani que pemütiutaniuca, que pemütiuyeica, que pemüti'acanaqui'erie, que yapemüticamie 'ani-uquicü, que pemüti'itiya. ¹³ Nemunuanique quene'ayumiemetüni petiterüvatü niuqui memü'enienicü, pevatüicatü, peti'üquitatü. ¹⁴ Quetineuhayeva pe'itümaiyatü tita pemütiupitüarie 'iyarisie timieme. Müpaü pepütiupitüarie tixaxatame ticuxatacacu, quepauca 'uquiravesixi 'axeicüa 'ahesie memutimeixüa.

¹⁵ Mücücü quene'ayumiemetüni, mücüsie queneuye-icani yunaitü memümasixeiyacü que pemüraye'axime. ¹⁶ Quene'a'üviya quene'üviyani 'üquisica. Müpaü petiyurienetü quene'ahayeva. Mücücü pepü'atavavicueisitüani pepüvatavavicueisitüani müme memümasi'enieta.

Que müreuyevese müpaü müvayurienicü hipame

⁵ 'Uquirasi pepücatatieni, masi pepinütüani 'a'uquiyaripaü. 'Uquisi 'a'ivama vahepaü quetini-vacühüaveni. ² 'Ucaravesixi 'ateteima vahepaü quetini-vacühüaveni, 'ucari 'a'ivama vahepaü quetini-vacühüaveni naimecü pe'ityatü.

³ Quetivareuyehüvirieca 'ucari vacünama memucui xüca yemecü meyuxeveni. ⁴ Que mü'ane cünaya 'umücu yütüriyama yumama'üma müvarexeiya, masi yemecü neuyeveca müme yamemüteyü'üquitüanicü memüte'vareuyehüvirienicü yuquie quiecatari, 'amemüte'apicacü mevaparevietü yu'uquiyarima. Müpaü memüteyuriecacü pinaque Cacaüyari. ⁵ Que

mü'ane cünaya mümü yuxaüta 'amuca yemecü, mücü yuri pütü'erie Cacaüyarisie, 'ivavirietü nenevieri 'ipitüatü pü'ayumieme tucari'icü tücaricü. ⁶ Peru 'ucatütü que mü'ane que mütiyücühüave xeicüa 'amuyeica hive'ericacü, mücü müquitü 'apuyeica sepa mayeniere. ⁷ Müpaü quetiniva'aitüaca tixaü vahesie mücarahüivanicü. ⁸ Mesü, que mü'ane mücativamicua yumarema, yuquie quiecatari masi, mücü püyucu'imava, yuri temüte'eriesie camiemetütü püyühecüata, tevi yuri mücati'erie hepaüna 'axa püca'yüane.

⁹ 'Uca cünaya mümü que'acayerieni xüca haica teviyari viyari hüca xeicüa, xüca yücünasie xeimesie tiviyacaitüni, ¹⁰ xüca 'aixüa timarivani 'aixüa mütiyurienecü, xüca türi vaveriyaveni, xüca tevanarixi vanaqui'erieca, xüca Cacaüyari teüterimama va'ücate hauxinaveni, xüca vapareviveni müme memü'uximatüariecai, xüca yaticamiecaütüni naimecü 'aixüa tiyurienetü.

¹¹ Memühehecua vacünama memucui, pepücavacayasa. 'Uxa'atüni varie mepüviqieicuni, yunaqui'eriyacü mepücuhanieneni. Mücücü yuhesie mepüte'ahüpani yamemücatecahucü que memüte'uyuhüritüa Cürisitu hesie mieme. ¹³ Mücü meta, müpaü mepüteyü'üquitüaca memüyü'üraraxiecacü quietame'u'uvatü xeicüa. Meyü'üraraxietü, masicutari niuquiperaxi mepüyüaca, tita 'aixüa mücati'ane yamütayünicü, müpaü mepütecuxatani. ¹⁴ 'Ayumieme müpaü nepüticu'eriva, peuyevese müme memühehecua vacünama memucui memütivitüquienicü, memütinivexüanicü, yuquita memüte'aitanicü. Xüca müpaü meteyurieca, tixaütü mepücate'ipitüaca que mü'ane mütas'aye'unie misütüanicü 'axa taticühüavetü.

¹⁵ Hipatüsietü 'ari ta'aurie mepaxürice Cayumarie me'anuveiyaque.

¹⁶ Que mü'ane yuri müti'erie 'uquitütü 'ucatütü xüca yumarema varexeiyani 'ucari vacünama memucui, quevaparevieca müme. Püca'vaximatüaca memüyuyexexeüriva. Müme püta mepüvaparevieca 'ucari yemecü yuxaüta memü'uva.

¹⁷ Ta'uquiyarima 'aixüa 'anemecü memüte'aita 'aixüa mequete'uxeiyarieni masi vaüca. Müme memüte'uximaya metecuxatatü mete'üquitatü masi yemecü mequeteheuyehüviyarieni. ¹⁸ 'Utüarica xapayari müpaü paine, Pepüca'isurihüaca puixi quepauca türicu müquesinani mütihenarienicü. Müpaürita paine, Ti'ivamesie catininaqueni 'ivarica.

¹⁹ Heiserie haineme pepüca'erieca xüca 'itaxaneta mühüritüarie, me xüca yuhutatü yuhaicatü memunenierixü metehecüatani xeicüa pepüva'enieca. ²⁰ Müme 'axa memüteyurie quenivarutatü 'a yunaitü memasi'eniecacu hipatüta marica memexeiyanicü. ²¹ Nemanihüritüaca Cacaüyari masixeiyacacu Cürisitu Qesusi masixeiyacacu niuqui tuayamete mem-anayexeiyarie memasixeiyacacu, müpaü yaquetinecamieni, cuitü pepüca'itahüave tevi petimarietü xeicüa peru peca'i'enievetü. 'Asipepücatiyurieneni xeimesie petiviyatü xeime püta petave'erietü. ²² Cuitüva tevisie pepüca'utimemeni 'umarivacacunque. Mücü

meta, 'axa que memüteyurie hipatü, 'ahesieta rahüivanicü. Pe'itiatü quene'a'üviyani.

²³ Peru quetineuhayeva ha xeicüa peharetü, masi 'esiva vinu quenanuye'eni 'ayuriepa pemüticuyecü müixa.

²⁴ 'Axa que memüteyurie hipatü mepanuhaitürüve, cuitü mepümasiücü sepa 'isücame mücavatahüavive. Hipatü 'axa que memüteyurie mepu'imatü mepücaviyarievave cuitüva. ²⁵ Yaxeicüa müme 'aixüa memüteyurie cuitüva mepümasiücü, me sepa memücamasiücü, mepücayüvave memü'aviesiecacü yuheymecü.

6 Vaüriyarica te'uximayatamete cüye memanuyetequiyarie, yemecü vavemete mequeva'erieca yucusiyarima. Xüca müpaü meteyurieca, 'axa pücatixasivani que mü'ane Cacaüyari mühücü, 'üquisicata 'axa pücatixasivani. ² Me vacusiyarima xüca yuri mete'erieca, mepücavatave'erieca yu'ivama mevaxeyatü, masi 'aixüa 'iyaricü mequete'uximayaca vahesie mieme yuri memüte'eriecü memünaqui'erivacü müme 'aixüa memü'itüarie mete'uximayacacu. Müpaü quetine'üquitani müpaü quetinivatuicani.

Cacaüyari que mürayexeiya, que mütinacui'a

³ Xüca yücü ti'üquitani xevitü, xüca yaca'aneni, niuqui müseüye ca'eniemütü Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu müniuquieya ca'l'eniemütü 'icü 'üquisica cümana Cacaüyari temayexeiya, ⁴ mücü pühüsierie, 'asipücatimate. Catinicuyeni niuqui xüatüarica cuvaunetü xeicüa, niuqui hepaüsita tiyumiemütü. Mücüsie payeneica que memüteyü'ütesa, que memüteyuheca, que memütevasevixima hipame 'axa me'utiyuatü vahepaüsita, 'axa que memüteyücühüave, ⁵ que memücatehayeva meniuquixietü. Müpaü mepüteyurie teüteri memütüpünirüme que memüteyumate memeiivivi tita yuri müraine. Müpaü metenicu'erivani, que mü'ane mürayexeiya 'ivarica pexeiya. ⁶ Siepüre xüca Cacaüyari 'ayexeiyani tixaütü careuyehuatü, yemecü püti'iva. ⁷ Tixaütü tepücate'atücücai cuiepa temu'axüa, 'ayumieme tepücayüvave tixaütü temüte'anütüni temüyehu. ⁸ 'Icuai quemari tehexeiyatü, mücücü tequenacui'aca. ⁹ Müme memeuca'unicü xeicüa memüyüa, müme mepecaxürieni me'inüasietü, viniyaricü mepüviyarieni, vaüca mepüteyucahive'erieca 'asimecatemaitü, meteyucuinütatü. Mücü hive'erica teüteri püvacatuica memüca'unarienicü memütatümaiarienicü. ¹⁰ Teüteri que memüte'ihive'erie tumini, mücü nanarisie canitineicani naitü 'axa müti'anene. Hipatü müpaü meteyuvaüriyatü mepeuyexüri, yuri mecate'erietü mepacü. Yu'iyarisie mepüyucuseve vaücava hivericacü.

Yuri ti'erietü quemütiunanausani yutatuatü

¹¹ 'Ecüsü Cacaüyari teviyari pecanihücütüni. Quene'ata'una mücücü. Müpaü püta quetine'amexütüaca, heiseriemecü yapemüticamienicü, Cacaüyari pemayexeiyanicü, yuri pemüti'eriecacü, pemüti'acanaqui'eriecacü, pemütiuca'enivanicü, pemücaha'a'eriyanicü. ¹² 'Aixüa 'anemecü pe'atatuatü queneutananausani yuri peti'erietü, queneuviya tucari mücaxüve. Mücü 'ayumieme peputa'inierie, yumüiretü tehécüatamete memasixeyiacacu 'aixüa 'anemecü pepü'ahécüatacai yape'agnetü. ¹³ Cacaüyari nai mürayenieritüa masixeyiacacu, Cürisitu Quesusi 'aixüa 'anemecü muyuhécüata ya'agnetü Punisiyu Piratu hüxie, mücütü masixeyiacacu müpaü nepümat'aitüa ¹⁴ yaquetinecamieni que pemüti'aitüarie, peca'iseviximatü 'aisica, hesiena pecarahüpatü, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu masiücütü mayanique. ¹⁵ Tucari 'aixüa mü'ane 'aye'ayu, masiücüme canayeitüamücü

Que mü'ane yutemavietü yuxevitü Ti'aitame mühücü, Que mü'ane te'aitamete mütiva'aitüvame Cusiyarima müvacusiyari,

¹⁶ Que mü'ane yuxevitü mücamüve,

Hecüaripa meca haque mücayüve 'aura mayanicü xevitü,

Que mü'ane tevi müca'ixeyave

Mücaüve mixeyiacü,

Mücü ve'eme quexasivani

Quehetürücaüyeni yuheymecü.

Müpaü xeicüa cani'aneni.

¹⁷ Müpaü quetiniva'aitüaca müme memeuca'u hicü cuiepa, mepücateyucatave'erieca, yuri mepücate'erieca yupinisie, 'asimücatimasiücücü xüca xuavecamücü, masi yuri mequete'erieca Cacaüyarisie püta. Mücü nai pütatipitüa yemecü masi temütatemamaviecacü. ¹⁸ Müpaü quetiniva'aitüaca meta 'aixüa memüte'uximayacacü, memeuca'unicü 'aixüa meteyurietü, 'aixüa memüte'u'iyarinicü, hipame vahamatü memüyuxevinicü. ¹⁹ Müpaü meteyurietü mepüyutatenarütüani 'aixüa 'aneme 'uxa'a varie maye'anisie mieme, tita yuricü mütitucari metehexeiyatü mepacüne.

Papuru Timuteu que mütiuhürütüa

²⁰ Neuxei Timuteu quene'üviyani 'ahürütüarica. Ta'aurie quenavesie pemüca'enienicü yacü xeicüa que memutiyuane mecate'ayexeyatü. Vaniquisise pepücativiyani metas'aye'unietü que memutiyuane müme temaivavemete memüyuxata mete'itavatü. ²¹ Hipatü mücüsie mete'uviyaca xaüsie meneucuyunixüani yuri que memüte'eriecai.

'Aixüa que tiuca'iyarini xehesie mieme.

2 Timuteu

Vaürisica

1 Ne Papuru Cürisitu Qesusi nü'arieya necani-hücütüni müpaü mütinaquecü Cacaüyari, müpaü mutayücü meripai quename tucari xuaveni Cürisitu Qesusisie tiviyacacu. ² Nemanivaüritüaca Timuteu pemünenive nemümasinaqui'erie. Cacaüyari müta'uquiyari, Cürisitu Qesusi mütati'aitüvame, xüca 'aixüa mete'u'iyarini 'ahesie mieme, xüca memasineni-mayaca, xüca memasipitüaca 'a'iyarisie pemüca'uximatüariecacü.

Que mütihecüatani Cürisitu hepaüsita

³ Mücü Cacaüyari nepayexeiya ne'iyari 'itiyacacu, ne'uquiyarimata que memüteheyexeiya. Mücü pamüpariyusi necanipitüaca nemasiha'erivatü necati-hayevatü tucari'cü tucari'cü quepauca nemünenenevie. ⁴ Yuheyemecü nepümasiheur-eiyamücü nemasiha'erivatü que pemütiutasuacacai pe'ahiverietü. Xüca nemasixeiyaque, nepünetemaviecaqueyu yemecü. ⁵ 'Ahepaüsita niuqui nepü'atüiyarie yuri que pemüti'erie yacü pecaticux-atatü. Müpaü yuri tiuta'erieca meri 'apucatei 'acusi Ruhira, 'avarusita 'Eunisi. Yuri nepüti'erie 'ecüta vahep-aü yuri pemüti'eriecü.

⁶ 'Ayumieme nepümati'eritüaniqueyu pemücaratütü-maiyanicü, pe'atatuatü yaquetineyurieneni Cacaüyari que matiupitüa 'ahesie ne'utimecu. ⁷ Cacaüyari que mütatiumi, pücatasi'upitüa ta'iyarisie temümamacacü, masi 'iyari pütasi'umi mütürücaüye püta, tasipitüatü temütetacanaqui'eriecacü temüseseüyenicü. ⁸ 'Ayumieme 'uxa'atüni varie pepüca'ateviyani petihecüatatü Tati'aitüvame hepaüsita, pepücanesiteviyani ne, sepa nemanutahüiya hesüana nemümiemecü. Niuqui 'aixüa manuyünesie mieme masi quetineucaine 'ecüta, Cacaüyari masitürücariyacacu. ⁹ Mücü canihücütüni que mü'ane mütasi'utavieueisitüa, mütasi'uta'ini temüpasiecacü hesiena miemecü. Tita temüteyuriecäi tame, mücücü 'asipücatuiyuri, masi müpaü mütiyuvaüriyacaicü yücümana, 'aixüa mütiuca'iyaricü, 'ayumieme püta'utavieueisitüa. Müpaü tiniuca'iyaricaitüni tahesie mieme tucari caxuavecacu cuxi, tasiha'erivatü Cürisitu Qesusisie que temüteviyaniquecaicü. ¹⁰ Hicürixüa masiücütü nayani 'aixüa que mütiuca'iyari, munuacü tasivieueisitüvame Cürisitu Qesusi. Mücü que mütiuyuri, taheyemecü temücacui'inicü yatiniuyurieni. Tiniutahecüatani que temüte'ayeyuyurini que temü-

catetipüne. Müpaü catinimasiücünü niuqui 'aixüa manuyüne cuxasivacacu.

¹¹ Ne nepucayeri mücü niuqui hepaüsita nemüticux-atanicü, nü'ari nuivarite tiva'üquitüvame nemayanicü. ¹² Müpaü nemü'anecü, 'ayumieme 'ipaü nepü'itüariexime hicüpaü, peru nepücaneteviya nemimatecü que mü'anesie yuri nemütiuta'erie. Yuri necati-ni'erieca mücü müyüvecü mi'üviyanicü tita münetiyetui-ri 'iya tucari mexi ca'aye'ave.

¹³ Para pemimaicacü niuqui müseüye que mütivaia-cü, tita pemüti'eni yaneticuxatacacu quenexeiyani 'a'inüaritüme, yuri peti'erietü peti'acanaqui'erietü Cürisitu Qesusisie tiviyatü que mütiyüveni.

¹⁴ Quene'üviyani tita 'aixüa müti'ane temüteyeturie-rie, 'iyari Mütiyupata tahesie müyeca masipare-vieacu.

¹⁵ Müpaü que pemütimate, yunaitü 'Asiya cuieyarisie miemete mepünesi'ucu'eirie, Piqueru Herumuquenexi hipatüta. ¹⁶ Ti'aitame xüca vanenimayaca 'Unesipuru quie quiecatari. Mücü müixa pünesi'uxipitüa, pücanesiteviyacai sepa nemanutahüiyacai, ¹⁷ masi Xumasie 'uyeicatü püyumexütüacai nesicuvaunetü, pünesi'utaxei. ¹⁸ Ti'aitame xüca 'ipitüaca müneni-mayasiecacü 'iya tucari 'aye'ayu Ti'aitame que müti-xeiyani. Naime que mütiavareviecai 'Epesusie heye-icatü, 'ecü 'aixüa 'anemecü yapepütimate.

Cuya 'aixüa mütiuca'iyaripaü yüanetü Qesusi Cüris- tusie mieme que mütiyumieneni

2 Mericüte nenive queneturücaüyeni Cürisitu Qe-susi yamatipitüacacu 'aixüa mütiuca'iyaricü. ² Tita pemüti'enie neticuxatacacu tehecüatamete yumüreme vahüxie, mücü quenivayetuirieni teüteri yamemütecachu, mümeta memüyüvavenicü müpaü memütevati'üquitüanicü hipameta.

³ Quetineucaine 'ecüta pe'amienetü Cürisitu Qe-susie mieme, cuya 'aixüa mütiuca'iyaripaü peyüanetü. ⁴ Que mü'ane mücuya pücauyviyanüa yu'uximayasica cuvevienetü yücümana, masi ninaqui'aritüamücünü que mü'ane mitahüavixü cuya mayanicü. ⁵ Que mü'ane parecu münausame, sepa mürayu'ivaxü nausaricü, neuyevaca 'inüari manuyünepaü mütananausanicü muma manutiquesiyaricü mürayu'ivaxücü. ⁶ Mücü meta, que mü'ane mü'esame müti'uximaya, ca-neuyevaca mücü meri mütipitüaricü tita mütitixua-vere. ⁷ Yaquetini'acühüaveni que nemaine mücü hepaüsita. Ti'aitame pümasipitüaca pemütimaivenicü naime hepaüsita.

⁸ Quena'erivani Qesusi Cürisitu. Mücü müquite vasata nanucuquetüarieni, Ravirisie niyeyani. Müpaü paine niuqui 'aixüa manuyüne que nemüticuxata ne. ⁹ Müpaü nemüticuxatacū 'axa nepū'itüariexime, 'asita nepanuhüiya 'axa tiyuruvamepaü. Peru Cacaüyari niuquieya tixaü püca'anuhüiva. ¹⁰ 'Ayumieme ne naime nepütiunevi memanayexeyarie vahesie miemecü, mümmeta memaye'axüanicü memütavicueisitüarienicü Cürisitu Qesusisie meteviyatü, müpaü memütepütüarietacü meta yuheyemecü visi me'anenetü memacü necü.

¹¹ Mücü niuqui yuricü paine, Xüca hamatüana te'ucuini Hamatüanata tepayeyuyurini.

¹² Xüca tete'uca'enivani Hamatüanata tepüte'aitametetüni. Xüca tetacu'imavani Quename teca'imate te'utiyuatü, Mücürita püyucu'imavani Quename catasimate 'utaitü.

¹³ Xüca tetehayevani yatetecahutü Mücü yaticamietü 'apuve cayupatatü. Püca'yüve yamütüyurienicü que mücatiuc'a'yari.

Ti'uximayatame mūmasiücü que müti'inüasie

¹⁴ Mücü hepaüsita quetiniva'eritüaca, queni-vahüritüaca Cacaüyari hüxie memüca'yucitüvenicü niuqui hepaüsita. Müpaü tiyurienetü 'asipüca'yüni 'aixüa mü'anecü, püvaca'unaxüani memü'enana xEICÜA.

¹⁵ Quene'amexütüaca Cacaüyari hüxie pemūmasiücünicü que pemütü'inüasie, ti'uximayatamepaü peyüanetü mücaheuyevese müyuteviyanicü 'aixüa müti'uximayacü, heiseriemecü peti'üquitatü niuqui yuri maine hepaüsita. ¹⁶ Yacü xEICÜA que memüttecuxata mecate'ayexeyatü, mücü hepaüsita quene'acuerivayurieca. Müpaü metecuxatatü masi yemecü Cacaüyari metümayatü mepayuyeitüaximene xEICÜA. ¹⁷ Vanuqui püyemie püniyapaü. Müpaü mepū'anene Himeneu Piretu. ¹⁸ Mūme müpaü memüyüa xaüsie meneucuyunüani tita yuri mūraine hepaüsita, müpaü memütüyuanecü quename 'ari te'anucu'ui. Hipame mepüvamuina 'aixüa mü'anecü yuri memücate'eriecacü. ¹⁹ Sepasü müpaü memütetyurie, Cacaüyari yutesariya canitavevieni qui tutuicame. 'Apuve se'itü 'uxaya masiücücacu müpaü manuyüne, Ti'aitame püvamate yuteüterima, 'ipaü meta manuyüne, Yunaitü memehüave Ti'aitame mequeyucuerivayurieca tita mücatiheiserie hepaüsita.

²⁰ Qui 'amüyevata huru pürata xacürüteyari puxuave, peru cüye haxu xacürüteyari puxuaveta. Hipatü visi mü'anecü pū'ayumieme, hipatüta 'axa mü'anecü pū'ayumieme. ²¹ Mericüsü xüca 'uyu'itieni müpaü memū'anene vahesie mücativiyanicü, xacü visi mü'anecü mü'ayumieme payani pasietü, 'aixüa tinaqui'erivatü cusiyari quepaucua meiyehüva, ha'arisi-etü 'aixüa mütiyurienicü naimecü sepa que mütitita.

²² Quene'ata'una pemücati'acahive'eriecacü memühehecua vahepaü. Müpaü püta que-

tine'amexütüaca, heiseriemecü yapemüticamienicü, que pemaine yapemütüyurienicü, pemütü'acanaqui'eriecacü. Mūme memehüave Ti'aitame va'yari 'itiyatücaicacu, mūme vahamatü 'axeicüa yaxequeteneyurieca 'aixüa xemütexüatü. ²³ Memücatemaivave niuqui que memütexüatüa 'asimecatemaitü, mücü quenexani'erieca müpaü petimaitü, niuqui metixüatüame mepüyutacuini xEICÜA. ²⁴ Caneuyevaca que mü'ane Ti'aitamesie mieme müti'uximayatame müca'yumienicü, masi que müvayurine yunaime carima 'asimücatiyurienicü, müti'üquitavenicü, minevienicü tita 'axa müti'ane, ²⁵ 'iyarieya 'aixüa 'anecacu müvatiheiseriyanicü mūme memeye'unie. Tietüsü Cacaüyari vapiütüaca memütéhayevanicü que memütetyuriecai, tita yuri mūraine memütéhétimanicü, ²⁶ memanuhütüarienicü memütavicuenicü Ca'yumarie viniyarieyasie cūmana memuviyarie yamemütécahunicü que mütinaque 'iya.

Teüteri que memüte'u'iyarini taparirümeccacu

3 'Ipaü quetinemaica, tucari taparirümeccacu 'ana cuanivemecü mepüyüaca. ² Teüteri yuhesie mieme mepütenaqui'erieca xEICÜA, tumini mepühive'erieca, mepüyuxeümacani, mepüyuxani'erieca, mepüvaseviximani hipame 'axa me'utiyuatü vahepaüsita, mepücava'eniene yu'uquiyarima, pamüpariyusi mepüca'ipitüani xeime, 'axa mepū'aneneni, ³ mepüca'yunaqui'erieca, mepüca'yuhaxüapitüaca, mepüyuniuquimani, mepücateyu'aitüaca, mepayu'eririyani, mepihecani tita 'aixüa müti'ane, ⁴ mepüvayetuani hipame, mepüyuxünani, mepühüsierietücani, mepinaqui'erieca tita mütivanaque peru mepüca'inaqui'erieca Cacaüyari. ⁵ Cacaüyari mayexeyapaü mepütetyuhécüaca, peru mepüyuhécüatani catürüca'yüme memü'eriecü tita memüte'ayexeyia.

Ta'aurie quenavesi müya memū'anene vahesüa pemüca'uyeicanicü. ⁶ Hipatü mūme teüteri vaquita meneutahaqueni 'avie meteva'irüviyaque 'ucaravesixi 'asimemücatemate, mūme mevaru'iniecu va'ica mahetecü 'axa que memütetyuriecai, memeuhapanietücacü naime metehive'erietü. ⁷ 'Ucaravesixi müpaü memū'anene yuheyemecü mepütetyü'üquitatüve peru hasuacu mepüca'yüvave memeitimanicü tita yuri mūraine. ⁸ Yaxeicüa Canesi Camüpüresi que memütéh-eye'uniecai Muisexi, 'imeta meneye'unieca tita yuri mūraine. 'Icü teüteri mecanitipünirümeni que memütetyumate. Mepüxani'eriva yuri que memüte'erie, masi yuri memücate'eriecü. ⁹ Perusü masi vaücavamecü 'asimepücateyüvaveni. 'Asimemücatematecü memasiücütü mecanacünicuni yunaime vahüxie, meripai miemetexi memütémásiücücaipaü 'ana.

Papuru Timuteu que mütiuhüritüa

¹⁰ 'Ecü püta peniveiyani ne'inüari tita nemütü'üquitasie petiviyatü, que nemüticuyeica yapetyurienetü, que nemütüyuriemücü, que yanemütü-

camie, que nemüreuterive netiuca'enivatü, que nemütinecanaqui'erie, que nemütiuca'eniva, ¹¹ que nemütiuevyarie, que nemütiucuinixü nai que nemu'itüarie 'Anutiuyuquiyasie 'Icuniyusie Risitürasie. Sepa que nemütiucuinixü ne'uveyarietü, Ti'aitame caneniutavicueisitüani naimecü. ¹² Siere menitaveiyariexüacuni yunaitü memüyuvaüriya Cacaüyari me'ayexeyatü memü'uvanü Cürisitu Qesusisie meteviyatü. ¹³ Teüteri 'axa memüteyuricu memüteyucamana masi vaüca 'axa me'anenetü mepacünirümeni mete'irümatü mete'irüviyarietü meta.

¹⁴ Peru 'ecü titasie pemüti'a'üquitüa tita pemüretima mütiyuricü, mücüsie petiviyatü quene'ahayevani. Pepüvamate quehate müpaü memate'üquitüacacu müpaü pemüretima, ¹⁵ müpaü pepütimate nunusiyari-pai pemütimaicaicü que maine 'utüarica xapayari müpasie. Mücü püyüve petimaiveme mümasi'ayeitüanicü pemütavicueisitüarienicü yuri peti'erietü, müpaü que mütiyüve Cürisitu Qesusisie tiviyatü. ¹⁶ Naitü 'utüarica xapayarisie müre'uxa Cacaüyari 'inetüacu, mücü peyuevese müti'üquitüanicü mütatierivanicü mütaheiseriyarienicü ti'üquitüarietü mayanicü quepaü heiseriemecü yamüticamieni. ¹⁷ Mücü 'utüaricacü Cacaüyari teviyari paye'ani püha'arisieca 'aixüa mütiyurienicü naimecü sepa que mütitita.

Niuqui quenecuxatani

4 Cacaüyari hüxie, Cürisitu Qesusi hüxie que mü'ane 'isücametütü müvatahüaveni memayeyuyuri müquite yunaima, mücü munuaximecü ti'aitametütü, müpaü nematinihüritüaca. ² Niuqui quenecuxatani. Mücücü quene'ayumiemetüni penaquierivatü pecanaquierivatü. Quenivarutati'a quenivacu'imaiyani quenivatuicani. Naimecü 'equetineutevini petiuca'enivatü, naimecü quetine'üquitani. ³ Tucari naye'amücü quepaucua memüca'inevieca 'üquisica müseüye, masi que mütvanaque mepüvaxexeürivani te'üquitamete, vanacate varusicuaquivacacu. ⁴ Ta'aurie mepaxürieni meca'i'eniecutü tita yuri müraine. Xaüsie mepeucuyunixüani yü'üxasie memüteviyanicü. ⁵ 'Ecüsü naimecü quene'amaica. Quetineucanevieca sepa 'axa pemü'itüariene. Quetine'uximayaca peticuxatatü niuqui 'aixüa manuyü necü. 'Ahüritüarica quenaye'atüa yemecü.

⁶ Neri mavari nepayeitüariexime. Tucari canahuraniri nemüyemecü. ⁷ 'Aixüa 'anemecü nenetatuatü nepümienecai. Que nemütinausanecai nepeta'a. Nepü-

catihayevaxü yaneticamietü. ⁸ Hicü nepe'usiyarie muma nemümarivacü heiseriemecü yanemüticatüacü. Ti'aitame 'isücame canihücütüni heiseriemecü yamüticamie. Mücü müpaü pünetipitüani 'iya tucari 'aye'ayu. Ne xeücüame müpaü pücanetipitüani, masi yunaitü memünaqui'a münuaximecü müpaü pütivapitüani müme.

Que müti'aitüa

⁹ Quene'amexütüaca cuitü nehesüa pemünuanicü.

¹⁰ Remaxi pünesi'ucu'eirie cuiepa timieme tinaqui'erietü. Tesarunicapaitü neyani. Cüreseniti Carasiya cuieyarisie petüa, Titu Tarümasiyasiepaütü retüa. ¹¹ Rucaxi yuxaüta nehamatü puyeica. Quenavitüqui Maricuxi, 'a'utüma quene'atüa. Mücü 'aixüa pü'ane münesipareviecacü. ¹² Tiquicu nepenü'a 'Epesupaitü. ¹³ Mücü 'ücarü Türuhasisie nemeicu'eirie Carüpusüa quenahuri pemamiecü. Xapate quenahuri navi müraye'utüca masi.

¹⁴ Herecanituru tepüa vevivame 'axa pünesi'uyuri vaücava. Ti'aitame 'epürepinirieni müpaü 'axa münesi'uyuricü. ¹⁵ 'Ecüta quene'acuerivayurieca hepaüsitanana. Yemecü peye'uniecai taniuqui.

¹⁶ Nehesie mieme ne'utaniucacacu meri miemecü, ni xevitü neheima püca'utana. Yunaitü mepünesi'ucu'eirie. Mericüte xüca vahesie catihüiyani mücücü. ¹⁷ Ti'aitame masi ne'aurie puvecai nesitürücariyatü 'icü xasicaya yemecü mücuxaxasivanicü yaneticuxatacacu, yunaitü nuivarite memi'enienicü. Nepütaovicueisitüarie maye pücanesi'utacuai. ¹⁸ Ti'aitame pünesitavicueisitüani sepa que memüteyurie 'axa menesiyuriecütü. 'Asineca'itüarievecacu pünesi'aye'atüani haque müre'aita muyuavisie, mana nemaye'anicü. Hepaüsitanana 'aixüa queticuxaxasivani yuheyemecü. 'Icü niuqui canise'ini.

Que mütivaruvaüritüa, 'aixüa que mutayü 'aixüa memü'itüarienicü

¹⁹ Quenivavaüritüaca Pürisira 'Aquiramame, 'Unesipuru quie quiecatari meta. ²⁰ 'Erasitu mana peyhayevaxü Curinitusie. Türupimu nepecu'eirie Miretusie ticuyecacu. ²¹ Quene'amexütüaca pemünuanicü ca'uhaütücacu cuxi. 'Eupuruxi Purenisi Rinu Cürauriya yunaitü ta'ivama mepümasivaüritüa.

²² Ti'aitame 'a'iyari xüca masiteütani. 'Aixüa xüca tiuca'iyarini xehesie mieme.

Titu

Vaürisica

1 Ne Papuru ti'uximayatame necanihücütüni Cacaüyarisie mieme. Qesusi Cürisitu nü'arieya necanihücütüni, yuri neti'erietü yaxecüa yuri que memüte'erie müme Cacaüyari müvaranayexei, müpaüta netimaitü tita yuri müraine, que müreuyevese yamütimaicacü Cacaüyari xüca 'ayexeyani. ² Müpaü netiniyurieneni nemitacueviecü tucari mücaxüve nemexeyanicü. Cacaüyari pücati'itava. Meripai tucari caxuavecacu cuxi müpaü putayü tucari mütasipitüaniquecaicü. ³ Hicürixüa tucari 'aixüa mü'ane 'aye'acu, masiücüme canayeitüani yuniuqui, teüteri yametcuxatacacu. Necanihürütüarieni müpaü nemüticuxatanicü ne, müpaü mütiuta'aicü tativicueisitüvame Cacaüyaritütü. ⁴ Ne necamani vaüritüaca Titu. Yuricü pecaninenivetüni, yuri que temüte'erie tanaitü. Cacaüyari müta'uquiyari, Cürisitu Qesusi mütativicueisitüvame, 'aixüa xüca mete'u'iyarini 'ahesie mieme, 'a'iyarisie xüca memasipitüaca pemüca'uximatüariacacü.

'Uquiravesixi te'üviyamete que müreuyevese müpaü memü'anenenicü

⁵ Mücücü nemanecu'eirieni Cüretasie, pemeiheiserietüanicü tita müreuyevese, pemüvacuyasaxüanicü va'uquiyarima xexuime quiecarisie, yaxecüa que nemümatiutahüavixü, ⁶ que mü'ane mücaniuquimarie, que mü'ane xecüame mü'üya, que mü'ane yütüriyama müvarexeiya yuri mete'eriecame vahesie carahüivacacu, quename merucuyatüve quename meca'lenie müpaü caraniuvacacu. ⁷ Cacaüyarisie mieme mühürütüariacü, neyevaca que mü'ane ti'üviyame mühücü mücaniuquimariecacü, yuxaüta xecüa mücayüanenicü mayu'eriya mücähücütünicü, tavecame mücähücütünicü, mücavativayanicü, tumini mücähive'eriecacü tiyucuanamütü. ⁸ Masi peuyevese müvatanacu'erienicü teva quiecatari, minaquieriecacü tita 'aixüa müti'ane, mütimaivenicü, heiseriemecü yamüticamienicü, Cacaüyari mayexeyanicü cuini mieme, müseüyenicü yu'iyarisie que mütiyu'aitüa. ⁹ Peuyevese mütiviyanicü niuqui yuri mainesie, 'üquisica manuyünepaü müyüvenicü müva-tuicani ti'üquitatü que mütivaiyacü yemecü, müyüvenicü meta müvahecüatanicü memüniuquixie. ¹⁰ Yümüiretü 'ameniu'uvani mecaheu'enanatü, yacü xecüa metecuxatatü, meteyucuanamatü. Müme xitequiya 'inüariyarisie memüteviya masi yemecü müya

mepü'anene. ¹¹ Peuyevese memanunatücanicü que memütecuxata. Que memü'anene, mepüvamuina 'asita xeime qui quiecatari 'axeicüa yunaiame, mepüteti'üquita tita 'aixüa mücati'ane, mete'ivacutü 'axa ti'anemecü.

¹² Vahesüa mieme tixaxatame xevitü müpaü niu-tayüni, Cüretatari yuheyemecü mecateni'itavani, yeu-tari memayu'eririya mecanihümetüni, mecaniyu'uraraxieca yuhuriepa meteviyatü xecüa.

¹³ Mücü yemecü yuricü catiniutahecüata. 'Ayumieme quenivarutatü'a türücaüyemecü, müme memü-eseüyenicü, yuri mete'erietü que mütivaiyacü, ¹⁴ meca-va'enietü Huriyusixi yacü xecüa que memüte'üxasita, mecahe'erivatü tita memüte'aita teüteri memixani'erie tita yuricü müraine.

¹⁵ Que memüte'ixeiya müme memü'itiatüca, naitü catini'itiyaca. Müme memüseviximarie yuri memü-cate'erie püta que memüte'ixeiya, tixaü pücatixuave müti'itiya, masi mecaniseviximarieca que memüteyu-mate, yu'iyari que memüte'enie vatate'acacu.

¹⁶ Mecaniyuhecüatani yutetacü quename vaniu me'imate Cacaüyari me'utiyuatü, peru que memüteyurie, mepüyuhecüata masi quename meca'imate. Cuini mieme 'axa mecani'aneneni, yamepücatecahu, mecanixani'erivani sepa que memüteyurie 'aixüa memücateyuriecü.

'Üquisica müseüye

2 'Ecüsü püta müpaü quetinecuxatani que müreuyevese, seüyemecü pemüti'üquitanicü. ² 'Uquiravesixi mequeyumateni, 'aixüa mequetehec-ahuni, mequeteHEMAIVAVENI que müreuyevese yamütiyurienenicü, mequeseseüyeni yuri que memüte'erie que memüteyucanaqui'erie, que memüte'uca'eniva. ³ Yaxecüa 'ucaravesixi que memüte'u'uva, müpaü mequeteyurieca que müreuyevese yamütiyurienenicü Cacaüyarisüa miemetütü, niuquiperaxi mepüca'yüaca, vinucü mepü-ca'u'uvani xecüa, tita 'aixüa müti'anecü xecüa me-quete'üquitani ⁴ müpaü mete'üquitatü 'ucari, müme memüvanaqui'eriecacü yücünama yütüriyama, ⁵ memütemaivavenicü que müreuyevese yamütiyurienenicü, yücünama vahesie memüteviyanicü me'itiatücaitü, yuquie memüte'uximayacacü, 'aixüa memüte'u'iyarinicü, memüteyu'aitüarinüacacü vacünama que memaitüca. Xüca müpaü me'aneneni, Cacaüyari niuquieya pücaseviximarieca, 'axa pücatixaxaxasivani hepaüsitana.

⁶ Mūpaū yaxeicūa quetinivatuicani 'uquisi memūtemaivavenicū que mūreueyevese yamūtiyurienenicū. ⁷ Naime hepaūsita 'inūari que-na'ayeitūvani 'aixūa petiyurienetū. Que pemūti'ūquita, 'aiyarisie 'aixūa peti'acūhūavetū quetine'ūquita 'aixūa peticamietū. ⁸ Mūpaū quetynecuxatani 'aniuqui seūyemecū, xevitū mūcayūvenicū mitave'eriecacū, que mū'ane mūxe'aye'unie mūteviyasitūarienicū masi, cayūvetū mayanicū 'axa mainenicū xehepaūsita.

⁹ Mūme vaūriyarica memūte'uximaya me-queteyu'aitūarinūaca vacusiyarima que memaitūca naimecū. Mequevanaqui'aritūaca masi, mepūcani-uquixieca. ¹⁰ Mepūcavanavatūveni, masi mequeva-hecūasitūiyani 'aixūa 'iyari yamemūtecahucū, tativicueisitūvame Cacaūyari 'ūquisicaya visi mūtixei-yariacacū que memūteyurie naimecū.

¹¹ 'Ari masiūcūtū canayani 'aixūa que mūtiuca'iyari Cacaūyari. Mūpaū mū'anecū, yunaitū teūteri mecaniyūvaveni memūtavicueisitūarienicū. ¹² 'Ayumieme mūpaū teteni'ūquitūarieni temūtahecūatanicū quename mūme Cacaūyari memūca'ayexeiya vahesūa tecamiemete, quename tame teca'ihive'eri tita cuiepa memūtama memūtehive'eri. Masi yeme 'ipaū pūta tepūte'ūquitūarie que temūte'u'vanicū, tetemaivavetū que mūreueyevese yatemūteyuriecacū, heiseriemecū yatetecahutū, Cacaūyari te'ayexeiyatū hicū temu'u'vanicū 'ena cuiepa, ¹³ meta temicueviecacū que mū'ane yemecū mūtasitemavieritūani. Hicū tepicuevie, masiūcūtū mayanicū visi 'anetū que mū'ane Cacaūyaritūtū mūmarive tativicueisitūvame Cūrisitu Qesusi hūcūtūtū. ¹⁴ 'Iya niyuyetuani tahesie mieme, mūtasitaxūnacū, yemecū temūca'itisanacū 'inūari, mūcū mūtasi'itienicū masi yuhesie mieme, teūterimama temacūnecū tetavaūriyatū 'aixūa temūteyuriecacū.

¹⁵ Mūpaū quetynecuxatani, vaūriyarica quenivapitūaca, quenivahecūatūaca heiserie petiva'aitūatū, xevitū mūcamasitave'eriecacū.

Heiserie tepupitūarie 'iya 'aixūa mūtiuca'iyaricū

3 Quenivarata'eritūvani yamemūtecahunicū te'aitamete heiserie memexeiya que memaitūca, memūteyu'aitūarinūacacū, memūyuvaūriyanicū 'aixūa memūteyuriecacū sepa que mūtitita 'aixūa mūti'ane, ² memūcavaseviximacacū hipame 'axa me'utiyyatū va-hepaūsita, memūcayucuitūvenicū, memūca'ayu'eririyanicū, mūmasiūcūnicū quename tixaūtū mecatehūme que memūtevaxeiya yunaime teūteri. ³ Tameri tanaitū meripai 'asitecatemaitū teniu'uvacaitūni, yatepūcatecahucai, tepeuyexūriecai, vaūriyarica tepūte'uximayacai tita temūtehive'eriecasisie mieme

xeicūa, mūiremecū temūnaqui'acacū xeicūa tepūyūacai, 'atepu'uvacai 'axa teteyuriecūtū te'ūtesatū. Tepū'uxive'erivacai, tepūta'uxive'eriecāi tanaitū.

⁴ 'Anatūtūri masiūcūtū canayani 'aixūa que mūtiuca'iyari tativicueisitūvame Cacaūyari, que mūtatinaqui'erie teūteri. ⁵ Tame heiseriemecū yatetecahutū temūyūacaicū 'asipūcatiuyuri, masi mūcū mūtasinenimayacaicū pūta pūtasi'utavicueisitūa. Pūtasi'u'iti hutarieca tasitinuivitūaca, 'Iyari Mūtiyupata tasihecuarivyacacu. ⁶ Mūcū 'Iyari niutatūani vaūcavamecū temeixeiyanicū, tativicueisitūvame Qesusi Cūrisitu yatatumicu. ⁷ Heiserie tepupitūarie 'iya 'aixūa mūtiuca'iyaricū, 'ayumieme tahesie catininaqueni tucari mūcaxūve temexeiyanicū. Mūpaū yuri tete'erietū tepūta'icueva.

⁸ Mūcū niuqui yuricū paine. Mūpaū nepūticu'eriva, peuyevese tūrūcaūyemecū mūpaū pemūti-vatahūavecū. Peuyevese mūme yuri memūteta'erivave Cacaūyarisie memūyu'iyaritūacacū quepaū 'aixūa memūteyuriecā. 'Aixūa cani'anemūcū nivapareviecamūcū teūteri, mūpaū memūteyuriecacū. ⁹ Peru niuqui que memūtexūatūa 'asimecatemaitū, que memūtecūvaūtūve xeime ramare hepaūsita, que memūteyuheca, 'inūari niuquiyari hepaūsita que memūteyucuitūve, mūcū hepaūsita quene'acuerivayuriecā. 'Axa 'anetū payeica que memūteyurie, xūanacūa payeica. ¹⁰ Que mū'ane yuhesie mūtivavyasitūa 'ivamarixi, mūcū quenanuyehūva hutacūa pe'ita'imaiyame, ¹¹ mūpaū petimaitū, que mū'ane mūpaū mūtiyuriene neutunini, 'axa tiniuyurieneni, yūcūmana yuhesie tiniuhūpani.

Que mūtivaruta'aitūa

¹² 'Ahesūa quepaucua menuani 'Arūtema nehenunū'ayu, Tiqicu nusu, quene'amexūtūa nehesūa pemūmiecū Nicupuripai. Mūpaū nepūticu'eriva, mana nepecani muhaūtūsie. ¹³ Senaxi 'inūaricū mūti'ūquitame, 'Apuruxi yunaime quenivaparevieca vahuyeta, 'aixūa 'iyaricū pe'atūatū, tixaūtū memūcateheuyehūacacū. ¹⁴ Tateūterima mūpaū mequeteyū'ūquitūaca 'aixūa memūteyuriecacū memeixeiyanicū tita mūreueyevese, capa meca'utixuxuaveretū me'acūnecū.

Que mūtivaruvaūritūa, 'aixūa que mutayū 'aixūa memū'itūarienicū

¹⁵ Yunaitū nehesūa memū'uva mecamanivaūritūaca. 'Ecūta quenivavaūritūaca mūme memūtasinaqui'erie yuri mete'erietū. 'Aixūa quetiuca'iyarini yunaime xehe-sie mieme tacacaūyari. Mūpaū xeicūa.

Quirimuni

Vaürisica

1 Ne Papuru, ne'anutahüiyatü Cürisitu Quesusisie mieme, ta'iva Timuteumatü, tecanixevaüritüaca, Quirimuni temümasinaqui'erie tahamatü pemüti'uximaya, ² tamita meta 'Apiya titevacame temünaqui'erie, 'Aruquipu meta tahepaü cuya, müme meta memüyuyexexeüriva 'aquita. ³ Cacaüyari müta'uquiyari, Tati'aitüvame Quesusi Cürisitumatü, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Quirimuni que mütiyucanaqui'eriecai, yuri que müti'eriecai

⁴ Pamüpariyusi necanipitüaca necacaüyari neheymecü, quepauca nemümasicuxata nenenenevietü, ⁵ nemü'enacü que pemütivanaqui'erie Cacaüyari teüterimama yunaime, Ti'aitame Quesusisie yuri que pemüti'erie. ⁶ Ipaü netininenenevieca, 'axeicüa temüpütüarienicü masi yemecü Cürisitusie teteviyatü temacü necü, 'ahamatü temütaxevicü yuri tete'erietü. Xüca 'aixüa tetemaica tita temütehhexeiya 'aixüa müti'ane naime, müpaü teni'itüariecacuni. ⁷ Vaücava nepünetemavie nepütüicarie 'ecü pemüti'acanaqui'eriecü. Cacaüyari teüterimama mecani'uxipitüarieca yu'iyarisie, 'ecü que pemütiyuriene ne'iva.

Papuru que mütitavavirie 'Unesimu hepaüsita

⁸ Ayumieme, Cürisitusie netiviyatü sepasü heiserie nemexeiya necamatü nemümati'aitüacacü tita müreyeveve, ⁹ masi temütetacanaqui'eriecü, 'ayumieme vaüriyarica nemanipitüacaqueyu püta. Ne Papuru que nemü'ane, ne'uquirasitütü, ne'anutahüiyacame nehücütütü hicü Cürisitu Quesusisie mieme, ¹⁰ vaüriyarica necamanipitüaca nenive hepaüsita, que mü'ane ne'anutahüiyatü nemitinuivitüa. 'Unesimu necanixatani.

¹¹ Mücü 'asipücatiyurienecai 'aixüa mü'ane 'ahesie mieme, perusü hicü 'ecü ne tecaneiyehüaca tanaitü. ¹² 'Ahesüa nenenunü'amücü ne'iyaritüme. ¹³ Nehesüa nepicayeniquecai, 'ahesie mieme munesiparevienicü ne'anutahüiyacacu niuqui 'aixüa manuyünesie mieme. ¹⁴ Masiri 'ecü 'asipecatimaicacu, nepücanevaüriyacai. Xüca ne'icayenique, 'aixüa pepütüiyurienequeyu 'ecü, peru vaüriyarica yapepütüiyurienequeyu. Mecuxi pemü'avaüriyaniqueyu püta. ¹⁵ Pepitatümaiya yareutevicacu, peru xüari müpaü tiniuyüni 'aheyemecü peheixeyatü pemayanicü. ¹⁶ Ti'uximayatame xeixüa pücahücü, masi vaücava peuyeveve hicü. Ta'iva canayani münaqui'eriva. Ne yemecü nepinaqui'erie, 'ecüta masi vaüca peninaqui'eriecamücü tevitüme, Ti'aitamesie tiviyacameta.

¹⁷ Ayumieme xüca tetaxevime pe'erieca, queneutanaqui'eri que pemüneretanaqui'erieniqueyu ne. ¹⁸ Xüca 'axa masi'uyurieni, xüca tixaütü reuyeveca mütiyutuanicü, yaquenetineucuetatüa ne. ¹⁹ Ne Papuru nemamacü müpaü nepütü'utüa, ne nepürapica. Si'queresü 'asinepücamarahüaveni que müreyeveve masi pemünerapiniriecacü 'ecü tucari pemexeyacü. ²⁰ 'Eri ne'iva, Ti'aitamesie temüteviyacü nepaine, 'aixüa nepütü'itüarienequeyu 'acümana. Queneneu'uxipitüa ne'iyarisie, Cürisitusie que temüteviya.

²¹ Nepümatü'utüiri yuri neti'erietü quename yapeticamieni, müpaü netimaitü, que nemutaine ne, 'ecü pecananuyehaitürüvemücü. ²² Mücü meta, queneneucuha'arütüiri haque nemayecani. Nepüta'icueva müpaü yuri neti'erietü, xeyuneneviecacu nepüpütüarieni xehesüa nemüyemiecü.

Vaürisica que mütiyarunü'airiexüa

²³ Mecamanivaüritüaca, 'Epapüraxiri nehepaü muviyarie Cürisitu Quesusisie mieme, ²⁴ Maricuxiri, 'Arisitaricuri, Remaxiri, Rucaxiri. Müme nehamatü meteni'uximayaca.

²⁵ Ti'aitame Quesusi Cürisitu xüca 'aixüa tiuca'iyarini xe'iyarisie mieme.

Hepürayusixi

Cacaüyari pütatiutaxatüa nu'aya yaticuxatacacu

1 Cacaüyari meripai tinivacuxaxatüvacaitüni ta'uquiyarima, texaxatametemama yametecuxatacacu, yuxexuitü que memüte'upitüarie niuqui yücü mü'anene hepaüsita. ²Hicü tucari taparirümecacu pütatiutaxatüa tame, yaticuxatacacu que mü'ane nu'aya mühücü püta. Mücü yunive caniuçayasa hesiena müti-naquenicü naitü. Mücü 'inetüacu meta Cacaüyari caninetüani tita 'amüticama. ³Mücüsie que mütixavatü canimasiücünü que mütimarive Cacaüyari, Cacaüyari cani'inüariyatüni que mütivaiyacü. Naime meta püratücü yuniuqui mütürücaüyecü. Mücü yücümana 'aixüa 'iyurieca tita 'axa temüte'uyuri hepaüsita mü-tasi'itienicü, 'ana que mü'ane mümarive serieta nay-erüni muyuavisie.

Nu'aya püve'eme, niuqui tuayamete taheima miemete hepaüna mecave'emetücacu

⁴Mücü niupitüarieni yemecü mümarivanicü que mü'ane mühücü, peru taheima miemete niuqui tuayamete hepaüna mepücate'upitüarie. Yaxeicüata ve'emetütü nayani, müme hepaüna mecave'emetücacu. ⁵Queri Cacaüyari müpaü titahüavive niuqui tuayamete xeime heiva, müpaü ticühüavetü, 'Ecü pepünenive, Hicü 'a'uquiyari nepaneyeitüa, 'utaitü. Nusu queri 'utayü, Ne 'uquiyarieya nepayani, Mücü nenive payani, 'utaitü. ⁶Masi tucari hepaüsita ticuxatatatü quepaucua cuiepa mi'atüani yumatüari müpaü püta canaineni, Yunaitü Cacaüyarisüa miemete Niuqui tuayamete Meque'ineneviyani, 'utaitü. ⁷Quepaucua niuqui tuayamete müvaxata müpaü paine, Yuniuqui tuayamete 'Eca nivarayeitüvani, Yutupirisixima meta Tai nerücuari nivarayeitüvani. ⁸Yunive püta xatatü müpaü paine, 'Ecü Cacaüyari 'a'uveni haque pemüra'aita Yuheyemecü 'apuve, Canixeuräyeni 'A'isü pemacue'e pemüti'aitamecü 'Inüari canihücütüni Heiseriemecü que pemüticamie 'ecü.

⁹Pepinaqui'erie tita mütiheiserie, Pepi'uxive'erie tita 'aisica mütisana.

Cacaüyari 'acu
Que mü'ane mü'acacaüyari
Pümasi'anayexei,
Temavierica masipitüatü
'Inüaritüme
'Ahamicama cavaratahüavetü.

¹⁰Müpaü paineta,
'Ecü Ti'aitame sutüapai pepicaque cuie,
Muyuavi peputavevie 'amamacü.

¹¹Mücü pütüyünare
'Ecü püta 'apeniuvemücü.
'Ixuriquipaü mücü naitü nitaye'irimücü.

¹²Muyuavi pepütatuna 'ücaripaü
Camixapaü püpasieni.
Masi 'ecü yaxeicüa pe'agnetü pepü'ahayeva,
'Atucari pücatixüni.

¹³Queri hasuacu titahüavive niuqui tuayamete xeime müpaü ticühüavetü,
Neserietta mexicuxi quenacani
Memümasi'aca'unie nemüva'atüani 'ahetüa.

¹⁴Camüsü niuqui tuayamete yunaitü 'iyarite mecanihümetüni, Cacaüyari memütupirisiximama. Mepütanü'ariva memüvaporevienicü müme vahesie müti-naquirüme memütavicueisitüarienicü.

'Icü vicueisitüarica vaüca pütürücaüye

2 Müpaü mü'anecü, 'ayumieme caneuyeveca masi vaüca teme'erivanicü tita temüte'u'eni capa yacü xaicüa teyüatü teva te'u'uvanicü. ²Camü mücü niuqui mutaxasie niuqui tuayamete taheima miemete yametecuxatacacu, mücü niseüyecaitüni. Yunaitü memitisanaxüa yunaitü memüca'i'eniecai metenapiniyariecaitüni mecanimari'itüariecaitüni, vahesie que mütinaquecai, que müreuyevecai. ³Mericüte, xüca müpaü 'aneni, quesü tetetavicueni tame xüca te'itave'erieca 'icü vicueisitüarica müya mütitürücaüye. Mücü caniusutüarieni Ti'aitame yaticuxatacacu que temütetavicueisitüarieni haitü. Niuquieya mepuseiriyaxü mümeta memi'eniecai müpaü temütemaicacü tame. ⁴Cacaüyarita 'axeicüa vahamatü müpaü tinihecüatacaitüni 'inüari vevietü mamari-vaveme, türücaüyemecü tiyurienetü müiremecü, 'Iyari Mütiyupata vatapitüacacu yuxexuime, que mütinaquecai Cacaüyari.

Que mü'ane misutüa temütaviceisitüarienicü

⁵ Que mütiu'aitaxü mücü cuie 'umamie hepaüsita, niuqui tuayamete memüte'aitanicü muva 'asipüca'utayü. Mücü cuie canihücütüni tita hepaüsita temütecuxata.

⁶ Hecüasica canixuaveni xapasie müpaü manuyüne, Teüteri que metetitamexi pemüvara'erivanicü.

Teüteri vanivema quesü metetitamexi Pemü'avaüricü vahesie mieme.

⁷ Penivaranucayasa niuqui tuayamete vahepaü memücatürücavinicü yapaümexa.

Penivaranutimumatüani visi me'ananetü memacüneccü

Ve'emecü memüxeiyarienicü.

⁸ Pepicayasaxü naime pehe'ivaca vahesie mieme Müme memüte'aitanicü hepaüsitana.

Mericüsü, que müticayasaxü naime he'ivaca para teüteri memüte'aitanicü hepaüsitana, tixaü pücaranuyuhayeva hepaüsitana memücate'aitanicü. Peru hicü cuxi que temütevaxeyia teüteri, naitü 'acuxi pücaha'ivarieve müme memüte'aitanicü hepaüsitana.

⁹ Quesusi xeicüa que temüte'ixeyia, mücü yapaümexa niucayerieni niuqui tuayamete vahepaü mücatürücaüyenicü. Mücü mütiucuinixücü quepaucua mumü, cananutimumatüarieni visi 'anetü mayanicü ve'emecü müxeiyarienicü. Cacaüyari 'aixüa mütiuca'iyaricü müpaü tiniuyüni, mumünicü tanaime tahesie mieme.

¹⁰ Mücü nisütüani naime, 'inetüacu caniuveni naitü. 'Aixüa caniuveni Cacaüyari, varavitütü yumüireme yunivema visi me'ananetü memacüneccü, meye'atüacü que mü'ane misutüa memütaviceisitüarienicü, yatipitüatü müticuineccü para maye'anicü. ¹¹ Que mü'ane müvapata, mümeta memupasie, xeimesie mecaniyecüne yunaitü. 'Ayumieme pücayuteviya yu'ivama vaterüvatü ¹² müpaü 'utaitü,

Nepümasiheccüatani que mü'ane pemühücü Ne'ivama menesi'enieccacu

Memüyutixexeüriva vahixüapa ne'uvetü Nemasinüavani.

¹³ Müpaü paine meta,

Ne yuri nepüti'erieca hesiena.

Müpaü meta paine,

Camü ne necaniyüaneni,

Nenivemata Cacaüyari que münetiuhürütüa mecaniyüaca.

¹⁴ Mericüsü, ranivema 'axeicüa mecaniyuxevini xei xuriyayari xei vaiyari. 'Ayumieme mücüta yaxeicüa tahamatü yuxevitü nayani, tahepaü yemecü. Müpaü mütiuyuricü mumücü meta püyüvecai mica'unanicü que mü'ane türücariya mexeyia yemecü mütasicuinicü Cauyumarietütü. ¹⁵ Püyüvecai meta müvaxünacü müme mexi me'ayeyuyuricai meyuevecai vaüriyarica memüte'uximayacacü meteha'erivatü que memütecünequeccai. ¹⁶ Canimasiücünü niuqui tuayamete memücahümeccü müvaparevie, masi 'Apuhami xiüyarimama püta püvaparevie. ¹⁷ 'Ayumieme peyuevecai yu'ivama vahepaü 'anetü mayeitüarienicü naime hepaüsita. Müpaü 'anetü caniyüvecaitüni mara'acame

mayanicü tiyucanenimayatü yaticamietü, Cacaüyarisie mieme hürütüarietü, 'aixüa miyurienicü tita teüteri 'axa memüte'uyuri hepaüsita. ¹⁸ Mücü mütiucuinixücü mu'inüasieccü, caniyüveni müvaparevienicü hipame mexi me'inüasie.

Quesusi püve'eme, Muisexi hepaüna cave'emetücacu

3 Mericüte ne'ivama xemupasie Cacaüyarisie mieme, 'axeicüa xemuta'inierie que mü'ane taheima macave xehahüavecacu, müpaü mü'aneccü 'ayumieme müpaü nepaine, xequena'erivani Quesusi. Mücü nü'ari nayani, mara'acameta nayani cuini mieme mütiuhürütüarie. Mücü canihücütüni hesiena teteviyatü temütahecüata. ² Mücü yatincamieni que maine que mü'ane mihürütüa, yaxeicüa que müticamiecai Muisexi, Cacaüyari quie quiecatari vahepaüsita hürütüarietü. ³ Peru 'icüsie pütüinaquixü masi yemecü ve'emecü müxeiyarienicü, Muisexi hepaüna catixeyarievecacu, yaxeicüa qui vevivame cui ve'emecü que müticuxaxasiva, veviyaya hepaüna caticuxaxasivacacu qui. ⁴ Tevi pitivevie naime qui, peru que mü'ane nai mütiutivevie, mücü Cacaüyari canihücütüni. ⁵ Mericüsü, Muisexi yapüticamiecai Cacaüyari quie quiecatari yunaima vahepaüsita que mütiuhürütüarie, peru tiparevivame canihücütücaitüni xeicüa mucayeri mütiheccüatanicü tita 'arique müticuxaxasivaniqueccai hepaüsita. ⁶ Cürisitu püta yapüticamie quiecame nu'aya hücütütü, Cacaüyari quie quiecatari vahepaüsita que mütiuhürütüarie. Mericüsü tame quiena quiecatari tepühüme xüca tetahayeva tecamamatü 'aixüa te'utiuyatü tita temütecuevie hepaüsita tecacuyuitüarivatü quepaucua mütapareque.

Cacaüyari teüterimama que memüte'uxipitüarieca

⁷ 'Ayumieme que maine 'Iyari Mütiyupata, Hicü xüca xe'i'enieni 'utaniucacacu,

⁸ Xe'u'itutupetü xepüca'acüne yu'iyarisie Que memüte'acü müme 'ana

Quepaucua memüyucuitüvecai nehamatü

Que memüte'uyuri mücü tucarisie

Quepaucua memünesi'uta'inüataxü

Macumavesie me'u'uvatü,

⁹ Haque xe'uquiyarima memünesihe'isipatüvecai,

Sepa ne'uximayasica memüxeiyacai huta teviyari viyari.

¹⁰ 'Ayumieme nepuyeha'a 'ana miemetexi vahepaüsita.

Müpaü neputayü,

Yuheyemecü yu'iyarisie meneuyexürüveni, nehaitü.

Que nemütiuyeica, 'asimepücateheitimaivave.

¹¹ 'Ayumieme müpaü nepütinehürütüa neha'atü,

Müpaü ne'utaitü,

Yemecü mepüca'aye'axüani haque nemüvareca'uxipitüani.

¹² Xequeneyucuerivayurieca xeme ne'ivama capa xevitü xeme 'iyarieya 'axa 'anenicü, capa yuri cati'erieccacü 'ihayevamütü Cacaüyari mayeyuri. ¹³ Ma-

sisü xexuime tucarisie xequeneyutuicani mexicuxi hicü xasiva, capa 'u'ituperecü xevitü xeme, tita 'axa müti'ane xecuamanacacu. ¹⁴ 'Axeicüa tepütaxevi Cürisitumatü xüca yuri tete'erietü tetahayeva, matüaripai yuri que temüte'uta'erie, 'asitecacuyuitüarivatü quepaucua mütapareque, ¹⁵ müpaü que manuyüne,

Hicü xüca xe'ienieni 'utaniucacacu,
Xe'u'itutupetü xepüca'acüne yu'iyarisie
Que memüte'acü müme 'ana
Quepaucua memüyucuitüvecai nehamatü.

¹⁶ Que hate mepüyucuitüvecai hamatüana sepa memi'eniecai. Müme mecanihümetücaitüni yunaitü 'Equipitu cuieyarisie memeyecü Muisexi varavitücücacu. ¹⁷ Mericüte, que hate vahepaüsita püha'acai huta teviyari viyari. Müpaü catinimasiücüni, müme mecanihümetücaitüni 'axa memüte'uyuri 'ana. Müme vacaxari 'apucuhetei me'atixüriecu macumavesie. ¹⁸ Mericüte, que hate tivarahüavetü tiyühüritüa, müpaü 'utaitü quename meca'aye'axüaniquecai yemecü haque müvareca'uxipietüaniquecai. Müme mecanihümetücaitüni yuri memücate'eriecai. ¹⁹ Mericüte 'ayumieme müpaü tepütemate, mepüyutaxeti me'aye'axüanique yuri memücate'eriecaicü müme.

4 Mericüsü niuquieya puxuave cuxi que mutayü quename tevi yüve maye'anicü haque meica'uxipitüani. 'Ayumieme teque'umamaca capa xevitü xeme ca'aye'avemepaü tixeyaricacü. ² Tamesietü niuqui 'aixüa manuyü necü tepüte'utaxatüarie yaxeicüa vahepaü. Peru mücü niuqui memü'eni 'asipücavaruyuri müme, mücayutaxeviriyaxücü müme memi'eniecai vahamatü yuri mecateta'erivavecacu. ³ Tame püta yuri temüte'uta'eri tepaye'axüaxime haque mütasiheca'uxipitüani, müpaü que mutayü,
Yanepütinehüritüa neha'atü,
Müpaü ne'utaitü,
Yemecü mepüca'aye'axüani müme
Haque nemüvareca'uxipitüani.

Müpaü putayü sepa 'uximayasicaya münürrie cuie munetüariepai. ⁴ Xapasie niuqui puxuave mücü 'atahutarieca mieme tucari müxata müpaü 'anuyütü, Cacaüyari 'atahutarieca tucarisie niuca'uxipieni 'inüca yu'uximayasica naime. ⁵ Müpaü paine meta,
Yemecü mepüca'aye'axüani müme
Haque nemüvareca'uxipitüani.

⁶ Mericüsü 'uxipiya 'acuxi puxuave hipatü yamemüte'aye'axüanicü, peru müme matüari niuqui 'aixüa manuyü necü müpaü memütecühüavarüvacai mepüca'aye'axüa yuri memücate'eriecaicü. ⁷ Tavari tucari niupata xeime, Hicü müterüvarie. Raviri xapayasie müpaü putayü müixa viyari 'anuyeyacu, yaxeicüa meripai que mutayü müpaü 'utaitü,

Hicü xüca xe'ienieni 'utaniucacacu,
Xe'u'itutupetü xepüca'acüne yu'iyarisie.

⁸ Hicümüsü, xüca mücü Cusue vareca'uxipitüanique 'ana, Cacaüyari 'asipücahaineniqueyu xeime tucari hepaüsita 'arique maye'aniquecaicü. ⁹ 'Ayumieme 'uxipiya tucari puxuave cuxi Cacaüyari teüterimama vahesie mieme. ¹⁰ Que mü'ane maye'ave haque meica'uxipitüa,

mücü pütihayevaxü yu'uximayasica 'unüca, yaxeicüa Cacaüyari que mütiuhayevaxü 'inüca yu'uximayasica.

¹¹ 'Ayumieme tequetamexüitüaca temaye'axüanicü haque mütasiheca'uxipitüani, xevitü capa 'ativenicü capa masiücünicü hesiena yuri que mücati'erie yaxeicüa müme vahepaü.

¹² Cacaüyari niuquieya payeyuri pütürücaüye. 'Aixüa püreutiquequema, hepaüna careutiquequemacacu 'ixipara sepa naisata meutixicacauni. Pitixiteque 'ipatatü ratucari ra'iyari, raturuyari ratutanayari naime. Pi'inüata tevi que mütiyumate que mütiyu'iyaritüa yu'iyarisie.

¹³ Sepa que mütitita munetüarie püca'yüve mü'aviesiecacü mücü que mütxeiyä. Naitüri masi pümasiücü panutiyepeya que mü'ane mütasitahüave 'ixeyacacu.

Quesusi mara'acame canihücütüni cui mühüritüarie mümarive

¹⁴ Mericüsü tepeixeyä mara'acame cuini mieme mühüritüarie mümarive muyuavi heima manutitüa Quesusitütü Cacaüyari münü'aya. 'Ayumieme tequetahayevani yatetetahecüatatü hesiena que temüteviya.

¹⁵ Mara'acame que temüte'ayexeyä, tepücaheixeyä que mü'ane mücayüve tahepaü mütiyumaicacü que temütevararani tame. Tepeixeyä püta que mü'ane naime hepaüsita mü'inüasie yaxeicüa tahepaü, peru 'axa catiyurievetü. ¹⁶ 'Ayumieme tecamamatü 'aura teque'acüne que mü'ane 'aixüa mütiuca'iyari 'uvenieya manuve 'aurie, temünenimayasiecacü, temüpareviyanicü quepaucua müpaü temüteheuyehüva, mücü 'aixüa tiuca'iyaricacu.

5 Mara'acate cuini mieme memühüritüarie teüteri vasata mecananuyexeyariECA yunaitü, mecaniucayasarieni Cacaüyarisie mieme memühüritüariecacü, teüteri vahesie mieme memixatüanicü 'imiquieri mavari, 'aixüa me'iyurienique tita 'axa memüteyurie hepaüsita. ² Xüca müpaü 'aneni mara'acame, caniyüveni müvatahüave müme 'asimecatemaitü memeuyexürüve carima cavayurienetü, vahepaü veranitü 'amuyeicacü. ³ Müpaü müveranicü quepaucua mixatüa Cacaüyari teüteri tita 'axa memüteyurie hepaüsita, müpaüta püreuyevese mavari müvevienicü yücümana tita 'axa mütiuyuri hepaüsita 'aixüa miyurienicü.

⁴ Mücü meta, tevi yücümana püca'uyucaye 'ipaü mütihüritüariecacü, masi Cacaüyari yatitahüavecacu xeyä pucayeri 'Arunipaü. ⁵ Yaxeicüa Cürisitu visi 'aneme püca'ayuyeyitüa yücümana mara'acame mayanicü cui mühüritüarie, masisü müpaü pütipitüa que mü'ane müpaü mütitahüavixü,

'Ecü pepünenive,
Hicü 'a'uquiyari nepaneyeyitüa.

⁶ Müpaü puyü que maine xapasie,
'Ecü 'aheyemecü pecanimara'acametüni,
Merüquiserequipaü que mütiuhüritüarie
Yapepütihüritüarie 'ecü.

⁷ Mücü mexi tevitütü 'a'uyeyacai carima niyutanenevieni 'ahivatü 'utasuatü, nitavavirieni que

mū'ane müyüvecai mitavicueisitüanicü capa 'umünicü. Pu'enierie müreyehüviriecaicü Cacaüyari. ⁸ Sepa nu'aya mühücütücai, tiucineca yapüretima yamüti-camienicü. ⁹ Müpaü raye'atüarieca, yuheyemecü memütavicueisitüarienticü vapitüatü nayani, yunaitü yamemütecahu que maine, ¹⁰ Cacaüyari 'icayecu mara'acame cuini mieme mühürütüarie mayanicü Merüquiserequi que mütiuhürütüarie.

Que mütivacu'imavacai memücatehayevanicü yuri metelerietü

¹¹ Mücü Merüquiserequi hepaüsita vaücavame tepeixeiya niuqui mücuanive yatemütexehécüasitüyanicü, xeme xemüyu'uraraxiecü que xemüte'u'enana. ¹² Tamüsü, müpaü püreyeveve masi te'üquitamete xemühümetünicü, müixa manuyetüacü yuri xemüte'uta'eri, peru xecaneiyehüaca que mü'ane hutarieca misütüani tixe'üquitüatü sutüapai mieme 'üquisica Cacaüyari que maine, hecuamete que memüte'üquitüarie. Resi xeheuyehüatü xecanacüne, 'icuai mütürücaüye xequematü xepüca'acünivave. ¹³ Yunaitü resi memüsise mecacani'iyamatücani niuqui müheiserie hepaüsita. Mepütüri cuxi. ¹⁴ 'Icuai mütürücaüye 'amemütütü vahesie canimiemetüni, müme memü'iyamatücacü yu'iyarisie memüteyü'üquitüavavecü para memipatanicü tita 'aixüa müti'ane tita 'axa müti'ane, müme vahesie pümieme.

6 Mericüsü peuyeveve temütehayevanicü hicü tete-cuxatatü sutüa mieme niuqui hepaüsita Cürisitu hepaüsita manuyüne xEICÜA. Tepucüne püta temaye'axüanicü. Tavari tenari tepücatavevieni quitüa mieme, müpaü tepücatecuxatani que müreyeveve tevi mütihayevanicü que mütiyurienecai cümana mümüniquecai, que müreyeveve yuri mütita'erienicü Cacaüyarisie. ² Müpaü tepücate'üquitani hicü 'üyarica hepaüsita, tevisie que memüte'utime hepaüsita, müquite que memüte'anucu'uni hepaüsita, yuheyemecü 'isücame que mütivaranutaxürieni hepaüsita. ³ Mericüte, temaye'axüanicü tepucüne, xüca Cacaüyari müpaü tatitaunieca.

⁴ Müme heiva memuhecüariyari, yuhesie memeitima mücü 'imiquieri taheima mümieme, 'Iyari Mütiyupata mehexeiyatü memacü 'axeicüa tahepaü, ⁵ yücümana müpaü memütehetima 'aixüa que müti'ane Cacaüyari niuquiya türücaríya memetima tucari 'umamiesie mieme, ⁶ müme xüca ta'aurie me'axüriexüani, mepü-cayüvave tavari memühecuariyarienicü para memüte-hayevanicü que memüteyurienecai. Müme masi curuxisíe mepimi Cacaüyari nu'aya yücümana, masiücüme mepeyeitüva münanaimarienicü. ⁷ Tamüsü, cuie xüca viyeri yatíyüineni hesiena mucaviviye, xüca 'itinetüani tupiríya 'aixüa mü'anene 'esamete vahesie mieme, Cacaüyari 'aixüa pütípitüa. ⁸ Me cuie xüca xuya visaxa 'utinetüani püxani'eriva püta, pücueriva'ane hepaüsita müticuxaxasivanicü para 'axa mü'itüaríenicü. Mü-tataiyarienicü pü'ayumieme xEICÜA.

Tepüseiriyari yateteta'icuevatü

⁹ Perüsü sepa müpaü temaitüca, masi 'aixüa 'ane-mecü quename xeteyurie yuri tepüte'erie xehepaüsita tanaqui'erima, quename xetavicueisitüaríexime. ¹⁰ Cacaüyari müpaü pücaýüane que mü'ane heiseriemecü yamücatícamiepaü. Pücaxetümaiya que xemüte'uxi-mayacai que xemüteyuhécüatacaí xeteyucanaqui'erí-etü xeme'erivacaicü. Que xemüteyucanaqui'eríe-cai pü-masiücücaí xemüvaparevíaicü teüterimama, hicüta que xemütevaparevie. ¹¹ Müpaü pütatínaque, yux-exütü xeme xemüyuhécüatanicü yaxEICÜA xeyumexüitüatü yemecü yuri que xemüte'erie, xeta'icuevatü quepaucua mütapareque. ¹² Peuyeveve xemücaýu'uraraxíecacü, masi peuyeveve xemü-va'üquenícü müme yuri mete'eríe-cau 'emetetevecacu mecavaürípetü, müme vahesie müti-naquirüme tita memütehahüavarüvacai quename meheixeiyanique-cai.

¹³ Cacaüyari quepaucua müpaü mütitahüavixü 'Apu-rahami tita müreyeyaniquercaí hepaüsita, xevitü masi vaüca mütürücaüyecaí 'apüca'uyeicacaí Cacaüyari mix-atanicü yühürítüatü. 'Ayumieme yuxatatü yücümana puyühürítüa müpaü 'utaitü, ¹⁴ Yemecü 'aixüa ne-maniyuríecamücü, yemecü nemanímüiríyacamücü. ¹⁵ Müpaü 'ereutereca cavaürípetü 'Apu-rahami, que mütiutahüavaríe, heixeyatü nayani. ¹⁶ Teüteri quepaucua memüyühürítüa, mepixata que mü'ane masi vaü-ca mütürücaüye. Naimecü xüca yühürítüani, mücücü püseiríyaríe niuqui, pünami niuqui xüatüaríca. ¹⁷ 'Ayumieme Cacaüyari yaxEICÜA pütíyuri quepaucua muyuvaürí masi heiseriemecü müvahécüasítüyanicü müme vahesie müti-naqueni-quercaí tita memüte-hahüavarüvacai, müpaü memütemaícacü que mücati-pasíeve tita mütiyuríemücü. 'Ayumieme pítaxeviríyaxü yuniuqui yühürítüatü. ¹⁸ Tame 'ayumieme tita mücati-pasíeve tepexeiya hutame. Mücü hepaüsita Cacaüyari pücaýüve mütatí'ítaíyanicü. Mücücü 'ayumieme türü-caýyemecü tecanítuicaría, tame temütata'unaxü te'ivíyatü tita temütecuevie. ¹⁹ Müpaü xüca teteta'icue-vani yuri tete'eríetü, tepeixeiya tíyuhaname tatucarísie mieme mütasíseiríyanicü. Pücahateque püse'i. Cacaüyari manuvesie pütíviya, tuquíeyasíe mieme 'ixuríqui reunacame varíe peutahave, ²⁰ haque tahesie mieme meutaha Qesusi tasí'anuyehaitüiyatü, mara'acame 'ayaca yuheyemecü, Merüquiserequipaü mütiuhürítüarie.

Merüquiserequi que mütiuhürütüarie mara'acametütü

7 Mücü Merüquiserequi, Saremetari pütíva'aitü-vametücaí, Cacaüyari taheima macave pü-mara'acameyatücaí. Quepaucua 'Apu-rahami mamieximecai vara'ivaca te'aitamete, mücü penucu-naquixü, 'aixüa putayü hepaüsítana para 'aixüa mü'itüaríenicü. ² Mücü 'Apu-rahami tita müti-varunavairí naimesíe mieme yapáumeme tamamatásíe mieme xeime pími. Merüquiserequi taniquícü Tí'aitame Heis-

eriemecü Yamüticamie catinitevaca, Saremetari Ti-va'aitüvame catinitevaca meta, Ti'aitame 'Aixüa Memütexuyexianicü Mütivapitüa maine. ³ Quemasieya varusieya maremama mepücaxasiva. Pumave niuqui que mütisutüa 'ayenieretü, que mütiutixü tucarieya hepaüsita. Cacaüyari nu'ayapaü cani'aneni, mara'acametütü 'acaniuveni catihayevatü yuheymecü.

⁴ Mericüte, xequena'erivani que mütimarivecai mücü. 'Asita que mü'ane mütatusitücai 'Apurahamitütü xei tapari pimi tita cuyaxi mütiavarunavairisie mieme.

⁵ Mericüsü, hipatü Revi xiüyarimama mara'acariyacü memühürütüarie, müme 'aitüarica mecanexeiyanı tamamatasie mieme xei tapari memüvavaviriecacü teüteri yu'ivama 'inüari niuquiyari que maine, sepa mümeta yu'ivama vahepaü 'Apurahamisie memüyecü yunaitü. ⁶ 'Icü masi 'asipücativamaretücai, peru 'Apurahami xei tapari pimi, mücüta 'aixüa putayü hepaüsitanı para 'aixüa mü'itüarienicü. Que mü'tane mütiutahüavarie tita mütipitüarieniecaı, mücü hepaüsita müpaü putayü. ⁷ Niuqui pücayuxienüa, que mü'ane masi mütürücaüye canihücütüni 'aixüa maine que mü'ane hepaüna mücatürücaüye hepaüsita, mücü 'aixüa mü'itüarienicü. ⁸ Mücü meta, 'icü teüteri memücuixime mepitanaqui'eri xeime tapari tamamatasie mieme. Mücü püta müpaü xeiçüa pütihecüasie quename 'ayeyuri. ⁹ Püyüve müpaü mütayüni, que mü'ane xiüyarimama memitanaqui'eri hicü xei tapari, mücüta Revitütü xei tapari pimi, 'Apurahami müpaü timicu. ¹⁰ Yu'uquiyarisie pücayeyeivecai cuxi quepaucua Merüquiserequi menunaquixü.

¹¹ Mericüsü teüteri 'inüari niuquiyari mepupitüarie Revi xiüyarimama memümara'acatetücaicü. Mericüte, xüca tevi yüvenique maye'anicü memara'acatetücacu müme, titayari reuyevecaqueyu xevitü mara'acame yücü 'anetü manucuquenicü Merüquiserequipaü tihürütüarietü, 'Arunipaü catihürütüarietü mütahüavarienicü. ¹² Mara'acate va'inüari xüca 'upasieni, 'inüari niuquiyarita vaüriyarica pücupasiva. ¹³ Que mü'ane hepaüsita müpaü müticuniuva, mücü xeime nuivarisie canimiemetücaitüni. Mücü nuivarisie mieme xevitü mavari pücavevive hasuacu. ¹⁴ Canimasiücünü Tati'aitüvame Curasie müyetüacü, sepa mücü nuivari hepaüsita Muisexi 'asimücahainecai quename memara'acatetüniqueyu.

¹⁵ Mücü meta, masi cuxi müpaü catinimasiücünü xüca mara'acame 'anucuqueni yücü mü'ane Merüquiserequipaü 'anetü. ¹⁶ Mücü püca'uqueri 'inüari müpaü mütiuta'aitaxücü quename ranivetütü heiserie hexeiya, masi puqueri mütürücaüyecü tucarieya mücaxüvecü. ¹⁷ Müpaü pütihecüasie,

'Ecü 'aheyemecü pecanimara'acametüni Merüquiserequipaü que mütiuhürütüarie.

¹⁸ 'Aisica meripai mümieme payeitüarie müveranicaicü 'asimüca'uyücü. ¹⁹ 'Inüari niuquiyari hasuacu pücaheye'atüave tevi. 'Utixani'eriecu tepupitüarie tita masi 'aixüa müti'ane müpaü püta temüteta'icuevanicü. Müpaü teteta'icuevatü 'aura tepacüca Cacaüyarisüa.

²⁰ Mücü meta, 'asipüca'uyü xevitü cayühürütüacacu. 'Ana mara'acate mepucayasarüvacai mecayühürütüatü, ²¹ peru mücü que mütiucayeri, que mü'ane mitahüavixü niyühürütüani müpaü 'utaitü,

Ti'aitame puyühürütüa,
Yücü pücatiyücühüaveni,
'Ecü 'aheyemecü pecanimara'acametüni
Merüquiserequipaü que mütiuhürütüarie.

²² 'Ayumieme yaxeiçüa Qesusi nitaseiriya xeime türatu masi mütürücaüye. ²³ 'Ana miemete mara'acate mecaniyümüirecaitüni, peru mecuicui'itü mepücapitüariecai memüyuhayevanicü. ²⁴ Peru mücü yuheymecü 'amuyeicacü canimara'acametüni, hürütüaricaya mücayupatacü. ²⁵ 'Ayumieme caniyüveni müvatavicueisitüanicü yuheymecü müme 'aura memacüca Cacaüyarisüa mücü vapareviecacu, yuheymecü 'ayeyuritü püyüve yamütivaviriecacü vahesie mieme.

²⁶ 'Aixüa caniyünita temeixeyacü mara'acame müpaü mü'ane. Canipasieca, 'axa pücatiyuriene, pücaseviximarie, 'axa teyuruvamete vahepaü püca'ane, muyuavi heima nanutiyeicani. ²⁷ Müme memümara'acate vahepaü püca'ane, pücareuyevese tucaricü mavari mütivevienicü yuhesie mieme meri 'axa mütiuyuricü, 'arique teüteri 'axa memüte'uyuricü. Masi xei mieme 'aixüa piyuri quepaucua mavari mayuyeitüa yücümana. ²⁸ 'Inüari niuquiyaricü meniucayasarieni mara'acate cui memühürütüarie peru memüverarani. Mücü niuqui cümana muyühürütüa, 'inüari niuquiyari sepa mutaxasie meri, mücücü püta niucayerieni nu'ayatütü maye'atüarieve yuheyme 'amuve.

Türatu que mütiyetuiriyari que müti'atüa hecuame

8 Mericüsü masi 'acuxi caneuyeveca yamütayünicü. Müpaüta mü'ane tecanexeiyanı mara'acame. Mücü mana paya muyuavisie, haque müre'aita que mü'ane mümarive, mücü serieta paya. ² Haqueva miemecü mepasie, püti'uximaya mana. Que mü'ane yuricü tuqui mühücü, que mü'ane Ti'aitame mitavevi tuqui, tevi pücatixaü, mana püta püti'uximaya mücü. ³ Mericüsü yunaitü mara'acate meniuti'uitüarieni memütemavanicü. 'Ayumieme caneuyeveca mücüta tixaütü mürexeiyanicü mütixatüanicü. ⁴ Masi xüca cui epa 'uyeicanique, pücamara'acametüni queyu, 'amemu'uvacü hipatü püta memütemava que maine 'inüari niuquiyari. ⁵ Peru müme haque memütehetimeva, mücü pi'üque xeiçüa tita taheima mütimieme, peru pücahücü. 'Etüriyayapaü xeiçüa pü'ane. Yaxeiçüa pü'ane hicü, que mütiutahüavarie Muisexi quepaucua mitaquetüaniquecaı 'ixuriqui tuquiyari, yaticühüavecacu, Quene'acuerivayurieca pemitivevienicü naime yaxeiçüa peti'üquetü 'inüari que pemütiuta'üquitüarie yemurisie pe'üvetü. ⁶ Hicü masi Cürisitu türatu 'aixüa mü'ane caniyetuiriyarieni cani'atüani, türatu meripai mieme 'aixüa müca'anecaiçü hepaüna. 'Ayumieme mara'acame que mütihücü, visi pütihürütüarie, meripai miemete visi memücatehürütüariecaicü hepaüna. Türatuya meta niuqui müse'isie pütiviya, Cacaüyari

türücaüyemecü müpaü mutayücü que mütiyurieni. Peru meripai mieme türatu hepaüna pücase'icai.

⁷ Mücü türatu meripai mieme xüca 'aixüa 'anenique, xüca careuyevecaque müniuquimariyecacü, tavari pücaheuyevecaqueyu xevitü. ⁸ Siepüre canivaniuquimaca teüteri müpaü mainecü,

Camü tucari canaye'amücü,
Müpaü canaineni Ti'aitame.
'Ana türatu mühecua nepüvapitüani
'Ixaheri xiüyarimama
Cura xiüyarimama.

⁹ Mücü türatu va'uquiyarima nemüvarutaveviriepaü püca'aneni

Meripai que nemütitavevi
Quepaucua nemüvaruviyaxüa vamamasie
Nevareyevitüni que 'Equipitu cuieyarisie.
Müme netüratusie yamepücatecahucai.
'Ayumieme neta nepüvaratümayaxü,
Müpaü paine Ti'aitame.

¹⁰ Peru müpaü paineta Ti'aitame,

Türatu que nemütivatavevirieni
'Ixaheri xiüyarimama
Mücü tucari 'aye'ayu
Ne'inüari niuquiyari nepüvamini
Müccü memüyu'iyaritüacacü.
Va'iyarisie nepütita'utüani ne'inüari niuquiyaricü.
Ne vacacüyari nepüüaneni,
Müme neteüterima mepühümetüni.

¹¹ Yuxexütü mepücatevati'üquitüani 'auravatari,
Yuxexütü mepücatevati'üquitüani yu'ivama
Müpaü me'utiyuatü, Ti'aitame quenetimati.
Yunaitü masi mepünesimateni
Türi 'uquiravesixi yunaitü.

¹² Ne nepüvanenimayaca
Sepa heiseriemecü yamemücatecahucai,
Tavari nepücahe'erivani
Sepa 'axa memüte'uyuri.

¹³ Mericüte türatu yücü mü'ane xatatü, meripai mieme putayeitüa. Tita mütitaye'itüre mütiverani meripai mütimieme, mücü cuitü pütaxüni.

Tuqui cuiepa mieme tuqui taheima mieme

9 Mücü türatu meripai miemesie meteviyatü, mepeixeyacai 'inüari heiseriemecü que müti-mavariecai manuyünecai. Tuquita mepexeyacai müpasiecai 'ena cuiepa. ² Mücü tuquipa xevitü huxiena puvecai 'ixuriqui tuquiyari. Mana püti'ucacü hecuarivivame, mexa, pa mexasie xatüariyacacü. Mücü Müpasie catinitevacaitüni. ³ 'Ixuriqui reunacame varie, mana puvecai 'ixuriqui tuquiyari taüta mieme, Yemecü Müpasie mütitevacai. ⁴ Mana püti'ucacü 'üca vivivame hurucü veviyatü, cacuni meta türatu mü'inüariyaritücai hurucü heuvesitüarietü herie. Cacunisietä mana püycatei xari huru xariyari manana payari muyemanecai, 'Aruni mumuxieya mutaxutui cacunisie püycateita, tete 'esimüsuye mana püycatei türatucü müraye'uxacai. ⁵ Cacunisie naisata mepa'ucacü Queruvinisixi memütetetevacai memamarivavetü. Müme

meni'etüriviyacaitüni 'inüari cümana mühecüarecü Cacaüyari 'aixüa mütiuyuricü 'aixüa temütexeyarienicü. Pücaüve naimecü hicü temütexucatanicü mücü hepaüsita.

⁶ Mücü naitü müpaü tiunüriecu, mara'acate tucaricü huxiena mieme tuquita meneutahaqueni yametezahutü yu'uximayasicasie. ⁷ Taütana mieme tuquita xei viyari 'anuyeyeicacacu xeiçüa neutahaqueni yuxaüta mara'acame cui mühüritüarie mücü tucarisie. Quepaucua mana meutahaque, xuriya 'a'ütü xeiçüa püyüve. Pütimava meri 'aixüa miyurienicü yuhesie mieme. 'Arique pütimava 'aixüa miyurienicü teüteri 'axa memüte'uyuricü 'asimecatemaitü. 'Anrique tiütimavaca mana peutahaque. ⁸ 'Iyari Mütiyupata müpaü catinihecüatani, huye cuxi pücamasiücü tevi maye'anicü que mü'ane müpasiesüa mexi 'a'uve mücü tuqui huxiena mieme. ⁹ Mücü tuqui 'inüari patüa. Tita hicü mütimieme, mücü pühecüata. Mücü tuqui que mü'ane, 'imiquieri mavari yapütiuxatüariva, sepa mücayüve meye'atüanicü que mü'ane mütiütimava, 'iyarieya müca'itate'anicü. ¹⁰ Que memüte'ayexeiya, yamepütecahuca que mütiu'aisie ravaiyari hepaüsita, mepe'eriva que müticuani que mütiu'ieni que mütiuca-maima que mütiuca'üva xeiçüa. 'Aisica müpaü müti'aita putaxasie mexi tucari ca'aye'vecai naitü mütihecüarecü.

¹¹ Peru Cürisitu caninuaneni. Mara'acame canihücütücaitüni cui mühüritüarie. Cani'atüani tita 'umüramiecai 'aixüa müti'ane. Tuquita peutaha, peru tuquieya 'aixüa pü'ane masi, paye'ave, mamacü pücaveviya, 'ena cuiepa pücamieme. ¹² Mücü tuquita quepaucua meutaha, sipuri siquerusixi vaxuriya 'a'ütü pücaüanecai. Yuxuriya püta 'a'ütü xei mieme xeiçüa mana neutahani Müpasietä. Müpaü tiuyurieca pütasitixünaxü taheymecü temüxüninicü. ¹³ Meripai sipuri turusixi vaxuriyacü, vaquiya mumierie mutataiyari naxiyari cuamariyari, müccü mepühapüsiriecei teüteri, que mü'ane museviximarie. Müccü mepüpasiecai, yuvariyarisie memü'itiyatücanicü. ¹⁴ Mericüsü xüca müpaü 'anecaitüni, masi vaücavamecü catati'itieni Cürisitu xuriyaya. Mücü mavari 'aixüa mü'ane mücaseviximarie nayuyeitüani mixatüanicü Cacaüyari, 'Iyari yuheyemecü 'amuyeica müpaü tipitüacacu. Mücü xuriyaya catani'itieca ta'iyari mücatasitate'anicü que mütatitate'acai quepaucua müpaü temütelyuriecai cümana temütectuinequecai. Te'u'itiyaca, Cacaüyari mayeyurisie mieme tete'uximayatü tepacü.

¹⁵ 'Ayumieme mücü canihücütüni que mü'ane mi'atüa türatu hecuame, müme memuta'inierie meheixeyatü memacüneccü tita yuheyemecü vahesie mütinaque que memüte'utahüavarie. Müpaü tiniuyurieni quepaucua mumü, püvarunanai müvataxünacü teüteri memitisanaxücü 'inüari mexi 'a'uvecacü meripai mieme türatu. ¹⁶ Tevi xüca türatu 'utavevieni yupini hepaüsita, queyupaüme mütivamini quepaucua mumüni, caneyeveca mühecüarecü quename 'umü, 'ariqueque niseirimücü mücü türatuya. ¹⁷ Türatu müpaü mü'ane 'aixüa müyünicü, peuyevese tevi

mümünicü meri. Mücü niuquieya 'asipücayüve mexi cuxi 'ayeyuri que mü'ane mitavevi. ¹⁸ 'Asita mücü türatu meripai mieme quepaucua mutaveviya, xuriya putayeuriya. ¹⁹ Muisexi 'ana tinivarutaxatüani yunaime teüteri naime 'aisica que mütiu'aisie 'inüari niuquiyaricü. 'Arique siquerusixi sipuri vaxuriya ha cani-unütüani. 'Urecanu cüyeyari 'anahüaca vita mü-taüraüyecü, mücücü xuriyacü nivaruhapüsieni teüteri yunaime, niuqui xapayarita, ²⁰ müpaü 'utaitü, 'Icü xuriya türatu 'inüariyari canihücütüni, que mütixe'utaveviri Cacaüyari. ²¹ Yaxeicüa xuriyacü nita-hapüsieni 'ixuriqui tuquiyari, xacürüteta naime, mücüsie mütiutimavarüva. ²² 'Inüari niuquiyari que maine, 'esivatücacu naitü xuriyacü caniti'itivani. Xüca xuriya catiyeuriveni pücareuyehüviyarüva.

Cürisitu que mütitayeitüa tita 'axa müti'ane, mavari mayuyeitüacü

²³ Mericüsü, caneuyeveca mü'itiyanicü tita müti'üquisica, mi'üquecü tita taheima mütimieme. Peru tita taheima mütimieme, mücü mavari masi yemecü 'aixüa mü'anecü caniu'itiyani püta. ²⁴ Cürisitu quepaucua meutaha Tuqui Müpasieta, mana püca-heutaha mamacü müveviyata. Haque yuricü mütuqui, mücü 'üquisicayarita pücaheutaha. Muyuavisie miemeta püta neutahani. Hicü Cacaüyari huxie cani-uyeicani, tahesie mieme mütaniunicü. ²⁵ Mücü meta, quepaucua mana meutaha müixa mavari 'ayuyeitüvatü pücaüanecai, mara'acame cui mühürütüarie que müreutahaque Tuqui Müpasieta xei viyari 'anuyeyecacacu, xeime xuriyaya 'a'ütü. ²⁶ Xüca 'acu müpaü 'anenique, müixa pümüniqueyu cuie munetüariepaitü hicürique. Hicü masi xei mieme xei'cua masiücütü canayani tucari taxüximecacu, mitayeitüanicü tita 'axa müti'ane, mavari mayuyeitüacü. ²⁷ Teüteri vahesie catininaquimücü xei mieme memücuinicü, 'ariqueta 'isücame nivatahüavimücü. ²⁸ Yaxeicüata Cürisitu mecanixeyacuni müme memicuevi, canivatavicueisitüamücü. Que mü'ane xei mieme mavari mayeitüarie hesiena mütiuhüivanicü tita 'axa memüte'uyuri yuvaücatü, mücü 'arique mecanixeyacuni tita 'axa müti'ane caxuavecacu.

10 Mücü 'inüari niuquiyarisie canimasiücünü tita 'aixüa ti'aretü 'umüramie, peru 'etüriyaripaü catinimasiücünü xei'cua. Yemecü hepaüna püca'ane que mütivaiyacü. Mücü mavari yuheyemecü mücux-atüariva xei viyari 'anuyeyecacacu, mücü hasuacu püca-yüve müvaraye'atüanicü müme 'aura memacüca. ² Me xüca varaye'atüanique, mecatehayevequeyu memütemavatüvecai. Va'iyari que tivatate'aniqueyu tita 'axa memüte'uyuri hepaüsita, xüca xei mieme me'u'itiyanique müme müya memüte'ayexeiya. ³ Masi xexuime viyarisie mepa'eritüarivani 'axa memüte'uyuricü. ⁴ Turusixi sipuri vaxuriya püca-yüve tevi tita 'axa mütiuyuri menuyeitürienicü.

⁵ 'Ayumieme quepaucua cuiepa munuaniquecai müpaü caniyatüni,

Mavari pepücanaqui'erie que pemütixatüarie.

Masi pepünesi'ucuha'arütüiri nevaiyari.

⁶ Pepücanaqui'a sepa mavari mütaxüni taipa. Mavari menuyeitüaniqueyu tita tevi 'axa mütiuyuri, Mücü pücamasinaque.

⁷ 'Ana müpaü neputayü, Camüsü ne, Que müre'uxa xapa mücuicuiyasie nehepaüsita, Necaninuani yanemütiyurienicü Que mümatinaque 'ecü Cacaüyari.

⁸ Mericüsü mana müpaü paine, Pepüca'inaqui'erie mavari, que pemütixatüari, mavari mütaxüni taipa, mavari menuyeitüaniqueyu tita tevi 'axa mütiuyuri, mavari müxatüarie que maine 'inüari. Mücücü pepücanaqui'a. ⁹ 'Ana cuitüta müpaü canaineni, Camüsü ne necaninuani yanemütiyurienicü que mümatinaque. Nitayeitüani meripai mieme, mitaseiriyacü 'arique mieme. ¹⁰ Müpaü mütinaquecü, 'ayumieme tepupasie tame, mavari mayeitüariecü xei mieme Qesusi Cürisitu yuvaiyarisie 'uyeicatü.

¹¹ Yunaitü mara'acate tucari'cua mana meniuti'uni mete'uximayatü, mavari yaxeicüa 'aneme me'icuxax-atüvatü. Peru mücü mavari müpaü mü'ane hasuacu püca-yüve mütasi'anuyeitürienicü tita 'axa temüte'uyuri. ¹² 'Iya püta mavari puvevie xei mieme müta'anuyeitürienicü tita 'axa temüte'uyuri.

Mavariya yuheyemecü 'aixüa miyuricü, 'ayumieme mücü Cacaüyari serieta canayerüni. ¹³ Hicü xei'cuari püta'icueva mexi me'a'ivariexime müme memeye'unie, mexi me'ahapava huxiena. ¹⁴ Xei mieme mavari mayeitüariecü, yuheyemecü püvaraye'atüa müme memüpasietüve yuxexuitü. ¹⁵ 'Iyari Mütiyupata pütasi-hecütüta yaxeicüa 'utaitü. Müpaü canaineni,

¹⁶ Türatu müpaü 'aneme necanivataveviriemücü Mücü tucari 'aye'ayu.

'Arique müpaü paineta Ti'aitame. Ne'inüari niuquiyari nepüvapitüani Yu'iyarisie memeixeyanicü.

Mana nepita'utüani Mücücü memüyu'iyaritüacacü.

¹⁷ 'Axa que memüte'uyuri, 'Inüari que memüte'utisanaxü, Müpaü nepücara'erivaniri.

¹⁸ Mericüte mücü hepaüsita xüca reuyehüviyarieni, tavari mavari pücaxatüarieni, menuyeitüanicü tita 'axa mütiuyuri.

'Aurava teque'acücani

¹⁹ 'Ayumieme nepaine ne'ivama, Qesusi xuriyaya mutaxüriyacü, heiserie tepexeiya tecamamatü temeutaquenecü Tuqui Müpasieta. ²⁰ Huye hicüque mümieme mücücü temayeyurinicü, mücü tecanexeyani, mücü mütahuyetaxücü tahesie mieme. Que mu'itüarie yuvaiyarisie, tahuye patüa, temeutaquenecü tame haque müreunecai mücü 'ixuriquicü.

²¹ Mücü meta, tecaneixeyani mara'acame mütürücaüye Cacaüyari quiya mühürütüarie. ²² Mericüsü müpaü mü'anecü 'aurava teque'acücani, ta'iyari yemecü yuxevicacu, yemecü yuri tete'erietü, ta'iyari 'itiyacacu 'axa tecateyurietü capa ta'iyari tasi'utatienicü tita 'axa

temüte'uyuri hepaüsita, tavaiyari meta hauxinariecacu ha 'aixüa mü'anecü. ²³ Yatequetecahuni, müpaü teteta-hecüatatu que temüte'icuevie ta'aurie teca'axürüvetü, müpaü tetemaitü, que mü'ane müpaü mütatiutahüavixü tita mütatimini, mücü yacatinicamieni que maine. ²⁴ Tequehetata'eritüvani tanaitü, temütavaürivanicü temütetacanaqui'eriecacü 'aixüa temüteyuriecacü. ²⁵ Tepücatehayevani tepütacuxeürivani, hipame vahepaü tepücatehayevani. Tepütatuicani masi. Que xemüte'imate mücü tucari maye'aximecü, masi vaüca-va müpaü xequeteneyurieca.

²⁶ Ta'iyari ya'anecacu xüca tetavaüriyani 'axa temüteyuriecacü teheitimaime tita yuri müraine, mavari pücaxuave tavari menuyeitüanicü tita 'axa temüte'uyuri. ²⁷ Xücarü müpaü 'aneni temamatü tepüta'icueva temüta'iviviyarienicü xEICÜA, yuhaxüacü quepaucua müvataxütüani müme memeye'unie, yumexütüatü taipaü. ²⁸ Xüca 'itixani'erieni 'inüari niuquiyari Muisexi mi'atüa, caniumümcü caneni-mayasetü, yuhutatü ya yuhaicatü müpaü meteta-hecüatayu. ²⁹ Que xetecu'eriva. Masi yemecü hesiena catinaque tatacuri, que mü'ane minanaima Cacaüyari nu'aya, que mü'ane seviximariecame mü'erie mücü xuriyaya türatu mutaseiriyari cümana, mupasie cümana, que mü'ane mitave'erie 'Iyari 'aixüa mütatipitüa. ³⁰ Tame tepimate que mü'ane müpaü mutayü, Necümana nepünemieneni, 'anepürapica ne. Tavari müpaü putayü, Ti'aitame tatacuri nivapitüamücü yuteüterima. ³¹ Pümariveni quepaucua Cacaüyari mayeyuri miviyani.

³² Xequena'erivani masi meripai que mütiuyü. 'Ana cuitü xe'uhecüariyarieca, cuini mieme xepüte'ucacucuincau peru xepüteneviecai. ³³ Sepa yunaime vahüxie xemütevinüariecai 'axa xetecühüavarüvatü xe'uximatüarietü, sepata hipame xemüvapareviecai quepaucua müpaü memüt'itüarie, xeme xepüteneviecai. ³⁴ Memanutexüriyacai que memüte'ucunitüarie, xemeta vahepaü xepüteyumaicai. Xeyutemamavietü xepüvaneviecai quepaucua memüxete'unavairi xepini, müpaü xetemaitü, yupini masi 'aixüa müti'anene 'emüti-terive xemütehexeyacü xeme muyuavisie. ³⁵ 'Ayumieme nepaine, xepücahevivivani tita xemütehexeyia. Heiserie xepexeyia xecamamatü xemüyüacacü. Mücücü vaücava xepüte'iva. ³⁶ Caneuyeveca xemüte'ucaneviecacü, xeheixeyatü xemacünecü que xemüte'utahüavarie quename müpaü tixepitüani, yaxeteyurieu que mütinaque Cacaüyari.

³⁷ 'Esiva yareutevicacu cuxi,
Que mü'ane 'umamie caninuamücü,
'Epücareutere.

³⁸ Mücü heiserie mexeyia nehüsä miemetütü
Mücü canayeyuricamücü yuri müti'eriecä.
Xüca vaürapieca

Ne'iyarisie nepücanaqui'aca que nemütixeyia.

³⁹ Peru tame müpaü tepüca'anene. Tepücavaüripietüca, tepücatatümayarieni. Masi yuri tepüte'erie tatarari temücatatümayacü.

Que mü'ane yuri müti'erie

11 Que mü'ane yuri müti'erie müpaü pütimate, peixeyani tita müticuevi. Müpaüta catiniyu-maica, 'apuve tita mücatixeyiarieve. ² Müpaü yuri memüte'eriecaicü mecanimarivacaitüni ta'uquisiema meripai miemete 'aixüa memüteyuriecäicü.

³ Yuri temüte'eriecä müpaü tepütimate, cuie munetüariecä Cacaüyari müpaü 'utayücu. Tita mütixeyiarieve que mütiuveviya, tita mücarahecüacü catiniutiveviyani.

⁴ Yuri müti'eriecaicü Haveri mavari 'aixüa mü'ane pixatüa Cacaüyari, Caini mavariya 'aixüa ca'anecacu hepaüna. Müpaü mütiutimavaxücü pütahecüasie quename heiserie hexeyiacai, Cacaüyari müpaü tihecüatacacu 'imiquierieya hepaüsita. 'Ayumieme sepa mümüqui, 'inüarieya püticuxata cuxi.

⁵ Yuri müti'eriecaicü, 'Enuqui pevitüquie müqui müca'ayanicü. Pumavecai Cacaüyari heivitücu. Cahevütüquievetü cuxi, müpaü pütihécüasiecai minaquiaritücaicü Cacaüyari. ⁶ Tevi yuri xüca cati'erieca, pücaýüve minaquiaritüanicü. Caneuyeveca müpaü yuri müti'eriecacü que mü'ane Cacaüyari 'aurie maye'amücü, quename 'a'uyeica, quename tiva'ivisitüa müme memicuvautüve.

⁷ Yuri müti'eriecaicü Nuhexi yucuerivayurietü nitavevieni naviya müvatavicueisitüanicü yuquie quiecatari, müpaü tiutahüavarieca tita teüteri 'acuxi memücatexeyavavecai hepaüsita. Müpaü mütiuyuricü, cuiepa memütama vahesie pütihühüya, mücüsie püta pütinaquixü heiserie mexeyianicü yuri ti'erietü.

⁸ Yuri müti'eriecaicü, 'Apurahami quepaucua mutainerie, yaticamietü manapaitü caneyani haque hesiena mürenaqueniquecai. Caneyani 'asicatimaitü haqueva menuaniquecai. ⁹ Yuri ti'erietü mana caniyupata mücü cuieyarisiepaütü que mütiutahüavarie hesiena mütinaqueniquecaicü, peru xeime cuieyapaü pütimaicai. 'Ixuriqui quiyarita menayetecaitüni mücü 'Isahaquimatü Cacuvumatü. Mümeta vahesie pütinaqueniquecai que memüte'utahüavarie, yaxEICÜA 'Apurahamipaü. ¹⁰ Canicueviecaütüni mücü quiecarü qui hetüa mieme tenari mexeyia yemecü, 'inüarieya metimacü Cacaüyari, mitavevicü.

¹¹ Yuri müti'eriecaicüta, Saramatü türücariya mepupitüarie nunusi mehexeiyatü memacünecü, sepa tucariya manutitüa sepa mü'ucarasitücai. Müpaü pütüiyü yaticamiecame mü'eriecaicü que mü'ane müpaü mütitahüavixü quename müpaü tipitüaniquecai. ¹² 'Ayumieme xeimesie meniycüne, sepa mücü mumüximecai. Taheima miemete xuravesixi vahepaü meyupaümetü mecanacüne, xiecarü haramara tesita inümepepaü meyupaümetü menacüne mücayü'inüasinüapaü.

¹³ Yuri mete'erietü meneutacuixüani müme yunaitü. Meheixeyatü mepüca'acü que memüte'utahüavarie. Masi tevapai mepixei yuri mete'erietü, mepivaüritüa. Müpaü mepüteyuecäatacai quename xaüsie miemete cücamete mehümetücai xEICÜA 'ena cuiepa

me'u'uvatü. ¹⁴ Que mü'ane vahepaü maine, mücü püyuhecüata quename 'icuvaune yucuie. ¹⁵ Xüca me'icuxatanique mücü cuie haque memeyecü, tucari mepühücaqueyu memücunuaxüanicü mana. ¹⁶ Hicü masi mepihive'erie cuie masi 'aixüa mü'ane taheima mieme. Cacaüyari 'ayumieme pücayteviya müme vacacaüyari mümarivanicü. Quiecaru püvarunüsiri.

¹⁷ Yuri müti'eriecaicü quepaucua muta'isiparie 'Apu-rahami, mavari payeitüa tüma 'Isahaqui. Que mü'ane müpaü mütiutahüavarie que mürexeianiquecai, mücü mavari payeitüaniquercai yunive muyuxevicai.

¹⁸ 'Apurahami müpaü pütiutahüavarie meripaitü, 'Isahaqui xiüyarimama mepüte'uterüvarüvani müme 'ahe-sie memüyecüne. ¹⁹ 'Apurahami müpaü tiniyücühüave-caitüni, Cacaüyari müyüvemetücaicü tavari menucu-quetüanicü müquite vasata. 'Ayumieme hutarieca heixeiyatü que müratüa, 'inüari canayani.

²⁰ Yuri müti'eriecaicü 'Isahaqui 'asita tita 'umüramiecaicü müpaü ra'erivatü, 'aixüa caniyatüni Cacuvu 'Esahu vahepaüsita, 'aixüa memü'itüarienicü.

²¹ Yuri müti'eriecaicü Cacuvu quepaucua mümüximeca 'aixüa caniyatüni yuxexuime Cuse nivemama vahepaüsita, müme 'aixüa memü'itüarienicü. Puyutanenevi yutuicatü yu'isücü. ²² Yuri müti'eriecaicü Cuse 'umüximetü müpaü püra'erivacai mana memüyecünequecaicü mücü cuieyarisie 'Ixaheri xiü-yarimama, puyuta'aitaxü caxarieya manutüquienicü.

²³ 'Utinuivacu Muisexi yuri memüte'eriecaicü 'uqui-yarimama meniti'avieta haica mesayari visi memüte'ix-eyacacü nunusi, memücateheiyehüviriecaicü cuiepa ti'aitame que mütiuta'ai. ²⁴ Yuri müti'eriecaicü Muisexi 'e'utevitü, mücü cuiepa ti'aitame tevarieya pücauterü-vanüacai, püca'uyuvaüri Parahuni nu'aya 'uca niveya müxasivanicü. ²⁵ Puyuvaüri masi 'axa mü'itüarienicü Cacaüyari teüterimama vahamatü, cayuvaüriyatü mü-naqui'acacü 'axa tiyurienetü yapaümexa viyari.

²⁶ He'erivatü tita müra'ivaquecai xeixüa, müpaü püticu'erivacai, quename masi vaüca hexeiyaniquecai 'axa ticühüavarüvatü Cürisitupaü, quenameta tixaütü carexeiyaniquecai pini xüca rexeiyanique 'Equipitusie timieme vaücava. ²⁷ Yuri müti'eriecaicü 'Equipitu cuieyarisie neyeyani ca'imacatü cuiepa ti'aitame sepa müha'acai. Pütiucaneviecai, que mü'ane Cacaüyari müxeiyapaü püyüanecai, sepa mücü mücaxeyarieve hasuacu.

²⁸ Yuri müti'eriecaicü Pasicua 'ixüarari pusutüa memüteha'erivanicü Cacaüyari que mütivaruhayevaxü vateüterima. 'Ana quitenie pü'üyaxü xuriyacü, que mü'ane müvaca'unarümecai vamatüarima mücava-mayüanicü 'Ixaherisixi vamatüarima. ²⁹ Yuri memüte'eriecaicü Haramara Muxuresie mecananucüne macuvaquipaü 'anecacu. 'Equipititari müpaü meteyuriecütü menehauxüani haramarasie.

³⁰ Yuri memüte'eriecaicü, Quericutari vatesariya nanaca'uni 'atahutamexa 'auriena me'acüneacu. ³¹ Yuri müti'eriecaicü Xahavi püca'utatümayari teüteri yuri memücate'eriecai vahamatü. Mücü 'uca tuminicü müyuvitünüacai canihücütücaitüni, peru 'ana yuquita

cuyaxi nivarutanaqui'erieni mema'avienenierecai, 'aixüa pütivaxeiyacai.

³² Mericüte, tita cuxi netitaxata. Quereuni Varaqui Sanisuni Quepita Raviri Samueri texaxatamete yu-naime xüca mücü ne'üxasitanique, tucari nepücahü-caqueyu. ³³ Müme yuri memüte'eriecaicü mepü-vara'ivaxü cuiepa te'aitamete, heiseriemecü mepüte'aitacai, meheixeiyatü mepacü que memüte'utahüavarie, menivarata'imaiya mayesi memücavaticuanicü, ³⁴ menitüni tai sepa mütürü-caüyecai, meniutavicueni cusiracü memücacui'ivacü, sepa memuveraranicai meputürücarieyarie, cuyacü yü-vavemete mecanacüne, menivaranucuveiya cuyaxi xaüsie miemete. ³⁵ 'Ucari tavari menivarutanaqui'erieni yuhesüa miemete, me'ucuicu me'anucu'ucu.

Hipatü menitiveivacaitüni mecayuvaüriyatü memüxünarienicü. Müpaü mepüteyuriecai memüpütüarienicü masi 'aixüa 'anemecü memanu-cu'unicü. ³⁶ Hipatüta que memüte'upitüarie, mecani-nanaimariecaitüni mecanitiveivacaitüni, meta mepütihüivacai mepanutaxüriyacai. ³⁷ Mepütituaxivacai tetex-icü, sexusucü mepütixitevacai, mepü'inüasietüvecai, mepücui'ivacai cusiracü. Menicu'uvacaitüni muxa navi-yari sipu naviyari me'anacatütücaitü me'icuteüxütüvetü, metehueyehüatü me'uximatüari-etü 'axa me'itüarietüvetü. ³⁸ Cuiepa memütama 'aixüa mepücate'u'iyaricai vasata memüxuavenicü teüteri müya memü'anenecai. Macumavesie hürisie mecanicu'uvacaitüni meheuyexürietü, terüta meucat-evasie meyetetücaitü. ³⁹ Mücü yunaitü sepa memühecüasiecai yuri memüte'eriecaicü, 'acuxi tita memüte'utaxatüarie metehexeyatü mepüca'acü. ⁴⁰ Cacaüyari meripai tixaütü pütiutavevi masi 'aixüa müti'ane tahesie mieme, müme memaye'axüanicü 'ate'u'uvacacu tame xeixüa.

Quesusi xeixüa tepa'erivani

12 'Ayumiemericü hicü ta'aurie meyuxeüriecacu müya me'anenetü tehécüatamete cui meyuvaü-cavatü, tepeihüani naime mürahete, naime 'axa müti'ane mütasichapana. Tecavaüripietücaitü tepuhuni, tepütanausaxüani temeta'axüanicü haque temecueviya, ² cuini mieme Quesusi teha'erivatü, que mü'ane misutüa meye'atüa titasie yuri temüte'erie. Mücü müpaü ra'erivatü que mütiyutemaviecaquecai 'ariqueque, pitanevie curuxi sepa mutevinüarie. Hicü mana paca Cacaüyari 'uvenieya serieta.

³ Capa xe'u'uxenicü xeme, yu'iyarisie capa xevaürip-iecacü, xequena'erivani mücü que mütiucaneviecai 'axa teyuruvamete cuini mieme meheye'uniecacu.

⁴ Xeme que xemüteyucuitüve tita 'axa müti'anematü, 'acuxi xexuriya püca'uhane. ⁵ Xüari xepücahetümai que mütixetuica tevi yunive müticuxaxatüvapaü, müpaü 'utaitü,

Neuxei nenive,

Pepücatuicatave'erieca

Ti'aitame mati'üquitüacacu cuini mieme 'uximatüari-cacü.

Pepücavaürpieca mücü masi'utate'acacu.

⁶ Ti'aitame 'uximatüaricacü

Püti'üquitüa que mü'ane mūnaqui'erie,

Yunaime pūvacuvaya yunivema mūvarutanaqui'erie.

⁷ Quepauca xemüte'uca'eniva, xete'üquitüarietü xemacūnecü 'uximatüaricacü xepüyüa. Cacaüyari pūxeyuriene que mūvayurie yunivema. Quepai ranivetū-cacu, mücü 'uquiyarieya püti'üquitüa 'uximatüaricacü.

⁸ Me xūca 'uximatüaricacü xecate'üquitüarieni yunaitü 'axeicüa que memütepitüarie, cari 'avienuari xepūnive-mama, Cacaüyari xepūcanivemama. ⁹ Mücü meta, tepūvarexeiyacai ta'uquiyarima memüteüteritücai.

Müme metate'üquitüacacu 'uximatüaricacü tepūvareu'eniecai. Hicü yeme masi tepi'enieca 'iyarite va'uquiyari temayeyurinicü. ¹⁰ Müme yapaümexa tu-cari mepütate'üquitüacai que mütivanaquecai 'uximatüaricacü. Mücü masi 'aixüa temü'itüarietacü pütati'üquitüa 'uximatüaricacü, hepaüna tepasietü temacūnecü. ¹¹ 'Uximatüaricacü mexi tete'üquitüarie, tetatemamaviecame tepūcata'erie, masi tetahiveriecame tepūta'erie. 'Ariqueque müme müpaü memü'itüarie mecanipitüarieca heiseriemecü yamemütecahunicü, yu'iyarisie meca'uximatüarietü.

Müme memixani'erie Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaricacu

¹² 'Ayumieme yumama xequeneuseiriyaxüa müver-aranicü, yutunuteta mücatürücavicü xequeneutiseiriya mütitürücaxüanicü. ¹³ Huye müxexeuravi xequeneutiveyi yü'ücasie mieme, mücatatunirecü tita mütitunirive, mūranayehüiyanicü pūta.

¹⁴ 'Aixüa xemütevaxeiyanicü yunaime xe-queneyumexüitüaca, xemūpasiecacü Cacaüyarisie miemecü meta. Xüca müpaü catipasideca, hasuacu pūca'ixeiya Ti'aitame. ¹⁵ Xequeneyü'üviyani xevitü ca'aye'avetü müca'ayanicü, Cacaüyari 'aixüa tiuca'iyaritü que mütiminiqueyu. Xequeneyü'üviyani xevitü capa xemuinanenicü, nana cuipepa mutineica hasivimecü mütixuxuaverepaü yūanetü. Müpaü xüca tiyurieneni, yumüiretü meniseviximariecacuni. ¹⁶ Xe-queneyü'üviyani capa xevitü 'icumaüvanicü que mü'ane mücayü'üya mücayücüna, capa Cacaüyari ca'ayexeyatü yūanenicü 'Esahupaü. Mücü xei 'icuai-yaricü nipata heiserie mexeyacaicü mūmatüarietü-caicü. ¹⁷ Müpaü xepütamate, 'arique quepauca heixeyiatü mayeimücücai tita hesiena mütiutaxasie 'aixüa mü'itüarienicü, pūxani'erivacai. Müpaü pūcatiupitüarie müyupatanicü tavari, sepa 'utasuatü müpaü mütivau-cai.

¹⁸ Haque xeme'axüa xeme, mana xepūca'u'axüa meripai miemetexi vahepaü haque tevi müyüve mi-mayüanicü yemuri, haque tai müta'a, haque meyüvi, teüca haque meyeica, ¹⁹ cuxineta haque mehüsierie, haque xevitü me'enierie 'utaniucacacu. Müme quepauca memi'eni mepitavaviri xeime niuquicü memū-catahüavarienicü tavari. ²⁰ Mepūca'iquemacai tita memüte'uta'aitüarie müpaü metecühüavarüvatü, Sepa yeutanaca mimayüa yemuri, tetexicü pūmierieni titu-

axivatü. ²¹ Yemecü marivetü mütiyuxexeiyacaicü, 'asita Muisexi müpaü niutayüni, Ne nepuma nepuyüyüaca.

²² Xeme masi xepu'axüa Siyuni yemuriyari haque meve, Cacaüyari mayeyuri quiecariena, Querusareme taheima mieme haque maniere, yumüireme vahesüa xepu'axüa, taheima miemete niuqui tuayamete va'ixüararipa, ²³ mana matüarixi memutinunuiva muyuavisie memacayasari haque memeyuxexeüriva, mana xepu'axüa, que mü'ane 'isücametütü müva-ta'ivaviyani yunaime Cacaüyariütü, mücüsüa xecaniu'axüani, müme heiseriemecü yamemütecahucai memaye'axüavave yu'iyarisie memu'uva, müme vahesüa xecaniu'axüani, ²⁴ que mü'ane türatu hecuame mu'atüa Quesusitütü, mücüsüa xecaniu'axüani, haque xuriyacü müre'üyarie cūmana tevi mü'itiva xecaniu'axüani. Mücü xuriya masi 'aixüa 'anemecü catini-hecūatani, Haveri xuriyaya hepaüna catihecūatacacu.

²⁵ Xequeneyucuerivayurieca capa xe'ixani'eriecacü que mü'ane maniuca. Müme mepūca'utavicuei me'ixani'erieca que mü'ane 'ena cuipepa müpaü mütivarutahüavixü que memü'itüarieniquecai. Tame masi yemecü tepūcatavicueni xüca ta'aurie te'axürieni temüca'ienienicü que mü'ane taheima maniuca.

²⁶ Mücü 'utaniucacacu caniutayuanicü cuipe'ana. Hicüta que mütiyurieni müpaü paine ya'utaitü, Xei mieme cuxi cuipe hücüa nepūcatayuitüani, muyuavita nepū-tayuitüani naime masi. ²⁷ Xei mieme cuxi 'utaitü, müpaü pütihēcūata, tita mütayuitüarieni pütitayeitüarieni, tita mütiutiveviya xatatü. Peru pütiyuhayevani tita mücatitayuitüarieni. ²⁸ 'Ayumieme pamūpariyusi teque'ipitüaca mücü temupitüarietü tati'aitüvame. Haque müre'aita mücü, mana pūcatayuitüarieni. Müpaü tequete'uximayaca Cacaüyarisie mieme pamūpariyusi te'ipitüatü, 'aixüa 'anemecü que mütinaque, teheyexeyatü teteheiyehüviretü. ²⁹ Tacacaüyari tai naime mütitixüsitüvapaü cani'aneni.

Que müreuyevese yamütiyurienenicü Cürisitusie tiviy-atü

13 Xepūcatehayevani xevanaqui'erietü 'ivamarixi. ² Xepūcatehatütümaiyanicü xemūvatanaqui'erienicü teva quiecatari. Müpaü meteyurietü hipatü mepūvarutanaqui'erie niuqui tuayamete 'asimecatemaitü.

³ Xequenivara'erivani que mü'ane memanutaxüriya, vahamatü xemanutaxüriyapaü xeteyumaitü. Xequenivara'erivani müme 'axa memü'itüariexime müpaü xetemaitü, xemeta yu'iyaricü xemu'uvacü.

⁴ Teüteri xüca meneneüqueni, 'aixüa mequetexeyarieca naime hepaüsita, peru me'itiatücaitü xecüca mepüyucumaüvani. Mesü, Cacaüyari tatacuri canivapitüamücü müme memicumaüva que mü'ane mücava'üya mücavacüna, memicumaüva xeime 'üyaya, peru müme memü'itüya pūcatixaü.

⁵ Müpaü xequeteneu'uvani tumini xecahive'erietü. Xequenenaqui'aca xeheixeyatü tita xemütehexeyia. Mücü canihücütüni que mü'ane müpaü mutayü, Ne

yemecü nepücamasihayevani 'axaütame, nepücama-sicu'erieni hasuacu. ⁶ 'Ayumieme tecamamatü müpaü teputiyuane,

Ti'aitame canihücütüni que mü'ane munesiparevi.

Nepücamaca,

Qesü nesi'uyurieni tevi.

⁷ Xequenivara'erivatü müme memütexe'aitüacai. Que memü'anenecai, Cacaüyari niuquieyacü mepütexe'utaxatüa. Xevara'erivatü que memüte'utiparixü, müpaü que memüte'u'uvacai, xequeniva'üqueni yuri que memüte'eriecai.

⁸ Qesusi Cürisitu meripai hicüta yaxaicüa cani'aneni, yuheyemecüta. ⁹ Tevapai xepücayuvitünüa, 'üquisica yücü 'aneneme xepüca'enietüveni hipame vayeiyarisie mieme. 'Aixüa caniyümücü yu'iyarisie müseiriyaricicü 'iya 'aixüa tiuca'iyaricacu, peru 'icuaicü hasuacu püca-seiriyarieni. Müme 'icuaisie meteviyatü mem'u'ava havai mepüca'upareviya.

¹⁰ Tame mürayutimavatüre tecanexeyani. Mana mieme memütecuacacü heiserie mepücahexeiya müme memütemava 'ixuriqui tuquiyarita miemecü.

¹¹ Mara'acame cuini mieme mühürütüarie Tuqui Mü-pasieta quepaucua mi'atüva vatevama vaxuriya 'aixüa miyurienicü tita 'axa memüte'uyuri, caxari mana pütai-yari quiecaru tesita. ¹² 'Ayumieme Qesusita quitenie 'aurie püticuini xü tacua, Cacaüyarisie mieme müvap-atanicü teüteri, mücü mumiericü. ¹³ Hicümü hesüana tepüyehu quiecaru tesitapai, niuquimarica tenevietü hepaüna. ¹⁴ 'Ena cuiepa tepücaheixeiya quiecaru 'emütiterive. Tepitacuevie quiecaru xevitü 'umamie.

¹⁵ 'Ayumieme mücü tasipareviecacu, tamavari teque'ivevirieca Cacaüyari taheyemecü, 'aixüa te'utiyu-atü hepaüsitana. Tateta mayeneicacü tequeta-hecütani hesüana temiemetütü que mü'ane mühücü, mücü canihücütüni tamavari. ¹⁶ Mücü meta, xepücate-hatütümaiyanu 'aixüa xemütelyuriecacü xemütelyu-micuanicü. Mavari müpaü mü'ane pinaque Cacaüyari.

¹⁷ Yaxequetenecahuni que memutiyuane müme memütexe'aitüa, xeve'enietü. Müme mepi'üviya xe'iyari müpaü metemaitü, yühürütüarica hepaüsita memüta'ivaviyaricicü. Müpaü xequeteniva'enieca, müme müpaü memüte'uximayacacü meyutemamavi-etü, me'uti'aivatü memücayüacacü. Me xüca xe-vahiveritüaca, xeme masi xepücapareviyani.

¹⁸ Tahesie mieme xequeneyunenevieca. Tame müpaü tepütetamate, ta'iyari 'aixüa pü'ane 'asipücahaine, naimecü temütavaüriyacü 'aixüa 'anemecü teme'u'vanicü. ¹⁹ Nepüxetuica müpaü xemütelyuriecacü masi yemecü, cuitüva xemüpitüaricicü tahüxi temutineniericü.

'Aixüa que mutayü 'aixüa memü'itüaricicü, que müti-varuvaüritüa

²⁰ Que mü'ane Cacaüyaritütü mütasipitüa ta'iyarisie temüca'uximatüaricacü, que mü'ane müquite vasata menayevitü muxasi vahüveme mümarive Tati'aitü-vame Qesusi, mücü 'itaseiriyaca türatu yuheyeme 'amuve mücü xuriyacü, ²¹ mücü xüca xe'aye'atüani que mütinaque yaxemütelyuriecacü naimecü 'aixüa xetelyurietü, mücü xüca xeyütüani xeminaqui'arütüan-icü que mütixexeiya, Qesusi Cürisitu xepareviecacu. Mücü hepaüsita 'aixüa queticuxaxasivani yuheyemecü. Müpaü xecüa cani'aneni.

²² Ne'ivama nepüxetuica, xequeneuyuvaüriya xe-mi'enenicü nenuqui que nemütixetuica. Yapaümecü nepütixe'uta'utüiri. ²³ Müpaü xequetene-maica, ta'iva Timuteu muxünaricü. Cuitü xüca nuani tahamatü tepüxexeyayu tanaitü.

²⁴ Xequenivavaüritüaca yunaime memütexe'aitüa, yunaime Cacaüyari teüterimama. 'Itariya cuieyarisie miemete mepüxevaüritüa.

²⁵ 'Aixüa xüca tiuca'iyarini yunaime xehesie mieme. Müpaü xecüa.

Satiyacu

Vaürisica

1 Ne Satiyacu Cacaüyarisie mieme necatini'uximay-atametüni Ti'aitame Qesusi Cürisitusie mieme. Naisarie xemeutayeixüa necanixevaürütüaca yunaime tamamata heimana yuhutame nuivarite.

Cacaüyari que mütatipitüa temütemaivavenicü

2 Ne'ivama naimecü xeyutemamaviecame xequeneyu'erieca quepaucua xemüta'inüasiene 'inüari yücü mü'anencü, **3** müpaü xetemaitü, müpaü xete'inüasieme yuri xüca xete'erieca yemecü, mücücü xete'uca'enivatü xepacüne. **4** Xequenaye'axüa xete'uca'enivatü müpaü xemütemasiücünicü müyuxevicü xe'iyari, tixaü mücareuyevese. **5** Me xüca xevitü xeme ca'aye'aveni mütimaivenicü, müpaü quetitavavirieni Cacaüyari. Müpaü catinapitüamücü. Cacaüyari 'aixüa 'iyaricü catinivamicuani yunaime cavatate'atü. **6** Müpaü quetitavavirieni yuri ti'erietü xeicüa, tixaü huta 'iyariyari cahexeyatü. Que mü'ane huta 'iyariyari mexeiya, mücü hamevaripaü caniyüneni haramarasie mieme mu'equepaü muyuanepaü. **7** Mücü müya mü'ane mecuxi pütihayeva müpaü ticu'erivatü quename tipitüarieni. Ti'aitame tixaü pücatipitüani **8** tevi huta 'iyariyari mexeiya mühücücü, müyuxamurie yuyeyacü naimecü.

9 Ta'iva tixaü mücatihücü ve'eme queyuxatani müpaü ra'erivatü ve'eme que mürayeitüarie. **10** Xicutütü meta ve'eme queyuxatani müpaü ra'erivatü tixaü catihücütütü que mürayeitüarieni, müpaü timaitü, 'üxa xuturipaü peuyani. **11** Tau paneica xücatü, 'üxa pütivasiüxa. Xuturiyari pücaxürüve, visi mütiyuxexeyacai putiyünaxü. Yaxeicüata tevi müxicu pütavaxime yuyeyacü sepa que mütiyuriene.

Que mütiuca'eniva 'inüasietü

12 'Aixüa cani'itüarieca que mü'ane mütiuca'eniva 'inüasietü. Mücü 'inüasieme tucari canipitüariemücü 'inüaricü, yaxeicüa muma que müranutimaniyarie que mü'ane müvara'iva nausaricü, müpaüta catinitamari-vamücü, Cacaüyari que mutayü quename vaminini müme meminaqui'erie. **13** Tevi mexi 'inüasixime müpaü pücahaineni, Cacaüyari püta caniyüaneneni nesi'inüatatü haitü. Cacaüyari püca'yüve müta'inierienicü para 'axa mütiyurienicü. Yaxeicüa mücü püca'ita'inieni tevi, para mücü 'axa mütiyurienicü. **14** Yuxexütü masi yücümana mepü'inierie 'axa memüteyurienicü. Meteyucahive'erietü mepüyu-

viyanüa mepüyuhapaninüa yücümana. **15** Tiyucahive'erietü cuitü 'axa pütiyuriene. 'Aye'ame 'axa tiyurienetü, vaüriyarica pümüni, yaxeicüa 'uca 'ayehucatü vaüriyarica mütinivenipaü.

16 Xepücate'irüviyarieca ne'ivama nenaqui'erima. **17** Naitü 'imiquieri 'aixüa mü'ane, nai temüte'umiquie müraye'axe, mücü taheima canimiemetüni. Canacane-icani hecüarivivamete va'uquiyarisüa miemetütü. Mücü püca'yupata, ni 'etüriya que mütiyupata tau 'acayunirümecacu, müpaü pücatiyupata. **18** Yücümana müpaü tiyühüaveca püta'utavevie, müpaü 'utayüca niuquicü yuri mainecü, para tame tita mütiunetüasie mieme visi temütexeyariecacü, tame nivesicapau temütexeyariecacü yacütüniquetü.

Que müreuyevese yatemüteyuriecacü niuqui que maine

19 'Ipaü xequetenemaica ne'ivama nenaqui'erima. Peru yunaitü teüteri mequeyumexütüaca memü'enananicü. 'Emequeteheutevini püta memütinunicü memüyeha'anicü. **20** Tevi ha'atü yapücatiamieni heiseriemecü, Cacaüyari que mütixeiya. **21** 'Ayumieme xequenevivi nai mütiyusevixima, nai 'axa müti'ane naisarie manayuhayeva. Xeca'ayu'eririyatü xequeneutanaqui'eri niuqui xe'iyarisie muca'iteüsie. Mücü caniyüveni xe'iyari mütaviecuisitüani.

22 Niuqui que maine yaxetecahütü xequenacüni. Xe'ienietü xeicüa xepüca'yüaca capa xeyucuananicü yücümana. **23** Xüca niuqui 'enieni xeicüa, xüca yacaticamieni, tevipaü caniyüaneneni xicürisie müyu'ixüari yühüxie que mütiyuxexeiya. **24** Yu'ixüarieme caniyemieni, yapaucua que mütiyuxexeyacai püratümaiya. **25** Que mü'ane masi mütaniere mücü 'inüarisie müraye'axesie mütasixünasie, que mü'ane mücüsie mü'ayumieme, xüca 'u'ename caratümaiya, masi xüca yaticamieni müpaü tiyurienetü, mücü 'aixüa cani'itüariecamücü yatiyurienetü.

26 Tevi xüca rayexeyame yu'erieca, peru xüca ca'ipirenutüaca yuneni, mücü masi yücümana caniyucuananeneni, yacü xeicüa catinayexeyani. **27** Me xüca rayexeyani 'itiyatü caseviximarietü, Cacaüyari müta'uquiyari que mütixeiya, müpaü püta caniyüanemücü. Caniva'üviyacamücü memünutuixietüca viyurasixi meta mexi me'uximatüarie. Püyü'üviyanita, tita cuiepa mütimieme ca'iseviximanicü.

Que mütivaru'imaiyaxü yücü memücatevaxeyiacü teüteri

2 Ne'ivama, Qesusi Cürisitu Tati'aitüvame visi mü'anesie yuri que xemüte'erie, xequeteneuhaye va yücü xetevaxeyiatü teüteri. ² Mana tevi xüca heutahani xemüyuyexexeürivasie huru hanirayari vatimanatücaitü visi mü'ane 'anacatütü, xücarita mana heutahani xevitü cui mavetü 'anacatünitü, quesü 'uyüni. ³ Xücaru cui xe'ixeyani que mü'ane visi mü'ane manacatücü, xüca müpaü xete'icühüaveni, 'Ecü xüa 'ena quenacani 'aixüa mü'anesie, xüca müpaü püta xete'icühüaveni tevi mümave, 'Ecüsü 'umapaitü queneuveni, mesü 'ena nehetüa queneucani, ⁴ cari huta 'iyariyari xepexeyia, cari 'isücate xepayuyeyitüa, peru 'axa xeteyücühüavetü.

⁵ Xequenene'enieca ne'ivama nenaqui'erima. Tamüsü Cacaüyari püvaranuyeteüxixü müme cui memüma-mave cuiepa memütama que memütevaxeyia. Müme masi meheuca'ucame püvarayeyitüa yuri que memüte'erie, para vahesie mütinaquenicü müme memaye'axüanicü tiva'aitüvame mayanicü, que mutayü quename vapitüani müme meminaqui'erie.

⁶ Xeme püta ca'aye'aveme xepüxata mümave. Tamüsü xicusixi mecatehüme memütexe'uxitüa. Müme mecatehüme memüxehapa 'isücate vahesüa.

⁷ Tamüsü mümetütü mecatehüme memisevixima que mü'anesüa xemümiemete, 'axa me'utiuyatü hepaüsita. Mücü que mü'ane mühücü, mücü 'aixüa pü'ane.

⁸ Me xüca 'acu xeheye'atüani Ti'aitame 'inüarieya, 'utüarica que maine, Pepinaqui'erieca 'ahepaü tevi yax-icüa que pemüti'anaqui'erie manuyüne, 'aixüa cani'aneni. ⁹ Me xüca yücü petivaxeyani teüteri, 'axa xecaniyüaca. 'Inüari niuquiyari püxehecüata que xemüte'itisana. ¹⁰ Que mü'ane naimesie yamüticamie 'inüari niuquiyari que mainesie peru xüca xei niuquiyari hepaüsita 'utiquetamüre, masi hesiena pütühüivani miseviximacü 'inüari naime. ¹¹ Que mü'ane müpaü mutayü, Pepüca'icumaüvani xeime 'üyaya haitü, mücürita müpaü niutayüni, Pepücare'amemivani. Mericüsü sepa xeime 'üyaya pemücacumaüva, perusü xüca peti'amemivani, pepitisanaxü 'inüari niuquiyari.

¹² Que xemutiyuane, que xemüteyurie, müpaü xequetenemaica, 'isücame canixeta'ivaviyamücü 'inüari mütasixüna que maine. ¹³ Que mü'ane mücatiyucanenimaya, 'isücame ca'inenimayatü pitahüave. Perusü que mü'ane mütiyucanenimaya, mücü püra'iva sepa 'isücame mitahüave.

Xüca yuri ti'erieca niu tixaü catiyurienetü, yuri que müti'erie canimüquini xEICÜA

¹⁴ Qesü 'uyüni ne'ivama, tevi xüca yuri ti'eriecame yuxatani, peru tixaü 'asicatiyurienetü. Müpaü niu yuri que müti'erie, queri tiyüveni para mü-tavicueisitüarienicü. ¹⁵ Ta'iva 'uquitütü 'ucatütü xüca 'anacavixurieca, xüca 'icuai heuyehüaca tucarisie mieme, ¹⁶ xevitü xeme xüca müpaü ticühüaveni, 'Aixüa

pereu'rietü quenemie. 'E'ayesuime quenacatüqui, queneutahuxai, 'utaitü, peru xüca xeca'imini tita müreyehüva yuvaiyarisie mieme, quesü 'uyünicuta, 'aixüa pücaüni. ¹⁷ Yaxeicüa xüca niu yuri ti'erieca, peru xüca tixaü 'asicatiyurieneni, yuri que müti'erie pümüqui xEICÜA, yücümana 'asimücaüvecü.

¹⁸ Perusü xevitü xüari müpaü pütayüni, Mericüte 'ecü xeniü yuri pepüti'erie, ne masi tixaütü nepütiyuriene. Quene'ahecüata yuri que pemüti'erie tixaü 'asipecatiyurienetü, ne masi tixaütü 'asinetiyurienetü nepünehecüatani yuri que nemüti'erie. ¹⁹ Xüari yuri pepüti'erie xeniü quename Cacaüyari yuxevi. Mericüte 'aixüa pepaine, peru 'asita cacaüyarixi 'axa memü'anene müpaü yuri mepüte'erieta. 'Ayumieme mepuyüüacatüca maricacü. ²⁰ Cari yacü xEICÜA pepüticuxata. Tietüsü pe'avaüriyani müpaü pemüretimanicü, tevi 'asimücaüvecü xüca yuri niu ti'erieca tixaü 'asicatiyurienetü. ²¹ Mericüsü ta'uquiyari 'Apurahami heiserie pupitüarie tixaütü mütiyuricü quepaucua yunive 'Isahaqui mavari mayeütianiquecai müratimavarüvasie. ²² Müpaü xüari pepütimate, yuri ti'rietü 'iya, 'axeicüa tixaü 'asipütiyurienecai. Yuri que müti'eriecai, paye'atüarie müpaü tiyurienetü. ²³ Müpaü tiyurienecacu 'utüarica naye'ani müpaü manuyüne, 'Apurahami yuri tinita'eririeni Cacaüyari, 'ayumieme heiserie hexeyiame cani'erivacaitüni. Cacaüyari ham-icuya niutaterüvarieni.

²⁴ Müpaü xüari xepütemete, 'asitiyurienetü xEICÜA heiserie püpütüarieni tevi, yuri ti'rietü xEICÜA pücatixaü. ²⁵ Mücürita yaxEICÜA pütüiyuri 'asita Xahavi 'ucatütü tuminicü muyuvitünüacai. Tamüsü tixaütü mütiyuricü heiserie canipütüarieni, quepaucua cuyaxi müvarutanaqui'eri niuqui tuayamete, quepaucua xaüsie müvarenü'a xeime huyeyari 'utüa. ²⁶ Ravaiyari canimüquini careca'iyaritü. Yaxeicüata yuri ti'rietü, peru tixaü 'asicatiyurienetü, canimüquinita yuri que müti'erie.

Taneni que mütiyuruva

3 Ne'ivama te'üquitamete xepüca'acüne yunaitü, hipatü xEICÜA, müpaü xetemaitü, tame temüte'üquitamete tahesie masi vaüca pürahüivani. ² Vaücavamecü tepecaxürüve tanaitü. Xüca tevi niuquisie cahecavauseni, mücü canaye'aveni. Caniyüveni müyupirenutüanicü yuvaiyarisie naime. ³ Xüca pirenu tevarutaqueisitüani cavayasixi memütasi'anuenenicü, mücücü vavaiyari naime ta'aurie tepahüpani. ⁴ Neuxeita naviyasixi 'ememünene. Sepa memue'equetüca 'eca mütürücaüyecü, ta'aurie mepaxüriva titunisitüvame 'esimüyevacü, que mütiyuvaüriya ta'aurie mehüanicü 'inü'avame. ⁵ Yaxeicüa taneni püyuxeve xEICÜA 'esipetü, peru marivemecü caniyüveni ve'eme müyuxatanicü. Camü macucüyexiyasie xüca 'utinaini tai 'esipemecü, mücü caniyüveni 'e'acuyeume mütaxüsitüani. ⁶ Taneni meta taipäü caniyüveni. Cuiepa timieme tixatatü 'epüyeca tavaiyarisie, tita mücatiheiserie naime tixatatü. Tavaiyari püsevixima naime. Pütasixürimüsitüa tatucari naime. Xasi taiyariyarisie mieme panunetüarie

mütacacü. ⁷ Yunaitüri que memü'anene yeutari, viquixi, cuterixi, haramarasie quiecatari, yunaitü mecanimaxiusievaveni, teüteri yücümana menivamax-iutavaveni. ⁸ Peru tevi püca'yüve mimaxiutani yuneni. 'Axa catiniyuriene, püyuxamuriene xeicüa. 'Uhaye mümüiyacü xeicüa pühüne. ⁹ Tanenicü 'aixüa teputiyuane Ti'aitame müta'uquiyari hepaüsita. Tanenicü meta teüteri tepüvaruxaxata 'axa memü'itüarienicü, sepa Cacaüyari paü me'anenetü memutiveviya. ¹⁰ Xei tetayarisie püvayeneica niuqui para 'aixüa mü'itüarienicü para 'axa mü'itüarienicüta 'axeicüa. Mücü 'aixüa püca'ane ne'ivama. ¹¹ Haixapa que tivatineica heuxeicüa ha hacacatü hacucutü. ¹² Ne'ivama xapasie que tiyüve huriva tacariyari mütix-uxuavere, 'icü meta, caxie nanayarisie que tiyüve mütixuxuavere xapa. Yaxeicüata haixa ma'usivi müv-ativineica 'aixüa ha'aneme mayuyeitüani püca'yüve.

Que mütimaive müpaü tiupitüarieca taheima miemecü

¹³ Xevitü xeme xüca timaiveni, xüca vaüca timaica, 'aixüa 'anemecü yüanetü queyuecütatani, quename ca'ayu'eriyatü yatiyuriene, que müreuyevese müpaü mütiyurieneicü timaivetü. ¹⁴ Me xüca hasivimecü xe'ütesaca xüca yuhesie mieme xeicüa xeyüaca yu'iyarisie, mecuxi xepücateyucatave'erieca, mecuxi xepücate'itavani xeheye'unietü tita yuri müraine. ¹⁵ Müpaü que xemütemate xüca müpaü 'aneni, taheima miemecü xepüca'upitüarie. Cuiepa püta can-imiemetüni, teüteri va'iyarisie pümieme, cacaüyari xi 'axa memü'anene vahesüa pümieme que xemütemaivave. ¹⁶ Haque memü'ütesa haque yuhesie mieme xeicüa memüyüa, manarita mecaniyuxam-uriecuni, naime 'axa müti'anecü mepüyüaca. ¹⁷ Masi que mütimaive taheima miemecü 'upitüarieca, pü'itiya meri, meta 'aixüa pütivaxeyasitüa hipame, pü-ca'ayu'eriya, pütüyu'aitüarinüa, yuheyemecü pütüyuca-nenimaya, 'aixüa pütüyuriene, 'uximayasica que müreuyevese, huta 'iyariyari pücahexeiya, yacü xeicüa pücati'itava. ¹⁸ Müme 'aixüa memütevaxeyasitüa teü-teri, yu'uximayasica que memüte'u'esa cayuvatü mehexeiyatü yu'iyarisie, que mütixuxuavere, mücücü heiserie mecanipitüariecuni.

Tepüca'inaqui'erieca tita cuiepa mütimieme

4 Titayari xeteyucuyatatüve, mücü haque pemieme. Titayari xeteyucuitüve. Tamüsü xemü-naqui'acacü xeicüa xepüyüa, 'ayumieme müpaü xepüteyurie, mücü naqui'eriya müyumieneicü xevai-yarisie. ² Tixaütü xepütehieve'erie, peru xepücahexeiya, 'ayumieme xepüteyumemiva. Mücü meta, xepüyumexütüa hipame vahepaüsita xeara'ivacutü, peru xepüyutexie tixaütü xetehexeiyatü xemacüneicü, 'ayumieme xepüyucuitüve xepüyucuyatatüve. Masi xepücahexeiya xemüca'ivacü. ³ Sepa xemütevava, tixaü xepücateyutüriyarüva, xe'iyari 'axa 'anecacu xemütevavacü, xemicasitaruvenicü xenaqui'acutü xe-

icüa. ⁴ Cari xeme teüteri hipame va'ütüta memü-vacumaüva vahepaü xepüyüa. Xüari müpaü xepücate-mate, xüca 'inaqui'erieca tita cuiepa mütimieme, pi'ux-ive'erie Cacaüyari. 'Ayumieme que mü'ane müyu-vaüriya minaqui'eriecacü tita cuiepa mütimieme, mücü Cacaüyari 'aye'unietü payuyeitüva. ⁵ Mesü müpaü püta xetecu'eriva 'acu, quename xeniu 'utüarica yacü xeicüa haine, Cacaüyari 'ütesatü pihive'erie mücü 'iyari mü-tasi'tutütüa tataüta, que maine. ⁶ Peru mücü vaü-cavamecü masi 'aixüa tiuca'iyaritü pütasiyurie. 'Ayumieme müpaü paine, Cacaüyari nivaraye'unieca müme memüte'ucatave'erie, 'aixüa tiuca'iyaritü püta püvayurie müme tixaü memücatehüme. ⁷ 'Ayumieme xequeneyu'üriyani Cacaüyari mütixe'aitüacacü. Xe-quenaye'unieca Cauyumarie. Xüca müpaü xeteyurieca, mücü Cauyumarie püyuta'una xehesüa. ⁸ 'Aura xequena-cüni Cacaüarisüa, mücüta 'aura payani xehesüa. Xequeneyu'itüxüa yumamasie xeme 'axa teyuru-vamete. 'Aixüa 'ane xequenayeitüa yu'iyari xeme huta 'iyariyari xemexeiyacü. ⁹ Xequene'uximatüarieca yu'iyarisie masi, xequeneyuhiverieca xequeneutisua-nani. Xenanai quepasieca hiverica mayanicü. Xetemaverica quehüiyani xexüxünitü püta xequena-cüne. ¹⁰ Tixaü xecatehümetütü xequenayuyeitüani Ti'aitame huxie. 'Ana mücü vavemete püxe'ayeitüani.

Ta'ivama vahesie tepücate'uhüpani

¹¹ Xepücayuniquimaca ne'ivama. Que mü'ane mini-uquima yu'iva, que mü'ane yu'ivasie mütiuhüpa, mü-paü tiyurienetü pinuquima 'inüari niuquiyari, pütüihüpa 'inüari niuquiyarisie. Mericüsü xüca 'inüari niuquiyarisie petüihüpani, que mü'ane 'inüari niuquiyarisie yamüticamiepaü pepüca'yüane, 'isücamepaü xeicüa pepüyüane. ¹² Que mü'ane 'inüari niuquiyari mucaye, que mü'ane mü'isücame, mücü caniyuxevini. Mücü caniyüveni mütiyutavicueisitüanicü mütiyuca'unanicü. Quecuta 'ecü pe'ane 'ahepaü tevisie pemütüihüpanicü.

'Asixepücatemate 'uxa'atüni que mütiyüni hepaüsita

¹³ Neuxei xeme müpaü xemutiyuane, Hicüri 'uxa'a nusu tepüyehu mücü quiecarisie ya mücüsie, mana xei viyari tepeyurieni, mana tepetaharerutatüveni tepüte'ivatüveni xeniu xemutiyanepaü. ¹⁴ Xeme 'asixepücatemate 'uxa'atüni que mütiyünicü. Qesü titita xetucari. 'Aüxi xecanihümetüni xeicüa. 'Aüxi 'epü-careutere xeyarietü, cütü caxeyarietü payeica. ¹⁵ Masi peuyevese müpaü püta xemutiyanenicü, Xüca mü-paü tinaqueni Ti'aitame, tepayeyuyurini, meta 'ipaü ya müpaü tepüteyurieca, müpaü xe'utiyaütü. ¹⁶ Peru hicü masi ve'emete xepüyuxata xeteha'erivatü que xemüteyucatave'erie xeicüa. Naime müpaü que xemutiyuane yuhepaüsita, 'axa xepüteyurie. ¹⁷ Mericüsü que mü'ane müpaü mütimate 'aixüa mütiyurienicü, peru müpaü mücati-yuriene, mücü 'axa pütüyuriene püta xe-icüa.

Xicusixi memüteyuca'uximatüa

5 Hicümüsü xeme xemeuca'u. Neuxei, xequeneutisuani xequeneutihivani müpaü xeteha'erivatü 'uximatüarica müxe'axirümecü. ² Titacü xemüteheuca'u, mücü pütitipüque. Xe'ixuriqui püticümiva cüpsi mepiyuine. ³ Xehuru tepüayari xepürata tepüayari püyucuitamatüca. Cuitayari pütihécüata xehepaüsita. Xepüyhiveritüa, yaxecüa tai que mütiyuccuinecü xevaiyarisie. Sepa tucari mütaparirüme xepeyuca'uitüa xecüa. ⁴ Camü te'uximayatamete va'ivarica. Mepicuxeüri xevaxata mieme, peru xepüvacuamana xeme. Va'ivarica pümasiücü meuyevesecü. 'Isanamete metihivacacu, que mü'ane Yümüreme Tiva'aitüvame mühücü nivaru'enieni. ⁵ Xemeru hive'ericacü xecüa xeyüatü 'axepu'uvacai cuiepa, xerucuyatüvetü xecüa xepü'ayumiemetetücai. Xepüyuvaivatüacai vacaisixi vahepaü xemücu'ivanicü xecüa. ⁶ Xepixanetacai que mü'ane heiseriemecü yamüticamiecai. Xepe'ivaxü, xepimi. Peru mücü pücaxe'aye'uniecai.

Xepücavaüripieca xete'uca'enivatü, xequeneyunenevieca

⁷ Ayumieme ne'ivama xete'uca'enivatü xepücavaüripietücani, Ti'aitame mexi canuave. Camü cuiepa 'esame picuevie 'icuaxi cuiepa mieme cui müraye'axe. Pücavaüripi sepa 'emüreutere 'auracacu mieme 'icürixa mieme ha tacuevietü. ⁸ Xemeta xepücavaüripietücani xete'uca'enivatü. Xequeneyutürücarayani yu'iyarisie. Canaye'aximeni Ti'aitame munuanicü. ⁹ Neuxei ne'ivama, xeme niuqui xepücaxüatüaca yu'ivama vahepaüsita, capa 'isücame xetixani'erienicü. Camü mücü quitenie püta'axime. ¹⁰ Texaxatamete Ti'aitamesüa memiemetetütü memütecuxatacai, müme xequenivara'erivani ne'ivama 'üquisica memühümetücaicü, 'axa mü'ane menevietü que memüte'uca'enivacai temüva'üquenicü. ¹¹ Camü müme

memüte'uca'eniva 'aixüa me'itüaricame tepü'erie. Xepu'enana que mütiuca'enivacai Cuvi. Müpaüta xepütehetima 'arique Ti'aitame que müreye'atüa, Ti'aitame cuini mieme que mütiyucananimaya.

¹² Sepa naimecü ne'ivama, xepücayühüritüaca. Sepa taheima mieme xexatatü sepa cuie xexatatü sepa que tita mütihücü xexatatü, xepücayühüritüaca. Xüca xeyuvaüriyani, hü xequeneutiyaneni xecüa. Me tixaü xüca xecayuvaüriyani, tixaü xequeneutiyaneni xecüa, capa xehesie tiuhüivatü 'ayanicü.

¹³ Axa mü'ane xüca nevieximeni xevitü xeme, queyutanenevienü. Me xüca yutemavieca que'utacuicani.

¹⁴ Xüca ticuyeni xevitü xeme, yu'aurie quevaretacuevienü memüyuyexexeüriva va'uquiyarima. Müme meque'ineneviyani me'icavirivatü haseiti, que mü'ane müti'aitame mücü mehahüvetü. ¹⁵ Que memüteyunenevie yuri mete'erietü, mücücü pütavicueisitüarieni ticuicame, Ti'aitame penucüquetüani. Mücü meta, xüca 'axa tiuyurieni, mücücü püreuyehüviyarieni. ¹⁶ 'Ayumieme hipatü mexe'eniecacu xequeneyuhecüatani xüca 'axa xete'uyurieni, xemüyuneneviecacü yuxexuime yuhesie mieme yunaitü, müpaü xete'ivautü xemanayexürüriyanicü. Que mü'ane heiseriemecü yamüticamie, mücü nenevierieya vaüca caniyüvemücü Cacaüyari müpaü xüca ticuyitüvani. ¹⁷ 'Eriyaxi canitevitücaitüni tahepaü tiuca'iyaritü. Mücü cuini mieme püyuneneviecai mücaviyecü. Püca'ucaviyexü mana cuiepa haica viyari heimana 'ataxeime meseri. ¹⁸ Tavari puyutanenevi, 'ana muyuavisie pucaviyexü, cuie pitixuavitüa 'icuaxi. ¹⁹ Ne'ivama xüca xevitü xeme heuyevauseri tita yuri mürainesie cativiyatü, xüca xevitü ta'aurie hehüani, ²⁰ müpaü xequetenemaica, que mü'ane ta'aurie mehüa 'axa tiyuruvame haque meuyeve müca'uyecanicü, mücü pitavicueisitüani tucarieya müca'umünicü. Sepa vaüca 'axa mütiuyuri, mücü canayeitüariemücü.

1 Pecuru

Vaürisica

1 Ne Pecuru necaninü'aritäni Quesusi Cürisitusüa nemiemetütü. Necanixevaüritüaca xeme xem-anayexeyarie xemeucuyaxixüa teüteri vasata, Punitutari Carasiyatari Caparusiyatari 'Asiyatari Vitiniyatari vasata xemetitei hicü. ²Xecananayexeyarieni Cacaüyari que mütimaicai meripaitü ta'uquiyaritütü. 'Iyarieya xepatacacu Cacaüyarisie mieme xecaniyüaca. Quesusi Cürisitu mumieriecü, xemeta xecaniu'itiyani xuriyayacü, xemüyuvaüriyanicü yaxemütecahunicü que maine. Cuini mieme 'aixüa xüca tiuca'iyarini xehesie mieme, xüca xepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü.

Tucari que temütepitüarie mexi teta'icueva yuri tete'erietü

³Que mü'ane Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu müca-caüyarieya mü'uquiyarieya, mücü hepaüsita 'aixüa queticuxaxasivani. Mücü vaücavamecü tatinenimayatü, hutarieca cataniutinuivitüani tucari temexeyanicü mexi teta'icueva yuri tete'erietü. Quesusi Cürisitu müquite vasata manucuquecü yunivema catanayeitüani. ⁴'Ayumieme tahesie catininaquimücü tita mücatipünive mücatiyüvi mücatiyevive, tita muyuavisie müre'üviyarie xehesie mieme. ⁵Xemesü yuri xete'erietü xecani'üviyarieca Cacaüyari türü-cariyayacü. 'Ayumieme xecanitavicueisitüariecuni, Cacaüyari que mütiha'arisie hicü, que mütimasiücünü xevicueisitüatü tucari 'aye'ayu quepaucua mütapare.

⁶Müpaü xetemaitü xecaniyutemamavieca, sepanetü müreuyevese hicü yapaümexa xemüyeheveriecacü xeta'inüasietüvetü müiremecü. ⁷Xüca xemasiücünü yuri yemecü que xemüte'erie, Cacaüyari 'aixüa pütayüni xehepaüsita, visi pütixexeyia, ve'emecü 'aixüa pütixexeyia quepaucua masiücütü mayani Quesusi Cürisitu. Xüca müpaü xetemasücünü xeta'inüasietü, cuini mieme 'aixüa püyüni. Ni huru tuminiyari mütipünive mücüpäü 'aixüa püca'ane, sepa taipa mü'inüasieve.

⁸Sepa hasuacu xemüca'ixeyavave Quesusi Cürisitu, xepinaqui'erie. Xeca'ixeyatü cuxi, hesiena yuri xepüte'erie. 'Ayumieme xepüyutemamavie

'anuyuhayevacamecü visi 'aneme que xemütepitüarie. ⁹Titayari yuri xete'erie. Xe'iyari mütavicueisitüarienicü, 'ayumieme yuri xeteni'erieca. Mericüte, müpaü xe'itüarrietü xenacünirümeni.

¹⁰Mücü vicueisitüarica hepaüsita mepüyu'iyaritüatüvecai mepütevautüvecai Cacaüyari niucametemama quepaucua memütecuxatacai que xemütemiquieniquecai hepaüsita. ¹¹Mepütevautüvecai quepaucua müxatacai, que mü'ane tucari mühecüatacai Cürisitu 'Iyarieya vahesie mütiviyacai. Yacatiyüvecacu cuxi 'Iyari pütihécüatacai Cürisitu que müticuinequecai, 'arique visi 'anetü que mürayaniquecai. ¹²Mümeri müpaü mepüte'u'üquitüarie, yuhesie mieme müpaü mepücayüacai que memütehüritüariecai, tame püta tahesie mieme mepüyüacai mücü hepaüsita. Xemesü hicü vicueisitüarica hepaüsita xepüte'utahüavarie vahepaü, texaxatamete yametenixecuxaxatüvacaitüni, 'Iyari Mütiyupatasie meteviyatü taheima meyenü'ariesie. Cacaüyari niuqui tu-ayametemama müpaü mepütemaicaqueyu que xemüte'utahüavarie.

Que xemüte'upasie, müpaü xequeteneu'uvani

¹³'Ayumieme xequeneyuha'aritäca yu'iyarisie 'aixüa 'anemecü xetecu'erivatü. Xequeneyumateni. Naimesie xequetenecuevieca tita xemütemiquieni quepaucua masiücütü mayani Quesusi Cürisitu. ¹⁴Türi yamemütecahu vahepaü xeyüatü, müpaü xepücayumaica meripaipaü, que xemüteyucahive'eriecai 'asixecatemitü 'ana. ¹⁵Que mü'ane müxe'uta'ini canipasieca. 'Ayumieme xemeta mücüpäü püta xe'ananetü xequenacünü, hesiena mieme xequenepasieca naimesie que xemüte'u'uva, ¹⁶müpaü müre'uxacü, Xeme xequenepasieca nehiesie mieme, ne nemupasiecü.

¹⁷Mücü yücü cativaxeyatü niva'inüatani que memüteyurie yuxexuitü. Müya mü'ane xüca xe'utahüave yu'uquiyaritüme, xeteheiyehüvirietü xequeneyüaca mexi 'uva xe'utitei ¹⁸müpaü xetemaitü, tita mütipünivecü cumu püratacü huru tuminiyaricü, mücücü xepüca'unanaiya quepaucua xemuxünarie 'uxa'atüni varie yacü xecüca xemüca'u'uvanicü, xetavarima que memütexe'üquitüacai yututuyari.

¹⁹Xepuxünarie Cürisitu xuriyayacü püta cuini mieme masi müraye'axecü. Mücü mavariपाü muxa nunusipaü caniumierieni, hesiena carahüivacacu 'asiciyüvitü, 'aixüa 'anetü mavari mayanicü. ²⁰Cuie canetüarievecacu cuxi, Cacaüyari yacatinimaicaitüni que mütiyurieniquecai 'iya. Tucari 'aye'aximecacu, xeyarietü nayani xehesie mieme ²¹yuri xemüte'erie Cacaüyarisie Cürisitu yatixepitüacacu, xeme xehesie mieme. Cacaüyari canenucuquetüani müquite vasata. Visi

'aneme nayeitüani yuri xemüteta'erienicü Cacaü-yarisie, xemicueviecacü Cacaüyari.

²² Xecaniyu'itirieni yu'iyari, tita yuri mürainesie yax-etecahutü 'Iyarieya xepareviecacu, 'ayumieme xecanivanaqu'erieca yu'ivama yacü xEICÜA xecateva'itaiyatü. Mericüte, 'aixüa 'iyaricü xequeneyunaqu'erieca müire-mecü. ²³ Hutarieca xeniutinunuiva. 'Imüari müpünivesie xecaputinexüa. Mücapünivesie püta xeputinexüa, Cacaüyari niuquieya yatixepitüacacu mayeyuri yuheyemecü 'emütiterive. ²⁴ Tamüsü,

Yunaitü teüteri
'Üxapaü mecani'aneneni.
Nai visi que memü'anene,
'Üxapa mieme tuturipaü
Mecani'aneneni.
'Üxa pütayüna,
Tuturiyari pücaxürieni.

²⁵ Perusü Ti'aitame niuquieya püta
Yuheyemecü 'apütiterive.

Mücü niuquü müxata, niuquü 'aixüa manuyüne canihücütüni xemuxatuarie.

2 Xequetenehayeva 'axa xeteyurietü naime, xepü-cate'irümaca, yacü xEICÜA xepücatecuxatani, xepüca'ütesaca, xepücavaniuquimaca hipame. ² Türi xique memutinunuivaxü vahepaü püta xequenehive'erieca resi 'iyarisie mieme mücahatuiyarie. Mücücü xecanitivericuni, xetavicueisitüarietü xecanacünicuni. ³ Xüari xecane'inüatavaveni, müpaü xepütehetima 'aixüa que mütiuca'iyari Ti'aitame.

Tetepaü que mü'ane mayeyuri

⁴ Mücüsie xequeteneviyani. Tetepaü cani'aneni mayeyuri. Teüteri menixani'erieca, Cacaüyari püta ne-nayexeiya, ve'emecü 'aixüa tinixeyani. ⁵ Xeme meta, tetexi que mütiu'uitüariva qui mayanicü, yaxEICÜA xeme xe'ayeyuyuritü xequeneti'uitüarie qui xemacü necü 'iyarisie mieme. Mara'acate xequenacüni Cacaüyarisie mieme xemupasicü, xemixatüanicü mavari 'iyarisie mieme que mütinaque Cacaüyari, Quesusi Cürisitu xepareviecacu. ⁶ Tamüsü 'ayumieme müpaü püre'uxa,

Neuxei, Siyunisie nenitaqueni
Tete manayexeyarie
Sicurita mieme,
Cui ve'eme.

Que mü'ane yuri müti'erie hesiena
Tixaü pücayteviyani.

⁷ Cuini mieme ve'emecü 'aixüa que mütxeixyarie, xemeta yuri xemüte'erie yaxEICÜA xepütexeyarie hepaüna. Yuri memücate'erie vahepaüsita püta que maine,

Mücü tete qui vevivamete memixani'eri,
Mücütütü securita mieme tutuicame nayani.

⁸ Mücü metatü,
Mücü tetesie mepüti'ücamüre
Tete mürecaxürütüre canihücütüni.

Müme meniuti'ücamüre niuquisie yamemücatec-ahucü. Müpaü memüteyurienicü meniucayasarieni.

Cacaüyari teüterimama

⁹ Xeme püta xeime nuivari xecanihümetüni xem-anayexeyarie. Mara'acate xepühüme xemüte'aitamete meta, xeime nuivari Cacaüyarisie mieme mupasie xepühüme, Cacaüyari yuteüterima püxe'ayeitüa. Müpaü xepü'anene xemütehecutanicü marivemecü que mütiyuriene que mü'ane müxe'uta'ini xemütehayevacü yüvipa xe'u'uvatü, mücü hecüariyayasie püta xemu'uvanicü mümarivesie. ¹⁰ Anapai nuivari xepücahümetücai, hicüsü Cacaüyari teüterimama xecanihümetüni. Xepücanenimayasiecai, hicü xeputineni-mayasie.

Cacaüyari te'uximayatametemama xequeneyüaca

¹¹ Nenaqu'erima cücamete xecanihümetüni cu'uvamete xecanihümetüni. 'Ayumieme müpaü necatinixetuicaniqueyu, xemütehayevacü yaxeteyurietü que mütiyucahive'erie vaisie tiviyatü. Mücü hive'erica ta'iyarimatü caniyucitüveni. ¹² Hipame nuivarite vasa-ta 'aixüa 'anemecü xequeneyüaca. Xüca müpaü xeteyurieca, sepa memüxeniuquima 'axa xemüteyurie me'utiyuatü, 'aixüa 'anemecü xemüteyuriecü, mexeixiyatü 'aixüa me'utiyuatü mecanacünicuni masi Cacaüyari hepaüsita, mücü tucari 'aye'ayu quepaucua müvaxeyia.

¹³ Ti'aitamesüa xemümiemetecü, yaxequetenecahuni que memutiyuane yunaitü heiserie memexeiya teüteri vasata. Yaxequetenecahuni cuiepa ti'aitame que maine mücü müve'emecü. ¹⁴ Yaxequetenecahuni 'isücate que memutiyuane, cuiepa ti'aitame müvareyenü'axüacü memüvatamari'itüanicü müme 'axa memüteyurie, 'aixüa memütevatahüavecü müme 'aixüa memüteyurie. ¹⁵ Ipaü cani'aneni tita mütinaque Cacaüyari, xeme 'aixüa xeteyurietü xemenucunacacü tita yacü xEICÜA memüte'utiyuane teüteri 'asimemücatem-ate.

¹⁶ Xecanixüxünini, peru xexüxünitü, heiserie xehex-eiyame 'axa xemüteyuriecacü xepücayu'erieca. Cacaüyari te'uximayatametemama xecanihümetüni püta.

¹⁷ Ve'emecü 'aixüa xequetenivaxeyiani yuxexuime. Xequenivanaqu'erieca 'ivamarixi. Xequeteneuye-hüvirieca Cacaüyari. Cuiepa ti'aitame ve'emecü 'aixüa xequetenexeyiani.

Cürisitu ta'inüari patüa mütiucuinixücü

¹⁸ Te'uximayatamete yaxequetenecahuni que memutiyuane xecusiyarima naimecü xetevareuyehüvirietü. 'Aixüa memüte'u'iyari memüca'ayu'eririyi nepücaxaxata xEICÜA, masi memüses'e'ita que memutiyuane yaxequetenecahuni. ¹⁹ 'Aixüa püticü'hüavarüvani xüca hiveritüarieca Cacaüyari ha'erivatü, xüca tiucacucuineni heiseriemecü ca'itüarietü. ²⁰ Titacü 'aixüa xetecü'hüavarüvani xüca xete'uca'enivani 'axa xete'uyurieme xEICÜA, xe'utivexyame. Masi 'aixüa püta xete'uyurieme xe'utivexyame xüca xete'uca'enivani, Cacaüyari 'aixüa pütixetahüave. ²¹ Müpaü mütiyünicü

xeputa'inierie, Cürisituta mütiucuinixücü xehešie mieme, 'inüari xepitüatü, xemiveiyanicü 'iya que mütiyurienecai. ²² Mücü 'axa pücatiyuri. 'Irümari pü-caxuavecai tetana. ²³ 'Axa ticühüavarüvatü 'axa pücati-varutahüavixü. Ticuinetü 'asipücahainecai quename 'axa vayurieniquecai. Masi caniyuyetuani, que mü'ane heiseriemecü müva'inüata 'aixüa miyuririenicü. ²⁴ Mücü yuvaiyarisie canititüni tita 'axa temüte'uyuri cüyesie 'ucavivatü, tame te'utixünarieme 'axa temücateyurienicü 'uxa'atüni varie, temayeyurinicü püta heiseriemecü yatetecahütü. Mücü meucuveyaxüacü, xepanayexüriya xeme. ²⁵ Masi muxasi memeuyexüripaü xepüyüacai. Hicürixüa ta'aurie xe'axürieca muxasi vahüvememiesie xepüte'uvi, que mü'ane xe'iyari mü'üviyasie.

Que müreuyevese yamemüteyuriecacü meyu'üitatü

3 'Ucari yaxecüa, yaxequetenecahuni que memuyane xecünama. Müpaü xeteyuriecacu, sepa hipatü yamemücatecahu niuqui que maine, va'ütama 'aixüa 'anemecü xe'u'uvacacu yuri mepüteta'eritüarieni 'asixeca'utiyanecacu, ² mexexeyiatü que xemüte'u'uva Cacaüyari xeteheuyehüvrietü xe'itiyatücaitü. ³ Que xemüteyuquemaritüa, herie miemecü xeicüa xepüca-marivani, que xemüteyusa'a yücüpasie, hurucü que xemüte'aticuca, que xemüte'enacatücü 'ixuriqui. ⁴ Masi xequenemarivani que xemü'anene yutaüta haque mücahemasiücü herie, yu'iyarisie püta. Xüca xe'iyari ca'ayu'eriyani xüca cayuvatü 'umaca, mücü masi visi pürequemarie mücapünivecü. Que mü'ane müpaü mü'ane, Cacaüyari cuini mieme ve'emecü 'aixüa pütix-eiya. ⁵ 'Ucari meripaitü 'amemu'uvacai memüpasiecai Cacaüyarisie miemecü, memüta'icuevacai yuri mete'erietü hesiena, müme müpaü mepüteyuquemar-itüacai yametecahütü que memutiyanecai vacünama. ⁶ Sara meta yacatinicamiecaitüni 'Aurahami que mainecai, ti'aitame tinitamare. Xemeta nivemama xecanacüne hepaüna 'aixüa xeteyurietü, xecamamatü xüca xemariusieca. ⁷ 'Uquisita yaxecüa, xetemaivavetü yu'ütama vahamatü xequeneutiteni, müpaü xetemaitü, xehepaü memücatürüvacicü yuvaiyarisie. Ve'emecü 'aixüa xequetenivaxeyani, müpaü xetemaitü, mexeteütacacu vahesieta pütinaque tucari memümiquienicü xehamatü. Müpaü xüca xeteyurieca xenenevieri püca'anunamieni.

Yaxequeteneyurieca xe'iyari caxe'utatienicü

⁸ 'Imatürieca yunaitü xequeneyuxevini que xemüteyücühüave, xequeneyuxevini 'axeicüa xeyutemamavietü xeyuhiverietü nusu, xequenivanaqui'erieca 'ivamarixi, xequeteneyucanenimayaca, xepüca'ayu'eririyani. ⁹ 'Axa xete'upitüarieme 'axa xepü-cavayurieni. 'Axa xete'utahüavarieme 'axa xepücatevacühüaveni. Masisü xequeneutavaviri Cacaüyari 'aixüa memü'itüarienicü püta. 'Ayumieme xepu-

ta'inierie, xehešie mütinacuenicü 'aixüa xemü'itüarienicü.

¹⁰ Que mü'ane minaquierimücü tucari, Que mü'ane mixeyamücü tucari 'aixüa mü'ane, Quetihayevani 'axa 'utaitü yunenicü, Quetihayevani yutetacü cuamanarica ticuxatatü.

¹¹ Que'icue'irieni tita 'axa müti'ane, 'Aixüa quetiyurieneni püta. Queticuvauni 'aixüa mütivaxeyanicü teüteri. Queyumexütüaca mücücü.

¹² Ti'aitame nivaxeyani müme heiseriemecü yamemütecahu,

Nacaya vaneneviericü pü'ayumieme.

'Axa pütivaxeyani müme 'axa memüteyurie.

¹³ Mücü meta, quepaicüsü 'axa püxeyurieni xüca xeyuvaüriyani hicü xemüyumexütüacacü tita 'aixüa müti'ane hepaüsita. ¹⁴ Mesü xüca xete'ucacucuineni heiseriemecü yaxemütecahucü, xequeneyutemamavieca masi. Xepücavamacarüca, xepü-cayuxamurieca. ¹⁵ Masi yu'iyarisie xequeteneuye-hüvirieca Ti'aitame Cürisitu que mütiupasie. Yuheymecü xequeneha'arisieca xemütiniunicü tita xemüte-cueviesie mieme, yaxete'icühüavetü que mü'ane müx-eta'ivaviya. Müpaü xetecuxatatü xepüca'ayu'eririyani xeicüa, xequeteneuyehüviri masi que mü'ane müxeta'ivaviya, ¹⁶ xe'iyari 'aixüa 'anecacu caxetate'acacu. Müpaü que memütexeniuquima, mücü hepaüsita mepüyuteteviyani müme memüxeniuquima que xemüteyurie 'aixüa 'anemecü, Cürisitusie xeteviyatü que xemüyüa. ¹⁷ 'Aixüa caniyümücü xüca xete'ucacucuineni 'aixüa xemüteyuriecü, xücate müpaü tinaqueni Cacaüyari, peru 'axa xemüteyuriecü pücatixaü.

¹⁸ Cürisitutütü xe'i mieme xeicüa caniumüni tita teüteri 'axa memüteyurie hepaüsita. Que mü'ane heiseriemecü yamüticamiecai, mücü caniumüni tame heiseriemecü yatemücatecahu tahesie mieme, mü-tasi'aye'atüanicü Cacaüyarisüa. Que mütitetütücai, caniumierieni. Yu'iyari que mürexeyacai, panutanier-itüarie. ¹⁹ Müpaü 'anetü 'asita caneyani, püvarutaxatüa 'iyarite memanutaxüriyacai. ²⁰ Müme meripai mepü-cayuvaüriyacai yamemütecahunicü quepauca Cacaüyari müta'icuevacai tiuca'enivatü 'ana Nuhexi 'amuyecacaisie, mexi naviya veviecai. Mücüsie meyetetü yayupaümetü 'atahaicatü meputavicuei memutihausie. ²¹ Mücü 'inüari canayani, 'üyarica cani'inüar-itüni. 'Üyaricacü xevaiyari xepücahauxina que müticuiema, mücücü masi xe'iyari caxetate'acacu xepüyuhüritüa Cacaüyari xe'eniecacu. Müpaü xepüteyuvicueisitüa hicü, Qesusi Cürisitu manu-cuquecü. ²² Mücü Cacaüyari serieta 'apuve muyuavisiepai heyaca. Niuqui tuayamete heiserie hexeyamete türücarিয়া hexeyamete yunaitü yamepütecahu que maine.

'Aixüa xequetenaye'atüa que xemüte'uhütüarie Cacaüyari 'imiquierieya hepaüsita

4 'Ayumieme, Cürisitu yuvaiyarisie que mütiucuinixü tahesie mieme, xemeta xequeneyuha'ar-

itüaca que xemüteyucuinicü, hepaüna xeteyumaitü. Tamüsü que mü'ane yuvaiyarisie mütiucuiniñü catini-uhayeva 'axa tiyurienetü. ² 'Ayumieme mexi yuvaiyarisie 'uyeica cuxi, tiucahive'erietü pücaýüaneni, teüteri que memüte'ucahive'erie, Cacaüyari que müti-naque püta yatiniyurienemücü. ³ Senecatü tucari manuyetüasie tucari xepühücai yaxemüteyurienicü que mütivanaque nuivarite. 'Axecaniu'uvacaitüni xerucuyatüvetü, xete'ucahive'erietü xetarüvetü xe'ixüaratüvetü xecu'ietüvetü tetexi xeverayexeyatü que mücatitauniva. ⁴ Müpaü xemücateyuricü hicü mecanihüxiyaca, xeme vahamatü xemüca'utananausacü vahepaü xeyutatuatü xemütümai-yarienicü. 'Axa metenicuxatani. ⁵ Caneuyevacamücü müme niuqui memütaniunicü yuhesie mieme quepauca müvata'ivaviya que mü'ane 'amuve ha'arisietü müvata'ivaviyacü memayeyuyuri müquite yunaitü. ⁶ 'Ayumieme teüteri memucui mecaniutaxatüarieni hepaüsitanani niuqui 'aixüa manuyünecü, memüta'ivavi-yarienicü yuvaiyarisie teüteri que memü'itüariva, yu'iyarisie püta memayeyuyurinicü Cacaüyari que mürayeyuri.

⁷ Mücü meta, canaye'aniri naitü mütiparecü. 'Ayumieme xetemaivavetü xequeneyüaca. 'Aixüa xeqeneyumatani xemüyuneneviecacü. ⁸ Sepa naimecü, xequeneyunaqui'erieca yuheymecü. Tiyucanaqui'eriecacu canayeitüarivani vaüca 'axa mütiyuri. ⁹ Yuquita xequeneyunaqui'erieca niuqui xecaxüatüatü. ¹⁰ Cacaüyari que mütiixepitüa yuxexuime, müpaü xequeteneyuparevieca. Que xemüte'uhüritüarie Cacaüyari 'imiquierieya hepaüsita mümüire hepaüsita, müpaü 'aixüa xequetene'uximayaca. ¹¹ Xüca niucametüni, Cacaüyarisie mieme 'utani-utü queticuxatani. Xüca tiparevivametüni, müpaü que-tivaparevieca Cacaüyari que mütitürücariva. Müpaü xeteyuriecacu, Quesusi Cürisitu yatixepitüacacu, Cacaüyari visi catinicuxaxasivamücü naimecü. Mücü visi queticühüavarüvani, türücariva quepitüarieca yuheymecü. 'Icü niuqui caniseüyeni.

Cürisitusie tiviyatü que mütiyurieni tiucacucuiñetü

¹² Nenaqui'erima, xepücahüxiyaca xeta'inüasietüvetü sepa taicü. Xe'iyarixitüariecame xepücayu'erieca müpaü xemü'itüarieximecü. ¹³ Masisü que xemüteyuxevi Cürisitumatü, xete'ucacucuiñetü 'iya mütiucuiniñüpaü, mücücü xequeneyutemamavieca. Mücü meta, xüca müpaü 'aneni, cui xecaniyutemamaviecacuni quepauca masiücütü mayani visi 'anetü. ¹⁴ Xüca 'axa xete'utahüvarieni Cürisitusüa xemümiemetecü, xequeneyutemamavieca, müpaü xetemaitü, 'Iyari visi mü'ane xehesie pütiviya, Cacaüyari 'Iyarieya hücütütü. Vahesüa 'axa püticuxaxasiva, xehesüa 'aixüa püticuxaxasiva püta. ¹⁵ 'Aixüa pücaýüni xüca xevitü xeme tiucacucuiñeni mütiyumemivacü mütinavayacü 'axa mütiyurienecü maniuecü. ¹⁶ Masi xüca tiucacucuiñeni Cürisitusie mütiyiyacü, pücayuteviyani. Cürisitusüa miemetütü müpaü que'itüarieni masi, Cacaüyari 'aixüa müticuxaxasivanicü.

¹⁷ Tucari naye'ani 'ivaaurica müsütüarienicü, Cacaüyari quie quiecatari meri temüta'inüasienicü. Xüca tahesie sütüarieni meri 'ivaaurica, quesü me'u'itüarieni müme memücaýuavüriya yamemütecahunicü niuqui que maine Cacaüyari hepaüsita 'aixüa manuyüne.

¹⁸ Müme heiseriemecü yamemütecahu Xüca haveri mieme xeicüa me'utavicueisitüarieni, Haquevari müme Cacaüyari memüca'ayexeyia, Haquevari müme 'axa memüteyurie.

¹⁹ 'Ayumieme müme memüte'ucacucuiñe müpaü müti-naquecü Cacaüyari, müme caneuyeveca 'aixüa meteyurietü memüyuyetuanicü, que mü'ane müvarunetüa müva'üviyanicü va'iyari. Mücü yacatinicamieni que maine.

Cacaüyari muxasimama xequeniva'üviyani

⁵ 'Ayumieme 'ipaü nepütivatuicaniqueyu xe'uquiyarima. Neta xehepaü necani'uquirasitüni, necaniuniere Cürisitu tiucucinecu, neta neheixeyiatü necanayani tita 'umüramie visi 'anetü que temütex-eisitüarieni, 'ayumieme nepaine. ² Cacaüyari muxasimama xehesie memüte'unaquixü xequeniva'üviyani. Vaüriyarica xecayüatü, xe'iyari ya'anecacu püta xequeniva'üviyani que müti-naque Cacaüyari. Tumini xehive'erietü xeicüa xepücaýüaca xeteyucamanatü, yaxequeteneyuvaüriyani püta. ³ Xevamarivecatüatü müme xehesie memütенаque xepücaýüaca, masi 'inüari xequenayuyetüaca muxasi vahesie mieme. ⁴ Quepauca muxasi vahüvemete va'uquiyari xeyarietü mayani, muma xecananutimaniyariecuni mücayeive, visi xe'ananetü xepayeitüarieni.

⁵ Xeme xemühehecua yaxecüa, que memutiyuane 'uquiravesixi yaxequetenecahuni. Xeca'ayu'eririyatü xequeneyüaca yunaima vahepaüsita naimecü.

Cacaüyari nivaraye'unieca Müme memüte'ucaxani'erie, 'Aixüa pütüca'iyari püta

Tixaütü memücatehüme vahesie mieme.

⁶ 'Ayumieme Cacaüyari yütürücarivacü xetuicacacu, tixaütü xecatehümetütü xequenacüne, mücü yemecü tixaütü xetehümetüme müxe'ayeitüanicü tucari 'aye'ayu.

⁷ Que xemüteyu'iyaritüa, xequeteneyetüiri naime, mücü xehepaüsita müyu'iyaritüacü.

⁸ Xequeneyumatani xequenayeneniereni. Xeneüquixivi pücaýeica maye mahivapaü 'icuvaunetü que mü'ane mütacuani Cauyumarietütü. ⁹ Xeqenaye'unieca, xequeneyuseiriyani yuri xete'erietü, müpaü xetemaitü, caneuyeveca yaxecüa memüte'ucacucuiñenicü yunaitü 'ivamarixi naisarie cuiepa. ¹⁰ Mücü meta, Cacaüyari naimecü 'aixüa catiniuca'iyarini. Mücü canixe'uta'inieni hepaüna visi xe'ananeme müxe'ayeitüanicü yuheymecü Cürisitusie xeteviycacu. Mücüri yapaümexa xetecuiñeyu canixemanesiq-uitüamücü, canixeseiriyamücü, canixetürücarivamücü, xequitüa mieme tesariya canitaquemücü. ¹¹ Mücü türücariva quepitüarieca yuheymecü. 'Icü niuqui caniseüyeni.

Teutüarica

¹² Sirivanu ta'iva yamüticamie que nemüticu'eriva ne-sipareviecacu, yapaümemecü 'ipaü netinixe'uta'utüirieni nexetuicatü netixehecüatütü que-name yuricü 'ipaü 'aixüa tiuca'iyari Cacaüyari. Mücü 'aixüa tiuca'iyaricacu xehesie mieme xequeti'uca.

¹³ Müme Vaviruniyatari memüyutixexeüriva xehepaü memanayexeyarie mecanixevaüritüaca. Nenive Mar-icuxi meta canixevaüritüaca. ¹⁴ Xeteyucanaqui'erietü xequeneuyuvaüritüaca xeyunaquetü.

Yunaitü Cürisitusie xemüteviya xüca xepitüariECA yu'iyarisie xemüca'uximatüariecä. Müpaü xEICÜa can'aneni.

2 Pecuru

Vaürisica

1 Ne Simuni Pecuru Quesusi Cürisitusie mieme necatini'uximayatametüni necaninü'aritüni. Necanixevaüritüaca xeme xemupitüarie yuri xemüte'eriecacü tahepaü, tacacaüyari tasivicueisitüvame Quesusi Cürisitu que mütixepitüa heiseriemecü yamüticamiecü. ² Cuini mieme xüca 'aixüa tiuca'iyarini xehesie mieme vaücavamecü, xüca xepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü, que xemüte'imate Cacaüyari, Quesusi meta Tati'aitüvame.

Hamatüana tepütataxevire que müti'ane Cacaüyaritütü

³ Mücü Cacaüyaritütü mütürücaüyecü, pütasi'upitüa naima que müreuyevese temayeyuyurinicü 'aixüa 'anemecü temüte'ayexeianicü. Müpaü tecateniupitüarieni temeitanicü que mü'ane mütasita'ini visi 'anetü marivetü. ⁴ Müpaü mü'anecü 'iya pütasi'umi tita mütatiutahüavixü temeixeianicü cuinie raye'arücame mariveme. Müpaü pütatiumi, mücücü hamatüana xemüyutaxevirecü que müti'ane Cacaüyaritütü, quepaucua xemütavicuenei capa xeseviximariyecacü, cuiempa memütama que memüteyusevixima memüte'ucahive'eriecü. ⁵ Mücü 'ayumiemeyaricü yuri xete'erietü cuini mieme xequeneyumexütüaca 'aixüa xe'ananetü xemayuyeitüanicü. 'Aixüa xe'ananetü, tita müreuyevese xetematetü xequenacünita. ⁶ Yaxetemitü, xeseseüyetü xequenacünita yu'iyarisie que xemüteyu'aitüa. Xeseseüyetü que xemüteyu'aitüa yu'iyarisie, yaxaicüa xecayupatatü xequenacünita sepa 'axa xemü'itüarie. Xecayupatatü, xete'ayexeyatü xequenacünita. ⁷ Xete'ayexeyatü, yu'ivama xevanaqui'erietü xequenacünita. Yu'ivama xevanaqui'erietü, yeme xeteyucanaqui'erietü xequenacünita.

⁸ Müpaü xüca xeteyurica, cuini mieme xüca yaxeteyurica, yacü xEICÜa xete'uximayatü xepüca'ayeitüarieni, masi pütitixuavere püta que xemüte'imate Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu. ⁹ Que mü'ane müpaü müca'ane, mücü 'aura xEICÜa caniniereni, masi canacüpeni. Catinatümaiya que mütiu'itiya, tita meripai 'axa mütiuyuri mütiunavaiyari. ¹⁰ 'Ayumieme ne'ivama masi vaüca xequeneyumexütüaca xemitürücariryacü mücü 'uximaya-sica para münürecü que xemüte'uta'inierie que xemüte'anayexeyarie. Müpaü xüca xeteyurica hasuacu xepücaheuyexürieni. ¹¹ Müpaü xeteyurietü, yemecü masi xecanipitüariecacuni xemaye'axüanicü

haque yuheyemecü müre'aita Tati'aitüvame Tasivicueisitüvame Quesusi Cürisitu.

¹² 'Ayumieme ne sepa müpaü xemütemate, 'icü hepaüsita neheyemecü necanixeha'eritüvamücü, sepa xemütürücariryari tita yuri müraine müxe'a'axixücü.

¹³ Müpaü nepüticu'eriva, mexi 'icü vaisie neyecapa püheiserie para nemüxe'anutahütüanicü müpaü xemüteha'erivanicü ¹⁴ müpaü netimaitü, cuitü nepenutihüna 'icü nevaiyari, que münetiuhēcāsītüa Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu. ¹⁵ Nepünemexütüa yuheyemecü xemüyüvavenicü müpaü xemüteha'erivanicü neyemiyu.

Tepixei que mütimarive Cürisitu

¹⁶ 'Üxasi cuamanarica mütavevijasie, mücüsie tepücateviyacai tame quepaucua temütexe'utaxatüa, müpaü te'utiyuatü que mütitürücaüye Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu, que mütinuani meta. Masi tame temunerixü tepühüme, temixeicü que mütimarive 'iya.

¹⁷ Quepaucua Cacaüyari müta'uquiyari ve'eme mixatacai, visi 'aneme quepaucua mayeitüa, quepaucua xevitü mutaniu visi 'anemesie marivemesie 'ayevetü müpaü 'utaitü hesiena mieme, 'Icü nenive canihücütüni münäqui'eriva, hepaüsitana nemünäqui'a, 'utaitü, ¹⁸ 'ana tame teni'enieni 'utaniucacacu taheima, quepaucua hamatüana temu'uvacai yemurisie Cacaüyarisie mieme müpasiecaisie.

¹⁹ Mücü meta, tita masi vaüca mütise'i tecanexeyanita texaxatamete vaniüquitüme. 'Aixüa xepütēyurie xüca xe'ienieca. Macuyüvisie mühecüariviepaü cani'aneni. Xepi'enieca mexi cacatarive, tuxacüta mieme xurave mexi ca'atineve xe'iyarisie. ²⁰ Yemecü peuyevese müpaü xemütemaicacü, texaxatamete vaniüqui naitü 'utüarica xapayarisie müre'uxa, tevi pücaüyve yücümana mihecütanicü. ²¹ Mücü niuqui quepaucua munua, tevi müpaü mütinaquecaicü xEICÜa hasuacu püca'atüarie. Masi pü'atüarie 'Iyari Mütiyupata vacuyuitüvacacu teüteri memüpasiecai. Müme yametenicuxatacaitüni Cacaüyarisüa miemecü.

Müme texaxatamete te'üquitamete memüyuterüva peru memücahüme

(Cura 4-13)

2 Hipatü texaxatamete memüyuterüvacai peru memücahümetücai meripai mepanucu'ui teüteri vasata. YaxEICÜata hicü xeme xesata hipatü te'üquitamete mepüyuterüvani, peru mücü mepücahümetüni-ta. Niuqui mecani'atüacuni 'avie cümana teüteri

memütatümaiarienicü yücü manuyü necü. 'Asita mepüyucu'imavani, müpaü me'utiyuatü quename meca'imate yucusiyari que mü'ane müvaruxünaxü müvarunanai. Yapaucua meytümaiayatü menayuyeitüacuni. ² Yümüretü vahesie mecateniviya-cuni vahepaü memüyutatuanicü merucuyatüvetü xe-icüa. Müme vacümana, tita yuri müraine huyeyari pü-seviximarieca 'axa ticuxaxasivacacu hepaüsitana. ³ Pinite metehive'erietü, yacü xeicüa me'utiniutü xecümana mepüte'ivani. Sepa meripai 'amemu'uva, xüanacüa püca'yane 'isücame 'arique müvatahüave, que mü'ane müvaca'una pücacusu.

⁴ Camüsü, Caca'yari pücavaruhayevaxü 'asita niuqui tuayamete taheima miemete 'axa memüte'uyuri. Masi püvayetua tataruri müvaxuavesie memüta'üvi-yarienicü meucatevasie müvatüyüvisie mexi cavatahüave 'isücame. ⁵ Pücavaruhayevaxüta cuiepa memütama meripai miemete, masi pita'üviyaxü Nuhexi 'atahutame vahamame. Mücü pütixaxatametücai mü-tivacuxaxatüvacai heiseriemecü yamemütecahunicü. Pita'üviyaxü Caca'yari, peru püvarutihausitüa cuiepa memütama Caca'yari memüca'ayexeyacaicü. ⁶ Mücü meta, tataruri nivarupitüani memüca'unarienicü Surumasie Cumuxasie quiecatari, naxi nayeitüani vaquiecarite. 'Inüari nivarayeitüani, müme 'arique 'amemu'uvaniquecai Caca'yari meca'ayexeyatü memüvara'erivanicü que memüte'anayecü. ⁷ Siepüre tevi heiseriemecü yamüticamiecai niutavicueisitüani Ruti titevacame. Mücü cuinie tiniuti'uxitüarivacaitüni, 'inüari sanamete que memüte'u'uvacai merucuyatüvetü. ⁸ Mücü heiseriemecü yacatinicamiecaitüni, peru que mütiniericai que müti'enacai mexi vasata 'ayecatei, tucari'cu yu'iyarisie pü'uximatüariecai vaxeyatü que memüteyuricai 'inüari memüsanacaicü. ⁹ Caniyüveni Ti'aitame müvatavicueisitüanicü müme Caca'yari memayexeya quepaucua memüta'inüasie. Püyüveta müme heiseriemecü yamemücatecahu müvata'üviyacü va'uximatüatü, 'isücame 'arique müvata'ivaviyacü.

¹⁰ Müme masi püvaquema, müme 'amemu'uva yuvai-yarisie meteviyatü, mete'ucahive'erietü memüseviximarienicü, me'ixani'erietü que mü'ane ti'aitame mühücü. Mümeri mepüca'yucuerivayurie, masi yuhesie mieme xeicüa mepüyutatua. Mepücamama sepa memüvasevixima mamarivavemete 'axa me'utiyuatü. ¹¹ Taheima miemete niuqui tuayamete sepa masi cuini mieme memümalarivave meyüvavetü metürücavitü, peru müme mepüca'vasevixima quepaucua yamemutiyua, mevaxanetatü müya memü'anene Ti'aitame hüxie.

¹² Müme tatevama memücate'u'iyari vahepaü me'anenetü, yücümana xeicüa mepüte'u'iyari, mepütinunui va memütiviyarienicü memücüi'ivacü xeicüa, müme 'axa me'utiyuatü mepisevixima tita 'asimemücatemate hepaüsita. Mericüte, tatevama vahepaü mepütatümaiarieni müme. ¹³ 'Axa me'itüarietü yamepütepiniyarieni 'axa memüvaruyuricü hipame. Naqui'eriyua mepü'erie hecüta merucuyatüvetü müme.

Mepüyusevixima mepüyuyüriya sepa xehamatü memütecua'a xeicüa, memünaqui'acü mete'irümatüvetü.

¹⁴ Yühüxicü 'ucaravesixi memüvacuvautüvenicü püvanaque xeicüa memüvacumaüvanicü sepa hipame va'ütama. Mepücatehaye va metecuvautüvetü 'axa que memüteyurienicü. Mepüteva'irüviya mepüvaviya müme va'iyari mücasese'i. Müme masi yu'iyarisie mepü'iyamate hipame vapinite memütehive'eriecacü. Vahesie pütinaque 'axa memütetahüavarienicü para 'axa memü'itüarienicü. ¹⁵ Huye me'ucu'eirieca müxeuraüye, meneuyexürieni. Varami Vehuri nu'aya huyetana meniuyune masi. Mücü pihive'eriecai tita müti'ivaniquecai sepa mücaheiseriecai, ¹⁶ peru niutatierieni 'inüari mütsanacaicü. Puxuri sepa memüca-niuvave tevi niuquieyacü tiuniutü puxu caninena tixaxatame que mütiyurienecai cayumaitü.

¹⁷ Mümetütü haixapaü mecani'aneneni peru memayevavaqui. 'Aüxipaü mecani'aneneni teücacü mü'equetücapaü. Yüriya cui müyüvi vahesie mieme cani'üviyariencamücü. ¹⁸ Marivemecü que memütecuxata peru yacü xeicüa me'utiyuatü, mepüteva'irüviya mepüvaviya müme haveri mieme memutavicuei, teüteri memeuyexürie vahepaü 'amemu'uvacai. Mepüteva'irüviya mevahive'ericasitüatü, teüteri yuvaiyarisie meteviyatü que memüte'ucahive'erie, para memürucuyatüvenicü xeicüa. ¹⁹ Müpaü mepütevacuxaxatüva quename vaniu meyüvaveni memüyünü'acacü yücümana me'utiyuatü, peru mümetütü müya memutiyua masi yemecü vaüriyarica mepüte'uximaya tita mütipüpünisie miemecü. Tita müre'iva tevi, mücüsie mieme vaüriyarica catini'uximayacamücü. ²⁰ Müme memutavicuei mepüte'uhayevaxü que memüteyusevixima cuiepa memütama, memeitimacü Ti'aitame Tiyuvicueisitüvame Quesusi Cürisitu, peru müme xüca me'a'ivarieni tavari me'uviniyarietü meripaipaü, 'imatürie ca masi yemecü 'axa me'itüarietüvetü menacünicuni, memüca'itüarietüvecaipaü matüaripaü.

²¹ Masi 'aixüa püyüni queyü xüca mecaheitimanie huye que mü'anesie 'uyeicatü heiseriemecü yamüticamienicü, peru 'aixüa püca'yüni queyü xüca me'ucunuaxüanique meheitimame, me'icu'eirieme 'aisica memüyetuiriyari müpasie Caca'yarisie mieme. ²² Müpaü meniuyüni, mücü xasica que maine, Sücü pucunua yuhayari müticuanicü. Mücü meta, 'Uca'üyarieca tuixu niucunuani hutarieca müyutahaxu-manicü. Yuri paine xasica.

Tucari paye'ani quepaucua Ti'aitame munuani

3 Hicüri nenaqui'erima 'icü pühücü hutarieca mieme xapa nemutavevie nemüxe'uta'utüirie. 'Icüsie mieme 'iyasie mieme yanepütixe'utaxatüa tita xemüteha'eriva, nex'e'anutahütüatü nex'e'iyaritüatü xe'iyari müyuxevicü ² xeme'erivanicü que memutiyuanecai texaxatamete Caca'yarisie mieme memüpasiecai, yacatiyüvecacu cuxi, xeme'erivanicüta Ti'aitame tiyuvicueisitüvame que müti'aitacai müme memenü'arie xehesüa que memütevecuxaxatüvacai.

³ Yemecü peuyevese müpaü xemütemaicacü, tucari taparirümecacu teyunanaimavamete mecanitixuavericuni. 'Ameniu'uvacuni que memüte'ucahive'erie xeicüa
⁴ müpaü me'utiyuatü, Haquevasü püca'aye'ave cuxi mücü que mutayü quename nuani. Ta'uquiyarima memecusixüapai hicüque, naitü yaxeicüa 'anetü 'acanitamacua que müti'anecai sutüapai quepaucua munetüarie, me'utiyuatü. ⁵ Müpaü me'utiyuatü, mepüyuvaüriya müpaü memütehatümaiycü, Cacaüyari ya'utayücu muyuavi matüaripai 'apuyemacai, cuie meta hapa pune, putaveviya hacü. ⁶ Mücücüta 'ana miemete cuiepa memütamacai mecaniutatümai-yarieni ha 'utahünecu. ⁷ Mücü müpaü mutayücüta, hicü mieme muyuavi cuie ni'üviyariECA müttai-yarienicü, tucari 'aye'ayu quepaucua teüteri memücaheyexeiya Cacaüyari memüta'ivaviyarieni memütatümai-yarieni.

⁸ Müpaü xeicüa xepücatehetütümai-yani xeme nenaqui'erima, Ti'aitame que mütxeiya, xei tucari xei miriyari viyari paü cani'aneni, xei miriyari viyari meta xei tucari paü pü'ane. ⁹ Ti'aitame 'ereutevitü püca'yüane yuniuqui hepaüsita que mutayü quename müpaü tiyurieni, sepa hipatü caheye'atüaveme memü'erie. Masi püca'vaüripie 'emüreuterecü xecuevietü xeme. Püca'yüvaüriya teüteri memütatümai-yarienicü ni xevitü, masi püyuvaüriya yunaitü memaye'axüanicü para memütehayevanicü que memüteyuriecäi.

¹⁰ Peru tucari canaye'amücü quepaucua Ti'aitame munuani, tinavayame mü'axepaü yüvicüta. 'Ana muyuavi canitayeimücü carima 'utayuanecacu, titacü mütiutiveviva naitü canicumaveriyariemücü taicü. Cuie, tita meta cuiepa memütama memüte'utivevie, naitü masiücütü catinayeimücü.

¹¹ Mericüte, naitü müpaü xüca tiucumaveriyarieni, quepaü reuyevese que xemü'anenenicü xeme,

naimecü xepasietü Cacaüyarisie mieme que xemüte'u'uva, xeheyexeyatü, ¹² xe'icuevietü mücü tucari, xe'imexüitüatü cuitüva maye'anicü para Cacaüyari munuanicü. 'Anasü muyuavi tana'iyarieme pütaxüsitüarieni, titacü mütiutiveviva naitü canitavesitüarimücü taicü. ¹³ Mücü meta, tame tecanicuevieca muyuavi mühecua cuie mühecua, mücü que mü-tatiutahüavixü. Mana quiecatari heiseriemecü yamecatenyuriecacuni.

¹⁴ 'Ayumieme nenaqui'erima, xemicueviecü müya 'aneme, xequeneyumexüitüaca mücü xeta'ivaviyame müxexeyacü xecaseviximariecame xecayüyüvime 'aixüa xeteyuxeiyacame püta. ¹⁵ Tati'aitüvame que müreuterive tiuca'enivatü, tucari xehüme xequeneyu'erieca para xemütaviceisitüarienicü. Ta'iva Papuru teminaqui'eri yaxeicüa 'utaitü catinix'e'uti'utüirieni, que mütipitüarie müpaü müti-maivenicü. ¹⁶ Naime xapasie yaxeicüa paine 'icü xatatü. Xapateyasie niuqui canixuaveni mücuanive. Müme 'asimemücateyü'üquitüavave memücaseseüye meneitatunani niuquieya, yaxeicüa que memüte'ituna 'utüarica hipame. Peru müpaü meteyurietü yücümana mepüyutatümaiya xeicüa.

¹⁷ Mericüsü nenaqui'erima, müpaü xepütemate yacatiyüvecacu cuxi. 'Ayumieme xequeneyucuerivayuriecäi capa xecaseseüyetü xe'acüneccü, 'inüari sanamete metexe'irüviyacacu que memüteheuyexürie müme. ¹⁸ Masisü xequenevevereni vaücava masi 'aixüa xete'u'iyaritü xemacünirümenicü, xe'imatetü xemacünirümenicü Tati'aitüvame Tasivicueisitüvame Qesusi Cürisitu. Mücü ve'emecü quecuxaxasivani hicü, tucari mücaxüve mexi ca'aye'ave. Müpaü xeicüa cani'aneni.

1 Vani

Niuqui tucari tiyupitüvame hepaüsita

1 Tita matüaripai mütimieme, tita temüte'u'enie, tita temüte'uxei tahüxicü, tita temütexeyacai, tita tamamacü temüte'umayüa, mücü tecanixecuxaxatüvani niuqui tucari tiyupitüvame hepaüsita. ² Tucari masiücütü nayani. Tame tecanixeyia, tecanihecüatani, tetenixe'utaxatüani mücü tucari mücaxüve hepaüsita. Mücü yu'uquiyari caniteütacaitüni, tepuxeisitüarie tame. ³ Tita temüte'uxei, tita temüte'u'enie, mücü tecanixecuxaxatüvani xemeta tanaitü temütaxevinicü. Que temütetaxevi tame, ta'uquiyarimatü tepütaxevi nu'ayamatüta Qesusi Cürisitumatü tepütaxevi. ⁴ 'Ipaü tecateniu'utüani xemaye'axüanicü xeyutemamavietü.

Cacaüyari hecüariyapaü cani'aneni

⁵ 'Ipaü panuyüne niuqui hesüana mümieme temi'enie temüxecuxaxatüva. Cacaüyari hecüariyapaü cani'aneni, yüriya pumave hesiena haquevasü. ⁶ Xüca yate'utiyuani quename hamatüana tetaxevi, yüvipa xüca te'u'uvani, tepüte'itava, yuri yatepücatecahu. ⁷ Masisü hecüaripa xüca te'u'uvani 'iya hecüaripa macavepaü, tanaitü tecanitaxevicacuni. Mücü meta, Qesusi Cacaüyari münu'aya xuriyaya naime 'axa temüteyurie catani'itirica.

⁸ Xüca yate'utiyuani quename tita 'axa müti'ane tecatehexeyia, tacümana tepeutayexürüva, tita yuri müraine tahesie pumave. ⁹ Me xüca te'itahecüata tita 'axa temüte'uyuri, 'iya que maine yapüticamie, que mütiheiserie yapütiyuriene, tita 'axa temüte'uyuri pütareuyehüvirieni, catani'itirica naime mücatiheiserie. ¹⁰ Xüca yate'utiyuani quename 'axa tecateyurievave, mücü ti'itavame tenayeitüvani, niuquieya tahesie pumave.

Cürisitu tahesie mieme pütaniuni

2 Nenivema 'icü nepüxe'utüirie 'axa xemü-cateyuriecacü. Me xüca 'axa tiuyurieni xevitü, tame tepeixeyia que mü'ane tahesie mieme pütaniuni yu'uquiyari hüxie, Qesusi Cürisitu hücütütü que mütiheiserie yamütiyuriene. ² 'Iya canihücütüni que mü'ane 'aixüa mütiyuri 'aixüa temütexeyariecacü tame 'axa temüteyurie. Tita tame temüteyuriecü xEICÜA püca'uyü, masi yunaitü cuiepa memütama vahesie mieme puyü.

³ Xüca yatetecahuni que müti'aita, müpaü tecatenimaica temeitima. ⁴ Que mü'ane ne nemeitima maine, yacaticamietü que müti'aita, mücü tini'itavani, tita yuri

müraine hesiena pumave. ⁵ Que mü'ane yamüticamie 'iya niuquieyasie, yuricü mücü naye'ani tiyucanaqui'eri-
etü Cacaüyariapaü. 'Ipaü tecatenimaica hesiena temüteviya. ⁶ Que mü'ane hesiena tiviyatü 'emuyeica maine, caneuyevaca hepaüna müyüaneni 'iya müyüanecaipaü.

'Aisica hecuame

⁷ Nenaqui'erima, hecuamecü netixe'aitüatü nepücatixe'utüiri. 'Aisica meripai canimietüni püta matüaripai xemeixeyia. 'Icü 'aisica meripai mümieme, niuqui canihücütüni matüaripai xemei'enie. ⁸ Mesüte hecuamecü netixe'aitüatü netinixe'utüirieca, tita yuri müraine 'iya hepaüsita xehepaüsitata, yüriya macuyeiximecü, tita yuricü mütihecüariya mühecüariyacüri.

⁹ Que mü'ane hecüaripa muyeica maine, yu'iva mu'uxie, mücü yüvipa cuxi caniyueicani. ¹⁰ Que mü'ane yu'iva münaqui'erie hecüaripa caniuveni, pücatique-tamüre yücümana. ¹¹ Que mü'ane yu'iva mu'uxie yüvipa caniuveni, yüvipa tiuyeica, 'asipücatimate que mütimie yüriya mecüpiriyacü.

¹² Nenivema nepütixe'utüirie tita 'axa xemüte'uyuri xemüteuyehüviyariecü 'iyasüa xemümiemetecü.

¹³ Xeme xemüva'uquiyarima nepütixe'utüirie xemeitmacü 'iya matüaripai 'amuyeica. 'Uquisi nepütixe'utüirie xeme'ivaxücü 'iya 'axa mütiyuriene.

Türi nepütixe'uta'utüiri yu'uquiyari xemetimacü.

¹⁴ Xeme xemüva'uquiyarima nepütixe'uta'utüiri xemeitmacü 'iya matüaripai 'amuyeica. 'Uquisi nepütixe'uta'utüiri xemütürüvacicü, Cacaüyari niuquieya xehesie mütiyiyacü, 'iya 'axa mütiyuriene xema'ivaxücü.

¹⁵ Tita cuiepa mütimieme xepücatenaqui'erieca. Quepaümetü cuiepa mütiyuave xepücatenaqui'erieca. Tita cuiepa mütimieme xüca tinaqui'erieca, haquevasü yu'uquiyari pücanaqui'erie. ¹⁶ Tamüsü naitü cuiepa mütiyuave, tevitütü tita mütihive'erie, tita yühüxicü mütihive'erie, yacü xEICÜA que mütiyucatave'erie yupini hepaüsita, mücü ta'uquiyarisüa pücatimieme, mücü cuiepa pütimieme püta. ¹⁷ 'Icü cuie canacuyeiximeni. Tita cuiepa memütama memütehive'eri canacuyeiximenita. Masi que mü'ane yamüticamie que mütiyuave Cacaüyari, mücü caniyuhayevani yuheymecü.

Que mü'ane Cürisitu maye'unie

¹⁸ Neuxei türi, hicü tucari canaye'aniri quepaucua mütapare. Que xemüte'enanacai quename xevitü

'uhamie Cürisitu 'aye'unietü, hicütütüri yumüiretü Cürisitu memaye'unie mecanixuaveni. 'Ayumieme tepütemate tucari maye'a quepaucua mütapare.

¹⁹ Tasata mepayecü, masiri tahesüa mepücamiemetetücai. Xüca tahesüa memiemetetücaitüni, tahamatü mepuyuhayevequeyu. Mecanayecünesüari memümasiücünicü tahesüa memücamiemetecü.

²⁰ Mücü müpasie heiserie canixe'upitüani, yunaitü xepütemate. ²¹ Nepücatixe'uti'utüiri tita yuri müraine xemücamatecü, tita yuri müraine xemümatecü püta nepütixe'uti'utüiri, naitü 'itarica yurisie müca'ayeneica xemütematecü.

²² Quepai püti'itava. Que mü'ane müyuhecüata müpaü 'utaitü quename Qesusi heiserie cahexeiya Cürisitutütü, mücüri catini'itavani. Que mü'ane müyuhecüata 'uquiyarieya cahexiyatü ni nu'ayata, mücü Cürisitu maye'unie canihücütüni. ²³ Yunaitü nu'aya mecahexeyatü memüyuhecüata, 'uquiyarieyaya mepücahexeiya. Que mü'ane 'iya nu'aya hexeyatü muyuhecüata, mücü 'uquiyarieyaya canexeyani.

²⁴ Xeme tita xemüte'enie matüaripai, xehesie tiviyatü queyuhayevani. Xüca xehesie tiviyatü yuhayevani tita matüaripai xemüte'enie, xemerita nu'ayasi 'uquiyarieyasieta xeteviyatü xecaniyuhayevacuni. ²⁵ Tucari mücaxüve canihücütüni tita 'iya mütatiutahüavixü temeixeiyanicü.

²⁶ 'Icü 'ipaü nepütixe'u'utüiri memüxehuyexürüva vahepaüsita. ²⁷ Xemerit heiserie que mütixe'upitüa 'iya, mücü heiserie xemexeiya xehesie tiviyatü caniyuhayeva. Tixaü xeime xepücaheuyehüva mütixeti'üquitüanicü. Mücü heiserie xemupitüarie 'iyasüa mieme mütixe'üquitüapaü naime hepaüsita, yuri mainepaü, mücati'itavapaü, mütixe'uti'üquitüapaü, müpaü hesiena xeteviyatü xequeneyuhayeva.

²⁸ Hicüsüari nenivema hesiena xeteviyatü xequeneyuhayeva. Xüca müpaü xeteyurieca, quepaucua masiücütü mayani 'iya, 'aixüa tepütetamaica tecatateteviyatü hüxiena quepaucua munuani. ²⁹ Xüca xetemaica 'iya yamütiyuriene que mütiheiserie, xequetenemaica yunaitü yamemüteyurie que mütiheiserie hesiena memüyecü.

Cacaüyari nivemama

3 Neuxei ta'uquiyari que tatinaqui'erie. Mücücü Cacaüyari nivemama tepütaterüvari, nivemama tepühüme. 'Ayumieme cuipea memütama mepücata-simate memücaheitimaivavecaicü 'iya. ² Nenaqui'erima hicütütüri Cacaüyari tecaninivemamatüni. Tixaü cuxi pücamasiücü que temü'aneneni. Müpaü tepütemate, quepaucua masiücütü mayani Cürisitu, mücü que mü'ane, hepaüna tepü'aneneni, te'ixeyatü mücü que mü'ane. ³ Yunaitü 'ipaü memüte'icuevi mepuyu'itie yücümana 'iya que müti'itiyapaü.

⁴ Yunaitü 'axa memüteyurie 'aisica menitisanani. Tita 'axa müti'ane 'aisica saname canihücütüni. ⁵ Xeme müpaü xepütemate 'iya masiücütü matüacü mütasi-navairienicü tita 'axa temüteyurie. Tita 'axa müti'ane pumave hesiena. ⁶ Yunaitü hesiena memüteviya 'axa

mepücateyurie. Yunaitü 'axa memüteyurie mepüca'ix-eiyavave mepücaheitimaivave. ⁷ Nenivema xüca tüma xevitü caxeheuyexürienique. Que mü'ane yamütiyuriene que mütiheiserie, mücü heiserie canex-eiyani 'iya heiserie mexeyapaü. ⁸ Que mü'ane 'axa mütiyuriene Cayuumariesüa canimiemetüni, Cayuumarie 'axa mütiyuriencü matüaripai. Cacaüyari nu'aya 'ayumieme masiücütü nayani mita'unacü Cayuumarie tita mütiyuriene.

⁹ Yunaitü Cacaüyarisie memüyecü 'axa mepücateyurie 'iya 'imüarieya vahesie müyuhayevacü. 'Axa memüteyuriene mepücaüvave Cacaüyarisie memüyecü. ¹⁰ 'Ipaü mepütemasiücü Cacaüyari nivemama Cayuumarie nivemama. Yunaitü yamemücateyurie que mütiheiserie, que mü'ane yu'iva mücanaqui'erietta, mücü Cacaüyarisüa mepücamiemete.

Xequeneyunaqui'erieca yunaitü

¹¹ Müpaü canaineni niuqui matüaripai xemi'enie. Tanaitü tepütanaqui'erieca paine. ¹² Cainipaü tepücaüaca. 'Iya 'axa mütiyurienesüa canimiemetücaitüni, yumuta caniumieni. Titayari timi. Tita mütiyuriencai 'axa müti'anecaicü, mutaya tita mütiyuriencai müheiseriecaicü.

¹³ Ne'ivama xepücahüxiyaca xüca cuipea memütama mexe'uxieca. ¹⁴ Tame ta'ivamarixi temüvanaqui'eriecü 'ayumieme tepütemate temütapataxü tecamüquitetütüri te'ayeyuyuritü püta. Que mü'ane mücatiycanaqui'erie müquitü 'apuyeica cuxi. ¹⁵ Yunaitü yu'ivama memüva'uxie teyumemivamete mecanihümetüni. Xeme xepütemate tiyumemivame yücümana tucari mücaxüve pücahexeiya. ¹⁶ 'Icücü tepeitama naqui'erिया, 'iya tahesie mieme yutucari müyetuacü. Caneuyevaca tameta ta'ivama vahesie mieme tatucari temüyetuani. ¹⁷ Que mü'ane yupini cuipea timieme mürexeiya, mixeiya yu'iva reuyehüacame, xüca yu'iyari 'anunaca hepaüsitana, queri tinaqui'erieca Cacaüyari. ¹⁸ Neuxei nenivema tepücatanaqui'erieca niuquicü xecüa yacü xecüa. Que temüteyurie püta yuricü püta tepütanaqui'erieca.

'Aixüa tepütemaica Cacaüyari hüxie

¹⁹ Müpaü tetenimaicacuni tita yuri mürainesie temümiemetecü. Cacaüyari hüxie müpaü ta'iyari tepütentüaca ²⁰ xüca ta'iyari tasi'utatieni. Tita ta'iyari mücatimate Cacaüyari püta catinimaica, naime pütimate. ²¹ Nenaqui'erima ta'iyari xüca catasi'utatieni 'aixüa tepütemaica Cacaüyari hüxie, ²² naime temitavaviricü tepütanaqui'eri yatemütecahucü que müti'aita, tita mütinaque yatemüteyuriencü. ²³ 'Ipaü catini'aitani, yuri temüteta'erienicü que mü'ane Cacaüyari nu'aya mühücüsie Qesusi Cürisitusie, temütanaqui'eriecacü tanaitü mücü que mütatiu'aitüa. ²⁴ Que mü'ane yamüticamie que müti'aita, Cacaüyarisie tiviyatü puyuhayeva, Cacaüyarita hesiena tiviyatü tiyuhayeva. 'Ipaü tecatenimaica tahesie tiviyatü muyuhayeva, yu'iyari mütasi'umicü.

'Iyari yuri maine, 'iyari meuyuyehüpa

4 Nenaqui'erima yunaima 'iyarite yuri xepücate-va'eririca. Xequeteneuta'inüataxüa 'iyarite masi, siparasü xüca Cacaüyarisüa memiememetetüni. Yumüiretü yacü xeicüa texaxatamete meneutayeixüani cuiepa. ² 'Ipaü xepüteheitimani Cacaüyari 'Iyarieya. Yunaitü 'iyarite memüyuhecüata Qesusi Cürisitusie tevi matüasie meteviyatü, müme Cacaüyarisüa mecanimiemetetüni. ³ Yunaitü 'iyarite memücayuhecüata Qesusisie meteviyatü Cacaüyarisüa mepücamiemete. Mücü Cürisitu mu'uxiesüa mecanimiemetetüni. Xeme xepu'enana quename 'uhamie, hicüri cuiepa caniuyciani.

⁴ Nenivema xeme Cacaüyarisüa xecanimiemetetüni, xepüvara'ivaxü. 'Iya xehesie mütiyiya canitürücaüyeni. Mücü cuiepa memütama vahesie mütiyiya masi pücatürücaüye 'iyapaü. ⁵ Müme cuiepa mecanimiemetetüni. 'Ayumieme cuiepa mieme metenicuxatani, 'ayumieme cuiepa memütama mecaniva'enieca. ⁶ Tamesü Cacaüyarisüa tecanimiemetetüni. Que mü'ane Cacaüyari mümate catani'enieca. Que mü'ane Cacaüyarisüa mücamieme pücatasi'enie. 'Icücü tepüvamate 'iyari yuri maine 'iyari meuyuyehüpa.

Cacaüyari catiniyucanaqui'erica

⁷ Camüsü nenaqui'erima tepütanaqui'erica tanaitü. Naqui'erिया Cacaüyarisüa canimiemetüni. Yunaitü memüteyucanaqui'eri Cacaüyarisie mecaniyecüne, Cacaüyari mecanimaica. ⁸ Que mü'ane mücatiycanaqui'eri Cacaüyari pücahetimaive Cacaüyari mütiyucanaqui'eriecü. ⁹ 'Icücü tahesie masiücütü nayani Cacaüyari que mütatinaqui'eri, Cacaüyari yunive muyuxevi meyenü'acü cuiepa, mücücü temayeyurinicü. ¹⁰ Müpaü cani'aneni naqui'erिया. Tameri tepüca'inaqui'erica Cacaüyari. Mücü püta pütasinaqui'erica, yunive reyenü'a 'aixüa miyurienicü 'aixüa temütexeyaricü tame 'axa temüteyurie.

¹¹ Nenaqui'erima Cacaüyari xüca müpaü tati-naqui'ericaütüni, caneuyevaca tameta müpaü temütanaqui'eriecacü tanaitü. ¹² Xevitü püca'ixeyave Cacaüyari hasuacua. Xüca tetanaqui'erica tanaitü, Cacaüyari tahesie tiviyatü caniyuhayeva. Mücü que mütiyucanaqui'eri, naqui'erिया naye'ani tahesie. ¹³ 'Ipaü tepütemate hesiena temüteyiya mücürita tahesie mütiyiya, yu'iyari mütasü'umicü taxexuime. ¹⁴ Tame tepunenierixü tecatenihecüatani ta'uquiyari yunive meyenü'acü cuiepa memütama vavüceisitüvame. ¹⁵ Que mü'ane müyuhecüata müpaü 'utaitü quename Qesusi Cacaüyari nu'aya hücü, Cacaüyari hesiena tiviyatü caniyuhayeva, mücüta Cacaüyarisie tiviyatü tiyuhayeva.

¹⁶ Tame tecatenetimani que mütatinaqui'eri Cacaüyari, yuri teteniuta'erieni naqui'eriyayasie que mütatinaqui'erica. Cacaüyari catiniyucanaqui'erica. Que mü'ane tiyucanaqui'erietü muyuhayeva, mücü Cacaüyarisie tiviyatü caniyuhayevamücü, Cacaüyarita hes-

iena tiviyatü tiyuhayeva. ¹⁷ Naqui'erिया müpaü tinaye'ani tahesie 'aixüa temütetamaicacü mücü tucarisie quepaucua 'isücame mütasita'inüata, hepaüna temü'anenecü tame 'ena cuiepa 'iya mü'anepaü. ¹⁸ Xüca tiyucanaqui'erica marica pücaxüave. Naqui'erिया maye'axe marica payeveveya. Que mü'ane müma cani'uximatüarica. Que mü'ane müma püca'aye'ave tiyucanaqui'erietü.

¹⁹ Tame tepütetacanaqui'erica mücü meri mü-tasi'utanaqui'erica. ²⁰ Xüca xevitü ya'utayüni, Ne Cacaüyari nepünaqui'erica haitü, xüca yu'iva 'uxieca, mücü catini'itavani. Que mü'ane yu'iva xeyiatü müca'in-aqui'erica, capüyüve minaqu'erica Cacaüyari ca'ix-eiyavetü. ²¹ 'Icü 'aisica tecanexeyani hesüana mümieme. Que mü'ane Cacaüyari münaqui'eri, yu'ivata quenaqui'erica.

Yuri ti'erietü, tita cuiepa mütimieme püra'iva

5 Yunaitü yuri memüte'erica quename Qesusi heis-erie 'upituarie Cürisitutü Cacaüyarisie mecaniyecüne. Que mü'ane 'iya 'uquiyarieya münaqui'erica, 'iya hesiena müyetüata caninaqui'erica. ² Tame 'ipaü tepütemate Cacaüyari nivemama temüvanaqui'erica, quepaucua Cacaüyari temünaqui'erica, quepaucua yatemütecahu que müti'aita. ³ 'Ipaü tetenyurieca xüca Cacaüyari tenaqui'erica, yatepütecahuni que müti'aita. 'Aisicaya pücahahete. ⁴ Naitü Cacaüyarisie müyetüa cuiepa mieme cana'ivarümeni. Tita yuri temüte'erica, mücü canihücütüni tita 'ari müre'iva cuiepa timieme. ⁵ Quepaicü pühücü cuiepa mieme ma'ivarüme. 'Icürü pühücü, que mü'ane yuri müti'erica quename Qesusi Cacaüyari nu'aya hücü.

'Iyari catinihecüatani

⁶ 'Icü Qesusi Cürisitutü canihücütüni que mü'ane ha xuriya 'inüariyari munua. Ha 'inüariyari hexeyiatü xeicüa pücanua, masi ha xuriya 'inüariyari hexeyiatü punua. 'Iyari müpaü tinihecüatanita, 'Iyari yuri mainecü. ⁷ Mepüyuhaica memütehecüata taheima, ta'uquiyari, Nu'aya, Iyarieya Mütiyupata mepühüme. 'Icü yuhaicatü mecaniyuxevini. ⁸ Mepüyuhaica memütehecüata cuiepa. Cacaüyari 'Iyarieya, ha, xuriya mepühüme. Yuhaicatü 'axeicüa mepütehecüata. ⁹ Teüteri que memütehecüata tecaniva'enieca. Mericüte, Cacaüyari que mütihecüata masi caniheiserietüni. 'Ipaü catinihecüatani Cacaüyari, yunive hepaüsita tiniutahecüata. ¹⁰ Que mü'ane yuri müti'erica Cacaüyari Nu'ayasie mücü hecüsica pexeyia yuhesie. Que mü'ane Cacaüyari yuri mücati'eriri, mücü Cacaüyari ti'itavame canayeitüvani, yuri mücatiuta'erica que mütiutahecüataxü Cacaüyari yunive hepaüsita. ¹¹ Müpaü paine tita mütihecüata. Cacaüyari cataniupitüani tucari mücaxüve. Nu'ayacü canixuaveni mücü tucari. ¹² Que mü'ane 'iya nu'aya mexeyia, tucari pexeyia. Que mü'ane Cacaüyari Nu'aya mücahexeyia, tucari pücahexeyia.

Xepütemate tucari mücaxüve xemexeyacü

¹³ 'Icü nepütixe'uti'utüiri xeme yuri xemüte'erie que mü'ane Cacaüyari nu'aya mühücüsie xemütemaicacü tucari xemexeya mücaxüve.

¹⁴ 'Ipaü 'aixüa tepütetamate hüxiena. Xüca tixaütü tete'itavavirieni que mütinaque, pütasi'enie. ¹⁵ Mücü meta, xüca müpaü tetemaica mütasi'enie tita temüte'ivaviri, tepütemate temeixeya tita temüte'ivaviri.

¹⁶ Xüca xevitü 'ixeiya yu'iva 'axa tiyurieneme que mücatimüni, canitavaviriemücü yu'ivasie mieme. Tucari mecanipitüariecuni müme 'axa memüteyurie que mücatimüni. Tita 'axa müti'ane puxuave 'axa xüca tiyurieni mümünicü. Mücüsie mieme xemitavavirieni

'asinepücahaine. ¹⁷ Naitü mücatiheiserie 'axa cani'ane-neni. Tita 'axa müti'ane puxuave 'axa xüca tiyurieni mümünicü.

¹⁸ Tame tepütemate yunaitü Cacaüyarisie memüyecü 'axa mepücateyurie. 'Iya Cacaüyarisie müyetüa caniva'üviyani, 'iya 'axa mütiyuriene pücavamayüa.

¹⁹ Tepütemate Cacaüyarisüa temümiemete, naitü cuipepa mütimieme 'iya 'axa mütiyurienesie tiviyatü 'amuve.

²⁰ Tepütemate Cacaüyari nu'aya munua, mütasi'ematüa temimaicacü mücü muyuri. Tame 'iya muyurisie tepüteviya nu'ayasie Qesusi Cürisitusie. 'Icü yuricü canicacaüyaritüni, tucari mücaxüve canihücütüni. ²¹ Nenivema xequeneyucuerivayurieca cacaüyarixi vahepaüsita.

2 Vani

Vaürisica

1 Ne nemüxe'uquiyari necanixevaüritüaca 'uca pe-manayexeyari 'anivemata. Yuricü nenixenaqui'erieca. Ne xEICÜA pücatixaü, masi tanaitü temeitima tita yuri müraine tepüxenaqui'eri ²tita yuri müraine tahesie tiviyatü muyuhayevacü, mütasiteütacü yuheyemecü. ³Cacaüyari ta'uquiyari, Qesusi Cürisitu ta'uquiyari münu'aya, yuricü me'utiyuatü meteyucanaqui'erietü, xüca 'aixüa mete'u'iyarini xehesie mieme, xüca mexenenimayaca, xüca mexepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariēcacü.

⁴Vaüca nepünetemaviecai nemütimariēcü 'anivema hipatü tita yuri mürainesie meteviyatü memü'uvacü, 'aisica ta'uquiyarisüa mieme que temüte'upitüari.

⁵Hicüri 'uca hecuamecü nemati'aitüatü nepücamati'utüirie, mücü 'aisica matüari temeixeyacai nepücamati'utüirie püta. 'Ipaü nepümativaviri, tanaitü temütanaqui'eriecacü. ⁶'Ipaü tetenyurieca xüca tetetacanaqui'erieca, tepu'uvani que müti'aita. 'Icü cani'aisicayatüni, xeteyucanaqui'erietü xemu'uvanicü, matüaripai que xemüte'u'enana.

Memeuyuyexürüva

⁷Yümüretü memeuyuyexürüva mecaneutayeixüani cuiepa. Müme mepücayuhecüata quename Qesusi

Cürisitusie tevi matüasie meteviya. Müya 'anetü cani-hücütüni reuyuyehüpame, müya 'anetü tihücü 'iya Cürisitu maye'unie. ⁸Xequeneyucuerivayurieca capa xehiyexürienicü ta'uximayasica, masi yu'ivarica naimexemüpitüarienicü.

⁹Yunaitü memanuyehaitürüve, tita Cürisitu müti'üquitasie meteviyatü memücauyuhayeva, mücü Cacaüyari mepücahexeiya. Que mü'ane tita müti'üquitasie tiviyatü müyuhayeva, mücü yu'uquiyari pexeiya nu'ayata rexeiya. ¹⁰Xevitü xüca xehesüa nuani 'icü 'üquisica cahexiyatü, xepüca'i'iniēca yuquie, xepüca'ivaüritüaca. ¹¹Que mü'ane mitvaüritüani, mücü 'uximayasicaya 'axa que mü'anene, müpaü 'anetü canayeimücü.

Xehesüa nepeuyeimücü

¹²Sepanetü müireme nemütixeti'utüirieniquecai, nepücanaevaüriya xapacü tauxicü. Masisü xehesüa nepeuyeimücü püta, tahüxi te'utinenieretü temütetaxatacü xemaye'axüani xeyutemamavietü.

¹³'A'iva 'uca manayexeyari nivemama mepümasivaüritüa. Müpaü xEICÜA cani'aneni.

3 Vani

Vaürisica

1 Ne nemü'a'uquiyari nepümati'utüirie nemümasinaqui'erie Cayu. Yuricü nepümasinaqui'erie ne.

² Neuxeï, 'ecü nemümasinaqui'erie, nepünenenevie naimecü 'aixüa pemüreumienicü, 'aixüa pemüreu'eriecacü 'a'iyari 'aixüa mütimiapaü. ³ Vaüca nepünetemaviecai me'u'axecacu ta'ivama metehécüat-acacu 'ahepaüsita yuri que pemaine. Yaxeicüa 'ecü tita yuri mürainesie petiviyatü pepuyeica. ⁴ Que yanemü-catinetemavi, vaüca masi nepünetemavi yanetimaitü quename nenivema hipatü me'u'uva tita yuri mürainesie meteviyatü.

⁵ Neuxeï, 'ecü nemümasinaqui'erie, yamüticamiepaü peniyüaneni naime ta'ivama vahesie mieme pemütiyuriene sepa memücu'uvamete. ⁶ Müme mecateniutahecüata meyucuxeüriecu que pemüti'acanaqui'erie. 'Aixüa penivayurimücü pevap-arevietü vahuyeta, Cacaüyaripaü petiüca'iyaritü. ⁷ Que mü'ane Qesusi Cürisitu mühücüsie mieme meteta'ux-imayataque menayecüne. Tixaü mepücatevaru-tanaqui'eriri hipame nuivarite. ⁸ 'Ayumiemicü caneuveveca müya memü'anene temüvatanaqui'erieni tame, tanaitü tita yuri mürainesie mieme temüte'uximayacacü.

Riyutürepexi que mütivaraye'uniecai

⁹ Ne 'esiva nepütivaruta'utüiri memüyutixexeüriva, peru mücü Riyutürepexi va'uquiyari mayuyeitüamücü

pücatasi'upitüa. ¹⁰ 'Ayumieme xüca nehenuani neneye'eritüamücü que mütiyuriene niuqui 'axa mü'anencü tasiniuquimatü. Mücücü xEICÜa pü-canaqui'a, masi müireme pütiyurieniqueyu. Ta'ivama pücavapitüa, pücaavatauni müme memüvapitüacu, memüyutixexeüriva vasata püvaranuyenü'ava.

¹¹ Neuxeï, 'ecü nemümasinaqui'erie, 'axa müti'ane pepüca'üqueni, 'aixüa müti'ane püta quene'üqueni. Que mü'ane 'aixüa mütiyuriene Cacaüyarisüa can-imiemetüni. Que mü'ane 'axa mütiyuriene püca'ix-eiyave Cacaüyari.

Remetüriyu hepaüsita mepütehecüata

¹² Yunaitü mepütehecüata Remetüriya hepaüsita, tita yuri müraine tihecüatacacuta hepaüsitana, tameta tepütehecüata hepaüsitana. 'Ecü pepütimate yuricü temütehecüata.

Teutüarica

¹³ Nesü vaüca nepümatiti'utüirieniquecai peru tauxicü ti'utüvamecü nepücamati'utüiriamücü. ¹⁴ Nepümasiheuxeiyamücü püta yareutevitü, tahüxie te'utinenieretü tepütetaxata.

¹⁵ 'Aiyarisie xüca peca'uximatüarieca. Müme temüvanaqui'erie mepümasivaüritüa. 'Ecüta queni-vavaüritüaca müme temüvanaqui'erie yuxexuime que memüteteteva.

Cura

Vaürisica

1 Ne Cura Quesusi Cürisitusie mieme necatini'uxi-mayatametüni Cacuvu 'ivaya nehücütütü. Necanixevaürütüaca xeme xemünaqui'eriva Cacaüyari müta'uquiyarisie xeteviyatü, Quesusi Cürisitu müxe'üviya xemuta'inierie. ² Xüca xenenimayasieca, xüca xepitüarieca yu'iyari xemücamüiriyanicü, xüca xenaqui'erivani yemecü.

Mete'itavatü que memüte'üquitani

(2 Pecuru 2:1-17)

³ Nenaqui'erima, cuini mieme necaninemexütüacaitüni nemütixeti'utüirienicü tanaitü 'axeicüa que temütetavicueisitüariexime hepaüsita, peru neuyeveca yanemütixeti'utüirienicü hicü vaüriyarica nexepitüatü xemüyucuitüvenicü tita yuri temüte'erie hesie mieme, tita Cacaüyari teüterimama xei mieme temüteyutüiriarie hesie mieme. ⁴ Hipatü teüteri tasata menatahaxüani 'avie. Meripai meniucayasariexüani müpaü memütemari'itüarienicü. Cacaüyari mepüca'ayexeiya, mecanipata tita Cacaüyari mütivamicua 'aixüa tiuca'iyaritü, para memüyutatuanicü merucuyatüvetü xeicüa. Mecaniyucu'imavani müpaü me'utiuyatü que name meca'imate que mü'ane hücütatü mütacusiari mütati'aitüvame Quesusi Cürisitu.

⁵ Sepa xei mieme müpaü xemütehetima naimecü, necanixe'eritüamücünü que mütiuyü hepaüsita quepaucua Ti'aitame müvarutavicueisitüa 'Ixaherisixi teüteriyari 'Equipitu cuieyarisie vareyevitüca. Varutavicueisitüaca 'arique nivaruca'una müme yuri memücate'eriecai. ⁶ Taheima miemete niuqui tuayamete meta hipatü mepüca'yü'üviyacai que memütehüritüariecai matüaripai, mepicu'eirie masi yuquie. Mücü Cacaüyari caniva'üviyani memütaxanesienicü tucari mümarive 'aye'ayu, nivananutaxürüvani yüriyasie tepüa mücaxüvecü. ⁷ Vahepaüsü mecaniuyüni Surumatarari Cumuxatarari va'aurie miemete quiecaritesie quiecatari. 'Ameniu'uvacaitüni müme mevacumaüvatü que mü'ane mücava'üyatücai mücavacünatücai, me'icumaüvatü titacü memüteyuseviximacai. Mümeta meniucayasariexüani 'inüari memacü necü memari'itüarietüvetü taipa yuheyemecü mütaivesie.

⁸ Peru hicü miemeteta yaxeicüa mecani'aneneni. Que memüteheinüsa meniseviximaca yuviyari. Menixani'erieca que mü'ane ti'aitame mühücü, mecanivaseviximani mamarivavemete 'axa me'utiuyatü vahepaüsita. ⁹ Mücü Miyeri niuqui tuayamete tiva'aitüvame

mühücü, quepaucua Cauyumariematü mücü niuqui memüxüatüacai Muisexi caxarieya hepaüsita, mücü pücayuvaüriyacai miseviximanicü Cauyumarie hesiena tiuhüpatü, masi müpaü niutayüni, Ti'aitame quemati-tieni. ¹⁰ 'Ime püta meniseviximaca tita 'asimemücatemate hepaüsita 'axa me'utiuyatü. Que memütemate, yücümana xeicüa mepütemate tatevama memücate'u'iyari vahepaü. Müpaü metemaitü 'ayumieme mecanitümaiyarieca.

¹¹ Xüa 'ui müme. Caini huyeta meneucayune hepaüna mete'u'uvatü. Tuminicü meniyutatuanii memeuyexürienicü Varamipaü müti'ivamücücaipaü. Meniutatümaiyarieni yaxeicüa que mütiuyü quepaucua Cure meye'uniecai Muisexi. ¹² 'Ime meniseviximaca xe'icuai quepaucua xeyunaqui'erietü xemütecua'a, memücateheuyuyehüviriecü quepaucua xehamatü memütecua'a. Muxasi vahüvemete meyuterüvatü mepüteyumicua xeicüa. Haivitüri mayevavaquipaü mecani'aneneni 'ecacü mecu'enetüvetü. Cüyexipaü mecani'aneneni memüca'utixuxuavere tucari maye'axesie. Hutacüa mepucui, mepüvatihunarietüca.

¹³ Memasiücütü mepayuyeitüva que memüteyurie meyuteviyasitüatü, yaxeicüa hamevari mayu'eriyamücuaimuxa masiücüme que mürayuyeitüva haramarasie. Xuravesixi memeuyexürüve vahepaü mecani'aneneni. Yüriya cui müyüvi caniu'üviyarieni vahesie mieme yuheyemecü.

¹⁴ Müya memü'anene meripai catinivacuxaxatüvacaitüni 'Enuqui 'Arani müxiüyariyatücai 'atahutarieca mieme, müpaü 'utaitü, Nenixeiya Ti'aitame nuaximeme yuteüterima varavitütü müireme miriyari meyupaümeme, ¹⁵ yunaima vataxanetaque, yunaitü Cacaüyari memüca'ayexeiya vahesie tiuhüanique naime hepaüsita que memüte'uyuri Cacaüyari meca'ayexeiyatü vatahüaveque, naime niuqui mü'aüxauna hepaüsita, que memüte'iniuquima Cacaüyari hepaüsita 'axa teyuruvamete Cacaüyari memüca'ayexeiya. ¹⁶ 'Ime mecanihümetüni niuqui xüatüacate niuquixivivamete. Que memüte'uchahive'erie xeicüa 'ameniu'uvani. Yutetacü vaüca mepütecuxata meteyucatave'erietü. Niuquicü me'utiniütü menivatemavieritüca teüteri memüvara'ivanicü.

Que mütiva'imaiyacai que mütivatuicacai

¹⁷ Xemesü nenaqui'erima, niuqui xequena'erivani meripai que memutiyua Tati'aitüvame Quesusi Cürisitu nü'arimama yacatiyüvecacu cuxi. ¹⁸ Müpaü metenixecühüavecaütüni, Tucari taparirümecacu 'amenita-

macacuni teyunanaimavamete. 'Ameniu'uvacuni que memüte'ucahive'erie xEICÜa Cacaüyari meca'ayexey-atü. ¹⁹ 'Ime mecanihümetüni memüvapata teüteri 'iyarisie vaniu memüteviya 'iyarisie vaniu memücateviya sepa yu'iyari xEICÜa memexeyia müme, yuri 'iyari memücahexeyia.

²⁰ Peru xeme nenaqui'erima, xequeneyuseiriyani yunaitü, yuri que xemüte'erie tita mütipasiesie. Xequeneyunenevieca 'Iyari Mütiyupatasie xeteviyatü.

²¹ Xequeneyü'üviyani Cacaüyari xenaqui'eriecacu. Xequeneuta'icuevani maye'anicü Tati'aitüvame Qesusi Cürisitu quepaucua müxenenimayacacü xepitüatü yuheyemecü xemayeyuyurinicü.

²² Xequenivanenimayaca hipame memeu'erietüve, ²³ xequenivatavicueisitüani müme xevaranayeha-

panatü taipa. Hipame meta que xemütevanenimaya xequeneumamaca masi, xe'ixeümatü 'asita va'ixuriqui xüca seviximarieca que memüte'uyuri yuvaizarisie meteviyatü.

'Aixüa que mutayü Cacaüyari hepaüsita

²⁴ Que mü'ane müyüve müxe'üviyani xemüca'atixürüvenicü, müyüve meta müxe'aye'atüanicü que mü'ane visi mü'ane hüxie xehesie catiuhüivacacu xeyutemamaviecacu, ²⁵ que mü'ane yuxevitü mücacaüyari mütimaive mütasi'utavicueisitüa, mücü visi quetixeyarieca que mariveni heiserie quehexeyiani quetürücaüyeni tucari casutüarievecacu, hicüta, tucari catixüvecacu yuheyemecü. Müpaü cani'aneni.

Masiücütü Que Müratüa

Tita Qesusi Cürisitu masiücüme mürayeitüa

1 Qesusi Cürisitu 'icü masiücüme canayeitüani. Cacaüyari müpaü catinipitüani müpaü mütivahecüatüacacü müme hesiena mieme memüte'uximaya, müpaü memütemaicacü yareutevitü que mütiyüni vaüriyarica. Masiücüme nayeitüani ne Vanitütü müpaü nemütimaicacü, nehësüa neiyenü'ani yu niuqui tuayame hesiena mieme nemüti'uximayacü. ² Cacaüyari niuquieya que maine, müpaü necatinihécüatani, Qesusi Cürisitu que mütihecüata. Que nemütixei yanecatinihécüatani. ³ Aixüa cani'itüariemücü que mü'ane mititerüva, mümeta memi'enie 'icü niuquiyari 'aixüa mecani'itüariecuni xüca yametecahunü que müre'uxa 'icüsie. Tucari caneutihuraniri.

Que mütivaruvaüritüa memüyutixexeürivacai 'atahutarieca quiecarisie

⁴ Ne Vani necanixevaüritüaca 'atahutarieca quiecarisie xemüyutixexeüriva 'Asiya cuieyarisie. 'Aixüa xüca tiuca'iyarini xehesie mieme mücü, xüca xepitüaca yu'iyarisie xemüca'uximatüariecacü. Müpaü pütüyurieneni que mü'ane 'amuyeicacai 'amuyeica 'umamie, mümeta 'atahuta 'iyari mücü 'uvenieya hüxie memüti'u, ⁵ Qesusi Cürisitu meta que mü'ane yatcamietü müyuecüatacai, que mü'ane müquite me-manucu'uni vamexüacame mühücü, que mü'ane müti-va'aitüa cuiepa te'aitamete. Mücü canihücütüni que mü'ane mütasinaqui'erie, que mü'ane yuxuriyacü müta'utixünaxü tahesie mücarahüivanicü 'axa temüte'uyuricü, ⁶ que mü'ane teüterimama müta'ayeitüa tati'aitüvametütü, mara'acate müta'ayeitüa 'uquiyarieyasie mieme temüte'uximayacacü Cacaüyarisie mieme. Mücü 'aixüa quecuxaxasivani quetürücaüyeni yuheyemecü. 'Icü niuqui canise'ini.

⁷ Camü, haisata pacaneni. Yunaitü yuhüxicü mecanixeyacuni, mümeta memeitiseixüa mepixeyia. Yunaitü nuivarite cuiepa memütama meniyutiheiveriecuni me'ixeyatü. Müpaü cani'aneni, niuqui canise'ini.

⁸ Ti'aitame mücacaüyari müpaü paine, Ne Mexüacame 'Imatüreme netitevatü necanihücütüni que mü'ane misutüa minüni. Que mü'ane 'amuyeicacai 'amuyeica 'umamie, que mü'ane nai mütürücaüye, ne necanihücütüni.

Que mütixei Yuri Tevi

⁹ Neri Vanitütü necanixe'ivatüni. Xehepaü nepü'itüariene te'uximatüariecacu tete'aitametetücacu tete'uca'enivacacu Qesusisie teteviyatü. Cuie Patümüxi müracutevasie haramara hixüapa mayemasie neneycacaitüni Cacaüyari niuquieyasie nemütiviyacü Qesusi hepaüsita nemütihecüatacü. ¹⁰ Ti'aitame tucarieyasie 'Iyari nesi'uviyacu, nevarita 'uvecacu neni'enieni que mü'ane carima mutaniucacai cuxineta-paü ti'eniürücütü. ¹¹ Müpaü niutayüni, Ne que mü'ane misutüa minüni necanihücütüni, Mexüacame 'Imatüreme nepühücü. Tita pemütixeyia quetina'utüa xapasie, queneutanü'axüa memüyutixexeüriva vahesüa 'atahutarieca quiecarisie memetitei, müme 'Epesusie 'Esimirünasie Perücamusie Tiyatirasie Sarütixisie Piratepiyasie Rautiseyasie memetitei.

¹² Hicü ta'aurie nenaveni niucame nexeyaque, que mü'ane müneretahüavixü netinecühüavetü. Ta'aurie ne'aveca, cüxeme 'utame neniuxeiya 'atahutame huru tepüayaricü muveviya. ¹³ Ti'utame hixüapa 'uvecacu nepixei que mü'ane Yuri Tevipaü mütiyuxexeyacai. 'Etevime panacatücücai, yutavisie panayücühüacai huru hüiyameyaricü. ¹⁴ Mu'uya cüpayä pütuxacai muxa huxariyari-paü 'üvipaü. Hüxiteya tai mütacapaü cani'anecaitüni. ¹⁵ Quetateya tepüa müxavatüpaü pütüyuxexeyacai huxunuta hüsieriecamepaü. Ni-uquieya vaüca hapaü putatürarücacai. ¹⁶ Yuserieta xuravesixi nivaratücücaitüni 'atahutame. Tetana püvayeneicacai cusira naisata heutixicacunitü. Tau que mütixavatü türücaüyemecü tatü, müpaü canaye'anecaitüni.

¹⁷ Quepauca nemixei, hetüana neniucaveni müquipaü. Mücü yuseriecü nehiesie canitümenü müpaü 'utaitü, Pepücamaca. Ne mexüacame 'imatüreme necanihücütüni. ¹⁸ Que mü'ane mayeniere necanihücütüni sepa nemümüquicai. Neuxei, nepayeniere hicü neheyemecü. Nene'üca yaviyari heiserie nemexeyiacü müquite vahepaüsita, nereunarümatü nereuyepivatü haque meme'uva. ¹⁹ Ayumieme ne-paine, quetinaca'utüa tita pemütixeyia, hicüque mütiyüane, 'arique que mütiyüni. ²⁰ İpaü catinimasiücünü niuqui mü'aviesiecai 'atahutame xuravesixi neserietä nevaratücüme pemüvaruxei vahepaüsita, 'atahutame cüxeme 'utame hurucü muveviya pemüvaruxei vahepaüsita. Mücü xuravesixi 'atahutatü, niuqui tuayamete mecanihümetüni müme 'atahutarieca quiecarisie memüyutixexeüriva vahesüa miemete.

Cüxeme 'utamete, müme memüyutixexeüriva 'atahutarieca quiecarisie mecanihümetüni.

Que mütivarunü'airi memüyutixexeürivacai 'atahutarieca quiecarisie 'Epesusie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

2 Müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame 'Epesusie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü paine que mü'ane yuserieta müvaratücü xuravesixi 'atahutame, que mü'ane 'atahutame cüxeme 'utame hurucü muveviya vahixüapa muyeica. ² Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene peti'a'uxitüatü petiuc'a'enivatü. Müpaüta nepütimate, pemücavanevecü 'axa memü'anene. Pepüvaruta'inüataxü müme nü'arisixi memüyuxata peru memücahüme, pepüvare-tima memüte'itavacü. ³ Pepütiuca'eniva, vaüca pepütiucanevie nehesüa pemümiemecü, pepüca'luxive. ⁴ Peru tixaütü püreuyevese nemasixeyiacacu, pemütihayevaxücü peti'acanaqui'erietü matüaripai que pemüti'acanaqui'eriecai. ⁵ 'Ayumieme nepaine, quene'a'erivani que pemü'anecai haitüari, 'arique que pemüracave. Quetineuhayeva que pemütiyuriene hicü, matüaripaipaü püta quetinyuriene. Me xüca pecatiuhayeva, nepunuan 'ahesüa, 'acüxeme 'utame nepüvatixüna huyeritana. ⁶ Siere tixaütü pepürexeyia 'aixüa ti'aneme, pemi'uxive'eriecü tita memüteyurie müme Nicuraitasixi vahesie memüteviya. Neta nepi'uxive'erie. ⁷ Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva. Que mü'ane mürayu'iva, ne nepütimini mürecuanicü mücü cüyesie mieme cümana mayeyurinicü, Cacaüyari haraveritana meve.

'Esimirünasie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

⁸ Hicü müpaü quetine'utüiri niuqui tuayame 'Esimirünasie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü canaineni que mü'ane mexüacame 'imatüreme mühücü, que mü'ane müqui matüa manutanierixüta. ⁹ Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene, que pemüti'uximatüariexime, que pemütimave. Masisüari pepeucave. Müpaü nepütimate que memütexesevixima hipatü Huriyusixi teüteriyari memüte'uyuterüva 'axa me'utyuatü xehepaüsita. Huriyusixi masi mepücahüme, Cauyumarie tuquitana mepümiemetexi püta müme. ¹⁰ Pepücamaca sepa pemüticuineni. Camüsü Tücacame casariyanata püxe'anutaxürieni hipame xemüta'isiparienicü. Xepü'uximatüarieca tamamata tucari. Xüca yapeticamieni sepa pemümüni, ne tucari nemanipitüamücü pemümarivanicü, yaxecüa muma que müranutiquesiyarie rayu'ivaca nausaricü mümarivanicü. ¹¹ Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva. Que mü'ane mürayu'iva, mücü 'axa püca'itüarieni, hutarieca pücamüni.

Perücamusie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

¹² Hicü müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame Perücamusie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü canaineni que mü'ane meixeyia cusira naisata meutixicacauni cui müreutiquematüca. ¹³ Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene. Müpaüta nepütimate, haque pemeca, mana Cauyumarie 'uvenieya peve haque müre'aita. Sepa mücü, que mü'ane nemühücüsie pepütiviya, pepüca'acu'imava, quename nehesie yuri pecati'erie pe'utaitü. Müpaü pepücat'acu'imavacai sepa 'iya tucarisie quepaucua xehesüa mumerie 'Anütipa. Mücü nehesüa miemetütü püyuhecüatacai yaticamietü que nemainecai, pumierie haque Cauyumarie manuca. ¹⁴ Perusü 'esiva püreuyevese tixaütü nemasixeyiacacu. Muva pepüvarexeyia müme Varami 'üquisicayasie memüteviya. Mücü müpaü pütita'üquitüa Varaqui müvacunuitüanicü 'Ixaheri xiüyarimama, memicuacacü tita cacaüyarixi memütemaviyarie, memüvacumaüvanicü hipame memüca'yü'ütamatücai memüca'yücünamatücai. ¹⁵ Yaxecüa 'ecü pepüvarexeyia hipame Nicuraitasixi va'üquisicasie memüteviya, que nemüti'luxive'erie. ¹⁶ 'Ayumieme nepaine, quetineuhayeva que pemütiyuriene. Me xüca pecatiuhayeva, cuitü nepunuan 'ahesüa, vahamatü nepütinemienehi necusira nehacuetü neteta mayeneicacü. ¹⁷ Xaütü netü mu'enaxü, que'i'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva. Que mü'ane mürayu'iva, ne nepütimini manana payari muti'aviesiecai. Tete mütuxa nepipitüanita, mücü tetesie püra'utüarieni hecuamecü que mütitevaca. Xevitü müpaü pücatimaica, que mü'ane mitanaqui'erieni, mücü xecüa müpaü pütimaica.

Tiyatrasie memüyutixexeürivacai que mütivarunü'airi

¹⁸ Hicü müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame Tiyatrasie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü canaineni Cacaüyari Nu'aya, que mü'ane yühüxie tai mütacapaü maye'ane, que mü'ane yü'ücatesie tepüa müxavatüpaü mü'ane. ¹⁹ Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene, que pemüti'acanaqui'erie, que yapemüticamie, que pemütivaparevie hipame, que pemütiuca'eniva. Müpaü nepütimateta, 'imatüriece masi vaüca pepütiyuriene hicü, matüaripai 'esiva xecüa pepütiyurienecai. ²⁰ Perusü tixaütü püreuyevese nemasixeyiacacu, pemitauniecü mücü 'uca Qesaveri mütiteva yamütiyurienehicü que mütinaque. Niucame püyuxata Cacaüyarisüa mieme, peru que müti'üquita, pütiva'irüviya nehesüa miemete te'uximayatamete memüvacumaüvanicü müme memüca'yü'ütama memüca'yücünama, memicuacacü tita cacaüyarixi memütemaviyarie. ²¹ Ne tucari nepipitüa mütihayevanicü que mütiyuriene, peru püca'yuvauriya müti-hayevanicü vacumaüvatü müme memücacünamama. ²² Tamüsü nepüticuinitüani, nepeicahüani 'utayasie,

müme memicumauva cava'üyatücacu nepüvareu-caxürieni vaüca memü'uximatüariecacü xüca mecate-hayevani hepaüna meteyurietü. ²³ Nivemama nepü-vacuini. Müpaü netiyurieu yunaitü naisarie memüyu-tixexeüriva müpaü mepütemaica, ne nemühücücü que mü'ane xe'iyari müta'inüata que xemüteyücühüave. Yuxexuime nepütixe'apinirieni que xemüte'uyuri. ²⁴ Peru hipatü xeme Tiyatirasie xemütama, queyupaümetü 'icü 'üquisicasie xemücateviya, queyupaümetü teva xemücaheutahaxüavave xeteyü'üquitüatü Cauyumarie 'üquisicayacü que memüteniniuqui, müpaü nepütix-ecühüave xeme, tavari cuanivemecü nepü-caxe'icatüani. ²⁵ Mücü xeicüa, tita xemütehexeiya, mücü xequeneuviya nenuayuque. ²⁶ Que mü'ane mürayu'iva, que mü'ane mücatihayevani nehapaü tiyurienetü tapareyuque, mücü heiserie necanip-itüamücü nuivarite mütiva'aitüacacü. ²⁷ Tepüa 'isüyari 'acuetü pütiva'aitüaca, haxu xariyaripaü püvatitara, ne-ta heiserie que münetiupitüa ne'uquiyari. ²⁸ Neta nepi-mini xurave tuxacüta maneica. ²⁹ Xaütü netü mu'enaxü, que'i'eniaca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva.

Sarütixisie memüyutixexeürivacai que müti-varunü'airi

3 Hicü müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame Sarütixisie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü canaineni que mü'ane Cacaüyari 'iyariteya 'atahutame müvarexeiya, xuravesixi 'atahutame. Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene. Sepa pe'ayenieretü pemüxasiva, pepümüqui. ² Quenanutahütüa, queneutatürücarिया tita mücatimüve mütiyuhayevaxü mücü mümüximecü. Necacaüyari que matixeiya, nemasix-eiyacacu ne, que pemütiyuriene peuyevese cuxi pemüraye'atüanicü. ³ 'Ayumieme nepaine, queti-na'erivani que pemütiiupitüarie que pemütii'enaxü. Müpaü yaquetinecamieni, quetineuhayeva que pemütiyuriene hicü. Me xüca peca'anutahütüani, tinavayamepaü nepunuanü. 'Asipepücatimaica quepau-cuatücacu 'ahesüa nemunuanü. ⁴ Siepüre hipame pepüvarexeiya teüteri Sarütixisie memütama yu'ix-uriqui memücasevixima. Müme nehamatü meniu'uvacuni me'anacatuxatü, 'aixüa memüte'u'iyaricü vahesie müpaü mütinagenicü. ⁵ Que mü'ane mürayu'iva, mücü vahepaü pütiquemaritüarieni 'ixuriqui mütx-acü. Que mütitteva nepücaheyeitüani haque macayasarie quename tucari hexeiya. Nepüne-hecütani quename ne'imate, müpaü ne'utaitü ne'uquiyari hüxie hesüana miemete niuqui tuayamete vahüxie. ⁶ Xaütü netü mu'enaxü, que'i'eniaca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva.

Piratepiyasie memüyutixexeürivacai que müti-varunü'airi

⁷ Hicü müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame Pi-ratepiyasie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, Müpaü canaineni que mü'ane Cacaüyarisie mieme

müpasie, que mü'ane yuri maine, que mü'ane Raviri yavieya macue'e. Mücü reuyepieyu xevitü pücareunani, reunayu xevitü pücareuyepieni. ⁸ Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene. Camüsü, quitenie müreuyepie nepümasi'uxeiyasitüa. Xevitü pücaüve müreunanicü. 'Esiva xeicüa türücarिया pepexeiya peru nenuquisie yapepüticamie, pepüca'acu'imava que-name pecanesimate pe'utaitü. ⁹ Tamüsü müpaü nepütivapitüaca müme Cauyumarie tuquitana memümiemete, müme Huriyusixi teüteriari memüte'uyuterüva peru memücahüme, memüte'itava xeicüa. Tamüsü müme nepüvarahapani, me'a'ivarieme memütihüxima'unicü 'ahetüa. 'Ana müpaü mepüte-hetimani, nemümasinaqui'eriecü 'ecü. ¹⁰ Nenuquisie yapemüticatüacü petiüca'enivatü nehapaü, neta nepü-masi'üviyani quepaucua tucari maye'ani cuiepa nais-arie, quepaucua cuiepa memütama memü'inüasieni. ¹¹ Cuitü nepunuanü. Queneuviya tita pemürexeiya, xevitü 'amuma camasi'unavairienicü 'a'inüari. ¹² Que mü'ane mürayu'iva, necacaüyari tuquitana nepicaque-ni 'iquisaraütüme. Yuheyemecü pücauyeyani hasuacu. Hesiana nepüra'utüani necacaüyari que mütitte-va, necacaüyari quiecarieya Querusareme mühecua taheima macanenü necacaüyarisüa miemetütü que mütitteva, neta hecuamecü que nemütiteva. ¹³ Xaütü netü mu'enaxü, que'i'eniaca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixexeüriva.

Rautiseyasie memüyutixexeürivacai que müti-varunü'airi

¹⁴ Hicü müpaü quetineu'utüiri niuqui tuayame Rautiseyasie memüyutixexeüriva vahesüa mümieme, 'Ipaü canaineni que mü'ane Niuquieya Müse'i mütitte-va, que mü'ane yaticamietü yuri haitü müyuhecüata, que mü'ane misütüa tita Cacaüyari mütiunetüa. ¹⁵ Neri müpaü nepütimate que pemütiyuriene. Ni pepücase'i ha mühaütüpaü, ni pepücacuyane ha mücuanapaü. Xüca tüma yemecü pehaütünique, xüca tüma pecua-nanique nusu. ¹⁶ Hicü masi 'esiva xeicüa xücamepaü pepü'ane pecacuanatü pecahaütütü. 'Ayumieme ne nemananatihayamücü neteta. ¹⁷ 'Ecü müpaü pecanaineni, Cari ne nepeucave, nepütita'iva, tixaü nepücareuyehüva pe'utaitü. 'Asipepücatimate que pemü'ane. 'Axa pepü'itüarie pepünenimayasiva, tu-minicü pepümave, pepacüpe, 'ixuriquicü pepümave. ¹⁸ Nepümasita'imaiya, nehesüa queneunanai huru tu-miniyari taipa mütapariyarieve. Mücücü pepeucaveni. 'Ixuriqui mütxa queneunanaita pemenacatünicü. Mücücü pücamasiücünü que pemütii'ateviya pemavetü. Hüxi cuiniya 'uhayeyari queneunanaita pe-ma'avirixüanicü 'ahüxita. Mücücü pepeuniereni. ¹⁹ Queyupaümeme nemüvanaqui'erie, müme nepü-vatate'a nepütiva'üquitüa neva'uximatüatü. 'Ayumieme 'aixüa 'anemecü quene'avaüriyani, quetineuhayeva que pemütiyuriene hicü. ²⁰ Neuxei 'itupari varita neputive neheihusunatü. Tevi xüca nesi'u'enieni ne'utaniucacacu, xüca reuyepieni, nepeutahani hes-üana, hamatüana nepüticuani, 'iyata nehamatü pütic-

uani. ²¹ Que mü'ane mürayu'iva, mücü necanip-itüamücü nehamatü mayerünicü ne'uenisie haque nemütü'aita, neta ne'uquiyarimatü que nemütüya 'uvenieyasie nerane'ivaca. ²² Xaütü netü mu'enaxü, que'l'enieca tita 'Iyari mütivatahüave memüyutixex-eüriva.

Muyuavisie nenevieri que memüte'ipitüa Cacaüyari

4 Mericüsü mücü ne'uxeiyaca, tavari neneutaniere, mana nenixeiya quitenie reuyepiyacame muyuavisie. Que mü'ane nemu'eni matüaripaitü cuxinetapaü ti'eniürücumé nehamatü ticuxatame, mücü müpaü canetiniutahüave, 'Uva quenatiye'a. Nepü-masixeyasitüani que mütiyüni 'arique vaüriyarica. ² Yapaucua 'Iyari pünesi'uvi. Mericüsü ti'aitame 'uvenieya mana puvecal muyuavisie. Xevitü 'uvenisie nacateitüni. ³ Que mü'ane mana macatei que mütiyuxexeyacai, casüpe teteyaripaü curunarina teteyaripaü tiniyuxexeyacaitüni. Cuvivi 'uveni 'aurie punierecai 'esümerarütata teteyaripaü tiyuxexeyatü. ⁴ 'Uveni 'aurie niti'ucaitüni 'uvenite xei teviyari heimana naucatü. 'Uvenitesie 'uquiravesixi menatecaitüni xei teviyari heimana yunaucatü me'anacatuxatü, yumu'usie huru mumayari me'anamanatü. ⁵ Mücü 'uveni manuvecaisie mana ni-vayemerücaicitüni neyeyuanecaitüni neyetüarücaicitüni. Cüxeme mana canicutatavecaitüni 'uveni hüxie 'atahutatü. Cüxemete Cacaüyari 'iyariteya canihücütüni 'atahutatü. ⁶ 'Uveni hüxie haramarapaü tiyuxexeyatü pucumacai xicüripaü 'anetü tete manuyehcüapaü tiyuxexeyatü.

'Uveni 'aurie naisarie mana meniu'uvacaitüni memayeneniere yunaucatü, mehahüxitücaitü yuhüxie yuvarita naisarie. ⁷ Mexüacame mayepaü pütüyuxexeyacai, hutarieca 'utüana mieme puixipaü pütüyuxexeyacai, hairieca mieme tevipaü paye'anecai, naurieca mieme verica mütaviximepaü pütüyuxexeyacai. ⁸ Mücü yunaucatü memayeneniere yuxexuitü 'ataxeime 'anayari mecanexeyacaitüni, naisarie yuxetüapaitü menahüxitücateitüni. Tucarcü tücaricü mepüca'uxipi-vavecai müpaü me'utiyaütü,

Canipasieca, canipasieca, canipasieca
Ti'aitame mücacaüyari nai mütürücaüye,
Que mü'ane 'amuyeicacai,
Que mü'ane 'amuyeica,
Que mü'ane 'umamie.

⁹ Quepaucua müpaü memutiyuaneni müme memayeneniere, 'Aixüa quecuxaxasivani, ve'emetütü quemarivani, pamüpariyusi quepitüarieca que mü'ane 'uvenisie maca, que mü'ane mayeniere yuheyemecü, me'utiyaütü, ¹⁰ 'uquiravesixita xei teviyari heimana yunaucatü mepütihüxima'uni que mü'ane 'uvenisie maca hüxie. Nenevieri menipitüaca que mü'ane mayeniere yuheyemecü, yumumate meneucamanani 'uvenieya hüxie müpaü me'utiyaütü,

¹¹ Tati'aitüvame
Tacacaüyari 'acu,
'Aixüa pepütüca'iyari
'Ahesie mütinaquenicü

'Aixüa pemücuxaxasivanicü
Ve'eme pemümarivanicü
Petürücaüyetü pemümarivanicü.
'Ecü nai pepütünetüa.
Müpaü mümetinaquecü
'Apütüve naitü,
'Ayumieme pütünetüarie.

Xapa mutacuicuiya, Muxa Nunusi

5 Mericüsü que mü'ane 'uvenisie macatei yuserieta hehuriecame nenixeiya xapa mutacuicuiya naisata müraca'utüarie 'atahuta seyuyaricü meumariexüa. ² Hicü nenixeiya niuqui tuayame mütürücaüyecai müpaü mutayü carima, Quepaicü 'aixüa pütüca'iyari hesiena mütinaquenicü mitaveracü xapa, hexünaxüame seyuyari. ³ Muyuavisie cuiepa cuietüa ni xevitü pücaüyvecal mitaveracü xapa, mixeyacü. ⁴ Ne vaüca neputasuacacai xevitü mücataxeiyarievecaicü 'aixüa tiuca'iyaritü hesiena mütinaquenicü mitaveracü xapa, mixeyacü. ⁵ Müme 'uquirasi xevitü müpaü neniutahüave, Pepüca'utasuacani. Neuxei, mayepaü marivetü Cura nuivarieyasie miemetütü Raviri que mutine nana, mücü pürayu'ivaxü, püyüve mitaveracü xapa, hexünaxüame seyuyari 'atahutame.

⁶ Hicü mana neneutaniere. 'Uveni 'aurie yunaucatü memayeneniere vahixüapa 'uquiravesixi vahixüapa nenixeiya Muxa Nunusi mana 'uveme. Mumieriepaü pütüyuxexeyacai, 'atahuta 'avayari 'atahuta hüxiyari pexeyacai. Hüxiteya Cacaüyari 'iyariteya canihücütüni 'atahutatü, naisarie cuiepa meutanü'arixüa. ⁷ 'Iya 'aura nayani, que mü'ane 'uvenisie macatei yuserieta mehuriecai xapa nihuritüani. ⁸ Quepaucua xapa muhuritüarie, yunaucatü memayeneniere xei teviyari heimana yunaucatü 'uquiravesixi yunaitü meniutihüxima'uni Muxa hüxie. Yuxexuitü harupa meniu'ucaitüni huru xacüyari mepu'ücaü 'ücuacü hüpüneme. 'Üca Cacaüyari teüterimama vanenevieri canihücütüni. ⁹ Hicü cuicari hecuame meniutacuica müpaü me'utiyaütü,

'Aixüa pepütüca'iyari
'Ahesie mütinaquenicü
Pemenuhurienicü xapa
Pemexünaxüanicü seyuyari,
'Ecü pemumieriecü.
'Axuriya mutayeuricü
Cacaüyarisie mieme
Pepüvarutinana teüteri
Pevaxünaque,
Yunaime nuivarite
Vahesüa miemete hipatü
Naimie niuquicü memutiniuca
Naisarie cuiepa quiecatari
Yunaime teüteriyari vahesüa miemete.
¹⁰ Tacacaüyari teüterimama
Pepüta'ayeitüa
Tati'aitüvame'ücacu 'iya.
Mara'acate pepüta'ayeitüa.
Cuiepa tepüte'aitani.

¹¹ Hicü neheutanierca neni'enieni tita yumüireme niuqui tuayamete vaniuquipaü müti'eniüriücücai. 'Uveni 'aurie memayeneniere va'aurie 'uquiravesixi va'aurie meniti'ucaitüni müireme miyuniyari meyu-paümetü. ¹² Müpaü carima meniutiyanecaitüni, Muxa mumierie
'Aixüa catiniuca'iyarini
Hesiena mütinaquenicü
Türücaüyetü heucavetü
Timaivetü yüvetü
Mümarivanicü
Ve'eme mücuxaxasivanicü
'Aixüa mücuxaxasivanicü
Visi müticühüavarüvanicü.

¹³ Hicü naitü mütiunetüarie muyuavisie cuiepa cui-etüa haramarasie, naitü mana mütitama, nai neni'enieni müpaü 'utaineme,
Que mü'ane 'uvenisie maca,
Muxa meta,
Visi mequetecühüavarüvani,
Ve'emete mequecuxaxasivani,
Visi mequecuxaxasivani,
Mequete'aitani yuheymecü.

¹⁴ Memayeneniere yunaucatü müpaü meniu-tiyanecaitüni, Mücü niuqui canise'ini, me'utiyaatü, 'uquiravesixi me'utihüxima'ucacu nenevieri me'ipitüa-cacu que mü'ane yuheymecü mayeniere.

Xapa seyuyari

6 Mericüsü neneutanierca quepaucua Muxa Nunusi mixünaxü xeime 'atahuta seyuyarisie mieme. Yunaucatü memayeneniere xeime neni'enieni müpaü haineme türanaripaü ti'eniüriücüme, Quenaye'a, queneuxeiya, 'utaineme. ² Hicü neneutanierca. Camüsü cavaya meutuxa mana panierercai. Que mü'ane hesiena macatei tupi pacuecai. Muma cananutimani-yarieni. Rayu'ivarümetü neyani, rayu'ivaque meta.

³ Hicü quepaucua mixünaxü seyu hutarieca mieme, mayeniere neni'enieni hutarieca mieme müpaü 'utaineme, Quenaye'a queneuxeiya. ⁴ Hicü xevitü cavaya nivayeyani heuxuretü. Que mü'ane hesiena macatei müpaü catiniupitüarieni müvamuananicü cuiepa memütama 'aixüa memücateyuxeiyanicü, memüyucuinicü. 'Ixipara 'amütevi pucueitüarie.

⁵ Hicü quepaucua mixünaxü seyu hairieca mieme, mayeniere neni'enieni hairieca mieme müpaü 'utaineme, Quenaye'a queneuxeiya. Hicü neneutanierca. Camüsü cavaya meuyüvi mana panierercai. Que mü'ane hesiena macatei quiru ti'inünütame nahapacaitüni yumamasie. ⁶ Hicü xeime neni'enieni yunaucatü memayeneniere memati'ucai hixüapa heyenicame que müti'eniüriücücai. Müpaü niutayüni, Türicu merie cacuniyari müpaü quetinaye'atüa xei tucari que müti'iva tevi, sevara meta xei cacuniyari yaxecüa raye'arücame. 'Asipepüca'iyurieni viya caxie xecüa.

⁷ Hicü quepaucua mixünaxü seyu naurieca mieme, mayeniere neni'enieni naurieca mieme müpaü 'utaineme, Quenaye'a queneuxeiya. ⁸ Hicü neneu-

taniere. Camüsü cavaya meucutuxie mana panierercai. Que mü'ane hesiena macatei Tacucuyame catinitevacaitüni. Müquite vahüveme 'utüana niveiyacaitüni. Heiserie mecaniupitüarieni cuiepa memütama vahepa-üsita, nauca taparisie mieme, xei tapari vahepaüsita que memüteyupaüme, memüvacuinicü 'ixiparacü hacacü cuiniyacü cuiepa miemete yeutari vacü.

⁹ Hicü quepaucua mixünaxü seyu 'auxüvirieca mieme, mürayutimavatüretüa me'ateme nenivaruxeiya 'iyarite, müme memucui'ivaxü Cacaüyari ni-uquieyasie memüteyiyacaicü, hesiena memiemetetütü memüyuhécüatacaicü, müme va'iyarite. ¹⁰ Carima meniutihivacaitüni müpaü me'utiyaatü, Cusiari 'acu pemüpasie yuri pemaine, quepaucuaque peti-vatahüaveni, quepaucuaque tataruri petivapitüani cuiepa memütama taxuriya memutayeuricü. ¹¹ Hicü yuxexuitü mecaniuhuritüarieni 'ixuriqui mütuxa memenecatünicü. Müpaü mepüte'utahüavarie memü'uxipiecacü yareutevicacu 'acuxi, te'uximayatamete memücayunaitütücaicü cuxi va'ivama memücui'ivaquecai vahepaü.

¹² Hicü neneutanierca quepaucua mixünaxü seyu 'ataxevirieca mieme. 'Ana cuie carima niu-tayuanecaitüni. Tau puyürixü 'ücarü müyüvipaü. Meseri naitü xuriyapaü 'anetü nayani. ¹³ Xuravesixi muyuavisie memeucatecai menicaxürieni cuiepa, xapaspie que müticaxürüve tacariyari carima 'ucu'ecacacu. ¹⁴ Muyuavi hixüapa pusanixü xapa mütacuicuiyannipaü. Naitü yemurite cuiepa haramara hixüapa mayemata xaüsie püta pupasi, haque mütinierecai pumavecai. ¹⁵ Hicü cuiepa te'aitamete vavemete cuyaxi va'uquiyarima memeuca'ucai memütürücavica, yunaitü vaüriyarica memüte'uximayatametetücai memüyünü'acaita, yunaitü meniuyuti'avietaxüani terüta 'aitüa hürisie. ¹⁶ Müpaü metenitahüave hürite 'aite, Quetananucanama, quetanenti'avieta catasixeyiacü que mü'ane 'uvenisie maca Muxa Nunusi catasihecanicü. ¹⁷ Tucari mümarive canaye'aniri quepaucua memüyeha'ani. Quepai püyüve 'amuveni, meputiyanecai.

Queyupaümetü memuseyumarie

7 Mericüsü 'ana niuqui tuayamete nenivaruxeiya yunaucame. Taserieta ta'utata tahixüapa tasütüa meti'utü meninenacaitüni 'eca, naisarie müca'uye-icanicü cuiepa haramarasie naime cüyesie. ² Hicü xeime neniuxeiya niuqui tuayame tau manatineica 'utimiecame, Cacaüyari mayeniere seyuya 'acuetü. Hicü carima nivarutahivieni niuqui tuayamete yunaucame, müme müpaü memütepitüariecai 'axa memiyurienicü cuie haramara. ³ Müpaü niutayüni, Mexicuxi 'axa xepüca'iyurieni cuie haramara naime cüye, tecavati'inüaritüavavecacu tacacaüyari te'uximayatametemama vacanata. ⁴ Hicü 'inüarite neneti-mani, que memüteyupaümecai memuti'inüaritüarie. Xei sienituyari miriyari heimana huta teviyari miriyari heimana nauca miriyari meyupaümetü mecaniu'inüaritüarieni 'Ixaheri xiüyarimama. Xexuitü nuivarite

mepuxuavecai. ⁵ Cura nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari mecaniu'inüaritüarieni, Xuveni nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Cari nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, ⁶ Aseri nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Nepütari nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Manasexi nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, ⁷ Simiyuni nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Revi nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, 'Isacari nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, ⁸ Savuruni nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Cuse nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari, Venicamini nuivarieyasie miemete tamamata heimana huta miriyari mecaniu'inüaritüarieni.

Meyümüiretü memanacatuxacai

⁹ Mericüsü 'ana neneutaniere. Camüsü teüteri mecaniyümüirecaitüni, tevi pücaüvecai müvaruti'inüatacü. Yunaima teüteriyari vahesüa mecanimiemetücaitüni, yunaima nuivarite vahesüa mepümüiemetetüca, naisarie cuiepa mepüquiecataritüca, naime niuquicü meputiniucacai. Mana meniti'ucaitüni 'uveni hüxie Muxa hüxie me'anacatuxatü, tacü me'aütü yumamasie. ¹⁰ Carima müpaü meniutyuanecaitüni, Catiniyucueisitüvemetüni tacacaüyari 'uvenisie maca, Muxa meta. ¹¹ Yunaitü niuqui tuayamete mana meniti'ucaitüni 'uveni 'aurie, 'uquiravesixi va'aurie, yunaucatü memayeneniere va'aurie. Hicü meniutihüxima'uni 'uveni hüxie. Nenevieri mecanipitüani Cacaüyari ¹² müpaü me'utiyuatü, Niuqui canise'ini.

Visi queticühüavarüvani
'Aixüa quecuxaxasivani
Timaivetü quemarivani
Pamüpariyusi quepitüarieca
Ve'eme quexasivani
Türücaüyetü yüvetü quexasivani
Tacacaüyari yuheyemecü.
Müpaü xeicüa cani'aneni.

¹³ Mericüsü xevitü müme 'uquirasi müpaü canetiniutahüave, 'Ime memanacatuxa quehate. Haque mepeyecü. ¹⁴ Ne müpaü netinicühüaveni, Neuxei, masi'ecü yapepütimate. 'Iya nerahüave, 'Ime mecanihümetüni memu'axüa vaücava me'uximatüarieca. Meniti'ecua yu'ixuriqui, menitituriya Muxa Nunusi mumeriecü. ¹⁵ 'Ayumieme Cacaüyari 'uvenieya hüxie meniti'uni.

Tucaricü tücaricü
Hesiena mieme meteni'uximayaca tuquitana.
Que mü'ane 'uvenisie maca
Püvateütani va'üviyatü.
¹⁶ 'Uxa'atüni varie
Mepücaheuhacacuicuni,
Mepücaheuharicuni.
Tau pücavoxürimütüaca,
Xüri pücavoxürimütüaca.

¹⁷ 'Uveni manuve 'aurie
Mücü Muxa mana 'uветü
Mücü püva'üviyani
Muxasi vahüvemepaü yüanetü.
Püvacuvitüneni
Naisarie haixa mücuneniere
Mana meharetü mepayeyuyurini.
Cacaüyari naime va'ucai
Cana'itiexüamücü vahüxita.

Seyu 'atahutarieca mieme

8 Mericüsü quepaucua mixünaxü seyü 'atahutarieca mieme, muyuavisie cayuvatü putamarixü merie hurayari yacütütü. ² Hicü niuqui tuayamete Cacaüyari hüxie memüti'u necanivaruxeiya 'atahutame. Cuxineta meniuta'ütüarieni 'atahutame. ³ Hicü xevitü 'aura nayani niuqui tuayame. Mürayutimavatüre niutaqueni huru pusiari 'ahanatü. Vaüca 'üca visi mu'üa canituitüarieni, yunaima Cacaüyari teüterimama vanenevierisie mieme, mimavanicü mürayutimavatüresie hurucü muveviya 'uveni hüxie maniere. ⁴ Hicü 'üca cuauniyari niuti'enirümecaitüni Cacaüyari teüterimama vanenevierisie mieme, niuqui tuayame 'etucacu Cacaüyari hüxie. ⁵ Hicü niuqui tuayame 'enuhanaca pusi, 'itahüniyaca tai mürayutimavatüre mieme, neihüani cuiepa. Pecutüarücaai putayuanecai pucumerücaai cuie putayua.

Cuxinetate

⁶ Hicü niuqui tuayamete 'atahutatü, 'atahuta cuxinetayari mema'ücai meniuyucuha'arütüani memitihüsienicü.

⁷ Hicü mexüacame nitahüsieni yucuxineta. Te taimatü xuriya nütü neucaxüriyani cuiepa. Cuie 'esivatücacu xei terisi niutataiyarieni cüyexi 'esivatücacu xei terisi meta, 'üxa müsisiüravi naitü niutataiyarieni.

⁸ Hicü hutarieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Yemuripaü tiyuxexeyatü 'enetü tatü neucahüiyani haramarasie. Haramara 'esivatücacu xei terisi xuriya nayani. ⁹ Haramarasie memüye'uva 'esivatücacu xei terisi meniucuini. Naviyasixi meniutatümayarieni 'esivatücacu xei terisi.

¹⁰ Hicü hairieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Taheima 'acaneca cuiepa niucaveni xurave 'enetü cüxemepaü tatü. Hatuxame haixa mücunieriesie 'esivatücacu xei terisie niucaveni. ¹¹ Xurave Masivi catinitevacaitüni. Ha 'esivatücacu xei terisi hasivitü nayani. Yümüiretü teüteri meniucuini ha masiürixücü.

¹² Hicü naurieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Tau puveiya 'esivatücacu xei terisi, meseri yaxeicüa, xuravesixi yaxeicüa. Niucuyüre, tucari mücahecüacacü 'esivatücacu xei terisi, tücarita yaxeicüa.

¹³ Hicü neneutaniere. Niuqui tuayame neniuenieni muyuavi hixüapa 'aviximeme, carima müpaü 'utaineme, Xüa 'ui, xüa 'ui, xüa 'ui que me'itüarieni cuiepa memütama quepaucua hipatü cuxineta müti-

hüsierieni haicatü, quepaucua niuqui tuayamete memitihüsieni.

9 Hicü 'auxüvirieca mieme niuqui tuayame ni-tahüsieni yucuxineta. Xurave neniuxeiya taheima mieme cuiepa 'ucavecu. Müvatixavasie mieme yaviyari caniucaeitüarieni cümana müreyepienicü meucatevasie. ²Hicü tineuyepieni müvatixavasie. Hicü meucatevasie cuauni nivatineicani teca 'amüpa cuauniyari-paü 'anetü. Tau cahecüacacu pucuyürixü, ca'anuyehécüatü patüa cuauni müvatineicacaicü müvatixavasie. ³Hicü cuaunisata mehatinexüaca, cuiepa menivacüne 'usicari. Türücarिया mecaniupitüarieni yaxeicüa terücaxi cuiepa miemete que memütetürücavi. ⁴Müpaü meteniutahüavarieni, 'asimemüca'iyurienicü cuiepa mieme 'üxa, naime müsisiüravi naime cüye, masi 'axa memüvayurienicü teüteri Cacaüyari seyuya memücahexeiya yucanata. ⁵Müpaü meteniupitüarieni, memücavacuini, masi memüva'uximatüacacü 'auxüme meseri. Que memüteva'uximatüacai, yaxeicüa mecaniyüacaitüni cumu quepaucua tevi terüca miquei. ⁶Mücü tucarisie teüteri mepeucuicuni peru mepüyutatexieni memücuinicü. Mepüyuvautüveni memücuinicü, peru müiya püyuta'una, vahesie pumaveni.

⁷'Usicari que memüteyuxexeyacai, cavayasixi memücuha'arisie cuyacü mecani'aneneaitüni. Yumu'usie huru mumayaripaü 'aneneme menanuti-manacaitüni. Yühüxie teüteri que memüte'aye'anene müpaü mepaye'anenecai müme. ⁸'Ucari vahepaü mepüte'ucüpacai. Vatame mayesi vatamepaü pü'anenecai. ⁹Tepüapaü 'aneneme mepanacatütücatei yutavisie. Yu'anacü meputixuvarücaai, cuyaxi vacaxetatepaü que mütiyuatüca cavayasixi mehehapacacu cuyacü meheutanausaxüaximetü. ¹⁰Vacuaxi terücaxi vacuaxipaü cani'aneneaitüni 'anuyemümüsütü. Yucuaxicü mecanitürücaicaitüni, 'auxüme meseri 'axa memüvayurienicü teüteri. ¹¹Que mü'ane mütiva'aitüvacai niuqui tuayame canihücütücaitüni mana müre'aitacai meucatevasie. Hepürayusixi vaniuquicü 'Avaruni catinitevacaitüni, Cüriyecusixi vaniuquicü Tiyuca'uname titevatü.

¹²Naye'aniri, xüa 'ui matüari que mutayü. 'Arique cuxi canaye'amücü hutaçüa xüa 'ui que mutayü.

¹³Hicü 'ataxevirieca mieme niuqui tuayame ni-tahüsieni yucuxineta. Haqueva meve mürayutimavatüre nauca 'avayari mexeiya hurucü müveviyatüca Cacaüyari hüxie muve, 'ava hixüapa 'utaniucame xeime neniuenieni. ¹⁴Müpaü tinitahüave 'ataxevirieca mieme niuqui tuayame cuxineta macuecai, Niuqui tuayamete quenivarutixüna yunaucame, müme hatuxame 'amüpasie 'Eupürate mütimevasie memanutaçüriya. ¹⁵Hicü meniutixünarieni yunaucatü niuqui tuayamete memücuha'arisiecai mücü hurayari mücü tucari mücü meseri mücü viyari mecuevietü, memüvacuinicü teüteri 'esivatücacu xei terisi. ¹⁶Vacuaxima cavayasixi vahesie mematecai huta sienituyari miriyari miriyari mecaniyupaümeaitüni. 'Inüari nenetimani.

¹⁷Hicü heinüsitapaü nepütiunierixü, 'ipaü me'aneneme nenivaruxeiya cavayasixi, müme vahesie mematecai meta. Yutavisie menenacatütücateitüni tepüa mayetaimaüyetücatei mayecuauniatücatei mayetataxavi 'asupürepaü. Cavayasixi vamu'u mayesi vamu'upaü cani'aneneaitüni. Vateta nivayeneicacaitüni tai cuauni 'asupüre. ¹⁸Haica cuiniyayaricü me-niucuini teüteri 'esivatücacu xei terisi, taicü cuaunicü 'asupürecü vateta müvayeneicacaicü. ¹⁹Cavayasixi yütürücarिया mecanexeyacaitüni yuteta yucuaxisie. Vacuaxi cuterixi vahepaü cani'aneneaitüni 'anutimu'utücaitü. Mücücü 'axa mepüvayuriecai.

²⁰Hipatü teüteri mepüca'ucui'ivaxü mevacuicacu. Müme mepücatehayevacai mete'ayexeyatü tita yumamacü memütevevie. Mepücatehayevacai nenevieri mevapitüatü cacaüyari 'axa memü'anene, huru pürata vürunise tete cüye cacaüyariyari sepa memücaheuneniere memücaheuenana memücaheucünivave. ²¹Mepücatehayevacai que memüteyumemivacai que memüteyunquevayacai que memütevacumaüvacai müme memücava'ütamatücai memücavacünamatücai, que memütenavayacai.

Niuqui tuayame xapa mahuriecai

10 Hicü xeime niuqui tuayame neniuxeiya türücaüyeme taheima 'acamiecame, haivitüri 'anacatücumé, cuvivi 'anamacame yumu'usie. Taupaü nayexavatücaitüni yühüxie, 'ücateya tai 'iqisaraüyari-paü pütüyuxexeyacai. ²Yumamasie xapa nahuriecaitüni 'esiyeme verime. Yuserieta niutaqueni haramarasie, yu'utata cuiepa. ³Hicü carima niutaniuni maye que mütiuhiva. 'Utaniucu, 'atahuta türanariyari niuyuani. ⁴Quepaucua muyua 'atahuta türanariyari ne nepütiti'utüaniquecai. Xeime neniuenieni taheima müpaü haineme, Seyucü queneunama tita pemütü'eni müretüranaxü 'atahuta türanariyari, yapepücaraca'utüani. ⁵Hicü mücü niuqui tuayame nemuxe haramarasie cuiepa 'uveme, yuserieta neutimeni muyuavisiepaütü. ⁶Niuyuhüritüani 'i'eniecacu que mü'ane yuheyemecü mayeniere, que mü'ane mitivevi muyuavi tita muyuavisie mütiuxave cuie tita cuiepa mütiuxave haramara tita haramarasie mütiuxave naime mütiutivevi. Müpaü niutayüni, 'Ari hicürixüa neutipareri, ⁷masi quepaucua 'atahutarieca mieme niuqui tuayame mütananiuni, quepaucua mitahüsieni yucuxineta, 'ana tita Cacaüyari mütiuti'avietaxü canaye'amücü caniuñre, que mütiyacaxatüvacai texaxatamete hesiena mieme memüte'uximayacai.

⁸Hicü que mü'ane nemu'eni taheima 'utaniucame, mücü tavari pünesi'utahüavixü müpaü 'utaitü, 'Uma quenemie, quenahuri 'iya xapa 'esimüyeva muveri niuqui tuayame mehurie haramarasie cuiepa 'uvetü. ⁹Hicü neneyani niuqui tuayamesüa müpaü neticühüavetü munesihuritüanicü xapa 'esimüyeva. 'Iya müpaü netinicühüaveni, Quenanuhurisü queneutacua'i. 'Ayuriepa pasiüre, peru 'ateta xietepaü pacacare. ¹⁰Hicü xapa 'esimüyeva ne'anuhurieca niuqui tuayame mehuriecai, nenitacuani. Neteta xi-

etepaü pacacarixü. Quepaucua nemitacuai, neyuriepa hasivitü nayani. ¹¹ 'Iya müpaü pünetiutahüavixü, Neuyeveca 'ecü tavari Cacaüyarisie mieme pemüticuxatanicü yumüireme nuivarite vahepaüsita naisarie cuiepa miemete vahepaüsita müireme niuquicü memütiniuca vahepaüsita yumüireme te'aitamete vahepaüsita.

Tehcüatamete yuhutatü

11 Mericüsü haca necaniucueitüarieni ti'in-ünütamepaü 'aneme. Müpaü netiniutahüavarieni, Quenanucuquexi, Cacaüyari tuquieya queneuti'inüata mürayutimavatüre meta, mümeta memüyunenevietüve tuquipa quenivaruti'inüata. ² Tuqui tacua queneuhayeva xEICÜA. Pepüca'iti'inüata, mana memupitüariécü nuivarite hipatü. Müme meniquesticuni Cacaüyari quiecariena huta teviyari heimana huta meseri. ³ Neri yuhutame necanivarexeiyani tehcüatamete. Müme nepüvatiyasani que memüte'unenierixü müpaü memütécuxatanicü xei miriyari heimana huta sienituyari heimana haica teviyari tucari, maixa me'anacatütücaitü hiverica hepaüsita.

⁴ Huriva cüeyari hutatü, cüxeme hutatü cuie cusiyari hüxie müti'u, 'ime mecanihümetüni. ⁵ Xüca xevitü 'axa vayuriemücüni, tai püvayeneica vateta, püvatixüsütüani müme memüvaraye'unie. Müpaü catinimieriemücü que mü'ane 'axa müvayuriemücü. ⁶ Müme heiserie mecanexeyani memeitinanicü muyuavi mücacaviyecü mexi metecuxata. Heiserie mecanexeyanita ha hepaüsita, xuriya memayeitüanicü, memüvativanicü cuiepa memütama naime cuiniyacü sepa quepaümexa mütivanaque. ⁷ Quepaucua meminüni müpaü metehecüatatü, yeutanaca meucat-evasie matine vara'ivamütü püyumieneni. Vara'ivame nivacuimücü. ⁸ Vacaxarite quiecarari hixüapa pütiheni quiecarari 'amacuyevasie. 'Iyari que mütimate 'inüaricü, Suruma catinacutevaca, 'Equipitu meta racuteva mücü quiecarari. Mana Tati'aitüvame curuxisie caniumierieni. ⁹ Hipatü naisarie cuiepa miemete, nuivarite vahesüa miemete müireme niuquitecü memütiniuca vahesüa miemete yumüireme teüteriyari vahesüa miemete yunaitü menixeyiacuni vacaxari haica tucari heimana merie tuca. Mepücvataunieni memücateuquiyanicü vacaxari teuquiyapa. ¹⁰ Cuiepa memütama mepüyutemamavieca mevaxeyatü, temavierica mecanexeyacacuni, 'imiquieri mepüyutanü'airiexüani, texaxatamete yuhutatü memüva'uximatücaicü cuiepa memütama. ¹¹ Hicü haica tucari heimana merie tuca 'anucayacu 'iyari nieritüvame nivaruviya Cacaüyari heiyenü'acu. Yü'ücatecü menanucu'uni, müme memüvaruxei cuini mieme meniutimamani. ¹² Hicü xeime meniu'enieni taheima 'utaniucame müpaü müti-varutahüavixü, 'Uva xequenanicüni. Muyuavisie menanucicüne haivitürisata, müme memüvaraye'uniecai mevaxeyacacu. ¹³ Anari cuie carima niutayuanü. Quiecarari tapa xEICÜA nacaxürieni tamamata taparisie mieme xei tapari. 'Atahuta miriyari meyu-

paümetü teüteri meniucui'iva cuie 'utayuacu. Hipatü meneumamacaitüni, 'aixüa metenicuxatacaitüni Cacaüyari taheima macave hepaüsita.

¹⁴ Naye'ani xüa 'ui hutarieca que mutayü. Cuitüva canaye'amücü hairieca xüa 'ui que mutayü.

Cuxineta 'atahutarieca mieme

¹⁵ Hicü 'atahutarieca mieme niuqui tuayame nitahüsieni yucuxineta. Hicü carima menetiniucacaitüni muyuavisie müpaü me'utiyuatü, Hicüsüari Tati'aitüvamematü hesüana mieme Cürisitumatü, müme cuiepa mete'aitatü mecanacüne. Catini'aitacamücü yuheyemecü. ¹⁶ Hicü 'uquiravesixi xei teviyari heimana yunaucatü Cacaüyari hüxie mematecai 'uvenitesie, müme meniutihüxima'uni. Nenevieri mecanipitüani Cacaüyari ¹⁷ müpaü me'utiyuatü, Pamüpariyusi tepümasipitüa 'Ecü Ti'aitame Cacaüyari Naimecü pemütürücaüye 'acu, Que mü'ane 'amuyeicacai Que mü'ane 'amuyeica, Que mü'ane 'umamie 'Ecü pecanihücütüni, Penisutüani 'Acümana peyüanetü Cuini mieme que pemütitürücaüye. Penisutüani Peti'aitatü.

¹⁸ Nuivarite meniha'acaitüni, Peru 'ahaxüa canaye'ani, Tucari raye'a Pemüvatahüavecü müquite, Va'ivarica pemüvamanicü 'Ahesüa miemete te'uximayatamete, Texaxatamete, Cacaüyari teüterimama, Müme memümateheuyehüviri Que mü'ane pemühücü, Türi 'uquiravesixi yunaitü. Naye'ani meta 'Ecü pemüvaseviximanicü Müme cuie memüseviximacai.

¹⁹ Mericüsü Cacaüyari tuquieya caneuyepiere muyuavisie. Cacuni türatuya mü'inüariyari canimasiücücaitüni tuquita yecaitü. Nivayemerücaitüni neyeyuanecaitüni neyetürarücacaitüni cuie niutayuanü te 'enenetü niucaxürieni.

'Uca cumatü

12 Mericüsü 'inüari masiücütü nayani muyuavisie marivetü. 'Uca mana nanierecaitüni tau 'anacatütü meserisie 'avetü, yumu'usie muma 'anamatü tamamata heimana huta xuravesixi mumayari ² nunusi 'ayetütü. Niutahivacaitüni 'icucuinacacu cui tinivenique. ³ Xevitüta masiücütü nayani muyuavisie 'inüaritütü, cu 'epatü heuxuretü 'atahuta mu'uyari hexeyiatü, tamamata 'avayari hexeyiatü, yumu'utesie

'atahuta mumayari 'anamanatü. ⁴Yucuaxicü nivananac-ahapani xuravesixi muyuavisie 'esivatücacu xei teresi, nivareucaxürieni cuiepa. Cu 'amüpa 'uca mü-tiniverümecai hüxie niuhuni 'icuaimütü nu'aya quepaucua mütiniveniquecai. ⁵Hicü 'uquitüme niu-tiniveni, que mü'ane yunaime nuivarite tiva'aitüvame mayani, que mü'ane tepüa 'isüyari müticueni. Nu'aya panutivütüque Cacaüyarisüa 'uvenieya macavesiepaütü. ⁶Hicü 'uca niuyuta'una macumavesiepai, haque Cacaüyari meicuha'aritüiri mana me'üviyarienicü xei miriyari heimana huta sienituyari heimana haica teviyari tucari.

⁷Ana cuya niutaveni muyuavisie. Miyeri, niuqui tu-ayametemama yunaitü menisütüani cumatü meyu-cuitüvetü. Cu niyumienecaitüni, niuqui tuayame-temama hepaüna, ⁸peru mepüyatexi, huyeri pumavecai memütanaquenicü muyuavisie. ⁹Hicü mücü cu 'amüpa, mücü cu matüaripai mümieme Cauyumarie mütiteva Satanaxi mütiteva, que mü'ane mütiva'irüviya yunaime cuiepa memütama, mücü cananuyehüiyani mana. Cuiepapai neucahüiyani, ni-
uqui tuayametemama 'utümana meneucaxüriyani mana.

¹⁰Hicü xeime nenienieni müpaü mutayü carima, Hicürixüa canaye'ani, canimasiücünü tacacaüyari que mütiyuvicueisitüva que mütitürücaüye que müti'aita. Canimasiücünü Cürisitu heiserie que mürexeiya hesüana miemetütü. Que mü'ane müvaxaneta ta'ivamarixi, mücü cananuyehüiyani, que mü'ane tacacaüyari hüxie müvaxanetai tucaricü tücaricü. ¹¹Mümeri mene'iva Muxa xuriyayacü, memütecuxatacaicü meyuhecüatatü, yutucari memücauyucuerieriecaicü sepa memucui'ivaxü. ¹²'Ayumieme quene'atemavieca muyuavi 'acu, xeme muyuavisie xemetitei xequeneyutemamavieca. Xüa 'ui cuiepa xemütama haramarasie xemütama. Cauyumarie neucahüiyani xehesüa cui ha'atü müpaü timaitü, yapaümexa xEICÜA püyüveni.

¹³Mericsü quepaucua cu müpaü müretima cuiepa-pai macahüiya, niveiyacaitüni mücü 'uca 'uqui mutinivexü. ¹⁴Hicü 'uca caniuipitüarieni ma'anutücanicü verica 'amünenapaü, macumavesiepai manuvienicü yuhuyeri, haque müca'ixeyacü cu, haque müremiquieca xei viyari, 'ariqueta huta viyari, 'ariqueta merie viyari. ¹⁵Hicü cu hatuxamepaü pame ha nanatihayani 'uca 'utüma 'enuhausitüanique. ¹⁶Peru cuie nipareviecaitüni 'uca. Nivatixavare, muva neucayeurieni hatuxame cu menatihayaxü yuteta. ¹⁷Hicü cu niyeha'ani 'uca hepaüsita. Neyani müyumienenicü, hipame hesiena memüyenunuiva varaye'unietü, müme yamemütecahu Cacaüyari que müti'aita, memüyuhecüata Qesusisüa memiemetetütü, müme varaye'unietü.

Yeutari yuhutatü

13 Mericsü mana ne'utaqueca xiücaripa haramarasie tesita, yeutanaca neniuxeiya haramarasie 'anatiyeiximeme. Tamamata 'avayari nexeyacaitüni,

'atahuta mu'uyari meta, 'avateyasie tamamata mumayari nanamanacaitüni. Mu'uteyasie püra'utücatei que mütiyuseviximacai 'axa titevatü. ²Mücü yeutanaca nemuxei tüvepaü catiniyuxexeyacaitüni, husepaü re'ücatü, mayepaü retenitü. Hicü cu 'amüpa nipitüani yütürücariya, heiserie nipitüanita müti'aitanicü 'uvenisie 'acaitü haque cu müre'aitacai, heiserie vaüca nipitüanita. ³Mu'uya xevitü mumieriepaü pütiyuxexeyacai, peru que mütiucuinxü nanayehüiyani sepa mümüximecai. Yunaitü cuiepa memütama meni'iyarixiecaitüni me'ixeyatü yeutanaca, hesiena mepüteviyacucai. ⁴Nenevieri menipitüani cu, mücü heiserie mipitüacü yeutanaca. Yeutanacata nenevieri menipitüani müpaü me'utiuyatü, Quepaicü mücü yeutanacapaü pü'ane, quepaicü püyüve hamatüana müyumieneni.

⁵Hicü niuqui niupitüarieni vaüca müticuxatanicü, miseviximanicü Cacaüyari 'axa 'utaitü hepaüsita. Heiserie caniuipitüarieni huta teviyari heimana huta meseri müpaü mütiyurienicü. ⁶Hicü nisütüani 'axa 'utaitü Cacaüyari hepaüsita, 'iseviximatü que mü'ane mühücü, 'iseviximatü tuquieyata, mümeta muyuavisie memütitei vaseviximatü nisütüani. ⁷Hicü müpaü tiniupitüarieni müyumienenicü Cacaüyari teüterimama müvaraye'uniecacü, müvara'ivanicü. Heiserie pupitüarie yunaime nuivarite vahepaüsita, naime cuiepa quiecatari vahepaüsita, naime niuquicü memutiniuca vahepaüsita, yunaime teüterixi vahepaüsita. ⁸Yunaitü cuiepa memütama nenevieri menipitüacaitüni, müme xEICÜA cuie munetüariepai memacayasarie Muxa mumierie xapayasie quename tucari mehexeiya manuyenesie, müme xEICÜA nenevieri mepüca'ipitüacai.

⁹Xaütü netü mu'enaxü.

¹⁰Que mü'ane teüteri teva müvarahapa Vaviyatü,
Mücü nanuhaniemücü tevapai.
Que mü'ane 'ixiparacü mütiyumemiva,
Mücüta 'ixiparacü
Canimieriemücü vaüriyarica.

Müpaü metemaitü Cacaüyari teüterimama mepüte'uca'enivani yuri mete'erietü.

¹¹Mericsü 'ana xeime necaniuxeiya yeutanaca cuie-ta matine. Cana'avatücateitüni muxapaü. Cupaü tiniuxaxatacaitüni. ¹²Yeutanaca matüari müyüanecai heiserie que mürexeiyacai, 'icü naimecü yaxEICÜA catiniyurienei hüxiene 'uuetü. Nicuyütüani cuie, müme cuiepa memütamata nivarucuyütüani nenevieri memipitüanicü mücü yeutanaca matüari müyüanecai, que mü'ane manayehüiya müximetü quepaucua mütiucuinxü. ¹³Inüari püvevie mamari-vaveme, tai 'aitüatü taheima macanenicü cuiepa teüteri me'ixeyacacu. ¹⁴Cuiepa memütama tini-va'irüviyani müireme 'inüari pitüarietü, yamütiyurienicü yeutanaca hüxie 'uuetü. Müpaü tinivaruta'aitüani cuiepa memütama 'üquisica memütavevienicü yeutanacapaü tiyuxexeyame, que mü'ane manutanierixü sepa 'ixiparacü mütiucuinxü, mücüpaü 'aneme. ¹⁵Hicü müpaü catiniupitüarieni 'iyari mip-

itüanicü yeutanaca 'üquisicayari, mücü müticuxatanicü yeutanacapaü tiyuxexeyatü, müpaü müti'aitanicü memücüi'ivacü queyupaümetü nenevieri memüca'ip-itüa yeutanaca 'üquisicayari. ¹⁶ Hicü müpaü tinivaruta'aitüani türi 'uquiravesixi yunaime, memeuca'u memümamave, müme memüyünü'a müme vaüriyari-ca memüte'uximaya yunaime, yumamasie yuserieta memü'inüaritüarienicü yucanata. ¹⁷ Tevi pücaüve tixaütü mütinanenicü mütitanicü me xüca ca'inüar-itüarieveni, ra'utü que mütiteva yeutanaca, que müti'inüasie terüvaricaya 'inüariyari nusu. ¹⁸ 'Icücü yapüretimani, que mü'ane 'aixüa müremu'u que'iti'inüata yeutanaca 'inüasicaya. Tevi müpaü catini'inüasieca que mütiteva. 'Inüasicaya 'ataxeime sienituyari heimana haica teviyari heimana 'ataxevi canipaümeni.

Mümüremete vanüavari

14 Mericüsü 'ana neneutaniere. Camüsü mücü Muxa Nunusi mana navecaitüni yemurisie Siyuni mütitevasie. Hamatüana mana meniti'ucaitüni xei sienituyari miriyari heimana huta teviyari miriyari heimana nauca miriyari meyupaümetü, yucanata mete'a'utücaitü mücü que mütiteva, 'uquiyarieyata que mütiteva. ² Yuariya neniuenieni muyuavisie haineme, ha 'amüpapaü ti'eniüriücüme, türanari mütürücaüyepaü ti'eniüriücüme. Yuariya nemu'eni, canarivivamete vacuicari canihücütücaitüni. ³ Cuicari mühecua menicuicacaitüni mana meti'utü 'uveni huxie, yunaucatü memayeneniere vahüxie, 'uquiravesixi vahüxie. Xevitü pücaüvecai meitimanicü mücü cuicari, müme xei sienituyari miriyari heimana huta teviyari miriyari heimana nauca miriyari memüyupaümecai xeiüa mepimaicai, queyupaümetü memütixünarie me'utinanaiyaca cuiepa memütama vasata. ⁴ Müme mecanihümetüni memücaüyusevixima 'ucaravesixi mevaveiyatü, mepücaxuriquitüca. Müme mecanihümetüni memeveiya mücü Muxa que mütimie. Teüteri vasata meputinanaiya memütixünarienicü, Cacaüyari nivesicaya Muxa nivesicaya memacüneccü. ⁵ Vateta 'itarica pumave, vahesie pücarahüiva.

Niuqui tuayamete haica niuquiyari memü'atüa

⁶ Hicü xeime neniuxeiya niuqui tuayame muyuavi hixüapa haviecame. Niuqui 'aixüa manuyüne yuheyemecü mücuxaxasiva nexeyacaitüni yamütivataxatüanicü cuiepa memütama, yunaime teüterixi yunaime nuivarite naime niuquicü memutiniuca naime cuiepa quiecatari. ⁷ Müpaü nainecaitüni carima, Xequeteneuyehüvirieca Cacaüyari, ve'eme xequene'erieca. Tucari canaye'ani müvatahüavecü 'isücametütü. Nenevieri xequenepitüaca que mü'ane mitivevi muyuavi cuie haramara haixate.

⁸ Hutariecata niuqui tuayame 'utümana niu-miecaitüni müpaü 'utaitü, Quiecarari mümarive niuca'unarieniri Vaviruniya quiecariyari. Yaxeicüa 'ucapaü yuvinu que mütiva'itüa memü'axenicü memicumäu-

vanicü, mana quiecatari meniva'itüacaitüni yunaime nuivarite memühecarienicü. Hicürixüa vaquiecarari niuca'unarieniri.

⁹ Hairiecata niuqui tuayame va'utüma niu-miecaitüni ya'utaitü carima, Que mü'ane nenevieri mipitüa yeutanaca, que mü'ane nenevieri mipitüa 'üquisica hepaüna mütiyuxexeya, que mü'ane mitanaqui'erie seyuya yucanata yumamasie, ¹⁰ mücü nenu'iemücü Cacaüyari vinuya mucatuariva tecüxitana canüitüarievetü, yapüretimani que mütiha'a Cacaüyari quepaucua mücü mihecari. Cani'uximatüariemücü taicü 'asupürecü Cacaüyari niuqui tuayametemama vahüxie Muxa huxie. ¹¹ Yamete'uximatüariecacu cuauniyari yuheyemecü petineicani. 'Uxipiya mepücahexeyani tucariü tücaricü queyupaümetü nenevieri memipitüa yeutanaca, müme nenevieri memipitüa 'üquisica hepaüna mütiyuxexeya, memitanaqui'erie seyuya que mütiteva ra'ucacu vahesie. ¹² Müpaü metemaitü mepüte'uca'enivani Cacaüyari teüterimama, müme yamemütecahu Cacaüyari que müti'aita yuri memüte'erie Qesusisie.

¹³ Hicü xeime neniuenieni müpaü hetaineme taheima, Müpaü quetineu'utüa, 'Aixüa mecani'itüariecacuni müme Ti'aitamesie meteviyatü memücuini hicü 'uxa'atüni varie. Hü, naineni 'Iyari, meni'uxipiecacuni que memüte'u'uximayacai. Tita memüte'uyuri pümasiücüni sepa haque meme'uva.

Cuiepa que mütiucaxirie

¹⁴ Hicü neneutaniere. Camüsü haivitüri mütuxa 'acananierecaitüni. Haivitüri heima nacateitüni que mü'ane Yuri Tevipaü mütiyuxexeyacai, yumu'usie huru mumayari 'anamatü, yumamasie huxa mataxicaunicai 'acuetü. ¹⁵ Hicü xevitü niuqui tuayame tuquita 'ayeneca nitahivieni que mü'ane haivitüri heima macatei, müpaü 'utaitü carima, 'Ahuxacü queneucaxica. Tucari naye'ani xirica, türicu müsese'icü cuiepa. ¹⁶ Hicü haivitüri heima 'acaitü yuhuxacü cuiepa necuxini. Cuiepa nacuxirieni naitü.

¹⁷ Hicü xevitü niuqui tuayame nivayeneni tuquita muyuavisie. Mücüta huxa mataxicaunicai nacuecaitüni. ¹⁸ Xevitiüxa mürayutimavatüresie neyeyani niuqui tuayame heiserie mexeyacai tai hepaüsita. Carima nitahivieni que mü'ane huxa mataxicaunicai macuecai ya'utaitü, 'Ahuxa mataxicaunicü queneucux-eüri caxie tacariyari cuiepa. 'Ari caxie caniuticuacuax-eniri. ¹⁹ Hicü mücü niuqui tuayame yuhuxacü nicux-eürieni caxie cuiepa. Caxie pünameta 'amüyevata neicaxürieni, 'inüari mayanicü Cacaüyari que mütiha'a. ²⁰ Hicü caxie pünameta mieme niutiquestinarieni quiecarari tesie. Xuriya nivayeneicacaitüni caxie pünameta, cavayasixi vapirenupaü suitü, haica sienituyari heimana xei teviyari quirumetüruyari 'acuyecacu.

'Atahuta cuiniyayari 'atahutatü memi'atüa niuqui tu-
ayamete

15 Mericüsü xeime 'inüari neniuxeiya muyuavisie mariveme tiyühüxiyatüvame. Niuqui tuayamete nenivaruxeiya 'atahutame 'atahuta cuiniyayari memex-eiyacai 'imatürieca miemete.

² Hicü haramarapaü 'aneme nepuxei xicürüpaü tiyux-exeiame tai nücame. Mümëta nepüvaruxei meme'ivaxü yeutanaca, meme'ivaxü üquisica hepaüna mütiyuxexeiayacai, meme'ivaxü seyuya 'inüasicaya cü-mana mü'inüasie que mü'ane mühücü. Xicürü harama-rayari tesita meniti'ucaitüni harupa me'u'ütü Cacaüyari menüavatü. ³ Muisexi Cacaüyarisie mieme ti'uximay-atü que mütinüavacai, Muxa que mütinüava, müpaü meteniucacaitüni müpaü me'utiyuatü,

Que pemütiyuriene

Pepümarive

Pepüti'ahüxisiyatüvame

Ti'aitame Cacaüyari

Nai pemüti'aita.

Heiseriemecü yapeticamietü

Yuri pehaitü 'apepuyeica,

Nuivarite tiva'aitüvame.

⁴ Yunaitü mepümateheuyehüvirieca Ti'aitame,

Visi mepümatexatani

Que mü'ane pemühücü.

'Ecü 'axaütame pepüpasie,

Yunaitü nuivarite meni'axüacuni,

Meniyuneneviesacuni

'Ahüxie meti'ütü

Mümasiücücü

Tita pemütiyuriene

Heiseriemecü yapeticamietü.

⁵ Mericüsü 'ana neneutaniere. Haque masi yemecü mepasie tuquita muyuavisie, haque Cacaüyari mehecüasie, mana tineuyepiyani. ⁶ Tuquita menayenexüani niuqui tuayamete 'atahutatü memi'atüa 'atahuta cuiniyayari. Rinu 'ixuriquiyari mü'itiyaca-i müxavatücai mepanacatütücatei, yutavisie huru hüiyameyariçü mepühütücatei. ⁷ Hicü yunaucatü memayeneniere, xevitü mücü nivaruhanitüani niuqui tuayamete huru xacüyari 'atahutame haxüa hüpüneme, Cacaüyari yuheyemecü mayeyuri que mütiha'a 'inüariyari. ⁸ Hicü tuquita cüsi niutahüne, Cacaüyari que mütimarive que mütitürücaüye 'inüariyari puyü cüsiyari. Xevitü pücaüvecai tuquita meutahan-icü mexi catiparivecai 'atahuta cuiniyayari, 'atahutatü niuqui tuayamete memi'atüa.

Haxüa que memüte'upitüarie xacürüte müpaü ti-
hüpüneme

16 Mericüsü xeime neniuenieni carima 'utaniu-came tuquita müpaü tivacühüaveme niuqui tu-ayamete 'atahutame, Mana xequenehu, cuiepa xe-queneucatuaxüa 'atahuta xacüyari Cacaüyari haxüaya mühüpüne.

² Hicü mexüacame neyani. Neicatuani yuxacü cuiepa. Hicü teüteri memüte'a'utücatei yeutanaca seyuyacü nenevieri memipitüacai 'üquisica yeutanacapaü mütiyuxexeiayacai, müme cuini mieme 'axa 'anemecü meniuti'esata.

³ Hicü 'utümana mieme neicatuani yuxacü harama-rasie. Xuriya nayani müqui xuriyayapaü 'anetü. Yu-naitü memayenenierecai meniucuni haramarasie memü'uvacai.

⁴ Hicü hairieca mieme neicatuani yuxacü hatuxame-tesie haixatesie. Mücüta xuriya nayani. ⁵ Hicü mücü ni-uqui tuayame hacü mühürütüariecai neniuenieni mü-paü 'utaineme, 'Ecü 'apemuyeicacai 'apemuyeica pemüpasie, heiseriemecü pepütiuyurie müya pemüti-vamari'itüacü. ⁶ 'Ateüterima vaxuriya niucamete vax-urüya memütiyurixücü, 'ecüta xuriya pepüvaru'itüa. Müpaü pütünaquixü vahesie. ⁷ Xeimeta neniuenieni mürayutimavatüresie müpaü 'utaineme, Hü, Ti'aitame Cacaüyari nai pemüti'aita, yuri pehaitü heiseriemecü yapeticamietü pepüti'amari'itüa.

⁸ Hicü naurieca mieme neicatuani yuxacü tausie. Tau müpaü catiniupitüarieni müvativarücanicü teüteri taicü. ⁹ Teüteri menitivariquecaitüni cuini mieme, peru meniseviximacaitüni que mü'ane Cacaüyari mühücü, 'axa me'utiyuatü hepaüsitana heiserie mexeiyaicü müpaü mütivacuiniyatüanicü. Mepücatehayevacai que memüteyuriecai, mepücaüvaüriyacai ve'eme memü'eriecacü.

¹⁰ Hicü 'auxüvirieca mieme neicatuani yuxacü yeu-tanaca 'uvenieyasie haque müre'aita. Naisarie müra'aitacai nacuyüre. Teüterimama yuneni menicuquevecaitüni müvarucucinecaicü 'ana. ¹¹ Ca-caüyari muyuavisie macave mecaniseviximacaitüni 'axa me'utiyuatü hepaüsitana, mücü müvarucuitücate-icü memü'esatücateicü. Peru mepücatehayevacai que memüteyuriecai.

¹² Hicü 'ataxevirieca mieme neicatuani yuxacü hatux-ame 'amüpasie 'Eupürate mütitevasie. Ha mana niuca-vani macuha'arisienicü te'aitamete vahuye tau man-atineicasie miemete.

¹³ Hicü necanivaruxeiya cacaüyarixi yuhaicame memüca'itüyatücatei, temusi vahepaü me'aneneme, cu teta yeutanaca teta tixaxatame müti'itavacai teta me'ayenexüacu. ¹⁴ Müme cacaüyarixi 'axa memü'anene va'iyarite mecanihümetüni. Marivemecü metenyuriecaitüni, meneutayeixüani yunaime cuiepa memütama teva'aitüvamate vahesüa, memüvacux-eürienicü cuyacü, mücü tucari mümarive 'aye'ayu que maine Cacaüyari nai ti'aitame. ¹⁵ Mücü müpaü paine, Neuxei, tinavayame mü'axepaü nepunuani. 'Aixüa pü'itüarieni que mü'ane müyühütüa, que mü'ane müha'arisie yu'ixuriqui mücavaune capa mavetü 'uye-icanicü 'uxa'a varie me'ixeiyacacu que mütiyuteviya.

¹⁶ Mericüsü teüteri menivarucuxeürieni haque 'Arüma-quetuni mütiyeteve Hepürayusixi teüteriyari vani-uquicü.

¹⁷ Hicü 'atahutarieca mieme neicatuani yuxacü 'eca-pa. Hicü muyuavisie niuqui nivayeyani tuquita 'uveni

manuvesie carima 'utaitü, Canaye'aniri. ¹⁸ Cانيuc-umerücacaitüni necuyuanecaitüni necutüRARÜca-caitüni. Cuie carima niutayuani, que mücatitayavecai quepaucua tevi cuiepa 'ucaitü matüa hicüque, cuini mieme tiutayuatu näyani. ¹⁹ Hicü quiecaru 'amacuyeva haicacüa niutitare. Hipame nuivarite vaquiecarite canu-ucaxürieni. 'Ana Cacaüyari Vaviruniya quiecaru mü-marive quiecatari pücvavrutatümaiYaxü, masi yutecüxita mieme yuvinu nivaru'itüani yuhaxüa. ²⁰ Naitü cuie haramara hixüapa mayema niyupata, yemurite niutumamavere. ²¹ Teüteri vahesie niu-caxürieni te nauca haxuvayari rahetetücaitü. Teüteri meniseviximacaitüni Cacaüyari 'axa me'utiYuatü hepaüsitana, te 'acaxüriecu memüte'ucuinixücü cuini mieme.

'Uca mümari'itüarieni

17 Mericüsü 'atahutatu niuqui tuayamete 'atahuta xacüyari memexeyacai, xevitü mücü 'aura canayani. Müpaü canetiniutahüave, Quenaye'a. Nepü-masixeisitüani que mütimari'itüarieni mücü 'uca tuminicü müyuvitünüa marivetü, hatuxame 'amüpa tesita 'acaitü. ² Mücü menicumauvacaitüni cuiepa te'aitamete cava'üyatücacu. Vinuyacü cuiepa memütama menitarüvecaitüni, mücü yuvitünüacacu.

³ Hicü 'Iyari nesi'uviyacu mücü canenevitüni macumavesiepai. 'Uca neniuxeiya yeutanaca meutaüraüyesie 'acaima. Yeutanaca naisarie hesiena püra'ucal 'axa que mütimevacai yuseviximatü. 'Atahuta mu'uyari tamamata 'avayari canexeyacaitüni. ⁴ 'Uca taüraüyeme xureme panacatücücai. Hurucü tetexi visi müraye'arücü perüracü püquemaritüariecai. Huru tecüxiyari pahanacai yumamasie hüneme. Pü'inüarieyatücai que mütiyuseviximacai que mücati'itiyacai müpaü tiyuvitünüatü. ⁵ Canatana que mütimevacai na'ucaitüni 'üquisica mü'aviecü, Vaviruniya quiecaru 'amacuyeva, 'anuyütü, Cuiepa miemete tuminicü memüyuvitünüa, yunaitü memüyusevixima, 'icü pühücü vavarusi, 'anuyütü. ⁶ Hicü mücü 'uca neniuxeiya tavecame Cacaüyari teüterimama vaxuriya 'anu'ieca, müme memüyuhecüatacai Quesusisüa memiemetetütü vaxuriya 'anu'ieca. Hicü ne'ixeyatü cuini mieme neni'iyarixiecaitüni. ⁷ Niuqui tuayame müpaü canetiniutahüave, Titayarisü peti'iyarixie. Nepü-matihecüatüani 'avie niuqui 'uca hepaüsita yeutanaca metücü 'atahuta mu'uyari tamamata 'avayari mexeiya hepaüsita. ⁸ Mücü yeutanaca pemüxeiya, mücü 'ani-uyeicacaitüni, hicü 'apüca'uyeica. Meucatevasie vatineme, püyemie müca'unarienicü. Cuiepa memütama queyupaümetü memüca'acayasarie cuie munetüariepai xapasie tucari memexeyia manuyünesie, müme neni'iyarixiecaicuni quepaucua memixeyia mücü yeutanaca 'amuyeicacai, hicü 'amüca'uyeica, mayeneni.

⁹ Üquisica 'ipaü cani'aneni meitimanicü que mü'ane 'aixüa müremu'u mütimeave. 'Atahuta mu'uyari, mücü 'atahuta yemuriyari canihücütüni hesiena maca 'uca.

¹⁰ Te'aitamete 'atahutatu mecanihümetüni meta.

Yu'auxüvitü menacaxürieni, xevitü 'apuyeica, xevitüta pücvueviya pücanuave cuxi. Quepaucua munuani, peuyevese 'esiva yamüreuterecü xeicüa. ¹¹ Mücü yeutanaca 'amuyeicacai 'amüca'uyeica, mücü 'atahairieca mieme canihücütüni müme. 'Atahutatü vahesüa canimietüni. Caniyemieni müca'unarienicü.

¹² Tamamata 'avayari pemuxe, mücü tamamata te'aitamete mecanihümetüni. Mete'aitatü mepüca'isutüavave cuxi. Heiserie mecanitanaqui'ericuni xei hurayari memüte'aitanicü yeutanacamatü. ¹³ Müme va'iyari caniyuxevini. Yütürücariya mecaniyetüiriecuni yeutanaca vatürücariya mexeyanicü, heiserie mexeyanicü müme heiserie memexeyipaü. ¹⁴ Cuya meniveiecuni Muxa me'aye'unietü. Muxa ni-vara'ivamücü cusiyarite müvacusiyaricü te'aitamete mütiva'aitüvamecü. Müme hamatüana memü'uva meputa'inierie mepanayexeyarie yamepütecahu.

¹⁵ Hicü müpaü netiutahüavixü, Ha pemuxe haque meca 'uca müyuvitünüa, mücü nuivarite mecanihümetüni mümüiremete teüterixi niuquitecü memütiniuca mepühüme. ¹⁶ Tamamata 'avayari pemuxe, yeutanacata, 'axeicüa mecaniti'uxive'ericuni 'uca müyuvitünüa. 'Ucu'eirivame menayeitüacuni maveme. Menitacuaicuni vaiyarieya, menitataiyacuni taicü. ¹⁷ Cacaüyari müpaü pütiva'iyaritüani müpaü memüteyuriecacü mücü püta que mütiyuriemücü va'iyari yuxevicacu me'ipitüacacu yeutanaca mücü püta müti'aitametünicü vahesie mieme. Müpaü meteyurieu catinaye'atüariemücü nai Cacaüyari que mutayü. ¹⁸ 'Uca pemuxe, mücü quiecaru mümarive canihücütüni haque cuiepa te'aitamete meme'aitüarie.

Vaviruniya que mütiuca'unarie

18 Mericüsü 'ana neniuxeiya xeime niuqui tuayame taheima 'acamiecame cuini mieme heiserie mexeyacai. Cuiepa canacuhecüare 'iya marivecacu. ² Hicü türücaüyemecü niutahiva müpaü 'utaitü, Quiecaru mümarivecai niuca'unarieni Vaviruniya. Cacaüyari 'axa memü'anene vaqui näyani, yunaitü 'iyarite memüca'itiyatüca, yunaitü viquixi memüca'itiyatüca yunaitü memü'uxive'eriva vatesariya ratüa. ³ Yaxeicüa 'ucapaü yuvinu que mütiva'itüa memü'axenicü memicumauvanicü, mana quiecatari yunaima nuivarite meniva'itüacaitüni cümana memühecarienicü. Cuiepa te'aitamete menicumauvacaitüni cava'üyatücacu. Tetuayamete cuiepa miemete meheuca'utü menayueitüacaitüni visi 'ane müyupitüacacü 'anayuhayevamecü.

⁴ Hicü neni'enieni xeime müpaü mainecai taheima, Quiecarisie xequenevayecüni neteüterima 'acu, xehesieta rahüiyanicü tita 'axa memüte'uyuri mana quiecatari, xemücate'ucacucuinenicü 'iya que müticuine. ⁵ Tita 'axa mütiuyuri niucuxeüriyani muyuavisiepaütü. Cacaüyari püca'itatümai que mütiuyuri heiseriemecü yacaticamietü. ⁶ Axequete-napiniri que mürapicai. Hepaüna capäumeme masi tavari cuxi 'axequetenapiniri müpaü mütiuyuricü. Tecüxitana haque meinüitüacai yuvinu tavari cuxi yax-

equeteneutanüitüiri. ⁷ Marivetü que mürayuyeitüacai visi 'ane que mütiyupitüacai, yaxaicüa 'uximatüarica heiverica xequenepitüaca. Yu'iyarisie müpaü paine, 'Ena neti'aitametütü 'enepuca. Necarecacünatü nepüca'ayani, heiverica nepücahexeyani. ⁸ Ayumieme cuiniyaya xei tucarisie caninumücü, müyacü cuiniyacü hacacü püpütüarieni. Taicü nitataiyariemücü. Canitürücaüyeni que mü'ane mitamari'itüani ti'aitametütü Cacaüyariütü.

⁹ Hicü cuiepa te'aitamete queyupaümetü memicumavacai cava'üyatücacu hamatüana visi 'ane memüyupitüacai, müme meniutisuanacuni meyuheiverietü mehe'erivatü quepaucua memixeiya cuauni 'atineicame tataiyarieximecacu. ¹⁰ Memamatü müpaü müti'uximatüarieximecä, teva meniti'uicuni müpaü me'utiyuatü, Xüa 'ui, xüa 'ui, yapaucua quetiumar'itüarie Vaviruniya quiecarari marivetü türücaüyetü.

¹¹ Tetuayamete cuiepa miemete mecaniutisuanacuni meyuheiverietü mehe'erivatü, müpaü metemaitü, xevitü tavari püca'inaneni va'icate. ¹² Meneiye'icatacaitüni mana huru me'atüvatü pürata tete müraye'arü perüra rinu 'ixuriquiyari 'ixuriqui mütataüravi sera 'ixuriquiyari 'ixuriqui müxuxure, naime cüye visi mu'üa, naitü mutiveviya herepanite tameyaricü, naitü mutiveviya cüye müraye'arücü, tepüa müxeta tepüa mümercavi marümuri teteyari ¹³ canera visi mu'üatüca 'üca mixaxi rivanu vinu viya harina türüca vacaisixi muxasi cavayasixi caxetate teüteri, teüteri va'iyarite meta. ¹⁴ Müpaü meputiyuaneni 'ana, Tita pemütihive'eriecai 'a'iyarisie cuacuaxicacu, 'ahesüa caniumaveni. Xavatütü marivetü naitü tiniutatümayarieni 'ahesüa. Yuheyeme pütiumaveni.

¹⁵ Müme memituacai müya 'aneneme, müme meheuca'utü memayuyeitüacai cümana, yunaitü tevapai meniti'uicuni memamatü müpaü müti'uximatüarieximecä, me'utisuatü meyuheiverietü ¹⁶ müpaü me'utiyuatü, Xüa 'ui, xüa 'ui, yapaucuaque pumaveriyari quiecarari marivetü. Rinu 'ixuriquiyari 'ixuriqui mütataüravi müxuxure nanacatücaitüni, yuquemaritüatü hurucü tetexi visi müraye'arücü perüracü. ¹⁷ Xei hurayarisie niutumavere cui que müreucavecai.

Naviya nü'avamete, yunaitü naisarie memü'axe naviyasie meyetetü, naviya vequemete, queyupaümetü haramarasie memüte'ivacai, mümeta tevapai meniti'ucaitüni. ¹⁸ Me'ixeyatü cuauni 'atineicame tataiyarieximecacu meniutihvacaitüni müpaü me'utiyuatü, Haquevasü xevitü quiecarari mücü 'amacuyeucaipaü 'anetü. ¹⁹ Tumuanari meneutivivacaitüni yumu'usie me'utisuatü meyuheiverietü müpaü me'utiyuatü, Xüa 'ui, xüa 'ui, yapaucua que tumaveriyari quiecarari marivetü. Mana meheuca'utü menacüne yunaitü naviyasixi memüvarexeiya haramarasie, mücü vaüca mürexeiyacaicü. ²⁰ Muyuavisie xequenyutemamavieca xeh'e'erivatü. Cacaüyari teüterimama, nü'arisixi texaxatamete yunaitü xequenyutemamavieca. Cacaüyari 'imari'itüatü nixehecüatani heiserie xemexeyacü xeme.

²¹ Hicü niuqui tuayame mütürücaüyeni nenutuni tete matapaü necame. Haramarasie neicahüani müpaü 'utaitü, Yaxaicüa carima tinica'unariemücü Vaviruniya quiecarari mümarive. Tavari 'uxa'a varie pacumaveni.

²² Canarivivamete xavererusixi cürautavivamete cuxineta hüsivamete mepüca'enierieni 'ahesie. Naime tevivamete mepücaxuaveni 'ahesie. Tüxüme püca'enierieni 'ahesie. ²³ Cüxeme 'ahesie püca'xuneniri. Neneüqueme viquivame vaniüqui püca'enierieni 'ahesie. 'Ahesüa quiecatari memütetuacai cuiepa memütama va'isücate mecanihümetücaitüni. Peti'aquevayacacu meteni'irüviyariacaitüni yunaitü nuivarite.

²⁴ Mana mücü quiecarisie masiücütü nayani texaxatamete vaxuriya mutayeuricü Cacaüyari teüterimama vaxuriya mutayeuricü, yunaitü cuiepa memucul'ivaxü vaxuriya mutayeuricü mana.

19 Mericüsü 'ana neni'enieni yuariya yumüireme teüteri vaniüquipaü ti'eniürücüne türücaüyeme. Müpaü meniutiyuanecaitüni muyuavisie, 'Aixüa xequeneutiyuaneni Cacaüyari hepaüsita. Pütüyu vicueisitüvame püve'eme pütürücaüyeni tacacaüyari.

² Yuri haitü heiseriemecü yaticamietü pütüumar'itüva. Nitamari'itüani mücü 'uca mümarivecai tuminicü müyuvitünüacai, que mü'ane müvaseviximacai cuiepa memütama yuvitünüatü. Cacaüyari 'apürepiniri 'uca metayeuricü teüterimama vaxuriya. ³ Hicü hutarica müpaü meniutiyuani, 'Aixüa xequeneutiyuaneni Cacaüyari hepaüsita. Camü, cüsi yuheyemecü nivatineicani mana. ⁴ Hicü 'uquiravesixi xei teviyari heimana yunaucame vahamatü yunaucatü memayeneniere meniutihüxima'uni yunaitü. Nenevieri mecanipitüani Cacaüyari 'uvenisie 'acaicu müpaü me'utiyuatü, Niuqui canise'ini. 'Aixüa xequeneutiyuaneni Cacaüyari hepaüsita. ⁵ Hicü niuqui nivayeneni 'uveni manuvecaisie müpaü 'utaitü,

'Aixüa xequeneutiyuaneni
Tacacaüyari hepaüsita
Yunaitü 'iparevivametemama
Yunaitü xemüteheiyehüviri
Türi 'uquiravesixi yunaitü.

Neüquiya 'ixüarariyari Muxa mivevie

⁶ Hicü mümüiremete vaniüqui neni'enieni. Ha 'amüpapaü pütüeniürücaicai, türanari mütürücaüyepaü.

Müpaü mecaniutiyuanecaitüni,
'Aixüa xequeneutiyuaneni
Cacaüyari hepaüsita,
Ti'aitatü matüacü
Ti'aitame mütacacaüyari
Nai müti'aita.

⁷ Tequetatemamavieca
Temavierica tequehexeyani
Visi tequete'ixatani
Maye'acü Muxa mütineüquecü.
'Üyaya puyucuha'arütüa.

⁸ Caniupitüarieni rinu 'ixuriquiyari
Müxavatü mü'itiya manacatünicü.

Rinu 'ixuriquiyari cani'inüaritüni, tita memüteyurie heiseriemecü yametecahutü Cacaüyari teüterimama va'inüariyari.

⁹ Hicü müpaü pünetiutahüavixü niuqui tuayame, 'Aixüa mecani'itüarieca müme memuta'inierie 'ixüararipa, Muxa neüquecacu. Müpaüta nerahüave, 'Icü Cacaüyari niuquieya müyuri canihücütüni. ¹⁰ Hicü hetüana neniutihüximaqueni nenevieri ne'ipitüanique. Müpaü nerahüave, Quetineuhayeva. 'Ahepaü necatini'uximayatametüni ne, 'a'ivama memüyuhecüata Quesusisüa memiemeteütü vahepaü nepüti'uximaya. Nenevieri quenepitüaca Cacaüyari püta. Que mü'ane müyuhecüata Quesusisüa miemetütü, mücü 'iyari canipitüarieca Cacaüyari texaxatametemama vahepaü.

Que mü'ane cavaya meutuxasie macatei

¹¹ Mericüsü muyuavi neniuxeiya reutenime. Cavaya meutuxa mana niuvecaitüni. Que mü'ane hesiena macatei Yamüticamie catinitevacaitüni, Yuri Maine titevatü. Heiseriemecü yaticamietü catiniyumari'itüvametücaitüni caniyumienecaitüni. ¹² Hüxiteya tai mütaçapaü pütixuxexeyacai, yumu'usie müireme muma nanamanacaitüni. Que mütiteva naye'ucaitüni hesiena, peru xevitü 'asipücatimaicai que mütiteva, 'iya xecüa yapütimaicai. ¹³ 'Ixuriqui xuriyacü müxure nanacatücaitüni. Cacaüyari Niuquieya catinitevaca. ¹⁴ Cuyaximama muyuavisie miemete meneveyacaitüni 'utümana cavayasixi memeutuxa vahesie me'utetü, rinu 'ixuriquiyari mütuxa mü'itiya me'anacatütücaitü. ¹⁵ Tetana niyeneicacaitüni 'ixipara meutixicacaunicai cümana müvativitenicü nuivarite. Pütiva'aitüa tepüa 'isüyari 'acuetü. Mücü canihücütüni que mü'ane mitiquesina caxie pünameta mieme, 'inüari vevienetü Cacaüyari nai müti'aita que mütiha'a que mütivaheca. ¹⁶ Camixayasie teurieyasie müpaü püre'uxacai que mütiteva, Te'aitamete Tiva'aitüvame titevacacu, Cusi-yarima Vacusiyari titevacacu.

¹⁷ Mericüsü xeime neniuxeiya niuqui tuayame tause 'uveme. Carima niutahiva müpaü tivacühüavetü yunaime viquixi muyuavi hixüapa me'avüximecacu, Xequenacüni, xequeneyucuxeürie, Cacaüyari 'icuai püvevieneni vaücava. ¹⁸ Xequetenecuaca te'aitamete vavaiyari, cuyaxi va'uquiyarima vavaiyari, memütürücavi vavaiyari, cavayasixi vavaiyari, müme vahesie memutecai vavaiyari, yunaitü memüyünü'a memüte'uximayatamete türi 'uquiravesixi yunaime vavaiyari. ¹⁹ Hicü yeutanaca neniuxeiya, cuiepa te'aitamete vacuyaxima me'uarime. Yunaitü meniycuxexürieximecaitüni memüyutacuinicü me'eye'unietü que mü'ane cavayasie macatei cuyaximama mevaraye'unietü.

²⁰ Hicü yeutanaca niuviyarieni, hamatüanata tixaxatame müti'itavacai niuviyarieni, que mü'ane 'inüari mütiveiecai yeutanaca hüxie cümana müti'irüviyaca müme memitanaqui'eri yeutanaca seyuya müme nenevieri memipitüacai 'üquisicaya hepaüna mütiyuxexeyacai. Mücü yuhutatü me'ayenenieretü meneucaxüriyani haracuna müta'asie 'asupürecü müta'asie. ²¹ Hipatü yunaitü meniucui'iva 'ixipara vayeneicacacu

que mü'ane cavayasie macatei tetana. Yunaitü viquixi meniutihuxani vavaiyari.

Xei miriyari viyari

²⁰ Mericüsü niuqui tuayame neniuxeiya muyuavisie 'acamecame yavi 'acuecame para mürevatiyepienicü meucatevasie, carena caunariyari 'amüpa 'ahurietü yumamasie. ² Hicü mücü cu niuviya meripai mümieme Cayumarie mühücü Satanaxi mühücü. Canecuvieni xei miriyari viyari. ³ Meucatevasie heicahüaca nenunani, quiteniena niseyumani, mücative'irüviyanicü nuivarite mexi cataparivecai xei miriyari viyari. 'Anaque neuyeveca müxünarienicü yapaümexa.

⁴ Hicü te'aitamete va'avenite neniuxeiya mana 'a'ucame. Hesiena menayaxe müme heiserie memupitüarie. Mecani'isücatetücaitüni que memüte'upitüarie. Hicü hipameta nenivaruxeiya, müme vamu'u manutivitequietüca memüyuhecüatacaicü Quesusisüa memiemetetütü, Cacaüyari niuquieya memücuxatacaicü yeutanaca nenevieri mecapitüatü hepaüna 'aneme meta 'üquisica, seyuya mecanaqui'erietü yucanata yumamasie, müme va'iyarite neniuxeiya. Müme me'anutanenierica, Cürisitumatü te'aitamete menacüne xei miriyari viyari. ⁵ Hipatü müquite mepüca'anutanenierixü cuxi 'ana, xei miriyari viyari 'utaparecuque menanutaneniere 'imatüremete. Que memüte'anucu'uitüarie haitürüvemete, matüari mieme catinitevaca. ⁶ 'Aixüa cani'itüariecamücü, canipasiecamücü que mü'anesie mütinaque matüari miemecü manucuquenicü. Vacucuyame heiserie pücahexeiya vahepaüsita hutarieca memücuinicü, müme masi mara'acate mepühümetüni Cacaüyarisie miemete Cürisitusie miemete. Hamatüana te'aitamete mehümetütü mepüte'aitani xei miriyari viyari.

⁷ Mericüsü quepauca mütapare xei miriyari viyari, Cayumarie nixünariemücü manutahüiyasie. ⁸ Püvatineni müti'irüviyanicü nuivarite taserieta ta'utata tahixüata tasutüapai memetitei cuiepa, Cuquitari Macuquitari yunaime. Nivacuxeüriemücü memüyutacuinicü haramara tesita miemepaü xiücaripaü meyu-paümetü. ⁹ Hicü cuie 'amacuyevasie meneutiynixüani. Quiecarü münaqui'eriva 'aurie menicutecaitüni Cacaüyari teüterimama memütihipitecaisie, peru tai nacaneni muyuavisie nivarutixüsütüani müme. ¹⁰ Que mü'ane müti'irüviyaca Cayumarietütü mana neucähüiyani haracuna 'asupürecü müta'asie, haque yeutanaca tixaxatame müti'itavamatü memüyetecai. Tucaricü tücaricü meni'uximatüariecacuni yuheymecü.

'Uveni mütuxa hüxie memuhapanie 'isücame müvatahüavecü

¹¹ Hicü ti'aitame 'uvenieya neniuxeiya 'amüpa mütuxa. Que mü'ane hesiena macatei mexeyatü cuie muyuavi naitü niyupataxüani hüxiena memücatitenicü. Vahuyeri pumavecai muva memücatitenicü.

¹² Hicü müquite nenivaruxeiya 'uquiravesixi türi yunaime, 'uveni manuvecai hüxie meti'ucame. Xapate niutiverarieni. Xevitüta niutaverarieni xapa haque memacayasarie müme tucari memexeiya. Hicü müquite meniuta'ivaviyarieni que memüte'uyuri hepaüsita que müre'uxacai xapatesie, müpaü meteniupitüarieni. ¹³ Mana müquite menivayecüne haramarasie memüyetecai, Tacucuyamesüa, Müquite Vahüvemesüa menivayecüne müquite mana memüyetecai. Yuxexütü me'uta'ivaviyarieca que memüte'uyuri hepaüsita, müpaü meteniupitüarieni. ¹⁴ Tacucuyame caneucahüiyani haracuna müta'asie Müquite Vahüveme üaritü. Müpaü que memüte'ucui'ivaxü müme, hutarieca müya catinitevaca. ¹⁵ Que mü'ane müca'acayerie xapasie tucari mexeiy manuyünesie, mücüta haracuna müta'asie caneucahüiyani.

Muyuavi mühecua cuie mühecua

21 Hicü muyuavi mühecua cuie mühecua neniuxeiya. Meripai mieme muyuavi meripai mieme cuie neutayeixüani, haramara püca'anierecai. ² Cacaüyari quiecarieya Querusareme mühecua neniuxeiya muyuavisie 'acamiename, Cacaüyari manucasie 'acamieme, ha'arisiecame viquivame que müreque-marie yücünasie mieme. Ne Vanitütü necanixeiya. ³ Hicü neni'enieni que mü'ane carima müpaü mutayü muyuavisie, Hicürixüa Cacaüyari teüteri vasata nitaquimücü, vasata 'ucaitü nayeimücü. Teüterimama mecanihümetüacacuni, mücütütü nivateütacamücü vacacaüyaritütü. ⁴ Naime va'ucai cana'itixüamücü vahüxita. Tavari mepücacuini mepücayuheverieca mepüca'utihivani mepücate'ucacucuineni. Tita meripai mütimemetücai catinanacayaniri. ⁵ Hicü que mü'ane 'uvenisie macatei müpaü niutayüni, Camü, naime hecuame nepayeitüaxime. Müpaüta netiniutahüave, 'Ipaü quetineu'utüa, müyüvecü 'icü niuquisie yuri müti'eriecacü, yuri mainecü. ⁶ Müpaüta pünetiutahüavixü, 'Ari tinaye'ani naitü. Ne Mexüacame 'Imatüreme netitevatü, ne necanihücütüni que mü'ane misutüa minüni. Que mü'ane meuharimücü, ne neca'icuetatüatü neniharitüamücü nehaixacü cümana tucari mexeiyanicü. ⁷ Que mü'ane mürayu'iva, hesiena catininaquimücü 'icü naitü. Neta Cacaüyarieya necanayeimücü, 'iyata nenive rayani. ⁸ Peru queyupaümetü memamatü memucunuaxüa, yamemücatecahu, memüyusevixima, memüteyumemiva, memüvacumaüva müme memücava'üitama memücavacünama, memüteyuquevaya, tetexi memüvarayexeiya, yunaitü memüte'itava, yunaime vahesie pütinaqueni haracuna 'asupürecü müta'asie memeucaxüriyanicü haque hutarieca memecui-ni.

Querusareme quiecariyari mühecua

⁹ Hicü 'atahutatü niuqui tuayamete 'atahuta xacüyari mema'ücai hüpüneme 'atahuta cuiniyayari 'imatürieca

mieme, xevitü müme 'aura 'ayaca müpaü pünetiutahüavixü, Quenaye'a. Viquivame nepümasixeisitüani Muxa 'üyaya mayani. ¹⁰ Hicü 'iyari nesi'uviyacu, canenevitüni yemuri 'amünenasie 'emutevisie. Cacaüyari quiecarieya pünesi'uxeisitüa Querusareme. Muyuavisie nacaneni Cacaüyari manucasie 'acamietü ¹¹ Cacaüyari paü visi 'anetü. Que mütixavatücai, tete visi müraye'arüpaü catiniyuxexeyacaitüni casüpe tete-yaripaü tete manuyehecüapaü. ¹² Tesariyari 'enetü 'e'utevitü canitinierecaitüni tamamata heimana huta quitenieyari hexeiyatü. Maquitenietücateisie niuqui tuayamete meniti'ucaitüni tamamata heimana yuhutatü. Que memüteteteva nuivarite mana tina'utücateitüni nuivarite 'Ixaheri nivemama vahesie memüyecü tamamata heimana yuhutatü que memüteteteva. ¹³ Tau manatineicasie haicacüa natetenicaitüni, ta'utata haicacüa, taserieta haicacüa, tasutüapai haicacüa. ¹⁴ Quiecarari tesariyayari tamamata heimana hutame canexeyacaitüni 'itutuicame. Hesiena que memüteteteva tamamata heimana yuhutatü teyü'üquitüvametemama Muxasie miemete catine'ucaitüni.

¹⁵ Que mü'ane müneticühüavecai ti'inüatame nacuecaitüni huru hacayari 'i'inüataque quiecarari, quiteniete, tesariyayari naime. ¹⁶ Quiecarari 'uta'isiquinatü 'epuma yaxecüa heutatetevatü yaxecüa 'acuyeutü. Hicü niti'inüata quiecarari mücü hacacü xei meseri yeyayari heutatevacacu. Yaxecüa peutateteva 'apacuyeva 'apatitütü. ¹⁷ Tesariyayari niuti'inüata, xei sienituyari heimana huta teviyari heimana nauca sicuriyari naye'ani tevi que müti'inüata, niuqui tuayame tevipaü yat'i'nüatacacu.

¹⁸ Tesariyari casüpe teteyaricü püveviya. Quiecarari naitü huru tepüayari mü'itiyacü caniveviyaca xicüri maye'itiyapaü tiyuxexeyatü. ¹⁹ Tetexi quiecarari tesariyayari mütituica xexütü tetexi visi müraye'arücü püque-maritüarie. Mexüacame tete 'ituicatü tesariya canicasüpetüni tuxatü, hutarieca mieme sapiru yuavitü, hairieca mieme 'acata teteyari yuavitü, naurieca mieme 'esimerarüta siüraüyetü, ²⁰ 'auxüvirieca mieme 'unise teteyari tuxatü, 'ataxevirieca mieme curunarina xuretü, 'atahutarieca mieme cürisuritu taxaüyetü, 'atahairieca mieme veriru siüraüyetü, 'atanaurieca mieme tupasiyu taxaüyetü, tamamata mieme cürisupürasu siüraüyetü, tamamata heimana xevirieca mieme casinitu yuavitü, tamamata heimana hutarieca mieme 'amatisüta taüraüyetü. ²¹ Quiteniete mieme tamamata heimana huta 'itupariyari tamamata heimana huta perürayari canihücütüni. 'Itupari xexütü xei perürayaricü putiveviya. Quiecarisie cayete huru mü'itiya canihücütüni xicüri mayehhecüapaü mütiyuxexeyia.

²² Mana tuqui nepüca'uxe quiecarisie. Ti'aitame mücacaüyari nai müti'aita yücümana canituquitüni, Muxa meta. ²³ Quiecarisie mepücaheiyehüva tau meseri mühecüarivienicü mana. Cacaüyari visi 'anetü püvahhecüariviya püta. Muxa canihücütüni vahhecüarivivame. ²⁴ Nuivarite metavicueisitüarieme 'ameniu'uvacuni müpaü metehecüariyarietü. Cuiempa te'aitamete tita

memütehexeiya visi ti'aneneme meteni'atüacuni mana, ve'emete que memütemarivani. ²⁵ Quitenie pü-careunatücani tucariçü. Tücaru pücaxuaveni muva.

²⁶ Tita nuivarite memütehexeiya visi ti'aneneme raye'arücame mecateni'atüiricuni. ²⁷ Hasuacu hesiena pücaheutahani tita mütiseviximarie, tita mütiyusevixima meta müti'itava. Müme xeicüa memacayasarie Muxa xapayasie quename tucari mehexeiya manuyünesie, müme meneutahaqueni mana.

22 Mericüsü 'ana hatuxame pünesi'uxeisitüa cümana tucari memexeyanicü. Tete manuyehcüapaü nixavatücaitüni ha Cacaüyari 'uvenieya manucasie Muxa 'uvenieya manucasie 'ayeneicatü. ² Caye hixüapa, hatuxame tesita 'anataüye 'anutaüye cüye niti'ucaitüni cümana tucari mexeiya. Tamamata heimana hutamexa niutixuxuavereni, xexuime meserisie niuticuacuxeni. Cüye xavariyari nuivarite memanayexürüvenicü cani'ayumiemetüni. ³ Naitü mütixani'eriva pücaxuaveni hasuacu, muva catiniu-mavecamü. Cacaüyari 'uvenieya Muxa 'uvenieya mana puveni, me'eyexeyiacacu müme hesiena mieme memüte'uximaya. ⁴ Yühüxie meniutineniericuni, que mütiteva püre'uxani vacanata. ⁵ Tücaru pücaxuaveni muva, mepücaheiyehüaca cüxeme müvahecüarivienicü ni tau. Ti'aitame Cacaüyari püvahecüariviyani püta. Yuheyemecü te'aitamete mepüyüaca.

Canehuraniri Cürisitu munuani

⁶ Hicü müpaü netiniutahüave, 'Icü niuquisie caniyüveni yuri müti'erieacü, yuri paine. Ti'aitametütü, que mü'ane Cacaüyaritütü 'iyari müvatütüa texaxatamete, mücü neiyenü'ani yuniuqui tuayame yamütiva'üquitüacacü yuhesüa miemete te'uximayatamete, müme müpaü memütemaicacü que müreuyevese yamütüyünicü cuitüva. ⁷ Neuxej, cuitü nepunuani.

'Aixüa cani'itüaricamücü
Que mü'ane yamüticamie
'Icü xapasie xasica que maine.

⁸ Nesü Vani necanihücütüni que mü'ane mi'eni mixei 'icü. Quepaucua nemu'enaxü nemunierixü, neniutihüximaqueni nenevieri ne'ipitüanique niuqui tuayame müpaü münetiu'üquitüa, hetüana ne'ucaveca. ⁹ Müpaü nerahüave masi, Neuxej, quetineuhayeva. 'Ahepaü necatini'uximayatametüni, 'a'ivama Cacaüyarisie miemecü memütecuxata vahepaü, müme yamemütecahu 'icü xapa que maine vahepaü nepüti'uximayatame. Nenevieri quenepitüaca Cacaüyari püta.

¹⁰ Hicü müpaü netiniutahüave, Pepüca'inenaca tita mütixata 'icü xapasie, pepüca'iseyumaca niuquiyari. Tucari nehuraniri maye'anicü. ¹¹ Que mü'ane heiseriemecü yamücaticamie, yaxecüa püyüaneni heiseriemecü yacaticamietü. Que mü'ane müyusevixima yaxecüa queti'yuseviximaca. Que mü'ane heiseriemecü yamüticamie meta heiseriemecü yaqueticamieni. Que mü'ane Cacaüyarisie mieme müpasie, yaxecüa pasietü queyuhayevani.

¹² Camüsü, cuitü nepunuani. Nenuame nepürapica, yuxexuime netinivarapiniemücü que memüte'uyuri. ¹³ Neri Mexüacame 'Imatüreme necatinitevaca, que mü'ane misutüa minüni nemühücü.

¹⁴ 'Aixüa mecani'itüaricacuni müme 'aixüa 'anemecü memü'uvani va'ixuriqui 'itiatücaicacu que memüteh-eye'ecua. Heiserie mecanexeyiacacuni mücü cüyesie mieme memütecuacacü, cümana tucari memexeyanicü heiserie mepexeyanita quiecarisie memeutahaquenicü quiteniesie. ¹⁵ Quiecaru varie meniu'uvacuni müme sücüri vahepaü memüyüa teyuquevayamete müme memüvacumaüva que mü'ane mücava'üya mücavacüna memüteyümemiva tetexi memüvarayexeyia, yunaitü 'itarica memünaqui'erie memüte'itava.

¹⁶ Neri Quesusitütü neneinü'ani neniuqui tuayame müpaü mütixehecüasitüyanicü haque xemeyutixex-eüriva. Ne nana necanihücütüni Ravirisie nemüyetüa nemutine. Xurave müxavatü tuxacüta mieme necanihücütüni.

¹⁷ 'Iyari Quenaye'a canaineneni, Viquivameta yaxecüa paine. Que mü'ane mü'ena Quenaye'a que'utayüni. Que mü'ane meuharimücü, mücü que'ayani. Que mü'ane müyuvaüriya cacuetatüarrietü que'anuhareni cümana tucari mexeyanicü.

¹⁸ Ne 'ipaü nepütivahecüatüa yunaimeme mi'enie 'icü xapasie xasica que maine. Xüca xevitü 'icü niuqui 'utanütüvani, Cacaüyari mücü pünüitüani cuiniya 'ipitüatü 'icü xapasie que müre'utüca. ¹⁹ Xevitü 'icü xapasie que maine xasica xüca niuqui 'unavani, Cacaüyari pinavairienita tita hesiena mütinaquequecai. Müpaü pücatipitüarieni macayerienicü xapasie tucari memexeyia manuyünesie, ni Cacaüyari quiecariena maye'anicü que müre'uxa 'icü xapasie yapücatipitüarieni.

²⁰ Que mü'ane müpaü mütihecüata müpaü naineneni, Hü, cuitü nepunuani. Mücü niuqui canise'ini. Quenaye'a Ti'aitame Qesusi.

²¹ Ti'aitame Qesusi 'aixüa quetiua'iyarini yunaimexehesie mieme. Müpaü xeicüa cani'aneni.